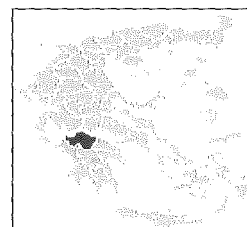
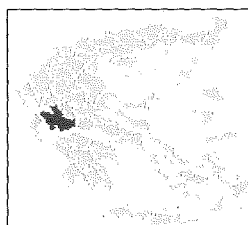

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα αντιπροσωπεύει έναν από τους 15 πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο και αναμένεται να διατηρήσει ένα ισχυρό προβάδισμα και στο άμεσο μέλλον, λόγω των ισχυρών συγκριτικών της πλεονεκτημάτων: της πλούσιας πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς και της εδραίωσης της ήδη ως βασικού προορισμού στην Ευρώπη και στη Μεσόγειο. Οι προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα επηρεάζονται σημαντικά από τις γενικότερες προοπτικές του παγκόσμιου τουρισμού, τις εξελίξεις, τάσεις και αναδιαρθρώσεις που αντιμετωπίζει.

Σε γενικές γραμμές, παρ' όλες τις πρόσφατες ανησυχίες από φυσικές καταστροφές και κινδύνους (τσουνάμι στη ΝΑ Ασία, πυρκαγιές), πολιτικοκοινωνικές αναταράξεις, συρράξεις και πολέμους (π.χ. στο Λίβανο, στο Ιράκ) ή ακόμα και τρομοκρατικές επιθέσεις (όπως στην Αίγυπτο, στην Τουρκία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο), ο τουρισμός παραμένει ένας δυναμικός κλάδος της παγκόσμιας οικονομίας. Στη βάση αυτού του δυναμισμού του τουρισμού είναι μια βαθιά ριζωμένη ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου για ξεκούραση και ανάψυχή, η επιθυμία για γνωριμία με νέους τόπους, επαφή με άλλους λαούς και πολιτισμούς κτλ..

Ο σύγχρονος τουρίστας είναι πιο απαιτητικός, έχει εξειδικευμένες ανάγκες και σημαντική εμπειρία από τουριστικούς προορισμούς, μπορεί και συγκρίνει και αναζητεί όλο και περισσότερο την ποιότητα για τα χρήματα που διαθέτει. Όμως, ενώ από τη μια πλευρά οι δυνατότητες ατομικών επιλογών διευρύνονται, από την άλλη, ο τουρισμός διεθνώς όλο και περισσότερο ακολουθεί την τροχιά – και τις επιταγές – της «μόδας» με συχνές αλλαγές και μεγάλη επίδραση από τις στρατηγικές προώθησης τουριστικών προϊόντων και προορισμών από τους μεγάλους διοργανωτές ταξιδιών. Το παλιότερο πρότυπο του μαζικού τουρισμού μετασχηματίζεται. Η τουριστική αγορά εξειδικεύεται και τμηματοποιείται με αποτέλεσμα να εμφανίζεται μια αυξανόμενη ζήτηση για εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα με απαιτήσεις για υψηλή ποιότητα και εξειδικευμένες εξυπηρετήσεις όπως θαλασσοθεραπεία – spa, γκολφ, εκθέσεις, συνέδρια κλπ.. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν και την προσφορά. Οι τουριστικοί προορισμοί προσαρμόζονται στο νέο τοπίο, διευρύνοντας τις προσφερόμενες εξυπηρετήσεις και αναβαθμίζοντας το τουριστικό τους προϊόν. Παράλληλα, εντείνεται ο ανταγωνισμός, που επιτείνεται και από την εισδοχή νέων προορισμών που προσφέρουν «εναλλακτικά» προϊόντα, έναντι των ώριμων προορισμών και των παραδοσιακών, γηρασμένων και τυποποιημένων προϊόντων.

Τα νέα αυτά προϊόντα – μορφές τουρισμού, αποτελούν ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης διαφορετικό από το πρότυπο του μαζικού τουρισμού που ακολούθησε η χώρα και το οποίο βασιζόταν στην υπερεκμετάλλευση των τουριστικών πόρων και πόλων έλξης για τη μαζική προσέλκυση τουριστών. Έτσι, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού λειτουργούν συμπληρωματικά, χωρίς να υποκαθιστούν το μαζικό τουρισμό, εμπλουτίζουν, διευρύνουν και διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν, καλύπτοντας την αντίστοιχη ζήτηση που βαίνει διαρκώς αυξανόμενη. Οι μορφές αυτές, στο βαθμό που ελαχιστοποιούν τις δυσμενείς επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την αποκέντρωση και απομάκρυνση της τουριστικής δραστηριότητας από τις ακτές, τη

διοχέτευσή της στο εσωτερικό της χώρας και επομένως της ορθολογικής ανάπτυξης της περιφέρειας και συντήρησης απομακρυσμένων περιοχών.

Η Ελλάδα έχει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και σοβαρές αδυναμίες που εμποδίζουν την αξιοποίηση της δυναμικής του τουρισμού για ανάπτυξη σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Παρ' όλα αυτά, η χώρα μας παραμένει ελκυστική ως προορισμός, ενώ πρόσφατα έχει ενισχυθεί η εικόνα της από την επιτυχή διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, ως ασφαλούς και σύγχρονου προορισμού, όσο και από τη ριζική ανασυγκρότηση της προβολής της στις διεθνείς αγορές μέσω της διαφήμισης κυρίως. Αποτέλεσμα είναι η αναστροφή στις τάσεις μείωσης των αφίξεων και εσόδων της πρόσφατης περιόδου. Ήδη το 2005 παρουσίασε αισθητή άνοδο και το 2006 αναμένεται να διατηρηθεί και να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο αυτή η δυναμική. Ο ελληνικός τουρισμός όμως εξακολουθεί και φέρει τα βάρη και την παθολογία από γενικότερες αδυναμίες που επηρεάζουν και το τουριστικό προϊόν. Έτσι, υπάρχουν σημαντικά προβλήματα που πρέπει να διευθετηθούν άμεσα.

Οι επισημάνσεις που προηγήθηκαν τονίζουν τη σημασία κάθε μεθοδικής διερεύνησης των ζητημάτων που αναφύονται στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης, ως συνιστώσας της αντίστοιχης περιφερειακής, στο θεωρητικό και στο πρακτικό πεδίο. Το παρόν πόνημα στόχο έχει να αναδείξει όχι μόνο τα προβλήματα αλλά και τις προοπτικές που διανοίγονται στο άμεσο μέλλον για τον ελληνικό τουρισμό, ως εθνική συνιστώσα αλλά και στη Δυτική Ελλάδα ως περιφερειακή συνιστώσα, με κύριο όχημα τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί διπλωματική εργασία που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου.

Στο σημείο αυτό, επιθυμώ να αναφερθώ εν συντομία σε συγκεκριμένες συνθήκες και άτομα, που βοήθησαν καταλυτικά στην ευόδωση της συνολικής μου προσπάθειας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον Επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Μανώλη Χριστοφάκη, για την αποτελεσματική καθοδήγησή, την υπομονή και την αμέριστη στήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια προετοιμασίας της παρούσας διπλωματικής μελέτης. Οι εισηγήσεις του σε κάθε μέρος της προσπάθειας μου αποδείχθηκαν ανεκτίμητες και καίριες για την επιτυχή ολοκλήρωση του παρόντος πονήματος.

Ευχαριστίες οφείλω και στα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον Καθηγητή κ. Αθανάσιο Παπαδασκαλόπουλο και τη Λέκτορα κ. Ζωή Μολφέτα-Φωτιάδη για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις τους.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένεια μου για τη συνεχή στήριξη των επιλογών μου και τη συμπαράστασή τους σε οποιαδήποτε προσπάθειά μου. Ιδιαίτερως ευχαριστώ την αδελφή μου Κορίνα, για τη σημαντική συνεισφορά της στην επιμελημένη παρουσίαση του κειμένου.

Αθήνα, Οκτώβριος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	1
------------------------------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	4
1.1 Εισαγωγή.....	4
1.2 Βασικές Έννοιες.....	5
1.3 Κατηγορίες Επισκεπτών	6
1.4 Τουριστική Ανάπτυξη: Έννοια και Σκοπός.....	8
1.4.1 Τα οικονομικά οφέληματα της τουριστικής ανάπτυξης	8
1.4.2 Περιοριστικοί παράγοντες τουριστικής ανάπτυξης	9
1.5 Επιδράσεις του Τουρισμού.....	10
1.5.1 Επιδράσεις στην οικονομία	10
1.5.2 Επίδραση στην απασχόληση	12
1.5.3 Επιδράσεις στην κοινωνία.....	14
1.5.4 Επιδράσεις στο περιβάλλον.....	15
1.5.5 Επιδράσεις στον πολιτισμό.....	17
1.5.6 Επιδράσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη	18
1.5.6.1 Θετικές επιδράσεις.....	21
1.5.6.2 Αρνητικές επιδράσεις	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΖΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	23
2.1 Το Κυρίαρχο Πρότυπο της Τουριστικής Ανάπτυξης: Ο Μαζικός Τουρισμός.....	23
2.1.1 Εμφάνιση και ιστορική εξέλιξη	23
2.1.2 Η αμφισβήτηση του προτύπου του μαζικού τουρισμού και η αναγκαιότητα διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος	26
2.2 Από το Μαζικό Τουρισμό στη Διαφοροποίηση: Βασικές Διακρίσεις και Χαρακτηριστικά.....	29
2.3 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Κύριες Κατηγορίες.....	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ **35** |

3.1 Τουρισμός Υπαίθρου - Αγροτικός Τουρισμός - Γεωργικός Τουρισμός	35
3.2 Ιαματικός τουρισμός – Τουρισμός Υγείας – Θερμαλισμός	37
3.3 Επαγγελματικά Ταξίδια και Τουρισμός	40
3.3.1 Επαγγελματικός τουρισμός	40
3.3.2 Ο συνεδριακός τουρισμός.....	41
3.3.3 Τουρισμός εκθέσεων.....	42
3.3.4 Τουρισμός κινήτρων	42

3.4 Οι Φιλικές προς το Περιβάλλον Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού...	43
3.4.1 Βιώσιμος τουρισμός.....	44
3.4.2 Οικοτουρισμός.....	45
3.5 Τουρισμός και Αθλητισμός.....	47
3.5.1 Αθλητικός τουρισμός.....	47
3.5.2 Τουρισμός αθλημάτων υπαίθρου.....	47
3.6 Κοινωνική – Ηλικιακή Διάρθρωση και Τουρισμός.....	48
3.6.1 Κοινωνικός τουρισμός.....	48
3.6.2 Τουρισμός για όλους.....	49
3.6.3 Τουρισμός τρίτης ηλικίας.....	50
3.6.4 Τουρισμός νέων.....	51
3.7 Τουρισμός και Νερό.....	51
3.7.1 Παράκτιος τουρισμός.....	52
3.7.2 Θαλάσσιος τουρισμός.....	53
3.7.3 Παραλίμνιος τουρισμός.....	56
3.7.4 Παραποτάμιος τουρισμός.....	56
3.7.5 Τουρισμός των υδροβιότοπων.....	57
3.8 Τουρισμός και Πολιτισμός.....	57
3.8.1 Πολιτιστικός τουρισμός.....	57
3.8.2 Θρησκευτικός τουρισμός.....	59
3.8.3 Μαθησιακός τουρισμός.....	60
3.8.4 Τουρισμός επιστροφής στις ρίζες.....	61
3.9 Ελάσσονες Μορφές Τουρισμού.....	61
3.9.1 Ο θεσμός του χρονομεριστικού τουρισμού.....	61
3.9.2 Ο θεσμός της ανταλλαγής κατοικιών.....	62
3.9.3 Ο κοσμοπολίτικος τουρισμός ή τουρισμός του διεθνούς jet set.....	63
3.9.4 Επιλεκτικός τουρισμός.....	63
3.9.5 Ο τουρισμός των «σακιδιούχων».....	63
3.9.6 Γυμνιστικός τουρισμός.....	64
3.9.7 Τουρισμός των καζίνων.....	64
3.9.8 Γαστριμαργικός τουρισμός, γευσιγνωσία.....	64
3.9.9 Αστικός τουρισμός: Μια ειδική μορφή τουρισμού με προορισμό τις πόλεις.....	65
3.10 Λοιποί Επιθετικοί Προσδιορισμοί των Μορφών Τουρισμού.....	67
3.11 Αξιολόγηση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.....	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΥΡΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΕ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ 75

4.1 Οι Τουριστικοί Οργανισμοί και οι Τουριστικές Πολιτικές των Αναπτυγμένων Χωρών.....	75
4.1.1 Ιστορική αναδρομή των διεθνών οργανισμών του τουρισμού ..	75
4.1.2 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.).....	76
4.1.3 Η τουριστική πολιτική στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.).....	77
4.1.4 Η τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).....	77
4.2 Τουριστική Διοίκηση στην Ελλάδα.....	79
4.2.1 Η κεντρική διοίκηση του τουρισμού.....	79
4.2.1.1 Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.....	79
4.2.1.2 Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.).....	80
4.2.1.3 Το Υπουργείο Ανάπτυξης.....	82
4.2.1.4 Το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Ξ.Ε.Ε.).....	82

4.2.1.5 Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (Π.Ο.Ξ.)	83
4.2.2 Η περιφερειακή διοικητική οργάνωση του τουρισμού.....	83
4.2.3 Η νομαρχιακή οργάνωση του τουρισμού - Οι Νομαρχιακές Επιτροπές Τουριστικής Προβολής (Ν.Ε.Τ.Π.)	84
4.3 Τα Τουριστικά Γραφεία	84
4.3.1 Ορισμός και λειτουργίες.....	84
4.3.2 Τα τουριστικά γραφεία στην Ελλάδα	85
4.4 Οι Αδυναμίες του Παραγωγικού και Διοικητικού Τουριστικού Συστήματος στην Ελλάδα	86
4.4.1 Οι διοικητικές δομές	86
4.4.2 Η περιφερειακή ανάπτυξη.....	86
4.4.3 Τα αναπτυξιακά προγράμματα.....	87
4.4.4 Οι επενδύσεις	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΟ STATUS QVO ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

89

5.1 Διεθνείς Τάσεις Τουριστικής Ανάπτυξης και ο Ρόλος της Ελλάδας... 89	89
5.2 Η Ανάπτυξη του Τουρισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Βασικά Χαρακτηριστικά και Κατευθύνσεις Πολιτικής.....	91
5.3 Ένταξη του Ελληνικού Τουρισμού στη Σύγχρονη Ευρωπαϊκή και Διεθνή Τουριστική Αγορά.....	94
5.4 Διαχρονική Εξέλιξη του Τομέα του Τουρισμού στην Ελλάδα	100
5.5 Πρόσφατες Τάσεις στον Ελληνικό Τουρισμό	106
5.6 Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία	107
5.7 Οι Υφιστάμενες Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα	111
5.8 SWOT Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης του Τουρισμού στην Ελλάδα	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ

119

6.1 Σχέση Τουρισμού και Αναπτυξιακών Κινήτρων	119
6.2 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω των Αναπτυξιακών Νόμων	120
6.3 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω των Πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης.....	123
6.4 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω της Ε.Ε.	125
6.5 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού μέσα από τα Κ.Π.Σ.	127
6.5.1 Πρόγραμμα για τον τουρισμό του Α' Κ.Π.Σ.....	127
6.5.2 Υποπρόγραμμα «Τουρισμός» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Τουρισμός-Πολιτισμός» του Β' Κ.Π.Σ.	128
6.6 Η Πολιτική για τον Τουρισμό με έμφαση στις Εναλλακτικές Μορφές στην Προγραμματική Περίοδο 2000 - 2006	131
6.6.1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του Γ' Κ.Π.Σ.	131
6.6.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία "Leader"	133
6.7 Συγκριτική Παρουσίαση των Επενδυτικών Κινήτρων των Αναπτυξιακών Νόμων	134
6.8 Οι Προοπτικές του Τουρισμού στη Νέα Προγραμματική Περίοδο (Ε.Σ.Π.Α. 2007 - 2013)	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7**Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ**

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ.....	139
7.1 Χωροταξική Ένταξη.....	139
7.2 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά, Κλίμα.....	140
7.3 Διοικητική Διάρθρωση – Οργάνωση.....	141
7.4 Οικονομικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	141
7.4.1 Οικονομική κατάσταση Περιφέρειας.....	141
7.4.2 Κοινωνική κατάσταση Περιφέρειας.....	142
7.4.2.1 Δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.....	142
7.4.2.2 Στοιχεία απασχόλησης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.....	144
7.5 Περιβάλλον.....	146
7.6 Πολιτισμός.....	148
7.7 Γενικά Στοιχεία Υποδομών και Κοινωνικού Εξοπλισμού.....	149
7.7.1 Μεταφορική υποδομή.....	149
7.7.2 Λοιπή τεχνική υποδομή.....	151
7.7.3 Κοινωνικός – Διοικητικός εξοπλισμός.....	151
7.8 Τουρισμός και Παραγωγική Δομή Περιφέρειας.....	152
7.9 Ισχύοντες Περιορισμοί Ανάπτυξης.....	153
7.10 Κύριες Χωρικές Ενότητες (παραλιακές περιοχές, ορεινοί όγκοι, νησιά, αστικά κέντρα).....	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8**Ο ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ****ΕΛΛΑΔΑΣ: ΔΥΝΑΜΙΚΟ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΣΥΜΒΟΛΗ 157**

8.1 Προσδιορισμός Τουριστικών Ενοτήτων.....	157
8.2 Τουρισμός και Χρήσεις Γης.....	157
8.3 Αξιολόγηση Υφιστάμενων Τουριστικών Πόρων (φυσικών – πολιτιστικών).....	159
8.4 Αξιολόγηση Τουριστικής Προσφοράς (ανωδομής – υποδομής).....	162
8.4.1 Τουριστική ανωδομή.....	162
8.4.2 Τουριστική υποδομή.....	164
8.4.3 Κύριες διαπιστώσεις.....	165
8.5 Διερεύνηση Τουριστικής Ζήτησης.....	166
8.5.1 Διαχρονική εξέλιξη.....	166
8.5.2 Σύνθεση των διανυκτερεύσεων.....	167
8.5.3 Μέτρηση της εποχικότητας στην τουριστική ζήτηση της Δυτικής Ελλάδας.....	170
8.5.4 Προβλέψεις τουριστικής ζήτησης για την περίοδο 2001-2008.....	172
8.5.5 Η ζεύξη Ρίου-Αντίρριου ως πόλος έλξης του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων.....	173
8.5.6 Η επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων στην τουριστική ζήτηση.....	174
8.5.7 Βασικές διαπιστώσεις για την τουριστική ζήτηση.....	175
8.6 Ανάλυση των Ευρύτερων Επιπτώσεων του Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	176
8.6.1 Επιπτώσεις στην οικονομία.....	176
8.6.1.1 Συμμετοχή του τουρισμού στο ακαθάριστο προϊόν της περιφέρειας.....	177
8.6.1.2 Συμμετοχή του τουρισμού στην ιδιωτική κατανάλωση.....	177
8.6.2 Επιπτώσεις στην απασχόληση.....	177

8.6.3 Επιπτώσεις στον πολιτισμό	180
8.6.4 Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον.....	182

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΩΝ – ΑΔΥΝΑΜΙΩΝ – ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ – ΑΠΕΙΛΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ..... 184

9.1 Συγκριτικά Πλεονεκτήματα.....	184
9.1.1 Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	184
9.1.2 Νομός Ηλείας	185
9.1.3 Νομός Αχαΐας	185
9.1.4 Νομός Αιτωλοακαρνανίας	185
9.2 Διάγνωση Αδυναμιών - Προβλημάτων.....	186
9.3. Σύνοψη Υφιστάμενης Κατάστασης της Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας	189
9.4 Διερεύνηση των Ευκαιριών και των Δυνατοτήτων Αξιοποίησης, Αναβάθμισης και Προβολής του Τουριστικού Δυναμικού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	190
9.4.1 Προσδιορισμός των ευκαιριών – δυνατοτήτων της περιφέρειας	190
9.4.2 Φορείς τουριστικής ανάπτυξης και προβολής.....	193
9.4.3 Ο ρόλος μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων	195
9.4.4 Δυνατότητες καινοτόμων ενεργειών	195
9.4.5 Δυνατότητες νέων τεχνολογιών, πληροφορικής και διαδυκτίου	196
9.4.6 Βασικές διαπιστώσεις.....	196
9.5 Απειλές που Αντιμετωπίζει η Σημερινή Δυναμική της Τουριστικής Ανάπτυξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	198
9.6 Συμπέρασμα – Συνθετική αποτύπωση των Πλεονεκτημάτων, Ευκαιριών, Αδυναμιών, Απειλών, (SWOT ANALYSIS) της Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	200

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 206

10.1 Στόχοι Προτεραιότητας Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μέσω του ΠΕΠ 2000 - 2006	206
10.2 Μέτρα Πολιτικής Κατανομημένα σε Χρονικό Ορίζοντα	207
10.3 Χωρική Εξειδίκευση και Προτεραιότητες Παρεμβάσεων	208
10.4 Οι Προοπτικές της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ενόψει της Νέας Προγραμματικής Περιόδου 2007 – 2013	209
10.5 Στρατηγική Τοποθέτησης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	210
10.6 Προτεινόμενες Παρεμβάσεις Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	212
10.7 Άξονες Προβολής Μορφών Τουρισμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	212
10.8 Ενέργειες για Ειδικά Τμήματα της Τουριστικής Αγοράς.....	214

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11**ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΑΡΑΞΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΙΑΣ
ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 216**

11.1 Λόγοι που κάνουν Επιτακτική την Άσκηση Τουριστικής Πολιτικής	216
11.2 Επιδιώξεις της Τουριστικής Πολιτικής	218
11.3 Δυσκολίες Εφαρμογής μιας Τουριστικής Πολιτικής	219
11.4 Σύγχρονες Αντιλήψεις για το Ρόλο της Τουριστικής Πολιτικής....	220
11.5 Τα Κυριότερα Συστατικά Στοιχεία του Προγράμματος Τουριστικής Πολιτικής	221
11.6 Η Πολιτική της Τουριστικής Ανάπτυξης και οι Αντιθέσεις που Περιέχει	223
11.6.1 Οι περιβαλλοντικές αντιθέσεις	224
11.6.2 Οι οικονομικές αντιθέσεις	224
11.6.3 Οι κοινωνικές αντιθέσεις.....	224
11.6.4 Οι θεσμικές αντιθέσεις	224
11.7 Η Σημασία και Διαδικασία του Προγραμματισμού της Τουριστικής Ανάπτυξης.....	225
11.8 Η Μεθοδολογία που Ακολουθείται συνήθως στον Προγραμματισμό της Τουριστικής Ανάπτυξης.....	227
11.9 Μέτρηση των Αποτελεσμάτων του Προγράμματος Τουριστικής Ανάπτυξης.....	227

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12**ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 230**

12.1 Εισαγωγή – Γενική Σύνοψη	230
12.2 Συμπεράσματα.....	231
12.3 Προτάσεις	236
12.4 Επίλογος – Ειδικές Επισημάνσεις	238

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 239**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ 257**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	258
α) Η Πολυθεματικότητα και η Δημιουργία Νέων Τουριστικών Προϊόντων: Το Παράδειγμα της Γαλλίας.....	258
β) Η Ανάπτυξη του Γκολφ Παγκοσμίως: Οι Περιπτώσεις της Σκωτίας, της Ισπανίας, της Κύπρου και η Συγκριτική Θέση της Ελλάδας.....	262
γ) Ο Αστικός Τουρισμός: Το Παράδειγμα της Βαρκελώνης	268
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ (ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ 2601/98, 3299/04).....	275
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	313

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η οικονομική ανάπτυξη κάθε χώρας στηρίζεται στους δυναμικούς τομείς της, τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της, καθώς και στο μοντέλο που έχει επιλέξει για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Ο τουρισμός αποτελεί για την Ελλάδα ένα μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα. Το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε τα τελευταία 40 χρόνια αναμφίβολα προσέφερε πολλά. Άνοιξε νέους δρόμους για τη χώρα, έδειξε τις δυνατότητες που έχουμε. Δημιούργησε ένα πολυδύναμο τουριστικό τομέα. Συνέβαλε στην ανάπτυξη και την ευημερία. Ανέδειξε μια αξιόλογη επιχειρηματική κοινότητα.

Όμως, σήμερα, το τουριστικό περιβάλλον έχει αλλάξει. Αναδεικνύονται νέοι τουριστικοί προορισμοί, προκύπτουν νέες ανάγκες και απαιτήσεις, διευρύνεται ο χώρος της τουριστικής αγοράς, δημιουργούνται νέες δυνατότητες και ευκαιρίες για διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Ο ανταγωνισμός σήμερα στον τομέα του τουρισμού δεν έχει την παραμικρή σχέση με αυτόν των προηγούμενων δεκαετιών. Το γεγονός αυτό δε μπορούμε να το παραβλέψουμε και να το προσπεράσουμε. Βρίσκεται μπροστά μας και διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη κάθε χώρας.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρείται μια πλήρης και εμπειρισταωμένη παρουσίαση, ανάλυση και κριτική επισκόπηση του περιεχομένου του τουρισμού και των εναλλακτικών μορφών που μπορεί να λάβει, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, στη διασύνδεση του με την περιφερειακή ανάπτυξη και στην ενσωμάτωση του στις διάφορες ασκηθείσες πολιτικές. Με τον τρόπο αυτό, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ως το σημαντικότερο νέο μέσο της περιφερειακής ανάπτυξης, αποκτά ουσιαστικό ρόλο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό και στη διαδικασία αντιμετώπισης των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα.

Η μελέτη αυτή διαρθρώνεται σε δώδεκα κεφάλαια, τα οποία αναλύονται σε επιμέρους ενότητες.

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός και τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου τουρισμού, αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης του πρώτου κεφαλαίου. Ειδικότερα γίνεται ολοκληρωμένη παρουσίαση των επιδράσεων του τουριστικού φαινομένου με ιδιαίτερη έμφαση στις επιδράσεις που ασκεί στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, προσεγγίζονται τα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης και πως επιτυγχάνεται διαχρονικά η σταδιακή μετατόπιση της έμφασης από το μαζικό πρότυπο, στο πρότυπο των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες και κατηγοριοποιούνται.

Στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται παρουσίαση του περιεχομένου και των χαρακτηριστικών των κύριων μορφών εναλλακτικού τουρισμού, ενώ ακολουθεί και η αξιολόγησή τους.

Στους κύριους φορείς και πολιτικές για τον τουρισμό αναφέρεται το τέταρτο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι κυριότεροι φορείς άσκησης τουριστικής πολιτικής και οι αρμοδιότητές αυτών, τόσο σε παγκόσμιο – ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και στην Ελλάδα. Επαγωγικά γίνεται μια αναφορά στις αδυναμίες που χαρακτηρίζουν το διοικητικό σύστημα του τουρισμού.

Το πέμπτο κεφάλαιο διερευνά την υφιστάμενη κατάσταση του ελληνικού τουρισμού και πως αυτός ενσωματώνεται στο διεθνές πλαίσιο.

Στη συνέχεια το έκτο κεφάλαιο αφιερώνεται στο πλαίσιο πολιτικής και σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Ειδικότερα, διερευνάται ο βαθμός εφαρμογής του προτύπου εναλλακτικού τουρισμού μέσα από τους αναπτυξιακού νόμους και τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις που εφαρμόστηκαν μέχρι πρόσφατα στη χώρα, ενώ γίνεται νύξη και για τις προοπτικές που διανοίγονται ενόψει της νέας προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013.

Στο κεφάλαιο επτά, γίνεται προσέγγιση της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, που αποτελεί και τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Αναφέρονται κάποια στοιχεία που αφορούν την κοινωνία, την οικονομία, το περιβάλλον, τις υποδομές και τις χωρικές ενότητες της περιφέρειας.

Ο τουριστικός τομέας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, με την αξιολόγηση της τουριστικής προσφοράς και τη διερεύνηση της τουριστικής ζήτησης είναι αντικείμενα διερεύνησης του ογδόου κεφαλαίου. Παράλληλα συνοψίζονται και οι επιπτώσεις του τουρισμού σε διάφορους τομείς δραστηριότητας στην Περιφέρεια.

Το ένατο κεφάλαιο περιλαμβάνει μια συστηματική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας μέσα από την παρουσίαση των πλεονεκτημάτων και αδυναμιών. Επίσης, σκιαγραφούνται οι διαφαινόμενες ευκαιρίες και απειλές του τουριστικού τομέα στην Περιφέρεια καθώς και οι δυνατότητες αναβάθμισης και προβολής του τουριστικού δυναμικού σε αυτήν.

Το κεφάλαιο δέκα αναφέρεται στο πλαίσιο πολιτικής και προγραμματισμού της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, μέσα από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000 – 2006, ενώ γίνεται μια αναφορά και στη νέα προγραμματική περίοδο 2007 – 2013.

Οι προϋποθέσεις για τη χάραξη και εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης τίθενται ακροθιγώς στο ενδέκατο κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα, περιγράφονται οι λόγοι, οι δυσκολίες και οι αντιθέσεις από την άσκηση μιας τέτοια πολιτικής.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρούσα διπλωματική μελέτη, παρατίθενται στο τελευταίο κεφάλαιο (δώδεκα), που αναφέρονται κυρίως στις διαπιστώσεις για την πορεία του εναλλακτικού τουρισμού τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο μέσα από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Διατυπώνονται και ορισμένες προτάσεις που στόχο έχουν να συμβάλλουν στη διευρυμένη ένταξη του τουριστικού τομέα στην εθνική και περιφερειακή αναπτυξιακή διαδικασία.

Για την πληρέστερη αποτύπωση και διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παρατίθενται σε παραρτήματα ορισμένες μελέτες περίπτωσης σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και τα τουριστικά επενδυτικά κίνητρα που παρέχονται μέσω των πρόσφατων αναπτυξιακών νόμων. Επίσης παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία του τουριστικού δυναμικού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Για την ολοκληρωμένη παρουσίαση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας αξιοποιήθηκε μια πληθώρα στοιχείων που ελήφθησαν από διάφορες πηγές. Η βασικότερη από αυτές ήταν η ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία, η οποία αποτέλεσε και τον «κορμό» της παρούσας. Επιδιώχθηκε να μελετηθεί κυρίως σύγχρονη βιβλιογραφία, ώστε να αποτυπωθούν οι καίριοι επιστημονικοί

προβληματισμοί του σήμερα, και να καταδειχθούν οι περαιτέρω ανάγκες που εκδηλώνονται στο χώρο της έρευνας, στο θέμα του Εναλλακτικού Τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Εισαγωγή

Το «ταξίδι» δεν αποτελεί μια πρόσφατη δραστηριότητα του βιομηχανικού πολιτισμού. Αυτό ακολούθησε την εξέλιξη και τις μεταβολές της ανθρωπότητας κατά τη διάρκεια των τελευταίων χιλιετηρίδων.

Στις μέρες μας φαίνεται να έχει αποκτήσει μια διαφορετική μορφή σε σχέση με εκείνη των θρησκευτικών, εμπορικών και πολεμικών μετακινήσεων της αρχαιότητας ή του Μεσαίωνα.

Το «ταξίδι» ενσωματώνεται σε μια ευρύτερη δραστηριότητα, τον τουρισμό, ο οποίος αρχίζει να οριοθετείται εννοιολογικά από τις αρχές του 19ου αιώνα στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Σήμερα ο τουρισμός αποτελεί ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου. Παρουσίασε μια ταχύτατη ανάπτυξη, μια χωρική εξάπλωση και μια κοινωνική αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της σύγχρονης καθημερινότητας.

Η ενηλικίωση του τουριστικού φαινομένου συμπίπτει με τη μαζικοποίηση και τη μεγέθυνσή του, η δε οικονομική και κοινωνική σημασία του χαρακτηρίζεται μεγάλη, έστω και αν συχνά αμφισβητείται εξαιτίας της ετερογένειας και της συνθετότητάς του.

Από το 1950, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει έναν από τους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας που παρουσιάζει την ταχύτερη ανάπτυξη. Το 1998 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις έφτασαν τα 625,2 εκατ. άτομα, δηλαδή αυξήθηκαν κατά 24,7 φορές στο διάστημα των τελευταίων 48 ετών.

Οι συναλλαγματικές εισπράξεις του διεθνούς τουρισμού αυξήθηκαν με ταχύτερους ρυθμούς. Τα 444,7 δισεκατομμύρια δολάρια των συναλλαγματικών εισπράξεων του 1998 αντιπροσωπεύουν 211,8 φορές τις συναλλαγματικές εισπράξεις του 1950.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (Π.Ο.Τ.), το 2010 οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις θα είναι 40,2 φορές μεγαλύτερες σε σχέση με εκείνες του 1950, ενώ οι συναλλαγματικές τουριστικές εισπράξεις 699,9 φορές υψηλότερες.

Αναμφισβήτητα λοιπόν, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς τομείς σε παγκόσμια κλίμακα, η συμβολή του οποίου στα πλαίσια μιας εθνικής οικονομίας μετριέται από τον όγκο των συναλλαγματικών εισροών, από το βαθμό εξισορρόπησης του ισοζυγίου πληρωμών, από τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη κτλ..

Ο τουρισμός, ο οποίος αντιπροσωπεύει το 10-12% του Παγκόσμιου Ακαθάριστου Προϊόντος, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο οικονομικό τομέα, με πολυεπίπεδες επιπτώσεις στην κοινωνία, στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Η σύγχρονη διάσταση του τουρισμού και η ενσωμάτωσή του στο

κοινωνικοοικονομικό σύστημα μιας πληθώρας χωρών αποτελεί φυσικό επακόλουθο της εξελικτικής του πορείας, καθώς και μιας ακολουθίας φάσεων που διάνυσε από την αρχαιότητα έως σήμερα¹.

Ο τομέας του τουρισμού έχει εξελιχθεί σε έναν από τους βασικότερους συντελεστές οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας, λόγω των πολλών και άμεσων ευνοϊκών επιδράσεων του στο μέγεθος του εισοδήματος, στην απασχόληση και στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών.

1.2 Βασικές Έννοιες

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από την γαλλική λέξη *tour* και την αγγλική *touring*, που σημαίνουν γύρος, περιήγηση. Και οι δύο λέξεις προέρχονται από τη λατινική λέξη *turnus*. Από τις αρχές του 20ού αιώνα, πολλοί διεθνείς οργανισμοί και ειδικοί του τουρισμού επιδίωξαν να ορίσουν την έννοια του τουρίστα και του τουρισμού. Οι σημαντικότεροι απ' αυτούς είναι οι Glucksmann (1929), Schwink (1924), De Magistris (1933), Borman, Mariotti (1950), Hunziker και Krapf (1942) κ.ά..

Η Διεθνής Ακαδημία του Τουρισμού (A.I.T. - Monte Carlo) ορίζει ότι τουρισμός είναι το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων που προκύπτουν απ' αυτές. Αυτές υποκινούνται, σε διαφορετικό βαθμό και ένταση, από τον πόθο της απόδρασης, που ενυπάρχει στα άτομα.

Η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων και Συγγραφέων Τουρισμού (F.I.J.E.T.) ορίζει ότι: «Τουρίστας είναι το άτομο που πραγματοποιεί μια μετακίνηση, για οποιαδήποτε αιτία, πέραν του συνήθους περιβάλλοντός του και το οποίο χρησιμοποιεί το χρόνο τηςσχόλης του για την ικανοποίηση της περιέργειάς του, σε όλες τις μορφές της, καθώς και της ανάγκης του για ανάπαυση και ψυχαγωγία».

Ο Ν. Αιγινίτης αναφέρει ότι: «Τουρισμός καλείται η από χώρα σε χώρα ή από πόλη σε άλλη πόλη μετάβαση ατόμων ομαδικά ή μεμονωμένα για λόγους βραχείας ή μακράς, πάντως όχι μονίμου διαμονής, για αναψυχή, αποκλειόμενης της εργασίας επιφερούσης άμεσον όφελος, πλην εκείνης η οποία δύναται να έχει ως σκοπόν ή αποτέλεσμα την διαφήμιση της χώρας στην οποίαν κατευθύνεται ο επιχειρών μία τέτοια μετάβαση».

Ο J. Gouet ορίζει τον τουρισμό ως «τον τρόπο του να ταξιδεύεις, συνδυάζοντας σε διαφορετικές αναλογίες, σύμφωνα με τα άτομα, την περιέργεια του πνεύματος μαζί με τον πόθο να προσαρμοστεί κάποιος στα ξένα ήθη και έθιμα».

Ο J. Medecin (*Revue de Deux Mondes*) αναφέρει ότι: «Τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ευκαιρίας η οποία συνίσταται στο να παραμένει κάποιος μακριά από τον τόπο της μονίμου διαμονής του, για λόγους διασκέδασης, ανάπαυσης, εμπλουτισμού της εμπειρίας του, ανύψωσης του μορφωτικού του επιπέδου, από την παρουσία νέων μορφών της ανθρώπινης δράσης και από τις εικόνες μιας άγνωστης φύσης».

Μια επιστημονική προσέγγιση του τουρισμού, όπου η τουριστική παραγωγή τείνει να ικανοποιήσει τις τουριστικές ανάγκες, δόθηκε από τους Hunziker και Krapf (1942). Σύμφωνα μ' αυτούς «Τουρισμός είναι το σύνολο των

¹ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

ενεργοποιημένων σχέσεων και γεγονότων κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι τόσο η μετακίνηση όσο και η παραμονή τους δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας».

Δύο κύριες έννοιες οριοθετούν ουσιαστικά τον πρώτο επιστημονικό ορισμό του τουρισμού:

- α. Το κίνητρο
- β. Η μετακίνηση

Οι διεθνείς οργανισμοί (Κοινωνία των Εθνών, U.I.O.O.T., Η.Ε. κτλ.), προκειμένου να προσδιορίσουν εννοιολογικά τον τουρίστα (1937, 1953, 1954, 1957 κτλ.), έλαβαν υπόψη τους τις παραπάνω έννοιες, οι οποίες θεωρούνται καθαρά περιοριστικές και αντανακλούν:

- α. Το σκοπό του ταξιδιού (κίνητρο).
- β. Τη διάρκεια παραμονής (μετακίνηση).

Τον Αύγουστο του 1963, η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον Τουρισμό και τα Διεθνή Ταξίδια, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη, όρισε ως «επισκέπτη» «κάθε άτομο που μετακινείται σε μια άλλη χώρα, διαφορετική από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του, για οποιονδήποτε άλλο λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης αμειβόμενου επαγγέλματος».

Ο ορισμός καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

- α. Τους τουρίστες.
- β. Τους εκδρομείς.

Αυτοί ορίζονται με τον ακόλουθο τρόπο:

Τουρίστες: Είναι οι προσωρινοί επισκέπτες, η παραμονή των οποίων υπερβαίνει τις 24 ώρες στην επισκεπτόμενη χώρα. Τα κίνητρά τους μπορεί να είναι τα ακόλουθα:

- α. Διακοπές, ανάπαυση, υγεία, θεραπεία, σπουδές και σπορ.
- β. Επαγγελματικές υποθέσεις, οικογενειακοί λόγοι, συνέδρια.

Εκδρομείς: Χαρακτηρίζονται έτσι οι προσωρινοί επισκέπτες, η παραμονή των οποίων δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες στην επισκεπτόμενη χώρα.

Στις συνδιασκέψεις του 1967, 1971, 1979 κτλ., οι ειδικοί επιστήμονες της Επιτροπής Στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών επιβεβαιώνουν την ισχύ του ορισμού της Συνδιάσκεψης της Ρώμης του 1963, που θεωρείται και η πιο επεξεργασμένη².

1.3 Κατηγορίες Επισκεπτών

Ο ορισμός του τουρίστα δεν υπήρξε μια εύκολη υπόθεση, λόγω των ενδογενών αδυναμιών προσδιορισμού και καταγραφής των επισκεπτών στα σύνορα μιας χώρας, καθώς και των πολλαπλών ερμηνειών που δόθηκαν κατά περίπτωση στις έννοιες «διάρκεια παραμονής» και «κίνητρο» της τουριστικής μετακίνησης, όταν επρόκειτο να διακρίνουν τις διάφορες κατηγορίες των διεθνών επισκεπτών.

Σύμφωνα με την Υπηρεσία Στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών, οι παρακάτω κατηγορίες ατόμων μπορούν να χαρακτηριστούν ως διεθνείς επισκέπτες:

α. Τα άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και σκοπεύουν να παραμείνουν μέχρι ένα έτος, έχοντας ως κίνητρο της μετακίνησης τις διακοπές, την υγεία, τη θρησκεία, τις σπουδές, τις οικογενειακές υποθέσεις, τον αθλητισμό, τα συνέδρια ή

² ό.π.

την έρευνα, καθώς και όσα άτομα βρίσκονται σε τράνζιτ με προορισμό μια άλλη χώρα. Σ' αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται και οι κάτοικοι της χώρας οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί ως μακροχρόνιοι μετανάστες.

β. Τα μέλη του πληρώματος των πλοίων και των αεροσκαφών ξένης εθνικότητας που πραγματοποιούν επιδιορθώσεις ή σταθμεύουν προσωρινά εντός της χώρας.

γ. Οι ταξιδιώτες για εμπορικές υποθέσεις που παραμένουν εντός της χώρας μέχρι ένα έτος το μέγιστο, καθώς και οι εργαζόμενοι ως μισθωτοί σε ξένες επιχειρήσεις με μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής το ένα έτος.

δ. Οι κρατικοί υπηρεσιακοί παράγοντες, οι οποίοι κατέχουν θέσεις διπλωματών ή πρέσβων, καθώς και οι στρατιωτικοί και οι οικιακοί τους βοηθοί, όταν επισκέπτονται τη χώρα για λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως ή για επίσημες αποστολές διάρκειας μέχρι ενός έτους.

ε. Το προσωπικό των διεθνών οργανισμών που βρίσκονται σε αποστολές διάρκειας μέχρι ενός έτους.

Οι κατηγορίες των ατόμων που παρατίθενται παρακάτω δεν μπορούν να θεωρηθούν ως διεθνείς επισκέπτες.

α. Ένα άτομο το οποίο διαμένει ή έχει την πρόθεση να διαμείνει πάνω από ένα έτος σε μια χώρα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως διεθνής επισκέπτης και να καταχωριστεί στις τουριστικές αφίξεις της χώρας. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί περισσότερο ως κάτοικος της χώρας ή μετανάστης.

β. Κάθε άτομο το οποίο έχει την πρόθεση να εξασκήσει για μια οποιαδήποτε περίοδο αμειβόμενο επάγγελμα στην επισκεπτόμενη χώρα ή να συνοδεύσει ή να συναντήσει άτομα με την ιδιότητα του οικονομικά εξαρτημένου από άλλους άτομο ή που έχει την πρόθεση να εξασκήσει το έργο της οικιακής βοηθού χαρακτηρίζεται ως μετανάστης. Οι νομάδες, τα άτομα που διαμένουν κοντά, στα σύνορα, οι πρόσφυγες και οι κρατικοί εκπρόσωποι δε θεωρούνται διεθνείς επισκέπτες.

γ. Οι κάτοικοι που επιστρέφουν στη χώρα τους μετά από μια επίσκεψη στο εξωτερικό δε θα πρέπει να θεωρούνται επισκέπτες. Αντίθετα, οι μακροχρόνιοι μετανάστες θα πρέπει να λαμβάνονται ως διεθνείς επισκέπτες, όταν επισκέπτονται τη χώρα τους.

Όπως είδαμε παραπάνω, οι διεθνείς επισκέπτες που φτάνουν σε μια χώρα ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τους τουρίστες και τους εκδρομείς.

Οι εκδρομείς διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

α. Στα άτομα που επιλέγουν τα θαλάσσια μεταφορικά μέσα (κρουαζιέρες) για να επισκεφτούν μια χώρα. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια μίας ή περισσότερων ημερών, ενώ επιστρέφουν για διανυκτέρευση στο κρουαζιερόπλοιο ή στο γιοτ τους.

β. Στους ημερήσιους εκδρομείς, που φτάνουν στη χώρα με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς να πραγματοποιήσουν ωστόσο μία διανυκτέρευση. Οι ευρισκόμενοι σε τράνζιτ ταξιδιώτες καταγράφονται στην κατηγορία των εκδρομικών, εφόσον δε διανυκτερεύουν εντός της χώρας. Στην αντίθετη περίπτωση, χαρακτηρίζονται ως τουρίστες.

γ. Στα μέλη του πληρώματος των ξένων πλοίων και των αεροσκαφών που παραμένουν εντός της χώρας μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Η διάκριση μεταξύ των εννοιών του τουρίστα και του εκδρομέα που αναλύσαμε παραπάνω έχει μεγάλη σημασία όσον αφορά τη σύγχρονη εννοιολογική προσέγγιση του τουριστικού φαινομένου και το σχεδιασμό του τουριστικού τομέα

(υποδομές, μεταφορές, τουριστικά καταλύματα, υπηρεσίες κτλ.)³.

1.4 Τουριστική Ανάπτυξη: Έννοια και Σκοπός

Η τουριστική ανάπτυξη, με την πιο πλατειά έννοια του όρου, σημαίνει την ανοδική εξέλιξη του τουρισμού, ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας μιας χώρας. Η τουριστική ανάπτυξη συντελείται με την πληρέστερη αξιοποίηση και ορθολογιστικότερη εκμετάλλευση των ανεπαρκών τουριστικών πόρων, με την αύξηση της τουριστικής παραγωγής και την ποιοτική βελτίωσή της, αλλά κυρίως με την προσαρμογή της στις ανάγκες ή στις επιθυμίες των τουριστών, δηλαδή στην τουριστική ζήτηση.

Εκτός από τα ανωτέρω, η τουριστική ανάπτυξη περιλαμβάνει χαρακτηριστικά, τα οποία από ποιοτικής απόψεως έχουν ιδιαίτερη σημασία. Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με διαρθρωτικές μεταβολές στην οικονομική δραστηριότητα του τουρισμού, αλλά παράλληλα σχετίζεται και με μια σειρά θεσμικών και οργανωτικών αλλαγών, οι οποίες πρέπει να τις συνοδεύουν ή και να προηγούνται, χρονικά, αυτών όταν και όπου κρίνεται αυτό σκόπιμο. Δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει μεταβολές διαρθρωτικής φύσεως στην παραγωγή τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, καθώς επίσης σημαντικές αλλαγές και βελτιώσεις των θεσμών που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία της τουριστικής παραγωγής.

1.4.1 Τα οικονομικά οφέληματα της τουριστικής ανάπτυξης

Οι πολιτικές εξουσίες των χωρών, που καταβάλουν προσπάθειες για να αναπτύξουν την τουριστική τους οικονομία, προσδοκούν να ωφεληθούν οικονομικά από την ευόδωση της προσπάθειάς τους αυτής. Η ανάπτυξη του τουρισμού και ιδιαίτερα του διεθνούς ενεργητικού τουρισμού προσπορίζει στις χώρες που την επιχειρούν πολλαπλά οικονομικά οφέληματα, επειδή αυτός:

(α) Αποτελεί σημαντική συναλλαγματοφόρο πηγή, το δε συνάλλαγμα που εισρέει από αυτόν καλύπτει σε πολλές περιπτώσεις ένα μεγάλο ποσοστό του ανοίγματος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

(β) Συμβάλλει στην ανάπτυξη ή μεγέθυνση πολλών κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, επειδή τα χρήματα που δαπανούν οι ξένοι και ντόπιοι τουρίστες διοχετεύονται μέσω τουριστικών και άλλων επιχειρήσεων σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για την αγορά διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να τονώνεται σημαντικά η εγχώρια παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

(γ) Δημιουργεί ικανοποιητικό αριθμό νέων θέσεων εργασίας, πλήρους και μερικής απασχόλησης, έστω και αν αυτές έχουν τις περισσότερες φορές εποχιακό χαρακτήρα και κυρίως τις δημιουργεί εκεί που άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, όπως π.χ. η βιομηχανία, η γεωργία κλπ., για λόγους που έχουν σχέση με εξωτερικές οικονομίες του τόπου ή της περιφέρειας που επιχειρείται η ανάπτυξή τους, αδυνατούν να δημιουργήσουν.

(δ) Αποφέρει έσοδα στους πληθυσμούς των περιοχών όπου αναπτύσσεται, ενώ παράλληλα συμβάλλει αποφασιστικά και στον περιορισμό του ανοίγματος της ψαλίδας που υπάρχει ανάμεσα στα εισοδήματα των κατοίκων των αστικών

³ ό.π.

κέντρων και εκείνων της περιφέρειας.

(ε) Διευκολύνει την εισροή χρημάτων στις περιοχές όπου αναπτύσσεται, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων κυκλοφορεί μέσα σε αυτούς, δημιουργώντας ένα πρόσθετο εισόδημα για τους μόνιμους κατοίκους τους, καθώς επίσης πρόσθετα έσοδα για την τοπική αυτοδιοίκηση και γενικότερα για το κράτος.

(στ) Προκαλεί πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, που εκδηλώνονται με μια σειρά συναλλακτικών πράξεων και προκαλούν ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα, οι οποίες εκτός ότι διευρύνουν τον οικονομικό ρόλο του, διευρύνουν ταυτόχρονα και τον κύκλο των κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται από το τουριστικό φαινόμενο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι θετικές οικονομικές ωφέλειες που απορρέουν από την ανάπτυξη του τουρισμού σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, μπορούν να είναι αξιόλογες μόνο εφόσον η επιχειρούμενη τουριστική ανάπτυξη είναι ορθολογιστικά προγραμματισμένη και κυρίως εφόσον οι διανυόμενες αναπτυξιακές φάσεις υπόκεινται σε συνεχή και λεπτομερειακό έλεγχο εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας ή των εξουσιοδοτημένων οργάνων της για την παρακολούθηση της εφαρμογής του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης.

1.4.2 Περιοριστικοί παράγοντες τουριστικής ανάπτυξης

Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής, προάγεται δια μέσου της παρουσίας και της συμβολής μιας σειράς παραγόντων που επιδρούν θετικά. Πέραν, όμως, των επικουρικών αυτών παραγόντων, υπάρχει και ο αντίλογος, ο οποίος αφορά μια πλειάδα άλλων μεταβλητών, που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως περιοριστικοί παράγοντες της τουριστικής ανάπτυξης. Οι περιοριστικοί αυτοί παράγοντες που εξετάζουμε, είναι οι ακόλουθοι:

I. Το περιβάλλον. Το περιβάλλον, ως ένας περιοριστικός παράγοντας ανάπτυξης του κλάδου, καθορίζει το μέγεθος, τη μορφή και τον αριθμό των τουριστικών εγκαταστάσεων σε κάθε περιοχή.

II. Ο ανταγωνισμός άλλων τομέων οικονομικής δραστηριότητας για την εξασφάλιση γης.

III. Ο πληθυσμός. Ο πληθυσμός και η επίδρασή του ως περιοριστικού παράγοντα, μελετάται μέσω των δυο παρακάτω σχέσεων, όπως αυτές δημιουργούνται: της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στους ημεδαπούς και στους αλλοδαπούς, σε εθνική κυρίως κλίμακα, και της σχέσης ανάμεσα στους γηγενείς κατοίκους και στους ξένους (ημεδαπούς και αλλοδαπούς) στις επιμέρους ζώνες ή περιοχές.

IV. Το εργατικό δυναμικό και το εξειδικευμένο προσωπικό. Λόγω της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησεως, αλλά και της αδυναμίας του τουριστικού τομέα να εξασφαλίσει ετήσια απασχόληση σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% στους συνολικά απασχολούμενους εργαζομένους σε αυτόν, ο τουρισμός υφίσταται οξύτατο ανταγωνισμό από τους λοιπούς κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας.

V. Τα διαθέσιμα κεφάλαια και το συναλλαγματικό κόστος.

VI. Άλλοι περιοριστικοί παράγοντες. Το δίκτυο γενικής υποδομής και οι διοικητικές διαδικασίες, αποτελούν σημαντικούς περιοριστικούς παράγοντες

ανάπτυξης, τόσο του τουρισμού όσο και των άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας⁴.

1.5 Επιδράσεις του Τουρισμού

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε ένα κράτος συνοδεύεται, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, από διαρθρωτικές αλλαγές σε διάφορους τομείς, αλλά κυρίως σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό επίπεδο. Στην έρευνα αυτή θα γίνει αναφορά σε καθένα από τους ανωτέρω τομείς που τονίζονται, υιοθετώντας όμως κυρίως θεωρητικό χαρακτήρα.

1.5.1 Επιδράσεις στην οικονομία

Οι κυριότερες οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, επικεντρώνονται στους εξής δύο τομείς⁵:

I. Στα κέρδη από το ξένο συνάλλαγμα

Τα κέρδη από το ξένο συνάλλαγμα, προέρχονται από την είσπραξη μη εγχώριου νομίσματος και είναι το αποτέλεσμα της παροχής αγαθών και υπηρεσιών σε αλλοδαπούς τουρίστες. Για την διευκόλυνση της μελέτης των κερδών αυτών, γίνεται μια διάκριση μεταξύ των «σκληρών» και των «μαλακών» νομισμάτων. Τα «σκληρά» νομίσματα είναι εκείνα τα οποία ανταλλάσσονται διεθνώς, χωρίς κανένα περιορισμό και γίνονται άμεσα αποδεκτά στις ανά τον κόσμο οικονομίες. Τέτοια νομίσματα είναι το δολάριο των Η.Π.Α., το ιαπωνικό γιέν κλπ. Αντιθέτως, τα «μαλακά» νομίσματα είναι αυτά τα οποία αντιμετωπίζουν πλήθος περιορισμών, έτσι ώστε να γίνουν αποδεκτά και σε κράτη πέραν εκείνου στο οποίο ανήκουν. Το ινδικό rupee ή το ταϊλανδέζικο baht είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων.

Η πλειοψηφία των κυβερνήσεων των αναπτυσσόμενων χωρών ενθαρρύνει τον διεθνή τουρισμό, για τον λόγο ότι οι τουρίστες που συμμετέχουν σε αυτόν, προέρχονται από κράτη με «σκληρά» νομίσματα. Τα κέρδη που προκύπτουν, επιτρέπουν σε αυτές τις κυβερνήσεις να χρηματοδοτήσουν ένα μεγάλο τμήμα των αναπτυξιακών τους προσπαθειών.

Ο υπολογισμός της καθαρής επίδρασης της τουριστικής δραστηριότητας στην οικονομία, μέσω των συναλλαγματικών εισπράξεων – κερδών, εμφανίζει αρκετές πιθανότητες υπολογισμού. Η πλέον δημοφιλής τεχνική που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση των επιδράσεων του τουρισμού, είναι ο μηχανισμός του πολλαπλασιαστή, ενώ μια διαφορετική προσέγγιση δύναται να γίνει με την χρήση του πίνακα εισροών – εκροών. Εάν απομονώσουμε στο ισοζύγιο πληρωμών την τουριστική δραστηριότητα, οδηγούμαστε στη σύνθεση του τουριστικού ισοζυγίου, που απεικονίζει τη διαφορά ανάμεσα στις τουριστικές εισπράξεις και στις τουριστικές δαπάνες⁶.

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός πολλαπλασιαστών που χρησιμοποιείται συχνά και καθένας εξ' αυτών έχει τη δική του ξεχωριστή σημασία. Εντούτοις είναι πιθανό να προκληθεί σύγχυση και να γεννηθούν παραπλανητικά συμπεράσματα,

⁴ Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης / Κίνητρα Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα 1981

⁵ Lickorish Leonard και Jenkins Carson, «Μια εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2004

⁶ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

εάν οι πολλαπλασιαστές αυτοί χρησιμοποιηθούν ή ερμηνευτούν λανθασμένα. Οι κυριότεροι τύποι πολλαπλασιαστών είναι οι ακόλουθοι⁷:

- Πολλαπλασιαστής Συναλλαγών: Μετράει το ποσό των πρόσθετων εσόδων που δημιουργείται σε μια οικονομία, ως αποτέλεσμα της αύξησης των τουριστικών εξόδων.
- Πολλαπλασιαστής Απόδοσης: Μετράει το ποσό της πρόσθετης απόδοσης/ προϊόντος που παράγεται σε μια οικονομία, ως αποτέλεσμα της αύξησης των εξόδων των τουριστών.
- Πολλαπλασιαστής Εισοδήματος: Μετράει το πρόσθετο εισόδημα (ημερομίσθιο, μισθό, ενοίκιο, επιτόκιο και κέρδη) που προκύπτει στην οικονομία από την αύξηση των τουριστικών εξόδων. Το εισόδημα αυτής της μορφής μπορεί να μετρηθεί είτε ως «εθνικό εισόδημα», είτε ως «διαθέσιμο εισόδημα».
- Πολλαπλασιαστής Απασχόλησης: Μετράει είτε το συνολικό ποσό της απασχόλησης που παράγεται από μια πρόσθετη μονάδα τουριστικού εξόδου, είτε τον λόγο της συνολικής απασχόλησης που προέρχεται από το ίδιο μέγεθος εξόδων προς την άμεση απασχόληση.
- Πολλαπλασιαστής των Κρατικών Εσόδων: Μετράει την επίδραση στα κρατικά έσοδα, η οποία προέρχεται από όλες τις πηγές που σχετίζονται με την αύξηση των τουριστικών εξόδων.

II. Στην αύξηση των κρατικών εσόδων

Οι παροχές που λαμβάνει το κράτος από τον τουριστικό τομέα, έχουν είτε άμεσο είτε έμμεσο χαρακτήρα. Η άμεση συνεισφορά προκύπτει από την μετατροπή των φόρων σε έσοδα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των ατομικών και εταιρικών εσόδων, που παράγονται από την τουριστική απασχόληση. Από την άλλη πλευρά, η έμμεση συνεισφορά του εισοδήματος, αποτελείται κυρίως από μια πλειάδα φόρων και δασμών που επιβάλλονται σε αγαθά και υπηρεσίες και τα οποία προμηθεύονται οι τουρίστες. Η δυνατότητα όμως ενός κράτους να δημιουργεί έσοδα από την άμεση φορολογία σε ατομικά και εταιρικά εισοδήματα, δεν θα πρέπει να διακρίνεται από τάσεις υπερβολής. Η σύσταση αυτή γίνεται καθότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα υψηλά επίπεδα φορολογίας αποτελούν αντικίνητρο για την διεξαγωγή των όποιων επενδυτικών σχεδίων.

Εκτός όμως από τους άμεσους και τους έμμεσους φόρους, το κράτος διαθέτει και έναν ακόμη τρόπο επίτευξης του στόχου του που είναι η αύξηση των εσόδων. Ο τρόπος αυτός είναι η επιβολή φορολογίας, από την πλευρά της κυβέρνησης, για τις υπηρεσίες που παρέχει. Οι υπηρεσίες αυτές, περιλαμβάνουν τομείς όπως είναι οι τηλεπικοινωνίες, η περιθαλψη και η αστυνόμευση. Πρόκειται για ένα είδος «κρυμμένων» επενδύσεων, τις οποίες τα άτομα αδυνατούν να αντιληφθούν. Το κράτος κατέχει υποστηρικτικό ρόλο στην περίπτωση αυτή, ενώ μέσω των υπηρεσιών που παρέχονται ενισχύεται και προωθείται ο τουρισμός της χώρας.

Κλείνοντας το τμήμα αυτό της ανάλυσης, θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε δυο στοιχεία. Το πρώτο ζήτημα, είναι οι οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού και που αυτές κυμαίνονται. Ειδικότερα, οι επιδράσεις στο ξένο συνάλλαγμα και στα έσοδα του κράτους, έχουν μακροοικονομικό ή εθνικό χαρακτήρα, ενώ από την άλλη πλευρά, η επίδραση στην απασχόληση, στα

⁷ Cooper, «Tourism – Principles and Practice», Εκδόσεις Longman, Harlow, Essex 1999

εισοδήματα και στην περιφερειακή ανάπτυξη πραγματοποιούνται σε τοπικό ή περιφερειακό περιβάλλον. Το δεύτερο ζήτημα έχει να κάνει με την επισήμανση, ότι οι ανωτέρω επιδράσεις του τουρισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους, αλλά για την καλύτερη και διεξοδικότερη ανάλυση της μελέτης μας, κρίθηκε χρήσιμο να διαχωριστούν⁸.

1.5.2 Επίδραση στην απασχόληση

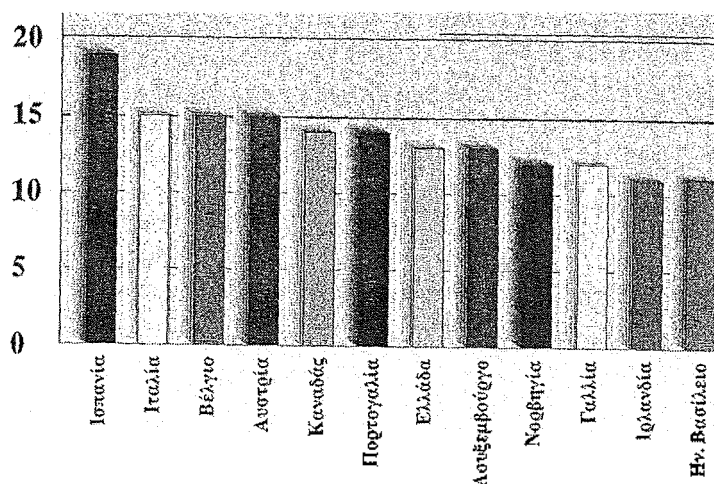
Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, τόσο στις βιομηχανικές όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες, προκάλεσε μια αύξηση των ανειδίκευτων ή ημειδίκευμένων θέσεων εργασίας.

Δεδομένης της ετερογένειας που χαρακτηρίζει τον τουριστικό τομέα, θεωρείται αρκετά δύσκολο να εκτιμήσουμε τον ακριβή αριθμό των απασχολούμενων, εφόσον είναι πολυάριθμες οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τη λειτουργία του⁹. Μπορούμε να απαριθμήσουμε την απασχόληση στην υποδοχή, στις μεταφορές, στα τουριστικά καταλύματα, στα γραφεία ταξιδίων, στις δραστηριότητες αναψυχής, στους τουριστικούς οργανισμούς, στις διοικητικές υπηρεσίες, στους χρηματοδοτικούς φορείς, καθώς και την απασχόληση (ή τμήμα της) στους υποστηρικτικούς προς τον τουρισμό τομείς, όπως ο γεωργικός και κτηνοτροφικός τομέας, οι κατασκευαστικές εταιρείες, οι βιομηχανίες εξοπλισμών κτλ¹⁰.

Από τα παραπάνω απορρέει ότι, όσο πιο εξαρτημένη από τις τουριστικές ροές είναι μια χώρα ή μια περιοχή υποδοχής, τόσο πιο σημαντικές χαρακτηρίζονται οι επιδράσεις της τουριστικής δραστηριότητας στη συνολική απασχόληση (Διάγραμμα 1.1, Πίνακας 1.1).

Φυσικά, η ανειδίκευτη ή ημειδίκευμένη απασχόληση αφορά κυρίως τους τοπικούς πληθυσμούς, τους νέους, και κυρίως τις γυναίκες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1
Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα ως ποσοστό (%) της συνολικής απασχόλησης (1996)

Πηγή: W.T.T.C.

⁸ Lickorish Leonard και Jenkins Carson, «Μια εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2004

⁹ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Τουρισμός και Απασχόληση», Αθήνα 2003

¹⁰ Τσάρτας Πάρις, «Κοινωνικές και Οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων, και ιδιαίτερα στα νησιά Ίο και Σέριφο κατά την περίοδο 1950-1980», Εκδόσεις Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα 1989

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1
Η τουριστική απασχόληση στον κόσμο
σύμφωνα με την περιφερειακή της κατανομή (1996)

Γεωγραφικές περιοχές	Αριθ. απασχολούμενων	
	σε εκατ.	%
Βορειοανατολική Ασία	77,2	34,4
Νότια Ασία	35,6	15,8
Νοτιοανατολική Ασία	24,0	10,6
Ευρωπαϊκή Ένωση	19,8	8,8
Βόρεια Αμερική	18,1	8,0
Ανατολική Ευρώπη	16,0	7,1
Νότια Αφρική	13,1	5,8
Λατινική Αμερική	7,3	3,2
Μέση Ανατολή	3,6	1,6
Βόρεια Αφρική	3,2	1,4
Άλλες χώρες Βόρειας Ευρώπης	2,8	1,2
Καριβική	2,4	1,1
Ωκεανία	2,1	1,0
ΣΥΝΟΛΟ	225,4	100,0

Πηγή: W.T.T.C.

Τα χαρακτηριστικά της τουριστικής απασχόλησης στον ξενοδοχειακό τομέα, όπως καταγράφηκαν από μια έρευνα του Β.Ι.Τ. (Bureau International du Travail) είναι: ο χαμηλός βαθμός ειδίκευσης, η μεγάλη κινητικότητα των εργαζομένων, ο χαρακτήρας της απασχόλησης ενάντια στους συνήθεις ρυθμούς εργασίας, η μεγάλη διάρκεια της ημέρας εργασίας, η φυσική κούραση, τα ψυχολογικά εμπόδια.

Παρ' όλη την εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, φαίνεται ωστόσο ότι ο τουριστικός τομέας για τους περισσότερους τύπους απασχόλησης απαιτεί ένα μέσο ή χαμηλό βαθμό ειδίκευσης, σύμφωνα με τις αναζητήσεις του Β.Ι.Τ. που αφορούν τα ξενοδοχειακά καταλύματα¹¹.

Η επίδραση του τουρισμού στην απασχόληση αναφέρεται στις εξής κύριες κατηγορίες¹²:

α. *Άμεση απασχόληση*: Αυτή ανταποκρίνεται στην "καθαρά" τουριστική απασχόληση και αφορά θέσεις εργασίας στα τουριστικά καταλύματα, τις μεταφορές, τα γραφεία ταξιδίων κτλ.

β. *Έμμεση απασχόληση*: Αυτή ανταποκρίνεται σε δραστηριότητες που ένα μέρος τους χαρακτηρίζεται ως τουριστικό. Η έμμεση απασχόληση αφορά τα εστιατόρια, τα μπαρ, τα κέντρα οναψυχής και αθλητισμού, τις ιαματικές πηγές κτλ.

γ. *Απορρέουσα απασχόληση*: Αυτή αφορά μη τουριστικές δραστηριότητες, οι οποίες όμως παράγουν αγαθά και υπηρεσίες που καταναλώνονται από τους τουρίστες, όπως η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, τη βιοτεχνία, τη βιομηχανία κτλ.

Σύμφωνα με μια μελέτη του W.T.T.C. (World Travel and Tourism Council), η άμεση, έμμεση και απορρέουσα απασχόληση στην Ελλάδα ανέρχεται σε 511 χιλιάδες άτομα (1992). Αυτή αντιπροσωπεύει ένα σύνολο μισθών και

¹¹ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

¹² W.T.T.C., «Travel and tourism: A new economic perspective, The 1995 W.T.T.C. Report

ημερομισθίων ύψους 4,9 δισεκατομμυρίων δολαρίων Η.Π.Α. και αντιστοιχεί ποσοστιαία στο 15,53% των μισθών και των ημερομισθίων που διανέμονται στο σύνολο της βιομηχανίας.

Η τουριστική απασχόληση χαρακτηρίζεται επίσης από μια σειρά ιδιομορφιών, που τη διακρίνουν από τους τύπους της απασχόλησης στους άλλους οικονομικούς τομείς. Οι κυριότερες απ' αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Η εποχικότητα (μικρής και μεγάλης διάρκειας απασχόληση).
- Η μερική απασχόληση ή υποαπασχόληση κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου.
- Η πολυσπασχόληση, όπου μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων προστίθεται και ο τουρισμός.
- Η παράνομη ή μη δηλωμένη απασχόληση.

Ουσιαστικά από τις παραπάνω αναλύσεις προκύπτει ότι η δομή και η οργάνωση του τουριστικού τομέα παραμένει σε μεγάλο βαθμό, ακόμα και σήμερα, βιοτεχνική με πολλές μικρές επιχειρήσεις, στις οποίες η μη μισθωτή απασχόληση ανέρχεται σε σημαντικά ποσοστά.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Eurostat, ο τομέας των ξενοδοχείων και των εστιατορίων απασχολούσε το 1998 209.000 άτομα, ενώ οι μερικώς απασχολούμενοι αποτελούν περίπου το 5% της συνολικής απασχόλησης στη HORECA¹³.

Οι απασχολούμενοι στον τουριστικό τομέα εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύουν το 8-10% της συνολικής απασχόλησης της χώρας. Σύμφωνα με τις στατιστικές του Eurostat για το 1996 (Labour Force Survey), η γυναικεία απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια στην Ελλάδα ανερχόταν σε 92 χιλιάδες άτομα και αντιπροσώπευε το 40% της συνολικής απασχόλησης στις συγκεκριμένες δραστηριότητες¹⁴, ενώ υποστηρίζεται ότι στην πραγματικότητα ενδέχεται να υπερβαίνει το 50% στο συγκεκριμένο κλάδο.

1.5.3 Επιδράσεις στην κοινωνία

Οι αναλύσεις των κοινωνικών επιδράσεων του τουρισμού φαίνεται να είναι ουσιαστικά υποτιμημένες ή καθ' όλα παραμελημένες, για τον λόγο ότι το κύριο βάρος των αναλύσεων αφορά τις οικονομικές επιδράσεις. Ωστόσο, η κοινωνική ανάλυση, σχετίζεται άμεσα με την οικονομική ανάλυση, δεδομένης της ετερογένειας και της πολυσυνθετότητας που χαρακτηρίζει το τουριστικό φαινόμενο. Επομένως, η ανάλυση των κοινωνικών επιδράσεων του τουρισμού αποδεικνύεται πολυδιάστατη, καθώς ο σύγχρονος τουρισμός, απόρροια της εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης και της οικονομίας υπηρεσιών, επιβάλλεται ως μια πρόσθετη μεταβλητή του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος, με όλα τα αποτελέσματα που αυτό συνεπάγεται.

Αυτό μπορεί να είναι η κατάληξη μιας σειράς παραγόντων, πολιτικού, ιδεολογικού και ιστορικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας παράλληλα υπ' όψιν και την κοινωνικοοικονομική δομή των χωρών υποδοχής.

Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού, θα πρέπει να μελετηθούν σε σχέση με τις κοινωνικές μεταβολές και όχι σε σχέση με την κοινωνική εξέλιξη. Οι

¹³ Η HORECA είναι στατιστική ταξινόμηση που περιλαμβάνει ξενοδοχεία, μοτέλ, κάμπινγκ, ξενώνες νεότητας, καταφύγια και άλλα είδη καταλυμάτων, εστιατόρια, μπαρ, καντίνες και υπηρεσίες catering. Τα στοιχεία αφορούν άτομα ηλικίας από 15 - 99 ετών.

¹⁴ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

κοινωνικές μεταβολές αφορούν κυρίως το σύνολο των αλλαγών που επιτελούνται σε μια κοινωνία κατά το διάστημα μιας μεγάλης χρονικής περιόδου, ενώ η κοινωνική εξέλιξη αφορά τις αλλαγές που παρατηρούνται και διαπιστώνονται σε μικρότερες χρονικές περιόδους. Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού έχουν διπλή κατεύθυνση. Δεν περιορίζονται μόνο στις κοινωνικές αλλαγές που επιτελούνται στο εσωτερικό της χώρας (αλλαγή των κοινωνικών δομών, αλλαγή συμπεριφοράς του τοπικού πληθυσμού κλπ.) αλλά ταυτόχρονα συναντώνται στα κοινωνικά μοντέλα που υιοθετούν οι τουρίστες, καθώς και στις προσωπικές τους αξίες (προσαρμογή σε διαφορετικούς τρόπους ζωής, ευκαιρία για την δημιουργία έντονων συγκινησιακών καταστάσεων κλπ.)

Η συνάντηση ανάμεσα στον τουρίστα και τον ντόπιο κάτοικο, σε ένα σύνθετο και γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο χαρακτηρίζεται ως επιφανειακή και σύντομη, ενώ παράλληλα προκαλεί μεγάλες αλλαγές στις κοινωνικές δομές.

Οι επιτελούμενες μεταβολές μπορεί να ταξινομηθούν στις τρεις ακόλουθες μεγάλες κατηγορίες:

- 1) Μεταβολές στις κοινωνικές δομές
- 2) Μεταβολές στη στάση και τη συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού
- 3) Μεταβολές στην κλίμακα των τοπικών αξιών

Η τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου βοηθάει στη δημιουργία νέων επαγγελματιών, καθώς και στην αναδιάρθρωση του επαγγελματικού πλαισίου, των εισοδημάτων, της εκπαίδευσης, της δημιουργίας έργων κοινωνικού προσανατολισμού (σχολεία, νοσοκομεία κλπ.). Ταυτόχρονα όμως, προκαλεί και μια σειρά από αμφισβητήσεις και επαναπροσδιορισμούς, όσον αφορά τα κοινωνικά δρώμενα της περιοχής.

Από τα αποτελέσματα μιας έρευνας που διεξάγει η ΔΙ.Τ.ΕΞ. Αυστρίας στα κυριότερα γραφεία ταξιδίων της χώρας αυτής, διαπιστώνεται ότι η συμπεριφορά του πληθυσμού υποδοχής των τουριστικών περιοχών της Ελλάδος έναντι των διεθνών τουριστών μεταβάλλεται αρνητικά κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 1983-1997.

Έτσι ενώ το 1984 το 75,8% των γραφείων ταξιδίων χαρακτήριζε πολύ καλή τη συμπεριφορά των Ελλήνων προς τους διεθνείς τουρίστες, το 1997 το αντίστοιχο ποσοστό περιορίζεται μόλις στο 49,3%. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει εύγλωττα το μέγεθος των επιτελούμενων μεταβολών στη στάση του τοπικού πληθυσμού, έναντι του μαζικού τουρισμού¹⁵.

1.5.4 Επιδράσεις στο περιβάλλον

Η ταχύτατη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, ενεργοποιημένη από την τουριστική «έκρηξη» της δεκαετίας του 1970, είχε σημαντικές επιδράσεις στο περιβάλλον. Το περιβάλλον αντιπροσωπεύει τον κυριότερο ίσως παράγοντα για τον τουρισμό και επομένως η διατήρηση ενός «υγιούς περιβάλλοντος» να αποτελεί στη σημερινή εποχή, την σημαντικότερη μεταβλητή για μια τουριστική ανάπτυξη. Αντίθετα, η υποβάθμιση και η καταστροφή του περιβάλλοντος, οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια, στην παρακμή της τουριστικής δραστηριότητας. Η οικονομική υγεία του τουρισμού στηρίζεται κατ'εξοχήν στην οικολογική του υγεία. Όμως, εάν η τουριστική ανάπτυξη έχει ανάγκη από την ύπαρξη ενός ποιοτικού περιβάλλοντος, η ποιότητα αυτή απειλείται από τη μη σχεδιασμένη και συχνά

¹⁵ ό.π.

υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη. Το περιβάλλον μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα αγαθό το οποίο προσφέρεται σε περιορισμένες ποσότητες, είναι φθαρτό και θεωρητικά είναι δύσκολο να ανασυντεθεί. Αντίθετα, ο τουρισμός, ο οποίος το καταναλώνει, αντιπροσωπεύει μια δυναμική δραστηριότητα που αναπτύσσεται συνεχώς.

Η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα ενεργοποιεί την άφιξη του μαζικού τουρισμού, ο οποίος με τη σειρά του προκαλεί υποβάθμιση και αλλοίωση του περιβάλλοντος (κορεσμένες τουριστικές ζώνες, φθορά τουριστικών εγκαταστάσεων, ρύπανση κλπ.). Η συνέπεια αυτής της κατάστασης που διαμορφώνεται είναι η μελλοντική μείωση των τουριστικών ροών.

Επιδιώκοντας μια όσο το δυνατόν περισσότερο εμπειριστατωμένη ανάλυση στη μελέτη μας, θα επιδιώξουμε να καταγράψουμε τις επιπτώσεις των σημαντικότερων μεταβλητών της τουριστικής δραστηριότητας.

Οι μεταβλητές αυτές, είναι οι ακόλουθες:

- Η τουριστική μετακίνηση: Η αύξηση των αερομεταφορών στις χώρες προορισμού συνοδεύεται από ατμοσφαιρική και ακουστική ρύπανση, καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας, αλλοίωση του φυσικού τοπίου κλπ. Επίσης οι μεγάλοι οδικοί άξονες εμποδίζουν το πέρασμα των ζώων, καταστρέφουν την πανίδα ενώ ο θόρυβος των αυτοκινήτων προκαλεί την απομάκρυνση διαφόρων ειδών ζώων. Ταυτόχρονα, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι συχνά οι περιβάλλοντες χώροι των οδικών αξόνων γίνονται τόποι απόθεσης σκουπιδιών. Τέλος, η αλλαγή των μικροκλιμάτων που οφείλονται στην υπερβολική κίνηση των αυτοκινήτων κατά την περίοδο αιχμής επηρεάζει συχνά την γεωργική παραγωγή.

- Τα τουριστικά καταλύματα: Η παραθεριστική κατοικία, τα ξενοδοχεία και τα κάμπινγκ, είναι οι τρεις τύποι των τουριστικών καταλυμάτων που επιφέρουν μια σειρά από αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η παραθεριστική κατοικία προκαλεί τον κατακερματισμό του εδάφους σε μικρά τεμάχια, ενώ επίσης συμβάλλει και στην υιοθέτηση αρχιτεκτονικών σχεδίων ξένων προς την τοπική αρχιτεκτονική, αλλοιώνοντας την φυσιογνωμία του τόπου. Τα ξενοδοχεία προκαλούν υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της κακής ενσωμάτωσης των ογκωδών και μοντέρνων κατασκευών στο φυσικό περιβάλλον, ενώ επίσης η απουσία εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού έχει ως αποτέλεσμα τη ρύπανση της θάλασσας από την ρίψη υγρών αποβλήτων. Τέλος η ανάπτυξη του κάμπινγκ δημιουργεί αρκετά προβλήματα κατά την περίοδο αιχμής, όπου η συγκέντρωση των κατασκηνωτών πολλαπλασιάζει τον αριθμό των τεντών και των τροχοβιλών αλλοιώνοντας το φυσικό περιβάλλον.

- Οι δραστηριότητες της αναψυχής: Μια από τις δραστηριότητες αναψυχής που πραγματοποιούν οι τουρίστες είναι το ψάρεμα, και ιδιαίτερα το υποβρύχιο ψάρεμα, το οποίο οδηγεί στην εξαφάνιση ορισμένα είδη ψαριών. Επίσης η συγκομιδή φρούτων χωρίς την άδεια των καλλιεργητών, δημιουργεί αισθήματα απόρριψης στον τοπικό πληθυσμό έναντι των τουριστών.

- Οι μαρίνες: Η κατασκευή μιας μαρίνας προϋποθέτει την κατανάλωση ενός τμήματος μιας παραθαλάσσιας ζώνης. Στις περιπτώσεις των μαρίνων διακρίνουμε τρία είδη ρύπανσης:

- Την οργανική και βακτηριδιακή ρύπανση
- Την χημική ρύπανση (καθαρισμός πλοίων, οικιακά απόβλητα)

- Τη ρύπανση από τη χρήση καυσίμων¹⁶.

1.5.5 Επιδράσεις στον πολιτισμό

Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς, και οι οποίες περιλαμβάνουν κυρίως θεωρητικό, αλλά και εμπειρικό χαρακτήρα, εντοπίζουν τις ακόλουθες επιδράσεις του τουρισμού στα πολιτιστικά δρώμενα¹⁷:

I. Μετατροπή του πολιτισμού σε εμπόρευμα: Η τουριστική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας, οδήγησε στη αξιοποίηση πολιτιστικών δεδομένων, τα οποία πλέον αποτελούν μέρος των τουριστικών πακέτων. Χωρίς να παραγνωρίζεται η πολιτιστική δραστηριότητά τους, η όλη οικονομική σημασία για τα τουριστικά γραφεία και τις κρατικές υπηρεσίες παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Οι τουριστικές επιχειρήσεις εμπλουτίζουν τα προγράμματά τους, οι κρατικές υπηρεσίες καρπώνονται τα οικονομικά οφέλη και οι τουρίστες – καταναλωτές πληρώνουν το τίμημα. Η εμπορευματοποίηση αυτή που αυξάνεται διαρκώς, πιστοποιεί και τις παντός είδους επεμβάσεις των τουριστικών παραγόντων στα τουριστικά δρώμενα.

II. Ευαισθητοποίηση των πολιτών: Η ευαισθητοποίηση επέρχεται μετά την εμφάνιση του τουρισμού σε μια περιοχή, καθώς η αίσθηση της σπουδαιότητας ενός χώρου ή μνημείου από επισκέπτες που έρχονται από χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, δημιουργεί νέα κοινωνικά και ψυχολογικά δεδομένα για τους ντόπιους κατοίκους. Η κατάσταση αυτή μεταλλάσσεται σε πραγματική αγάπη καθώς, μέσω αυτών των πολιτιστικών δεδομένων αξιοποιείται και γίνεται γνωστή διεθνώς η περιοχή τους.

III. Κρατική αξιοποίηση μνημείων και χώρων πολιτισμού: Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, η αξιοποίηση των μνημείων και των χώρων, γίνεται έντονη και εμφανής από την στιγμή που οι αλλοδαποί επισκέπτες μιας περιοχής (μέσω των ταξιδιωτικών τους γραφείων) εκδηλώνουν εμπράκτως το πολιτιστικό τους ενδιαφέρον. Ενίσχυση των εθνικών πολιτιστικών πολιτικών παρέχεται, είτε μέσω του αρμόδιου κρατικού φορέα (υπουργείου) σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες (δήμοι και κοινότητες, αρχαιολογική υπηρεσία κλπ.), είτε από διεθνείς πρωτοβουλίες σε σχέση με τη διάσωση και διατήρηση της ανθρωπίνης πολιτιστικής κληρονομιάς (Ευρωπαϊκή Ένωση, UNESCO).

IV. Εθνικά ή διακρατικά πολιτιστικά προγράμματα: Κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου αιχμής κάθε περιοχής, οργανώνονται σημαντικές ή λιγότερο σημαντικές εκδηλώσεις από τις τοπικές αρχές, με θέματα την ιστορία, την παράδοση και τη λαογραφία του τόπου σε αρκετά θέματα (χορός, τραγούδι, θέατρο κλπ.), τα οποία διατρανώνουν την πολιτιστική και ιστορική διαδρομή. Επίσης υπάρχουν ειδικά πολιτιστικά προγράμματα με κρατική επιδότηση ή με επιδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε γενικά θέματα πολιτισμού, όπως είναι οι ανακαινίσεις παραδοσιακών οικισμών, οι αναπαλαιώσεις αρχιτεκτονικών κτιρίων κλπ.

V. Φθорές αρχαιολογικών, θρησκευτικών χώρων και μνημείων: Το φαινόμενο αυτό άρχισε να απασχολεί τον αναπτυγμένο τουριστικά κόσμο τα τελευταία είκοσι έτη, καθώς διαπιστώθηκε, ότι η μαζική και συνεχόμενη ροή επισκεπτών σε αυτά τα μνημεία και τους χώρους, προκαλεί ουσιαστικές

¹⁶ Κοκκώσης Χάρης και Τσαρτας Πάρις, «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη κα περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001

¹⁷ Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998

καταστροφές. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ύπαρξη εκτεταμένων ελέγχων, καθώς και στην πιο ορθολογιστική διαχείριση των χώρων αυτών, ειδικότερα των περισσότερων ευαίσθητων στη φθορά. Παραδείγματα αποτελούν η τεχνολογική υποστήριξη της θερμοκρασίας και της υγρασίας, της δημιουργίας ειδικών χώρων προσπέλασης επισκεπτών κλπ., με στόχο την προστασία των χώρων αυτών.

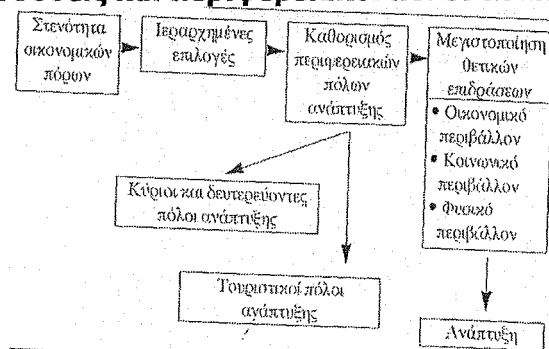
1.5.6 Επιδράσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη

Η αρχή της οικονομικής συμπληρωματικότητας αποτελεί αναγκαιότητα για την άσκηση περιφερειακής πολιτικής. Οι οικονομίες που βασίζονται στη μονοκαλλιέργεια δεν μπορούν να υπάρξουν γιατί οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι και οι οικονομικοί κλάδοι συσχετίζονται μεταξύ τους. Μόνο μια διαφοροποιημένη οικονομία μπορεί να εξασφαλίσει τις προοπτικές μιας σταθερής και διαρκούς ανάπτυξης. Σ' αυτά τα πλαίσια, μια οικονομία που βασίζεται αποκλειστικά στον τουρισμό θεωρείται ασταθής και ως εκ τούτου αρμόζει να αναπτυχθούν περιφερειακά κέντρα ικανά να δημιουργήσουν την αναγκαία συμπληρωματικότητα μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων (βιομηχανία, βιοτεχνία, υπηρεσίες κτλ.).

Η μονοκαλλιέργεια του τουρισμού χαρακτηρίζεται επικίνδυνη εξαιτίας της μεγάλης του ευαισθησίας σε παντός τύπου συγκυρίες (πολιτικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές κτλ.), οι οποίες επιδρούν αρνητικά στη διαμόρφωση των τουριστικών ροών.

Ο περιορισμός των χρηματοδοτικών πόρων καθιστά τις επιλογές απαραίτητες. Από αυτές δημιουργείται η προοπτική των περιφερειακών πόλων ανάπτυξης, οι οποίοι θα αποτελέσουν αντικείμενο των περιφερειακών επενδύσεων, με στόχο την οικονομική ανάπτυξη.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2
Επενδύσεις και περιφερειακοί πόλοι ανάπτυξης

Πηγή: Βαρβαρέσος Στ., «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση»

Αυτές οι επενδύσεις επηρεάζουν θετικά την οικονομία του τόπου υποδοχής των τουριστών, αλλά και ολόκληρης της περιφέρειας.

Η διασπορά των περιορισμένων δημοσίων χρηματοδοτικών πόρων σε ολόκληρη την περιφέρεια αποφέρει μικρότερα του αναμενόμενου αποτελέσματα, ενώ ο προσανατολισμός τους σε καλά οριοθετημένους πόλους ανάπτυξης είναι ικανός να οδηγήσει στη μακροχρόνια ανάπτυξή τους και να συμβάλει στην ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας.

Η δημιουργία κύριων και δευτερευόντων περιφερειακών πόλων ανάπτυξης μπορεί να οδηγήσει σε μια συγκέντρωση δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές της παράκτιας και της αγροτικής ζώνης καθώς και των ορεινών όγκων,

αποδίδοντας το κύριο βάρος στον τουρισμό.

Η περιφερειακή ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει επομένως να επιτευχθεί μέσα από τη διαμόρφωση ισχυρών τουριστικών πόλων. Οι θετικές επιδράσεις τους στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον της περιφέρειας (απασχόληση, συμπληρωματικότητα οικονομικών κλάδων), καθώς και στο φυσικό περιβάλλον (αισθητικές δραστηριότητες, προστασία, συντήρηση) μπορούν να επενεργήσουν θετικά στη δυναμική της ευρύτερης χωρικής ενότητας.

Η U.I.O.O.T., στα πλαίσια της εφαρμοσμένης τουριστικής πολιτικής, αναφέρει έναν αριθμό ενεργειών που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη. Η θέση της σχετικά με τις τουριστικές συγκεντρώσεις απορρέει από το άρθρο 404, σύμφωνα με το οποίο: "Είναι προτιμότερο να κατευθυνθούν οι διαθέσιμοι τουριστικοί πόροι σ' ένα μικρό αριθμό αξιόλογων κέντρων υποδοχής, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, παρά να διασκορπιστούν σ' ένα μεγάλο αριθμό από κέντρα μέτριας ή μικρής τουριστικής σπουδαιότητας".

Σ' αυτό το άρθρο η U.I.O.O.T. προτρέπει ουσιαστικά την τοπική αυτοδιοίκηση να κατευθύνει τις επενδύσεις της σ' ένα περιορισμένο αριθμό τόπων υποδοχής. Επίσης, τους υποδεικνύει ότι δε θα πρέπει να επενδύσουν σε νέες τουριστικές πρωτοβουλίες, πριν την πλήρη ανάπτυξη των υπάρχοντων τουριστικών πόρων.

Επομένως, η τουριστική συγκεντρωτική διασπορά αντιπροσωπεύει ένα μέσο σύνδεσης της απασχόλησης με τους υπάρχοντες χρηματοδοτικούς πόρους, που οριοθετούνται στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας και λαμβάνουν υπόψη τους όλες τις περιβαλλοντικές και πολιτιστικές μεταβλητές.

Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι και οι πλέον ισχυροί πόλοι τουριστικής ανάπτυξης είναι καταδικασμένοι να παρακμάσουν εάν αυτοί δεν προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της τουριστικής ζήτησης.

Οι διοικήσεις του τουρισμού (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό επίπεδο), οι τουριστικές επιχειρήσεις, οι επαγγελματικές τουριστικές ενώσεις, οι τουριστικές πολιτικές και στρατηγικές συνθέτουν τις μεταβλητές που συμβάλλουν στην ανάπτυξη ισχυρών, κύριων και δευτερευόντων πόλων τουριστικής ανάπτυξης¹⁸.

Ο τουρισμός ερευνάται ως μια οικονομική δραστηριότητα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η περιφερειακή διάσταση του τουρισμού χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, εφόσον οι τουριστικές δραστηριότητες ανάλογα με τη χωρική ενότητα (περιφέρεια, νομός, τόπος) παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (Πίνακας 1.2).

¹⁸ Λογοθέτης Μ, «Πολιτική και μέτρα για την προαγωγή της περιφερειακής ανάπτυξης, Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, Αθήνα 1991

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2
Η περιφερειακή διάσταση του τουρισμού

Χωρική Ενότητα (Περιφέρεια, Νομός, Τόπος)	Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά	Σχεδιασμός
Κύρια οικονομική δραστηριότητα	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Σημαντική συμμετοχή στο Α.Π.Π. ▪ Μεγάλος αριθμός απασχολουμένων ▪ Εποχιακή λειτουργία 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ενσωμάτωση του τουριστικού τομέα στην οργάνωση της χωρικής ενότητας ▪ Επαγγελματική εκπαίδευση ▪ Άμβλυση των πιέσεων
Περιθωριακή οικονομική δραστηριότητα	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Μικρή συμμετοχή στο Α.Π.Π. ▪ Μικρός αριθμός απασχολουμένων ▪ Ισόρροπη χωρική κατανομή 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ενσωμάτωση του τουριστικού τομέα στις παραγωγικές δομές της χωρικής ενότητας ▪ Ενίσχυση των οικονομικών επιδράσεων του τουρισμού
Συμπληρωματική οικονομική δραστηριότητα	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Μικρή συμμετοχή στο Α.Π.Π. ▪ Ύπαρξη πολυδραστηριότητας ▪ Ύπαρξη αντιθέσεων / πιέσεων 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ανάπτυξη των αειφορικών τουριστικών δραστηριοτήτων ▪ Περιορισμός των αντιθέσεων

Πηγή: Βαρβαρέσος Στ., «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση»

Αυτά είναι τα εξής:

- Η αναγωγή του τουρισμού σε κύρια οικονομική δραστηριότητα σε ορισμένους τόπους υποδοχής, κυρίως στην παράκτια ζώνη, τον καθιστά δραστηριότητα "πιλότο", με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:
 - ο σημαντική συμμετοχή στο Α.Π.Π.
 - ο μεγάλο αριθμό απασχολουμένων
 - ο εποχιακή λειτουργία
 - ο κτλ.
- Σε περιοχές όπου ο τουρισμός θεωρείται ως μια περιθωριακή οικονομική δραστηριότητα, αυτός μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη χωρική του οργάνωση.
- Σε χωρικές ενότητες όπου ο τουρισμός λειτουργεί συμπληρωματικά σε άλλες δραστηριότητες, μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράγοντας αντιθέσεων¹⁹.

Επιβάλλεται επομένως στα πλαίσια του περιφερειακού σχεδιασμού να λαμβάνεται υπόψη:

- το μέγεθος του τουριστικού τομέα στην οργάνωση της περιφέρειας
- η επαγγελματική εκπαίδευση

¹⁹ Λογοθέτης Μ., «Τουρισμός και Περιβάλλον», Εισήγηση στο 13^ο Συνέδριο Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα «Δάση - Χωροταξία - Τουρισμός», Ρόδος, 19-22 Οκτωβρίου 2001

- οι οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού
- οι ανάγκες ενδυνάμωσης των περιφερειακών παραγωγικών μηχανισμών
- οι τουριστικές ροές που διαμορφώνονται στο εσωτερικό μιας χωρικής ενότητας (περιφέρεια, τόπος) αλλά και εκτός αυτής
- οι οικονομικές τουριστικές δραστηριότητες
- οι εναλλακτικές και αειφορικές τουριστικές δραστηριότητες²⁰.

Η τουριστική βιομηχανία και ειδικότερα όλες εκείνες οι δραστηριότητες που περικλείονται εντός αυτής, επιδρούν αποφασιστικά, είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο, στην περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη.

1.5.6.1 Θετικές επιδράσεις

Οι κυριότερες πιθανές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη είναι οι εξής²¹:

Α) Αύξηση της ζήτησης εργασίας. Η κατασκευή των έργων υποδομής, τα οποία αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για το τουριστικό «άνοιγμα» της περιφέρειας, η ανέγερση και η λειτουργία ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων, καθώς και η ίδρυση διαφόρων επιχειρήσεων που εξαρτώνται από τον τουρισμό θα συντελέσουν, όπως είναι φυσικό, στην αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης στην περιφέρεια. Στην περίπτωση που η απασχόληση αυτή είναι εποχιακή, τότε η εργασία στον τουριστικό τομέα μπορεί να συνδυαστεί με κάποια άλλη δραστηριότητα, όπως η γεωργία κλπ.

Η αύξηση της ζήτησης εργασίας στην περιφέρεια εξαιτίας της τουριστικής δραστηριότητας, θα τείνει να συγκρατήσει τη φυγή του πληθυσμού προς τα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά και το εξωτερικό. Στην περίπτωση, όμως, που η αύξηση αυτή αφορά προσωπικό με ειδική κατάρτιση και πείρα και δεν μπορεί να ικανοποιηθεί από το υπάρχον εργατικό δυναμικό της περιφέρειας, τότε δύο πράγματα δύνανται να συμβούν: α) να μετακινηθούν προς την περιφέρεια άτομα από άλλες περιοχές της χώρας, τα οποία διαθέτουν τα απαιτούμενα προσόντα και β) να ιδρύσει το κράτος ή κάποιοι ιδιώτες, σχολές τουριστικών επαγγελματιών στην περιφέρεια.

Β) Αύξηση της ζήτησης για προϊόντα παραγωγής της περιφέρειας. Η αύξηση αυτή, μπορεί να προέλθει από την χρησιμοποίηση υλικών εγχώριας παραγωγής για την κατασκευή των διαφόρων τουριστικών έργων, καθώς επίσης και από την κατανάλωση εγχώριων προϊόντων από τους τουρίστες.

Γ) Δημιουργία εξωτερικών οικονομιών. Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιφέρειας μπορεί να συντελέσει στη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών για τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες της ίδιας της περιφέρειας, ή ακόμη και σε γειτονικές περιφέρειες. Η δημιουργία, για παράδειγμα, ενός κοσμοπολίτικου χώρου σε μια περιοχή, χάρη στη λειτουργία τουριστικών συγκροτημάτων υψηλών προδιαγραφών, αποτελεί κίνητρο για την προσέλκυση εργατικού δυναμικού που θα απασχοληθεί και σε άλλους τομείς.

Γενικότερα, ο τουρισμός, εσωτερικός και εξωτερικός, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ανύψωσης της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής των περιφερειών,

²⁰ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

²¹ Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, «Ελληνικός Τουρισμός: Εισηγήσεις εις Συνέδριον Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικών Επαγγελματιών εν Ρόδω 12-14 Μαΐου 1974», Αθήνα 1975

ώστε με αυτό τον τρόπο να συμβάλει στην συγκράτηση του πληθυσμού στην επαρχία.

1.5.6.2 Αρνητικές επιδράσεις

Οι κυριότερες αρνητικές επιπτώσεις της ανάπτυξης του τουρισμού στην περιφέρεια, που θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας, είναι οι ακόλουθες²²:

Α) Η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιφέρεια, μπορεί να δημιουργήσει στενότητες σε ορισμένους παραγωγικούς συντελεστές, το οποίο θα επιφέρει δυσμενείς συνέπειες στις λοιπές δραστηριότητες της ίδιας περιφέρειας. Μπορεί, να οδηγήσει για παράδειγμα, στην εγκατάλειψη των αγροτικών εργασιών και στην άνοδο της τιμής της γης σε αστρονομικά ύψη.

Β) Η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να συντελέσει στην αύξηση της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων, μειώνοντας την κατανάλωση των προϊόντων που παράγονται στην περιφέρεια.

Γ) Η ανάπτυξη του τουρισμού και ειδικότερα του μαζικού τουρισμού και των τεράστιων συγκροτημάτων, μπορεί να αλλοιώσει το φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας, διαταράσσοντας την οικολογική και παραδοσιακή ισορροπία.

Συνέπεια ενός τέτοιου φαινομένου θα είναι, η διαγραφή όλων εκείνων των παραγόντων που προσελκύουν τους τουρίστες και τους κάνουν να επισκεφθούν και να διαμείνουν στην περιοχή.

Δ) Η καθημερινή επαφή με τους ξένους επισκέπτες, είναι σε θέση να δημιουργήσει ένα πνεύμα αμφισβήτησης των παραδοσιακών αξιών και διατάραξης της κοινωνικής ισορροπίας, αποτελώντας έναν πρόσθετο παράγοντα για την εγκατάλειψη της γεωργίας από τους νέους ανθρώπους.

²² Λαγός Δ., «Διαρθρωτικά Προβλήματα του Ελληνικού Τουρισμού σε Περιφερειακό Επίπεδο», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης – Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΟΤΥΠΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΑΠΟ ΤΟ

ΜΑΖΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

2.1 Το Κυρίαρχο Πρότυπο της Τουριστικής Ανάπτυξης: Ο Μαζικός Τουρισμός

2.1.1 Εμφάνιση και ιστορική εξέλιξη

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η μορφολογία των τουριστικών μετακινήσεων μεταβάλλεται. Ο τουρισμός διαχείμασης - αναψυχής των αριστοκρατών και των εισοδηματιών, χωρικά καθορισμένος στις παράκτιες ζώνες της βόρειας Μεσογείου, αντικαθίσταται από τον καλοκαιρινό παραθεριστικό τουρισμό.

Οι τουριστικοί σταθμοί του αριστοκρατικού τουρισμού του 19^{ου} αιώνα παραμένουν, αλλά μεταβάλλεται η περίοδος λειτουργίας τους, καθώς και τα κίνητρα και το προφίλ της πελατείας τους.

Το 1936, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας ώθησε στο να υιοθετηθεί από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας μια πρώτη σύμβαση, που προέβλεπε μια γενικευμένη άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον έξι ημερών.

Ωστόσο, πολλές χώρες την ίδια περίπου χρονική περίοδο υιοθετούν τις «διακοπές μετ' αποδοχών», είτε με τη βοήθεια νομοθετικών διαταγμάτων (Ιταλία 1925, Αυστρία 1910, Γαλλία 1936 κτλ.) είτε με τη δημιουργία εργατικής νομοθεσίας (Ρωσία 1922 κτλ.).

Το 1936, καθώς και οι επιμέρους ανά χώρα χρονολογίες, οριοθετούν μια νέα μεταβλητή, η οποία θεωρείται από τις πιο σημαντικές, σχετικά με τη μαζικοποίηση του τουρισμού και τις περαιτέρω οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τις χώρες υποδοχής και προέλευσης των τουριστών.

Αυτή η μεταβλητή, η οποία στη συνέχεια θα επηρεάσει δραστικά τις δομές και τη μορφολογία του τουριστικού φαινομένου, ορίζεται ως «εκδημοκρατισμός» των διακοπών.

Οι διακοπές μετ' αποδοχών συμβάλλουν στη θεσμοθέτηση του δικαιώματος των ατόμων για διακοπές, προνόμιο μέχρι πρότινος μιας ολιγαρχίας, η οποία δεν παρουσίαζε κανένα κοινό χαρακτηριστικό με τη νέα τουριστική τυπολογία που διαμορφώνεται.

Ο εκδημοκρατισμός των διακοπών, ο οποίος αρχικά εκδηλώνεται με μια διευρυμένη δυνατότητα των ατόμων να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις, δίνει την ευκαιρία σε κοινωνικές κατηγορίες που πριν χαρακτηρίζονταν αποκλεισμένες των διακοπών να καταναλώσουν τουριστικά αγαθά και υπηρεσίες στους υπάρχοντες τόπους υποδοχής των τουριστών.

Ουσιαστικά, ο εκδημοκρατισμός των διακοπών, ο οποίος συνέβαλε στη μαζικοποίηση του τουριστικού φαινομένου και στη μεταγενέστερη οικονομική ανάπτυξη του τουρισμού, δημιούργησε μια συνεχή ώθηση για διεύρυνση της βάσης της εισοδηματικής πυραμίδας, ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία μιας διαχρονικά αυξητικής τάσης κατανάλωσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.

Άλλοι παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν επίσης στον εκδημοκρατισμό των διακοπών, είναι οι ακόλουθοι:

α. *Οι τουριστικοί οδηγοί*, οι οποίοι παρείχαν πληροφορίες στους τουρίστες για όλο και περισσότερους νέους προορισμούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σε προγενέστερες περιόδους, και πιο συγκεκριμένα την περίοδο 1600-1660, μόνο στη Γαλλία, εκδόθηκαν 400 περίπου περιηγητικά εγχειρίδια-οδηγοί, που αναφέρονταν σε ταξίδια εκτός της Ευρώπης.

β. *Ο πολλαπλασιασμός των ταξιδιωτικών οργανώσεων*: Υπογραμμίζουμε τη δημιουργία μιας πληθώρας ταξιδιωτικών οργανώσεων στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι οποίες χρονολογούνται από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα και φέρουν ως επί το πλείστον τις ονομασίες της Περιηγητικής Λέσχης, της Λέσχης Αυτοκινήτου, των Οργανώσεων Κοινωνικού Τουρισμού κτλ.

γ. *Η δημιουργία τουριστικής νομοθεσίας*: Το κράτος νομοθετεί προκειμένου να προστατεύσει τους ιστορικούς οικισμούς, τις ιαματικές πηγές ή το φυσικό περιβάλλον, παρατηρώντας τις ταχύτατες τάσεις μαζικοποίησης του τουριστικού φαινομένου. Παράλληλα δημιουργεί εξειδικευμένη τουριστική διοίκηση και ρυθμίζει τη λειτουργία των εμφανιζόμενων τουριστικών επαγγελμάτων.

δ. *Η αύξηση του εισοδήματος*.

ε. *Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου*: Στη Γαλλία, χώρα προέλευσης και υποδοχής τουριστών, από το 1848 έως το 1919, οι ώρες εργασίας μειώθηκαν από 14 σε 8, ενώ οι μισθοί διπλασιάστηκαν.

στ. *Η ανάπτυξη και η διάδοση του σιδηρόδρομου*: Στη Ρωσία μόνο, το 1900 το σιδηροδρομικό της δίκτυο ξεπερνούσε τα 40.000 χιλιόμετρα.

ζ. *Η ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και η μείωση του κόστους ταξιδιού*: Η πρώτη εκδρομή με αυτοκίνητο οργανώθηκε το 1910 από τον Άγγλο Charman μεταξύ Ίστμπουρν και βόρειας Ουαλίας. Από το 1925, παρατηρείται μια ταχεία ανάπτυξη των οργανωμένων εκδρομών με λεωφορείο στις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης. Αυτό συνέβαλε στη συνέχεια στη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων που εξειδικεύονταν στην προετοιμασία και την πραγματοποίηση εκδρομών στα περίχωρα των πόλεων, που δεν εξυπηρετούνταν από τα υπάρχοντα σιδηροδρομικά δίκτυα.

Ο ανταγωνισμός που διαμορφώνεται μεταξύ αυτοκινητιστικών εταιρειών και σιδηροδρόμου είναι οξύς, αλλά μετά το 1930 το αυτοκίνητο ως μεταφορικό μέσο αποδεικνύεται πολύ πιο αποδοτικό απ' ό,τι ο σιδηρόδρομος.

Η ανάπτυξη αυτού του μεταφορικού μέσου επιδρά αφενός μεν στην υπάρχουσα χωρική διάρθρωση των τουριστικών καταλυμάτων, αφετέρου δε στη λειτουργία και την εξειδίκευση των τουριστικών γραφείων.

Χωροταξικά τα ξενοδοχειακά καταλύματα βρίσκονταν συγκεντρωμένα γύρω από τους σιδηροδρομικούς σταθμούς. Η ανάπτυξη του αυτοκινήτου επιδρά δραστικά σ' αυτές τις συγκεντρώσεις προς όφελος άλλων συνοικιών των πόλεων, καθώς και των πόλεων που στερούνταν σιδηροδρομικού δικτύου.

η. *Οι πτήσεις charters*: Οι πτήσεις charters επέδρασαν σημαντικά στη μείωση του κόστους του ταξιδιού και συνεπώς στην ελάττωση του παράγοντα χρονοαπόστασης, που εμπόδιζε την προσέγγιση πολλών χωρών υποδοχής στις κύριες ζώνες προέλευσης των τουριστών. Η πρώτη πτήση charter οργανώθηκε από τον Vladimir Raitz, ο οποίος μετέφερε με μια ντακότα το 1954 Βρετανούς τουρίστες από το Λονδίνο στην Κορσική.

θ. *Η βελτίωση των υπηρεσιών υποδοχής και οι διευκολύνσεις στα σύνορα*:

Η οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής και η οριοθέτηση του τουρισμού στη δέσμη των δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας επέδρασαν όχι μόνο στη δημιουργία των απαραίτητων υπηρεσιών υποδοχής, αλλά και στην περαιτέρω βελτίωσή τους. Οι σταθμοί εισόδου των τουριστών (αεροδρόμια, λιμάνια, συνοριακοί σταθμοί), τα συγκοινωνιακά δίκτυα και τα μέσα μεταφοράς, το δίκτυο των τραπεζών, οι νοσοκομειακές εγκαταστάσεις, τα τουριστικά καταλύματα, οι εγκαταστάσεις οινοποιοτροφοδοσίας και αναψυχής κτλ. διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αύξηση ή όχι των τουριστικών ροών προς μια χώρα, στη διάρκεια παραμονής, καθώς και στη διαμόρφωση του προφίλ των τουριστών.

Οι διευκολύνσεις στα σύνορα χαρακτηρίζονται επίσης καθοριστικές και συχνά παρατηρείται ότι έχουν ήδη ενσωματωθεί στις συνήθειες του σύγχρονου τουρίστα.

ι. Ο *πολλαπλασιασμός των τουριστικών προϊόντων (banalisation)*: Ο βαθμιαίος εκδημοκρατισμός των διακοπών και συνεπώς η δυνατότητα μεγαλύτερης κατανάλωσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών ώθησε στην παραγωγή μιας πληθώρας τουριστικών προϊόντων (μεταφορικά μέσα, καταλύματα, αναψυχή, υπηρεσίες κτλ.). Σ' αυτό συνέβαλαν οι επιτελούμενες μεταβολές σχετικά με τη θεώρηση του τουριστικού φαινομένου, τόσο στις χώρες προέλευσης των τουριστών όσο και στις χώρες υποδοχής. Έτσι, τα τουριστικά προϊόντα παράγονται μαζικά, χωρίς τη συγκεκριμένη πια χωρική διάταξη του παρελθόντος, μια και όλες οι χώρες του κόσμου τείνουν να γίνουν χώρες υποδοχής, και προσφέρονται σε μια ευρεία γκάμα τιμών, δίνοντας τη δυνατότητα ακόμα και στις πιο χαμηλές εισοδηματικές τάξεις να συμμετέχουν στην τουριστική κατανάλωση. Παράγοντες που συνέβαλαν κατεξοχήν στη banalisation των τουριστικών προϊόντων είναι οι παρακάτω:

- Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού.
- Οι πολιτικές τουριστικής ανάπτυξης των χωρών υποδοχής.
- Ο διεθνής ανταγωνισμός μεταξύ των τουριστικών χωρών.
- Η εμφάνιση των Νέων Τουριστικών Κρατών (Ν.Τ.Κ.).
- Η ταχύτατη αύξηση της τουριστικής ζήτησης.
- Ο πολλαπλασιασμός, οι μεγεθύνσεις και οι οικονομικές συγκεντρώσεις των Tour -Operators.

ια. Η *βαθμιαία προσαρμογή των τουριστικών καταλυμάτων στις μεταβολές της ζήτησης*: Ο τουρισμός οφείλει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνικοποίηση και τον εκδημοκρατισμό του στη βαθμιαία ποσοτική και ποιοτική προσαρμογή της προσφοράς των τουριστικών καταλυμάτων και στις μεταβολές της τουριστικής ζήτησης. Τα τουριστικά καταλύματα του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού απευθύνονταν αποκλειστικά σε μια τουριστική ολιγαρχία (αριστοκράτες και εισοδηματίες). Η θεσμοθέτηση των διακοπών και η συμμετοχή σ' αυτές κοινωνικών τάξεων που μέχρι πρότινος θεωρούνταν αποκλεισμένες, δημιούργησε στη συνέχεια την ανάγκη δημιουργίας διαφοροποιημένων τουριστικών καταλυμάτων σε σχέση με τα προγενέστερα, εφόσον απευθύνονταν σε μια πελατεία τελείως διαφορετική από εκείνη του 19ου αιώνα.

Σήμερα, η ποσοτική και ποιοτική αναπροσαρμογή της προσφοράς των τουριστικών καταλυμάτων στα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών οδήγησε συχνά σε μια υπέρ προσφορά, η οποία με τη σειρά της συνέβαλε σε μια ευρύτερη banalisation του τουριστικού προϊόντος.

ιβ. Η δημιουργία μεγάλων ταξιδιωτικών οργανισμών (*Tour Operators*): Οι *Tour-Operators* είναι μεγάλοι ταξιδιωτικοί οργανισμοί, οι οποίοι αποτελούν τους μεσολαβητές μεταξύ παραγωγών και τελικών καταναλωτών, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην εμπορικοποίηση των τουριστικών προϊόντων. Η μεγάλη διαπραγματευτική τους ισχύς έναντι των μεμονωμένων παραγωγών και οι επιτυγχανόμενες οικονομίες κλίμακας μέσω της μαζικής παραγωγής επέδρασαν σημαντικά στην τιμολόγηση των τουριστικών προϊόντων. Επομένως, οι χαμηλές τιμές και η προώθηση «μπανάλ» τουριστικών προϊόντων και προορισμών από τους μεγάλους *Tour-Operators* συνέβαλε καθοριστικά στη μαζικοποίηση του τουρισμού, στην κοινωνικοποίηση και στον εκδημοκρατισμό του.

ιγ. Η κατάσταση διαρκούς ειρήνης: Η ανάπτυξη του τουρισμού του 19^{ου} αιώνα υπήρξε απόρροια κυρίως δύο παραγόντων, της νομισματικής σταθερότητας και της διαρκούς ειρήνης. Εκτός από μικροσυρράξεις, δεν υπάρχουν σοβαρά γεγονότα. Η μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδος διαρκούς ειρήνης αποτελεί βασική παράμετρο της ανάπτυξης και της μεγέθυνσης του διεθνούς τουρισμού.

Παρά τη θεσμοθέτηση των διακοπών και παρά τις προσπάθειες ευρύτερης κοινωνικοποίησης και εκδημοκρατισμού τους μετά το 1936, η χρήση της έννοιας «μαζικός τουρισμός» έρχεται αρκετά αργότερα.

Μέχρι το 1950, οι διαμάχες μεταξύ κρατών (Γάλλοι, Βέλγοι, Ελβετοί κτλ.), όσον αφορά επιμέρους διαφορές στην εννοιολογική προσέγγιση του νέου φαινομένου, υπήρξαν πολλές και συχνές.

Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν, δεδομένου του κοινωνικού χαρακτήρα του τουρισμού, ήταν «δημοφιλής τουρισμός», «συλλογικός τουρισμός», «λαϊκός τουρισμός», «τουρισμός για όλους» κτλ.

Το 1956 στη Βιέννη, στο πρώτο Διεθνές Συνέδριο Κοινωνικού Τουρισμού, χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ο όρος «κοινωνικός», προκειμένου να προσδιορίσει το χαρακτήρα του τουριστικού φαινομένου.

Η έννοια του μαζικού τουρισμού, ο οποίος απεικονίζει και μια σειρά δομικών μεταβολών στις διαμορφούμενες τουριστικές ροές, αρχίζει να χρησιμοποιείται τη δεκαετία 1950-1960²³.

2.1.2 Η αμφισβήτηση του προτύπου του μαζικού τουρισμού και η αναγκαιότητα διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος

Η προσπάθεια και ελκυστικότητα του τουρισμού, η συν τω χρόνω αύξηση του εισοδήματος και ως εκ τούτου η αύξηση της διαθέσιμης για τουρισμό οικογενειακής δαπάνης, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η άνοδος του επιπέδου ζωής δημιουργεί συνεχείς τάσεις αύξησης της τουριστικής πελατείας.

Αφετέρου η δυνατότητα ολοκλήρωσης του τουριστικού πακέτου με την απεξάρτηση του από τους εθνικούς αερομεταφορείς και την οργάνωση της μεταφοράς με τη χρήση ιδιόκτητων *charters* από τα οργανωμένα τουριστικά πρακτορεία, αλλά και η απόκτηση και χρήση ιδιόκτητων αλυσίδων εγκαταστάσεων διαμονής και εστίασης οδήγησε στη μείωση των τιμών του πακέτου για οργανωμένα ταξίδια.

Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού από τα μέσα του αιώνα μας που οφείλεται κυρίως στους παραπάνω λόγους, αποτελεί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά προσανατολισμού του διεθνούς τουρισμού και σήμερα καλύπτει το

²³ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής αγοράς όλων των χωρών που δέχονται τουρισμό.

Ο μαζικός τουρισμός είναι ο τουρισμός του μεγάλου πλήθους τουριστών και αποτελεί την κυρίαρχη έκφραση τουριστικής δραστηριότητας του αστικού πληθυσμού των ανεπτυγμένων χωρών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του '50 και διαμόρφωσε σταθερά χαρακτηριστικά στις δεκαετίες '60 και '70.

Από τη δεκαετία του '80 το πρότυπο του μαζικού τουρισμού διανύει περίοδο αμφισβήτησης. Συνέπεια της χωροχρονικής υπερσυγκέντρωσης τουριστών που αντιπροσωπεύει το Μαζικό Τουρισμό είναι οι δυσμενείς επιδράσεις στο φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό περιβάλλον του τουριστικού προορισμού, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, που διαχρονικά υποβαθμίζουν και απαξιώνουν τα προσόντα του για τα οποία και χαρακτηρίστηκε σαν τουριστικός προορισμός.

Αν και τα παραπάνω μειονεκτήματα του μαζικού τουρισμού είναι γνωστά σε όλους τους εμπλεκόμενους στο τουριστικό κύκλωμα, από τους απλούς τουρίστες μέχρι τους υπεύθυνους τουριστικούς φορείς, ο μαζικός τουρισμός εξακολουθεί να είναι η κυριαρχούσα τουριστική μορφή την οποία προτιμούν και οι τουριστικοί επιχειρηματίες και οι τουρίστες. Οι τουριστικοί επιχειρηματίες, γιατί με τη μαζικότητά του αποφέρει μεγάλα κέρδη και οι τουρίστες γιατί είναι πολύ φθηνότερος από τον εναλλακτικό τουρισμό, γιατί τους προσφέρει ασφάλεια, γιατί τους απαλλάσσει από τις φροντίδες σχεδιασμού, προετοιμασίας και πραγματοποίησης του τουριστικού ταξιδιού, γιατί κάποιος (ο group director) τους οδηγεί και τους προσέχει καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού και γιατί βρίσκουν εκεί που πάνε ανθρώπους που μιλάνε τη γλώσσα τους, φαγητά παρόμοια με τα δικά τους και προϊόντα που γνωρίζουν και εμπιστεύονται. Οι άνθρωποι προτιμούν πλέον ένα φθηνό, ασφαλές, σίγουρο και μη κουραστικό ταξίδι παρά ένα ταξίδι ακριβό και κουραστικό που πρέπει να διασφαλίσουν και να σιγουρέψουν μόνοι τους, έστω και αν το τελευταίο είναι πιο «τουριστικό» (με την κλασική έννοια του τουρισμού) από το πρώτο²⁴.

Οι αρνητικές επιπτώσεις για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τις παραδοσιακές κοινωνίες στις χώρες ή στις περιοχές υποδοχής τουριστών, οδήγησε σε διεθνή επανεξέταση της άποψης ότι ο τουρισμός έχει αυτονόητα θετικά αποτελέσματα. Αντίθετα, πολλοί σήμερα εκτιμούν ότι τα ενδεχόμενα βραχυχρόνια οικονομικά οφέλη τελικά δεν αντισταθμίζουν το υψηλό κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος. Παρόλο που οι απόψεις αυτές δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλωθεί σε συγκεκριμένη εναλλακτική πρόταση, η κίνηση αμφισβήτησης του μαζικού τουρισμού, αν και περιορισμένη, είναι σαφής, αυξητική και μαχητική²⁵.

Ένα άλλο από τα κύρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου τουρισμού είναι η εποχικότητα, η περιορισμένη δηλαδή χρονική διάρκεια του και η δημιουργία αιχμής τους θερινούς μήνες ή σε ορισμένες περιπτώσεις τους χειμερινούς (Άλπεις). Οφείλεται κυρίως στον προκαθορισμένο χρόνο οικογενειακών διακοπών της μέσης αστικής τάξης που καλύπτει και το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής αγοράς.

²⁴ Καλοκάρδου Ρ., «Ο ρόλος του περιβάλλοντος για τον τουρισμό στην τουριστική πολιτική, στη χωροθέτηση και την περιφερειακή ανάπτυξη: η ελληνική εμπειρία 1975 - 1995, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995

²⁵ Lickorish Leonard και Jenkins Carson, «Μια εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2004

Τα χαρακτηριστικά αυτά (μαζικότητα και εποχικότητα) έχουν επηρεάσει τη διαμόρφωση του τουριστικού κλάδου γενικότερα από πλευράς εγκαταστάσεων και εξυπηρητήσεων, με αλυσιδωτές επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνική δομή και το περιβάλλον ολόκληρων περιοχών²⁶.

Σήμερα, έναν αιώνα σχεδόν μετά την ανάπτυξη του τουρισμού παγκόσμια, επικρατεί ένας γενικότερος προβληματισμός για τον κλάδο και τις επιπτώσεις του, θετικές και αρνητικές. Δεδομένου ότι οι προοπτικές για τη μελλοντική εξέλιξη του κλάδου είναι αισιόδοξες, η ανάγκη ελαχιστοποίησης των αρνητικών επιπτώσεων και μεγιστοποίησης των θετικών είναι προφανής.

Ο προβληματισμός είναι διεθνής, πανευρωπαϊκός και εθνικός για όλες τις χώρες αποδέκτες τουρισμού. Η συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής διάστασης και των φυσικών και πολιτισμικών αξιών ως τρόπου και αξιών ζωής δημιουργεί νέες απαιτήσεις ζωής και διακοπών. Η ανάπτυξη προσωπικών προτιμήσεων, χόμπι και ειδικών ενδιαφερόντων οδηγεί στην αποποίηση των απρόσωπων μαζικών διακοπών.

Η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός των τουριστικών πακέτων ώστε να απευθύνονται σε όσο το δυνατόν περισσότερες και ποικίλες ομάδες ενδιαφερόντων είναι πια γεγονός. Ο ανταγωνισμός των χωρών που δέχονται τουρισμό στη μεταστροφή της προσφοράς και το κοινότυπο λογότυπο «ήλιος και θάλασσα» σε διαφοροποιημένες νέες μορφές τουρισμού, προσαρμοσμένες όχι μόνο στις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας αλλά και κάθε επιμέρους περιοχής της, βρίσκεται σε εξέλιξη.

Στο πλαίσιο αυτό, ο όρος «εναλλακτικός τουρισμός» χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία του 1970 για να περιγράψει τις νέες μορφές τουρισμού που στην ολότητά τους αποτελούν το λεγόμενο ήπιο ή μαλακό ή εναλλακτικό τουρισμό, που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του.

Ωστόσο, κατά την κρατούσα γνώμη, υπάρχουν νέες μορφές τουρισμού, αλλά όλες οι εναλλακτικές τουριστικής μορφής δεν είναι νέες. Στις 90 περίπου μορφές τουρισμού που προσδιορίζει ο S.W. Boyd²⁷ υπάρχουν και κύριες (επικρατούσες σε έναν τόπο) και εναλλακτικές μορφές. Και μερικές από αυτές έχουν ρίζες που χάνονται στην αρχαιότητα, ενώ άλλες δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Και όλες βάσει της αρχής της εναλλακτικότητας και των γενικών τουριστικών χαρακτηριστικών τους, μπορούν να αλληλοαντικαθίστανται και να χαρακτηρίζονται ανάλογα με το μέγεθος τους στο τοπικό περιβάλλον, κύριες ή εναλλακτικές.

Όμως ο εναλλακτικός τουρισμός παραμένει πάντα ο μικρός και ανίσχυρος Δαβίδ μπροστά στο μεγάλο και πανίσχυρο Γολιάθ. Και επειδή δεν νικάει πάντα ο Δαβίδ, πολλοί μελετητές προτείνουν να ληφθούν μέτρα όχι υπέρ του εναλλακτικού τουρισμού, που δεν πρόκειται ποτέ να πάρει τη θέση του μαζικού τουρισμού, αλλά υπέρ της προσπάθειας μείωσης ή εξάλειψης των μειονεκτημάτων του μαζικού τουρισμού. Να διαμορφωθεί δηλαδή προς το καλύτερο ο μαζικός τουρισμός παρά να αντικατασταθεί από τον εναλλακτικό. Γιατί η διαμόρφωση είναι δυνατή, η

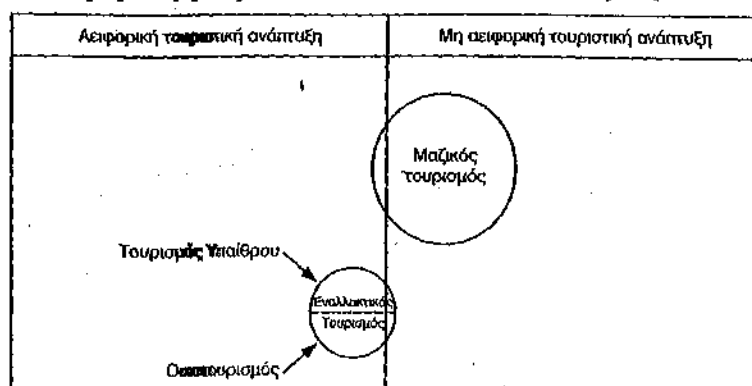
²⁶ Λαγός Δημήτρης, «Τα διαρθρωτικά προβλήματα του Ελληνικού Τουρισμού», στο περιοδικό *Τουρισμός και Οικονομία*, Τεύχος 3/1990

²⁷ Boyd S.W., «Towards a typology of tourism: Setting and experience», Ohio University Edition of the Association of American Geographers, Youngstown Ohio, 1991

αντικατάσταση είναι ουτοπία²⁸.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί γίνεται μια απόπειρα σύγκρισης του μαζικού και του εναλλακτικού τουρισμού και των σχέσεών τους με την σειφορική τουριστική ανάπτυξη.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1
Σύγκριση μαζικού – εναλλακτικού τουρισμού

Πηγή: Fennel D.A. "Ecotourism: An Introduction, Ed. Routledge, London * N. York 1999, p

Όπως φαίνεται στον πίνακα το σύνολο σχεδόν του μαζικού τουρισμού έχει αναπτυχθεί μη αειφορικά αν και υπάρχει η δυνατότητα εφαρμογής της αειφορίας και στο μαζικό τουρισμό.

Αντίθετα το σύνολο σχεδόν του εναλλακτικού τουρισμού έχει αναπτυχθεί αειφορικά αλλά ένα μικρό κομμάτι του δεν ακολούθησε την αειφορική ανάπτυξη (π.χ. Μαζικοποίηση του οικοτουρισμού όπως στην περίπτωση της καταστροφής της κοιλάδας με τις πεταλούδες στη Ρόδο λόγω του μεγάλου αριθμού τουριστών).

Σε ποσοστά ο μαζικός τουρισμός αντιπροσωπεύει το 90-95% της όλης τουριστικής δραστηριότητας, ενώ όλες μαζί οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αντιπροσωπεύουν μόνο το 5-19% του συνολικού τουρισμού.

2.2 Από το Μαζικό Τουρισμό στη Διαφοροποίηση: Βασικές Διακρίσεις και Χαρακτηριστικά

Για τη διάκριση των κύριων και εναλλακτικών μορφών Τουρισμού, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις και στην Ελληνική και στην Ξένη βιβλιογραφία και αναφέρονται διαφορετικά κριτήρια κατηγοριοποίησης, τυπολογίας και εναλλακτικότητας των μορφών τουρισμού, ενώ παρατηρείται κάποια σύγχυση μεταξύ της κατηγοριοποίησης και τυπολογίας, μεταξύ ενός Τουριστικού δόγματος και κάποιας μορφής τουρισμού και μεταξύ μιας παλαιάς και μιας νέας ονομασίας κάποιας μορφής τουρισμού.

Το τουριστικό φαινόμενο, σαν δυναμικό φαινόμενο, βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και η επισήμανση, η αξιολόγηση και ο ποσοτικός και ποιοτικός προσδιορισμός μεταβαλλόμενων παραγόντων της εξέλιξης, απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή.

Οι βασικές μορφές τουρισμού που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι πολύ περιορισμένες συγκριτικά με τις δυνατότητες του χώρου αλλά και συγκριτικά με εκείνες που προωθεί ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού. Στην παρούσα φάση προώθησης του τουρισμού στην χώρα μας, ο αρμόδιος φορέας

²⁸ Καραχοντζής Δ. και Σφακιανάκης Κ., «Αειφόρος Τουρισμός», Περιοδικό *Τουρισμός και Οικονομική*, Τεύχος Ιούλιος 1993

(ΕΟΤ) προωθεί την κατά γεωγραφικό και θεματικό άξονα, κατηγοριοποίηση του τουρισμού²⁹. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται και παρουσιάζονται συνοπτικά οι μορφές τουρισμού που έχουν έως σήμερα προωθηθεί στην χώρα μας και παράλληλα γίνεται μία στοιχειώδης αξιολόγηση των υπολοίπων που δεν έχουν αναπτυχθεί σημαντικά παρόλη την προώθησή τους.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η σημερινή τουριστική πολιτική όσον αφορά στις μορφές τουρισμού που προωθούνται κι έχουν μέχρι τώρα αναπτυχθεί στην Ελλάδα, αντικατοπτρίζεται από τα μέσα προώθησης του ΕΟΤ³⁰ και δεν διαφοροποιείται σημαντικά από την επιλέξιμη δομή. Για την σωστότερη ανάλυση και παρουσίαση των μορφών τουριστικής δραστηριότητας που έχουν ήδη αναπτυχθεί αλλά κι αυτών που προωθούνται στο αντίστοιχο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι διάφοροι ορισμοί που αφορούν στην τουριστική δραστηριότητα. Έτσι έχουμε :

✓ «μαζικός» : Με τον όρο μαζικός, όσον αφορά στην τουριστική δραστηριότητα εννοούμε, την δραστηριότητα εκείνη η οποία έχει την τάση να προσελκύει ένα μεγάλο πληθυσμιακό σύνολο, σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο κατά την οποία παρουσιάζει ιδιαίτερη ένταση. Η μαζικότητα δεν αποτελεί απαραίτητα αρνητικό χαρακτηριστικό αλλά συνήθως κι εφόσον οι υποδομές της χωρικής ενότητας που φιλοξενεί την δραστηριότητα δεν είναι σχεδιασμένες για μία τέτοια παρέμβαση, στην περίπτωση αυτή ο μαζικός χαρακτήρας έχει αρνητικά αποτελέσματα στο ευρύτερο περιβάλλον. Ο μαζικός χαρακτήρας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα», διότι αποτελεί το κυρίαρχο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά μαζικό χαρακτήρα μπορεί να έχει οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα έχει τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν και συνεπώς έχει πολύ μεγάλη ζήτηση για μία συγκεκριμένη περίοδο, η οποία όμως και ικανοποιείται.

✓ «ήπιος» : Με τον όρο ήπιος χαρακτηρίζεται η δραστηριότητα εκείνη που δεν επιβαρύνει σημαντικά κι ανεπανόρθωτα ένα πόρο, φυσικό ή ανθρωπογενές. Στην περίπτωση αυτή η δραστηριότητα έχει μία μεγαλύτερη ένταση βιωσιμότητας και η ζήτηση ή δεν είναι πολύ μεγάλη ή δεν ικανοποιείται με διάφορα τεχνητά εμπόδια, προκειμένου να μην σημειωθεί πολύ μεγάλη ένταση της δραστηριότητας. Οι ήπιες τουριστικές δραστηριότητες είναι λιγότερο πιθανό να βλάψουν το φυσικό κι ανθρωπογενές περιβάλλον και συνήθως εξασφαλίζουν μία μακροζωία του πόρου αλλά και της αποδοτικότητας του, διαμέσου της φιλοξενίας κάποιων τουριστικής δραστηριότητας.

✓ «εναλλακτικός» : Με τον όρο εναλλακτική χαρακτηρίζεται μία δραστηριότητα που διαφέρει από το εκάστοτε κυρίαρχο μοντέλο. Αν θεωρήσουμε συνεπώς το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα» κυρίαρχο, τότε οποιαδήποτε δραστηριότητα διαφορετική αυτού είναι εναλλακτική. Μία εναλλακτική δραστηριότητα μπορεί να είναι ήπια ή μαζική και παράλληλα να χαρακτηριστεί βάσει άλλων αποτελεσμάτων που προκαλεί. Έτσι με την παραδοχή του κυρίαρχου μοντέλου θεωρούμε οποιαδήποτε δραστηριότητα που δεν στηρίζεται σε αυτό, εναλλακτική. Παράλληλα εναλλακτική θεωρείται και οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα η οποία στηρίζεται στο μοντέλο «ήλιου-θάλασσας» αλλά είναι εκφρασμένη με έναν νέο, καινοτόμο τρόπο.

²⁹ Βλ. www.gnto.gr

³⁰ Για τις προωθούμενες μορφές τουρισμού σήμερα, βλ. στον αντίστοιχο φορέα της προηγούμενης υποσημείωσης.

✓ «εποχιακός» : Είναι κάθε δραστηριότητα η οποία έχει εποχιακό χαρακτήρα, δηλαδή εκδηλώνεται σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο με περιορισμένη συνεπώς χρονικά εκδήλωση του φαινομένου του τουρισμού. Η εποχικότητα είναι ένα χαρακτηριστικό που ενδιαφέρει ιδιαίτερω, με την παραδοχή ότι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου αποτελεί βασικό στόχο των περιφερειών για την ανάπτυξη του τουρισμού. Η εποχικότητα εκδηλώνεται κυρίως κατά τους θερινούς μήνες και σε κάποιες περιπτώσεις με γνωστότερη εκείνη της χιονοδρομίας τους χειμερινούς.

✓ «τυποποιημένος» : Είναι μία τουριστική δραστηριότητα που έχει περιορισμένες δυνατότητες διαφοροποίησης του περιεχομένου της. Υπακούει σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο και συνήθως χρησιμοποιεί ένα συγκεκριμένο πόρο προκειμένου να αναπτυχθεί. Ένα τέτοιο παράδειγμα τυποποιημένου τουρισμού είναι η επίσκεψη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.

✓ «αυτοκαθοριζόμενος κι ετεροκαθοριζόμενος» : Είναι ο χαρακτήρας της τουριστικής δραστηριότητας εκείνος που φανερώνει στην πρώτη περίπτωση αν η ζήτηση κι η προσφορά διαμορφώνονται από την τοπική κοινωνία με την συμβολή της πολιτείας, βάσει κάποιας πολιτικής, ενώ ο δεύτερος όρος αφορά στην διαμόρφωση της ζήτησης και προσφοράς από εξωτερικούς παράγοντες όπου στην πλειοψηφία τους μιλάμε σχεδόν αποκλειστικά για τους tour operators, δηλαδή τα μεγάλα ταξιδιωτικά γραφεία του εξωτερικού. Τέτοια γραφεία έχουν συνήθως νομική υπόσταση πολυεθνικής εταιρείας και μεγάλο κεφάλαιο κίνησης που τους επιτρέπει να διαμορφώνουν την τουριστική ζήτηση.

Όλες οι παρακάτω μορφές έχουν λίγο - πολύ αναπτυχθεί στην Ελλάδα, αλλά με διαφορετική ένταση και διάρκεια. Ενώ παράλληλα κάποιες έχουν παρουσιάσει μαζικό χαρακτήρα για μεγάλες χρονικές περιόδους, κάποιες άλλες δεν έχουν καταφέρει να αναδυθούν και να ξεχωρίσουν ως εναλλακτικές μορφές θεματικού τουρισμού. Παρόλα αυτά είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι λόγω της γεωμορφολογίας του ελληνικού χώρου αλλά και του ιδιαίτερου χαρακτήρα που έχει ως σήμερα αναπτύξει, όλες οι μορφές τουριστικής ανάπτυξης περιστρέφονται γύρω από το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα» και συνεπώς αφορούν στον παράκτιο και νησιωτικό χώρο.

2.3 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Κύριες Κατηγορίες

Με τον όρο «εναλλακτικές μορφές τουρισμού» αναφερόμαστε στον τουρισμό που σχετίζεται με εναλλακτικές μορφές, αφ' ενός σε οργανωτικό επίπεδο και αφ' ετέρου όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των τουριστικών δραστηριοτήτων που ζητούν οι επισκέπτες. Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει κίνητρα όπως οι περιβαλλοντικές (φυσιολατρικές) και αθλητικές δραστηριότητες, απόλαυση της θέας ενός τοπίου, περιοχές με μη μολυσμένο περιβάλλον και πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, κ.α.³¹.

Κατηγοριοποίηση των μορφών τουρισμού είναι η κατάταξη σε μια τάξη ή μια ομάδα των διαφόρων μορφών του τουρισμού.

Από τους παραπάνω ορισμούς προκύπτει ότι οι όροι «Κατηγορίες

³¹ Lagos D., «Special Interest tourism and Sustainable development», 1st International Scientific Congress -Tourism and Culture for Sustainable Development. NTUA, 19-21/5/98, Athens 1998

Τουρισμού» και «Μορφές Του Τουρισμού» είναι ξεχωριστά κατηγορήματα και ο όρος «Μορφές Τουρισμού» είναι υπάλληλη έννοια του όρου «Κατηγορίες Τουρισμού». Άρα σε μια κατηγορία τουρισμού είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνονται πολλές μορφές τουρισμού με κοινά χαρακτηριστικά.

Η τυπολογία των μορφών τουρισμού αναφέρεται στον προσδιορισμό των τύπων / μορφών του τουρισμού και συγκεκριμένα προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα ποιες είναι οι κύριες και ποιες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Όσον αφορά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αυτές αναφέρονται συνηθέστερα σαν «νέες, ή ειδικές» μορφές τουρισμού ή σαν «ήπιες», ή σαν μορφές του «Ήπιου τουρισμού, αλλά και σαν "εναλλακτικές μορφές" ή σαν "νέες ήπιες και εναλλακτικές" μορφές τουρισμού.

Ο χαρακτηρισμός των μορφών / τύπων του τουρισμού γίνεται με διάφορα προσδιοριστικά κριτήρια «ανάλογα με την οπτική γωνία που κάθε φορά εξετάζουμε το τουριστικό φαινόμενο»³².

Αναλύοντας τα κίνητρα που ενεργοποιούν τα άτομα να λαμβάνουν μέρος στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα ετερογενή τουριστικά προϊόντα, είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό μιας χώρας, μπορούμε να διακρίνουμε τον εναλλακτικό τουρισμό σε τρεις μεγάλες κατηγορίες³³:

1) Τουρισμός Αναψυχής

Ο τουρισμός αναψυχής θεωρείται ως η πλέον χαρακτηριστική μορφή του τουρισμού, η οποία έχει κοινωνικοποιηθεί, υπό την έννοια ότι το κράτος ή άλλοι εξειδικευμένοι φορείς ενισχύουν τα άτομα να πραγματοποιήσουν τις διακοπές τους ή να αξιοποιήσουν τον ελεύθερό τους χρόνο³⁴.

Σύμφωνα με μια σειρά αναλύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί, αυτός ο τύπος του τουρισμού μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά ετερογενής, διότι η επιλογή της σχετικής τουριστικής δραστηριότητας από τα άτομα, εξαρτάται από υποκειμενικά και μόνο κίνητρα. Οι επιμέρους κατηγορίες του τουρισμού αναψυχής που έχουμε είναι οι ακόλουθες: *Τουρισμός Αναζωογόνησης και Ανάπαυσης, Πολιτιστικός Τουρισμός, Αθλητικός Τουρισμός, Γαστρονομικός Τουρισμός, Κυνηγετικός Τουρισμός, Οικογενειακές Επισκέψεις, Θρησκευτικός Τουρισμός, Τουρισμός των Φεστιβάλ κλπ.*

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει ίσως στις περιπτώσεις του πολιτιστικού, του εκπαιδευτικού και του θρησκευτικού τουρισμού. Οι τρεις αυτές μορφές τουρισμού, αποτελούν ταχύτερα αναπτυσσόμενες αγορές τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Για την Ελλάδα οι προοπτικές ανάπτυξης κρίνονται πολύ σημαντικές λόγω του ιδιαίτερου πολιτιστικού (Ακρόπολη, Μυκήνες, Δελφοί) και θρησκευτικού (Άγιο Όρος, Πάτμος, Τήνος κλπ.) πλούτου της χώρας.

Τα πλεονεκτήματα ανάπτυξης αυτών των μορφών τουρισμού (Τουρισμού Αναψυχής), είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η διάσωση και η διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού καθώς επίσης και η ενίσχυση της εικόνας της χώρας μας στο εξωτερικό. Οι δυσχέρειες που συναντώνται στην προσπάθεια εξάπλωσης των κατηγοριών του τουρισμού αναψυχής, είναι η υποδομή της Ελλάδος αλλά και ο γενικότερος προγραμματισμός που ακολουθείται σε

³² Σφακιανάκης Μανώλης, «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

³³ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

³⁴ Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, «Ελληνικός Τουρισμός: Εισηγήσεις εις Συνέδριον Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικών Επαγγελματιών εν Ρόδω 12-14 Μαΐου 1974», Αθήνα 1975

συνδυασμό με την ανυπαρξία πολιτικής marketing για την προώθηση του προϊόντος³⁵.

2) Ο Επαγγελματικός Τουρισμός

Αυτός ο τύπος τουρισμού περιλαμβάνει όλες εκείνες τις κατηγορίες των ατόμων που μετακινούνται κυρίως για επαγγελματικούς και επιστημονικούς λόγους. Οι κατηγορίες που περιλαμβάνει ο επαγγελματικός τουρισμός είναι οι εξής: *Επιστημονικός Τουρισμός, Συνεδριακός Τουρισμός, Τεχνικός Τουρισμός, Τουρισμός Εκθέσεων, Τουρισμός Σεμιναρίων, Επιχειρηματικός Τουρισμός, Τουρισμός Κινήτρων* κλπ.

Το τμήμα αυτό της αγοράς κατέχει εξέχουσα θέση στην τουριστική βιομηχανία πολλών χωρών, καθ' ότι θεωρείται μια από τις κυριότερες πηγές ζήτησης για καταλύματα υψηλών κατηγοριών («αστεριών»). Οι πελάτες αυτού του κομματιού της αγοράς δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στις τιμές (non - price sensitive) αλλά ενδιαφέρονται πρωτίστως για την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

3) Ο Τουρισμός Υγείας

Ο τύπος αυτός του τουρισμού αφορά όλα εκείνα τα άτομα, τα οποία μετακινούνται για λόγους θεραπείας αναζωογόνησης, υγιεινής διαβίωσης κλπ. σε χωρικά οριοθετημένες και άρτια οργανωμένες εγκαταστάσεις. Οι κατηγορίες του τουρισμού υγείας που υπάρχουν είναι οι ακόλουθες: *Τουρισμός Ανάπαυσης, Ιαματικός - Θεραπευτικός Τουρισμός, Τουρισμός «Υγιεινής και Φυσικής Διαβίωσης», Τουρισμός Θαλασσοθεραπείας, Τουρισμός για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες*.

Η ταξινόμηση του εναλλακτικού τουρισμού σε διάφορους τύπους, δεν προέρχεται μόνο από την ύπαρξη κινήτρων για ταξίδια που μπορεί να έχουν τα άτομα. Επιχειρώντας, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, να ταξινομήσουμε διαφορετικά τον τουρισμό, μπορούμε να βασισθούμε στην υιοθέτηση των ακόλουθων κριτηρίων:

1) Σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιείται

Αεροπορικός Τουρισμός, Σιδηροδρομικός Τουρισμός, Ατμοπλοϊκός Τουρισμός, Αυτοκινητικός Τουρισμός, Ιπποτουρισμός, Περιπατικός Τουρισμός, Παραποτάμιος Τουρισμός, Ποδηλατικός Τουρισμός κλπ.

2) Σύμφωνα με τον τόπο προορισμού

Η κατηγορία αυτή του τουρισμού, οριοθετείται, τόσο χωρικά όσο και χρονικά, στον τόπο παραγωγής της συγκεκριμένης τουριστικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια διακρίνουμε τις ακόλουθες κατηγορίες: *Παραθαλάσσιος Τουρισμός, Παραλίμνιος Τουρισμός, Ορεινός Τουρισμός, Τουρισμός Υπαίθρου, Τουρισμός Πόλεων, Εσωτερικός ή Ημεδαπός Τουρισμός³⁶, Διεθνής ή Αλλοδαπός Τουρισμός*.

Ειδικότερα, ως εσωτερικό τουρισμό θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε «κάθε πρόσκαιρον μετακίνησην ημεδαπών από του τόπου της μονίμου κατοικίας των προς ένα άλλον, εντός πάντοτε των ορίων του εθνικού χώρου, με σκοπόν την ψυχαγωγίαν εκλαμβανομένην υπό την ευρείαν έννοιαν ή άλλην ενασχόλησιν, οπωσδήποτε μη αμιγούς κερδοσκοπικού χαρακτήρος ως και το σύνολον των

³⁵ Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, «Πανόραμα Οικονομικής Δραστηριότητας», Τόμος 2ος, Αθήνα 1997

³⁶ Αυτή η κατηγορία των τουριστών αφορά τους κατοίκους μιας χώρας, οι μετακινήσεις των οποίων περιορίζονται εντός των φυσικών της ορίων.

δραστηριοτήτων οι οποίες τίθενται εις λειτουργίαν δια την ικανοποίησιν των αναγκών των ούτω μετακινούμενων»³⁷.

Ο διεθνής τουρισμός αφορά εκείνα τα άτομα - τουρίστες, οι οποίοι διαμένουν σε μια χώρα και μετακινούνται σε μια άλλη. Η μετακίνηση αυτή αφορά, ένα συγκεκριμένο και συνήθως περιορισμένο χρονικά, διάστημα, με απώτερο σκοπό την ικανοποίηση βαθύτερων αναγκών και επιθυμιών των επισκεπτών.

3) Σύμφωνα με το μέγεθος της ομάδος των ατόμων

I. Μαζικός Τουρισμός

Η κατηγορία αυτή του τουρισμού, χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Ο χαρακτήρας της μορφής του μαζικού τουρισμού οφείλεται τόσο στον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού, όσο και στον επιλεγμένο τόπο διακοπών. Ο μαζικός τουρισμός μαζί με τις χωρικές και χρονικές συγκεντρώσεις ερμηνεύουν το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο.

II. Ατομικός Τουρισμός

Ο ατομικός τουρισμός, χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη και ατομική οργάνωση του ταξιδιού. Αντιτίθεται στο μαζικό τουρισμό και ερμηνεύεται από τον τύπο του τουρισμού και το προφίλ του τόπου υποδοχής.

Προτού προχωρήσουμε περαιτέρω στην ανάλυσή μας, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε, αναφορικά με την διάκριση μαζικού και ατομικού τουρισμού, ότι δεν θα πρέπει να επέρχεται σύγχυση σχετικά με την οργάνωση του ταξιδιού, δηλαδή την παρέμβαση ενός Tour Operator ή ενός γραφείου ταξιδιών ή την ανυπαρξία παρέμβασης από αυτούς. Δηλαδή μπορούμε να έχουμε έναν ατομικό «οργανωμένο τουρισμό», το οποίο σημαίνει ότι ο τουρίστας απευθύνεται σε ένα γραφείο ταξιδιών και ζητά την οργάνωση ενός ταξιδιού ή ενός «package tour».

4) Σύμφωνα με την διάρκεια

Τουρισμός Παραμονής, Περσαστικός Τουρισμός, Τουρισμός Weekend.

5) Σύμφωνα με το τουριστικό κατάλυμα

Τουρισμός Ξενοδοχείου, Τουρισμός Πανδοχείου, Τουρισμός Μπανγκαλόου και Διαμερισμάτων, Τουρισμός Κάμπινγκ, Τουρισμός Δεύτερης Κατοικίας, Τουρισμός σε Οργανωμένα Τουριστικά Χωριά (clubs), Τουρισμός Ενοικιαζόμενων Δωματίων, Τουρισμός σε Γιοτ ή Κρουαζιερόπλοιο κλπ.

6) Σύμφωνα με την ηλικία

Τουρισμός Νέων, Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας

7) Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό των διακοπών

Τουρισμός Πολυτελείας, Κοινωνικός Τουρισμός κλπ.

8) Σύμφωνα με τις οικονομικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα διπλής κατευθύνσεως. Σε μια χώρα μπαίνουν ξένοι τουρίστες, αλλά ταυτόχρονα, εξέρχονται ντόπιοι κάτοικοι στο εξωτερικό. Μέσω αυτής της κινήσεως, έχουμε εισαγωγή και εξαγωγή τουριστικού συναλλάγματος. Δημιουργείται δηλαδή ένα είδος ισοζυγίου πληρωμών, το τουριστικό ισοζύγιο. Όταν το ισοζύγιο των τουριστικών συναλλαγών είναι ενεργητικό, τότε ο τουρισμός είναι ενεργητικός, ενώ όταν το ισοζύγιο είναι παθητικό, ο τουρισμός είναι παθητικός³⁸.

³⁷ Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, «Ελληνικός Τουρισμός: Εισηγήσεις εις Συνέδριον Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικών Επαγγελματιών εν Ρόδω 12-14 Μαΐου 1974», Αθήνα 1975

³⁸ Κουτρούμπης Νικόλαος, «Τουρισμός, Γενικές Αρχές, Οργάνωση, Νομοθεσία», Αθήνα 1980

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ

ΚΥΡΙΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1 Τουρισμός Υπαίθρου - Αγροτικός Τουρισμός - Γεωργικός Τουρισμός

Ο τουρισμός που έχει σαν τουριστικό προορισμό τις αγροτικές περιοχές (περιοχές στις οποίες υπάρχουν αγροί, δηλαδή καλλιεργήσιμα κομμάτια γης) παρουσιάστηκε σαν συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960 και είχε δύο παραλλαγές. Αυτή του Farm/Ranch based Tourism και εκείνη του Hotel / resort based Tourism.

Η πρώτη παραλλαγή ήταν αυτή κατά την οποία οι τουρίστες είχαν κατάλυμα ένα αυθεντικό γεωργικό σπίτι (φάρμα ή ράντσο) ζούσαν μαζί με τους Γεωργούς, έτρωγαν μαζί τα ίδια φαγητά και συμμετείχαν ενεργώς ή σαν παρατηρητές στις γεωργικές δουλειές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε agricultural tourism, δηλαδή γεωργικός τουρισμός.

Η δεύτερη παραλλαγή ήταν εκείνη κατά την οποία οι τουρίστες έμεναν και έτρωγαν σε ένα οργανωμένο τουριστικό κατάλυμα (Ξενοδοχείο, Ξενώνες, Θέρετρα), το οποίο βρισκόταν μέσα ή κοντά στην αγροτική περιοχή και από το οποίο μετέβαιναν στους αγρούς όπου είχαν ή παρατηρούσαν αγροτικές δραστηριότητες, που δεν ήταν υποχρεωτικά μόνο γεωργικές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε Agrotourism, δηλαδή Αγροτουρισμός ή Αγροτικός τουρισμός³⁹.

Υπαίθριος τουρισμός ή τουρισμός Υπαίθρου σημαίνει την κάθε μορφή τουρισμού που εκδηλώνεται στην Υπαίθρο. Και είναι ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει και τον Αγροτικό και το Γεωργικό Τουρισμό, όπως και άλλες μορφές τουρισμού⁴⁰.

Στην Ελληνική βιβλιογραφία ο όρος Γεωργικός τουρισμός δεν απαντάται. Η μορφή αυτή του τουρισμού ταυτίζεται με τον Αγροτουρισμό και οι δύο μορφές εξετάζονται μαζί. Αυτό είναι δικαιολογημένο γιατί αν εξαιρεθεί το κριτήριο του καταλύματος, και οι δύο μορφές έχουν κοινά όλα τα άλλα προσδιοριστικά τουριστικά κριτήριά τους⁴¹.

Άλλες μορφές του τουρισμού υπαίθρου είναι: *Ο Φυσιογνωστικός Τουρισμός* που αναπτύσσεται στις χαρακτηριζόμενες «φυσικές» περιοχές με σκοπό να αποκτήσουν γνώσεις για τη φύση οι τουρίστες, *ο τουρισμός της παρατήρησης χλωρίδας και πανίδας* που αναπτύσσεται σε περιοχές που διαθέτουν άξια παρατήρησης χλωρίδα ή πανίδα (περάσματα πουλιών, υγροβιότοποι, οικοσυστήματα με ιδιαίτερη πανίδα κλπ.), *ο περιπατητικός τουρισμός* που αναπτύσσεται στα περιπατητικά μονοπάτια της Υπαίθρου, *ο τουρισμός αθλημάτων*

³⁹ Σουρτζής Α., «Αγροτουρισμός: Διεθνής και Ελληνική Πραγματικότητα», εισήγηση στην Επιστημονική Ημερίδα με θέμα: «Η ανάπτυξη των περιοχών των Δήμων Μεθόνων, Πόρου και Τροιζήνας: Παρούσα κατάσταση και προοπτικές», Πόρος, 2-4 Ιουνίου 2000

⁴⁰ Κουτσέρης Σ., «Από την διαφοροποίηση γεωργικών συστημάτων παραγωγής στη στρατηγική αγροτική πολιτική ενός νομού», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995

⁴¹ Παπασταύρου Μπριγκίττα, «Το μέλλον του Ελληνικού Τουρισμού: Αγροτουρισμός», Περιοδικό Ελληνικός Τουρισμός, Μάιος 2006

υπαίθρου (ιππασία, ποδηλασία, κυνήγι, κατάβαση ποταμών, αιωροπτερισμός κλπ.), περιηγητικός και εκδρομικός Τουρισμός όταν η περιήγηση ή η εκδρομή γίνεται στην Ύπαιθρο, Τουρισμός περιπέτειας στην Ύπαιθρο (τουρισμός προσανατολισμού, επιβίωσης, περιήγησης σε δύσκολα και δυσπρόσιτα μέρη, διάβασης φαραγγιών, δασών, ερήμων και τουρισμός wild life (άγριας ζωής).

Στη χώρα μας το ενδιαφέρον για τον Αγροτουρισμό άρχισε μόλις το 1983, όταν ο ΕΟΤ, συνέστησε ένα διυπηρεσιακό όργανο για τη μελέτη αυτής της μορφής τουρισμού και καθόρισε το θεσμικό πλαίσιο της ανάπτυξής της.

Όσον αφορά τις τάσεις και τις προοπτικές του Αγροτουρισμού, αυτές είναι αναμφίβολα ενθαρρυντικές. Η στροφή προς τη φύση, που ήδη περιγράφηκε, είναι μη αναστρέψιμη. Και οι παράγοντες που την επιταχύνουν συνεχώς ενδυναμώνονται. Οι αγροτουριστικοί προορισμοί είναι έτοιμοι να δεχθούν μεγαλύτερη τουριστική πελατεία που συνεχώς εμπλουτίζεται από καινούργιους πελάτες. Οι διαφόρων μορφών αγροτουριστικές μονάδες ήδη λειτουργούν. Ο δρόμος προς και από τις αγροτικές περιοχές άνοιξε. Μέχρι τώρα έφευγαν οι αγρότες προς τις πόλεις. Στο μέλλον θα φεύγουν οι κάτοικοι των αστικών κέντρων προς τις αγροτικές περιοχές⁴².

Παράδοση στον Αγροτουρισμό έχουν οι ΗΠΑ, η Αυστραλία, η Αυστρία, η Γερμανία, ενώ στις παράκτιες και νησιωτικές χώρες, η παραδοσιακή μορφή τουρισμού είναι αυτή του παράκτιου και του θαλάσσιου⁴³.

Κατά κανόνα αλλά όχι υποχρεωτικά, οι Αγροτουρίστες είναι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας, Συνήθως είναι συνταξιούχοι 50-70 ετών αλλά και άνθρωποι της τρίτης ηλικίας που έχουν "ενεργό" τουριστική δραστηριότητα⁴⁴.

Κάνουν αγροτουρισμό για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί θέλουν να ξεκουραστούν και να χαλαρώσουν σε ένα ήσυχο και ήρεμο περιβάλλον, αποκοπόμενοι προσωρινά από την καθημερινότητά τους (τουρισμός Relax ή Switch off). Δεύτερο, γιατί θέλουν να έλθουν σε επαφή με τη φύση, για να την γνωρίσουν, να γνωρίσουν τους αγρότες και την αγροτική ζωή και να έχουν μια εμπειρία ενός διαφορετικού τρόπου ζωής. Τρίτον, γιατί θέλουν να απολαύσουν τον καθαρό αέρα, τα υγιή προϊόντα και να αναζητήσουν την αυθεντικότητα που τους στέρησε το αστικό περιβάλλον.

Είναι οι άνθρωποι που ακολουθούν τη λεγόμενη φόρμουλα των 3Φ (Φύση - Φιλία - Φιλοξενία) και απορρίπτουν εκείνη των 4S του μαζικού τουρισμού και του τουριστικού μπουγιού, είτε γιατί την απεχθάνονται, είτε γιατί την έχουν χορτάσει, είτε γιατί αδυνατούν να την ακολουθήσουν. Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται και άνθρωποι όλων των ηλικιών που κάνουν Αγροτουρισμό γιατί τον προτιμούν, για πολλούς λόγους από τις άλλες μορφές τουρισμού.

Όμως Αγροτουρισμό κάνουν και άνθρωποι με "αγροτικά" ενδιαφέροντα, όπως φυσιοδίφες, παρατηρητές πουλιών, μελετητές της αγροτικής κοινωνίας, ιστορικοί κλπ.⁴⁵.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των αγροτουριστών, τα σπουδαιότερα που τους διακρίνουν είναι το υψηλό τους οικονομικό επίπεδο, το υψηλό επίσης

⁴² Τομαράς Π. και Λογός Δ., «Ο Αγροτουρισμός ως παράγοντας τοπικής ανάπτυξης. Η περίπτωση της Ελλάδας», Περιοδικό Τόπος, Τεύχη 24 -25, Αθήνα 2005

⁴³ Honey M., «Ecotourism and Sustainable Development: who owns paradise?», Island Press, 1999

⁴⁴Υπουργείο Γεωργίας, σελίδα στο Διαδίκτυο για τον Αγροτουρισμό, <http://www.minagric.gr/greek13.1.2.html>

⁴⁵ Αλμανταριώτη Λ., «Ο Αγροτουρισμός στηρίζει την περιφέρεια», Περιοδικό Ελληνικός Τουρισμός, Μάιος 2006

μορφωτικό τους επίπεδο, η οικογενειακή τους κατάσταση και οι ιδιαίτερες στάσεις, ενδιαφέροντα και γνώμες (τα γνωστά ΣΕΓ των ψυχογραφικών προφίλ).

Ο Αγροτουρισμός είναι αντιεποχικός και παρακολουθεί μάλλον τις φάσεις της Γεωργίας και τις συνεπαγόμενες εκδηλώσεις της αγροτικής ζωής, παρά τις εποχές του έτους, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας⁴⁶.

Στη δεύτερη περίπτωση η αγροτουριστική υποδομή είναι κυρίως τα ξενοδοχειακά αγροτικά καταλύματα.

Και στις δύο περιπτώσεις η υποδομή του Αγροτουρισμού είναι μικρής κλίμακας και συγκρινόμενη με την υποδομή του μαζικού τουρισμού, ελάχιστη, αφού ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Αγροτουρισμού είναι η ηπιότητα του σε όλες τις τουριστικές δραστηριότητες, ακόμη και στην υποδομή. Οι τουριστικές εγκαταστάσεις πρέπει να εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον, να είναι μικρές και όμοιες με τα αγροτικά σπίτια και να ακολουθούν την τοπική αρχιτεκτονική⁴⁷.

Στο αγροτουριστικό κύκλωμα οι αγρότες έχουν πολλούς ρόλους. Είναι συνήθως Ξενοδοχοί, Διατροφείς, χορηγοί πολλών τουριστικών Υπηρεσιών (ξεναγοί, οδηγοί, συνοδοί, παραγωγοί πολλών τουριστικών προϊόντων (είδη λαϊκής τέχνης, τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, δώρα κλπ.), ενώ συγχρόνως αποτελούν και το ντόπιο πληθυσμό που υφίσταται τις καλές ή τις κακές συνέπειες του αγροτουρισμού⁴⁸.

Μέσα σε αυτό το κύκλωμα δραστηριοποιούνται οι φορείς του Αγροτουρισμού τις έχουν και επίσημα θεσμοθετηθεί τόσο από την Κοινοτική όσο και από την Εθνική Νομοθεσία αλλά και από την τουριστική πρακτική και είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση του Αγροτουρισμού⁴⁹.

3.2 Ιαματικός τουρισμός – Τουρισμός Υγείας – Θερμαλισμός

Τουρισμός Υγείας

Τουρισμός Υγείας είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την Υγεία⁵⁰.

Τα προγράμματα υγείας είναι προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης κλπ.

Εδώ οι τουρίστες δεν είναι μόνον άνθρωποι μέσης και τρίτης ηλικίας, αλλά και νέοι που μέσα στην αφθονία των προϊόντων του τουρισμού υγείας, βρίσκουν αυτά που τους ενδιαφέρουν. Είναι συνήθως ανώτερου εισοδηματικού επιπέδου και

⁴⁶ Παπασταύρου Μηνίγκιττα, «Το μέλλον του Ελληνικού Τουρισμού: Αγροτουρισμός», Περιοδικό Ελληνικός Τουρισμός, Μάιος 2006

⁴⁷ Παπαγεωργίου Κ., (επιστ. υπεύθυνος), «Οδηγός Συνεταιριστικών Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Μονάδων», Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Υπουργείο Γεωργίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999

⁴⁸ Τομαράς Π. και Λαγός Δ., «Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας τοπικής ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ελλάδας», Περιοδικό Τόπος, Τεύχη 24-25, Αθήνα 2005

⁴⁹ Τζούμα Βικτωρία, «Αγροτουρισμός: Επιστροφή στις ρίζες», Περιοδικό Hotel and Travel – The Quality Accommodation Magazine, Τεύχος 16, Μάρτιος-Απρίλιος-Μάιος 2006

⁵⁰ Σηάθη Σ., «Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2000

μπορούν να ξοδεύουν πολλά χρήματα. Είναι συνήθως άνθρωποι που δίδουν σημασία στην υγεία και στην υγιεινή, στην ομορφιά, στο ωραίο σώμα, στον αθλητισμό, στην κοινωνικότητα. Είναι νεωτεριστές ως προς την αποδοχή νέων προϊόντων (δεν διστάζουν να δοκιμάσουν καθετί νέο) και ακολουθούν το συρμό της εποχής⁵¹.

Ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής πελατείας του τουρισμού υγείας είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γυναίκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζουν τις ειδικές τους ανάγκες ευκολότερα μέσα στο Κέντρο Υγείας, πολλά από τα οποία έχουν την κατάλληλη υποδομή, έχοντας παράλληλα και τουριστικές δραστηριότητες, ενώ οι γυναίκες αναζητούν τη συνταγή της αιώνιας ομορφιάς μακριά και συχνά κρυφά από τον κοινωνικό τους περίγυρο⁵².

Βασικός για τον τουρισμό Υγείας και εν αναμονή κατάθεσης του καινούργιου νόμου αποκλειστικά για τον ιαματικό τουρισμό, είναι ο αναπτυξιακός Νόμος 1892/1990 που παρέχει κίνητρα με τη μορφή επιχορηγήσεων και φορολογικών εκπτώσεων στις παραγωγικές επενδύσεις, στις οποίες υπόκειται και η δημιουργία, επέκταση και εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων αξιοποίησης Ιαματικών πηγών, Κέντρων Θαλασσοθεραπείας, Κέντρων Τουρισμού Υγείας καθώς και η αγορά εξοπλισμού τους", ανάλογα με την περιοχή στην οποία ευρίσκονται.

Όσον αφορά τη νομοθεσία της Ε.Ε., αυτή συγκροτείται από πολλές οδηγίες και Κανονισμούς που καλύπτουν όλο το φάσμα του θερμαλισμού (ιδιότητες φυσικών μεταλλικών νερών, χρήση της γεωθερμικής ενέργειας, αποδεκτά όρια ραδιενέργειας των Ιαματικών Πηγών, θέρμανση εγκαταστάσεων με θερμά ιαματικά νερά, υδατοκαλλιέργειες με Ιαματικά νερά, προστασία περιβάλλοντος Ιαματικών πηγών κλπ.).

Οι διεθνείς εκτιμήσεις για την αγορά του τουρισμού υγείας είναι θετικές ως προς τη δυναμικότητά της. Ο γενικός χαρακτηρισμός είναι ότι ο τουρισμός υγείας είναι ένας από τους δυναμικότερους κλάδους του τουρισμού. Στην Ελλάδα δεν μπορεί να γίνει σοβαρός λόγος για τουρισμό υγείας. Με λίγες εξαιρέσεις που παρατηρούνται στο Λουτράκι και στην Αιδηψό, στη χώρα μας επικρατεί ακόμη ο παραδοσιακός Ιαματικός τουρισμός.

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, ο τουρισμός Υγείας, με την ευρεία του έννοια, περιλαμβάνει μερικότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και συγκεκριμένα τις εξής:

Θεραπευτικός Τουρισμός

Είναι ο τουρισμός που περιλαμβάνει προγράμματα θεραπείας και μόνο, με μόνες ιατρικές μεθόδους της ορθόδοξης Ιατρικής και με φυσικές μεθόδους θεραπείας της εναλλακτικής Ιατρικής. Και ανάλογα με τη μέθοδο θεραπείας που χρησιμοποιείται, ο Θεραπευτικός τουρισμός παίρνει και μια ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια.

Ιαματικός Τουρισμός

Ο Ιαματικός Τουρισμός είναι η πρώτη μορφή τουρισμού Υγείας, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων και περιλαμβάνει ένα ταξίδι τουριστών με διάφορα προβλήματα υγείας, σε τουριστικούς προορισμούς στους οποίους υπάρχουν

⁵¹ Rapp Anthony, «Ιατρικός τουρισμός: Μια πρωτότυπη τάση για τον Ελληνικό Τουρισμό», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

⁵² Σπάθη Σ., «Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2000.

Ιαματικές Πηγές, για να κάνουν χρήση ιαματικών νερών, συνήθως θερμομεταλλικών, που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες. Η ημεδαπή πελατεία, που κατά κανόνα κάνει ιαματικό τουρισμό, αποτελείται από άτομα μέσης και τρίτης ηλικίας με προβλήματα υγείας και από τους συνοδούς τους.

Το σύνολο των Ιαματικών πηγών που βρίσκονται στην Ελλάδα δεν είναι ακριβώς γνωστό. Πολλοί συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχουν 2500, άλλοι ότι υπάρχουν 850, άλλοι ότι υπάρχουν 750 και άλλοι αναφέρουν αόριστα ότι ο αριθμός τους είναι πολύ μεγάλος⁵³.

Το βέβαιο είναι ότι το νερό 142 πηγών έχει αναλυθεί χημικά και ότι 76 από τις πηγές είναι ανακηρυγμένες σαν Ιαματικές πηγές. Από τις επίσημα χαρακτηρισμένες σαν Ιαματικές πηγές, οι 23 χαρακτηρίζονται σαν Ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας και οι 53 σαν Ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας⁵⁴.

Ο Ιαματικός τουρισμός στη χώρα μας διαχειρίζεται από δύο κυρίως φορείς: τον ΕΟΤ και τους ΟΤΑ.

Ο ΕΟΤ έχει την επιστасία των Ιαματικών Πηγών τουριστικής σημασίας και είναι ο φορέας που διαμορφώνει την κρατική πολιτική για τον Ιαματικό τουρισμό.

Οι ΟΤΑ έχουν συστήσει το Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας με έδρα τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος διαχειρίζεται τις 53 ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας και ο οποίος προβαίνει σε ενέργειες να αποκτήσει και τον έλεγχο των υπόλοιπων πηγών.

Ιδιωτικές ιαματικές πηγές δεν υπάρχουν στην Ελλάδα. Αντίθετα υπάρχουν ιδιωτικές εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας, που παράγουν αντίστοιχα προϊόντα και προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες, και ιδιωτικά Κέντρα θαλασσοθεραπείας.

Έτσι μπορεί να ειπωθεί ότι ο κυριότερος φορέας του τουρισμού Υγείας είναι η ιδιωτική πρωτοβουλία σε παραγωγικό επίπεδο, ενώ σε εποπτικό επίπεδο, όπως και για όλες τις μορφές τουρισμού, είναι ο ΕΟΤ⁵⁵.

Οι εκτιμήσεις για τον διεθνή ιαματικό τουρισμό είναι θετικές. Η αγορά του συνεχώς αυξάνει κυρίως γιατί διεθνώς καταβάλλεται προσπάθεια συνδυασμού των πλεονεκτημάτων του Ιαματικού τουρισμού με τις ευκαιρίες του τουρισμού υγείας. Και είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά Κέντρα Υγείας αναπτύχθηκαν στις περιοχές Ιαματικών πηγών.

Τουρισμός Φυσικοθεραπείας

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου γίνεται χρήση των φυσικών μεθόδων θεραπείας της εναλλακτικής Ιατρικής για διατήρηση, πρόληψη, θεραπεία και αποκατάσταση της υγείας. Και ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται, ο τουρισμός της φυσικοθεραπείας παίρνει μια ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια (τουρισμός Υδροθεραπείας, Τουρισμός Κινησιοθεραπείας, Τουρισμός Θαλασσοθεραπείας κ.λπ.).

Τουρισμός Υγιεινής Διαβίωσης

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους, ακολουθούν ένα πρόγραμμα υγιεινής και φυσικής ζωής, που περιλαμβάνει υγιεινή διατροφή, ενεργητική άθληση, δίαιτα, ωράριο παράλληλο με τους φυσικούς βιορυθμούς, δραστηριότητες διαφόρων μορφών του Υπαίθριου τουρισμού (Περιπατητικού, Αγροτικού, Αθλητικού,

⁵³ Τριαρίδης Κ., «Ιατρική προσέγγιση του Ιαματικού Τουρισμού», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά, Θεσσαλονίκη 1990

⁵⁴ Συνεφάκης Γ., «Μεθοδολογία και παράμετροι για μια συστηματική ανάπτυξη των Ιαματικών Πηγών στον Ελληνικό χώρο», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά, Θεσσαλονίκη 1990

⁵⁵ Ε.Ο.Τ., Γραφείο Ιαματικών Πηγών

Φυσιογνωστικού κ.λπ.) και προγράμματα ψυχικής ισορροπίας και καταστολής του άγχους.

Τουρισμός Ομορφιάς

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου ακολουθούνται διάφορα προγράμματα ομορφιάς όπως αισθητικής, κομμωτικής, τοπικού ή ολικού αδυνατίσματος, σύσφιξης μυών, περιποίησης προσώπου, αποτρίχωσης, ενδυματολογίας, πλαστικής χειρουργικής (στα σύγχρονα τουριστικά Κέντρα Υγείας) και ακόμη μαθημάτων κοινωνικής παρουσίας (που συμπληρώνει την εικόνα της ομορφιάς).

Θερμαλισμός

Θερμαλισμός ή Θερμαλιστικός Τουρισμός είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων του Ιαματικού Τουρισμού μαζί με τις διευρυμένες δραστηριότητες αναψυχής και αναζωογόνησης, που μπορούν να έχουν και μη ασθενείς τουρίστες, που επισκέπτονται τις Ιαματικές Πηγές.

Ο Θερμαλισμός περιλαμβάνει ακόμη την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών και τη γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας και τη χρήση των μεταλλικών νερών.

Από την άποψη του τουρισμού, ο θερμαλισμός ταυτίζεται με τον Ιαματικό τουρισμό και οι δύο έννοιες συχνά χρησιμοποιούνται αδιακρίτως⁵⁶.

3.3 Επαγγελματικά Ταξίδια και Τουρισμός

3.3.1 Επαγγελματικός τουρισμός

Επαγγελματικά ταξίδια ονομάζονται τα ταξίδια που γίνονται "χάριν του επαγγέλματος". Είναι τα ταξίδια που κάνουν οι διάφοροι επαγγελματίες για διάφορους επαγγελματικούς σκοπούς.

Όταν οι επαγγελματίες κατά τη διάρκεια αυτών των ταξιδιών έχουν, εκτός από τις επαγγελματικές και τουριστικές δραστηριότητες, τότε αναπτύσσεται η εναλλακτική μορφή τουρισμού που ονομάζεται **επαγγελματικός τουρισμός**⁵⁷.

Ο επαγγελματικός τουρισμός έχει μερικότερες διακρίσεις ανάλογες με το κριτήριο του σκοπού για τον οποίο γίνεται το επαγγελματικό ταξίδι.

Αν ο σκοπός του ταξιδιού είναι η συμμετοχή των επαγγελματιών σε ένα συνέδριο τότε αναπτύσσεται η εναλλακτική μορφή τουρισμού που ονομάζεται **συνεδριακός τουρισμός**.

Αν ο σκοπός του ταξιδιού είναι η συμμετοχή των επαγγελματιών σε μια έκθεση τότε πρόκειται για τον **Τουρισμό Εκθέσεων**.

Αν ο σκοπός του ταξιδιού είναι η συμμετοχή των επαγγελματιών σε επαγγελματικές συγκεντρώσεις (Σεμινάρια, συμπόσια, συσκέψεις, forga κλπ.) τότε αναπτύσσονται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που παίρνουν το όνομά τους από το είδος των συγκεντρώσεων, **τουρισμός σεμιναρίων, τουρισμός συμποσίων, συσκέψεων** κ.λπ.).

Αν το ταξίδι είναι ένα τουριστικό πακέτο που δίδεται στους επαγγελματίες σαν δώρο / αμοιβή για την καλή τους απόδοση, τότε πρόκειται για τον **Τουρισμό Κινήτρων**, αφού τα τουριστικά πακέτα είναι κίνητρα που ωθούν τους

⁵⁶ Τερζίδης Δ. – Κωνσταντινίδου Μ., «Αναδυόμενη δύναμη τώρα στην Ελλάδα ο ιαματικός τουρισμός», Περιοδικό Business και Τουρισμός, Τεύχος 53, Νοέμβριος 2005

⁵⁷ Κραβαρίτης Κ., «Επαγγελματικός Τουρισμός», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992

επαγγελματίες σε μεγαλύτερες από τις συνηθισμένες αποδόσεις.

Δεν θεωρούνται τουριστικά επαγγελματικά ταξίδια και δεν προσδιορίζουν καμιά μορφή τουρισμού, οι εκδρομές των επαγγελματιών, τα άσχετα με το επάγγελμά τους ταξίδια και τα οιασδήποτε μορφής ταξίδια που δεν περιλαμβάνουν τουριστικές δραστηριότητες και έχουν μόνο ποριστικό σκοπό (ταξίδια αντιπροσώπων, πωλητών, μετόχων, συμβούλων, εμπειρογνομόνων κ.λπ.).

Ο επαγγελματικός τουρισμός είναι μια από τις νεότερες μορφές τουρισμού. Εμφανίστηκε στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960 και διαδόθηκε αμέσως μετά στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στην Ιαπωνία και αργότερα σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες.

Από τα 1 - 1,5 δισεκατομμύρια των ανθρώπων που δίνουν παγκοσμίως κάθε χρόνο τουρισμό (600 εκατομμύρια διεθνή τουρισμό και 1 δις περίπου εσωτερικό), τα 400-600 εκατομμύρια εμπλέκονται στον Επαγγελματικό Τουρισμό, δίδοντάς του την πρώτη θέση μεταξύ όλων των μορφών τουρισμού, στον ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης στα τελευταία 40 χρόνια⁵⁸.

3.3.2 Ο συνεδριακός τουρισμός

Συνεδριακός τουρισμός, είναι ο τουρισμός που γίνεται κατά τη διάρκεια ενός συνεδρίου, «στο οποίο οι σύνεδροι, που έχουν επαγγελματική ιδιότητα, ενημερώνονται, συζητούν και παίρνουν αποφάσεις για σημαντικά και κοινού ενδιαφέροντος θέματα, αλλά στον εκτός του συνεδρίου χρόνο (στο περιθώριο του συνεδρίου ή σε προγραμματισμένο σκόπιμα, πριν, ενδιάμεσα και μετά το συνέδριο χρόνο) έχουν τουριστικές δραστηριότητες»⁵⁹.

Σήμερα ο συνεδριακός τουρισμός αποτελεί την κυριότερη μορφή του επαγγελματικού τουρισμού και αντιπροσωπεύει το 40% της συνολικής επαγγελματικής τουριστικής αγοράς δηλαδή το 16% της συνολικής παγκόσμιας τουριστικής αγοράς (αφού, όπως προαναφέρθηκε επαγγελματικός τουρισμός αντιπροσωπεύει το 40% της συνολικής παγκόσμιας τουριστικής αγοράς)⁶⁰.

Στη χώρα μας συνεδριοτουριστική αγορά δεν έχει αυτό το μέγεθος, αλλά περιορίζεται στο 7-8% της Ελληνικής τουριστικής αγοράς. Και αυτό γιατί, αν και η χώρα μας αποτελεί, ελκυστικό τουριστικό προορισμό και διαθέτει όλα τα φυσικά, περιβαλλοντικά, πολιτιστικά, ιστορικά, τουριστικά, γεωγραφικά και κλιματολογικά προσόντα για να φιλοξενήσει συνέδρια, δεν διαθέτει δυστυχώς την κατάλληλη Συνεδριακή υποδομή, το απαραίτητο προσωπικό και τις δυνατότητες του αναγκαίου Συνεδριακού Management. Έτσι φιλοξενεί λιγότερα από όσα θα έπρεπε συνέδρια⁶¹.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι από το 1990 και μετά οι τουριστικοί επιχειρηματίες και κυρίως οι Ξενοδοχοί, μπήκαν δυναμικά στη συνεδριακή αγορά, με την κατασκευή συνεδριακών χώρων και τη διαφήμιση των συνεδριοτουριστικών προϊόντων. Ήδη έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς (85%) και κάθε νέο ξενοδοχείο που κατασκευάζεται έχει απαραίτητως και συνεδριακές αίθουσες⁶².

⁵⁸ World Travel and Tourism Council (W.T.T.C), Tourism statistics, 1997

⁵⁹ Μπρόβας Β., «Εξειδικευμένη πολιτική για το συνεδριακό και αστικό τουρισμό», Περιοδικό Travel Times, Τεύχος 9, Ιούλιος - Αύγουστος 2004

⁶⁰ Professional Guide for Conferences in Greece, Edition Compupress S.A., Athens 1999

⁶¹ Χρήμα και Τουρισμός, «"Ανεβαίνει" η αγορά των επαγγελματικών ταξιδιών», Τεύχος 114, Αθήνα - Μάρτιος 2006

⁶² Union of International Associations, «The International Congress Market», an extract from research, Brussels 1994

3.3.3 Τουρισμός εκθέσεων

Στην πράξη, έκθεση σημαίνει τη συγκέντρωση προϊόντων έργων τέχνης και υπηρεσιών σε ένα κοινό χώρο, που ονομάζεται εκθεσιακός χώρος, για να επιδειχθούν στους επισκέπτες του χώρου, για να τα γνωρίσουν, να τα θαυμάσουν ή να τα αγοράσουν.

Ο θεσμός των εκθέσεων και κυρίως των διεθνών γνώρισε μεγάλη άνθηση. Το 1923 ιδρύεται στο Παρίσι το Διεθνές Γραφείο Εκθέσεων με 70 χώρες - μέλη για να ελέγχει τη συχνότητα και τη λειτουργία των Διεθνών Εκθέσεων. Οι μεγάλες διεθνείς εκθέσεις του 20ου αιώνα συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό εκθετών και μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Και είναι ο αριθμός των επισκεπτών που ενδιαφέρει τον τουρισμό Εκθέσεων, αφού πολλοί από αυτούς για να επισκεφθούν τις εκθέσεις ταξιδεύουν στους τόπους που γίνονται και αναπτύσσουν τουριστικές δραστηριότητες⁶³.

Αν οι επισκέπτες μιας έκθεσης πρέπει να ταξιδέψουν από τον τόπο όπου ζουν και εργάζονται στον τόπο που γίνεται η έκθεση, τότε όπως ήδη αναφέρθηκε, οι επισκέπτες αυτοί αποκτούν την τουριστική ιδιότητα και κάνουν Εκθεσιακό Τουρισμό. Στη χώρα μας έχουμε μόνο την περίπτωση της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια της οποίας ο πληθυσμός της πόλης σχεδόν διπλασιάζεται, ένα μεγάλο μέρος δε των επισκεπτών είναι επισκέπτες-τουρίστες.

Διεθνώς ο Εκθεσιακός τουρισμός αυξάνεται κατά 1 - 1,5% ετησίως. Οι λόγοι αυτής της αύξησης είναι κυρίως δύο. Ο πρώτος είναι η σύνδεση των εκθέσεων με τα συνέδρια που ολοένα και αυξάνονται. Ο δεύτερος είναι ότι οι εκθέσεις γίνονται ελκυστικότερες και αξιοθαύμαστες, αλλά κυρίως χρησιμοποιούνται σαν εργαλείο του Marketing, εργαλείο που οδηγεί σε καλά επαγγελματικά αποτελέσματα. Τα ποσοστά της αύξησης του Εκθεσιακού Τουρισμού στις χώρες της Ευρώπης είναι πολύ μεγαλύτερο και στη δεκαετία του 1980 που έφθασαν κατά μέσον όρο το 7,5% ετησίως⁶⁴.

Ο Τουρισμός Εκθέσεων, αποτελεί μια μορφή του επαγγελματικού τουρισμού και τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι παρόμοια ή συμπίπτουν με τα χαρακτηριστικά του Συνεδριακού Τουρισμού. Είναι αντιεποχικός, χρησιμοποιεί τους ίδιους χώρους που χρησιμοποιεί ο Συνεδριακός τουρισμός, οργανώνεται από τους ίδιους επαγγελματίες, θεωρείται συναλλαγατοφόρος και «πλούσιος» τουρισμός, διοικείται από τους ίδιους φορείς και χρησιμοποιείται όπως και ο Συνεδριακός, σαν εργαλείο Marketing για προώθηση των πωλήσεων και την επίτευξη γενικότερων επαγγελματικών επιδιώξεων⁶⁵.

3.3.4 Τουρισμός κινήτρων

Τη θεωρία της υποκίνησης χρησιμοποίησαν από πολύ νωρίς οι Managers των επιχειρήσεων οι οποίοι διεγείροντας την επιθυμία εκπλήρωσης των αναγκών των εργαζομένων (προσφέροντας κίνητρα) τους ανάγκαζαν να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Πολύ συχνά σαν κίνητρο χρησιμοποιείται ένα τουριστικό πακέτο που ικανοποιεί τις τουριστικές ανάγκες των εργαζομένων οι οποίοι για να το αποκτήσουν αυξάνουν την παραγωγικότητά τους. Σε αυτή την περίπτωση αναπτύσσεται ο **Τουρισμός**

⁶³ Ντελέζος Κ., «Η αξία του συνεδριακού τουρισμού», Περιοδικό Travel Times, Τεύχος 27, Απρίλιος 2006

⁶⁴ ό.π.

⁶⁵ Ηγουμενάκης Ν., «Τουριστικό Μάρκετινγκ», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999

Κινήτρων που μπορεί να οριστεί σαν ο τουρισμός που κάνουν οι εργαζόμενοι όταν παίρνουν σα δώρο για την αυξημένη παραγωγικότητα τους ένα τουριστικό πακέτο.

Το πεδίο εφαρμογής του τουρισμού κινήτρων είναι κυρίως (αλλά όχι αποκλειστικά) οι επιχειρήσεις πωλήσεων και τα τουριστικά πακέτα / κίνητρα δίδονται δωρεάν στους πωλητές σαν βραβεία της επιτυχίας τους να υπερβούν ένα προκαθορισμένο ύψος πωλήσεων, ύστερα από ένα χρονικά προσδιορισμένο συναγωνισμό μεταξύ τους.

Τα κίνητρα εφαρμόστηκαν με διάφορες μορφές, πρώτα στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία από τη δεκαετία του 1960 και από εκεί ήλθαν στην Ευρώπη μέσω των πολυεθνικών Εταιριών. Στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση και στις επιχειρήσεις της η εφαρμογή των κινήτρων θα εξαπλωθεί υπό την πίεση του ανταγωνισμού μέσα στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία.⁶⁶

3.4 Οι Φιλικές προς το Περιβάλλον Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Εχθρική ή μη φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού είναι γενικά κάθε μορφή που βλάπτει το περιβάλλον, το υποβαθμίζει ή το καταστρέφει. Αντίθετα φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού είναι η κάθε μορφή που δεν επιδρά δυσμενώς στο περιβάλλον αλλά το αφήνει στην ίδια κατάσταση στην οποία βρισκόταν πριν εκδηλωθεί η τουριστική δραστηριότητα.

Στην πρώτη περίπτωση γενεσιουργός αιτία είναι μια επιβλαβής για το περιβάλλον τουριστική ανάπτυξη (η απρογραμμάτιστη, μη ελεγχόμενη και βεβιασμένη τουριστική ανάπτυξη με τις δυσμενείς συνέπειες που αναφέρονται), ενώ στη δεύτερη γενεσιουργός αιτία είναι η λεγόμενη αειφορική τουριστική ανάπτυξη.

Θεωρητικά κάθε μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται σύμφωνα με τα δόγματα της αειφορίας είναι φιλική προς το περιβάλλον. Και τέτοιες μορφές μπορούν να είναι όλες οι μορφές τουρισμού.

Στην πράξη όμως δυστυχώς επικρατεί το δόγμα της εκμετάλλευσης που εξυπηρετεί το μαζικό τουρισμό ο οποίος και αντιπροσωπεύει το 90% της όλης τουριστικής δραστηριότητας έναντι του 10% που αντιπροσωπεύουν όλες μαζί οι φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές μορφές τουρισμού⁶⁷.

Ονομαστικά, σαν φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται οι παρακάτω, που όλες μαζί αποτελούν τη γενικότερη μορφή του εναλλακτικού τουρισμού.

α. Ο Βιώσιμος Τουρισμός που συναντάται με διάφορους επιθετικούς προσδιορισμούς όπως, αειφόρος, υπεύθυνος, μαλακός, ελεγχόμενος, ανθεκτικός, μεταβιομηχανικός, μετατουρισμός κλπ. Στην οικεία παράγραφο που ακολουθεί θα εξηγηθεί ότι ο βιώσιμος τουρισμός δεν είναι στην πραγματικότητα μορφή τουρισμού αλλά αντιπροσωπεύει το δόγμα της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να εφαρμόζεται σε όλες τις μορφές τουρισμού.

β. Ο οικολογικός τουρισμός ή οικοτουρισμός ή περιβαλλοντικός ή πράσινος ή φυσιολατρικός τουρισμός.

γ. Ο τουρισμός υπαίθρου, με όλες τις διακρίσεις του όπως αυτές

⁶⁶ Κραβαρίτης Κ., «Επαγγελματικός Τουρισμός», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992

⁶⁷ Fenell D. H., «Ecotourism: An Introduction», Editions Routedledge London, 1999

αναφέρθηκαν, εάν και εφόσον δεν αποτελεί μαζικό τουρισμό⁶⁸.

3.4.1 Βιώσιμος τουρισμός

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει πλέον ευρέως αποδεκτό ότι ο τουρισμός βασίζεται στην ποιότητα του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι). Για πολύ καιρό, ο τουρισμός θεωρούνταν ως μια ανώδυνη δραστηριότητα, διαφορετική από τις άλλες φόρμες ανάπτυξης / μεγέθυνσης, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν είχαν γίνει αντιληπτές οι επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον ή η μελέτη αυτών δεν αποτελούσε αντικείμενο επιστημονικής έρευνας. Όμως, τώρα πια έχει γίνει φανερό ότι ο τουρισμός είναι μια βιομηχανία όπως όλες τις άλλες. Συνεπώς απαιτείται η μετατροπή του τουρισμού σε μια βιώσιμη βιομηχανία⁶⁹.

Όμως ο Βιώσιμος Τουρισμός δεν αφορά μόνο τη σχέση συμβίωσης του τουρισμού με το περιβάλλον. Ο Βιώσιμος Τουρισμός προσφέρει οφέλη στον ντόπιο πληθυσμό χωρίς να μειώνει την ποιότητα του περιβάλλοντος, και αναδεικνύει τα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Επίσης, αυξάνει την ποσότητα των διαθέσιμων αγαθών για την τοπική κοινωνία (μέσω των θέσεων εργασίας που δημιουργεί και των εισοδημάτων που προσφέρει) χωρίς να προκαλεί εξάλειψη των παραδοσιακών συστημάτων απασχόλησης.

Πολλοί συνεχίζουν να εξισώνουν τον Βιώσιμο Τουρισμό με την διατήρηση της τουριστικής μεγέθυνσης. Η διατήρηση της μεγέθυνσης του τουρισμού αποτελεί την ύψιστη προτεραιότητα της τουριστικής πολιτικής για πολλούς τουριστικούς προορισμούς. Η ποιότητα εναντίον της ποσότητας είναι μια επίπονη απόφαση στην τουριστική βιομηχανία και αποτελεί την αντίθετη παραδοχή από εκείνη των συνηγόρων του «περισσότερο και μεγαλύτερο είναι καλύτερο». Όμως, ο βιώσιμος τουρισμός έχει τη δυνατότητα να προσφέρει ένα τουριστικό προϊόν υψηλής ποιότητας σε ένα περιβάλλον (φυσικό, πολιτιστικό, κοινωνικό) που προστατεύεται -εξαιτίας της πληροφόρησης των κατοίκων, τουριστών, επιχειρηματιών και τοπικών αρχών- και παράλληλα να εξασφαλίζει υψηλά έσοδα ή τουλάχιστον όχι λιγότερα από εκείνα που προσφέρει ο μαζικός τουρισμός και μάλιστα σε μακροχρόνιο επίπεδο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο μαζικός τουρισμός δεν μπορεί να είναι βιώσιμος.

Ο Βιώσιμος Τουρισμός, συχνά είναι εξισωμένος με τον φυσικό τουρισμό ή οικοτουρισμό.

Ο Robert Huxford (1998), μέλος του Ινστιτούτου των Πολιτικών Μηχανικών (ICE) της Μεγάλης Βρετανίας, θεωρεί πως ο Βιώσιμος Τουρισμός είναι δύσκολο να ορισθεί, ωστόσο δίνει έμφαση σε μια ξεχωριστή πλευρά του Βιώσιμου Τουρισμού. Θεωρεί πως ο Βιώσιμος Τουρισμός σημαίνει την παροχή ευκαιριών σε όλους για να συμμετέχουν στην αναψυχή, στην ξεκούραση και στην ψυχαγωγία, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που έχουν κινητικά προβλήματα. Ο ορισμός αυτός μάλλον συγγέει τον Βιώσιμο Τουρισμό με τον Εναλλακτικό Τουρισμό, ο οποίος μπορεί να ανταποκριθεί στις διαφορετικές απαιτήσεις των τουριστών.

Παραφράζοντας τον ορισμό της Βιώσιμης Ανάπτυξης που έδωσε η Brontdland, θα μπορούσαμε ένα δώσουμε έναν αρκετά γενικό ορισμό για τον

⁶⁸ Κομίλης Π., «Τουρισμός και περιβάλλον – η μεσογειακή διάσταση», Περιοδικό Τεχνικά Χρονικά, Τεύχος 5, Αθήνα 1995

⁶⁹ Κοζυράκης Γεώργιος, «Περιβαλλοντικά Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξης. Πλαίσιο Αξιολόγησης. Η Περίπτωση της Κρήτης», Διδακτορική Διατριβή στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα 2005

Βιώσιμο Τουρισμό, ο οποίος περικλείει όλα τα προαναφερόμενα: Βιώσιμος Τουρισμός είναι ο τουρισμός που διαχρονικά ικανοποιεί τις ανάγκες των παρόντων τουριστών για αναψυχή και των ντόπιων κατοίκων για εισόδημα και ποιότητα ζωής, με τρόπο που να μην καταστρέφεται το περιβάλλον, οι πόροι στους οποίους στηρίζεται, ώστε αυτό να είναι διαθέσιμο για τους μελλοντικούς τουρίστες και ντόπιους κάτοικους να ικανοποιήσουν τις όποιες δικές τους ανάγκες.

Ο Βιώσιμος Τουρισμός πρέπει να σέβεται τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους ενός τόπου - τουριστικού προορισμού - που είτε τους χρησιμοποιεί για να προσελκύσει τουρίστες, είτε ως αποδέκτες των εκροών που δημιουργεί. Η Επιτροπή του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, στη συνεδρίασή της που έλαβε χώρα στην Ταϊλάνδη τον Μάρτιο του 2004, συμφώνησε να αναθεωρήσει τον ορισμό του Βιώσιμου Τουρισμού που είχε δώσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, ο οποίος δημοσιεύτηκε στο «Ατζέντα για Ταξίδι και Τουρισμό» το 1995. Ο σκοπός αυτής της αναθεώρησης ήταν η καλύτερη απεικόνιση των ζητημάτων της Βιώσιμης Ανάπτυξης στον τουρισμό, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής του Γιόχανεσμπουργκ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Ο νέος εννοιολογικός ορισμός (WTO, 2004a) δίνει έμφαση στην ισορροπία μεταξύ των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών πτυχών του τουρισμού, την ανάγκη να εφαρμοστούν οι αρχές Βιώσιμης Ανάπτυξης σε όλα τα τμήματα του τουρισμού και η ανακούφιση από τη φτώχεια. Οι βιώσιμες οδηγίες για την ανάπτυξη του τουρισμού και οι διοικητικές πρακτικές ισχύουν σε όλες τις μορφές τουρισμού σε όλους τους τύπους προορισμών, συμπεριλαμβανομένου του μαζικού τουρισμού. Αυτό σημαίνει πως από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού αναγνωρίζεται πως μπορεί να είναι βιώσιμος και ο μαζικός τουρισμός.

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη του τουρισμού απαιτεί την συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων, καθώς επίσης και της πολιτικής ηγεσίας για να εξασφαλιστεί η ευρεία δημιουργία συμμετοχής και ομοφωνίας.

Βασικός σκοπός του Βιώσιμου Τουρισμού είναι η διατήρηση του περιβάλλοντος το οποίο περικλείει κυρίως τα φυσικά (φυσικοί πόροι) και πολιτιστικά (πολιτιστικοί πόροι) χαρακτηριστικά ενός τόπου (τουριστικού προορισμού), ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα πώλησης του τουριστικού προϊόντος την τρέχουσα και τη μελλοντική χρονική περίοδο.

Η προώθηση του Βιώσιμου Τουρισμού ίσως απαιτεί μερικές αλλαγές στις υπάρχουσες πολιτικές και πρακτικές που εξαρτώνται από τα τοπικά χαρακτηριστικά. Κάποιες από τις αλλαγές ίσως είναι μεγάλες, αλλά μακροχρόνια το όφελος θα είναι μεγαλύτερο από το κόστος⁷⁰.

3.4.2 Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός είναι γνωστός και με άλλα ονόματα, όπως οικολογικός τουρισμός, περιβαλλοντικός τουρισμός και φυσιολατρικός τουρισμός και με διάφορους επιθετικούς προσδιορισμούς όπως ήπιος, μαλακός, πράσινος κλπ., που αποδίδονται και σε άλλες μορφές τουρισμού.

Οικοτουρισμός είναι μια αειφορική μορφή τουρισμού Υπαίθρου που εστιάζεται πρωτίστως στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τη φύση και ο οποίος διαχωρίζεται με τρόπο ώστε να είναι ήπιος (χαμηλού αντίκτυπου), μη

⁷⁰ Πέτρουλα Ελένη, «Βιώσιμος Τουρισμός: Για έναν καλύτερο πλανήτη...», Περιοδικό Passport, Τεύχος 6, Ιανουάριος 2006

καταναλωτικός και τοπικά προσανατολισμένος. Αναπτύσσεται τυπικά σε φυσικές περιοχές και πρέπει να συντελεί στη διατηρησιμότητα και στη συντήρηση αυτών των περιοχών.

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό του οικοτουρισμού το κυριότερο χαρακτηριστικό του είναι:

Ο τουριστικός προορισμός, που είναι πάντοτε η φύση ή ο οίκος του ανθρώπου (από όπου πήρε και το όνομά του), δηλαδή το φυσικό περιβάλλον με όλα τα οικοσυστήματά του, τους φυσικούς πόρους και την άγρια ζωή που διαθέτει. Και πρέπει να τονιστεί ότι αυτό το περιβάλλον είναι το ανεπεξέργαστο, το αυθεντικό, το αμόλυπτο και το ανόθευτο περιβάλλον. Το φυσικό περιβάλλον στην πρωτογενή "φυσική" μορφή του οποίου οι περιοχές δεν αλλοιώθηκαν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες⁷¹.

Το μέγεθος της αγοράς του Οικοτουρισμού είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός της αδυναμίας καταγραφής των κινήσεων των οικοτουριστών. Ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων στον οποίο υπάγεται και ο οικοτουρισμός αποτελεί σε παγκόσμια κλίμακα το 3% του συνολικού τουρισμού με αναμφισβήτητες όμως τάσεις αύξησης. Σε σύγκριση με το μαζικό και εναλλακτικό τουρισμό, ο οικοτουρισμός στην ευρεία του έννοια αντιπροσωπεύει το μισό περίπου του εναλλακτικού τουρισμού και το 2,5 - 5% του παγκόσμιου τουρισμού. Σε επιτόπιες έρευνες που έγιναν σε περιοχές που διαθέτουν τουριστικούς προορισμούς για τον οικοτουρισμό (ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Αγγλία, Γερμανία) τα παραπάνω ποσοστά φαίνονται αυξημένα. Γενικά γίνεται δεκτό ότι το μέγεθος της αγοράς του Οικοτουρισμού διαφέρει σημαντικά από περιοχή σε περιοχή και εξαρτάται από την πολιτική Marketing που εφαρμόζεται⁷².

Ο Οικοτουρισμός σαν αειφορική, ήπια και μικρού μεγέθους εναλλακτική μορφή τουρισμού, ελάχιστη ή καθόλου υποδομή χρειάζεται. Οι οικοτουρίστες χρησιμοποιούν (αν χρησιμοποιούν) την υπάρχουσα υποδομή της Υπαίθρου, αυτή που χρησιμοποιούν οι κάτοικοι των φυσικών περιοχών ή την υποδομή άλλων μορφών τουρισμού (ορειβατικού, αγροτικού, περιπατητικού).

Υπεύθυνοι δημόσιοι φορείς για τον Οικοτουρισμό στη χώρα μας είναι ο ΕΟΤ που έχει την ευθύνη της τουριστικής ανάπτυξης και το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων που έχει την ευθύνη του περιβάλλοντος.

Η Νομοθεσία για το φυσικό περιβάλλον επικεντρώνεται κυρίως στον ΑΝ 856/1937 "Περί Εθνικών Δρυμών", στο Ν.Δ. 86/1969 "Περί Δασικού Κώδικος", στο Ν. 1650/1986 "Περί προστασίας περιβάλλοντος" και στο Ν. 360/1076 "Περί χωροταξίας και περιβάλλοντος"

Με τη νομοθεσία αυτή προσδιορίζονται οι Εθνικοί Δρυμοί, τα αισθητικά δάση και τα διατηρητέα μνημεία της φύσης, που θεωρούνται και τουριστικοί προορισμοί του Οικοτουρισμού.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία για τον Οικοτουρισμό εκφράζεται κυρίως από τις διάφορες οικολογικές ομάδες και τους περιβαλλοντικούς συλλόγους⁷³.

⁷¹ Fenell D. H., «Ecotourism: An Introduction», Editions Routledge London, 1999

⁷² ό.π.

⁷³ Καραχοντζήτης Δ. και Σφακιανάκης Κ., «Αειφόρος Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομική, Τεύχος Ιούλιος 1993

3.5 Τουρισμός και Αθλητισμός

Στο παρόν υποκεφάλαιο κατατάχθηκαν εκείνες οι μορφές τουρισμού στις οποίες οι τουρίστες, κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης της τουριστικής δραστηριότητας, ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται.

Η άσκηση, η γύμναση, το παιχνίδι και ο αθλητισμός απαιτούν ξεχωριστές σωματικές δυνάμεις και δεξιότητες, ειδική εκπαίδευση, ειδικό εξοπλισμό και ειδικούς χώρους και βάσει αυτών των απαιτήσεων γίνεται και η διάκριση των προκείμενων μορφών τουρισμού.

Ο συνδυασμός των τουριστικών με τις αθλητικές δραστηριότητες και η ταύτιση του χρόνου των διακοπών με το χρόνο του Αθλητισμού αποτελούν τα γενεσιουργά αίτια του Αθλητικού τουρισμού και των άλλων συναφών μορφών τουρισμού που εξετάζονται στις επόμενες παραγράφους.

Υποστηρίζεται ότι ο Τουρισμός και Αθλητισμός στη διάρκεια των τελευταίων σαράντα χρόνων ακολουθούν μια παράλληλη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας ταυτόχρονα και τους δύο μαζικότερους κοινωνικούς θεσμούς της διεθνούς Κοινότητας.

3.5.1 Αθλητικός τουρισμός

Αθλητικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας οι τουρίστες ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται και συγκεκριμένα επιδίδονται σε ένα ή περισσότερα αγωνίσματα του μαζικού Αθλητισμού.

Η μορφή αυτή του τουρισμού ονομάζεται ειδικότερα **Αθλητικός Τουρισμός ανάπαυσης ή αναψυχής**. Όταν οι ασχολούμενοι με τον αθλητισμό (αθλητές, προπονητές, συνοδοί, βοηθητικό προσωπικό, οπαδοί) ταξιδεύουν για να συμμετάσχουν σε αθλητικούς αγώνες, αλλά προ, ενδιάμεσα και μετά τους αγώνες αναπτύσσουν τουριστικές δραστηριότητες, τότε προκύπτει η εναλλακτική μορφή του **Αθλητικού τουρισμού επιδόσεων ή άμιλλας**.

3.5.2 Τουρισμός αθλημάτων υπαίθρου

Υπαίθριος τουρισμός ή τουρισμός Υπαίθρου είναι η κάθε μορφή τουρισμού που εκδηλώνεται στην Υπαίθρο και περιλαμβάνει τον αγροτογεωργικό τουρισμό, τον ορεινό, τον περιπατητικό, τον οικοτουρισμό, το φυσιογνωστικό, τον τουρισμό περιπέτειας, τον τουρισμό παρατήρησης χλωρίδας και πανίδας, το χιονοδρομικό τουρισμό, τον τουρισμό αθλημάτων Υπαίθρου, τον τουρισμό χειμερινών αθλημάτων κλπ..

Ο τουρισμός Υπαίθρου σαν έννοια υπερτάσσεται στην έννοια του τουρισμού αθλημάτων υπαίθρου ο οποίος με τη σειρά του σαν έννοια υπερτάσσεται στην έννοια του τουρισμού των χειμερινών αθλημάτων.

Λόγω της επαλληλίας ή υπαλληλίας των εννοιών αυτών, συχνά γίνεται σύγχυση στην κατηγοριοποίηση των σχετικών μορφών τουρισμού, πολλές από τις οποίες αναφέρονται με δύο ονομασίες, οι οποίες και χρησιμοποιούνται μαζί ή εναλλάξ.

Στην παρούσα παράγραφο γίνεται, κατά παραδοχή, η εξής κατηγοριοποίηση:

(1) Στον **τουρισμό αθλημάτων Υπαίθρου** κατατάσσονται σαν

μερικότερες μορφές τουρισμού, ο τουρισμός των αθλημάτων καταβάσεων ποταμών, των αθλημάτων του αιωροπτερισμού, ο κυνηγετικός⁷⁴ και ο Ιππικός τουρισμός.

(2) Στον **Ορεινό τουρισμό** κατατάσσονται ο τουρισμός των λεγόμενων ορεινών αθλημάτων όπως είναι η απλή ορειβασία, η τεχνητή ορειβασία (αλπινισμός), το άθλημα των αναρριχήσεων, ο τουρισμός των ορεινών κατασκηνώσεων και η ορεινή ποδηλασία. Συχνά η απλή και τεχνητή ορειβασία και οι αναρριχήσεις χαρακτηρίζονται ορειβατικές δραστηριότητες και τότε γίνεται λόγος για **ορειβατικό τουρισμό**.

(3) Στο **χιονοδρομικό τουρισμό**, που είναι μια μορφή Ορεινού τουρισμού, που αναπτύσσεται σε χιονοσκεπή βουνά, κατατάσσεται και ο τουρισμός των χειμερινών χιονοδρομικών αθλημάτων.

(4) Ο **περιπατητικός τουρισμός**, που είναι μια μορφή του τουρισμού Υπαίθρου η οποία αναπτύσσεται και σε πεδινές και σε ορεινές περιοχές, αποτελεί ίδια κατηγορία τουρισμού που αναπτύσσεται χωριστά⁷⁵.

3.6 Κοινωνική – Ηλικιακή Διάρθρωση και Τουρισμός

3.6.1 Κοινωνικός τουρισμός

Σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού (BITS = Bureau Internationale la Tourisme Social) Κοινωνικός Τουρισμός είναι το σύνολο των σχέσεων και διεργασιών που προκύπτουν από την επιδοτούμενη από την Πολιτεία, βάσει ορισμένων προγραμμάτων, συμμετοχή στον τουρισμό των κοινωνικών στρωμάτων με χαμηλό εισόδημα⁷⁶.

Από τον ορισμό του Κοινωνικού Τουρισμού προκύπτει ότι τρεις είναι οι κυριότεροι παράγοντές του. Πρώτος, η Πολιτεία και οι λοιποί φορείς⁷⁷ που "διευκολύνουν" (επιδοτούν) τον Κοινωνικό τουρισμό και καθορίζουν και το πλαίσιο ανάπτυξής του. Δεύτερος το ύψος της επιδότησης⁷⁸ που καθορίζει και το είδος και τη διάρκεια του Κοινωνικού τουρισμού. Και τρίτος, οι δικαιούχοι του Κοινωνικού τουρισμού⁷⁹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Σχέδιο Δράσης για την ανάπτυξη κατά προτεραιότητα, διαφόρων τομέων του τουρισμού ορίζει τον Κοινωνικό Τουρισμό σαν τη διευκόλυνση, εκ μέρους των Κρατών μελών, της πρόσβασης στον τουρισμό ομάδων ατόμων, που για διάφορες αιτίες, αλλά κυρίως για κοινωνικούς λόγους και για λόγους υγείας έχουν δυσκολίες να κάνουν διακοπές. Και στα μέτρα που προτείνει είναι και τα μέτρα περιορισμού των εμποδίων που συναντούν τα άτομα, με ειδικές ανάγκες στην πρόσβασή τους στον τουρισμό εντάσσοντας τον τουρισμό

⁷⁴ Κοντός Π., «Η κοινωνική σπουδαιότητα του κυνηγιού», Περιοδικό *Κυνηγετικά Νέα*, Τεύχος Ιούλιος 2000

⁷⁵ Εφημερίδα ΤΤΓ – Ελληνικός Τουρισμός, «Αθλητικός τουρισμός κατά της εποχικότητας», Τεύχος 31, Νοέμβριος 2005

⁷⁶ Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998

⁷⁷ Οι κυριότεροι φορείς του Κοινωνικού Τουρισμού στη χώρα μας είναι ο ΕΟΤ για όλο τον πληθυσμό της χώρας, η Εργατική Εστία για τους ασφαλισμένους στο ΙΚΑ και η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς για τη Νεολαία της χώρας.

⁷⁸ Η επιδότηση του Κοινωνικού τουρισμού από τους παραπάνω φορείς ποικίλλει ανά φορέα και ανά περίοδο εφαρμογής των σχετικών προγραμμάτων.

⁷⁹ Ο γενικός χαρακτηρισμός των δικαιούχων του Κοινωνικού Τουρισμού είναι κοινωνικά στρώματα με χαμηλό εισόδημα ή ομάδες ατόμων που για διάφορες αιτίες, αλλά κυρίως για κοινωνικούς λόγους και για λόγους υγείας, έχουν δυσκολίες να κάνουν διακοπές, (ορισμός της Ε.Ε.).

ατόμων με ειδικές ανάγκες ή τουρισμό για όλους όπως ονομάζεται, στον Κοινωνικό Τουρισμό⁸⁰.

Το 1963 ιδρύεται στις Βρυξέλλες το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού (BITS) που σήμερα έχει πάνω από 170 μέλη / ενώσεις Κοινωνικού τουρισμού, το οποίο και αποτελεί το κυριότερο θεσμικό όργανο του Κοινωνικού τουρισμού και το οποίο συνέταξε τη Χάρτα που καθορίζει τις αρχές αυτής της μορφής τουρισμού.

Στην Ελλάδα το επίδομα αδείας καθιερώθηκε το 1962 αλλά ο Κοινωνικός Τουρισμός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1982, όταν άρχισαν τα πειραματικά προγράμματα του ΕΟΤ και της Γενικής Γραμματείας της Νέας Γενιάς.

Παράλληλα τον Κοινωνικό Τουρισμό επιδοτούσε, εκτός από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και η Εργατική Εστία και άλλοι Δημόσιοι φορείς.

Σήμερα ο θεσμός του Κοινωνικού τουρισμού στη χώρα μας ενισχύεται, αλλά σε σύγκριση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες υστερεί σημαντικά στο μέγεθος των δικαιούχων και στο ύψος της επιδότησης⁸¹.

3.6.2 Τουρισμός για όλους

Κάτω από το πνεύμα των αρχών της διακήρυξης του 1981 για τα άτομα με ειδικές ανάγκες ο Αγγλικός Οργανισμός Τουρισμού ανέλαβε μια καμπάνια υποστήριξης του δικαιώματος των ατόμων αυτών να έχουν ισότιμη πρόσβαση σε όλες τις τουριστικές υπηρεσίες και δημοσίευσε το 1989 τα συμπεράσματα και τις προτάσεις του καθιερώνοντας για πρώτη φορά τον όρο "τουρισμός για όλους", με την έννοια ότι όλοι οι άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες, πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα, ίδιες και ίσες ευκαιρίες και τις ίδιες προσβάσεις στον τουρισμό. Και για να γίνει αυτό πραγματικότητα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες κάλεσε όλους τους τουριστικούς επιχειρηματίες (μεταφορείς, ξενοδόχους, οργανωτές ταξιδιών κ.λπ.), να πάρουν ειδικά μέτρα ώστε τα άτομα αυτά να έχουν πρόσβαση στις εγκαταστάσεις και στα μέσα τους και να μπορούν να απολαμβάνουν τα τουριστικά προϊόντα τους με τον ίδιο τρόπο που τα απολαμβάνουν οι υπόλοιποι τουρίστες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με το σχέδιο δράσης της για τον τουρισμό έδωσε προτεραιότητα στις μορφές τουρισμού, που πρέπει να υποστηριχθούν και καθόρισε την ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού και ιδιαίτερα του τουρισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες σαν επιδίωξη πρώτης προτεραιότητας. Με τον τρόπο αυτό χαρακτήρισε τον τουρισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες σαν μορφή του κοινωνικού τουρισμού και με δύο projects που δημοσίευσε καθόριζε τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από τις τουριστικές υπηρεσίες και από τα Κράτη μέλη για την ανάπτυξή του.

Ο τουρισμός για όλους προβλέπει να μπορούν όλα τα άτομα με ειδικές ανάγκες να κάνουν τουρισμό όποτε θέλουν, σε όποιο τουριστικό προορισμό θέλουν, όσο χρόνο θέλουν, να προτιμούν όποια μορφή τουρισμού θέλουν και να αγοράζουν όποια τουριστικά προϊόντα θέλουν και φυσικά μπορούν, όπως κάνουν οι τουρίστες χωρίς ειδικές ανάγκες.

Έτσι καθιερώθηκε σαν εναλλακτική μορφή τουρισμού ο τουρισμός για όλους ή τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες που μπορεί να οριστεί σαν ο τουρισμός που έχει τουριστική πελατεία τα άτομα αυτά και τους συνοδούς τους, μια τουριστική πελατεία που μόνο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπερβαίνει

⁸⁰ Λύτρας Π., «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1993

⁸¹ Λύτρας Π., «Τουριστική Κοινωνιολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1987

τα 75 εκατ. ανθρώπους, πολλοί από τους οποίους είναι δυνητικοί τουρίστες⁸².

Τα κυριότερα μέτρα και οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού για όλους μπορούν να καταταχθούν στις παρακάτω κατηγορίες⁸³:

i. Μέτρα πρόσβασης στα μεταφορικά μέσα

ii. Μέτρα πρόσβασης στα ξενοδοχειακά καταλύματα

iii. Μέτρα πρόσβασης στις πληροφορίες

Στη χώρα μας ο τουρισμός για όλους δεν αντιμετωπίζεται σαν αυτόνομη εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά εντάσσεται στον Κοινωνικό Τουρισμό και έχει ανάλογη διαχείριση.

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος στην ανάπτυξη του τουρισμού για όλους, ανήκει αναμφισβήτητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που υιοθέτησε δραστικά μέτρα αντιμετώπισης, όλων των προβλημάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και όχι μόνο των τουριστικών προβλημάτων τους.

Η χώρα μας δυστυχώς υστερεί στον τομέα αυτό, και όποια μέτρα ελήφθησαν, ελήφθησαν για να ακολουθηθεί η Ευρωπαϊκή Πολιτική και όχι από κρατική πρωτοβουλία.

3.6.3 Τουρισμός τρίτης ηλικίας

Ο τουρισμός τρίτης ηλικίας είναι φυσικά ο τουρισμός που κάνουν τα άτομα τρίτης ηλικίας. Ποια όμως είναι η Τρίτη ηλικία;

Επειδή η διάκριση των ηλικιών είναι συμβατική υπάρχουν πολλές απόψεις για την τρίτη ηλικία. Η γενική τάση είναι να θεωρείται ότι η τρίτη ηλικία αρχίζει στα 65 χρόνια ζωής, θεώρηση που στηρίζεται και στην αύξηση του ορίου ζωής.

Από τα άτομα της τρίτης ηλικίας, αυτά που υπερβαίνουν το 75ο έτος της ηλικίας τους, θεωρούνται ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους, σαν άτομα με ειδικές ανάγκες, υπάγονται στον τουρισμό για όλους και αντιμετωπίζονται ανάλογα⁸⁴.

Οι τουρίστες της τρίτης ηλικίας είναι το πιο ευαίσθητο, το πιο ανομοιογενές, το πιο δύσκολο και το πιο συντηρητικό τμήμα της συνολικής τουριστικής αγοράς. Είναι έμπειροι, ενημερωμένοι και απαιτητικοί τουρίστες, οι οποίοι ξέρουν τι θέλουν και τι ζητούν και απαιτούν, ανταποκρινόμενοι σωστά στις οικονομικές τους υποχρεώσεις, σωστή αντιμετώπιση και σωστό χειρισμό των προβλημάτων τους.

Προτιμούν να κάνουν διακοπές στο εσωτερικό της χώρας ή στις γειτονικές ή στις πλησιέστερες χώρες (φόβος απομάκρυνσης), προτιμούν να ταξιδεύουν με τα πιο άνετα και ασφαλή μεταφορικά μέσα, προτιμούν τα μικρά ταξίδια και τις ξεκούραστες εκδρομές, αποφεύγουν το μαζικό τουρισμό και προτιμούν τις ήπιες μορφές του εναλλακτικού τουρισμού όπως τον πολιτιστικό, θρησκευτικό, αγροτικό τουρισμό και τον τουρισμό χαλάρωσης και αποκοπής (switch off), προτιμούν να ταξιδεύουν ομαδικά και αποφεύγουν τον ατομικό τουρισμό. Απαιτούν καλή συμπεριφορά του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων, σωστή εξυπηρέτηση και σεβασμό των αναγκών τους, προτιμούν να κάνουν διακοπές σε προορισμούς όπου η προσφορά υπηρεσιών υγείας και η αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών υγείας

⁸² European Commission DG XXIII, «Making Europe accessible for tourists with disabilities», Brussels 1996

⁸³ English Tourism Board / The Holiday care service, «Tourism for all: Providing accessible accommodation», London 1989

⁸⁴ Καφή Νέλλη, «Άτομα Τρίτης Ηλικίας: Η κρυφή δύναμη του τουρισμού», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Τεύχος 317, Απρίλιος 2006

βρίσκονται, σε υψηλά επίπεδα⁸⁵.

3.6.4 Τουρισμός νέων

Τουρισμός Νέων είναι ο τουρισμός που κάνουν οι Νέοι. Δεν είναι εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά η περιγραφή της τουριστικής συμπεριφοράς των Νέων. Ποιοι όμως είναι οι Νέοι και ποιόν τουρισμό κάνουν⁸⁶.

Νέοι είναι οι ηλικίας 22-39 χρόνων άνθρωποι. Στην πραγματικότητα όμως σαν νέοι θεωρούνται οι έφηβοι και οι άνθρωποι μέχρι την ηλικία των 30-35 χρόνων. Είναι οι άνθρωποι που ακολουθούν σπουδές μέχρι και το 25ο έτος της ηλικίας τους και μεταπτυχιακές σπουδές από 1-6 ακόμη χρόνια.

Οι νέοι σαν τουρίστες είναι το πιο δυναμικό, το πιο ενεργητικό, το πιο ανθεκτικό, το πιο προσαρμόσιμο και το πολυπληθέστερο τμήμα της τουριστικής αγοράς. Είναι άνθρωποι νέοι, δυνατοί, τολμηροί, που αναζητούν εμπειρίες και έντονες συγκινήσεις και επιδιώκουν να «χορτάσουν» τουριστικά από το πρώτο κιόλας τουριστικό ταξίδι τους. Από τουριστικής απόψεως ο ψυχισμός τους εκδηλώνεται με την τουριστική συμπεριφορά τους που χαρακτηρίζεται από το ότι προτιμούν συνήθως το μαζικό τουρισμό και επιζητούν έντονες τουριστικές εμπειρίες, τη διασκέδαση και τουριστικό μπουγιο, προτιμούν ιδιαίτερα τον παράκτιο τουρισμό και είναι οπαδοί της τουριστικής φόρμουλας των 4S (Sun, Sea, Sand, Sex), ταξιδεύουν με όλα τα μεταφορικά μέσα και κυρίως τα πιο φθηνά, χωρίς να υπολογίζουν την κούραση του ταξιδιού, τους αρέσει η νυκτερινή ζωή και κάνουν τουρισμό την περίοδο της τουριστικής αιχμής. Εκτός από το μαζικό παράκτιο τουρισμού προτιμούν και τον τουρισμό του σακιδίου (backpackers tourism), τον τουρισμό των αθλημάτων Υπαίθρου και τον τουρισμό περιπέτειας. Αυτοί που ακολουθούν σπουδές επιδιώκουν τη συμμετοχή τους σε πρόγραμμα τα κοινωνικού τουρισμού που εφαρμόζει η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Από όλες τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες είναι η μόνη που σχεδόν στο σύνολό της κάνει τουρισμό.

3.7 Τουρισμός και Νερό

Θα ήταν παράξενο αν ο τουρισμός, σαν ανθρώπινη δραστηριότητα, δεν είχε άμεση σχέση και στενή επαφή με το αφθονότερο στοιχείο της φύσης που συγκροτεί και το μέγιστο τμήμα του γήινου περιβάλλοντος, το Νερό. Και πράγματι η άμεση σχέση και η στενή επαφή του τουρισμού με το Νερό είναι εμφανής και διαπιστώνεται από το γεγονός ότι πολλές εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν θα υπήρχαν, αν δεν υπήρχε νερό.

Οι μορφές αυτές του τουρισμού είναι: ο παράκτιος τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο παραλίμνιος και παραποτάμιος τουρισμός, ο τουρισμός του αθλήματος της κατάβασης ποταμών, ο ιαματικός τουρισμός, ο τουρισμός των υγροβιοτόπων όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών κυρίως αλλά και παρατήρησης της σπάνιας χλωρίδας.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες Ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που εξυπηρετούν τις υπόλοιπες μορφές τουρισμού, διαθέτουν πισίνες με νερό για την εξυπηρέτηση των πελατών τους.

⁸⁵ Τσαούσης Δ. Γ., «Η κοινωνία του ανθρώπου: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1985

⁸⁶ ό.π.

3.7.1 Παράκτιος τουρισμός

Παράκτιος τουρισμός είναι ο τουρισμός που έχει τουριστικό προορισμό τις ακτές της θάλασσας. Δηλαδή ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες διαμένουν και διατρέφονται σε παράκτια τουριστικά θέρετρα και Ξενοδοχεία και η κύρια τουριστική τους δραστηριότητα εκδηλώνεται κοντά ή δίπλα στις ακτές και μέσα στα νερά των αιγιαλών και συνίσταται στην ενασχόληση τους με τη θάλασσα, την άμμο, τον ήλιο και τα παράκτια παιχνίδια.

Από τη φύση του ο παράκτιος τουρισμός είναι θερινός τουρισμός και αναπτύσσεται από τις αρχές Απριλίου μέχρι το τέλος Οκτωβρίου στις εύκρατες χώρες του Βορείου Ημισφαιρίου και από τις αρχές Οκτωβρίου μέχρι τέλους Απριλίου στις εύκρατες χώρες του Νότιου Ημισφαιρίου, ενώ διαρκεί ολόκληρο το χρόνο στις ισημερινές και παραίσημερινές χώρες και στις χώρες της αιώνιας άνοιξης (Χαβάη- Νησιά της Καραϊβικής - Σεϋχέλλες - Νησιά της ΝΑ Ασίας και Πολυνησίας κ.λπ.)⁸⁷.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του παράκτιου τουριστικού προϊόντος είναι η ζέση, το εύκρατο κλίμα, η θάλασσα, οι ανοικτοί ορίζοντες και η δυνατότητα των τουριστών να κάνουν θαλασσινά μπάνια και να ντύνονται ελαφρά. Από πολύ νωρίς ο παράκτιος τουρισμός πήρε τη μορφή του μαζικού τουρισμού λόγω του μεγάλου αριθμού των τουριστών που προσέλκυσε. Σήμερα όταν γίνεται λόγος για μαζικό τουρισμό και για τις δυσμενείς επιδράσεις του, ο λόγος αφορά πρωτίστως το μαζικό παράκτιο τουρισμό και τις ανησυχητικές διαστάσεις που έχει πάρει σε ορισμένους παράκτιους τουριστικούς προορισμούς⁸⁸.

Η Ελλάδα θεωρείται σαν ένας από τους «παραδείσους» του παράκτιου τουρισμού λόγω των γεωγραφικών και κλιματολογικών της χαρακτηριστικών. Σαν χερσόνησος και σαν νησιώτικη χώρα διαθέτει ακτές μήκους πάνω από 15.000 χιλιόμετρα, δηλαδή το 1/3 περίπου των ακτών ολόκληρης της Μεσογείου που έχουν μήκος 46.000 χιλιόμετρα. Έχει πάνω από 3000 νησιά και νησίδες και το περιβάλλον του Αρχιπελάγους του Αιγαίου και του Ιονίου θεωρείται μοναδικό σε παγκόσμια κλίμακα. Πλήθος κόλπων, όρμων και ορμίσκων με σύγχρονα λιμάνια σε κάθε νησί και κατά μήκος των ακτών της ηπειρωτικής Ελλάδας, εξυπηρετούν τη θαλάσσια συγκοινωνία και τις ανάγκες των ακτών. Οι ακτές της είναι οι καθαρότερες ακτές της Ευρώπης και πλην ορισμένων εξαιρέσεων δεν αντιμετωπίζουν ακόμη προβλήματα μόλυνσης.

Σήμερα το 90-95% της συνολικής τουριστικής δραστηριότητας που εκδηλώνεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς τουρίστες αναφέρεται στον παράκτιο τουρισμό και οι υπόλοιπες μορφές τουρισμού που συναντούνται συνδυάζονται λίγο ή πολύ με παράκτιες δραστηριότητες.

Από τη δεκαετία του 1970 ο παράκτιος τουρισμός ταυτίστηκε με τη λεγόμενη τουριστική φόρμουλα των 3S που σημαίνει Ήλιο (Sun), Θάλασσα (Sea) και άμμο (Sand), η οποία αργότερα έγινε φόρμουλα των 4S με την πρόσθεση του σεξ (Sex) όταν αποδείχθηκε στην πράξη ότι η σεξουαλικότητα αναπτυσσόταν εύκολα στις συνθήκες μιας τουριστικής ακτής. Πολλοί ακόμη ομιλούν για

⁸⁷ Commission of the European Communities, DG XXIII, «All season tourism: Analysis of the experience, suitable products and clientele», Luxembourg 1993

⁸⁸ Κοκκώσης Χ. - Βρασιδά Μ. - Μπέσσα Ν., «Τουριστικές Πιέσεις σε Περιβαλλοντικά Ευαίσθητες Παραλιακές Περιοχές: Η περίπτωση της Ελλάδας», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης - Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005

φόρμουλα των 5S όπου το πέμπτο S σημαίνει εξυπηρέτηση (Service), το οποίο όμως είναι συστατικό των προϊόντων όλων των μορφών τουρισμού.

Από το 1985 ο παράκτιος τουρισμός δέχεται οξεία κριτική και μερικά από τα προϊόντα του χαρακτηρίστηκαν επικίνδυνα, όταν το ενδιαφέρον των ανθρώπων για την υγεία αυξήθηκε⁸⁹.

Όπως ήδη αναφέρθηκε η ψυχαγωγική άθληση συνοδεύει συχνά τις λοιπές τουριστικές δραστηριότητες σε αρκετές μορφές τουρισμού⁹⁰.

Τα λεγόμενα παιγνίδια επί της άμμου που συνήθως έχουν τη μορφή αθλοπαιδιών είναι: Πετοσφαίριση επί της άμμου (βόλεϊ στην άμμο) που έχει ήδη διαμορφωθεί σε επίσημο άθλημα, του οποίου επίσημοι ή ανεπίσημοι αγώνες γίνονται συχνά στις ακτές, Απλή πετοσφαίριση (βόλεϊ χωρίς κανόνες), η χωρίς δίκτυα και κανόνες αντισφαίριση (ρακέτες) που είναι πολύ δημοφιλής στους νέους, αθλήματα στις παράκτιες εξωτερικές πισίνες του Ξενοδοχείου, όπως σιπλή κολύμβηση, καταδύσεις όταν οι πισίνες διαθέτουν εξέδρες και έχουν το κατάλληλο βάθος και υδατοσφαίριση (πόλο). Άλλες δραστηριότητες μπορεί να είναι: η απλή κολύμβηση (κολύμπι), το θαλάσσιο σκι, η Κωπηλασία, το κανό (Κανoe), Κυματοδρομίες (Surfing) και Ανεμοκυματοδρομίες (Ιστιοσανίδα), οι καταδύσεις. Εκτός από τις απλές καταδύσεις μερικοί τουρίστες (συνήθως ελάχιστοι) επιδίδονται και στις υποβρύχιες καταδύσεις που απαιτούν ειδικό εξοπλισμό και ειδικές γνώσεις⁹¹. Τα jet ski, τα υδροποδήλατα (Hydro bikes), η ερασιτεχνική αλιεία, το αλεξίπτωτο ακτής, τα φουσκωτά σκάφη κτλ.

Δυστυχώς η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού τουριστών μολύνει με διάφορους τρόπους τις ακτές. Το πρόβλημα της μόλυνσης, εντοπίζεται στις ελεύθερες ακτές όπου πηγαίνουν τουρίστες, εκδρομείς και διάφοροι κατασκηνωτές ή περαστικοί και οι οποίες δεν ελέγχονται και δεν καθαρίζονται από κανένα υπεύθυνο φορέα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, με ειδικό πρόγραμμα που επιδοτεί, βραβεύει κάθε χρόνο τις καθαρότερες ακτές της Ευρώπης, ύστερα από διάφορες μετρήσεις, εξετάσεις και ελέγχους που γίνονται, μέσω των τοπικών ή Εθνικών φορέων, για την εξακρίβωση της ποιότητας του θαλασσινού νερού και της καθαρότητας των ακτών. Οι κατάλληλες ακτές κερδίζουν τις γαλάζιες σημαίες που είναι το σήμα κατατεθέντων ακτών, όπου οι άνθρωποι μπορούν να κάνουν χωρίς κανένα κίνδυνο τα θαλασσινά τους μπάνια. Οι περισσότερες γαλάζιες σημαίες έχουν κερδηθεί από τις Ελληνικές θάλασσες και ακτές που θεωρούνται οι καθαρότερες της Ευρώπης⁹².

3.7.2 Θαλάσσιος τουρισμός

Θαλάσσιος τουρισμός (sailing Holidays) είναι ο τουρισμός του οποίου ο τουριστικός προορισμός είναι η ανοικτή θάλασσα. Αυτό σημαίνει ότι οι τουρίστες ικανοποιούν τις βασικές τουριστικές τους ανάγκες (διαμονή, διατροφή, ψυχαγωγία,

⁸⁹ Λαλούμης Δ., «Ξενοδοχειακή Ψυχαγωγία και Άσκηση», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα 1999

⁹⁰ Δέφνερ Α. και Βρασιδά Μ., «Η σχέση μεταξύ τουρισμού και ψυχαγωγίας και οι χωρικές επιπτώσεις της στις παραλιακές πόλεις: Η περίπτωση του Βόλου», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης – Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005

⁹¹ Σωτηρίου Ε., «Η μελλοντική εξέλιξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixpo Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

⁹² Κοκκώσης Χ. – Βρασιδά Μ. – Μπέσσα Ν., «Τουριστικές Πιέσεις σε Περιβαλλοντικά Ευαίσθητες Παραλιακές Περιοχές: Η περίπτωση της Ελλάδας», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης – Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005

άθληση, πολιτιστικές ανάγκες κλπ.) εν πλω, δηλαδή ενώ ταξιδεύουν με ένα πλοίο, το οποίο σε αυτή την περίπτωση έχει τη μορφή ενός πλωτού ξενοδοχείου.

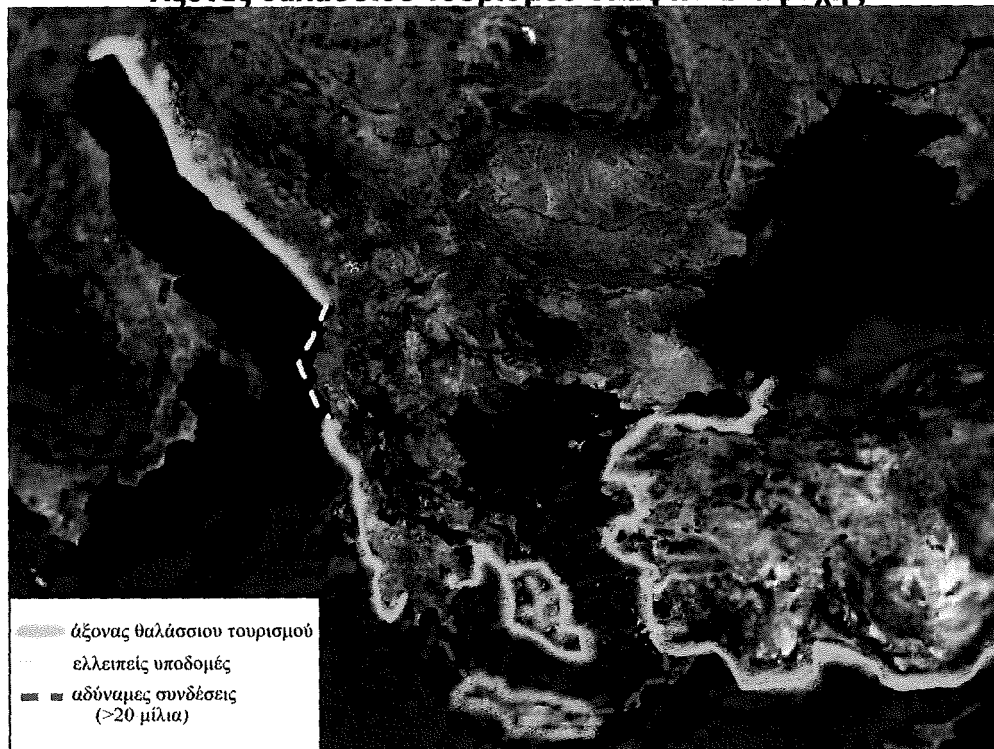
Ο θαλάσσιος τουρισμός διαφέρει από τον παράκτιο, αν και βασικό στοιχείο και των δύο μορφών είναι η θάλασσα. Κατά τη διάρκεια του παράκτιου τουρισμού οι τουρίστες απολαμβάνουν τη θάλασσα που περιβρέχει τις ακτές και διαμένουν σε ένα παράκτιο ξενοδοχείο, ενώ κατά τη διάρκεια του θαλάσσιου τουρισμού οι τουρίστες ταξιδεύουν στη θάλασσα, διαμένουν στο πλοίο / ξενοδοχείο και κολυμπούν στις πισίνες του πλοίου.

Τα πλωτά μέσα, δηλαδή τα πλοία / ξενοδοχεία, που χρησιμοποιούνται στο θαλάσσιο τουρισμό είναι: τα κρουαζιερόπλοια, τα διάφορα μηχανοκίνητα ή ιστιοφόρα yachts που ποικίλλουν σε μέγεθος από τα μικρά ανοικτά ιστιοπλοϊκά yachts (bare boats) μέχρι τις μεγάλες θαλαμηγούς, τα μεγάλα φουσκωτά σκάφη (τύπου Μόμπι Ντικ), οι μικρότεροι τύποι των οποίων, όπως προαναφέρθηκε, χρησιμοποιούνται μόνο για τον παράκτιο τουρισμό, τα πλοία των ακτοπλοϊκών και λοιπών γραμμών, όταν οι τουρίστες τα χρησιμοποιούν αλληλοδιαδόχως (από λιμάνι σε λιμάνι) και περνούν τον περισσότερο χρόνο των διακοπών τους ταξιδεύοντας, με σκοπό να επισκεφθούν περισσότερους τόπους / λιμάνια.

Ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιούνται ο θαλάσσιος τουρισμός διακρίνεται στον τουρισμό κρουαζιερόπλοιων, στον τουρισμό με yachts (yachting), στον τουρισμό με φουσκωτά και στον τουρισμό με πλοία των γραμμών.

ΧΑΡΤΗΣ 3.1

Άξονες θαλάσσιου τουρισμού σκαφών αναψυχής

Πηγή: www.eot.gr

Το τουριστικό ταξίδι με ένα κρουαζιερόπλοιο (η κρουαζιέρα) είναι ένα προκαθορισμένο και καλά οργανωμένο ταξίδι που ακολουθεί ένα πρόγραμμα που περιλαμβάνει, το λιμάνι και την ώρα αναχώρησης, τον πλουν που θα ακολουθήσει το πλοίο, τα λιμάνια που θα προσεγγίσει, τις ώρες παραμονής εκτός πλοίου, τον

πλουν της επιστροφής και τον ακριβή χρόνο επιστροφής⁹³.

Για την Ελλάδα ο τουρισμός κρουαζιερόπλοιων έχει μεγάλη σημασία. Σαν περιοχή αποτελεί ένα άριστο τουριστικό προορισμό για τους τουρίστες που προτιμούν τις κρουαζιέρες. Τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, οι καταγάλανες και καθαρές θάλασσες, τα πολλά λιμάνια και η ομορφιά των Ελληνικών ακτών, καθιστούν κάθε κρουαζιέρα μοναδική από την άποψη του τοπίου μέσα στο οποίο γίνεται⁹⁴.

Το Γιώτινγκ είναι μια μορφή του θαλάσσιου τουρισμού που τα τελευταία χρόνια γνωρίζει άνθηση. Yacht ή κότερο είναι ένα ιστιοφόρο ή μηχανοκίνητο σκάφος αναψυχής και yachting είναι το ταξίδι αναψυχής, το οποίο όταν διαρκεί μια ημέρα είναι εκδρομή αναψυχής και αν διαρκεί περισσότερο είναι τουρισμός αναψυχής.

Τα Yachts είναι ιδιωτικής χρήσης (κατά κτήση ή ενοικιασμένο) σκάφη που επιτρέπουν στον ή στους χρήστες να ταξιδεύουν όπου θέλουν, να προσεγγίζουν όποιο λιμάνι θέλουν, να αναζητούν ερημικές ακτές, να ανακαλύπτουν ορμίσκους και βραχονησίδες, να μένουν όπου θέλουν και όσο θέλουν. Και λόγω της ιδιωτικής τους χρήσης διαφοροποιούν το γιώτινγκ από τον τουρισμό των κρουαζιερόπλοιων, αφού, στις κρουαζιέρες τα δρομολόγια, τα ωράρια, οι προς επίσκεψη χώροι και όλα τα προγράμματα εκδηλώσεων είναι αυστηρά καθορισμένα και πρέπει υποχρεωτικά να τα ακολουθούν όλοι οι τουρίστες, ενώ στο γιώτινγκ όλα κανονίζονται από τους τουρίστες. Έτσι το γιώτινγκ έχει τη μορφή του επιλεκτικού τουρισμού, ενώ οι κρουαζιέρες έχουν τη μορφή του πακεταρισμένου (οργανωμένου) τουρισμού⁹⁵.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, υπάρχουν τα μικρά φουσκωτά σκάφη που προσφέρονται μόνο για τον παράκτιο τουρισμό, αλλά υπάρχουν και τα μεγαλύτερα που διαθέτουν όλα τα μέσα που διαθέτει ένα yacht (1-2 καμπίνες, εξοπλισμός ναυσιπλοΐας, μέσα ασφαλείας κ.λπ.).

Τα μεγαλύτερα φουσκωτά τύπου Μόμπι Ντικ ή και μεγαλύτερα προσφέρονται για το θαλάσσιο τουρισμό, αλλά πάντοτε για μικρές αποστάσεις. Είναι κατάλληλα για τουρισμό σε ένα αρχιπέλαγος, όπου τα νησιά είναι κοντά το ένα στο άλλο και σε περίπτωση μεγάλης θαλασσοταραχής, χρειάζεται λίγος χρόνος για να φθάσει ένα φουσκωτό στο κοντινότερο ήσυχο λιμάνι.

Όλοι οι κανόνες που ισχύουν για τα ιστιοφόρα, με πλήρωμα ή όχι, ισχύουν και για τα φουσκωτά σκάφη (διπλώματα ναυσιπλοΐας, ικανότητες πληρωμάτων, skippers, όργανα ναυσιπλοΐας κ.λπ.).

Αναφορικά με την υποδομή ελλιμενισμού και συντήρησης σκαφών αναψυχής τα κρουαζιερόπλοια και τα μεγάλα σκάφη αναψυχής χρησιμοποιούν τα λιμάνια τα οποία χρησιμοποιεί ο εμπορικός στόλος και εξυπηρετούνται από τις λιμενικές υπηρεσίες των τουριστικών προορισμών.

Τα μικρού όμως και μεσαίου μεγέθους σκάφη αναψυχής (yachts και φουσκωτά) χρειάζονται ειδική υποδομή ελλιμενισμού και συντήρησης. Η υποδομή αυτή υπάρχει στις λεγόμενες μαρίνες.

⁹³ Σταθόπουλος Γ., «Ελκυστικές κρουαζιέρες για όλους τους Έλληνες», Περιοδικό Travel Times, Τεύχος 27, Απρίλιος 2006

⁹⁴ Στυλιανόπουλος Α., «Η ανάκαμψη της κρουαζιέρας και πως αλλάζει τα δεδομένα στον πολυτελή τουρισμό», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace - Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

⁹⁵ Στελλιάτος Α., «Η σημασία του yachting στον ελληνικό τουρισμό πολυτελείας», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace - Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

Μαρίνα στα Ιταλικά και Ισπανικά σημαίνει ακτή της θάλασσας. Κατ' επέκταση σημαίνει προκυμαία εκφόρτωσης, αποβάθρα (dock) και δεξαμενή επισκευής πλοίων (basin). Στην καθομιλουμένη Μαρίνα σημαίνει ένα περιφραγμένο υπό τύπο λιμανιού, χώρο που διαθέτει αγκυραβόλια για μικρά και μεσαία σκάφη αναψυχής, εγκαταστάσεις επισκευής και συντήρησης αυτών των σκαφών, υπηρεσίες εφοδιασμού και φύλαξης τους και διάφορες άλλες βοηθητικές υπηρεσίες.

Τα τελευταία χρόνια, κυρίως στο λεκανοπέδιο Αττικής, η ιδιωτική πρωτοβουλία σπεύδει να καλύψει το κενό των μαρίνων. Και σε μερικές περιπτώσεις το έχει καταφέρει αφού ήδη υπάρχουν και λειτουργούν ιδιωτικές μαρίνες.

3.7.3 Παραλίμνιος τουρισμός

Σε χώρες όπου υπάρχουν λίμνες και κυρίως σε περιοχές όπου δεν υπάρχει θάλασσα και η πρόσβαση σε αυτή είναι δύσκολη, αναπτύσσεται ο παραλίμνιος τουρισμός, ο οποίος είναι μια μορφή παράκτιου τουρισμού.

Σε πολύ μεγάλες λίμνες είναι δυνατόν να αναπτυχθεί και τουρισμός σκαφών αναψυχής (κρουαζιερόπλοιων και yachts). Τέτοιες περιπτώσεις υπάρχουν στις μεσοδυτικές πολιτείες των ΗΠΑ, σε αρκετές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και σε άλλες περιοχές.

Όλα τα θαλάσσια αγωνίσματα που αναφέρθηκαν στον παράκτιο τουρισμό, και όλες οι λοιπές δραστηριότητες συναντούνται και στον παραλίμνιο τουρισμό. Άρα και όλα τα αναφερθέντα για τον παράκτιο και θαλάσσιο τουρισμό ισχύουν και για τον παραλίμνιο και σε όλες τις περιπτώσεις που αναπτύσσεται σε μικρές ή μεγάλες λίμνες⁹⁶.

3.7.4 Παραποτάμιος τουρισμός

Αρκετές φορές τουριστικός προορισμός πολλών τουριστών είναι τα ποτάμια. Τότε αναπτύσσεται ο λεγόμενος παραποτάμιος και ο ποτάμιος τουρισμός που παίρνει διάφορες μορφές, όπως:

- Όταν οι τουρίστες κατασκηνώνουν στις όχθες ενός ποταμού η διαμένουν σε παραποτάμια καταλύματα, για να πάρουν μέρος ή να παρακολουθήσουν τα αθλήματα κατάβασης ποταμών με σκάφη Kayaks και Rafts

- Όταν οι τουρίστες κατασκηνώνουν στις όχθες ενός ποταμού η διαμένουν σε παραποτάμια καταλύματα για να παρακολουθήσουν την υπάρχουσα τοπική πανίδα ή χλωρίδα ή για να θαυμάσουν το φυσικό περιβάλλον ή πιθανές καταπτώσεις νερού (καταρράκτες) ή άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ποταμών και του περιβάλλοντος αυτούς τοπίου

- Όταν τα νερά των ποταμών χρησιμοποιούνται για κολύμπι και στις όχθες τους παρατηρούνται αθλητικές δραστηριότητες παρόμοιες με τις παράκτιες αθλητικές δραστηριότητες

- Στα πλωτά ποτάμια αναπτύσσεται και μια άλλη τουριστική δραστηριότητα αυτή των τουριστικών ποτάμιων διαδρομών. Οι διαδρομές αυτές ποικίλλουν σε μέγεθος από μια σύντομη ποτάμια διαδρομή υπό τύπο εκδρομής ή περιήγησης μέχρι μια πολύ μεγάλη διαδρομή που διαρκεί πολλές ημέρες και αποτελεί ολοκληρωμένο τουριστικό ταξίδι.

⁹⁶ Σφακιανάκης Μ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

Σε κάθε περίπτωση πάντως, το αξιοσημείωτο είναι ότι οι συγκεντρώσεις νερού (θάλασσες, λίμνες, ποτάμια, υγροβιότοποι) αποτελούν πόλο έλξης των τουριστών και τουριστικούς προορισμούς των σχετικών με το νερό εναλλακτικών μορφών τουρισμού⁹⁷.

3.7.5 Τουρισμός των υγροβιότοπων

Υγροβιότοπος είναι ένας βιότοπος, μια μικρή ή μεγάλη γεωγραφική περιοχή που αποτελείται από ξηρά τμήματα στεριάς και από τμήματα καλυμμένα από νερά και σχηματίζονται σε χαμηλές περιοχές όπου συσσωρεύονται νερά, στις άκρες των λιμνών, ρυακιών, ποταμών ή σε παράκτιες περιοχές από νερά των παλιρροιών.

Οι Υγροβιότοποι είναι βιότοποι πολλών πουλιών, ψαριών, ασπόνδυλων αλλά και μεγαλύτερων ζώων, πολλά από τα οποία είναι σπάνια ή απειλούμενα ή κινδυνεύοντα είδη. Σήμερα σε όλη τη Γη βρίσκονται υγροβιότοποι συνολικής έκτασης 890 εκατομμυρίων εκταρίων (το 6% της συνολικής επιφάνειας ξηράς), πολλοί από τους οποίους απειλούνται με εξαφάνιση, από διάφορες αιτίες.

Για να προστατευτούν οι υγροβιότοποι πάρθηκαν μέτρα προστασίας τους με διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις σε διάφορες χώρες. Το 1971 υπογράφηκε στο Ramsar του Ιράν, και ίσχυσε από το 1975, η λεγόμενη σύμβαση Ramsar για την προστασία των υγροβιότοπων που έχουν διεθνή σπουδαιότητα. Οι Ελληνικοί υγροβιότοποι θεωρούνται οι σπουδαιότεροι της Ευρώπης λόγω των σπανίων ζώων και πουλιών που φιλοξενούν αλλά δυστυχώς δεν έχουν ακόμη οριοθετηθεί και προστατεύει επαρκώς.

Το ενδιαφέρον για τους Υγροβιότοπους, από τουριστικής άποψης, επικεντρώνεται στη δυνατότητα ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές των υγροβιότοπων. Έτσι στους υγροβιότοπους αναπτύσσεται κυρίως ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών και άλλων ειδών της πανίδας αλλά και της χλωρίδας, από τους παρατηρητές πουλιών, φυσιοδίφες, περιβαλλοντολόγους και επιστήμονες που μελετούν τη φύση. Αναπτύσσεται επίσης ο Κυνηγετικός τουρισμός (κάτω από τους περιορισμούς του κυνηγιού) ο τουρισμός αλιείας, ο περιπατητικός τουρισμός και ο εκδρομικός τουρισμός.

Όλες αυτές οι μορφές τουρισμού, με τουριστικούς προορισμούς τους υγροβιότοπους είναι φυσικά πολύ μικρές σε μέγεθος, σχεδόν αμελητέες, αλλά όλες παρουσιάζουν τάση αύξησης και ιδιαίτερα ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών που διεθνώς θεωρείται σαν μια δυναμική εναλλακτική μορφή τουρισμού⁹⁸.

3.8 Τουρισμός και Πολιτισμός

3.8.1 Πολιτιστικός τουρισμός

Ο Διεθνής όρος που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό των εννοιών, πολιτισμός, πολιτιστικός Πολιτισμός, Πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι ο όρος Κουλτούρα (*culture* = πνευματική καλλιέργεια, εκπαίδευση, αισθητική καλλιέργεια κλπ.), που κατά έναν από τους πολλούς ορισμούς της, είναι το σύνολο των προτύπων συμπεριφοράς και σκέψης των ανθρώπων που ζουν στις ανθρώπινες κοινωνίες, που προσδιορίζουν τα πιστεύω, την συμπεριφορά, τη γλώσσα, την τέχνη και την τεχνολογία, τη θρησκεία, τα πολιτικά και οικονομικά συστήματα, τον

⁹⁷ ό.π.

⁹⁸ ό.π.

τρόπο έκφρασης, ένδυσης, διατροφής κλπ⁹⁹.

Πολιτιστικός τουρισμός, σύμφωνα με τους παραπάνω ορισμούς, είναι ο τουρισμός που γίνεται για πολιτιστικούς λόγους. Δηλαδή ο τουρισμός που έχει σαν κύριο τουριστικό προϊόν την επαφή, γνωριμία, γνώση και απόλαυση του πολιτιστικού πολιτισμού των τουριστικών προορισμών και τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες¹⁰⁰.

Συγκεκριμένα η τουριστικοπολιτιστική δραστηριότητα εκδηλώνεται με:

- Επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, πινακοθήκες, βιβλιοθήκες, αίθουσες τέχνης, παραδοσιακούς οικισμούς, μοναστήρια, αξιοθαύμαστες φυσικές περιοχές, κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, λοιπά αρχιτεκτονήματα, διάφορα ιδρύματα κ.λπ.

- Παρακολουθήσεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, όπερας, επιδείξεων παραδοσιακών χορών και τραγουδιών αναπαραστάσεων ιστορικών γεγονότων και τοπικών εθίμων, παραγωγής τοπικών προϊόντων κλπ.

- Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως πανηγύρια, φεστιβάλ, κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες, εκδρομές, μαθήματα που αναφέρονται στον πολιτισμό, ανασκαφές, χορούς κλπ¹⁰¹.

Για την εκτίμηση του μεγέθους της αγοράς του πολιτιστικού τουρισμού υπάρχουν δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη υπολογίζει όλους τους τουρίστες, που ανεξάρτητα από το είδος του τουρισμού που κάνουν, έχουν και παράλληλες δευτερεύουσες πολιτιστικές δραστηριότητες. Η δεύτερη υπολογίζει μόνον τους τουρίστες που κάνουν, αποκλειστικά, πολιτιστικό τουρισμό και η κύρια δραστηριότητά τους είναι οι πολιτιστικές δραστηριότητες¹⁰².

Όσον αφορά την ταυτότητα των τουριστών του Πολιτιστικού τουρισμού, οι τουρίστες αυτοί είναι συνήθως μέσης και μεγάλης ηλικίας, υψηλού οικονομικού επιπέδου και κυρίως υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Είναι άνθρωποι που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα άλλων λαών, τα γράμματα και τις τέχνες, τις λαϊκές παραδόσεις, Και το ενδιαφέρον τους αυτό δεν δημιουργείται από τις τουριστικές τους εμπειρίες, αλλά προϋπάρχει. Έχουν διαβάσει για την πολιτιστική ταυτότητα και τα πολιτιστικά δρώμενα του τουριστικού προορισμού. Γνωρίζουν τους περισσότερους από τους πολιτιστικούς του πόρους και με τα τουριστικά ταξίδια τους επιβεβαιώνουν τις γνώσεις τους¹⁰³.

Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να εκδηλωθεί σε όλες τις εποχές του έτους, είναι δηλαδή αντιεποχική μορφή τουρισμού και πράγματι με τη μορφή του τουρισμού πόλεων, έτσι εμφανίζεται. Όταν όμως αποτελεί συμπληρωματική μορφή μιας άλλης κύριας τουριστικής μορφής ακολουθεί την εποχικότητα της κύριας μορφής. Γι' αυτό και στη χώρα μας, για παράδειγμα, παρουσιάζεται η συμφόρηση που παρατηρείται στους αρχαιολογικούς χώρους και στα μουσεία, τη θερινή

⁹⁹ Τσακνρίδη - Θεοφανίδη Όλγα, «Οργάνωση και Διοίκηση των Εθνικών πολιτιστικών πόρων και εκδηλώσεων», Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 1991

¹⁰⁰ Ζαχαράτος Γ. Α., «Package Tour: Παραγωγή και διάθεση του τουριστικού ταξιδιού», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

¹⁰¹ Konsola Dora, «Cultural Tourism and Regional Development: Some proposals for cultural itineraries», Published by Regional Development Institute, Athens 1993

¹⁰² Χατζηδάκης Α., Οι πόλοι έλξης επισκεπτών ως συντελεστής της τουριστικής ανάπτυξης - Η ζήτηση πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα», Εισήγηση στο 1^ο συνέδριο της Ακαδημίας Τουριστικών Μελετών και Ερευνών, Αθήνα - Μάρτιος 2006

¹⁰³ Κραντονέλλης Κ., «Προς μια τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η περιβαλλοντική διάσταση», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995

περίοδο, την περίοδο δηλαδή του μαζικού παράκτιου τουρισμού¹⁰⁴.

Το πραγματικό ενδιαφέρον της Πολιτείας, των τουριστικών φορέων και των κατοίκων των τουριστικών προορισμών, για τον πολιτιστικό τουρισμό, άρχισε ουσιαστικά όταν οι αλλοεθνείς τουρίστες άρχισαν να έρχονται στη χώρα μας σε μεγάλους αριθμούς για να δουν τις αρχαιότητες και όταν αργότερα οι οργανωτές ταξιδιών άρχισαν να εμπλουτίζουν τα τουριστικά πακέτα τους με πολιτιστικά προϊόντα¹⁰⁵.

Τότε η Πολιτεία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της (Υπουργείο Πολιτισμού, ΕΟΤ, Αρχαιολογική Υπηρεσία, Τοπικοί πολιτιστικοί και τουριστικοί φορείς κ.λπ.), άρχισε να εφαρμόζει μια πολιτιστική πολιτική με προγράμματα αξιοποίησης αρχαιολογικών και λοιπών χωρών πολιτισμού, στελέχωσης των οργανισμών διαχείρισής τους, προστασίας τους από φθορές και καταστροφές και περαιτέρω ανάδειξης και τουριστικής εκμετάλλευσής τους. Παράλληλα άρχισε να εφαρμόζει και άλλα πολιτιστικά προγράμματα του σύγχρονου Ελληνικού πολιτισμού, όπως προγράμματα φεστιβάλ, θεάτρου, επιδείξεων παραδοσιακών χορών, συναυλιών, εκθέσεων τέχνης κλπ.

Συγχρόνως επειδή το πολιτιστικό προϊόν «πουλούσε» άρχισε να το διαφημίζει στο εσωτερικό και το εξωτερικό με διάφορα διαφημιστικά προγράμματα και να εφαρμόζει τακτικές Marketing για την προσέλκυση περισσότερων πολιτιστικών τουριστών.

Έτσι άρχισε η εποχή της λεγόμενης εμπορευματοποίησης του πολιτισμού κατά την οποία τα προϊόντα του πολιτισμού γίνονται εμπορεύματα και πωλούνται στην τουριστική αγορά, σύμφωνα με τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης.

Προς την κατεύθυνση αυτή είχαν κινηθεί νωρίτερα και διεθνείς πολιτιστικές και τουριστικές οργανώσεις. Ο ΟΗΕ μέσω της UNESCO και η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των αρμοδίων Διευθύνσεων της, με διάφορα διακρατικά πολιτιστικοτουριστικά προγράμματα ενίσχυαν τα αντίστοιχα Εθνικά κάτω από το δόγμα ότι ο πολιτισμός πρέπει να γίνεται γνωστός και προσιτός σε όλους, να μεταδίδεται, να προσαρμόζεται και να αναδεικνύεται.

Το πόσο επιτυχής ήταν η μέχρι σήμερα εθνική πολιτιστική πολιτική, δεν έχει εκ των υστέρων σημασία. Σημασία έχει αυτή η πολιτική, συνδυαζόμενη με την λίγο ή πολύ επιτυχημένη τουριστική πολιτική, να βελτιωθεί στο μέλλον, προς όφελος και της πολιτιστικής ταυτότητας του τόπου μας και της αξιοποίησης του πολιτιστικού του πλούτου¹⁰⁶.

3.8.2 Θρησκευτικός τουρισμός

Όλες οι θρησκείες, τόσο οι παλαιότερες πολυθεϊστικές και ειδωλολατρικές, όσο και οι σύγχρονες μονοθεϊστικές, είχαν και έχουν καθιερώσει πολλές γιορτές για να τιμήσουν τους Θεούς, τους Προφήτες και τους Αγίους τους ή για να τιμήσουν μεγάλα θρησκευτικά ή εκκλησιαστικά γεγονότα.

Αυτή η πληθώρα των γιορτών σε συνδυασμό με το πανανθρώπινο θρησκευτικό συναίσθημα και της ανάγκης εκδήλωσης του, αποτελούν το κίνητρο

¹⁰⁴ Τσάρτας Π., «Πρόγραμμα ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού στη Χίο», Περιοδικό Τεχνικά Χρονικά, Τεύχος 5, Αθήνα 1995

¹⁰⁵ Δημακουλάς Τ., «Πολιτιστικός Τουρισμός», Περιοδικό The Tourism Report, Τεύχος 31, Αθήνα – Απρίλιος 2006

¹⁰⁶ Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998

μετακίνησης πολλών ανθρώπων για θρησκευτικούς λόγους και αυτή η μετακίνηση βάσιμα θεωρείται τουριστική μετακίνηση, αφού συχνά συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά ενός τουριστικού ταξιδιού. Βάσιμα επίσης οι μετακινούμενοι θρησκευόμενοι θεωρούνται τουρίστες της εναλλακτικής μορφής τουρισμού που ονομάζεται θρησκευτικός τουρισμός.

Οι θρησκευτικοτουριστικές μετακινήσεις στη χώρα μας γίνονται κατά τη διάρκεια των μεγάλων χριστιανικών γιορτών και κυρίως κατά τις ημέρες των Χριστουγέννων, του Νέου Έτους, των Απόκριων, του Πάσχα και του Δεκαπενταύγουστου¹⁰⁷. Είναι γνωστές επίσης οι «έξοδοι» του Σαββατοκύριακου, κανονικού ή μεγάλου (2 ημερών ή 3-4 ημερών).

Όλες αυτές οι έξοδοι και μετακινήσεις, που γίνονται μέσα σε ένα θρησκευτικό εορτολογικό πλαίσιο, έχουν έντονο τουριστικό χαρακτήρα και οι μετακινούμενοι αποτελούν την τουριστική πελατεία που προτιμά τον αμιγή θρησκευτικό τουρισμό ή τον συνδυάζει με άλλες μορφές τουρισμού.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της τουριστικής πελατείας, οι θρησκευτικοί τουρίστες παρουσιάζουν μεγάλη ηλικιακή, κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική διασπορά. Ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, σε όλες τις ηλικίες, σε όλα τα επαγγέλματα και σε όλες τις οικονομικές τάξεις¹⁰⁸.

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μορφή τουρισμού που δεν έχει εποχή και δεν προτιμάει εποχή. Ακολουθεί αυστηρά το θρησκευτικό εορτολόγιο, ανεξάρτητα από τις εποχές του έτους και τις καιρικές συνθήκες. Είναι επίσης η μόνη μορφή τουρισμού που δεν διαλέγει και δεν προτιμάει τους τουριστικούς προορισμούς, αφού αυτοί είναι οι τόποι όπου εκδηλώνονται οι θρησκευτικές τελετές.

3.8.3 Μαθησιακός τουρισμός

Μαθησιακός τουρισμός είναι ο τουρισμός που αναφέρεται στη μάθηση. Συγκεκριμένα, είναι κάθε μορφή τουρισμού που έχει σαν τουριστικό προϊόν τη μάθηση ή που η τουριστική πελατεία της έχει θεσμική σχέση με τη μάθηση.

Οι κυριότερες μορφές μαθησιακού τουρισμού είναι¹⁰⁹:

α. Ο Εκπαιδευτικός τουρισμός

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός έχει σαν κύριο τουριστικό προϊόν τη μάθηση. Οι τουρίστες δηλαδή μεταβαίνουν σε έναν τουριστικό προορισμό για να εκπαιδευτούν και κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους έχουν και τουριστικές δραστηριότητες. Ή κάνουν τουρισμό, ένα οποιοδήποτε είδος τουρισμού, και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους έχουν και εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

β. Ο μαθητικός, σπουδαστικός, φοιτητικός τουρισμός

Αυτές οι μορφές τουρισμού έχουν σαν κύριο χαρακτηριστικό τους, το ότι η τουριστική τους πελατεία αποτελείται από μαθητές, σπουδαστές ή φοιτητές. Είναι στην ουσία τουρισμός νέων, άρα ισχύουν όλα τα αναφερθέντα στην οικεία παράγραφο.

Κατά τη διάρκεια του μαθητικού, σπουδαστικού, φοιτητικού τουρισμού, οι μαθητές σπουδαστές και φοιτητές αντίστοιχα ταξιδεύουν στα πλαίσια διαφόρων προγραμμάτων με την μαθησιακή τους ιδιότητα. Χωρίς την ιδιότητα αυτή, όταν ταξιδεύουν, απλά κάνουν τουρισμό νέων. Τα παραπάνω ταξίδια εκδηλώνονται

¹⁰⁷ The Tourism Report, «Ενίσχυση του θρησκευτικού τουρισμού», Τεύχος 31, Απρίλιος 2006

¹⁰⁸ Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998

¹⁰⁹ Σφακιανάκης Μ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

συνήθως με τη μορφή του κατασκηνωτικού τουρισμού (μαθητικές, σπουδαστικές, φοιτητικές κατασκηνώσεις) ή με τη μορφή μικρών εκδρομών (2-5 ημέρες) ή και μεγάλων εκδρομών (πάνω από 5 ημέρες).

γ. Μορφωτικός τουρισμός

Είναι ο τουρισμός που αναφέρεται στη μόρφωση, με την ευρεία της έννοια. Έτσι μορφωτικός τουρισμός είναι και ο εκπαιδευτικός και ο μαθητικός - σπουδαστικός - φοιτητικός. Είναι επίσης και ο πολιτιστικός τουρισμός, όπως ήδη αναφέρθηκε, υπό την έννοια ότι ο πολιτιστικός τουρισμός έχει σκοπό τη μόρφωση των τουριστών για τον πολιτισμό και τα επί μέρους πολιτιστικά στοιχεία του, των τουριστικών προορισμών.

δ. Προσκοπικός τουρισμός

Είναι ο τουρισμός των προσκόπων (ανιχνευτών). Εντάσσεται στην κατηγορία του μαθησιακού τουρισμού γιατί έχει έντονα μαθησιακά χαρακτηριστικά. Και επειδή η τουριστική του πελατεία αποτελείται κυρίως (αλλά όχι υποχρεωτικά) από τη μαθητιώσα νεολαία έχει και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού νέων και του μαθητικού - σπουδαστικού - φοιτητικού τουρισμού. Είναι περιορισμένης έκτασης, ίσως γιατί από πολλούς αμφισβητείται ο προσκοπισμός.

3.8.4 Τουρισμός επιστροφής στις ρίζες

Επιστρέφω στις ρίζες μου σημαίνει επιστρέφω στον τόπο καταγωγής μου, συναντώ μακρινούς συγγενείς μου, ανακαλύπτω το γενεαλογικό μου δέντρο, μαθαίνω την ιστορία των προγόνων μου. Για να επιστρέψω στις ρίζες μου, προϋποτίθεται ότι έχω ρίζες και ότι έχω απομακρυνθεί από αυτές.

Η τάση επιστροφής στις ρίζες είναι παγκόσμια και κορυφώθηκε στην δεκαετία του 1970.

Συνήθως οι άνθρωποι γυρίζουν προσωρινά στον τόπο καταγωγής τους για να παραστούν σε σημαντικά οικογενειακά γεγονότα (γάμοι, γεννήσεις, κηδείες). Μερικοί γυρίζουν για τις απαραίτητες γεωργικές εργασίες στα χωράφια που τους απέμειναν. Άρκετοί γυρίζουν για να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις επανασύνδεσης της οικογένειας, ή για να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις που οργανώνουν οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι. Οι πιο πολλοί όμως γυρίζουν για θρησκευτικούς λόγους. Για να πάνε στο πανηγύρι του χωριού τους ή για να φύγουν από το καταπιεστικό περιβάλλον των πόλεων με την ευκαιρία των μεγάλων θρησκευτικών γιορτών.

Αυτοί οι γυρισμοί συνήθως αποτελούν τουριστικά ταξίδια και χαρακτηρίζονται σαν μικρές ή δεύτερες διακοπές. Έτσι αναπτύχθηκε η μορφή του τουρισμού επιστροφής στις ρίζες, που σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Όλοι γνωρίζουν ότι μερικές φορές το χρόνο, η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη «αδειάζουν»¹¹⁰.

3.9 Ελάχιστονες Μορφές Τουρισμού

3.9.1 Ο θεσμός του χρονομεριστικού τουρισμού

Χρονομεριστική μίσθωση, γνωστή διεθνώς με την ονομασία Time sharing (TS) είναι η διαδικασία κατοχής και χρήσης ενός συγκεκριμένου καταλύματος για μια ορισμένη χρονική περίοδο κατ' έτος και για ορισμένα χρόνια, κάτω από

¹¹⁰ ό.π.

ορισμένες προϋποθέσεις και όρους που καθορίζονται νομοθετικά¹¹¹.

Ο θεσμός της χρονομεριστικής μίσθωσης εμφανίστηκε στη δεκαετία του 1960 στην Ιαπωνία, διαδόθηκε αμέσως μετά στις ΗΠΑ και σε μερικές χώρες της Ευρώπης (Γαλλία, Ελβετία) και από το 1980 αναπτύσσεται ταχύτητα στις λοιπές χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Σήμερα οι περισσότεροι χρήστες της χρονομεριστικής μίσθωσης υπάρχουν στις ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γαλλία και Μ. Βρετανία.

Στον τουρισμό η χρονομεριστική μίσθωση και η χρήση της αποτελεί τον λεγόμενο Χρονομεριστικό τουρισμό που υποστασιοποιείται ως εξής:

Ένας δυνητικός τουρίστας αγοράζει από μια εταιρία Time sharing (με συμβολαιογραφική πράξη) το δικαίωμα να χρησιμοποιεί ένα κατάλυμα σε ένα ξενοδοχείο (συνήθως ένας studio) ή σε ένα συγκρότημα διαμερισμάτων (συνήθως ένα μικρό διαμέρισμα), για τη διαμονή του κατά τη διάρκεια των διακοπών του, για ορισμένες μόνο ημέρες ή εβδομάδες (συνήθως 15 ημέρες) σε ορισμένη εποχή του έτους και για ορισμένα χρόνια.

Το δικαίωμα αυτό που ονομάζεται και μερίδιο TS μεταπωλείται, ενοικιάζεται και κληροδοτείται όπως τα ακίνητα.

Υπολογίζεται ότι σήμερα υπάρχουν σε όλο τον κόσμο 2 εκατομμύρια ιδιοκτήτες μεριδίων TS, που αντιπροσωπεύουν 6 εκατομμύρια τουρίστες (3 μέλη οικογένειας, ανά ιδιοκτήτη) και ο αριθμός αυτός παρουσιάζει μεγάλη ετήσια αύξηση, που κατατάσσει το χρονομεριστικό τουρισμό στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού¹¹².

3.9.2 Ο θεσμός της ανταλλαγής κατοικιών

Ένας άλλος νέος θεσμός στον τουρισμό είναι η ανταλλαγή κατοικιών για διακοπές. Για να λειτουργήσει αυτό ο θεσμός πρέπει κάποιος να διαθέτει ένα δικό του σπίτι, κύριο ή εξοχικό και να αποφασίσει να το παραχωρήσει για ένα χρονικό διάστημα, συνήθως ένα μήνα, σε κάποιον άλλον για να το χρησιμοποιήσει σαν σπίτι διακοπών, παίρνοντας σαν αντάλλαγμα το σπίτι του άλλου για ένα αντίστοιχο χρονικό διάστημα για τον ίδιο σκοπό. Δύο δηλαδή δυνητικοί τουρίστες ανταλλάσσουν τα σπίτια τους και τα χρησιμοποιούν για διακοπές.

Η επαφή γίνεται μέσω ενός καταλόγου που τυπώνει μια ειδική εταιρία (π.χ. η International Vacation, η Intervac), με πληρωμένες από τους ενδιαφερόμενους καταχωρήσεις. Μέσα στον κατάλογο αυτό κάθε ενδιαφερόμενος βρίσκει ποιος τουριστικός προορισμός του αρέσει, ποιο σπίτι του αρέσει και ποια εποχή του αρέσει και έρχεται σε επαφή με τον ιδιοκτήτη του σπιτιού που συγκεντρώνει τα αντίστοιχα προσόντα για να κανονίσει τα της ανταλλαγής (τα στοιχεία των συναλλασσομένων, τηλέφωνο, φαξ διεύθυνση, ηλεκτρονική διεύθυνση κλπ. βρίσκονται στον κατάλογο).

Ο τουρισμός με ανταλλαγή κατοικιών ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1960 και σήμερα αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς. Υπολογίζεται ότι 6000 οικογένειες από 40 χώρες του κόσμου κάνουν ήδη τουρισμό με ανταλλαγή κατοικιών¹¹³.

¹¹¹ Λύτρας Π. Ν., «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1993

¹¹² Ηγουμενάκης Νικόλαος – Κραβαρίτης Κώστας – Λύτρας Περικλής, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998

¹¹³ Σφρακιανάκης Μ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

3.9.3 Ο κοσμοπολίτικος τουρισμός ή τουρισμός του διεθνούς jet set

Jet set σημαίνει ένα διεθνές κοινωνικό γκρουπ πολύ πλουσίων ανθρώπων (αριστοκράτες και μεγιστάνες του πλούτου), που συχνάζει στα τουριστικά θέρετρα της μόδας. Τα άτομα αυτά συνήθως κινούνται εκτός του κανονικού τουριστικού κυκλώματος γιατί χρησιμοποιούν συχνά δικά τους μέσα συγκοινωνιών (ιδιότητα αεροπλάνα, θαλαμηγούς, λιμουζίνες κ.λπ.) και δικά τους καταλύματα (βίλες, επαύλεις, σαλέ κλπ.) και διαθέτουν και προσωπικό διατροφής. Όταν κινηθούν μέσα στο τουριστικό κύκλωμα, διαμένουν σε ξενοδοχεία πολυτελείας, είναι πολύ απαιτητικοί, κάνουν έντονη κοσμική ζωή και γενικά θεωρούνται δύσκολοι πελάτες, αν και ξοδεύουν πολλά χρήματα.

Συνήθως γνωρίζονται μεταξύ τους και συναντούνται στα ακριβά τουριστικά θέρετρα τα οποία όμως εγκαταλείπουν όταν γίνονται δημοφιλή και φιλοξενούν και κοινούς τουρίστες.

3.9.4 Επιλεκτικός τουρισμός

Επιλεκτικός τουρισμός είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες «επιλέγουν» τα τουριστικά προϊόντα που επιθυμούν να καταναλώσουν¹¹⁴.

Συνήθως ολόκληρο το τουριστικό ταξίδι είναι δικής τους επιλογής. Είναι δυνατόν να αγοράσουν ένα ατομικό τουριστικό πακέτο, το οποίο όμως παράγεται από τους οργανωτές ταξιδιών κατά παραγγελία, περιέχει δηλαδή τα προϊόντα που διαλέγουν οι επιλεκτικοί πελάτες.

Ο επιλεκτικός τουρισμός είναι ατομικός ή οικογενειακός τουρισμός και είναι προφανές ότι η τουριστική πελατεία του αποτελείται από πολύ πλούσιους ανθρώπους που «διαλέγουν και αγοράζουν» οτιδήποτε επιθυμήσουν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Και συνήθως διαλέγουν τα πιο ακριβά τουριστικά προϊόντα (ξενοδοχεία πολυτελείας, ελικόπτερα, λιμουζίνες, ειδική διαίτα, ατομικές ξεναγήσεις κ.λπ.).

Σαν πελάτες είναι δύσκολοι και απαιτητικοί, όπως και οι πελάτες του κοσμοπολίτικου τουρισμού, με τους οποίους εξ' άλλου έχουν πολλές ομοιότητες, όχι μόνο εισοδηματικές αλλά και ομοιότητες συμπεριφοράς, νοοτροπίας και τρόπου ζωής. Και οι δύο αυτές κατηγορίες τουριστών έχουν συνήθως το λεγόμενο σύμπλεγμα Veblen (Thorstein Veblen, Αμερικανός κοινωνιολόγος και οικονομολόγος συγγραφέας του βιβλίου «Η θεωρία της τάξης των πλουσίων»)¹¹⁵ σύμφωνα με το οποίο: καταναλώνουν επιδεικτικά (φαινόμενο επιδεικτικής κατανάλωσης), αγοράζουν από ειδικά καταστήματα που ακολουθούν την τιμολόγηση υψηλών τιμών, σε διπλάσια τιμή, γευματίζουν σε ονομαστά πανάκριβα εστιατόρια, μένουν σε ξενοδοχεία πολυτελείας, φορούν επώνυμα ρούχα, οδηγούν πολυτελή αυτοκίνητα, κάνουν εξεζητημένες καταναλωτικές πράξεις κλπ.

3.9.5 Ο τουρισμός των «σακιδιούχων»

Στο άλλο άκρο της εισοδηματικής κλίμακας από αυτό που βρίσκονται οι τουρίστες του κοσμοπολίτικου και του επιλεκτικού τουρισμού, βρίσκονται οι τουρίστες του σακιδίου, γνωστοί με τον Αγγλικό όρο backpackers. Είναι στην

¹¹⁴ Τρύφωνα Β., «Business Traveling: Που πάει διακοπές ο business traveler;», Περιοδικό The Tourism Report, Τεύχος 31, Αθήνα – Απρίλιος 2006

¹¹⁵ Martin R. J. και Lundberg D. E., «Human relations for the hospitality industry», Ed. Van Nostrand Reinhold, New York 1991

πλειονότητά τους φτωχοί νεαροί που φορούν στην πλάτη τους ένα σακίδιο με ολόκληρο το νοικοκυριό τους (υπνόσακους, είδη πρώτης ανάγκης, τα εντελώς απαραίτητα ρούχα, υδροδοχείο κ.λπ.) και ξεκινούν από τις Βορειοευρωπαϊκές χώρες προς τις τουριστικές χώρες του Νότου, για να κάνουν όσο γίνεται φθηνότερες διακοπές και να αποκτήσουν εμπειρίες, με τα λιγότερα χρήματα, είτε γιατί πράγματι δεν έχουν χρήματα, είτε γιατί τους αρέσει αυτός ο δρόμος ζωής. Ο τουρισμός των σακιδιούχων είναι μια από τις μη-καταναλωτικές μορφές τουρισμού, κατά τις οποίες οι τουρίστες δαπανούν καθόλου ή πολύ λίγα χρήματα.

3.9.6 Γυμνιστικός τουρισμός

Ο Γυμνισμός αποτελεί σήμερα έναν αμφιλεγόμενο θεσμό, που κρίνεται απαράδεκτος από τους εκκλησιαστικούς κανόνες και τα κρατούντα ήθη και έθιμα και απορρίπτεται από όλες σχεδόν τις κοινωνικές τάξεις ενώ επικροτείται από διάφορες ελευθεριάζουσες οργανώσεις, υποστηρίζεται από άλλες και είναι αμελητέο και αδιάφορο θέμα για τους περισσότερους.

Γεγονός είναι ότι από τη δεκαετία του 1960 εμφανίστηκε σαν τουριστικό κίνημα και με το χρόνο αποτέλεσε μορφή τουρισμού, κατά την οποία οι γυμνιστές/τουρίστες κάνουν διακοπές στα λεγόμενα Γυμνιστικά Κέντρα ή Κέντρα Παραθερισμού Γυμνιστών που είναι απομονωμένες περιοχές χωρίς επαφή με άλλες γειτνιάζουσες περιοχές, και που δέχονται μόνον γυμνιστές / επισκέπτες.

Στη χώρα μας με το Ν. 1399/85 νομοθετήθηκε ο γυμνισμός και επιτράπηκε η «Ίδρυση Γυμνιστικών Κέντρων». Παράνομα γυμνιστικά κέντρα υπήρχαν από πολύ νωρίς, αλλά σήμερα τα σπουδαιότερα, νόμιμα πλέον κέντρα, είναι αυτά της Κέρκυρας της Ερμιόνης, της Μυκόνου, της Αντιπάρου κ.λπ.¹¹⁶.

Από απόψεως μεγέθους, ο Γυμνιστικός τουρισμός είναι μια πολύ μικρή μορφή τουρισμού, με έντονο εποχικό χαρακτήρα (αναπτύσσεται μόνο κατά το θέρος), η πελατεία του είναι ακαθόριστη κοινωνικά και οικονομικά, δεν έχει επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό και αρκείται στη διαβίωση μέσα σε μια κλειστή κοινωνία.

3.9.7 Τουρισμός των καζίνων

Πρέπει να διευκρινιστεί από την αρχή και να τονιστεί ότι τουρισμός Καζίνων στη χώρα μας ουσιαστικά δεν υπάρχει. Βεβαίως υπάρχουν Καζίνο (τα παλαιά υπό την επιστασία του ΕΟΤ, Πάρνηθας, Κέρκυρας, Ρόδου και τα νέα ιδιωτικά, Ξάνθης, Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκης, Λουτρακίου, Ρίου) και ίσως και στο μέλλον να ιδρυθούν περισσότερα. Αντίθετα σε αρκετές χώρες του εξωτερικού υπάρχει και μάλιστα ανθεί ο τουρισμός των Καζίνων. Στη Γαλλία π.χ. υπάρχουν 138 Καζίνα, στην Αγγλία 126, στις ΗΠΑ τόσα, ων ου έστιν αριθμός. Και αυτή η μορφή του τουρισμού θεωρείται η πιο συναλλαγματοφόρο μορφή για τις χώρες υποδοχής. Αλλά απευθύνεται σε μια συγκεκριμένη πελατεία¹¹⁷.

3.9.8 Γαστριμαργικός τουρισμός, γευσιγνωσία

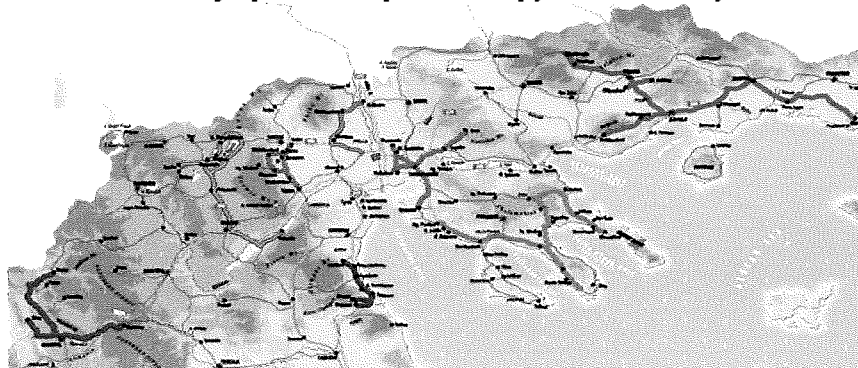
Ο γαστριμαργικός τουρισμός αποτελεί μία νέα μορφή τουρισμού. Ενώ τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα και η παραδοσιακή τοπική κουζίνα είναι άφθονα στον ελληνικό χώρο, δεν έχουν αποτελέσει ως σήμερα τουριστικό προορισμό παρά μόνο σε ελάχιστα παραδείγματα που συνδέονται με αγροτουριστικές δραστηριότητες. Γαστριμαργικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί και ο

¹¹⁶ Λύτρας Π. Ν., «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1993

¹¹⁷ Σφακιανάκης Μ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

εισερχόμενος τουρισμός που επιλέγει έναν προορισμό, με βασική παράμετρο την γαστρονομική παράδοση της περιοχής και τα τοπικά προϊόντα. Αυτή η μορφή τουρισμού έχει άμεση σχέση με τον οικολογικό τουρισμό που περιλαμβάνει όλες τις μορφές που έχουν φυσιολατρική διάσταση και είναι ήπιες σχετικά με τις συνέπειες τους στο περιβάλλον. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η παραγωγή οίνου με τις 4 κατηγορίες της (Οίνος με ονομασία προελεύσεως ελεγχόμενη, Οίνος με ονομασία προελεύσεως ανωτέρας ποιότητας, Οίνος τοπικός, Οίνος επιτραπέζιος) αλλά και το πρόγραμμα «Δρόμοι του κρασιού» που έχει υλοποιηθεί στο παρελθόν σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας¹¹⁸.

ΧΑΡΤΗΣ 3.2
Οι δρόμοι του κρασιού της Μακεδονίας

Πηγή: www.wineroads.gr

Παρόμοιες δράσεις υλοποιήθηκαν στην Πελοπόννησο με τους «Δρόμους της ελιάς»¹¹⁹ κλπ. Στο σύνολο της χώρας έχουμε πολλούς γαστριμαργικούς προορισμούς όπου και το όνομα αυτών συνδέεται με κάποιο αξιόλογο τοπικό προϊόν. Στη σύγχρονη ευρωπαϊκή και παγκόσμια τουριστική σκηνή είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη η συσχέτιση ενός τόπου με ένα αξιόλογο προϊόν διατροφής.

Ο γαστριμαργικός τουρισμός όμως παράλληλα μπορεί να αποτελεί και υποκατηγορία του αγροτικού τουρισμού εφόσον πρόκειται για τα ίδια τα τοπικά προϊόντα που παράγονται αποκλειστικά σε έναν τόπο και είτε προωθούνται στην φυσική τους μορφή (π.χ. φιστίκια Αιγίνης) είτε επεξεργασμένα και όπου η επεξεργασία γίνεται στον τόπο παραγωγής (transformation sur place, π.χ. γλυκά κουταλιού Πηλίου). Ο τελευταίος τύπος γαστριμαργικού τουρισμού που συσχετίζεται και με τον αγροτουρισμό έχει προωθηθεί και προωθείται στην χώρα μας κυρίως μέσω των διαφόρων τοπικών συνεταιρισμών και άλλων τέτοιων σωματείων¹²⁰.

3.9.9 Αστικός τουρισμός: Μια ειδική μορφή τουρισμού με προορισμό τις πόλεις

Ο τουρισμός με προορισμό την πόλη, τον αστικό χώρο γενικότερα, απασχολεί αρχικά μια ευρύτερη θεματικά βιβλιογραφία. Αυτή αφορά συνήθως στην οικονομία και πιο συγκεκριμένα στον τουρισμό, στην κοινωνιολογία και τέλος στον αστικό στρατηγικό σχεδιασμό. Το εξειδικευμένο ενδιαφέρον για τον αστικό

¹¹⁸ Το πρόγραμμα αυτό υλοποιήθηκε στο παρελθόν ως δράση του Leader II στην Μακεδονία σαν αγροτουριστική δράση (www.wineroads.gr)

¹¹⁹ www.olivetreeroute.gr

¹²⁰ Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

τουρισμό, με την έννοια ενός μηχανισμού αστικής και οικονομικής ανάπτυξης, είναι πιο πρόσφατο. Άρχισε μάλιστα να αναπτύσσεται στο οργανωτικό και στο επίπεδο των αποφάσεων, αλλά και στο επίπεδο της θεωρητικής έρευνας. Ωστόσο οι πρώτες αποφάσεις στο επίπεδο του σχεδιασμού άρχισαν να λαμβάνονται μετά από τα μέσα της δεκαετίας του 1980¹²¹.

Στο επίπεδο των τάσεων πρέπει να σημειωθεί ότι οι πόλεις αποτελούν προτιμώμενους σήμερα προορισμούς για τα τουριστικά ταξίδια μικρής διάρκειας. Σε πολλές περιπτώσεις το τουριστικό ενδιαφέρον για τις πόλεις συνδέεται με πολιτιστικού περιεχομένου κίνητρα που αφορούν σε ιστορικές συνοικίες και κέντρα πόλεων, όπου εκτός των άλλων εντοπίζονται μνημεία, σημαντικά κτήρια και μουσεία. Ενισχύεται επίσης από σημαντικές διοργανώσεις, όπως είναι οι μεγάλες εκθέσεις, τα σημαντικά καλλιτεχνικά γεγονότα, οι αθλητικές συναντήσεις - αγώνες κ.ά. - που αναλαμβάνουν τοπικοί φορείς.

Σε αρκετές περιπτώσεις μικρομεσαίων γαλλικών και βρετανικών πόλεων ο αστικός τουρισμός έχει εξελιχθεί σε πρωτεύοντα οικονομικό παράγοντα τοπικής ανάπτυξης. Η πρόταση του αστικού τουρισμού υιοθετείται επίσης με επιτυχία από τις παραδοσιακές βιομηχανικές πόλεις της Δυτικής Ευρώπης, όπως στα παραδείγματα των Μάντσεστερ, Γλασκόβης, Λίβερπουλ, Μπιλμπάο, Λυόν κ.ά. Σ' αυτές τις πόλεις, όπου οι παραδοσιακές οικονομίες δραστηριότητες έχουν παρακμάσει, οι τοπικοί φορείς επενδύουν στον τουρισμό επειδή θεωρούν τη δραστηριότητα ως μέσον για την αναζωογόνηση, την ανάπλαση, τη βελτίωση της εικόνας των πόλεων, αλλά και ως ευκαιρία για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας¹²².

Σύμφωνα με πρόσφατες στατιστικές έρευνες προκειμένου να αναδειχθούν οι δημοφιλέστερες στον κόσμο ιστορικές τουριστικές πόλεις, καταγράφηκαν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά¹²³:

- διατηρούν μια ατμόσφαιρα που παραπέμπει στην ιστορία τους, όπως επίσης και στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, την πολεοδομική τους συγκρότηση, τις εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητές τους- διατηρούν τη ζωντόνια τους και προσφέρουν άριστες τουριστικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες (ξενοδοχεία, εστιατόρια κ.ά.)

- είναι εύκολα περιηγήσιμες, πράγμα που οφείλεται όχι μόνο στη λειτουργική οργάνωσή τους, αλλά και στη συστηματοποίηση της ταξιδιωτικής πληροφορίας γι' αυτές μέσα από τουριστικούς χάρτες, οδηγούς και άλλα έντυπα. Έτσι, οι πόλεις αυτές προσφέρουν ποικιλία επιλογών για διαμονή, δυνατοτήτων ομαδικής ή ατομικής ξενάγησης, και γενικά είναι ασφαλείς για τους επισκέπτες τους

- συντηρούν ένα μύθο, μια φήμη, την οποία καλλιεργούν και στην οποία συμβάλλουν παράγοντες όπως για παράδειγμα η τοπική υποστήριξη και συνεργασία, το μάρκετινγκ για τα αξιοθέατα και τις προσφερόμενες τουριστικές υπηρεσίες

- παρέχουν τη δυνατότητα να συνδυάζονται με άλλους προορισμούς αναψυχής ή διακοπών ή και διάφορες άλλες δραστηριότητες, με φυσικό

¹²¹ Τσάρτας Π., «Τουριστική Ανάπτυξη - Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 2000

¹²² Λαγός Δ., «Η τουριστική αστικοποίηση ως μια νέα μορφή χωρικής ανάπτυξης», Περιοδικό Τόπος, Τεύχος 17, Αθήνα 2001

¹²³ Τσάρτας Π., «Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού σε μικρά αστικά κέντρα με τουριστική ανάπτυξη», Περιοδικό Τόπος, Τεύχος 15, Αθήνα 1998

επακόλουθο οι τουρίστες που ενδιαφέρονται να τις επισκεφθούν να μην είναι ομοιογενείς.

Επομένως ο τουρισμός με προορισμό την πόλη, ο *αστικός τουρισμός*, έχει ένα κατ' αρχάς πολιτιστικό περιεχόμενο και συνδέεται με την ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα κάθε πόλης. Από την άλλη πλευρά, στην ενθάρρυνση και ανάπτυξη του αστικού τουρισμού συμβάλλει η διασύνδεση των τουριστικών δραστηριοτήτων με το σχεδιασμό των πόλεων και τις ενέργειες διαχείρισης και οργάνωσής τους¹²⁴.

Για τη μελέτη του φαινομένου θα πρέπει να αναγνωρίζεται η πολυπλοκότητα του αστικού τουρισμού. Οι τουρίστες των πόλεων ταξιδεύουν για να καταναλώσουν ιστορικά κτήρια, εκθέσεις, μουσεία, εκδηλώσεις τέχνης, αθλητικές εκδηλώσεις κ.ά. Δεν υπάρχει επομένως, όπως στην περίπτωση του παραθεριστικού τουρισμού, ένας βασικός παράγοντας-κλειδί της τουριστικής ανάπτυξης, αλλά πολλοί και ποικίλοι, που συνυφαίνονται με την πολυλειτουργική φύση των πόλεων¹²⁵.

3.10 Λοιποί Επιθετικοί Προσδιορισμοί των Μορφών Τουρισμού

Ανάλογα με το κριτήριο που χρησιμοποιείται για να χαρακτηριστεί μια τουριστική δραστηριότητα, στην τουριστική βιβλιογραφία συναντάται ένας μακρύς κατάλογος διαφόρων επιθετικών προσδιορισμών, διαφόρων μορφών τουρισμού. Οι μορφές αυτές είναι δυνατόν να συναντούνται και με άλλους επιθετικούς προσδιορισμούς αφού συχνά μια μορφή τουρισμού έχει πολλές ονομασίες. Ο προσδιορισμός που επικρατεί εξαρτάται από την έμφαση που δίδεται σε κάποιο τουριστικό χαρακτηριστικό.

Τέτοιοι προσδιορισμοί είναι και οι παρακάτω:

Ακριβός, φθηνός, ενεργητικός, παθητικός, πρακτορειακός, μη πρακτορειακός, φιλοξενίας, νυκτερινός, διαστημικός, υποβρύχιος, οδικός, σιδηροδρομικός, αεροπορικός, αυτοχρηματοδοτούμενος, επιδοτούμενος, λαϊκός, ποιοτικός, μη ποιοτικός, συναλλαγματοφόρος, ανδρών, γυναικών, εξωτικός, επικίνδυνος κλπ.

Η ανάλυση των παραπάνω προσδιορισμών και των πολλών άλλων που υπάρχουν βρίσκεται έξω από τα όρια αυτής της εργασίας.

3.11 Αξιολόγηση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

Προκειμένου να αξιολογηθεί η προτεραιότητα, ο βαθμός και ο χρόνος ανάπτυξης, καθώς και οι προϋποθέσεις εφαρμογής των μορφών τουρισμού που διερευνήθηκαν, χρησιμοποιήθηκαν διάφορα κριτήρια, όπως¹²⁶:

- η ύπαρξη συγκριτικού πλεονεκτήματος ως προς την ανταγωνιστικότητα
- η ύπαρξη ζήτησης και η δυνητική πελατεία

¹²⁴ Λαγός Δ. και Διονυσοπούλου Π., «Η εικόνα της Αθήνας ως πόλου έλξης αστικού τουρισμού», Πρακτικά του Εθνικού Συνεδρίου του περιοδικού Τόπος με τίτλο «Χώρος και Περιβάλλον: Παγκοσμιοποίηση - Διακυβέρνηση - Βιωσιμότητα», Ι.Α.Π.Α.Δ., Αθήνα 2003

¹²⁵ Μεταξάς Θ., «Πως διαμορφώνεται η εικόνα της πόλης μέσα από τη σχέση αστικού τουρισμού και εμπνευματοποίησης: Ευκαιρίες ανάπτυξης προς εκμετάλλευση και κίνδυνοι προς αποφυγή», Πρακτικά του Εθνικού Συνεδρίου του περιοδικού Τόπος με τίτλο «Χώρος και Περιβάλλον: Παγκοσμιοποίηση - Διακυβέρνηση - Βιωσιμότητα», Ι.Α.Π.Α.Δ., Αθήνα 2003

¹²⁶ Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

- η δυνατότητα αξιοποίησης του υφιστάμενου ξενοδοχειακού δυναμικού με αύξηση της πληρότητας και αναβάθμιση της στάθμης των παρεχομένων υπηρεσιών
- η δυνατότητα επιρροής του προτύπου του μαζικού τουρισμού και γενικότερα της τουριστικής εικόνας της χώρας
- η δυνατότητα άμβλυνσης της εποχικότητας του τουρισμού
- η δυνατότητα προσέλκυσης υψηλής εισοδηματικής στάθμης τουριστών
- η ανάγκη για νέα έργα ειδικής υποδομής και το κόστος τους
- η δυνατότητα ορθολογικής ανάπτυξης νέων περιοχών και δραστηριοτήτων τουρισμού
- ο βαθμός εφικτότητας στην Ελλάδα
- οι προϋποθέσεις εφαρμογής, όπως τεχνική υποδομή, τεχνογνωσία, μελέτες, νομοθεσία
- οι απαιτούμενες παρεμβάσεις για την εφαρμογή στην υποδομή, στην ανωδομή, στις υπηρεσίες, στην εκπαίδευση, στην προβολή
- οι πιθανές περιοχές εφαρμογής, από πλευράς χωροταξικής ή τουριστικής ιδιαιτερότητας
- οι δυνατότητες συνδυασμού μορφών μεταξύ τους εν είδει συστημάτων
- η αναμενόμενη τουριστική ωφέλεια βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα.

Ακολουθεί αναλυτική αξιολόγηση ανά μορφή ή ομάδα μορφών τουρισμού, όπου προσδιορίζεται ο βαθμός προώθησης της εφαρμογής της, οι προϋποθέσεις εφαρμογής και οι απαιτούμενες παρεμβάσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1
Αξιολόγηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΜΟΡΦΗ					ΒΑΘΜΟΣ ΠΡΩΘΗΣΗΣ			ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ	
	ΜΑΖΙΚΟΣ	ΕΠΟΧΙΑΚΟΣ	ΤΥΠΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ*	ΕΤΕΡΟΚΑΘΟΡΙΖΟΜΕΝΟΣ	ΗΠΙΟΣ*	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ*	ΠΡΩΘΗΜΕΝΟΣ	ΜΕ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΜΗ ΠΡΩΘΗΜΕΝΟΣ	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ	ΞΕΝΟΤΕΛΕΣ
Θαλάσσιος- παράκτιος τουρισμός		✓					✓	✓	✓	✓
Θαλάσσια σπορ							✓	✓	✓	✓
Κρουαζιέρες				✓			✓	✓	✓	✓
Σκάφη Αναψυχής							✓	✓	✓	✓
Μαρίνες - Αγκυροβόλια							✓	✓	✓	✓
Καταδύσεις							✓	✓	✓	✓
Ψάρεμα							✓	✓	✓	✓
Ιπιοσανίδα							✓	✓	✓	✓
Θαλάσσιο Σκι		✓					✓	✓	✓	✓
Speed Boat / Motor Boat							✓	✓	✓	✓
Άλλα Θαλάσσια Σπόρ							✓	✓	✓	✓
Νησιωτικός τουρισμός	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓
Πολιτισμικός τουρισμός				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Αρχαιολογικοί χώροι - Μνημεία	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Μουσεία	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓
Εκδηλώσεις	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Θρησκευτικός τουρισμός	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Γαστρονομία-γευσιγνωσία				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Θεραπευτικός - Ιαματικός τουρισμός					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Αστικός Τουρισμός	✓					✓	✓	✓	✓	✓
Συνεδριακός τουρισμός	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓
Εκθεσιακός τουρισμός	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓
Αθλητικός τουρισμός						✓	✓	✓	✓	✓
Γκολφ		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
Ίππασία					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Τένις			✓			✓	✓	✓	✓	✓
Θαλάσσια σπόρ						✓	✓	✓	✓	✓
Χιονοδρομία	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓
Πεζοπορία - Ορειβασία - Αναρρίχηση					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Αιωροπτερισμός - Αλεξίπτωτο πλάγιας (paragente)					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Κανόε Καγιάκ Rafting					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Οικολογικός τουρισμός - Περιβαλλοντικός τουρισμός						✓	✓	✓	✓	✓
Ακτές		✓				✓	✓	✓	✓	✓
Νησιά		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓
Βουνά				✓		✓	✓	✓	✓	✓
Δάση - Αισθητικά δάση					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Εθνικοί δρυμοί					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Άλλες προστατευόμενες περιοχές					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Διατηρητέα μνημεία της φύσης					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Σποράδων					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Λίμνες - Λιμνοθάλασσες					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ποτάμια					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Σπήλαια					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Φαράγγια					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Αγροτουρισμός					✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ορεινός τουρισμός	✓					✓	✓	✓	✓	✓
Χιονοδρομία	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓
Πεζοπορία - Ορειβασία - Αναρρίχηση					✓	✓	✓	✓	✓	✓

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Από τον παραπάνω Πίνακα 3.1 προκύπτει πως οι προωθημένες μορφές τουρισμού αφορούν κυρίως στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο αλλά και τον πολιτισμό.

Όσον αφορά στον πρώτο είναι αναμφισβήτητο ότι στο παρελθόν ήταν αλλά και συνεχίζει να είναι η επικρατέστερη μορφή τουρισμού για τον ελληνικό χώρο, αλλά και τις γύρω χώρες. Εδώ συμβάλλει το κλίμα και η γεωγραφική θέση της χώρας. Πιο συγκεκριμένα το μοντέλο «ήλιου-θάλασσας» έχει αναπτυχθεί κυρίως στο νησιωτικό χώρο και όχι στο σύνολο αυτού.

Ο νησιωτικός τουρισμός, που έχει κυρίως μαζικό χαρακτήρα, έχει αποτελέσει βασική μορφή τουρισμού για την χώρα μας τα τελευταία χρόνια και το τουριστικό της προϊόν, το οποίο και είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον νησιωτικό χώρο αλλά και παρουσιάζει έντονη εποχικότητα. Δηλαδή είναι πιο δημοφιλής ως θερινός προορισμός παρά το γεγονός ότι θα μπορούσε αποτελεσματικότερα να δράσει ως συμπληρωματικό προϊόν του ευρύτερου χώρου κι όχι ως επικρατούσα μορφή τουρισμού.

Ο ευρύτερος θαλάσσιος τουρισμός εκδηλώνεται στις περιοχές όπου υπάρχει το υγρό στοιχείο, δηλαδή αυτές που εφάπτονται με θάλασσα και πιο συγκεκριμένα σε παράκτιες περιοχές. Πολύ λίγο έχει αναπτυχθεί ο αθλητικός θαλάσσιος ενώ από τα θαλάσσια σπορ ένταση έχει το wind surf λόγω των ισχυρών ανέμων του Αιγαίου πελάγους κατά τους θερινούς μήνες. Οι κρουαζιέρες αποτελούν μία δεύτερη υποκατηγορία του θαλάσσιου τουρισμού οι οποίες και δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες ως ειδική μορφή τουρισμού στην χώρα μας όπως στην υπόλοιπη Μεσόγειο, αλλά εντάσσονται στην ανάπτυξη του ευρύτερου θαλάσσιου τουρισμού.

Η δεύτερη σημαντικότερη ανεπτυγμένη μορφή τουρισμού είναι ο πολιτιστικός τουρισμός όσον αφορά στην προώθηση μνημείων και αξιοθεάτων. Πρόκειται όμως για την επισκεψιμότητα σε συγκεκριμένα μνημεία και όχι για το σύνολο των πολιτιστικών μνημείων. Έτσι δεν μπορούμε να μιλάμε για ολοκληρωμένη ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού παρά για σημειακή ανάπτυξη του, παράλληλα με μία ευρύτερη «ταμπέλα» που είναι ανεπτυγμένη και αφορά στο σύνολο του ελληνικού χώρου, που συνδέει την σύγχρονη εικόνα της χώρας με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Τα παραδοσιακά οικιστικά σύνολα που αποτελούν θεματικό πολιτιστικό προορισμό είναι σχετικά ανεπτυγμένος παρόλο που το απόθεμα του εν λόγω τομέα έχει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε όλον σχεδόν τον ελλαδικό χώρο. Οι σημαντικότεροι προορισμοί τέτοιου τύπου είναι τα Ζαγοροχώρια, τα χωριά του Πηλίου, το Μέτσοβο, οι οικισμοί της Ορεινής Αρκαδίας κλπ..

Ο θρησκευτικός τουρισμός και γενικότερα η προώθηση των βυζαντινών μνημείων, υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού, πολύ λίγο αφορά τον εξωτερικό τουρισμό με εξαίρεση την περιοχή του Αγίου Όρους και των Μετεώρων και δεν φαίνεται να έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερος τα τελευταία χρόνια. Παράλληλα η ελληνική κουζίνα και κάποια τοπικά προϊόντα όπως και διαφαίνεται παρακάτω έχουν αποτελέσει μέσω προώθησης της χώρας ως τουριστικό προορισμό αλλά δεν έχει συντελέσει ουσιαστικά στην τοπική τουριστική ανάπτυξη. Στο σύνολο της χώρας έχουμε πολλούς γαστριμαργικούς προορισμούς όπου και το όνομα αυτών συνδέεται με κάποιο αξιόλογο τοπικό προϊόν. Ο τελευταίος τύπος γαστριμαργικού τουρισμού που συσχετίζεται και με τον αγροτουρισμό έχει προωθηθεί και προωθείται στην χώρα μας κυρίως μέσω των διαφόρων τοπικών γυναικείων και

μη, συνεταιρισμών και άλλων τέτοιων σωματείων, που προωθούν τοπικά προϊόντα, συνήθως επεξεργασμένα ή μεταποιημένα, προς πώληση.

Είναι σκόπιμο να αναφερθεί πως από τις φυσιολατρικές μορφές του τουρισμού ο περισσότερο ανεπτυγμένος στην χώρα μας είναι ο αγροτουρισμός. Γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην προώθηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και κοινοτικών δράσεων τύπου «Leader», που έλαβαν χώρα κατά τις δύο προηγούμενες προγραμματικές περιόδους. Ο αγροτουρισμός έχει έως σήμερα αναπτυχθεί περισσότερο όσον αφορά στην δημιουργία καταλυμάτων¹²⁷ στον αγροτικό χώρο, λόγω των αντιστοιχών επιδοτήσεων που δόθηκαν στο παρελθόν και πολύ λίγο είναι διασυνδεδεμένος με την αγροτική παραγωγή, την μεταποίηση κι άλλες δραστηριότητες. Αντιθέτως οι δράσεις που προωθούνται για τον αγροτικό χώρο σήμερα, διαμέσου της ΚΑΠ¹²⁸ είναι περισσότερο συνδεδεμένες με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και την διασύνδεση μεταξύ όλων των τομέων της οικονομίας. Δηλαδή ο αγροτουρισμός καλείται να δράσει συμπληρωματικά στον πρωτογενή έτσι ώστε η αγροτική οικονομία να στηρίζεται σε περισσότερες δραστηριότητες και να ισχυροποιείται.

Αναφέροντας τις φυσιολατρικές μορφές του τουρισμού πρέπει κανείς να αναγνωρίσει την διασύνδεση μεταξύ των δύο θαλασσιών πάρκων Αλοννήσου και Ζακύνθου με την τουριστική ανάπτυξη. Παράλληλα ο ορεινός τουρισμός με κυρίαρχη την χιονοδρομία είναι εκείνος που, φυσιολατρικός μεν αλλά μαζικός δε, έχει επικρατήσει από όλες τις μορφές ορεινού τουρισμού στην χώρα τα τελευταία χρόνια. Επικρατούσα λοιπόν μορφή του ορεινού χώρου, ο χιονοδρομικός τουρισμός υποστηρίζεται αποκλειστικά από τον εγχώριο πληθυσμό και δεν αποτελεί κίνητρο για τον εξωτερικό τουρισμό. Από τις υπόλοιπες μορφές ορεινού τουρισμού, σχεδόν καμία δεν έχει αναπτυχθεί βάσει του εξωτερικού τουρισμού και όλες έχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης.

Ο Θεραπευτικός και ιαματικός τουρισμός αφορά στην χρήση των ιαματικών φυσικών πόρων. Αυτός ο τύπος τουρισμού στην Ελλάδα έχει στηριχθεί στον εγχώριο τουρισμό αποκλειστικά. Στην Ελλάδα υπάρχει ένα πολύ μεγάλο δίκτυο τέτοιων πόρων, σύμφωνα με τις καταγραφές του Ι.Γ.Μ.Ε. υπάρχουν 822 πηγές μεταλλικών νερών. Από αυτές οι 76 έχουν ιαματικό χαρακτήρα ενώ σύμφωνα με το Ν. 4086/60 οι 23 χαρακτηρίζονται ως τουριστικής σημασίας και στις 17 από αυτές έχουν αναπτυχθεί υποδομές αξιοποίησης από τον Ε.Ο.Τ. είτε από ευθείας εκμετάλλευση είτε με παραχώρηση στην Τ.Α.¹²⁹ Η πυκνότητα ωστόσο των πηγών εμφανίζεται υψηλή στις περιοχές της δυτικής Στερεάς, της δυτικής Πελοποννήσου και της Μακεδονίας. Παράλληλα, βασικό μειονέκτημα της χώρας είναι η μειωμένη εμπειρία και τεχνογνωσία στις ειδικές απαιτήσεις που πέραν της ύπαρξης των φυσικών πόρων προϋποθέτει η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού αλλά και το υφιστάμενο μοντέλο διαχείρισης των πηγών το οποίο έχει – τουλάχιστον στον ημεδαπό τουρισμό – απαξιώσει την εικόνα των ιαματικών κέντρων. Έχει και σε άλλο κεφάλαιο της μελέτης αναλυθεί, η ανάγκη – που στηρίζεται σε οικονομικές παραμέτρους για ένα καινούριο τουριστικό προϊόν που προωθείται σε ένα χώρο να απευθύνεται και στον ντόπιο πληθυσμό, ώστε να αποκτήσει το αρχικό κρίσιμο μέγεθος που θα εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά του.

¹²⁷ Μέσα στην έννοια καταλύματα εννοούνται αγροτουριστικά καταλύματα, τα οποία πληρούν συγκεκριμένες προδιαγραφές.

¹²⁸ Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

¹²⁹ Τοπική Αυτοδιοίκηση

Η Γαλλία που έχει αναπτύξει τα πιο σύγχρονα και τα περισσότερα κέντρα ιαματικού τουρισμού έχει επενδύσει σημαντικά κεφάλαια στο τμήμα των υποδομών, της επάνδρωσης αλλά και της έρευνας που σχετίζεται με την υγεία. Άλλωστε οι πράγματι πετυχημένες επενδύσεις στη συγκεκριμένη μορφή προσέλκυσης επισκεπτών – ασθενών στη Γαλλία και την Ελβετία, χρησιμοποιούν τον πόρο των ιαματικών πηγών ως βασικό στοιχείο χωροθέτησής τους όμως η ποιότητα και η πληρότητα των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας είναι τόσο υψηλού επιπέδου ώστε να μπορούν να σταθούν ακόμα και αν οι ιαματικές πηγές με κάποιο τρόπο εξέλειπαν. Είναι δηλ. από μόνες τους σημαντικές επενδύσεις υγείας – διαμονής που παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες σε ένα συγκεκριμένο τύπο επισκεπτών. Στην λουτρόπολη της Vittel, μια γαλλική πόλη κοντά στα Γαλλογερμανικά σύνορα που είναι παγκόσμια γνωστή από το ομώνυμο εμφιαλωμένο νερό, το ιαματικό κέντρο, το οποίο μόνο εποχιακά λειτουργεί ως λουτροθεραπευτήριο, αλλά σ' όλη τη διάρκεια του χρόνου παρέχει υπηρεσίες ποιοθεραπείας, διαθέτει 20 γιατρούς όλων των ειδικοτήτων σε μόνιμη (ετήσια) βάση. Βρίσκεται σε απόσταση 35km από το αεροδρόμιο της Epinal και συνδέεται σιδηροδρομικά με το αεροδρόμιο της Nancy που απέχει 75km. Στην ίδια πόλη έχει την έδρα του το «Ευρωπαϊκό κέντρο έρευνας για τη θεραπεία των ημικρανιών και κεφαλαλγιών». Είναι φανερό ότι οι όροι που θέτει ο διεθνής ανταγωνισμός προϋποθέτουν, όχι μόνο την ύπαρξη των φυσικών πόρων αλλά και μια εξαιρετικά συγκροτημένη προσπάθεια επί της οποίας σημαντικό ρόλο πρέπει να παίξει και το υπουργείο Υγείας¹³⁰.

Υπάρχει ωστόσο η αντίληψη ότι η ενίσχυση των ξενοδοχείων 4 και 5 αστέρων με ιαματικές υποδομές και η χωροθέτησή τους σε ζώνες στην ευρύτερη περιοχή γνωστών θερμών πηγών θα αυξήσει την ελκυστικότητα του πόλου ως προορισμού ιαματικού τουρισμού. Επίσης το ενδεχόμενο προώθησης ολοκληρωμένων επενδύσεων αξιοποίησης των ίδιων των πηγών ως στοιχείο ενός πολυθεματικού μοντέλου, εμφανίζεται δελεαστικό. Στο βαθμό που θα εξασφαλιστεί το επιστημονικό – ιατρικό προϊόν ως προς την επάρκεια και την ποιότητά του ώστε να έχει ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά, είναι δυνατόν μια τέτοια προσπάθεια να καταστεί ανταγωνιστική, αν στηριχθεί και από ένα επίμονο πρόγραμμα προβολής.

Ωστόσο, παρά την ανάπτυξη την οποία γνωρίζει σε διεθνές επίπεδο η ενίσχυση των πολυτελών τουριστικών εγκαταστάσεων με κέντρα "θαλασσοθεραπείας" ή και άλλες υπηρεσίες περιποίησης, είναι σκόπιμο να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στην ιαματική δραστηριότητα και τον τουρισμό όπου οι κατά τα λοιπά, υψηλού επιπέδου υπηρεσίες περιποίησης, δεν απαιτούν ούτε ύπαρξη ιαματικών πηγών, ούτε σημαντική εξειδίκευση, ούτε επάνδρωση με ιατρικό και νοσοκομειακό προσωπικό. Οι δύο αυτές δραστηριότητες διαφέρουν και ως προς το ότι η μεν πρώτη απευθύνεται σε επισκέπτες που είναι ή αισθάνονται ασθενείς, ή δε δεύτερη σε κείνους που είναι ή αισθάνονται υγιείς.

¹³⁰ Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

ΧΑΡΤΗΣ 3.3
Θερμές πηγές στον εθνικό χώρο. Γεωγραφική κατανομή

Πηγή: Σ.Ε.Τ.Ε.

Ο αστικός τουρισμός πολύ λίγο έχει αναπτυχθεί στην χώρα μας εφόσον στην Ελλάδα είναι πολύ λίγο γνωστός με εξαίρεση τους Ολυμπιακού αγώνες του 2004, όπου διοργανώθηκαν σε αστικές περιοχές (Αθήνα, Ηράκλειο, Πάτρα, Θεσ/κη, Βόλος κλπ). Έτσι ο αστικός τουρισμός εμπεριέχει και άλλες μορφές όπως τον συνεδριακό, τον εκθεσιακό, τον αθλητικό κλπ και συνεπώς στην Ελλάδα δεν έχει σημειωθεί πέραν της Αθήνας στην αυθεντική του μορφή, δηλαδή επισκεψιμότητα του αστικού χώρου και όλων των δραστηριοτήτων που εκεί εκδηλώνονται. Ο συνεδριακός τουρισμός που κατά κύριο λόγο εκδηλώνεται σε αστικές περιοχές ανά τον κόσμο, δεν φαίνεται να έχει συμβάλλει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος της χώρας. Κάτι αντίστοιχο παρατηρείται και στον εκθεσιακό τουρισμό, όπου σπάνια έχουμε εκδηλώσεις διεθνούς εμβέλειας, στον ελληνικό χώρο. Παρόλα αυτά οι υποδομές των Ολυμπιακών αγώνων αλλά και το ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας, είναι βασική διαθέσιμη υποδομή για την ανάπτυξη τέτοιων μορφών τουρισμού. Στα πλαίσια του αστικού χώρου εκδηλώνονται και αθλητικές διοργανώσεις παγκόσμιας εμβέλειας. Τέτοιες διοργανώσεις έχουν αρχίσει να υλοποιούνται στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, ενώ ο προπονητικός τουρισμός δεν έχει καθόλου αναπτυχθεί στην χώρα μας.

Όλες οι παραπάνω μορφές έχουν λίγο πολύ αναπτυχθεί στην Ελλάδα, αλλά με διαφορετική ένταση και διάρκεια. Ενώ παράλληλα κάποιες έχουν παρουσιάσει μαζικό χαρακτήρα για μεγάλες χρονικές περιόδους, κάποιες άλλες δεν έχουν καταφέρει να αναδυθούν και να ξεχωρίσουν ως εναλλακτικές μορφές θεματικού τουρισμού.

Άλλωστε τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας διακρίνονται δύο ως οι επικρατέστερες μορφές τουρισμού οι οποίες είναι, ο νησιώτικος και θαλάσσιος τουρισμός ενώ παρουσιάστηκε μία ένταση για αθλητικό τουρισμό το έτος 2004 λόγω της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

Εξετάζοντας κανείς κάποια από τα παραδείγματα του διεθνούς χώρου και συγκρίνοντας με την υφιστάμενη ανάπτυξη των μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, μπορεί πολύ εύκολα να διαπιστώσει την ανάγκη για εκσυγχρονισμό κι εμπλουτισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Η ανάγκη αυτή προκύπτει αφενός λόγω του μεγάλου ανταγωνισμού με τις γύρω χώρες αλλά και τις λοιπές χώρες τουριστικούς προορισμούς, αλλά και αφετέρου διότι η κατανάλωση των πόρων βάσει του μοντέλου «ήλιος-θάλασσα» έχει επιφέρει σημαντική αλλοίωση και εξάντληση κάποιων πόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΥΡΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ

ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ

ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στα πλαίσια των σύγχρονων πολιτικών οργάνωσης και εμπορικοποίησης του τουρισμού, που έχουν ως στόχο αφενός μεν να οργανώσουν και να πληροφορήσουν, αφετέρου δε να βοηθήσουν και να συμβουλευθούν, τόσο τα κράτη υποδοχής και προέλευσης των τουριστών όσο και τους ίδιους τους τουρίστες, διακρίνουμε δύο διαφορετικούς τύπους δομών. Αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

- α. Οι τουριστικοί οργανισμοί.
- β. Τα γραφεία ταξιδίων.

4.1 Οι Τουριστικοί Οργανισμοί και οι Τουριστικές Πολιτικές των Αναπτυγμένων Χωρών

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η διεθνής κοινότητα, στη συνέχεια της Συνδιάσκεψης του Σαν Φραντζίσκο, άρχισε να οργανώνεται πολιτικά και οικονομικά, ο τουρισμός ήταν ουσιαστικά απών. Οργανώσεις δημιουργήθηκαν ή επαναλειτούργησαν για να καλύψουν μεγάλους οικονομικούς, κοινωνικούς, επιστημονικούς κτλ. τομείς, χωρίς ωστόσο να έχουν άμεση σχέση με τον τουριστικό τομέα.

Η ταχύτατη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου δημιούργησε την αναγκαιότητα της δομικής οργάνωσής του. Όμως η δημιουργία διεθνών δομών οργάνωσης του τουρισμού στηρίζεται στην ύπαρξη εθνικών δομών.

Στη συνέχεια θα παρατεθούν σύντομες αναλύσεις που αφορούν την ιστορική αναδρομή και την πολιτική των σημαντικότερων διεθνών και ελληνικών οργανισμών τουρισμού, καθώς και τις τουριστικές πολιτικές των αναπτυγμένων χωρών (Ε.Ε., Ο.Ο.Σ.Α.).

4.1.1 Ιστορική αναδρομή των διεθνών οργανισμών του τουρισμού

Η τουριστική δραστηριότητα, η οποία χάρη στην εξωστρέφειά της πολύ γρήγορα διεθνοποιήθηκε, χρειάστηκε αρκετό χρόνο προκειμένου να οργανωθεί και να αποκτήσει διεθνείς δομές.

Μπορεί ο Thomas Cook να οργάνωσε την πρώτη του εκδρομή στην Αγγλία το 1841 και να ιδρύθηκε η American Express το 1875, αλλά η δημιουργία δημόσιων και ιδιωτικών δομών του διεθνούς τουρισμού καθυστέρησαν αρκετά.

Το 1898 ιδρύεται η Διεθνής Ομοσπονδία των Οργανώσεων του Τουρισμού (I.I.A.T.) και το 1912 η Διεθνής Ένωση Τουρισμού (A.I.T.). Το 1919 δημιουργείται η Διεθνής Ομοσπονδία των Γραφείων Ταξιδίων (F.I.A.V.) και το 1921 η Διεθνής Ξενοδοχειακή Συμμαχία (A.I.H). Το 1934 οι δημόσιοι εθνικοί οργανισμοί που σχετίζονται με τον τουρισμό ενώνονται στους κόλπους της Διεθνούς Ένωσης των Επίσημων Οργάνων Τουριστικής Προπαγάνδας (U.I.O.P.T.), ενώ το 1932 δημιουργείται η Διεθνής Ομοσπονδία των Κάμπινγκ και των Τροχοβιλών (F.I.C.C.).

Η I.A.T.A. ιδρύεται το 1945, και στις 18 Μαρτίου του 1946 στο Λονδίνο, η

Διεθνής Ξενοδοχειακή Συμμαχία μετατρέπεται στη Διεθνή Ξενοδοχειακή Ένωση (Α.Ι.Η.), η οποία έχει καταγεγραμμένα 4.500 μέλη σε 145 χώρες. Το 1947 ο U.I.O.P.T. μετατρέπεται στη Διεθνή Ένωση των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού (U.I.O.O.T.), διευρύνοντας ταυτόχρονα το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του.

Το 1949 ιδρύεται η Διεθνής Οργάνωση των Εξειδικευμένων Επιστημόνων του Τουρισμού (Α.Ι.Ε.Σ.Τ.) και το 1951 η Ταξιδιωτική Οργάνωση της Περιοχής του Ειρηνικού (Ρ.Α.Τ.Α.). Το 1950 δημιουργείται η Διεθνής Ομοσπονδία των Οργανισμών του Κοινωνικού Τουρισμού (Ι.Φ.Ρ.Τ.Ο.) στο Ελσίνκι, ενώ το ίδιο έτος ιδρύεται η Διεθνής Ομοσπονδία των Γραφείων Ταξιδίων για Νέους (F.I.Y.T.O.). Το 1963, υπό την πίεση του Βέλγου Κομισάριου του Τουρισμού Arthur Haufoit, δημιουργείται στις Βρυξέλλες το Διεθνές Γραφείο του Κοινωνικού Τουρισμού (Β.Ι.Τ.Σ.).

Το 1975, μετά από πολλές διαβουλεύσεις, ο U.I.O.O.T μετατρέπεται στον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (W.T.O. ή Ο.Μ.Τ.).

Το 1990, με την πρωτοβουλία της American Express, ιδρύεται το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδίων και Τουρισμού (W.T.T.C.), το οποίο έχει ως στόχο να συγκεντρώσει στους κόλπους του όλους τους μεγάλους διεθνείς ταξιδιωτικούς και τουριστικούς οργανισμούς¹³¹.

4.1.2 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.)

Το 1962 γεννήθηκε η ιδέα για τη μετατροπή του U.I.O.O.T σε ένα διεθνή οργανισμό διακυβερνητικού χαρακτήρα. Η μετατροπή πραγματοποιήθηκε προοδευτικά κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, και την 1η Νοεμβρίου του 1974 οι δομές του νέου Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού τέθηκαν σε ισχύ.

Στις 2 Ιανουαρίου του 1975, ο Π.Ο.Τ. άρχισε να λειτουργεί. Ένα έτος αργότερα, η έδρα του μεταφέρθηκε από τη Γενεύη στη Μαδρίτη. Η τουριστική βιομηχανία διέθετε πλέον κατά τον ίδιο τρόπο, όπως ο αγροτικός τομέας και οι αερομεταφορές, έναν οργανισμό όπου τα κράτη μπορούσαν να γίνουν μέλη για να εναρμονίσουν τις τουριστικές τους πολιτικές και να συμβάλουν στην τουριστική τους ανάπτυξη.

Τα δύο κύρια όργανα του Π.Ο.Τ. είναι η γενική συνέλευση και το εκτελεστικό συμβούλιο. Η γενική συνέλευση αποτελεί το ανώτατο όργανο της οργάνωσης και συνεδριάζει κάθε δύο χρόνια. Αυτή δημιουργήθηκε σε έξι γεωγραφικές περιοχές¹³² για να συγκεντρώνει τα μέλη της.

Το εκτελεστικό συμβούλιο συνεδριάζει τουλάχιστον δύο φορές ετησίως και αποτελείται από 22 τακτικά μέλη.

Το πρόγραμμα εργασίας και ο προϋπολογισμός του Π.Ο.Τ. καθορίζονται και ψηφίζονται κάθε δύο έτη από τη γενική συνέλευση.

Με βάση συμφωνία των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (Ρ.Ν.Υ.Δ.), ο Π.Ο.Τ. παρεμβαίνει με την ιδιότητα του υπεύθυνου οργανισμού εκτέλεσης του παραπάνω προγράμματος και προωθεί κάθε χρόνο στα πλαίσια της τεχνικής συνεργασίας, με τη βοήθεια του προϋπολογισμού του, "αποστολές τομεακής ενίσχυσης" μικρής διάρκειας και προτείνει "σχέδια ανάπτυξης" εθνικά ή

¹³¹ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

¹³² Αυτές οι περιοχές είναι οι ακόλουθες: Αφρική, Αμερική, Ανατολική Ασία και Ειρηνικός, Νότια Ασία, Ευρώπη, Μέση Ανατολή.

περιφερειακά, που αφορούν κυρίως τις νέες χώρες που εισέρχονται στον τουρισμό.

Η συνεισφορά του Π.Ο.Τ., μετά από την αποκτηθείσα εμπειρία στη διάρκεια μισού περίπου αιώνα ύπαρξης του U.I.O.O.T., κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες αποτελούν και το μεγαλύτερο τμήμα, είναι σημαντική.

Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τάσεις των αγορών συνέβαλαν σ' έναν επαναπροσδιορισμό των προγραμμάτων του Π.Ο.Τ. Ένας νέος προσανατολισμός των προγραμμάτων του Π.Ο.Τ. επιδιώχτηκε το 1989 από τη γενική συνέλευση, όπου το βάρος έπεσε στις στατιστικές, στο μάρκετινγκ, στο περιβάλλον και στη δημιουργία μιας τράπεζας δεδομένων.

Η εσωτερική αναδιοργάνωση της γραμματείας επιχειρήθηκε το 1990, όπου οι περιφερειακές επιτροπές απέκτησαν ένα ρόλο πιο τεχνικό και δημιουργήθηκαν οι υπεύθυνοι των περιφερειών. Οι παραπάνω αλλαγές σκοπό έχουν να καταστήσουν τον Π.Ο.Τ. περισσότερο παρόντα ανά γεωγραφική περιοχή και να του επιτρέψουν να ανταποκριθεί στις προσμονές των κρατών-μελών, επιβεβαιώνοντας το ρόλο του στη διεθνή τουριστική συνεργασία¹³³.

4.1.3 Η τουριστική πολιτική στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.)

Οι χώρες του Ο.Ο.Σ.Α.¹³⁴ είναι οι κυριότερες τουριστικές χώρες του κόσμου, αφενός μεν σχετικά με το ύψος των συναλλαγματικών τουριστικών εισπράξεων και δαπανών, αφετέρου δε γιατί αποτελούν τις κυριότερες ζώνες προέλευσης και υποδοχής των τουριστών στον πλανήτη μας.

Ο Ο.Ο.Σ.Α., και πιο συγκεκριμένα η επιτροπή του τουρισμού του Ο.Ο.Σ.Α., εκδίδει σχεδόν από την σύστασή του μια ετήσια αναφορά με τίτλο «*Τουριστική Πολιτική και Διεθνής Τουρισμός στις Χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. (Politique du Tourisme et Tourisme International dans Les pays de l' O.C.D.E.)*», η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες για τις επιμέρους κυβερνητικές πολιτικές στον τομέα του τουρισμού. Ταυτόχρονα δημοσιεύει και στατιστικές που σχετίζονται με τις πρόσφατες εξελίξεις των μεγεθών του διεθνούς τουρισμού στη ζώνη του Ο.Ο.Σ.Α.¹³⁵

4.1.4 Η τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)

Ο τουρισμός, ως οικονομικός τομέας, δεν είχε προσδιοριστεί στην πραγματική του διάσταση ούτε στη Συνθήκη της Ρώμης (1957) ούτε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1987). Αντίθετα, μια κοινοτική συλλογιστική άρχισε να δημιουργείται γι' αυτό τον τομέα από τον Ιούλιο του 1982 όταν η επιτροπή παρουσίασε τις "πρώτες της κατευθύνσεις για μια κοινοτική πολιτική του τουρισμού", οι οποίες χρησίμευσαν ως βάση των συζητήσεων τόσο στο εσωτερικό της Κοινότητας όσο και μεταξύ των σχετικών επαγγελματικών οργανώσεων.

Το 1988 χαρακτηρίζεται ως η αφετηρία μιας νέας περιόδου για την ανάπτυξη του τουρισμού στα πλαίσια της κοινότητας. Από τις πρωτοβουλίες της Ελληνικής Προεδρίας, συγκλήθηκε το πρώτο συμβούλιο υπουργών τουρισμού, οι εργασίες του οποίου, παρά τον άτυπο χαρακτήρα τους, οδήγησαν στην ανακήρυξη

¹³³ Ιστοσελίδα www.world-tourism.org

¹³⁴ Οι χώρες-μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. είναι η Γερμανία, η Αυστραλία, το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Δανία, η Ισπανία, οι Η.Π.Α., η Φιλανδία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ισλανδία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Λουξεμβούργο, η Νορβηγία, η Νέα Ζηλανδία, η Ολλανδία, η Πορτογαλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία, η Ελβετία και η Τουρκία.

¹³⁵ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

του έτους 1990 σε «Ευρωπαϊκό Έτος Τουρισμού».

Το 1992, με απόφαση του συμβουλίου (13/07/1992)¹³⁶, υιοθετήθηκε το "Σχέδιο Κοινοτικών Δράσεων υπέρ του Τουρισμού", με τριετή διάρκεια (από 01/01/1993), το οποίο περιλαμβάνει τους ακόλουθους τομείς δραστηριοποίησης: βελτίωση των γνώσεων στον τομέα του τουρισμού και ενίσχυση της συνοχής των ενεργειών, χρονικός καταμερισμός των διακοπών, προώθηση εναλλακτικών μορφών τουριστικής δράσης, διεθνικές ενέργειες σε τρίτες χώρες, διαδικασίες κατάρτισης.

Η τουριστική πολιτική της Ε.Ε. έχει ως στόχο να προωθήσει μια ισόρροπη τουριστική ανάπτυξη στις χώρες-μέλη. Γι' αυτόν το λόγο, η Ε.Ε. οριοθετεί τους πρωταρχικούς τομείς στους οποίους οι κοινές ενέργειες μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση των προβλημάτων και στην ανάπτυξη του τουρισμού στις χώρες-μέλη¹³⁷.

Οι στόχοι της τουριστικής πολιτικής της Ε.Ε. αφορούν ουσιαστικά τέσσερις κύριους τομείς:

α. *Η ελεύθερη μετακίνηση και η προστασία των τουριστών:*

β. *Το πλαίσιο εργασίας των τουριστικών επαγγελματιών:* Η πολιτική της Ε.Ε. έχει ως στόχο να βελτιώσει το πλαίσιο εργασίας των επαγγελματιών του τουρισμού, προκειμένου να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες σχετικά με την καλύτερη ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων.

γ. *Οι μεταφορές και ο τουρισμός:* Η πολιτική της οικονομικής ολοκλήρωσης είχε θετικά αποτελέσματα στο εσωτερικό της κοινότητας, και ιδιαίτερα για τις οδικές μεταφορές των ταξιδιωτών. Η απελευθέρωση της αγοράς των οδικών μεταφορών είναι ένας στόχος της κοινοτικής πολιτικής.

δ. *Η περιφερειακή ανάπτυξη και ο τουρισμός:* Η πολιτική της Ε.Ε. έχει ως στόχο να προωθήσει τον τουρισμό, ώστε να συμβάλει στην ανάπτυξη των υπανάπτυκτων περιοχών, οι οποίες διαθέτουν ωστόσο αξιόλογους τουριστικούς πόρους.

Για αυτόν το σκοπό, η Ε.Ε. χρησιμοποιεί μια σειρά από όργανα περιφερειακής οικονομικής πολιτικής. Αυτά είναι τα εξής: το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (F.E.D.E.R.), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο (F.E.O.G.A.), η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (B.E.I), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (F.S.E.).

Αυτές οι διαφορετικού χαρακτήρα ενέργειες αποδεικνύουν ότι η Ε.Ε. έχει την πολιτική θέληση να διαδραματίσει έναν ενεργητικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού, χωρίς ωστόσο να παρεμβαίνει στο συντονισμό των εθνικών πολιτικών, γιατί η καθεμιά από αυτές είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες συνθήκες που χαρακτηρίζουν τα κράτη-μέλη¹³⁸.

¹³⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τουρισμού Commission européenne du tourisme (CET): <http://www.etc-europe-travel.org>

¹³⁷ Κραντονέλλης Κ., «Προς μια τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η περιβαλλοντική διάσταση», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III *Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη*, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων – Τόπος, Αθήνα 1995

¹³⁸ Βενετσανοπούλου Μ., «Περιφερειακή πολιτική και Τουρισμός», Πανεπιστημιακές σημειώσεις για το Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2002

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1
Θεσμική πορεία του τουρισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Έτος	Γεγονός
1984	Απόφαση Συμβουλίου για συνεργασία Επιτροπής και κρατών – μελών σε θέματα τουρισμού
1986	Ίδρυση της Συμβουλευτικής Επιτροπής Τουρισμού
1988	Σύγκλιση του πρώτου άτυπου Συμβουλίου Υπουργών Τουρισμού
1988	Ανακήρυξη του έτους 1990 σε έτος Ευρωπαϊκού Τουρισμού
1990	Έτος Ευρωπαϊκού Τουρισμού
1992	Σχέδιο Δράσης για τον τουρισμό
1992	Συνθήκη Μάαστριχτ: Συμπλήρωση Συνθήκης Ε.Ο.Κ. Προσθήκη του τουρισμού ως δυνητικού τομέα ευθύνης
1995	Πράσινη Βίβλος για το ρόλο της Ε.Ε. στον τουρισμό
1996	Πρόταση της Επιτροπής για Απόφαση από το Συμβούλιο για Τριετές Πρόγραμμα Τουρισμού
2000	Απόσυρση της Πρότασης
2002	Πρώτο ψήφισμα του Συμβουλίου Υπουργών αποκλειστικά για τον τουρισμό
2003	Επικύρωση της σημασίας της ανταγωνιστικότητας στον τομέα του τουρισμού

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

4.2 Τουριστική Διοίκηση στην Ελλάδα

4.2.1 Η κεντρική διοίκηση του τουρισμού

Η κεντρική διοίκηση του τουρισμού στην Ελλάδα ασκείται από τρεις φορείς¹³⁹:

- το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης Ανάπτυξης
- τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)
- το Υπουργείο Ανάπτυξης

4.2.1.1 Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης

Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης ανασυστάθηκε με το Π.Δ. 122/2004 (ΦΕΚ 85/Α/17.03.04) και έχει τις αρμοδιότητες που ορίζονται από τον ν. 3270/04 (ΦΕΚ187/Α/11.10.2004). Στο Π.Δ. 149/2005 (ΦΕΚ 211/Α/22.08.05) ορίζεται ο οργανισμός του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, καθώς και η διάρθρωση και οι αρμοδιότητες των υπηρεσιών του.

Κύριος σκοπός του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης είναι ο σχεδιασμός και η άσκηση της τουριστικής πολιτικής της χώρας. Οι κύριες λειτουργίες που καλείται να ασκήσει έγκεινται στην εποπτεία, το συντονισμό και την υποστήριξη των ακόλουθων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.):

- του Ε.Ο.Τ.
- του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (Ξ.Ε.Ε.)
- της Σχολής Τουριστικών Επαγγελματιών (Σ.Τ.Ε.).

Αν και το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης διαθέτει οργανισμό ο οποίος προβλέπει υπηρεσίες και αρμοδιότητες στον τομέα του τουρισμού, στην πράξη οι υπηρεσίες αυτές ελάχιστα έχουν ενεργοποιηθεί και το σύνολο σχεδόν της διοικητικής παρέμβασης στο χώρο του τουρισμού ασκείται από τον Ε.Ο.Τ.

¹³⁹ Ιστοσελίδα Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης www.gnto.gr και τα αναφερόμενα στους αντίστοιχους νόμους που αναφέρονται στην εργασία έχουν αντληθεί από τα ίδια τα νομοθετικό κείμενα

Άλλοι φορείς εποπτευόμενοι από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, ν.3270/04 (ΦΕΚ187/Α/11.10.2004) είναι ο **Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Τ.Ε.Κ.)** η Ανώνυμη Εταιρεία «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα» (Ε.Τ.Α. Α.Ε.) , η οποία μετονομάζεται σε «**Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Α.Ε.**» (Ε.Τ.Α. Α.Ε.) το **Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος**, τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) που εκ της υφιστάμενης νομοθεσίας εποπτεύονται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης και οι εταιρείες και κάθε είδους επιχειρήσεις, στις οποίες τα άνω νομικά πρόσωπα είναι αποκλειστικοί μέτοχοι ή μέτοχοι πλειοψηφίας.

4.2.1.2 Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού για πρώτη φορά ιδρύεται το 1929. Όμως σημαντικό έργο πριν απ' αυτόν έχει να επιδείξει η Υπηρεσία Ξένων και Εκθέσεων, η οποία δημιουργήθηκε το 1922. Η σύστασή της σήμαινε τη ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους σχετικά με τον τουρισμό. Βασικές της επιδιώξεις ήταν η προσέλευση, η διαμονή και η παράταση της διαμονής των ξένων στην Ελλάδα. καθώς και η διοργάνωση εκθέσεων στην Ελλάδα, και η συμμετοχή της χώρας σε διεθνείς εκθέσεις, για την ανάπτυξη και διαφήμιση κάθε κλάδου της εθνικής παραγωγής.

Μεταξύ των βασικών αρμοδιοτήτων της ήταν επίσης η παροχή ευκολιών και κινήτρων για την κατασκευή και λειτουργία ξενοδοχείων κοντά σε αρχαιολογικούς τόπους, αξιοθέατα και ιαματικές πηγές.

Το 1936 ο Ε.Ο.Τ. αντικαταστάθηκε από το Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, το 1941 από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και το 1945 από τη Γενική Γραμματεία Τουρισμού. Ο Ε.Ο.Τ. επανιδρύθηκε το 1951 με βάση το Νόμο 1624/1951, ο οποίος επικυρώνει, τροποποιεί και συμπληρώνει το Νόμο 1565/1950, δίνοντας ταυτόχρονα στον Ε.Ο.Τ. την υπόσταση του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου.

Οι σκοποί, οι αρμοδιότητες και η δομή του Ε.Ο.Τ. παρέχονται από τους Νόμους 2160/93, 2636/98 και τελευταία με τον 3270/04 (ΦΕΚ 187/Α/11.10.2004).

Σκοποί

Κύριος σκοπός του Ε.Ο.Τ. είναι η οργάνωση, η ανάπτυξη και η προώθηση του ελληνικού τουρισμού.

Αρμοδιότητες

1. Κανονιστικές /Νομοθετικές

Επενδύσεις, τουριστικά καταλύματα και ναυλομεσιτικά γραφεία, ειδική τουριστική υποδομή, λοιπά τουριστικά επαγγέλματα, εναρμόνιση με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά τον τουρισμό, συναρμοδιότητα με άλλα υπουργεία σε θέματα που έμμεσα αφορούν τον τουρισμό

2. Τουριστικός σχεδιασμός

Χάραξη και εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής, διαχείριση των πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

3. Ανάπτυξη της τουριστικής ανωδομής και υποδομής¹⁴⁰

Αφορά κυρίως χιονοδρομικά κέντρα, μαρίνες, παραδοσιακούς οικισμούς, ξενοδοχεία, κάμπινγκ, ακτές κτλ.

¹⁴⁰ Κόκκινος Α., «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα: Μοχλός τουριστικής ανάπτυξης», Περιοδικό Δημόσιας Τομέας, Τεύχος 185

4. Διαχείριση τουριστικών εγκαταστάσεων

Αυτός ο τομέας περιλαμβάνει τη διαχείριση ξενοδοχείων (ΞΕΝΙΑ), μαρίνων, οργανωμένων ακτών, κάμπινγκ, ιαματικών πηγών, καζίνο, παραδοσιακών οικισμών, σπηλαίων, χιονοδρομικών κέντρων και τελεφερίκ.

5. Επιχορηγήσεις

6. Προβολή (εθνικό και διεθνές επίπεδο)

7. Κατάρτιση και εκπαίδευση

Διοργάνωση σεμιναρίων για ανέργους, καθώς και για τους επαγγελματίες του τουρισμού και τους υπαλλήλους του Ε.Ο.Τ.

8. Έρευνα και εκπόνηση μελετών

9. Συνεργασία με τις τοπικές αρχές, τους επαγγελματίες του τουριστικού τομέα και συντονισμός της δράσης τους

10. Κοινωνικός τουρισμός

11. Διεθνείς σχέσεις

Αυτές πραγματοποιούνται στα πλαίσια των υπαρχόντων διεθνών οργανισμών (Π.Ο.Τ., Ο.Ο.Σ.Α., Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδίων κτλ.).

12. Διοργάνωση πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (Φεστιβάλ Αθηνών, Φεστιβάλ Επιδαύρου κτλ.).

Δομή

Ο Ε.Ο.Τ. αποτελείται από τρεις κύριες υπηρεσίες:

- την κεντρική υπηρεσία
- τις περιφερειακές υπηρεσίες εσωτερικού
- τις υπηρεσίες εξωτερικού.

Η κεντρική υπηρεσία διαρθρώνεται σύμφωνα με την ακόλουθη διάταξη:

- Γενική Διεύθυνση Τουριστικής Ανάπτυξης
- Υπηρεσία Διοίκησης και Διαχείρισης
- Γραφείο Μελετών και Προγραμματισμού
- Γραφείο Νομικού Συμβούλου
- Γραφείο Τύπου.

Ο Ε.Ο.Τ., που εποπτεύεται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, διοικείται από εννεαμελές διοικητικό συμβούλιο, το οποίο απαρτίζουν ο πρόεδρος του Ε.Ο.Τ., ο Γενικός Γραμματέας του Ε.Ο.Τ. και επτά μέλη¹⁴¹.

Μέσα από την παρατήρηση των συγκριτικών Πινάκων 2.2 - 2.3, και του Διαγράμματος 2.1, ο Ε.Ο.Τ. εμφανίζεται πρώτος όσον αφορά τον αριθμό των απασχολούμενων και τις δαπάνες, αλλά δε συγκαταλέγεται στην ομάδα των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού με τις μεγαλύτερες δαπάνες προβολής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2**Αριθμός απασχολούμενων σε Εθνικούς Οργανισμούς Τουρισμού (1995)**

Χώρα	Απασχολούμενοι
1. ΕΛΛΑΔΑ	3.000
2. Αυστρία	271
3. Γαλλία	270
4. Ην. Βασίλειο	400
5. Ισπανία	595

Πηγή: W.T.O.

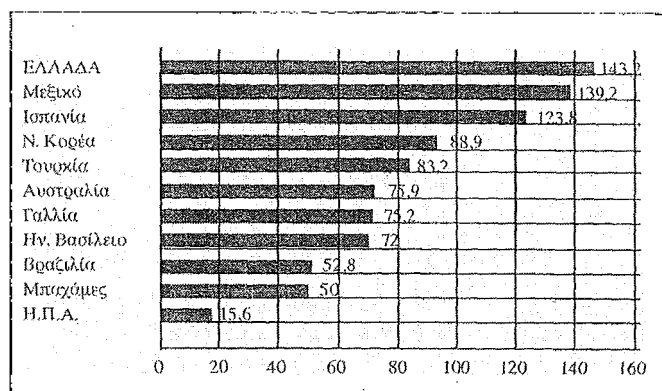
¹⁴¹ www.eot.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3
Οι χώρες με τις μεγαλύτερες δαπάνες προβολής (1995)

Κατάταξη	Χώρα	Δαπάνες (εκατ. δολ. Η.Π.Α.)
1	Αυστραλία	88,0
2	Ην. Βασίλειο	78,7
3	Ισπανία	78,6
4	Γαλλία	72,9
5	Σιγκαπούρη	53,6
6	Ταϊλάνδη	51,2
7	Κάτω Χώρες	49,7
8	Αυστρία	47,2
9	Ιρλανδία	37,8
10	Πορτογαλία	37,3

Πηγή: W.T.O.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1
Δαπάνες Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού (σε εκατ. δολ. ΗΠΑ.) (1995)

Πηγή: W.T.O.

4.2.1.3 Το Υπουργείο Ανάπτυξης

Το Υπουργείο Ανάπτυξης είναι και αυτό αρμόδιο υπουργείο για θέματα τουρισμού, κυρίως στο πλαίσιο δράσεων ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος. Δημιουργήθηκε το 1996 (Π.Δ. 27/96) από τη συγχώνευση του Υπουργείου Τουρισμού, του Υπουργείου Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και του Υπουργείου Εμπορίου.

4.2.1.4 Το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Ξ.Ε.Ε.)

Το Ξ.Ε.Ε. ιδρύθηκε το 1935 ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία "Πανελλήνιος Ένωση Τουριστικών Ξενοδοχείων". Από τότε μέχρι και το 1948, λειτουργούσε από κοινού με τη Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών. Έκτοτε αποχωρίστηκε από αυτή και λειτουργεί αυτοτελώς ως επιμελητήριο.

Το Ξ.Ε.Ε. είναι νομοθετημένος σύμβουλος της πολιτείας σε θέματα τουρισμού και έχει ως μέλη όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας.

Οι σκοποί του Ξ.Ε.Ε. είναι οι εξής:

α. Η μελέτη, η υπόδειξη και η εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στη βελτίωση, την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του ξενοδοχειακού τομέα της χώρας.

β. Η προστασία και η περίθαλψη των ξενοδόχων και του προσωπικού του Ξ.Ε.Ε. από το Ταμείο Πρόνοιας Ξενοδόχων.

Το Ξ.Ε.Ε. διοικείται από διοικητικό συμβούλιο αιρετών αντιπροσώπων των

ξενοδοχείων όλης της χώρας και εκπροσώπων του κράτους, ενώ το Ξ.Ε.Ε. είναι μέλος της Συνομοσπονδίας των Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχίας και Εστίασης των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.2.1.5 Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (Π.Ο.Ξ.)

Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων ιδρύθηκε το 1946 ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Είναι δευτεροβάθμιο ξενοδοχειακό όργανο και εκπροσωπεί τις τοπικές ενώσεις ξενοδόχων.

Κύριοι σκοποί της Π.Ο.Ξ. είναι:

α. Η οργάνωση όλων των ξενοδοχείων της χώρας σε νόμιμα σωματεία και η ένταξή τους στο δύνاميκό της ομοσπονδίας.

β. Η συνεργασία των σωματείων-μελών της ομοσπονδίας για την προαγωγή του ξενοδοχειακού επαγγέλματος, την εξυπηρέτηση των καλώς εννοουμένων συμφερόντων των ξενοδοχείων και την εξύψωση του ξενοδόχου στην εκτίμηση του κράτους και του κοινού.

Η διοίκηση της Π.Ο.Ξ. περιλαμβάνει: τη Γενική Συνέλευση, το διοικητικό συμβούλιο και τη διοικούσα επιτροπή.

4.2.2 Η περιφερειακή διοικητική οργάνωση του τουρισμού

Σε περιφερειακό επίπεδο, η διοικητική οργάνωση του τουρισμού ασκείται από τις περιφερειακές διευθύνσεις του Ε.Ο.Τ. Σύμφωνα με το άρθρο 29 του Ν. 2636/98 παράγραφος 1, μπορούν να μεταβιβάζονται αρμοδιότητες των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του Ε.Ο.Τ στις περιφέρειες και να καταργούνται ή να αναδιρθρώνονται αυτές οι υπηρεσίες του Ε.Ο.Τ. με προεδρικό διάταγμα¹⁴².

Κατά τον ίδιο τρόπο, με προεδρικό διάταγμα, μπορεί να συνιστώνται νέες ή να αναδιρθρώνονται οι υφιστάμενες υπηρεσίες του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης και των περιφερειών, στις οποίες μεταβιβάζονται οι αρμοδιότητες, να συνιστώνται ή να μεταφέρονται οι αναγκαίες οργανικές θέσεις, να μεταφέρονται οι αναγκαίοι όροι και να θεσπίζονται τα αναγκαία όργανα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων.

Φυσικά, η μεταφορά αρμοδιοτήτων από τον Ε.Ο.Τ. στις περιφέρειες εντάσσεται στα πλαίσια της διοικητικής αποκέντρωσης της χώρας, και ειδικότερα στα πλαίσια μιας τουριστικής αποκέντρωσης, όπου η περιφέρεια εκλαμβάνεται ως μια ιδιαίτερη χωρική ενότητα, με ίδια διοίκηση και πολιτικές.

Στην παρούσα όμως χρονική περίοδο, οι περιφερειακές διευθύνσεις του Ε.Ο.Τ και οι λειτουργίες που ασκούν συμμορφώνονται στο ήδη προϋπάρχον καθεστώς.

Οι περιφερειακές διευθύνσεις τουρισμού του Ε.Ο.Τ. ασκούν συγκεκριμένο αριθμό αρμοδιοτήτων. Αυτές αφορούν:

- την εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής
- την τουριστική πληροφόρηση
- τη συνεργασία με τους ΟΤΑ.
- τη συνεργασία με φορείς του ιδιωτικού τομέα
- την ενημέρωση της κεντρικής υπηρεσίας
- την υποβολή προτάσεων

¹⁴² Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

- την έγκριση αρχιτεκτονικών σχεδίων
- τις άδειες λειτουργίας των τουριστικών καταλυμάτων
- τον έλεγχο των τουριστικών εγκαταστάσεων
- τις δημόσιες σχέσεις που τους έχει μεταβιβάσει η κεντρική υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. με στόχο την αποκέντρωση.

Επιπλέον, επιβλέπουν την πρόοδο τυχόν τουριστικών έργων που γίνονται στην περιοχή δικαιοδοσίας τους και τη λειτουργία των τοπικών τουριστικών εγκαταστάσεων.

4.2.3 Η νομαρχιακή οργάνωση του τουρισμού - Οι Νομαρχιακές Επιτροπές Τουριστικής Προβολής (Ν.Ε.Τ.Π.)

Σύμφωνα με την παράγραφο 13 του άρθρου 1 του Ν. 2160/93:

α) Στην έδρα κάθε νομού συνιστάται Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, σκοπός της οποίας είναι η κατάρτιση προγραμμάτων τουριστικής προβολής της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας στο εσωτερικό και το εξωτερικό, καθώς και η εκτέλεσή τους, ύστερα από έγκριση του Ε.Ο.Τ. Η Επιτροπή Τουριστικής Προβολής συνιστάται με απόφαση του νομάρχη, είναι επταμελής και αποτελείται από εκπροσώπους της δημόσιας διοίκησης, των Ο.Τ.Α. και των τουριστικών παραγωγικών τάξεων.

β) Τα προγράμματα τουριστικής προβολής του προηγούμενου εδαφίου χρηματοδοτούνται μέχρι ποσοστού 50% από τον Ε.Ο.Τ. και κατά το υπόλοιπο από υποχρεωτικές εισφορές των Ο.Τ.Α. και όλων των παραγωγικών τάξεων της χωρικής ενότητας του νομού, που καθορίζονται κάθε έτος με απόφαση του οικείου νομάρχη, ανάλογα με τις αιτήσεις ανάγκης χρηματοδότησης των περιφερειακών προγραμμάτων προβολής και πάντως μέσα στα όρια προϋπολογισμού της δαπάνης των προγραμμάτων που εγκρίνει ο Ε.Ο.Τ.

Αρμοδιότητες της Επιτροπής (Ν.Ε.Τ.Π.) είναι:

α) Η κατάρτιση ολοκληρωμένων προγραμμάτων που θα ανταποκρίνονται σε μια φιλοσοφία προβολής της συνολικής τουριστικής προσφοράς σε τοπικό επίπεδο.

β) Η υποβολή των προγραμμάτων στον Ε.Ο.Τ. προς έγκριση.

γ) Η παρακολούθηση υλοποίησής τους.

δ) Η απόδοση στον Ε.Ο.Τ. του απολογισμού εφαρμογής τους.

Η επιτροπή είναι επταμελής και προεδρεύεται από το νομάρχη ή εκπρόσωπό του. Συμμετέχουν εκπρόσωποι των Ο.Τ.Α. και των τουριστικών παραγωγικών τάξεων (ξενοδοχείων, τουριστικών γραφείων) που επιθυμούν να συμμετέχουν στην τοπική αυτή πρωτοβουλία. Οι εκπρόσωποι αυτοί ορίζονται από τους αντίστοιχους συλλογικούς φορείς. Σε όσες περιφέρειες υπάρχουν διευθύνσεις - γραφεία του Ε.Ο.Τ., συμμετέχει στην επιτροπή και ο προϊστάμενος του Ε.Ο.Τ ως εκπρόσωπος¹⁴³.

4.3 Τα Τουριστικά Γραφεία

4.3.1 Ορισμός και λειτουργίες

Το τουριστικό γραφείο είναι μια εμπορική επιχείρηση η οποία λειτουργεί ως ένας αυτόνομος ενδιάμεσος φορέας στη διανομή των τουριστικών προϊόντων.

¹⁴³ Χατζηνικολάου Ελ., «Η τουριστική προβολή σε επίπεδο Νομού - Ο νέος θεσμός των Ν.Ε.Τ.Π.», Ε.Ε.Τ.Α.Α. 1995

Ουσιαστικά παρεμβαίνει μεταξύ του πελάτη και του τελικού προϊόντος, αποκομίζοντας μια προμήθεια στο σύνολο των πραγματοποιούμενων πωλήσεων.

Τα τουριστικά γραφεία, όσον αφορά την έδρα τους, διακρίνονται σ' εκείνα που είναι εγκατεστημένα στις χώρες προέλευσης των τουριστών καθώς και σ' εκείνα που βρίσκονται στις χώρες υποδοχής. Τα πρώτα αποτελούν το κατεξοχήν δίκτυο διανομής των τουριστικών υπηρεσιών (τουριστικά καταλύματα, μεταφορές, υπηρεσίες αναψυχής κτλ.), που συνθέτουν συχνά το τελικό τουριστικό προϊόν της χώρας υποδοχής, ενώ τα δεύτερα, εκτός από την πώληση μιας σειράς υπηρεσιών στους ημεδαπούς, ασχολούνται με την οργάνωση της υποδοχής¹⁴⁴.

4.3.2 Τα τουριστικά γραφεία στην Ελλάδα

Σύμφωνα με το Νόμο 393/1976 (Άρθρο 1), τουριστικά γραφεία ονομάζονται "οι μονίμως οργανωμένες επιχειρήσεις, οι οποίες δια των υπ' αυτών διατιθέμενων μέσων και προσφερόμενων υπηρεσιών, αναλαμβάνουν τη μεταφορά ή διακίνηση ή διαμονή μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων ατόμων εντός και εκτός της χώρας".

Ο ορισμός του γραφείου ταξιδίων, όπως δόθηκε παραπάνω, αφενός μεν αντικατοπτρίζει τη συνθετότητα που χαρακτηρίζει το σύνολο των λειτουργιών του, αφετέρου επιχειρεί την οριοθέτησή του.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1, παρ. 2 του προαναφερθέντος νόμου, οι εργασίες που είναι σε θέση να εκτελέσει ένα γραφείο ταξιδίων παρατίθενται στη συνέχεια:

- Η κατάρτιση και εκτέλεση προγραμμάτων εκδρομών και περιηγήσεων εντός ή εκτός της χώρας, με ιδιόκτητο ή μισθωμένο μεταφορικό μέσο ή δημόσιας χρήσης θαλάσσιων, αεροπορικών ή χερσαίων μέσων.
 - Η μεσολάβηση για την ενοικίαση καταλύματος και τη διασφάλιση σίτισης, αναψυχής, ψυχαγωγίας και μέσων διακίνησης.
 - Η μεσολάβηση για έκδοση εισιτηρίων παντός μεταφορικού μέσου, εκτός εκείνων που αφορούν τη μετανάστευση.
 - Η διαμεσολάβηση για την οργάνωση πάσης φύσεως συνεδρίων.
 - Η παραλαβή και αποστολή αποσκευών κάθε περιηγητή που το ζητά, αλλοδαπού ή ημεδαπού.
 - Η διαμεσολάβηση για την έκδοση διαβατηρίων, εκτός αυτών που προορίζονται για μετανάστες.
 - Η παροχή κάθε άλλης υπηρεσίας που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τον τουρισμό, όπως η προβολή τουριστικών μονάδων, η διάθεση εισιτηρίων, καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, διενεργούμενων από τον Ε.Ο.Τ. ή από άλλους φορείς.
- Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, παρ. 3, τα τουριστικά γραφεία διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες.

α. *Τα γραφεία γενικού τουρισμού:* Αυτά είναι σε θέση να προσφέρουν όλες τις προαναφερόμενες υπηρεσίες εντός και εκτός της χώρας, σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες.

β. *Τα γραφεία εσωτερικού τουρισμού:* Αυτά μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες, μόνο σε ημεδαπούς, τις ακόλουθες υπηρεσίες:

Για τη λειτουργία ενός τουριστικού γραφείου απαιτείται ειδική άδεια από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, η οποία χορηγείται μετά από απόφαση του

¹⁴⁴ Ζούγρης Σ., «Τουριστικά γραφεία και οργανωμένα ταξίδια», Περιοδικό The Tourism Report, Τεύχος 31, Αθήνα ~ Απρίλιος 2006

γενικού γραμματέα (ειδικό σήμα λειτουργίας Ν. 2160/1993).

Σύμφωνα με το "σύστημα των σημάτων", έχει καταγραφεί από τις υπηρεσίες του Ε.Ο.Τ. ότι το 1998 λειτουργούσαν στο σύνολο της χώρας 3.767 γραφεία γενικού τουρισμού και 594 γραφεία εσωτερικού¹⁴⁵.

4.4 Οι Αδυναμίες του Παραγωγικού και Διοικητικού Τουριστικού Συστήματος στην Ελλάδα

Ο τουριστικός τομέας στην Ελλάδα είναι κατεξοχήν προσανατολισμένος στην εξυπηρέτηση του "κυρίαρχου μοντέλου", όπου το παραγωγικό τουριστικό σύστημα είναι ως επί το πλείστον προσαρμοσμένο στον τύπο της εξωστρεφούς ζήτησης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, ενώ διακρίνεται επίσης για τη στατικότητα του (μαζικός, οργανωμένος, παραθεριστικός τουρισμός).

Αυτό το πλαίσιο οριοθέτησης του τουριστικού τομέα, το οποίο εμφανίζει μια σειρά δομικών, διαρθρωτικών και οργανωτικών αδυναμιών, απεικονίζεται στους ακόλουθους παράγοντες, των οποίων αποτελεί απόρροια.

4.4.1 Οι διοικητικές δομές

- Τα εμπλεκόμενα Υπουργεία χαρακτηρίζονται, προς το παρόν, από μικρό βαθμό ενεργοποίησης στα τουριστικά δρώμενα.

- Ο Ε.Ο.Τ. διαθέτει ένα σύνολο δομών και λειτουργιών οι οποίες ανταποκρίνονται σε μικρό βαθμό στις διεθνείς εξελίξεις της τουριστικής βιομηχανίας στα πλαίσια του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας. Ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων και η άκαμπτη και ετεροχρονισμένη δομή του τού στερούν μια δυναμική αναδιάρθρωσης ή αξιοποίησης του συνολικού τουριστικού προϊόντος της χώρας, καθώς και τη δυνατότητα προσδιορισμού - επιλογής των καταλληλότερων αγορών στόχων.

- Οι περιφερειακές διοικητικές υπηρεσίες (Ε.Ο.Τ., περιφέρειες, νομαρχίες κτλ.) ακόμα και σήμερα αντιλαμβάνονται τον τουρισμό ως μια πηγή συναλλαγματικών εισπράξεων (διεθνής τουρισμός) ή ως έναν παράγοντα χωρικής ανακατανομής της κατανάλωσης των ημεδαπών (εσωτερικός τουρισμός).

- Ο βαθμός αποτελεσματικής λειτουργίας της διοικητικής αποκέντρωσης της χώρας (περιφέρεια, α' και β' βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης) και ο τουριστικός της προσανατολισμός χαρακτηρίζεται ακόμα μικρός.

- Οι λειτουργίες άλλων δημοσίων υπηρεσιών που δρουν συμπληρωματικά ή και ενισχυτικά στον τουριστικό τομέα (π.χ. υπηρεσίες Υπουργείου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος) δεν εμπεριέχουν μια τουριστική συλλογιστική και πρακτική.

- Η παρέμβαση του τουρισμού στους περισσότερους κλάδους και επιχειρήσεις άμεσης και έμμεσης παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών (70% περίπου των παραγωγικών κλάδων της οικονομίας) αγνοείται και δε λαμβάνεται υπόψη στα προγράμματα της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης.

4.4.2 Η περιφερειακή ανάπτυξη

- Ο τουριστικός τομέας δε συσχετίστηκε με μακροχρόνιους κοινωνικοοικονομικούς στόχους μιας αφαιρικής αναπτυξιακής πολιτικής.

¹⁴⁵ Κομίλης Παναγιώτης και Βαγιονής Νίκος, «Τουριστικός σχεδιασμός: Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

- Η κατανομή των τουριστικών ροών παρουσιάζει μεγάλη ασυμμετρία ως προς τις χωρικές ενότητες υποδοχής των τουριστών, οι οποίες βρίσκονται συγκεντρωμένες σ' ένα μικρό αριθμό από νομούς της χώρας (επτά νομοί αντιπροσωπεύουν το 70%).
- Οι χωροχρονικές συγκεντρώσεις των τουριστικών ροών δημιουργούν αρνητικές επιπτώσεις στις περιφερειακές και τοπικές οικονομίες και κοινωνίες.
- Η "αυθόρμητη", μη σχεδιασμένη τουριστική ανάπτυξη επιφέρει αυξημένο κοινωνικό κόστος στον τόπο υποδοχής των τουριστών.
- Η συγκέντρωση των τουριστικών εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων στη παράκτια ζώνη άφησε αναξιοποίητους τους τουριστικούς πόρους της αγροτικής ζώνης και των ορεινών όγκων.
- Η ετερογένεια της τουριστικής προσφοράς δε λαμβάνεται υπόψη στα περιφερειακά και τοπικά προγράμματα ανάπτυξης.
- Η έλλειψη χωροθέτησης των τουριστικών ζωνών και η ανυπαρξία συχνά αναπτυξιακών κριτηρίων οδηγούν ακόμα και σήμερα σε ενίσχυση του "κυρίαρχου μοντέλου" του μαζικού οργανωμένου παραθεριστικού τουρισμού.
- Η ανάπτυξη του τουρισμού σε υπανάπτυκτες περιοχές χωρίς παράλληλη ανάπτυξη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων οδηγεί σε βαθμιαία οικονομική και κοινωνική αποσύνθεση της περιφερειακής δομής και δημιουργεί οικονομικές εκροές και εξαρτήσεις.

4.4.3 Τα αναπτυξιακά προγράμματα

- Παρατηρείται έλλειψη μακροχρόνιου τομειακού προγραμματισμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Η αδυναμία άσκησης της τουριστικής πολιτικής οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στο διοικητικό συγκεντρωτισμό και τις οργανωτικές ανεπάρκειες.
- Παρατηρείται έλλειψη ουσιαστικών ερευνών στη θεμελίωση του προγραμματισμού.
- Υπάρχει ανεπάρκεια χωροταξικού σχεδιασμού.
- Συχνά διαπιστώνεται ανυπαρξία θεσμικού πλαισίου για την υλοποίηση του προγραμματισμού¹⁴⁶.

4.4.4 Οι επενδύσεις

- Διαπιστώνεται ελλιπής συντονισμός και συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.
- Συχνά υπάρχει μη ακριβής οριοθέτηση του αντικειμένου μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων.
- Η τουριστική προσφορά παρουσιάζει αδυναμίες προσαρμογής αφενός μεν προς τους στόχους της αναπτυξιακής πολιτικής, αφετέρου δε προς τις μεταβολές της τουριστικής ζήτησης.
- Οι τουριστικές επενδύσεις προσανατολίζονται κυρίως προς την εξυπηρέτηση του "κυρίαρχου μοντέλου", το οποίο τελεί υπό την επιρροή και τον έλεγχο ενός μικρού αριθμού tour-operators.
- Διαπιστώνεται ανυπαρξία ενός θεσμικού πλαισίου επενδυτικής πολιτικής.

¹⁴⁶ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

▪ Η αδυναμία μεγιστοποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις διακλαδικές σχέσεις του τουρισμού και η μη ενσωμάτωσή του στο εθνολογιστικό σύστημα της χώρας οδηγούν στην αδυναμία ενός ορθολογικού σχεδιασμού του και στην αύξηση των τουριστικών συναλλαγματικών εκροών¹⁴⁷.

¹⁴⁷ Λουκάς Δ., «Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων τουρισμού», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΟ STATUS QUO ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΚΑΙ Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.1 Διεθνείς Τάσεις Τουριστικής Ανάπτυξης και ο Ρόλος της Ελλάδας

Οι τελευταίες δεκαετίες έχουν αναμφισβήτητα αποτελέσει εποχή κατά την οποία ο τουρισμός εισήλθε ως σημαντική οικονομική δραστηριότητα στην παγκόσμια αγορά. Το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα συγκεκριμένα χαρακτηρίστηκε από την εκρηκτική ανάπτυξη του τουρισμού και στην Ελλάδα. Άλλωστε η είσοδος της νέας χιλιετίας συνοδεύτηκε από μία έντονη προσπάθεια της χώρας για βελτίωση των υποδομών, με πρωτεύοντα στόχο την επιτυχή διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 και απώτερο την ενίσχυση του χαρακτήρα αλλά και του ρυθμού ανάπτυξης της χώρας. Τα τελευταία χρόνια ο τομέας του τουρισμού γνώρισε μία άνθιση η οποία εκτός των άλλων εντάσσεται στα πλαίσια της τριτογενεποίησης της παγκόσμιας οικονομίας και έχει παρουσιαστεί σε όλα τα ανεπτυγμένα αλλά και πολλά από τα αναπτυσσόμενα κράτη. Ο τουρισμός έχει με την σειρά του εκσυγχρονιστεί και έχουν αναπτυχθεί νέα προϊόντα που ακολουθούν τους ρυθμούς της σύγχρονης εποχής. Αυτός ο εκσυγχρονισμός του τουριστικού προϊόντος έχει σημειωθεί σε διαφορετικούς χρόνους για κάθε κράτος ανάλογα με την ευρύτερη οικονομική του ανάπτυξη. Η Ελλάδα λόγω διαφόρων παραγόντων αλλά και της εδραίωσης του μοντέλου «ήλιος-θάλασσα» που συνέχιζε να αποδίδει έστω και λιγότερο δυναμικά απ' ότι στο παρελθόν, διανύει μια περίοδο κατά την οποία οφείλει να εκσυγχρονίσει το τουριστικό της προϊόν. Παράλληλα όμως η ανάγκη για εκσυγχρονισμό είναι συνδεδεμένη με τις συγκεκριμένες παραμέτρους που θέτει ο διεθνής ανταγωνισμός. Πιο συγκεκριμένα τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και κυρίως εκείνα της Μεσογείου έχουν κατά τις προηγούμενες δεκαετίες εντοπίσει την ανάγκη για διαφοροποίηση του τουριστικού μοντέλου, από εκείνο του «ήλιου-θάλασσας» και έχουν ενσωματώσει καινούρια προϊόντα στον κλάδο του τουρισμού¹⁴⁸.

Ο ελληνικός τουρισμός, όπως αναλύεται και σε επόμενο υποκεφάλαιο, τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει παρουσιάσει μία σχετική κάμψη η οποία οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στην ένταση του ανταγωνισμού με άλλες χώρες. Τα νέα εξελιγμένα τουριστικά προϊόντα που διατίθενται στην αγορά σε συνδυασμό με την εδραίωση των φτηνών αεροπορικών εισιτηρίων έχουν αυξήσει τον ανταγωνισμό και με άλλες χώρες πέραν του ευρωπαϊκού και ιδιαίτερα του μεσογειακού χώρου. Οι ανταγωνιστικές αυτές πολιτικές αλλά και τα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης αφορούν σε οργανωμένες παραθεριστικές περιοχές με πολυθεματικό ή εξειδικευμένο χαρακτήρα, που δίνουν την δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε πλήθος δραστηριοτήτων και παρέχουν δυνατότητα άμεσης πρόσβασης στην ευρύτερη περιοχή με εξελιγμένα αεροδρόμια που δέχονται πτήσεις από όλο τον κόσμο. Παράλληλα οι σύγχρονες τουριστικές πολιτικές των διαφόρων

¹⁴⁸ Χρήμα και Τουρισμός, «Σε αναπτυξιακή πορεία ο διεθνής τουρισμός», Τεύχος 114, Αθήνα – Μάρτιος 2006

ανταγωνιστικών κρατών με την Ελλάδα, δίνουν ιδιαίτερη σημασία εκτός από την δυνατότητα πρόσβασης στον τόπο διαμονής, στην δυνατότητα εξατομίκευσης του προϊόντος βάσει των προσωπικών επιλογών του καθενός. Το τελευταίο επιτυγχάνεται με την προώθηση πολλών και διαφορετικών μορφών τουρισμού ταυτόχρονα σε ευρύτερες περιοχές, προσβάσιμες όπου η χρονοαπόσταση είναι δελεαστική ώστε ο τουρίστας να καταναλώνει όσον το δυνατόν περισσότερα προϊόντα / τουριστικές δραστηριότητες, σε κοντινές αποστάσεις. Αυτή η εξατομίκευση του προϊόντος έχει προκύψει κι από τον ρόλο των tour operators τα τελευταία χρόνια, ο οποίος πλέον τείνει να αντικαθίσταται ολοκληρωτικά από δημόσιους ή ημιδημόσιους οργανισμούς προώθησης και διαχείρισης του τουριστικού προϊόντος.

Η Γαλλία και η Ισπανία αποτελούν δύο από τα ευρωπαϊκά παραδείγματα όπου ακόμα και σήμερα γίνεται προσπάθεια εξάλειψης του φαινομένου των tour operators κι αντικατάστασης τους με κάποιο δημόσιο φορέα που να κατευθύνει την τουριστική κίνηση προς τις περιοχές όπου υπάρχει ανάγκη και δυνατότητα ανάπτυξης του τουρισμού, παράλληλα να ασκεί τον έλεγχο κορεσμού των περιοχών και τον βαθμό προστασίας των πόρων αλλά και να εξασφαλίζει την εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής της χώρας.

Είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι στην παγκόσμια τουριστική σκηνή προωθούνται τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα, οι ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, εκείνες που είναι συμβατές με το μοντέλο της βιωσιμότητας που ακολουθείται στην εκμετάλλευση των πόρων, φυσικών και ανθρωπογενών από τους παγκόσμιους οργανισμούς για το περιβάλλον αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι με όλες τις παραπάνω παραμέτρους έχουν εισχωρήσει στον παγκόσμιο τουρισμό οι εναλλακτικές και οι ήπιες¹⁴⁹ μορφές που διασφαλίζουν την πολυθεματικότητα αλλά και τον αποπροσανατολισμό του εκάστοτε τουριστικού προϊόντος από το μοντέλο που έχει ήδη ακολουθήσει.

Οι σύγχρονες λοιπόν τάσεις τουριστικής ανάπτυξης, επιβάλλουν την εξατομίκευση του προϊόντος, την μετάβαση του επισκέπτη στον τόπο διαμονής με ανταγωνιστικές τιμές και σύγχρονα μέσα μεταφοράς, αλλά και την δυνατότητα υιοθέτησης εναλλακτικών και ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων αλλά και πολύ εξειδικευμένων. Τέτοιες πολύ εξειδικευμένες δραστηριότητες που έχουν δημιουργήσει τουριστικό χαρακτήρα, είναι αθλήματα όπως το γκολφ, η ιππασία, η ποδηλασία, άλλες δραστηριότητες όπως η διοργάνωση συνεδρίων, εκθέσεων, φεστιβάλ, άλλων πολιτιστικών δρώμενων κλπ. Παράλληλα ο παραθερισμός και η αγορά β' κατοικίας σε μία διαφορετική της χώρας διαμονής, χώρα αποτελούν μία από τις σύγχρονες τάσεις του τομέα.

Η Ισπανία αποτελεί ίσως το πιο σημαντικό τέτοιο παράδειγμα όπου οι μηχανισμοί του Real Estate, εισέβαλαν στην τουριστική αγορά και εισήγαγαν ένα νέο εργαλείο ετεροκαθορισμού του τουρισμού στην χώρα, ενώ στην Γαλλία το φαινόμενο αντιμετωπίστηκε με την δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων τουριστικής κατοικίας σε ολοκληρωμένες τουριστικά περιοχές¹⁵⁰. Σε τέτοιες περιοχές υιοθετήθηκαν όλες οι παραπάνω παράμετροι εφόσον εξασφαλίστηκε η προσβασιμότητα με σύγχρονα αεροδρόμια και φτηνές πτήσεις, εξασφαλίστηκε η πολυθεματικότητα και τέλος το εργαλείο εκείνο που ολοκλήρωσε την τουριστική

¹⁴⁹ Σε προηγούμενο κεφάλαιο δίνονται οι ορισμοί του ήπιου, εναλλακτικού κλπ. τουρισμού

¹⁵⁰ Βλ. case study για την περίπτωση της Γαλλίας στο οικείο παράρτημα

αυτή δράση ήταν το marketing και η προώθηση και διαφήμιση του τουρισμού ως ένα ανταγωνιστικό προϊόν προς κατανάλωση.

Μέσα σε όλες αυτές τις πολιτικές και τις τάσεις που διακρίνονται για τον τουρισμό σήμερα, ενσωματώνεται και η καινοτομία ή οποία αποτελεί βασικό συστατικό ενός σύγχρονου τουριστικού προϊόντος. Η υιοθέτηση νέων πρωτοπόρων μοντέλων και προϊόντων τουρισμού, οφείλει να αποτελέσει βασικό παράγοντα για τον προσανατολισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος προς νέες κατευθύνσεις που συμβαδίζουν με την παγκόσμια ζήτηση και προσφορά. Με την ανάλυση και παρουσίαση των μελετών περίπτωσης μπορούμε ενδεικτικά να διαπιστώσουμε τον νέο προσανατολισμό του τουριστικού τομέα παγκοσμίως. Οι περιπτώσεις που μελετώνται είναι ενδεικτικές και πρέπει να χρησιμοποιηθούν για παρατήρηση των στρατηγικών κάθε χώρας ή πόλης και αναγνώριση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους. Η επιτυχής ανάπτυξη θα επέλθει με την προσαρμογή κάθε περίπτωσης στην ελληνική πραγματικότητα¹⁵¹.

5.2 Η Ανάπτυξη του Τουρισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Βασικά Χαρακτηριστικά και Κατευθύνσεις Πολιτικής

Ο τουρισμός αποτελεί για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το μεγαλύτερο οικονομικό τομέα. Συμβάλλει (1992) στο σύνολο των χωρών της κατά 14% στο ΑΕΠ, αποτελεί το 8% των καταναλωτικών δαπανών του νοικοκυριού, το 4,5% του συνόλου των συναλλαγματικών εσόδων, το 13,2% της συνολικής απασχόλησης.

Η Ευρώπη δέχεται 64% των αφίξεων τουριστών στον κόσμο, έχει το 53% των τουριστικών εισπράξεων, αλλά αντιμετωπίζει συνεχώς ογκούμενο ανταγωνισμό από άλλες περιοχές, όπως είναι η Ανατολική Ασία και η Αφρική (μεταξύ 1972 και 1992 η Ευρώπη έχασε το 10% του μεριδίου της στην παγκόσμια τουριστική αγορά). Το μεγαλύτερο και διαχρονικά αυξανόμενο ποσοστό συγκεντρώνει η Μεσογειακή Λεκάνη (73%).

Ο τουρισμός χαρακτηρίζεται από ισχυρή συγκέντρωση σε χρόνο (τρίμηνη καλοκαιρινή περίοδος αιχμής), σε χώρο (περιοχές που προσφέρουν ελκυστικά ακρογιάλια, τοπία και ήλιο) και σε τρόπο διακίνησης (μαζική).

Η συγκέντρωση αυτή έχει δημιουργήσει προβλήματα συμφόρησης και παντός είδους οχλήσεων στους τουρίστες και σημαντική αλλοίωση μέχρι και καταστροφή πολύτιμων περιβαλλοντικών αξιών, καθώς και κρίσιμη ανεπάρκεια υποδομής στις περιοχές και εποχές αιχμών.

Κρίνεται δυνατή η ανάπτυξη ποικιλίας μορφών τουρισμού (πολιτιστικός, αγροτουρισμός, οικολογικός, υγείας και άθλησης, ερασιτεχνικής ενασχόλησης με διάφορες δραστηριότητες, κλπ). Δύο μορφές τουρισμού ξεχωρίζουν ιδιαίτερα για τη δυνατότητα που παρέχουν για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, μεγαλύτερη διασπορά στο χώρο, καλύτερη αξιοποίηση του μεγάλου πλούτου μνημείων φύσης και πολιτισμού που διαθέτει η Ευρώπη και μεγαλύτερη ποικιλία ευκαιριώνσχόλης, ο αγροτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός.

Για τον αγροτουρισμό αναφέρεται ότι 80% του ευρωπαϊκού χώρου είναι αγροτικός και 25% των διακοπών των Ευρωπαίων πραγματοποιείται στις αγροτικές περιοχές (αγροτουρισμός, ιαματικός τουρισμός, δραστηριότητες υπαίθρου, όπως

¹⁵¹ Χρήμα και Τουρισμός, «Σε αναπτυξιακή πορεία ο διεθνής τουρισμός», Τεύχος 114, Αθήνα – Μάρτιος 2006

είναι η ιππασία, το ψάρεμα, η πεζοπορία, η αναρρίχηση, οι χιονοδρομίες). Δεν υπάρχει, όμως, στον αγροτικό χώρο επαρκής και κατάλληλη υποδομή και οργάνωση των τουριστικών επιχειρήσεων.

Για τον πολιτιστικό τουρισμό αναφέρεται ότι ο μεγάλος πλούτος από μνημεία όλων των εποχών και η ποικιλία ιστορίας και ζώσας παράδοσης που υπάρχει στο χώρο της Ε.Ε., το ενδιαφέρον για επίσκεψη των χωρών της που αφορά όχι μόνο τους σημερινούς κατοίκους αλλά και τους κατοίκους του Νέου Κόσμου που κατάγονται απ' αυτήν αποτελεί τη μεγάλη ευκαιρία για διατήρηση και αύξηση προσέλευσης τουριστικού ρεύματος, αν εφαρμοστεί κατάλληλη πολιτική¹⁵².

Η πρώτη συγκεκριμένη πανευρωπαϊκή πρωτοβουλία ήταν η οργάνωση του Ευρωπαϊκού Έτους Τουρισμού το 1991. Σκοπός του η εκτίμηση της κοινωνικής και οικονομικής σημασίας του τουρισμού για την Ε.Ε. και η διαμόρφωση πολιτικής στο πλαίσιο και της ευνοϊκής για τον τουρισμό απελευθέρωσης της κίνησης ανθρώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων.

Στο έτος αυτό μνήκαν οι βάσεις για διακρατικές επαφές ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς τουριστικούς και άλλους παράγοντες διαφόρων κρατών και χρηματοδοτήθηκαν 269 προγράμματα διακρατικής συνεργασίας σε μεγάλο φάσμα τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως είναι ο τουρισμός εκτός αιχμής, ο αγροτικός και πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός νέων, ο περιβαλλοντικά ευαίσθητος τουρισμός, κλπ.

Η εμπειρία που αποκτήθηκε από την πρωτοβουλία αυτή οδήγησε στο να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη του αγροτικού και του πολιτιστικού τουρισμού, με έγκριση και εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων. Από τις 631 προτάσεις εγκρίθηκαν 48 πολυμερούς διακρατικής συνεργασίας και μεγάλης θεματικής ποικιλίας, μικρού προϋπολογισμού αλλά μεγάλης σημασίας για υποκίνηση ενδιαφέροντος και δημιουργία πνεύματος συνεργασίας ανάμεσα στις τοπικές κοινότητες και σε άλλες της ίδιας χώρας ή άλλων χωρών με παρόμοιες συνθήκες και δυνατότητες.

Παράλληλες, σημαντικές, συναφείς δράσεις που αναπτύχθηκαν από τότε είναι η εξέλιξη της αγροτικής πολιτικής, που δεν αφορά μόνο τον πρωτογενή τομέα αλλά το σύνολο της οικονομίας και κοινωνίας και του περιβάλλοντος του αγροτικού χώρου στο πλαίσιο των αρχών της αειφόρου ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

Παράλληλα με τον αναγκαίο εκσυγχρονισμό της γεωργικής παραγωγής προωθούνται με τις νέες πολιτικές συναφείς διαστάσεις της ανάπτυξης, όπως είναι ο τουρισμός, οι υπηρεσίες, η σχετική υποδομή και ανωδομή, η πολιτιστική ανάπτυξη, η προστασία, αποκατάσταση, ανάδειξη και ορθή αξιοποίηση τοπίων, φυσικών μνημείων, οικοσυστημάτων, πανίδας, χλωρίδας, ανθρωπογενών μνημείων όλων των εποχών, ζώσας παράδοσης και του κελύφους της. Σχετική είναι η Πρωτοβουλία LEADER, LIFE, το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη, ειδικά προγράμματα ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών, αλλά και η πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης.

¹⁵² Λαγός Δ., «Τουριστική Ανάπτυξη και Δομημένο Περιβάλλον» Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων – Τόπος, Αθήνα 1995

Ο ευρωπαϊκός τουρισμός έχει παρουσιάσει δυναμική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Παρά το συνεχή αυξανόμενο διεθνή ανταγωνισμό, η Ευρώπη παραμένει ο κυριότερος τουριστικός προορισμός του κόσμου. Ο πολυδιάστατος ρόλος του τουρισμού –επιπτώσεις στην οικονομία, στην απασχόληση αλλά και το περιβάλλον– έχει αναδείξει κατ' αρχάς την ανάγκη ξεκάθαρης τουριστικής πολιτικής από κάθε χώρα-τουριστικό προορισμό και κατὰ δεύτερον την αναγκαιότητα κοινής τουριστικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο την παροχή κινήτρων για περαιτέρω ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών, ώστε να διατηρηθεί η υψηλή ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης στον τουριστικό τομέα.

Αξιοσημείωτο, όμως, είναι ότι σε αντίθεση με την πλειονότητα των οικονομικών τομέων, για τον τουρισμό δεν υπάρχει ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική, παρά μόνο κατευθύνσεις προς κάθε κράτος – μέλος ξεχωριστά. Η ύπαρξη κοινής τουριστικής πολιτικής θα ευνοούσε ιδιαίτερα την Ελλάδα, της οποίας η οικονομία στηρίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό στον τουρισμό. Τα οφέλη που θα καρπωθεί η χώρα μας από μία τέτοια πολιτική θα είναι διπλά: τα κονδύλια για την περαιτέρω ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού θα έχουν ως αποτέλεσμα κατ' αρχάς την αύξηση του ξενοδοχειακού δυναμικού, αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών και γενικότερα των τουριστικών υποδομών που ως συνέπεια θα έχουν την ώθηση του ελληνικού τουρισμού. Παράλληλα, ο προσανατολισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συγκεκριμένες περιφέρειες με στόχο την ανάδειξη τους ως τουριστικοί προορισμοί θα έχει ως αποτέλεσμα την απαξίωση άλλων ανταγωνιστικών περιφερειών, καθώς θα έχουν λιγότερη προβολή και δε θα προσφέρουν τα ίδια επενδυτικά κίνητρα. Το αποτέλεσμα δηλαδή για τις ελληνικές περιφέρειες θα είναι πολλαπλασιαστικό.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά, που καθορίζουν τις τάσεις στον ευρωπαϊκό τουρισμό κατά την τρέχουσα περίοδο, είναι τα εξής¹⁵³:

- ο αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ τουριστικών προορισμών,
- η εξάπλωση και αύξηση των αερογραμμών χαμηλού κόστους και η αύξηση του ποσοστού των λεγόμενων κρατήσεων της «τελευταίας στιγμής».
- η χρήση του διαδικτύου ως μείζονος διαύλου σχεδιασμού και διανομής τουριστικών προϊόντων, καθώς και άνοδος των τμηματικά «πακετοποιημένων» και εξατομικευμένων διακοπών
- το ισχυρό ΕΥΡΩ, που είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια της δυνατότητας να επωφελούνται οι πελάτες από τις διακυμάνσεις του εθνικού νομίσματος,
- ο περιορισμός του χρόνου των διακοπών και της δαπάνης στον προορισμό,
- η σύνδεση του παραθερισμού με την ενεργητική συμμετοχή των τουριστών σε ενόητες δραστηριότητες και η είσοδος μακρινών εξωτικών προορισμών (με πιο θεαματικό αυτό της Κίνας) στην τουριστική αγορά.
- Συνεχιζόμενες και πιθανώς ενισχυμένες απαιτήσεις ασφάλειας με παράλληλη ενίσχυση, σε σύγκριση με αυτά για μακρινούς προορισμούς, των ενδοπεριφερειακών ταξιδιών για διακοπές.
- Συντομότερες και συχνότερες παραδοσιακές διακοπές.
- Ενδυνάμωση των χωρών που εξειδικεύονται σε ειδικές μορφές τουρισμού και υποδομές, και ζήτηση για αυθεντικές εμπειρίες, γνωριμία με τη φύση και τον πολιτισμό των προορισμών.

¹⁵³ Θεώρημα-Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

Με βάση τις εκτιμήσεις για τις προοπτικές της εξέλιξης της προσφοράς και της ζήτησης στις διάφορες περιοχές του κόσμου για τα αμέσως επόμενα χρόνια, που έχουν γίνει πρόσφατα από εκπροσώπους των διεθνών οργανισμών, οι εξελίξεις στον διεθνή τουρισμό θα έχουν τα ακόλουθα ποσοτικά χαρακτηριστικά:

1. συνέχιση της γενικά ανοδικής πορείας του παγκόσμιου τουρισμού (μέση ετήσια αύξηση περίπου 4,3 %) με διατήρηση της.

2. Αυξητική τάση του αριθμού των εισερχομένων τουριστών ηλικίας 45+ από τις δυτικές χώρες και την Ιαπωνία.

3. Το τελευταίο διάστημα και ειδικότερα κατά το έτος 2004 (στοιχεία Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού) παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση στις διεθνείς τουριστικές αφίξεις της τάξης του 12% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2003.

Σύμφωνα με τη μελέτη προοπτικής ανάπτυξης του τομέα, που εκπονήθηκε από τον ΠΟΤ, οι προοπτικές μέχρι το τέλος της επόμενης δεκαετίας είναι να φθάσουν συνολικά οι αφίξεις του διεθνούς τουρισμού, στο 1,6 δις, με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 4,3%. Παράλληλες προβλέψεις υπολογίζουν τη μέση αύξηση των αεροπορικών ταξιδιών σε 3,5%.

Οι παράγοντες που επηρέασαν θετικά την τουριστική κίνηση και οδήγησαν στην ανάκαμψη των αφίξεων σε όλους τους διεθνείς τουριστικούς προορισμούς, αποδίδονται στη μείωση των ευρύτερων γεωπολιτικών εντάσεων και τις θετικές οικονομικές επιδόσεις στις χώρες προέλευσης της τουριστικής ζήτησης. Η θετική αυτή πορεία όμως ενδέχεται να επηρεαστεί αρνητικά το επόμενο διάστημα από τη διατήρηση της αυξημένης τιμής του πετρελαίου¹⁵⁴.

5.3 Ένταξη του Ελληνικού Τουρισμού στη Σύγχρονη Ευρωπαϊκή και Διεθνή Τουριστική Αγορά

Η Ελλάδα, όπως γίνεται φανερό στα κεφάλαια της ανάλυσης που ακολουθούν, διαθέτει τους πόρους εκείνους που μπορούν να την αναδείξουν σε πολύ σημαντικό τουριστικό προορισμό σε παγκόσμιο επίπεδο, ρόλο που σε ένα βαθμό κατέχει κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρά το γεγονός ότι έχουν σημειωθεί αυξομειώσεις στο μερίδιο της χώρας στην αγορά. Ωστόσο, το μέλλον του τουριστικού τομέα στην Ελλάδα δεν πρέπει να θεωρείται προδιαγεγραμμένο. Ανεξάρτητα από το αν η περίοδος κάμψης που φαίνεται να διανύει ο τουρισμός τα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετίας αποδίδεται σε μια γενικότερη οικονομική ύφεση πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αποκτά σταδιακά ζωτική σημασία για την εθνική οικονομία ο ελληνικός τουρισμός να αντεπεξέλθει στον αυξανόμενο ανταγωνισμό και τις προκλήσεις που προκύπτουν από τις αλλαγές στα χαρακτηριστικά και τη δομή της παγκόσμιας και ευρωπαϊκής αγοράς.

Όπως προκύπτει από κείμενα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ)¹⁵⁵ η αγορά αναμένεται να παρουσιάσει στο μέλλον μεγέθυνση ως προς τη ζήτηση ενώ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της έχουν συντελέσει οι υπό εξέλιξη δημογραφικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στην Ευρώπη με κυριότερες:

¹⁵⁴ Λαγός Δ., «Οι οικονομικές επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης στον ελληνικό τουρισμό», Περιοδικό Τόπος, Τεύχος 9, Αθήνα 1995

¹⁵⁵ Πολλά από τα κείμενα είναι διαθέσιμα στον ιστοτόπο του οργανισμού: <http://www.world-tourism.org>

- Τη γήρανση του πληθυσμού
- Τη μεταβολή στη σύνθεση (λιγότερα παιδιά) και τη συνοχή των οικογενειών
- Την αυξημένη κινητικότητα των επαγγελματιών.

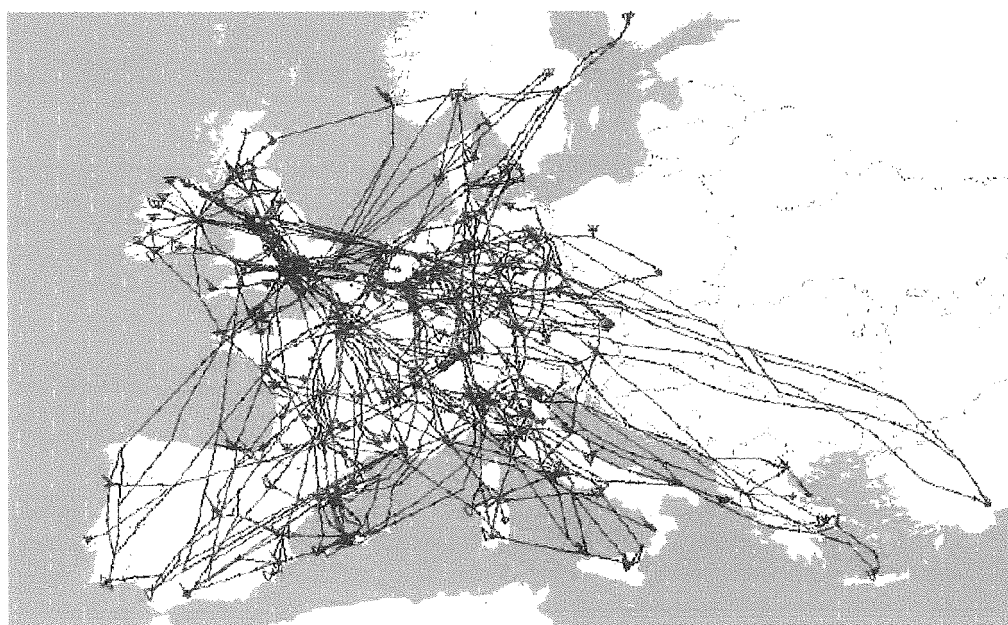
Σε βασικό παράγοντα για τη μελλοντική ανάπτυξη του τομέα φαίνεται να αναδεικνύεται η σταδιακή μείωση του κόστους μετακίνησης κυρίως μέσω της λειτουργίας αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους με προφανή προϋπόθεση την διαμόρφωση των αντίστοιχων υποδομών (αεροδρομίων). Όπως φαίνεται στο Χάρτη 5.1, το δίκτυο υποδομών που δίνει τη δυνατότητα για μετακινήσεις χαμηλού κόστους αποκτά σταδιακά ιδιαίτερα μεγάλη πυκνότητα στην κεντρική Ευρώπη και επεκτείνεται ομοιόμορφα προς τη Σκανδιναβία και την Ισπανία. Γίνεται φανερή η έκκεντρη θέση της Ελλάδας και της Τουρκίας, η ακτινική τους σύνδεση με την Ευρώπη και η περιορισμένη διάθεση πυλών χαμηλού κόστους. Η ενίσχυση των συνδέσεων χαμηλού κόστους αποκτά βαρύνουσα σημασία για την Ελλάδα δεδομένης της χωρικής απομόνωσης της χώρας, σε σχέση με την κεντρική Ευρώπη, και την περιορισμένη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών των αεροπορικών μεταφορικών συνδέσεων.

Σύμφωνα με τον ΠΟΤ η δυνατότητα μετακίνησης χαμηλού κόστους μπορεί να προκαλέσει δομικές αλλαγές στη διαμόρφωση της αγοράς καθώς έχει ως αποτέλεσμα:

- Τη συνολική αύξηση της κινητικότητας με περισσότερα και συχνότερα ταξίδια, κυρίως μέσω και μικρών αποστάσεων με επιπτώσεις στην εποχικότητα (δυνατότητα χρονικής διασποράς των επιπλέον αφίξεων) και τη χωρική κατανομή της αγοράς (δυνατότητα διαμόρφωσης νέων προορισμών κοντά σε «πύλες»).
- Αύξηση της δυνατότητας κατανάλωσης στους προορισμούς και μεγέθυνση της αγοράς τουρισμού ελεύθερου χρόνου
- Μεγέθυνση της αγοράς παραθεριστικής κατοικίας μακράς διαμονής, ιδίως στην Ευρώπη.

ΧΑΡΤΗΣ 5.1

Η εξάπλωση των δικτύων μετακίνησης χαμηλού κόστους στην Ευρώπη

Πηγή: www.aircraft-charter-world.com

Έτσι στα βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων τάσεων της τουριστικής ζήτησης όπως διαμορφώνεται συγκαταλέγονται:

- η αυξανόμενη διαφοροποίηση των προορισμών και των προϊόντων.
- και η αύξηση των μεμονωμένων σε σχέση με τους μαζικά μετακινούμενους τουρίστες,

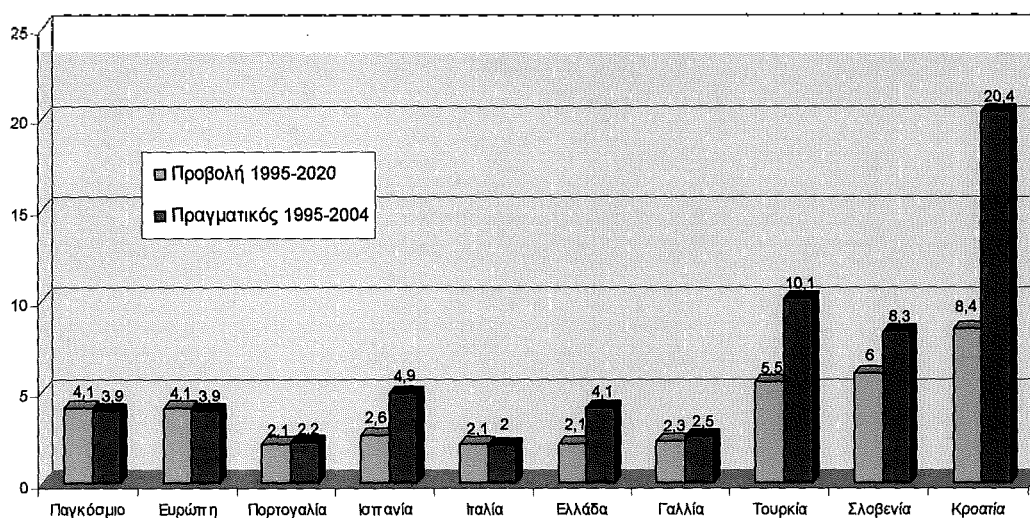
Σε σχέση με τη θεματική κατανομή της ζήτησης θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι ο τουρισμός ελευθέρου χρόνου και κυρίως ο τουρισμός «ήλιου και θάλασσας» θα συνεχίσει να αποτελεί την κυρίαρχη μορφή, τουλάχιστον για τα επόμενα 15 χρόνια. Σημαντικό μερίδιο διεκδικούν ο αθλητικός τουρισμός, ο τουρισμός φύσης, ο πολιτιστικός καθώς και ο αστικός τουρισμός.

Το σύνολο των δομικών αλλαγών του τουριστικού τομέα σε συνδυασμό με τις παγκόσμιες κοινωνικές και οικονομικές συγκυρίες προδιαγράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά της ζήτησης για τις αμέσως επόμενες δεκαετίες και διαμορφώνουν ένα πλαίσιο παραγόντων διαμόρφωσης της προσφοράς.

Οι ρυθμοί ανάπτυξης αναμένεται να επιβραδυνθούν ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί οι χώρες χαμηλού κόστους όπως η Σλοβενία, η Τουρκία και η Κροατία παρουσίασαν ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά την τελευταία δεκαετία. Στο μέλλον και ως το 2020 η ανάπτυξη τους αναμένεται να επιβραδυνθεί ωστόσο θα συνεχίσει να παρουσιάζει ποσοστά πολλαπλάσια των αντίστοιχων για χώρες της Δυτικής Ευρώπης, γεγονός το οποίο κάνει φανερό ότι δεν θα φτάσουν εντός της επόμενης δεκαπενταετίας σε στάδιο πλήρους ωρίμανσης της αγοράς τους.

Η Ελλάδα παρουσιάζει για την προηγούμενη δεκαετία ρυθμούς μεγέθυνσης του μεριδίου της στην αγορά κοντά στο μέσο όσο για την Ευρώπη, κατάσταση η οποία προβλέπεται να ανατραπεί καθώς για την επόμενη δεκαπενταετία αναμένεται να διατηρήσει ρυθμό αύξησης των αφίξεων υποδιπλάσιο του Ευρωπαϊκού. Παρόμοια συμπεριφορά, ως προορισμός παρουσιάζει και η Ισπανία, διατηρώντας ωστόσο υψηλότερα ποσοστά¹⁵⁶.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.1
Διεθνείς τουριστικές αφίξεις
Προβαλλόμενος και πραγματικός μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης (%)

Πηγή: World Travel & Tourism Council

¹⁵⁶ The Economist, Αφιέρωμα: «Η Ελλάδα στην παγκόσμια τουριστική αγορά και ο ρόλος του E.O.T.», Η Καθημερινή - Ειδικές Εκδόσεις - The Economist, Τεύχος 17, Μάιος 2005

Η παγκόσμια αγορά σταδιακά επεκτείνεται χωρικά, τόσο ως προς τη ζήτηση όσο και ως προς τη δυνατότητα προσφοράς καθώς μειώνονται οι πολιτικοί περιορισμοί και βελτιώνονται τα μέσα μεταφοράς. Η Ευρώπη αναμένεται να μειώσει το μερίδιό της στις αφίξεις, σε παγκόσμιο επίπεδο, από 67% το 1995 σε 47% το 2020¹⁵⁷. Σε σημαντική αγορά αναδεικνύεται η Ασία με προβλεπόμενο μερίδιο το 2020 25% έναντι 15% το 1995. Οι ανερχόμενες αγορές αναμένεται να εντείνουν τον ανταγωνισμό όχι όμως προωθώντας απαραίτητα όμοια τουριστικά προϊόντα με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Οι επισκέπτες / καταναλωτές γίνονται περισσότερο απαιτητικοί σε ότι αφορά τη σχέση κόστους – απόδοσης των τουριστικών προϊόντων. Παράλληλα, προκύπτουν ανάγκες διαφοροποίησης των προϊόντων ώστε να καλύπτουν εξειδικευμένες ανάγκες και βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών σε επίπεδο υποδομών, οργάνωσης και έμφυχου δυναμικού.

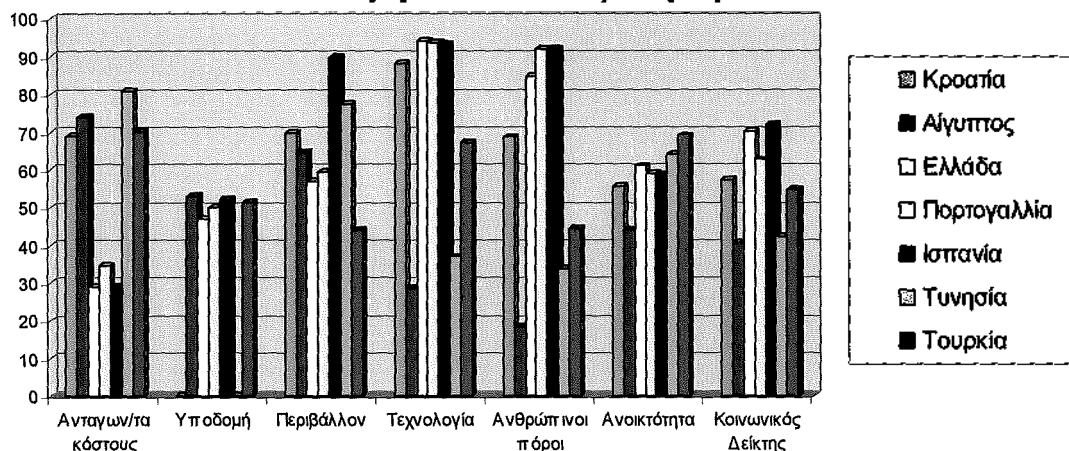
Οι παράγοντες αυτοί συνθέτουν τις προκλήσεις απέναντι στις οποίες καλείται να αντεπεξέλθει ο ελληνικός τουρισμός προκειμένου να ισχυροποιήσει τη θέση του στην παγκόσμια αγορά, θέση η οποία αποδυναμώνεται τα τελευταία χρόνια κυρίως ως αποτέλεσμα του αυξανόμενου ανταγωνισμού από χώρες χαμηλότερου κόστους.

Για την αναγνώριση των παραμέτρων που καθορίζουν την ανταγωνιστικότητα της χώρας και των δυνατοτήτων ένταξης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στην διεθνή αγορά είναι απαραίτητο να διερευνηθεί η θέση της χώρας απέναντι στους βασικούς ανταγωνιστές. Στην προσπάθεια αυτή κρίθηκε σκόπιμο η έρευνα να προσανατολισθεί στην ανάλυση των δεικτών εκείνων που καθορίζουν τη διαθεσιμότητα της χώρας ως υποδοχέα επενδύσεων. Έτσι εξασφαλίζεται η άμεση ανταπόκριση των πορισμάτων της έρευνας προς την διαμορφωμένη πολιτική ανάπτυξης από την πλευρά των θεσμικών επενδυτών που καθορίζουν τη ζήτηση των τουριστικών προϊόντων. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε για την συγκριτική ανάλυση των βασικών ανταγωνιστών του ελληνικού τουρισμού η βάση δεδομένων του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιού και Τουρισμού¹⁵⁸. Πρόκειται για μη κερδοσκοπική οργάνωση στην οποία εκπροσωπούνται οι μεγαλύτερες ιδιωτικές τουριστικές επιχειρήσεις τις παγκόσμιας αγοράς. Η βάση δεδομένων του οργανισμού περιλαμβάνει μια σειρά δεικτών που εκφράζουν το βαθμό στον οποίο κάθε χώρα προσφέρει ανταγωνιστικό περιβάλλον για την ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού.

¹⁵⁷ Cabrini Luigi, "Tourism in the world. A vision for the future", 2^ο συνέδριο για τον τουρισμό: *To reinvent tourism*, Estoril, Portugal, 4-5 Ιουλίου 2005

¹⁵⁸ World Travel & Tourism Council. Η βάση δεδομένων του οργανισμού είναι διαθέσιμη στον ιστοτόπο www.wttc.org.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.2
Συγκριτικοί δείκτες τουρισμού

Πηγή: World Travel & Tourism Council

Οι δείκτες είναι συγκριτικοί καθώς εκφράζουν την επίδοση κάθε χώρας σε κλίμακα 0-100 με το 100 να αντιπροσωπεύει την καλύτερη απόδοση. Στη συγκριτική ανάλυση που έγινε και παρουσιάζεται στη συνέχεια, επιλέχθηκαν ως βασικοί ανταγωνιστές της Ελλάδας οι χώρες: Ισπανία, Πορτογαλία, Αίγυπτος, Τυνησία, Τουρκία, Κροατία.

- **Ανταγωνιστικότητα κόστους¹⁵⁹**: Σύνθετος δείκτης ο οποίος υπολογίζεται με βάση τις τιμές των ξενοδοχείων, την αγοραστική ικανότητα των επισκεπτών στις χώρες προορισμού και το επίπεδο των φόρων που επιβάλλονται σε προϊόντα και υπηρεσίες¹⁶⁰. Είναι πολύ μεγάλη η διαφορά μεταξύ των «οικονομικών» προορισμών (Τυνησία, Αίγυπτος, Τουρκία, Κροατία) και των «ακριβότερων» (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα).

- **Υποδομές**: Συνδυάζονται τρεις δείκτες: (1) το μήκος του οδικού δικτύου σε σύγκριση με το επιθυμητό με βάση στοιχεία πληθυσμού, αστικοποίησης, εισοδήματος και ιδιαιτεροτήτων του εδάφους, (2) η προσβασιμότητα σε εγκαταστάσεις υγιεινής και η (3) διαθεσιμότητα πόσιμου νερού. Λόγω των επιλεγμένων δεικτών η διαφοροποίηση που παρουσιάζουν οι χώρες τις έρευνας δεν είναι σημαντική και τις κατατάσσει στο σύνολό τους περίπου στο μέσο της κλίμακας.

- **Περιβάλλον**: Εκφράζεται με βάση την πυκνότητα του πληθυσμού, την εκπομπή CO₂ από την τοπική βιομηχανία και την συμμετοχή της χώρας σε παγκόσμιες συνθήκες προστασίας του περιβάλλοντος. Η Ισπανία προηγείται στην κατάταξη ενώ η Ελλάδα υπερτερεί μόνο της Τουρκίας.

- **Τεχνολογία**: Προσδιορίζεται με βάση την ένταση χρήσης του διαδικτύου και κινητών και σταθερών τηλεφώνων καθώς και τις εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Οι θεωρούμενες περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, υπερτερούν ενώ ακολουθεί η Κροατία σε μικρή απόσταση. Έντονη η υστέρηση της Αιγύπτου.

- **Ανθρώπινοι πόροι**: πρόκειται για δείκτη έκφρασης του επιπέδου εκπαίδευσης των κατοίκων. Η κατάταξη είναι αντίστοιχη εκείνης του δείκτη της

¹⁵⁹ Απόδοση των όρων από το αγγλικό κείμενο

¹⁶⁰ Τα επιμέρους στατιστικά στοιχεία και δείκτες που χρησιμοποιούνται προέρχονται από τη βάση δεδομένων κυρίως της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΟΗΕ.

τεχνολογίας. Η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα βρίσκονται στις πρώτες θέσεις, ενώ οι υπόλοιπες χώρες ακολουθούν, με την Αίγυπτο να υστερεί σημαντικά.

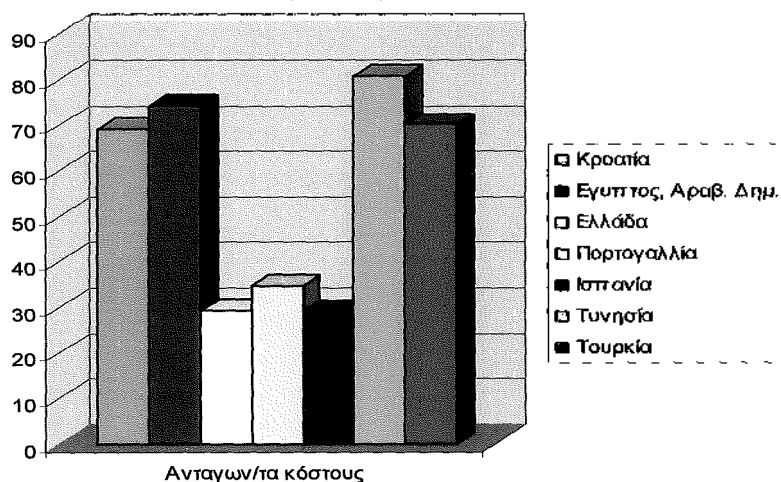
- **Ανοικτότητα:** εκφράζει τον βαθμό ένταξης της χώρας στο διεθνές εμπόριο και την τουριστική αγορά. Η Τουρκία και η Τυνησία προηγούνται στην κατάταξη με την Ελλάδα να ακολουθεί στην τρίτη θέση και σε μικρή απόσταση από Ισπανία και Πορτογαλία.

- **Κοινωνικός δείκτης:** προσδιορίζεται με βάση μια σειρά επιμέρους στοιχεία στα οποία περιλαμβάνονται το προσδόκιμο ζωής, το εισόδημα, η δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορία (εφημερίδες, τηλεόραση) και η χρήση Η/Υ. Η Ισπανία προηγείται στη σειρά κατάταξης ενώ η Ελλάδα ακολουθεί στην επόμενη θέση.

Είναι φανερό ότι στους δείκτες διαμόρφωσης ανταγωνιστικού περιβάλλοντος δεν περιλαμβάνονται οι πόροι προς αξιοποίηση παρά μόνο τα στοιχεία πλαισίου που ενδεχομένως διευκολύνουν την αξιοποίησή τους. Θεωρώντας ως βασικό παράγοντα ανταγωνισμού το κόστος, αναγνωρίζονται δύο υποομάδες, οι οικονομικοί και οι ακριβότεροι προορισμοί. Η Ελλάδα και η Ισπανία αποτελούν τους ακριβότερους προορισμούς ανάμεσα στις χώρες της έρευνας με την Ελλάδα ωστόσο να υπολείπεται της Ισπανίας, αλλά και τις Πορτογαλίας στην κατάταξη των υπόλοιπων δεικτών εκτός της Ανοικτότητας και της Τεχνολογίας. Ως βασικοί ανταγωνιστές προβάλλουν η Κροατία καθώς αποτελεί οικονομικό προορισμό χωρίς να υστερεί σημαντικά στους υπόλοιπους δείκτες. Με το ίδιο κριτήριο η Τουρκία ακολουθεί ενώ η Τυνησία και η Αίγυπτος υστερούν σημαντικά.

Στο βαθμό που το κόστος του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, δεδομένης της κοινωνικοοικονομικής συγκυρίας, δεν δύναται να μειωθεί, προβληματίζει η σκοπιμότητα διαμόρφωσης πολιτικής ανάπτυξης του τουρισμού ανταγωνιστικής προς της χώρες χαμηλού κόστους. Κρίνεται σκόπιμο να προσδιορισθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια το τμήμα της αγοράς στο οποίο στοχεύει ο ελληνικός τουρισμός και να αναζητηθούν, όπου αυτό είναι εφικτό άξονες συμπληρωματικότητας και συνεργασίας με προορισμούς που τώρα θεωρούνται ανταγωνιστικοί της Ελλάδας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3
Δείκτης ανταγωνιστικότητας κόστους

Πηγή: World Travel & Tourism Council

Η επιλογή συγκεκριμένων δεικτών ως παραμέτρων καθορισμού της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας αποτελεί σημαντικό στοιχείο ανάλυσης στο βαθμό που μέσω αυτής ιεραρχούνται οι προτεραιότητες ως προς τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας και αναδεικνύονται οι κατευθύνσεις πολιτικής των συντελεστών που καθορίζουν την τουριστική αγορά. Είναι φανερό από την ανάλυση που προηγήθηκε ότι στη σύγχρονη αγορά για να προσδιορισθούν οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, σημασία δεν έχει μόνο η διαθεσιμότητα του πόρου ή το κόστος διαμόρφωσης του προϊόντος αλλά και συνολικά οι υποδομές, το περιβάλλον και η κοινωνική δομή της χώρας.

5.4 Διαχρονική Εξέλιξη του Τομέα του Τουρισμού στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός εν γένει ευνοείται από τις διεθνείς εξελίξεις. Η συνεχής βελτίωση της τεχνολογίας που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του λειτουργικού κόστους των αεροπορικών και άλλων μεταφορικών εταιρειών και κατ' επέκταση τη μείωση των τιμών των εισιτηρίων, έχει συντελέσει στη πρόσβαση του μέσου εργαζομένου σε προορισμούς που κάποτε θεωρούνταν απρόσιτοι. Η γενική παραδοχή όμως για τις διεθνείς αυξητικές τάσεις του τουρισμού ίσως δε σχετίζεται άμεσα με την ελληνική πραγματικότητα, παρά τη θετική συσχέτιση που έχει διαπιστωθεί γενικά μεταξύ των διεθνών τουριστικών εξελίξεων και της ανάπτυξης των κυρίων τουριστικών προορισμών -εκ των οποίων ένας είναι και η Ελλάδα- από μελέτες σε πανευρωπαϊκό επίπεδο¹⁶¹.

Κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί η εξέλιξη του τουρισμού από δύο σκοπίες: από τη σκοπιά της προσφοράς, δηλαδή της εξέλιξης των υποδομών στην Ελλάδα και από τη σκοπιά της ζήτησης, δηλαδή της εξέλιξης των αφίξεων και διανυκτερεύσεων.

Στο τέλος του 2004, η Ελλάδα διέθετε 8.899 ξενοδοχειακές μονάδες, στις οποίες αντιστοιχούσαν 351.891 δωμάτια και 668.271 κλίνες. Η αύξηση του ξενοδοχειακού δυναμικού από το 1996 έως το 2004 ήταν της τάξης του 20%. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η κατάταξη των ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε κατηγορίες έχει αλλάξει σύμφωνα με το Π.Δ. 43/ 2002 και πλέον γίνεται με αστέρια. Η μέθοδος αξιολόγησης αυτή εφαρμόστηκε ευρέως από το 2004, γι' αυτό και τα στοιχεία έως και το 2003 κατατάσσουν τα ξενοδοχεία σε "Τάξεις". Ακόμα και σήμερα για το 20% περίπου των ξενοδοχείων δεν έχει τροποποιηθεί η μέθοδος κατάταξης.

Όσον αφορά τη ξενοδοχειακή προσφορά ανά κατηγορία η μεγαλύτερη σχετική αύξηση παρατηρείται στα ξενοδοχεία πολυτελείας τα οποία υπερδιπλασιάζονται. Διάφοροι μελετητές υποστήριζαν ότι υπήρχαν αμφιβολίες για το κατά πόσο η αύξηση της πολυτελούς ξενοδοχειακής προσφοράς τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1990 ήταν πλασματική ή ουσιαστική, καθώς το υπάρχον τότε σύστημα κατάταξης δεν περιελάμβανε ποιοτικές μεταβλητές. Έρευνες που είχαν διεξαχθεί έως το 2002 υποστήριζαν ότι η προσθήκη ποιοτικών μεταβλητών στο σύστημα αξιολόγησης των ξενοδοχείων θα αναδείκνυε μια διαφορετική εικόνα

¹⁶¹ Κατσιγιάννης Κ., «Ο ελληνικός τουρισμός στην αρχή του νέου αιώνα (υφιστάμενη κατάσταση - προοπτικές)», Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας με θέμα: «Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Οι επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004», Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα 2003

για τη σύνθεση του ελληνικού ξενοδοχειακού δυναμικού. Παρ' όλα αυτά, η αύξηση των πολυτελών ξενοδοχειακών μονάδων συνεχίστηκε και μετά τη μετάβαση στο σύστημα κατάταξης με αστέρια. Στις υπόλοιπες κατηγορίες, η προσφορά είναι ομαλά αυξανόμενη. Μόνο για τις χαμηλότερες κατηγορίες, δηλαδή για τη Δ' και Ε' Τάξη παρατηρείται πτωτική τάση. Το στοιχείο αυτό φανερώνει μία τάση για ποιοτική αναβάθμιση που αναδεικνύεται τα τελευταία χρόνια και η οποία μπορεί να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τον ελληνικό τουρισμό.

Τέλος, ενδιαφέρον έχει η παρατήρηση της ποσοστιαίας σύνθεσης του ξενοδοχειακού δυναμικού κάθε περιφέρειας ως προς τις κατηγορίες των ξενοδοχείων για το 2004. Η παρατήρηση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα για τη δυνατότητα προσφοράς υψηλών υπηρεσιών ή όχι. Η σύνθεση όσον αφορά τη δυναμικότητα σε κλίνες φαίνεται στον πίνακα 5.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1

Σύνθεση ξενοδοχειακού δυναμικού σε κλίνες ανά κατηγορία για το 2004

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΚΛΙΝΕΣ					ΣΥΝΟΛΟ
	5*****	4****	3***	2**	1*	
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	11.919	17.768	20.867	33.537	9.563	93.654
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	3.281	8.417	12.620	17.495	3.058	44.871
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	2.579	20.671	22.777	30.673	3.457	80.157
ΗΠΕΙΡΟΣ	147	1.102	3.071	5.363	1.114	10.797
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	1.281	3.015	7.324	8.741	1.497	21.858
ΚΡΗΤΗ	15.833	41.098	30.410	43.613	9.548	140.502
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	10.096	47.591	21.851	30.340	3.112	112.990
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	1.659	6.626	8.052	17.803	5.318	39.458
ΘΕΣΣΑΛΙΑ-ΣΠΟΡΑΔΕΣ	796	3.769	6.508	12.379	3.254	26.706
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	4.376	17.884	22.076	28.381	19.080	91.797
ΘΡΑΚΗ	0	999	1.939	1.956	587	5.481
ΣΥΝΟΛΟ	51.967	168.940	157.495	230.281	59.588	668.271

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας

Η ουσιαστικότερη προσέγγιση στην εξέταση της εξέλιξης της ελκυστικότητας της Ελλάδας ως τουριστικό προορισμό επιτυγχάνεται με την παρατήρηση των στοιχείων ζήτησης. Τη δεκαετία του 1990, μειώθηκε ο ρυθμός αύξησης των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα. Η μείωση της συμμετοχής της Ελλάδας στην τουριστική αγορά είχε αποτέλεσμα το μερίδιο στην ευρωπαϊκή αγορά να ανέλθει σε 3,10% και στην παγκόσμια αγορά σε 1,87% για το 2000, από 3,14% και 1,94% αντίστοιχα που ήταν το 1990. Η Ελλάδα δέχεται ξένους τουρίστες κυρίως από τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και κατά δεύτερον από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Μόλις το 14,25% των τουριστών προέρχεται από τις τέσσερις άλλες ηπείρους, ενώ και απ' αυτή καθ' αυτή την Ευρώπη, το 67% περίπου προέρχεται από τη Δυτική Ευρώπη. Η Ελλάδα απευθύνεται δηλαδή - τουλάχιστον μέχρι σήμερα- σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι της τουριστικής αγοράς,

το οποίο είναι "Βόρειο-Ευρωπαίοι που παραθερίζουν σε ζεστά μεσογειακά κλίματα". Χαρακτηριστικά, παραπάνω από το 1/3 του ελληνικού τουρισμού αποτελούν Βρετανοί και Γερμανοί. Η εξάρτηση αυτή, που ανέκαθεν αποτελούσε χαρακτηριστικό του ελληνικού τουρισμού θα πρέπει να συμβλυνθεί για να επιτευχθεί η πλήρης εξυγίανσή του. Η κυριαρχία των αεροπορικών αφίξεων είναι σαφής. Σχεδόν τα τρία τέταρτα των αφίξεων γίνεται αεροπορικώς, κάτι που οφείλεται μεταξύ άλλων στην ευνοϊκότερη θέση της Ελλάδας σε σχέση με τα άλλα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη δυσκολία πρόσβασης, αφού τόσο οι σιδηροδρομικές, όσο και οι οδικές συνδέσεις με τη Βόρεια Ευρώπη είναι προβληματικές. Οι οδικές αφίξεις ωστόσο, φαίνονται αρκετά υψηλές σε σχέση με αυτό που θα περίμενε κανείς.

Η αντιπαράθεση της μείωσης του ρυθμού τουριστικής ανάπτυξης κατά τη δεκαετία του '90 σε συνδυασμό με τους υψηλότετους ρυθμούς που είχε επιτύχει η Ελλάδα τις προηγούμενες δεκαετίες ίσως γεννάει αμφιβολίες για το κατά πόσο η Ελλάδα αξιοποίησε τις ευκαιρίες που παρείχε η ευρεία διόγκωση του τουρισμού. Ξεκινώντας από μερίδιο 0,20% το 1950, με μόλις 33 χιλιάδες αφίξεις, η Ελλάδα πέτυχε αύξηση της τάξεως του 1100% τη δεκαετία του '50 και υπερτετραπλασιασμό και υπερτριπλασιασμό τις επόμενες δεκαετίες. Τη δεκαετία του '90 η τουριστική ανάπτυξη συνεχίστηκε, όμως οι αφίξεις δεν συνέχισαν να αυξάνονται με τους ίδιους ρυθμούς. Αυτό οφείλεται στο ότι η Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός έχει περάσει στη φάση ωριμότητας, κατά την οποία δε μπορεί να επιτευχθεί αύξηση του μεριδίου μόνο μέσω της ύπαρξης υποδομών και της βελτίωσης των προσφερόμενων υπηρεσιών. Η Ελλάδα για να αντεπεξέλθει στο σύγχρονο ανταγωνισμό πρέπει να έχει κατάλληλο προσανατολισμό και να επιτύχει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές της. Με την κατάλληλη στρατηγική και το κατάλληλο μάρκετινγκ ως συνέπεια αυτής, η Ελλάδα μπορεί να επεκταθεί σε άλλα είδη τουρισμού, πέραν του μαζικού παραθεριστικού που έως σήμερα τη χαρακτηρίζει και τον οποίο αναπτύσσουν ήδη επιτυχημένα άλλες μεσογειακές χώρες όπως η Τουρκία και η Αίγυπτος με κοστολογικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Οι συγκεκριμένες προτάσεις μας εξετάζονται σε επόμενα κεφάλαια.

Η αύξηση των αφίξεων συνεπάγεται όπως είναι φυσιολογικό εξίσου μεγάλη αύξηση των εσόδων για τη χρονική περίοδο 1950 – 2000. Οι ακριβείς μεταβολές των εσόδων και της μέσης κατανάλωσης ανά επισκέπτη σε δολάρια φαίνονται αναλυτικά στον πίνακα 5.2. Τα κύρια συμπεράσματα που εξάγονται είναι δύο: Πρώτον, η μη αξιοποίηση από τον ελληνικό τουρισμό των αυξημένων αφίξεων κατά τη δεκαετία του '80 και δεύτερον, η σημαντική αύξηση των εσόδων σε σχέση με τις αφίξεις τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '90. Το γεγονός αυτό πάντως δεν πρέπει να αποδοθεί στην πραγματική αξιοποίηση των τουριστικών αφίξεων τα χρόνια αυτά (1997, 1998 και 1999), αλλά στην αλλαγή του τρόπου υπολογισμού του τουριστικού συναλλάγματος, η οποία ξεκίνησε το 1997.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2
Εξέλιξη αφίξεων, εσόδων και μέσης κατανάλωσης τουρίστα στην Ελλάδα
για τα έτη 1950 – 2000

	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΕΣΟΔΑ (σε εκ.€)	ΜΚΔ (\$)	Μεταβολή Αφίξεων	Μεταβολή Εσόδων
1950	33,000	4.7	141		
1960	399,000	49.3	141	1109.09%	948.94%
1970	1,609,000	193.6	155	303.26%	292.70%
1980	5,271,000	1,733.5	361	227.59%	795.40%
1990	8,873,000	2,586.8	292	68.34%	49.22%
1991	8,036,000	2,567.4	319	-9.43%	-0.75%
1992	9,331,000	3,271.8	351	16.11%	27.44%
1993	9,413,000	3,335.1	354	0.88%	1.93%
1994	10,642,000	3,904.9	367	13.06%	17.08%
1995	10,130,000	4,136.3	408	-4.81%	5.93%
1996	9,233,000	3,723.1	403	-8.85%	-9.99%
1997	10,070,000	5,151.3	512	9.07%	38.36%
1998	10,916,000	6,188.2	567	8.40%	20.13%
1999	12,164,000	8,781.9	722	11.43%	41.91%
2000	12,500,000	9,221.1	738	2.76%	5.00%

Πηγή: ΣΕΤΕ

Σύγκριση της εξέλιξης των αφίξεων και των εσόδων κατά τη δεκαετία του '90 με την αντίστοιχη εξέλιξη της ξενοδοχειακής προσφοράς, αποκαλύπτει μία φυσιολογική παράλληλη πορεία των δύο κατηγοριών. Από το 1990 έως το 2000, ξενοδοχειακή προσφορά αλλά και ζήτηση έχουν σημειώσει αύξηση της τάξεως του 40% στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ανταγωνίστριες μεσογειακές χώρες από τις οποίες μόνο η Ισπανία έχει αντίστοιχη εξέλιξη για τη δεκαετία του '90 με 30% περίπου αύξηση και στις δύο κατηγορίες. Η Κύπρος, η Πορτογαλία και η Αίγυπτος έχουν μεγαλύτερη αύξηση των αφίξεων σε σχέση με τις κλίνες (υπερδιπλάσια για την περίπτωση της Πορτογαλίας), ενώ μόνο η Τουρκία παρουσιάζει μεγαλύτερη αύξηση των κλινών. Πρόκειται για μία φυσιολογική εξέλιξη, η οποία σε συνδυασμό με το μικρότερο ρυθμό τουριστικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζει την Ελλάδα αλλά και την Ισπανία αποδεικνύει το ότι το ελληνικό τουριστικό προϊόν βρίσκεται σε φάση "ωρίμανσης".

Το θέμα της εποχικότητας φαίνεται πιο καθαρά και στον πίνακα 5.3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3
Συνολικές αφίξεις ανά μήνα και εποχικότητα για τα έτη 2001, 2002 και 2003

	Σύνολο αφίξεων			Ποσοστό αφίξεων		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Ιανουάριος	298,618	404,922	280,399	2.0%	2.7%	1.9%
Φεβρουάριος	290,006	340,012	325,698	2.0%	2.3%	2.2%
Μάρτιος	343,859	462,860	444,345	2.3%	3.1%	3.0%
Απρίλιος	770,173	708,575	789,948	5.2%	4.8%	5.3%
Μάιος	1,602,564	1,645,133	1,644,633	10.9%	11.0%	11.1%
Ιούνιος	1,992,686	1,966,279	2,076,355	13.6%	13.2%	14.0%
Ιούλιος	2,624,219	2,515,948	2,584,595	17.9%	16.9%	17.5%
Αύγουστος	2,562,170	2,632,885	2,597,599	17.5%	17.7%	17.6%
Σεπτέμβριος	2,097,256	2,123,453	2,011,704	14.3%	14.2%	13.6%
Οκτώβριος	1,186,412	1,243,143	1,206,611	8.1%	8.3%	8.2%
Νοέμβριος	531,312	415,469	413,710	3.6%	2.8%	2.8%
Δεκέμβριος	379,413	456,498	408,963	2.6%	3.1%	2.8%
Σύνολο	14,678,688	14,915,177	14,784,560	100.0%	100.0%	100.0%

Πηγή: ΕΣΥΕ, ίδια επεξεργασία

Από άποψη χωρικής κατανομής της τουριστικής ζήτησης είναι αναγκαίος ο διαχωρισμός των τουριστών σε Έλληνες και ξένους. Η ελκυστικότητα της Ελλάδας προς το εξωτερικό συνδεόταν ανέκαθεν με το προϊόν "ήλιος - θάλασσα". Τα συνολικά στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 5.4 όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις ανά περιοχή. Οι αλλοδαποί τουρίστες δείχνουν προτίμηση στη νησιωτική Ελλάδα (Κρήτη, Δωδεκάνησα και Ιόνιο κυρίως), σε αντίθεση με τους ημεδαπούς, οι οποίοι διαχέονται και στην ηπειρωτική. Σημαντικά υψηλό ποσοστό των ξένων που διανυκτερεύουν στην ηπειρωτική Ελλάδα διαλέγει την Αθήνα ως προορισμό. Εμφανής είναι η διαφορά και στην προτίμηση του κάμπινγκ από τους ξένους. Τέλος αξιοπρόσεκτη -αλλά και αναμενόμενη- είναι η διαφορά στις διανυκτερεύσεις ανά άφιξη που προκύπτει μεταξύ Ελλήνων και ξένων. Οι μέρες παραμονής του μέσου αλλοδαπού επισκέπτη στον προορισμό του είναι σχεδόν 50% περισσότερες των αντίστοιχων του Έλληνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4
Χωρική κατανομή τουριστικών διανυκτερεύσεων στα συλλογικά
καταλύματα για το 2003

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ	Έλληνες			Ξένοι			Σύνολο		
	Ξενοδοχεία	Κάμπινγκ	Σύνολο	Ξενοδοχεία	Κάμπινγκ	Σύνολο	Ξενοδοχεία	Κάμπινγκ	Σύνολο
Βόρεια Ελλάδα	4,108,746	174,095	4,282,841	3,077,883	70,347	3,148,230	7,186,629	244,442	7,431,071
Ανατολική Μακ/νία, Θράκη	892,454	68,811	961,265	506,053	23,506	529,559	1,398,507	92,317	1,490,824
Κεντρική Μακ/νία	1,771,372	93,742	1,865,114	1,922,578	36,411	1,958,989	3,693,950	130,153	3,824,103
Δυτική Μακεδονία	333,021	0	333,021	53,187	0	53,187	386,208	0	386,208
Θεσσαλία	1,111,899	11,542	1,123,441	596,065	10,430	606,495	1,707,964	21,972	1,729,936
Κεντρική Ελλάδα	4,438,891	175,333	4,614,224	7,362,092	503,721	7,865,813	11,800,983	679,054	12,480,037
Ήπειρος	613,254	37,914	651,168	186,648	56,000	242,648	799,902	93,914	893,816
Ιόνιο	976,804	25,731	1,002,535	5,238,535	103,854	5,342,389	6,215,339	129,585	6,344,924
Δυτική Ελλάδα	799,789	33,151	832,940	543,200	126,101	669,301	1,342,989	159,252	1,502,241
Στερεά Ελλάδα	847,988	8,851	856,839	547,396	30,540	577,936	1,395,384	39,391	1,434,775
Πελοπόννησος	1,201,056	69,686	1,270,742	846,313	187,226	1,033,539	2,047,369	256,912	2,304,281
Αττική	2,360,731	7,453	2,368,184	3,403,959	38,283	3,442,242	5,764,690	45,736	5,810,426
Νησιά Αιγαίου, Κρήτη	2,807,778	21,614	2,829,392	25,915,623	35,555	25,951,178	28,723,401	57,169	28,780,570
Βόρειο Αιγαίο	537,344	1,685	539,029	1,259,679	492	1,260,171	1,797,023	2,177	1,799,200
Νότιο Αιγαίο	1,433,979	15,964	1,449,943	13,490,790	30,413	13,521,203	14,924,769	46,377	14,971,146
Κρήτη	836,455	3,965	840,420	11,165,154	4,650	11,169,804	12,001,609	8,615	12,010,224
ΣΥΝΟΛΟ	13,716,146	378,495	14,094,641	39,759,557	647,906	40,407,463	53,475,703	1,026,401	54,502,104

Πηγή: ΕΣΥΕ

Η περίοδος ύφεσης που φαίνεται να διανύει ο τουρισμός τα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετίας μάλλον πρέπει να αποδοθεί σε μια γενικότερη οικονομική κρίση και ίσως στην πιο επιτυχημένη τουριστική ανάπτυξη των άμεσων ανταγωνιστών. Οι περισσότεροι νομοί της χώρας κινούνται παράλληλα με τις αντίστοιχες περιφέρειές τους, όσον αφορά τις τουριστικές διανυκτερεύσεις. Αξιοσημείωτη είναι η πτώση που παρατηρείται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας Αθήνα και Θεσσαλονίκη, αλλά και η γενικότερη μείωση της τουριστικής ζήτησης σε προορισμούς παραδοσιακά υψηλού μαζικού τουρισμού, όπως ο νησιωτικός χώρος και η Χαλκιδική, κάτι που αναδεικνύει την ανάγκη επαναπροσδιορισμού των στρατηγικών στόχων του ελληνικού τουρισμού.

Σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.), κατά το έτος 2001 αφίχθησαν στην Ελλάδα 14.654.735 αλλοδαποί τουρίστες, οι οποίοι επισκέπτονται την χώρα μας κυρίως τους θερινούς μήνες για παραθερισμό. Σε όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας πραγματοποιήθηκαν 61.567.209 διανυκτερεύσεις, εκ των οποίων το 75,6% αυτών πραγματοποιήθηκε από αλλοδαπούς. Όσον αφορά το ύψος των τουριστικών εισπράξεων για την Ελλάδα, το έτος 2002 ανήλθαν σε €10.285 εκ.

Σε ολόκληρη τη χώρα το έτος 2002 λειτούργησαν 8.510 ξενοδοχειακές μονάδες με 625.155 κλίνες. Όλες οι ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας διακρίνονται ανάλογα με την υποδομή τους σε μονάδες πολυτελείας (ΑΑ'), Α', Β', Γ', Δ' και Ε' κατηγορίας. Το μεγαλύτερο μερίδιο όσον αφορά τον πληθυσμό των ξενοδοχείων, κατέχουν τα Γ' κατηγορίας (4.329 μονάδες το 2002). Από πλευράς γεωγραφικής κατανομής, στην περιφέρεια της Κρήτης συγκεντρώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός ξενοδοχειακών κλινών (μερίδιο 19,8% επί των συνολικών

κλινών για το 2002) και ακολουθούν τα Δωδεκάνησα (μερίδιο 17,6%) και η Στερεά Ελλάδα (μερίδιο 14,6%)¹⁶².

Με την επιτυχή ολοκλήρωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ο ελληνικός τουρισμός απέκτησε νέα χαρακτηριστικά. Οι υποδομές είναι αισθητά βελτιωμένες, η πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας προβλήθηκε σε όλο τον κόσμο και η δυνατότητα προσφοράς υψηλότερων υπηρεσιών είναι αναβαθμισμένη. Οι προοπτικές του ελληνικού τουρισμού είναι κατά γενική ομολογία καλές: το IOBE εκτιμά ένα υψηλό ρυθμό τουριστικής ανάπτυξης (αύξησης τουριστικών αφίξεων) μέχρι το 2009 (περίπου 6,7%). Εξίσου αισιόδοξες είναι και οι προσδοκίες του ΙΤΕΠ, το οποίο συνυπολογίζοντας το θετικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού και την επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων, εκτιμά ότι οι αφίξεις θα προσεγγίσουν τα 17,5 εκατομμύρια άτομα το 2010. Ο ΣΕΤΕ υιοθετεί ένα «συντηρητικά αισιόδοξο» σενάριο, λόγω της επιτυχίας των Ολυμπιακών Αγώνων, της ποιοτικής βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος αλλά και την «ελάχιστη» ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό που είναι συντηρητικότερο του WTTC (που στηρίζεται σε ανεπτυγμένες στατιστικές μεθόδους των δορυφόρων λογαριασμών) ο Ελληνικός Τουρισμός μέχρι το 2010 θα αναπτύσσεται με ετήσιο ρυθμό αύξησης αφίξεων 4,5%, και εσόδων 5% (προσεγγίζοντας τα 19,4 εκατομμύρια αφίξεις και τα €15 εκατομμύρια σε εισπράξεις). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) τέλος, προβλέπει στο εξής ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 2%¹⁶³.

Η πρόκληση για τον ελληνικό τουρισμό είναι να αντεπεξέλθει στον αυξανόμενο ανταγωνισμό τα επόμενα χρόνια και να αυξήσει το μερίδιο του στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά.

5.5 Πρόσφατες Τάσεις στον Ελληνικό Τουρισμό

Το 2005 μπορεί να χαρακτηριστεί, χωρίς καμιά υπερβολή, ως αφετηρία για μια νέα ανοδική και κερδοφόρα πορεία για τον τουρισμό και την γενικότερη οικονομική ανάπτυξη. Είναι το πρώτο έτος, κατά το οποίο συνετελέσθη πείθουσα αναστροφή των πτωτικών τάσεων, μετά πενταετία αρνητικών επιδόσεων σε φυσικές ροές και συνάλλαγμα. Το 2004, ως ολυμπιακό έτος, για αμιγώς συγκυριακούς λόγους, ήταν ασφαλώς ένα καλό τουριστικό έτος σε όρους συναλλάγματος, ενώ κατά τα λοιπά δεν διέφερε σε τίποτα από τα προηγούμενα αυτού πιο πρόσφατα έτη. Η αύξηση του συναλλάγματος οφείλεται σε γεγονός μη επαναλαμβανόμενο και, επομένως, το 2004 δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίοδος που σηματοδότησε αλλαγή πορείας.

Αυτό έγινε το 2005 με την πρωτοφανή κινητοποίηση της πολιτικής ηγεσίας του τουρισμού με διαφήμιση και άλλα συναφή μέσα προβολής της χώρας.

Αναγνωρίζεται, γενικώς, ότι η παρουσία της χώρας στις καθιερωμένες ετήσιες εκθέσεις τουρισμού της Ευρώπης υπήρξε πρωτόγνωρη και έτυχε αναγνωρίσεως και επιβραβεύσεως από τις σχετικές τουριστικές αρχές.

Όπως ήδη έχει υπογραμμισθεί, το 2005 οριοθετεί την έναρξη μιας περιόδου, μακράς πιθανώς, ανοδικής πορείας του αλλοδαπού τουρισμού στην χώρα μας. Η πρόβλεψη αυτή στηρίζεται στην εκτίμηση ότι θα συνεχισθεί η μεγάλη προσπάθεια που έχει μέχρι τώρα καταβληθεί και θα επεκταθεί συμμετρως και στην

¹⁶² Μελέτη ICAP, Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, Δεκέμβριος 2003

¹⁶³ Ιστοσελίδες www.sete.gr, www.statistics.gr, www.itep.gr

ποιότητα των υποδομών και του γενικότερου περιβάλλοντος, εντός του οποίου ο επισκέπτης αναζητεί την αναψυχή, την γνώριμία με την διαχρονική πολιτισμική ταυτότητα και το πολυδιάστατο φυσικό κάλλος της χώρας¹⁶⁴.

Καθ' όσον αφορά στον ρυθμό αυξήσεως των συνολικών αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα, τα διαθέσιμα στοιχεία δεν επιτρέπουν ακριβή εκτίμηση, λόγω και της αβεβαιότητας που χαρακτηρίζει τα στοιχεία των αφίξεων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Μπορεί, παρά ταύτα, να εικασεί κανείς ότι ο ρυθμός αυξήσεως είναι αρκετά υψηλότερος του 4,4% που προκύπτει από τις αεροπορικές αφίξεις. Διότι (α) οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών με τακτικές πτήσεις συξάνουν συνεχώς το μερίδιο αυτών παγκοσμίως, για λόγους που συνδέονται με την τεχνολογική εξέλιξη στο θέμα της πληροφορήσεως και της βραδείας προς το παρόν αλλά επιταχυνομένης απεξαρτήσεως από τα γραφεία διακινήσεως τουριστών. (β) Υπάρχουν ενδείξεις και πληροφορίες, οι οποίες συγκλίνουν στην άποψη ότι οι αφίξεις τόσο δια θαλάσσης όσο και οδικώς πραγματοποιήσαν μεσοσταθμικώς ταχύτερη αύξηση. Οι παράγοντες αυτοί, οδηγούν σε εκτίμηση για ρυθμό αυξήσεως αλλοδαπών τουριστών υψηλότερο του 5%. Την εκτίμηση αυτή στηρίζει και η ταχύτερη σε σχέση με τις αφίξεις εισροή τουριστικού συναλλάγματος, ενόψει των ενδείξεων για μείωση – έστω και οριακά – του μέσου αριθμού διανυκτερεύσεων ανά άφιξη, αλλά και της αρκετά συγκρατημένης αυξήσεως των τιμών στα ξενοδοχεία, αν και επισημαίνεται από πολλούς ότι οι τιμές υπό την πίεση των πραγμάτων εξωθήθηκαν σε μείωση μάλλον παρά σε αύξηση¹⁶⁵.

Πάντως, η ευαισθητοποίηση των κατοίκων της χώρας, ο έντονος, ομολογουμένως, ερεθισμός που προκαλεί το πρόγραμμα "Μένουμε Ελλάδα" έχει θετικό αναπτυξιακό αποτέλεσμα, διότι ικανοποιεί αρκετές διαστάσεις της οικονομικής πολιτικής. Όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που επιλέγει εσωτερικό τουρισμό, τόσο μεγαλύτερο θα είναι, κατ' αρχήν, το αναπτυξιακό αποτέλεσμα.

5.6 Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία

Η πολυδιάστατη ομορφιά της Ελλάδας (οι όμορφες παραλίες, τα γραφικά ελληνικά νησιά, το μεσογειακό κλίμα, η πολιτιστική κληρονομιά) έχει καταστήσει τη χώρα ένα διεθνή τουριστικό προορισμό. Σε οικονομικό επίπεδο, ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πηγές συναλλάγματος¹⁶⁶.

Ιστορικά, η Ελλάδα ήταν πάντα μία χώρα με διογκωμένο τριτογενή τομέα. Η ένταξη αρχικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εν συνεχεία στην ΟΝΕ, η περίοδος εκουγχρονισμού στα πλαίσια της σύγκλισης και οι κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθιστούν σαφές ότι θα διατηρηθεί στο σημερινό τουλάχιστον βαθμό η «εξάρτηση» της Ελλάδας από τον τουρισμό.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού και Ταξιδιών (WTTC) για το έτος 2002 και βάσει της μεθοδολογίας των Δορυφορικών

¹⁶⁴ Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός – Εξαμηνιαία Έκθεση», Τεύχος 21, Αθήνα, Μάιος 2006

¹⁶⁵ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Η θέση του τουρισμού και η συμβολή του στην εθνική οικονομία», Αθήνα 1992

¹⁶⁶ Ρεπανέλη Μαρκέλλα, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός – Στατιστικά», Περιοδικό Τουριστική Αγορά, Τεύχος 187, Ιανουάριος 2006

Λογαριασμών¹⁶⁷ του τουρισμού (ΤΤΣΑ), ο τουριστικός τομέας υπολογίζεται ότι κάλυψε περί το 13% του συνολικού Α.Ε.Π. της Ελλάδας (6,3 δις δολάρια), ενώ η σχετική ζήτηση εκτιμάται στο ύψος των 27 δις δολαρίων. Οι επενδύσεις στο χώρο εκτιμάται ότι διαμορφώθηκαν σε 8 δις δολάρια το 2002, συμβάλλοντας κατά 25,6% στο σύνολο των επενδύσεων της χώρας¹⁶⁸.

Σήμερα, ο τουρισμός αποτελεί ίσως το σταθερότερο και με καλύτερες προοπτικές τομέα της εθνικής μας οικονομίας. Το ποσοστό του ΑΕΠ που αντιστοιχεί στον τουρισμό ξεπερνάει το 15%, ενώ η απασχόληση στον τουρισμό ξεπερνάει τα 800.000 άτομα, αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 20,5% περίπου της συνολικής απασχόλησης¹⁶⁹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5
Η σημασία του τουρισμού για την Ελλάδα (2003)

	Άμεση	Έμμεση
Συμβολή στο Α.Ε.Π.	4,5%	14,6%
Συμβολή στην Απασχόληση	5,0%	16,8%
Συμβολή στις Επενδύσεις		25,6%

Πηγή: W.T.T.C., The 2003 Travel and Tourism Economic Research: Greece

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.6
Απασχόληση στον τουρισμό για το έτος 2000

Άμεση Πλήρης Απασχόληση (ΑΠΑ)	Ξενοδοχειακά Καταλύματα	96,759
	Βοηθητικά Καταλύματα	24,895
	Επιχειρηματίες Κλάδου Καταλυμάτων	49,711
	Πρακτορεία	19,305
	Οδικές Μεταφορές	7,462
	Αεροπορικές Μεταφορές	12,136
	Θαλάσσιες Μεταφορές	9,600
	Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις	35,440
	Σύνολο ΑΠΑ	255,308
Άμεση Μερική Απασχόληση (ΑΜΑ)	ΑΜΑ = ΑΠΑ * 35%	89,358
Έμμεση Απασχόληση (ΕΑ)	ΕΑ / ΑΠΑ = 1 / 0,55	464,196
Γενικό Σύνολο	ΑΠΑ + ΑΜΑ + ΕΑ	808,862

Πηγή: ΣΕΤΕ, (2003), *Τουρισμός και Απασχόληση*

Σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO) για την παγκόσμια τουριστική κίνηση κατά το 2000, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 15η θέση μεταξύ των δημοφιλέστερων προορισμών παγκοσμίως¹⁷⁰.

Όπως παρουσιάζεται αναλυτικά στο τμήμα του παρόντος κεφαλαίου "Η Διαχρονική Εξέλιξη του τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα", ο τουρισμός στην Ελλάδα διανύει μία περίοδο κρίσης. Σε επίπεδο καθαρών χρηματικών ροών, η

¹⁶⁷ Πρόκειται για ειδική ταξινόμηση των πληροφοριών εκείνων που προέρχονται από τους εθνικούς λογαριασμούς και άλλες πηγές, με σκοπό την ανάλυση συγκεκριμένων οικονομικών δραστηριοτήτων

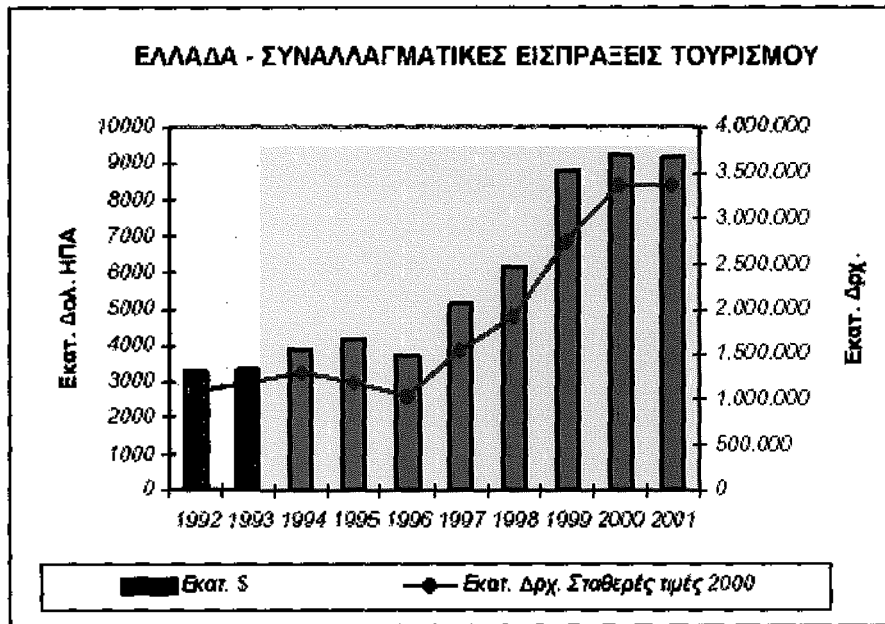
¹⁶⁸ Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός - Εξομνησία Έκθεση», Τεύχος 13, Αθήνα, Μάιος 2002

¹⁶⁹ ΣΕΤΕ, «Τουρισμός & Απασχόληση», Αθήνα 2003

¹⁷⁰ Μελέτη ICAP, Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις, Δεκέμβριος 2003

σταθερή αύξουσα πορεία του τουριστικού πλεονάσματος κατά τη δεκαετία του '90 (από 1.155 εκατομμύρια € το 1990 σε 4.539 εκατομμύρια € το 1999) δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχη βελτίωση των τουριστικών υποδομών και περαιτέρω επένδυση στον τουριστικό τομέα τα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα. Η κρίση απεικονίζεται και στις συναλλαγματικές εισπράξεις του τουριστικού τομέα, οι οποίες μειώνονταν συνεχώς¹⁷¹.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.4
Ελλάδα – Συναλλαγματικές εισπράξεις τουρισμού

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε

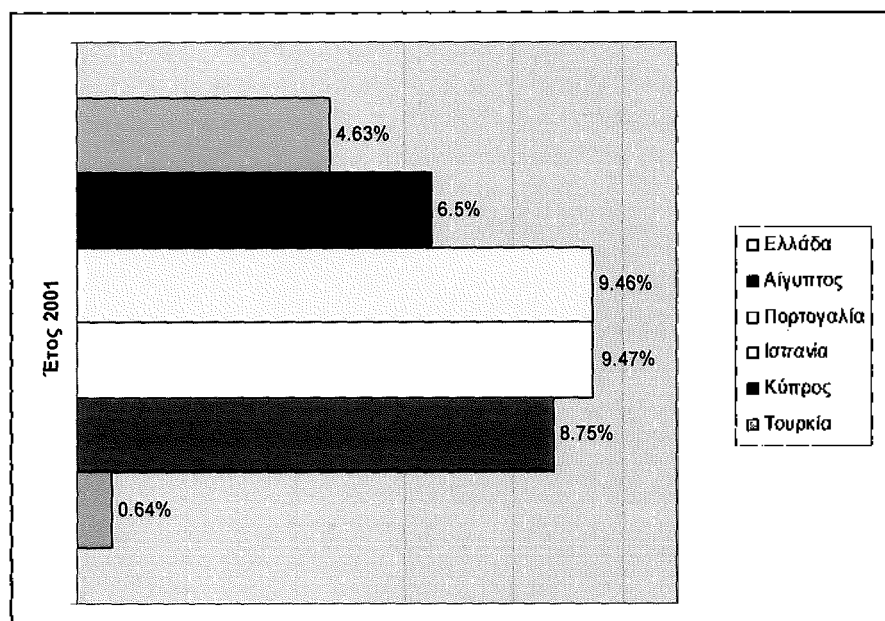
Αντίστοιχη πορεία ακολούθησε και η απασχόληση: κατά τη δεκαετία του '90 παρατηρείται ομαλή αύξηση των απασχολούμενων στον τουρισμό (κατά μέσο όρο 3% - 4% ετησίως). Η κρίση των επομένων ετών είχε ως αποτέλεσμα τη μικρή αλλά σταθερή μείωση της απασχόλησης.

Εξάιρεση αποτέλεσε το 2004, έτος κατά το οποίο ο τουρισμός ανέκαμψε: οι συναλλαγματικές εισπράξεις ανήλθαν σε 10.347,8 εκατ. €, που αντιστοιχούν σε ρυθμό αυξήσεως 9% σε σχέση με το 2003. Η ανάκαμψη αυτή οφείλεται στη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, η οποία ωστόσο μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία για περαιτέρω ανάπτυξη. Κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων η πρωτεύουσα ευνοήθηκε ιδιαίτερα από άποψη τιμών, αλλά και από άποψη πληρότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με τη μελέτη του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων "Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός", με εξαίρεση τα αστικά κέντρα Αθήνα και Θεσσαλονίκη, η υπόλοιπη Ελλάδα παρουσίασε μείωση του αριθμού τουριστικών αφίξεων, μείωση της μέσης παραμονής ανά άφιξη και συνεπακόλουθη δυσμενή πολιτική τιμών στα ξενοδοχειακά καταλύματα. Η μελέτη συμπεραίνει ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες έδωσαν μία σημαντική ευκαιρία στον ελληνικό τουρισμό, ο οποίος θα διένυε ένα εφιαλτικό έτος. Οι δημόσιες δαπάνες άλλωστε, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, το οποίο αντιπαραθέτει τη χώρα μας με άλλες

¹⁷¹ Μυλωνάς Ν. Α., «Πίνακες Εισροών - Εκροών της Ελληνικής Οικονομίας για τον Τουρισμό», Αθήνα 1999

ανταγωνίστριες για το 2001 δεν ήταν αυτές που αντιστοιχούν σε μία χώρα με δυναμική πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και η σειρά έργων τα οποία πραγματοποιήθηκαν πριν την τέλεσή τους άλλαξαν την εικόνα αυτή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.5
Δημόσιες Δαπάνες για το τουρισμό ως ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών ανά χώρα για το 2001

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε

Σε περιφερειακό και νομαρχιακό επίπεδο, η συμβολή του τουρισμού στο σύνολο της οικονομίας είναι σύμφωνη με τα γενικευμένα συμπεράσματά: Στα Ιόνια νησιά ο τριτογενής τομέας (έμφαση στον τουρισμό) κυριαρχεί με συμμετοχή περίπου 80% στο συνολικό Α.Ε.Π. του εκάστοτε νησιού, με εξαίρεση το νομό Λευκάδας, όπου ο τριτογενής τομέας αντιστοιχεί στο 65% περίπου. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση στην Κρήτη, στις Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα, στα οποία η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στο συνολικό Α.Ε.Π. φτάνει το 90%. Τέλος, ο άμεσος ανταγωνισμός με τα φθηνότερα παραθαλάσσια θέρετρα στα παράλια της Τουρκίας έχει φανερά δυσμενή αποτελέσματα στο νομό Λέσβου, όπου ο τριτογενής τομέας συμμετέχει μόνο με 60% στο σύνολο του Α.Ε.Π. Αντιθέτως, το φυσικό κάλος των νομών Χίου και Σάμου έχουν επιτρέψει στον τουρισμό να διατηρείται σε υψηλά επίπεδα συμμετοχής στο συνολικό Α.Ε.Π.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα παρατηρείται κατ' αρχάς μία σημαντική ποιοτική διαφορά στις υπάρχουσες υποδομές, μεταξύ των μεγάλων αστικών κέντρων (Αθήνα - Θεσσαλονίκη) και των υπολοίπων περιφερειών. Υπάρχουν ωστόσο σημαντικά έργα υπό κατασκευή σε αρκετούς νομούς της χώρας, τα οποία είναι δυνατόν υπό προϋποθέσεις να τονώσουν την τουριστική δραστηριότητα. Στην πλειονότητα των νομών, η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στο συνολικό Α.Ε.Π. κυμαίνεται γύρω στο μέσο όρο της χώρας (70%) αν και σε πολλές περιπτώσεις - στις μη παραθαλάσσιες περιοχές- αυτό οφείλεται στο διογκωμένο δημόσιο τομέα και στο εμπόριο. Σε αρκετούς νομούς δε (Αρκαδία, Βοιωτία, Εύβοια, Γρεβενά, Έβρος, Κορινθία) το ποσοστό συμμετοχής είναι κατώτερο του 60%. Όλες οι

ελληνικές περιφέρειες ωστόσο έχουν δυνατότητες ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, χιονοδρομικά κέντρα κλπ)¹⁷².

5.7 Οι Υφιστάμενες Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα

Οι υφιστάμενες ολοκληρωμένες νομικά, μελέτες που αφορούν στην ανάπτυξη του χώρου και το σχεδιασμό έχουν άμεση σχέση με τον τομέα του τουρισμού και την ανάπτυξη του. Άλλωστε η αλληλεπίδραση μεταξύ των τομέων της οικονομίας και των διαφόρων δραστηριοτήτων είναι τόσο μεγάλη που το ευρύτερο προγραμματικό πλαίσιο και η αποδελτίωση του, αποτελούν κατευθυντήριο άξονα για οποιοδήποτε περαιτέρω σχεδιασμό. Η ολοκλήρωση των περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων αλλά και των περιφερειακών μελετών τουριστικής ανάπτυξης, συνεπάγεται την δρομολόγηση αναπτυξιακών στόχων για κάθε περιφέρεια και μικρότερη χωρική ενότητα, με τους οποίους οφείλει να εναρμονιστεί ο παρόν σχεδιασμός. Διαμέσου της αποδελτίωσης των θεσμοθετημένων και υπό θεσμοθέτηση μελετών πρόκειται να προκύψει και η αξιολόγηση αυτών με τις νέες συνθήκες και δεδομένα.

Οι σχετικές με τον τουρισμό βασικές κατευθύνσεις που προτείνονται από τα χωροταξικά των ελληνικών περιφερειών και έχουν ολοκληρωθεί νομικά έχουν να κάνουν κυρίως με τη βελτίωση των ευρύτερων υποδομών αλλά και με την προσέλκυση επενδύσεων προς την περιφέρεια. Όσον αφορά στη βελτίωση των υποδομών, προωθείται ο εκσυγχρονισμός του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου σε ολόκληρη τη χώρα, η ενίσχυση των διαμετακομιστικών κέντρων και η εξασφάλιση της προσβασιμότητας σε σημεία ενδιαφέροντος, αλλά και σε προβληματικές περιοχές των οποίων η ανάπτυξη κρίνεται αναγκαία. Σε συνολικό επίπεδο είναι επιθυμητή μία μεγαλύτερη συνοχή στο χώρο και η καθιέρωση ενός συστήματος ισόρροπης ανάπτυξης καθώς και η προσπελασιμότητα της ηπειρωτικής και νησιωτικής περιοχής της χώρας¹⁷³.

Μέσα στους κατευθυντήριους άξονες ανάπτυξης των χωροταξικών σχεδίων ενδείνονται οι συνεργασίες με τα υπόλοιπα μεσογειακά και βαλκανικά κράτη, με απώτερο σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ευρύτερου χώρου, που θα λειτουργήσει αμφίδρομα για την ανάπτυξη της χώρας. Σημαντική θεωρείται η δημιουργία και η ενίσχυση πυλών και κέντρων επί των βασικών μεταφορικών αξόνων (ενίσχυση του ρόλου της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ως πύλη προς την κεντρική Μεσόγειο και ως κέντρο του άξονα "Αδριατική - Μεσόγειος", της Θεσσαλονίκης ως πύλη της ΕΕ αλλά και ως μητρόπολη των Βαλκανίων κλπ).

Όσον αφορά των προώθηση του τουρισμού και των συμπληρωματικών αυτού δραστηριοτήτων, στις περιφερειακές μελέτες τουριστικής ανάπτυξης, το προωθούμενο μοντέλο, διαφέρει ανάλογα με το μοντέλο ανάπτυξης της κάθε περιφέρειας. Στις νησιωτικές και παράκτιες περιοχές, διατηρείται το μοντέλο "ήλιος - θάλασσα", το οποίο θεωρείται άρρηκτα συνδεδεμένο με τη φύση του ελληνικού τουρισμού, ενώ παράλληλα ενισχύονται άλλου τύπου δραστηριότητες. Στις

¹⁷² Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός - Εξαμηνιαία Έκθεση», Τεύχος 13, Αθήνα, Μάιος 2002

¹⁷³ Θεώρημα-Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

κορεσμένες¹⁷⁴, ευαίσθητες και άλλες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, περιοχές προωθείται κυρίως η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, πρωταρχικό μέλημα είναι η διατήρηση και ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας¹⁷⁵, η οποία επιτυγχάνεται με την προώθηση τοπικών προϊόντων, τοπικού πολιτισμού, ειδικών δραστηριοτήτων, της φυσιογνωμίας του χώρου αλλά ακόμα και με τη δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών.

Συγκεκριμένα για τη νησιωτική Ελλάδα, προωθείται η βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών αλλά και νησιών και ηπειρωτικής Ελλάδας. Προωθείται ο περιορισμός του μαζικού παραθερισμού με την μορφή της β' κατοικίας, εφόσον αυτός καταναλώνει πόρους χωρίς να είναι αντιστοίχως αποδοτικοί. Αναπτύσσονται "Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης" (ΠΟΤΑ), οι οποίες και εντάσσονται στον τρέχον αναπτυξιακό νόμο και επιχειρείται η ανάδειξη της πολιτισμικής ταυτότητας κάθε νησιού. Στο Ιόνιο, ενισχύεται ο ρόλος της περιφέρειας ως κόμβος επί του άξονα Αδριατικής – Μεσογείου, ενώ στο Αιγαίο ενισχύονται οι πόλοι Νάξος και Κως ως σημεία εισροής από το εξωτερικό και η Μήλος, η Θήρα, η Κάρπαθος και η Κάλυμνος ως πόλοι ανάπτυξης. Επιχειρείται τέλος βελτίωση της διασύνδεσης του Νοτίου Αιγαίου με τη Δυτική Ασία και την Κύπρο.

Στην Κρήτη γίνεται προσπάθεια αξιοποίησης της στρατηγικής γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας: αποτελεί μαζί με την Κύπρο τη γέφυρα με τα κράτη της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Υποστηρίζεται επίσης, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα υποκαταστήσουν σε ένα βαθμό το κορεσμένο μοντέλο "ήλιος – θάλασσα", που χαρακτηρίζει την Κρήτη και που θα τονώσουν την ανάπτυξη των ορεινών και ημιορεινών ζωνών της περιφέρειας. Τέλος, προβάλλεται η πολιτισμική διάσταση του τουρισμού, ενώ παράλληλα χωροθετούνται οργανωμένοι υποδοχείς για την κάλυψη των αναγκών των παραθεριστικών κατοικιών και αναπτύσσεται ένα δυναμικό δίκτυο αερολιμένων για τη βελτίωση της προσβασιμότητας του νησιού.

Η περιφέρεια της Ηπείρου διαθέτει πολλά δυναμικά χαρακτηριστικά: η γεωγραφική της θέση (σύνδεση με Αδριατική) και η επικείμενη σύνδεση της με την Εγνατία είναι στοιχεία που μπορούν να εγγυηθούν την ανάπτυξή της παρά τη σημερινή της καθυστέρηση στους περισσότερους τομείς. Κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη των αεροδρομίων Ακτίου και Ιωαννίνων καθώς και των δίπολων Ιωάννινα – Ηγουμενίτσα και Άρτα – Πρέβεζα. Σε καθαρά τουριστικό επίπεδο, στην Ήπειρο είναι υπό ανάπτυξη και ο μαζικός παραθερισμός –σε αντίθεση με σχεδόν όλες τις υπόλοιπες ελληνικές περιοχές. Στο νομό Πρεβέζης έχει προταθεί η ανάπτυξη υποδομών τύπου ΠΟΤΑ, ενώ επιδιώκεται και η ανάπτυξη άλλων ήπιων μορφών τουρισμού, ώστε να εκμεταλλευτούν τα μοναδικά χαρακτηριστικά της περιφέρειας (Ζαγοροχώρια κλπ).

Η Δυτική Ελλάδα αποτελεί εμπορευματικό και διαμετακομιστικό κόμβο: η επιχειρούμενη βελτίωση των υποδομών στις μεταφορές και η ανάπτυξη του αεροδρομίου του Αράξου θα συντελέσουν στην επίτευξη του στόχου. Οι μορφές τουρισμού που προωθούνται είναι ο συνεδριακός και ο ιαματικός.

¹⁷⁴ Με τον όρο κορεσμένες, όπως αναφέρονται στις περιφερειακές μελέτες τουριστικής ανάπτυξης, εννοούνται οι περιοχές που έχουν παρουσιάσει τα εντονότερα φαινόμενα μαζικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια.

¹⁷⁵ Επιθυμητή είναι η δημιουργία «ταμπέλας»(label) σε κάθε τοπικό προορισμό, ώστε να προωθείται και να διαφημίζεται η μοναδικότητα του προορισμού.

Η βελτίωση των υποδομών είναι η κύρια κατεύθυνση και στην περιφέρεια Πελοποννήσου: προτεραιότητες αποτελούν η τόνωση των αστικών κέντρων της περιφέρειας και η βελτίωση της προσβασιμότητάς της. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι η ανάπτυξη των λιμένων της Καλαμάτας και του Γυθείου, αλλά και του αεροδρομίου της Καλαμάτας. Στον τουριστικό τομέα, δίνονται αναπτυξιακά κίνητρα κυρίως στις προβληματικές περιοχές και επιδιώκεται η προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων.

Οι προσπάθειες της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας στρέφονται γύρω από την αναβάθμιση του πρωτογενούς τομέα της. Στα πλαίσια αυτά βελτιώνονται οι υποδομές και ενισχύεται το διαμετακομιστικό κέντρο της Λαμίας ώστε να γίνει διεθνούς εμβέλειας και τα λιμάνια της Στυλίδας και του Αγίου Κωνσταντίνου. Επίσης, προωθούνται οι δράσεις ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης με στόχο την ανάπτυξη και του αγροτουρισμού και δίνονται κίνητρα για ιδιωτικές επενδύσεις που αφορούν επιλεγμένες μορφές τουρισμού (ιαματικός, πολιτιστικός, οικοτουρισμός, χιονοδρομικός, πολυτελή ξενοδοχεία).

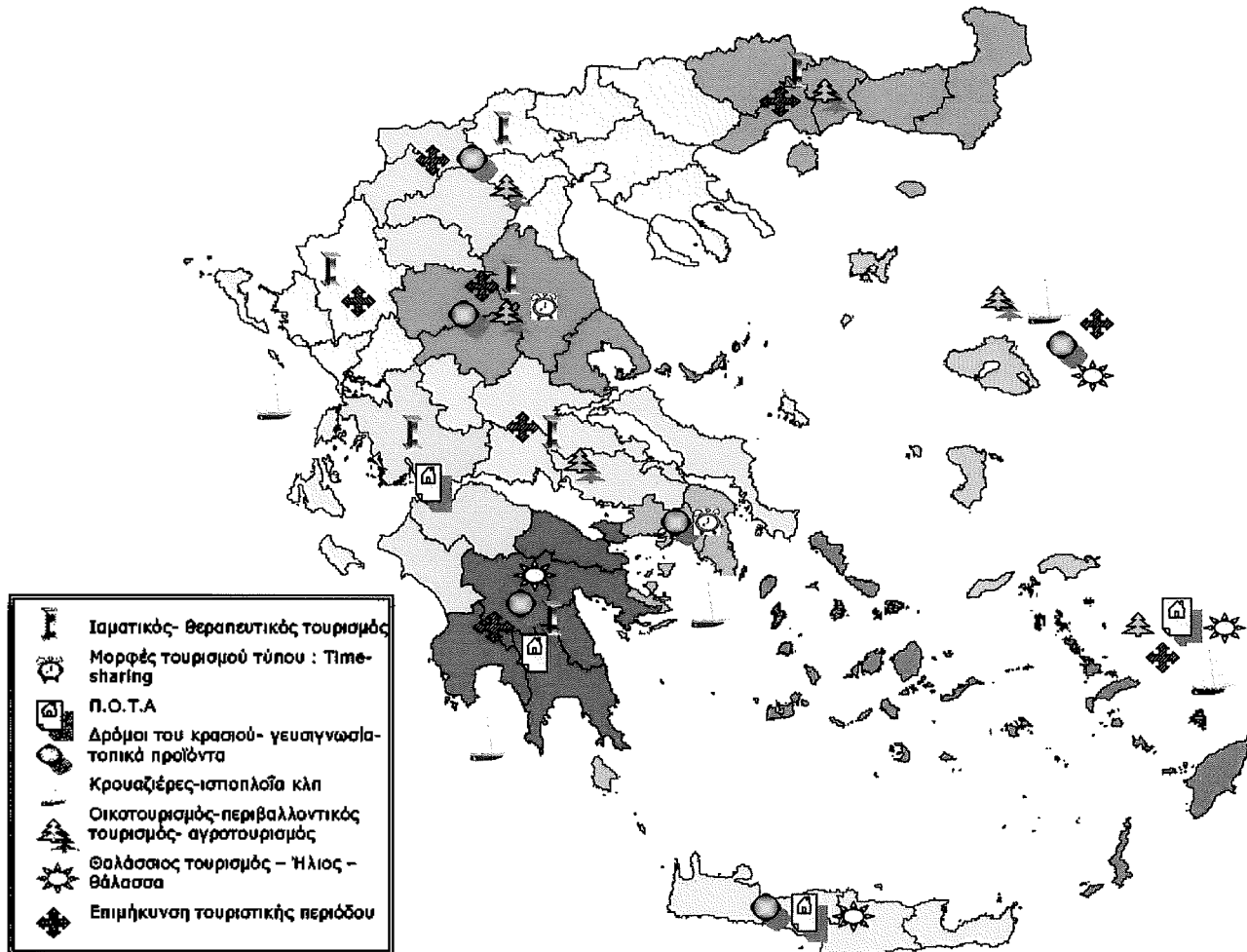
Ο εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα και η ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι οι κύριες τάσεις και στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας: η προτεραιότητα στον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και την ενδυνάμωση της κτηνοτροφίας σε συνδυασμό με τη βελτίωση της προσβασιμότητας στις περισσότερες περιοχές της περιφέρειας, των διασυνοριακών σχέσεων με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, αλλά και της λειτουργίας των αεροδρομίων της Καστοριάς και της Κοζάνης αναμένεται να συμβάλλουν στην ανάκαμψη της περιφέρειας.

Στην Κεντρική Μακεδονία γίνονται κινήσεις για την επίτευξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος συνδυασμένων μεταφορών, πέρα από την ενίσχυση του ρόλου της πόλης της Θεσσαλονίκης ως κέντρο κατανάλωσης και αναψυχής των Βαλκανίων. Οι επενδύσεις σε τουριστικά κορεσμένες περιοχές, όπως π.χ. η Χαλκιδική, εγκρίνονται επιλεκτικά, ενώ προωθούνται νέες μορφές τουρισμού και η ανάπτυξη ΠΟΤΑ.

Στη Θεσσαλία η ανάπτυξη του τουρισμού διαφέρει μεταξύ του νησιωτικού και του ηπειρωτικού τμήματος της περιφέρειας: στα νησιά ενισχύεται το παραδοσιακό μοντέλο "ήλιος - θάλασσα", ενώ αντίθετα στο υπόλοιπο κομμάτι της περιφέρειας ενισχύονται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού και προωθούνται οι επενδύσεις ΠΟΤΑ. Στους υπάρχοντες στόχους ανάπτυξης συμπεριλαμβάνεται και η ανάπτυξη των αεροδρομίων της Αγχιάλου και της Λάρισας, στα πλαίσια της ανάδειξης της περιφέρειας ως πύλη εισόδου της Κεντρικής Ελλάδας από το εξωτερικό, με την -απαραίτητη- διατήρηση της τοπικής ταυτότητας.

Στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης τέλος, πρώτη προτεραιότητα είναι η ενδυνάμωση της συνεργασίας με τη Βουλγαρία και την Τουρκία και η ανάπτυξη ενός χαρακτήρα πύλης από την Ασία. Στα πλαίσια αυτά προωθείται η ανάπτυξη των υποδομών του λιμανιού και του αεροδρομίου της Αλεξανδρούπολης, αλλά και των υπολοίπων αεροδρομίων (π.χ. Καβάλας). Επίσης, προωθούνται επιλεκτικά διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού ανάλογα με την περιοχή σε συνδυασμό με την ενδυνάμωση της κτηνοτροφίας και την ανάδειξη των τοπικών προϊόντων.

ΧΑΡΤΗΣ 5.2
Η χωρική απεικόνιση των βασικών προτάσεων των χωροταξικών
περιφερειακών σχεδίων

Πηγή: Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

5.8 SWOT Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης του Τουρισμού στην Ελλάδα

Η ανάλυση SWOT, αποτελεί ένα αναλυτικό εργαλείο του υπό μελέτη φαινομένου. Με τον πίνακα διπλής εισόδου που δημιουργείται αναλύονται τα πλεονεκτήματα, οι κίνδυνοι, οι ευκαιρίες κι οι απειλές για κάθε βασικό συστατικό του ευρύτερου τομέα του τουρισμού. Τα βασικά συστατικά που συνθέτουν την τουριστική δραστηριότητα στην χώρα είναι καταρχήν η υπάρχουσα έως σήμερα ζήτηση, το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν, οι αλληλεπιδράσεις με του υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό, οι υποδομές, το φυσικό κι ανθρωπογενές περιβάλλον και η συνολικότερη προώθηση του τουριστικού προϊόντος της χώρας. Στο τέλος γίνεται προσπάθεια να ξεχωρίσουν ανάμεσα από όλα αυτά τα επιμέρους χαρακτηριστικά κάποια πολύ ιδιαίτερα που να συνθέτουν την γενικότερη εικόνα του τομέα στην χώρα μας. Σκοπός της ανάλυσης αυτής είναι η σύνοψη με τον όσο πιο δυνατό αντιπροσωπευτικό τρόπο της ανάλυση του τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα.

Στον παρακάτω λοιπόν πίνακα γίνεται συσχέτιση μεταξύ όλων αυτών των συστατικών και των χαρακτηριστικών τους¹⁷⁶.

	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα	Ευκαιρίες	Απειλές
Η ζήτηση	Οι ευνοϊκές συγκυρίες για τη διεθνή αύξηση της τουριστικής κίνησης	Η πτώση που παρουσίασαν οι τουριστικές αφίξεις τα έτη πριν το 2004 (Ολυμπιακοί)	Νέες αγορές-στόχοι	Η εξάρτηση από συγκεκριμένες αγορές
	Η σταθερά αυξανόμενη τουριστική ζήτηση από ημεδαπούς	Η εποχικότητα του ελληνικού τουρισμού	Ζήτηση για νέες δραστηριότητες-μορφές τουρισμού και προορισμούς	Η ανταγωνιστική σχέση του τουρισμού με τους άλλους τομείς της οικονομίας
	Δυνατότητες επένδυσης σε λίγο τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές με μικρή έως τώρα τουριστική ανάπτυξη	Η είσοδος του ελληνικού τουριστικού προϊόντος σε φάση "ωρίμανσης"	Η βελτιωμένη εικόνα της χώρας μετά την ολυμπιάδα του 2004	Η ανεπαρκής προώθηση του προϊόντος μέσω διαδικτύου
	Τριτογενοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας	Η ύπαρξη λίγων, συγκεκριμένων περιοχών υψηλής τουριστικής ζήτησης		Ο αυξανόμενος έλεγχος της τουριστικής κίνησης από tour-operators
		Συγκεντρωτικές τάσεις - ετεροκαθοριζόμενη ζήτηση		Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός με τις άλλες μεσογειακές χώρες
				Ανταγωνιστικά καινοτόμα τουριστικά προϊόντα

¹⁷⁶ Θεώρημα-Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

Το υφιστάμενο τουριστικό ό προϊόν	Πολυμορφία ελληνικού χώρου-δυνατότητες πολυθεματικότητας	Η συσχέτιση του προϊόντος με το μοντέλο "ήλιος - θάλασσα"	Η δυνατότητα διαφοροποίησης μέσω της παροχής υψηλότερων τουριστικών υπηρεσιών	Η ανταγωνιστικότητα των γύρω τουριστικών προορισμών
	Ενδιαφέρον φυσικό κι ανθρωπογενές περιβάλλον στο σύνολο της χώρας	Ανυπαρξία καινοτομίας στο τουριστικό προϊόν	Συνδυασμός διαφορετικών θεματικών δραστηριοτήτων	Η υιοθέτηση ολοκληρωμένων τουριστικών πολιτικών από άλλα μεσογειακά κράτη
	Ανταγωνιστικές κλιματολογικές συνθήκες	Περιορισμένη δράση του φορέα προώθησης τουριστικών προορισμών υπό μορφή πακέτων/προσφορών	Εκμετάλλευση μικρής χρονοαπόστασης μεταξύ ορεινών και παράκτιων προορισμών	Η άρρηκτα συνδεδεμένη σχέση μεταξύ ελληνικού τουρισμού και "ήλιου-θάλασσας"
	Μικρή χρονοαπόσταση μεταξύ ορεινού και παράκτιου χώρου	Η απουσία ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού	Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού	Η υπερεκμετάλλευση κάποιων τουριστικών πόρων /παράκτιων περιοχών
			Εκμετάλλευση της επιτυχούς διοργάνωσης των ολυμπιακών αγώνων για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού	Η εξάπλωση της παραθεριστικής και β' κατοικίας σε περιοχές που θα μπορούσαν να αποτελούν τουριστικό προορισμό
Αποδοτικά του τομέα-αλληλεπιδράσεις με τους άλλους τομείς της οικονομίας	Οικονομίες κλίμακας λόγω των μεγάλων πληθυσμιακών συγκεντρώσεων	Διάχυση του τουριστικού εισοδήματος εκτός χώρας	Ο προσανατολισμός και σε υψηλού εισοδήματος τουρίστες	Υπερανάπτυξη κάποιων προορισμών εισβάρος άλλων
	δυνατότητα διασύνδεσης με τον πρωτογενή τομέα	Αρνητικές επιπτώσεις από ελλείψεις υποδομές	Διασύνδεση του τομέα με τον πρωτογενή τομέα	Έντονη εγχώρια ανταγωνιστικότητα
	Ευρύτερα οικονομικά οφέλη	Η εξάρτηση των απομακρυσμένων περιοχών (νησιά, ορεινές περιοχές κλπ) από τα αστικά κέντρα	Συμπληρωματικές δραστηριότητες της τοπικής οικονομίας	
Το ανθρώπινο δυναμικό	Η θετική προδιάθεση του πληθυσμού για εξάσκηση της τουριστικής δραστηριότητας	Η χαμηλού επιπέδου εκπαίδευση των απασχολούμενων στον τουρισμό	Η συνεχής ενεργοποίηση προγραμμάτων περαιτέρω κατάρτισης και ειδίκευσης των απασχολούμενων στον τουρισμό	Η μειωτική πορεία του πληθυσμού
		Απουσία εξειδίκευσης	Η ευρωπαϊκή συμβολή στην εκπαίδευση	Οι συγκεντρωτικές τάσεις απασχόλησης στην πρωτεύουσα
		Απουσία πολιτικής ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων του πληθυσμού τουριστικών περιοχών	Η αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό στην περιφέρεια ως αποτέλεσμα της τάσης για αποκέντρωση	Η αύξηση της συμμετοχής αλλοδαπών στο συνολικό εργατικό δυναμικό

			Η εισχώρηση των νέων τεχνολογιών στην χώρα μας	Η εγκατάλειψη των τουριστικών προορισμών τους θερινούς μήνες
Φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον	Το πλήθος των ελληνικών νησιών	Το υψηλό κόστος μεταφορών και χρονοαποστάσεων στα ελληνικά νησιά	Η δυνατότητα αξιοποίησης των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών κάθε περιοχής	Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης
	Το μεσογειακό κλίμα	Η γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική απομόνωση των νησιών	Η συμβολή της ποικιλομορφίας στην πολυθεματική ανάπτυξη του τουρισμού	Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για την εκτός σχεδίου δόμηση, παρεκκλίσεις
	Ακτές- αξιόλογος ορεινός χώρος	Η έλλειψη ιεράρχησης της σημαντικότητας προστασίας των ευαίσθητων περιοχών	Η εκμετάλλευση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Ελλάδας ως τουριστικό προορισμό	Οι ανεξέλεγκτες παρεμβάσεις στο χώρο κι η αυθαίρετη δόμηση
	Η πολιτιστική κληρονομιά	Η έλλειψη θεσμικών ρυθμίσεων για την προστασία φυσικού κι ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και η αδυναμία αποτελεσματικής εφαρμογής της νομοθεσίας	Η δυνατότητα διαφοροποίησης μέσω της αξιοποίησης των τοπικών εθίμων και παραδόσεων κάθε περιοχής	Η υποβάθμιση της ιδιαιτερότητας των παραδοσιακών οικισμών
	Η ύπαρξη παραδοσιακών οικισμών και οικιστικών συνόλων	Η απουσία πλήρους καταγραφής των πόρων, έλλειψη κτηματολογίου	Κατά τόπους πολιτισμός και παραδόσεις	Η εγκατάλειψη ορεινών οικισμών με πολιτισμικό ενδιαφέρον
	Υπαρξη ιστορικών κέντρων και πολιτιστικού πλούτου διαφορετικών ιστορικών περιόδων	Η ελλιπής απεικόνιση των δασικών εκτάσεων της χώρας	Η αυξανόμενες τάσεις για επιλογή παραδοσιακού χαρακτήρα προορισμούς	Η κατασπατάληση των πόρων
	Αξιόλογα οικοσυστήματα, και μεγάλος αριθμός προστατευόμενων περιοχών		Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	
Υποδομές	Οι πολύ μικρές αποστάσεις μεταξύ των ελληνικών νησιών	Το ανεπαρκές οδικό δίκτυο	Η αξιοποίηση των Εθνικών και Κοινοτικών Πόρων	Η σχετική παλαιότητα των ξενοδοχειακών υποδομών σε συγκεκριμένες περιοχές
	Η ύπαρξη ικανοποιητικών τουριστικών υποδομών στις περιοχές υψηλής ζήτησης	Οι ελλείψεις και η ανάγκη για αναβάθμιση των λιμενικών υποδομών	Η δυνατότητα διαφοροποίησης συγκεκριμένων τουριστικών προορισμών μέσω της ύπαρξης πλήρους εκσυγχρονισμένων υποδομών	Η απουσία μεταφορικών υποδομών από ορεινές κυρίως περιοχές της χώρας

	Το μικρό μέγεθος της χώρας	Η ύπαρξη πολλών ξενοδοχειακών μονάδων δύο και ενός αστέρα	Η ορθότερη αξιοποίηση του τουριστικού δυναμικού	Το υφιστάμενο σύστημα συνδέσεων μεταξύ των νησιών
	Το μεγάλο πλήθος των υφιστάμενων αεροπορικών υποδομών	Η έλλειψη προσβασιμότητας σε πολλές περιοχές της χώρας	Η ανάπτυξη διπλού ρόλου των μεταφορικών υποδομών	Μονοπωλιακού χαρακτήρα αεροπορικές μεταφορές
	Ο ναυτιλιακός χαρακτήρας της χώρας	Η μικρή συνδεσιμότητα μεταξύ των ελληνικών νησιών		
		Η ανυπαρξία ειδικών υποδομών για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού		
Προβολή της χώρας και μάρκετινγκ	Η επιτυχής διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων	Μειωμένες δαπάνες για το μάρκετινγκ του ελληνικού τουρισμού	Η δυνατότητα δημιουργίας νέας, αποτελεσματικής "εικόνας" της Ελλάδας	Ο ανταγωνισμός κι η προβολή των άλλων χωρών
	Η ανυπαρξία άοχνης προβληθείσας εικόνας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος	Απουσία σημαντικής προώθησης του τουριστικού προϊόντος τα προηγούμενα χρόνια	Η διεθνείς τάσεις χρήσης του marketing ως εργαλείο ανάπτυξης	
	Η ύπαρξη συγκεκριμένων, διάσημων διεθνώς τουριστικών προορισμών			
	Πολιτιστικά μνημεία διεθνούς εμβέλειας			
Συνολική εικόνα	Βασικός τουριστικός προορισμός για διακοπές "ήλιου-θάλασσας", παγκόσμια φήμη	Αδυναμία απορρόφησης του τουριστικού εισοδήματος	Προβολή και προώθηση της χώρας και ενσωμάτωση της καινοτομίας στο προϊόν	Ο ανταγωνισμός από τις υπόλοιπες χώρες
		Εποχικότητα		
		Κατασπατάληση τουριστικών πόρων		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1 Σχέση Τουρισμού και Αναπτυξιακών Κινήτρων

Ο Τουρισμός αποτελεί, όπως είναι γνωστό, έναν από τους σημαντικότερους κοινωνικοοικονομικούς κλάδους στη χώρα μας, δεδομένου ότι κατέχει το πρώτο μερίδιο στο σύνολο των συναλλαγματικών εσόδων, ενώ παράλληλα η συμβολή του στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ανερχόταν, το 2003, στο 15% και στην απασχόληση στο 17,38%. Τα ποσοστά για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 11,7% και 12,6% αντίστοιχα. Υπολογίζεται ότι οι αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα στο διάστημα 1980-1999 αυξήθηκαν κατά 139%¹⁷⁷. Η σημασία του τουριστικού τομέα σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας για την αναπτυξιακή διαδικασία της Ελλάδας φαίνεται και από τα ακόλουθα στοιχεία:

«Το τουριστικό συνάλλαγμα είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα από τις βιομηχανικές εξαγωγές...στην περίοδο 1980-97 ο τουρισμός συνεισέφερε κατά 53% στην αύξηση του ΑΕΠ έναντι μόνον 4,6% της βιομηχανίας, ενώ στην ίδια περίοδο η αύξηση της απασχολήσεως στην τουριστική οικονομία ήταν 87% έναντι 9,2% της συνολικής απασχολήσεως και έναντι μείωσης 15% στη μεταποίηση»¹⁷⁸.

Εξάλλου, από έρευνες σε άλλες χώρες προκύπτει ότι η ικανότητα του τουριστικού τομέα να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας είναι πολύ ταχύτερη σε σύγκριση με οποιονδήποτε άλλο κλάδο παραγωγής. Για παράδειγμα, σχετική μεγάλη έρευνα στον Καναδά έδειξε ότι η ικανότητα του τουριστικού τομέα να απορροφά ανέργους είναι 1,5 φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη ικανότητα της οικονομίας ως συνόλου¹⁷⁹.

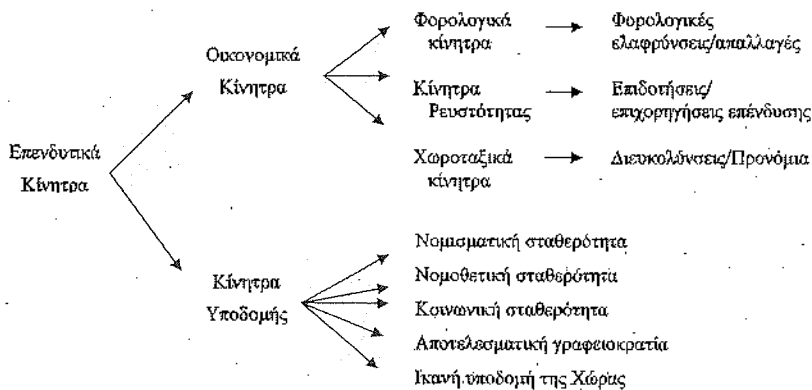
Η διερεύνηση της αναπτυξιακής πορείας του τουρισμού στην Ελλάδα ακολουθεί, αναγκαστικά τη διερεύνηση της Οικονομικής Πολιτικής που ασκείται. Οι επενδύσεις αποτελούν τον βασικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης μιας οικονομίας. Προκειμένου να τονωθούν τόσο οι εγχώριες όσο και οι επενδύσεις από το εξωτερικό, θεσπίζονται συγκεκριμένα επενδυτικά κίνητρα από το κράτος. Αυτά κατανέμονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες, τα οικονομικά κίνητρα και τα κίνητρα υποδομής. Ακολουθεί σχηματική απεικόνιση τους (Σχήμα 6.1).

¹⁷⁷ Πατσουράτης Βασίλειος, «Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού τομέα», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αθήνα 2002

¹⁷⁸ Παυλόπουλος Π., «Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα», ΙΤΕΠ, Αθήνα 1999

¹⁷⁹ Καλοκάρδου Ρ., «Ο ρόλος του περιβάλλοντος για τον τουρισμό στην τουριστική πολιτική, στη χωροθέτηση και την περιφερειακή ανάπτυξη: η ελληνική εμπειρία 1975 - 1995, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995

ΣΧΗΜΑ 6.1
Κατηγορίες και είδη επενδυτικών κινήτρων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο ιδιωτικός τομέας ήταν εκείνος, που αντιλήφθηκε πρώτος, στα πρώτα στάδια ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού, τις αναπτυξιακές του δυνατότητες, ενώ σε εκείνο το στάδιο η ελληνική κυβέρνηση το αγνοούσε. Συνεπώς, ο Τουρισμός ξεκίνησε ως μια απρογραμμάτιστη δραστηριότητα χωρίς καμία περιβαλλοντική διαφύλαξη, χωροταξικό σχεδιασμό, έρευνα και ενημέρωση του γηγενούς πληθυσμού για την τουριστική βιομηχανία. Ακολουθεί ανάλυση της ενίσχυσης τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, μέσω των αποκαλούμενων Αναπτυξιακών Νόμων, των Πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης και των χρηματοδοτικών προγραμμάτων της Ε.Ε¹⁸⁰.

6.2 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω των Αναπτυξιακών Νόμων

Η συμβολή των αναπτυξιακών νόμων στην υλοποίηση της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής μιας χώρας είναι σημαντική, δεδομένου του μεγάλου αριθμού δυνατοτήτων που οι νόμοι αυτοί παρέχουν στην κυβέρνηση, ώστε να κατευθύνει τις επενδυτικές προσπάθειες προς συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και κλάδους της οικονομίας. Οι αναπτυξιακοί νόμοι ενσωματώνουν την πολιτική ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της παραγωγής. Παράλληλα προς την κεντρική αυτή επιδίωξη, επιδιώκεται, συνήθως, και η ικανοποίηση άλλων διαστάσεων της οικονομικής πολιτικής, όπως είναι η κατά προτεραιότητα ενίσχυση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, η διαφορική – προτιμησιακή μεταχείριση περιοχών της χώρας και η αύξηση της απασχόλησης¹⁸¹.

Δεδομένης της σπουδαιότητας του τουριστικού τομέα στην Ελλάδα, καθώς και των περαιτέρω δυνατοτήτων ανάπτυξής του, οι εκάστοτε κυβερνήσεις έλαβαν σε διάφορες περιόδους μέτρα για να διευκολύνουν την ανάπτυξή του, στα πλαίσια

¹⁸⁰ Andriotis K., «Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», *Journal of sustainable tourism*, vol. 9, No. 4, 2001

¹⁸¹ Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης / Κίνητρα Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα 1981

του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια σειρά κινήτρων, απώτερος σκοπός των οποίων ήταν η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, σε σύχρτισμό με τους επιδιωκόμενους ρυθμούς ανάπτυξης, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν ότι η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα οφείλεται κατεξοχήν στην ιδιωτική πρωτοβουλία¹⁸².

Η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα προωθήθηκε σε μεγάλο βαθμό μέσω κινήτρων που παρέχονται εκ μέρους του κράτους, μέσω διαφόρων νόμων, οι οποίοι επικεντρώνονται στην κατασκευή ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων. Ακολουθεί συνοπτική αναφορά στα κύρια αναπτυξιακά νομοθετήματα που επηρέασαν την τουριστική ανάπτυξη της χώρας.

- Οι αρχικοί νόμοι (όπως π.χ. οι 3213/1953, 2861/1954, 3430/1955, 4171/1961) αφορούσαν κυρίως στην κατασκευή καταλυμάτων 125, ενώ τα κίνητρα είχαν τη μορφή φορολογικών ελαφρύνσεων και μειωμένων εργοδοτικών εισφορών.

- Τα νομοθετήματα της δεκαετίας του '60, και αυτά της επτάχρονης δικτατορίας ως τη Μεταπολίτευση, το 1974, επέκτεινάν τα προνόμια εταιριών που πραγματοποιούν μεγάλες επενδύσεις, αλλά, απουσίαζε το κριτήριο της ισομερούς περιφερειακής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωση στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη)¹²⁶. Το Ν.Δ. 1312/1972 προέβλεπε για πρώτη φορά κίνητρα σε μορφή επιχορήγησης, καθώς και, τη δυνατότητα περιορισμού της ελάχιστης ίδιας συμμετοχής και άλλα χρηματοπιστωτικά εργαλεία.

- Ο ν.849/1978 κατένειμε όλη την επικράτεια σε 5 ζώνες¹²⁷, εισάγοντας νέα στοιχεία, όπως τη φροντίδα για το περιβάλλον, την έρευνα και την εξοικονόμηση ενέργειας.

- Πολύ σημαντικός, αναπτυξιακός νόμος ήταν ο 1262/1982, ο οποίος σηματοδότησε τη δεκαετία του '80, εισάγοντας νέες νομοτεχνικές ιδέες και αντιλήψεις. Αφού αποσαφήνισε τι αποτελεί παραγωγική επένδυση, διαίρεσε την επικράτεια σε 4 περιοχές, παρέχοντας εναλλακτικές μορφές ενισχύσεων σε κατάλογο επιχειρήσεων - δικαιούχων, «*σχεδόν άνευ όρων*» για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και κάμπινγκ, τον εκσυγχρονισμό υφιστάμενων μονάδων, την κατασκευή ορισμένων έργων τουριστικών υποδομών και αποκατάσταση και μετατροπή παραδοσιακών κτισμάτων σε καταλύματα στις ελληνικές περιφερειακές και παραμεθόριες περιοχές¹⁸³.

- Εξαιτίας προβλημάτων από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη, η Υπουργική Απόφαση 797/1986¹³⁴ επιχείρησε να ελέγξει την ανάπτυξη και να αναβαθμίσει τις ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές. Χαρακτήρισε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση εγκαταστάσεων φιλοξενίας ως «Περιοχές Ελεγχόμενης Τουριστικής Ανάπτυξης», όπου πλέον μπορούσαν να κατασκευαστούν μόνο ξενοδοχεία υψηλής κατηγορίας. Μέρη των περιοχών αυτών χαρακτηρίστηκαν ως «Κορεσμένες Τουριστικές Περιοχές» στις οποίες απαγορεύτηκε η κατασκευή νέων καταλυμάτων.

- Ο ν.207/87 επικεντρώθηκε στην προστασία των κεφαλαιακών επενδύσεων και την απελευθέρωση κίνησης κεφαλαίων εντός της Ε.Ε.

¹⁸² Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

¹⁸³ Λεμονιά Ε., «Αναπτυξιακά κίνητρα στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ», ΚΕΠΕ, Αθήνα 1985

προκειμένου να προσελκυστεί ξένο κεφάλαιο στις ελληνικές περιφέρειες¹⁸⁴.

▪ Ο ν.1892/90 «Για τον εκσυγχρονισμό και την Ανάπτυξη και, άλλες διατάξεις» αντικατέστησε τους αναπτυξιακούς νόμους της τελευταίας τριακονταετίας, διαγράφοντας μια στροφή προς τουριστικά καταναλωτικά πρότυπα υψηλού εισοδηματικού επιπέδου, ενώ όρισε μεγαλύτερες παροχές για επενδύσεις σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, καθώς και σε επενδύσεις που στοχεύουν στην προστασία ή αποκατάσταση του περιβάλλοντος. Κύριοι νεωτερισμοί του ήταν η μείωση των χρηματοπιστωτικών κινήτρων και η ένταξη νέων έργων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, γήπεδα γκολφ) στα κίνητρα του.

▪ Ο ν.2160/93 αφορούσε την ίδρυση, λειτουργία και επιθεώρηση τουριστικών επιχειρήσεων, καζίνο και μαρίνων, το λειτουργικό πλαίσιο του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (ΞΕΕ) και τις αρμοδιότητες και διοίκηση του ΕΟΤ. Επιχείρησε να καταπολεμήσει την «παραξενοδοχία» και τη μαύρη οικονομία, και να εφαρμόσει μια αποτελεσματική πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος και του καταναλωτή¹⁸⁵.

▪ Οι πρόσφατοι *Αναπτυξιακοί Νόμοι* 2234/94 και 2601/98 αφορούν κυρίως στην αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω κινήτρων για:

1. Κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων Β' και ανώτερης κατηγορίας υπό την προϋπόθεση ότι στις περιοχές εγκατάστασης τους θα υπάρχει χαμηλός βαθμός συγκέντρωσης τουριστικών εγκαταστάσεων.

2. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενώνες.

3. Εκσυγχρονισμό και επέκταση των ξενοδοχείων Γ' και ανώτερης κατηγορίας.

4. Διεύρυνση, εκσυγχρονισμό και κατασκευή τουριστικής υποδομής, και

5. καθιέρωση Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.), οι οποίες θα διαθέτουν την απαραίτητη υποδομή όπως μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια και κέντρα θαλασσοθεραπείας.

▪ Ο πλέον πρόσφατος *Αναπτυξιακός νόμος* ν.3299/04 γενικά, επικεντρώνεται περισσότερο στις φορολογικές απαλλαγές, στις επιδοτήσεις τόκων και χρηματοδοτικών μισθώσεων, και στις επιχορηγήσεις για την απασχόληση, προβλέποντας συνδυασμούς ενισχύσεων ενώ προσφέρονται σημαντικά επενδυτικά κίνητρα για τον Τουρισμό.

Συμπερασματικά, και εν αναμονή του καινούργιου που αναμένεται μέσα στο 2007, οι αρχικοί νόμοι παρείχαν κυρίως κίνητρα προσανατολισμένα στην αγορά, στοχεύοντας στην αύξηση του αριθμού κλινών και στην κατασκευή εγκαταστάσεων κατόπιν ζήτησης της τουριστικής αγοράς, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες της τοπικής κοινότητας και τις αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Ουσιαστικά οι επιχορηγήσεις για ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων (κυρίως ξενοδοχεία) ξεκίνησαν επί δικτατορίας, με αδιαφανείς όμως τρόπους. Είναι ευρέως γνωστό στον τουριστικό κλάδο, πως την περίοδο εκείνη ευνοήθηκαν

¹⁸⁴ Andriotis K., «Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», *Journal of sustainable tourism*, vol. 9, No. 4, 2001

¹⁸⁵ Αντωνίου Σ., «Συμβολή των κινήτρων στην Οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Σημειώσεις για την Ε.Σ.Δ.Δ., Ε.Κ.Δ.Δ., Αθήνα 2000

επιχειρηματίες, φιλικοί προς την Κυβέρνηση της δικτατορίας. Από τη Μεταπολίτευση και μετά, με εντονότερη νομοθετική παραγωγή κατά τη δεκαετία του '80, αρχίζει να εισάγεται ένα είδος χωροταξικής ευαισθητοποίησης στα θέματα τουριστικής ανάπτυξης. Μετά το 1990, εξαιτίας προβλημάτων, που δημιουργήθηκαν από την υπερπροσφορά τουριστικών επιχειρήσεων σε ορισμένες περιοχές, τα κίνητρα έγιναν πιο επιλεκτικά, προσέχοντας τους περιβαλλοντικούς πόρους, επιχειρώντας έλεγχο των κατασκευών σε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων και τέλος, παρέχοντας χρηματοδότηση σε διαφοροποιημένους τύπους επένδυσης (π.χ. συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ και κέντρα θαλασσοθεραπείας)¹⁸⁶.

6.3 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω των Πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης

Στην Ελλάδα τα *Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης* ενεργοποιούνται από το δημόσιο τομέα, κυρίως από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών και έως το 1992 παράγονταν σε συνεργασία με το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). Η υλοποίηση τους είναι αρμοδιότητα των Υπηρεσιών Σχεδιασμού του Υπουργείου Εσωτερικών, παρόλο που η χρηματοδότηση παρέχεται από την Ε.Ε. και τον κρατικό προϋπολογισμό¹⁸⁷. Οι πολιτικές της εκάστοτε Ελληνικής Κυβέρνησης έναντι του Τουρισμού, ως μέσου ανάπτυξης, διαφαίνονται μέσω των *Πενταετών Προγραμμάτων για Οικονομική και Κοινωνική Ανάπτυξη*. Σύμφωνα με τους Konsolas και Zacharatos «τα πενταετή προγράμματα δηλώνουν τους γενικούς στόχους για την εθνική οικονομία, όπως και τους συγκεκριμένους στόχους για τις περιφέρειες, οι οποίοι πρέπει να υλοποιηθούν μέσω της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας»¹⁸⁸.

- Ένα από τα πρώτα πενταετή προγράμματα για οικονομική ανάπτυξη 1960-1964 δεν αναγνώριζε τις προοπτικές του τουρισμού σε καμία περιοχή της Ελλάδας, εφόσον ο Τουρισμός χαρακτηριζόταν ως ο τρίτος πιο σημαντικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας μετά τη γεωργία και τη μεταποίηση.
- Εξαιτίας της αύξησης στις αφίξεις και στην εισροή ξένου συναλλάγματος το *Οικονομικό Πρόγραμμα 1968-1972* θεώρησε τον τουρισμό ως ένα από τους πιο δυναμικούς τομείς οικονομικής ανάπτυξης. Ως αποτέλεσμα, ξεκίνησε η κατασκευή μεγάλων ξενοδοχείων, χωρίς να ακολουθούν οι ανάλογες επενδύσεις σε υποδομές, οδηγώντας σε μια συνεχή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.
- Το επόμενο *Πενταετές Σχέδιο 1973-1977* θεώρησε τον Τουρισμό θεμελιώδη για την προώθηση της γενικότερης αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας καθώς και για την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, τόνισε ότι μέσω του τουρισμού μπορούσαν να ενισχυθούν

¹⁸⁶ Andriotis K., «Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», *Journal of sustainable tourism*, vol. 9, No. 4, 2001.

¹⁸⁷ Παυλόπουλος Π. και Κουζέλης Α., «Περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδος και Τουρισμός», ΙΤΕΠ, Αθήνα 1998

¹⁸⁸ Konsolas N. and Zacharatos G., «Regionalisation of tourism activity in Greece: Problems and policies», στο J. Van den Straaten and H. Briassoulis (eds) "Tourism and the environment: Regional, Economic and Policy Issues", 1992

δημογραφικές και κοινωνικές λύσεις σε υποανάπτυκτες περιοχές.

- Το Σχέδιο 1976-1980 επιχείρησε να υποστηρίξει τον τοπικό έλεγχο δίνοντας κίνητρα σε τοπικούς επενδυτές για¹⁸⁹ την κατασκευή μικρών μη ξενοδοχειακών μονάδων (ενοικιαζόμενα δωμάτια).
- Το Σχέδιο 1978-1982 αναγνώρισε τα προβλήματα που προκαλούνται από την έλλειψη εθνικού τουριστικού σχεδιασμού και πρότεινε την ενίσχυση συγκεκριμένων ζωνών σχεδιασμού και περιορισμούς για κορεσμένες περιοχές.
- Ως αποτέλεσμα, το Σχέδιο 1981-1985 πρότεινε τον περιορισμό της περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης των κορεσμένων περιοχών, και υποστήριξε επίσης, τη χρήση του τουρισμού για την ανάπτυξη στις υποανάπτυκτες περιοχές.
- Το Πενταετές Πρόγραμμα 1983-1987 επιχείρησε, όπως και άλλα προηγούμενα προγράμματα, να αυξήσει την τοπική και δημόσια συμμετοχή, στην τουριστική ανάπτυξη μέσω επενδύσεων, όπου 56% ήταν δημόσια δαπάνη και 44% ιδιωτική συμμετοχή. Ήταν επίσης επικεντρωμένο στην ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού μέσω επιχορήγησης κατασκευής υποδομών, καλύτερη διαφήμιση και ερευνητική βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, προστασία των αρχαιοτήτων και αποκατάσταση του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, αναγνώρισαν «την ανάγκη παρακώλυσης της δράσης των μεσαζόντων και της μαύρης τουριστικής οικονομίας». Όντως, στόχευσε «στη δημιουργία ανταγωνιστικού και παραγωγικού τουριστικού τομέα, στην ισορροπημένη ανάπτυξη, ισότιμα διανεμημένη σε όλη τη χώρα, και την ανάλογη με άλλους κλάδους της οικονομίας προώθηση του τουρισμού».
- Κατόπιν προβλημάτων που προέκυψαν από τη συγκέντρωση πολλών μικρών και μεσαίων καταλυμάτων, το Πενταετές Σχέδιο Οικονομικής Ανάπτυξης 1988-1992 άλλαξε κατεύθυνση υπέρ της προώθησης «επιλεκτικού τουρισμού σε μεγάλα ξενοδοχεία, με επιπρόσθετες υπηρεσίες» .
- Από το 1992 και μετά, η παραγωγή των Πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης από το ΚΕΠΕ και το ΥΠΕΘΟ αντικαταστάθηκε από τη συμπαραγωγή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ). Δηλαδή, η ευθύνη για το προγραμματισμό και για την υλοποίηση των αναπτυξιακών δράσεων και προγραμμάτων, που πλέον συγχρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, μοιράζεται ανάμεσα στις εθνικές και περιφερειακές αρχές της χώρας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας¹⁹⁰.

Παρατηρεί κανείς ότι τα Πενταετή Προγράμματα Δράσης συμβαδίζουν λίγο πολύ με την πορεία των λεγόμενων Αναπτυξιακών Νόμων. Στην ουσία αυτά προγράμματα αποτέλεσαν τη μέσο-μακροπρόθεσμη οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε, αποτελώντας δηλαδή το Στρατηγικό Σχέδιο Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, ενώ οι λεγόμενοι «Αναπτυξιακοί Νόμοι» αποτέλεσαν το νομοθετικό εργαλείο εφαρμογής τους. Από το 1988 που αποφασίστηκε η ριζική

¹⁸⁹ Andriotis K., «Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», *Journal of sustainable tourism*, vol. 9, No. 4, 2001

¹⁹⁰ Ιστοσελίδα www.hellaskps.gr

μεταρρύθμιση της λειτουργίας των Διαρθρωτικών Ταμείων (οδήγησε στον συντονισμό των πολιτικών τους που μέχρι τότε παρέμεναν ανεξάρτητες) η μεσομακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πολιτική που ακολουθείται, ορίζεται σε συνεργασία με την Ε.Ε. μέσω των ΚΠΣ.

6.4 Η Ενίσχυση του Ελληνικού Τουρισμού μέσω της Ε.Ε.

Από τον πρώτο κιόλας χρόνο ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι περιφέρειες της χώρας επωφελήθηκαν από σημαντικές εισροές κοινοτικών πόρων.

Στόχος της Ε.Ε. είναι η ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας, ώστε να μειωθούν οι αναπτυξιακές διαφορές ανάμεσα στις περιφέρειες της. Οι πλέον σημαντικές πρωτοβουλίες της Ένωσης για τον τομέα του Τουρισμού είναι αυτές των Διαρθρωτικών Ταμείων, με κυριότερο το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), ενώ ενισχυτικό ρόλο παίζει και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) κυρίως υπέρ της ανάπτυξης της απασχόλησης και του αγροτουρισμού αντίστοιχα. Τα έργα που χρηματοδοτούνται από την Ένωση εντάσσονται στις ακόλουθες μεγάλες κατηγορίες: τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) τα οποία χρηματοδοτούνται από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), καθώς και το Ταμείο Συνοχής. Ακόμα, πολλές επενδύσεις χρηματοδοτούνται μέσω Πρωτοβουλιών και Προγραμμάτων της ΕΕ (π.χ. Interreg, Leader, Urban κ.α.).

Η συμμετοχή της Ένωσης στη χρηματοδότηση οικονομικών κινήτρων προς προσέλκυση επενδύσεων υπήρξε σημαντική. Αυτό διακρίνεται και από την αλματώδη ανάπτυξη, κατά 94,5%, που παρουσίασαν οι κοινοτικές ενισχύσεις μεταξύ της περιόδου 1989-1999. Ακολουθεί σύντομη αναφορά σε ορισμένες από τις σημαντικότερες κοινοτικές χρηματοδοτήσεις που επηρέασαν την Τουριστική Ανάπτυξη της Ελλάδας¹⁹¹.

- *Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα - ΜΟΠ* (1986-1992) Θεσμοθετήθηκαν το 1985 ως ένα νέο είδος κοινοτικής πολιτικής η οποία στόχευε στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, με συντονισμένο τρόπο, συγκεκριμένων φτωχών νοτιων περιφερειών. Αφορούσαν την αποκατάσταση μνημείων, βελτίωση και κατασκευή υποδομών, δρόμων, λιμανιών, μαρίνων, τηλεπικοινωνιών, υγείας, έκδοση και προώθηση διαφημιστικού υλικού κ.α.

- *Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα - ΠΕΠ* (1994-1999 και 2000-2006) Μέσω του υποπρογράμματος 2 (που αφορούσε θέματα Τουρισμού και Πολιτισμού) των ΠΕΠ, η Κοινότητα συγχρηματοδοτούσε περίπου 16.8 δις. δραχμές, περίπου το 71.7% των συνολικών επενδύσεων, ενώ τα υπόλοιπα έπρεπε να καλυφθούν από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Οι πηγές της κοινοτικής χρηματοδότησης για αυτό το πρόγραμμα ήταν το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και το ΕΓΤΠΕ. Περιληπτικά, τα κύρια μέτρα του υποπρογράμματος 2 των ΠΕΠ περιλαμβάνουν βελτιώσεις σε υποδομές, ενίσχυση των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, προώθηση των εναλλακτικών μορφών

¹⁹¹ Κουζέλης Α. Κ., «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επενδυτικών κινήτρων. Η Ελληνική εμπειρία», ΙΤΕΠ, Αθήνα 2000

τουρισμού και την βελτίωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης¹⁹².

- *ENVIREG I (1990-1995) & II (1994-1999)* Κυρίως αφορούσαν στην προστασία του περιβάλλοντος από ανθρώπινες δραστηριότητες σε ευαίσθητες περιοχές.

- *INTERREG I (1989-1995) & II (1994-1999)* Χειρίστηκαν θέματα υποδομών, αποκατάστασης, κατασκευή συνεδριακών και αθλητικών τουριστικών κέντρων, πολιτιστική συνεργασία και προώθηση του αγροτουρισμού¹⁹³.

- *LEADER I (1991-1993) & II (1994-1999)* Προσανατολίστηκαν στην διατήρηση και ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην προώθηση του αγροτουρισμού μέσω αξιολόγησης, σεμιναρίων και κατασκευή των απαραίτητων υποδομών. Σημαντικός στόχος τους ήταν η αναζωογόνηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές.

- Διάφορα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προγράμματα πρακτικής, όπως το *COMET, ERASMUS, PETRA, SOKRATES* και το *LEONARDO DA VINCI* για άτομα σχετικά με την τουριστική βιομηχανία, στοχεύουν στην ενίσχυση της ποιότητας και πρόνοιας υπηρεσιών του κλάδου και στην πρόκληση υπερεθνικής ανταλλαγής εμπειριών.

- Ο ελληνικός τουρισμός έχει χρηματοδοτηθεί και μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των ΚΠΣ όπως Το *Ε.Π. «Τουρισμός-Πολιτισμός»* του Β' ΚΠΣ και το τρέχον *Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα»* (ΕΠΑΝ) 2000-2006 του Γ' ΚΠΣ¹⁹⁴. Αναλυτικότερα, μέσω του ΕΠΑΝ ο ελληνικός τουρισμός ενισχύεται άμεσα σε τρεις άξονες προτεραιότητας:

- Στον Άξονα 2 (Μέτρο 2.2) επιχειρείται η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον Τουρισμό με δράσεις εκσυγχρονισμού των τουριστικών καταλυμάτων καθώς και με την ενίσχυση των επιχειρηματικών σχεδίων των τουριστικών ΜΜΕ (Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων) όλων των κλάδων.
- Μέσω του Άξονα 5 «Διαφοροποίηση του Τουριστικού Προϊόντος και Προβολή της Ελλάδας ως Τουριστικού Προορισμού» προωθούνται χρηματοδοτήσεις συνολικού κόστους 268,67 εκατ. ευρώ, για την διαφοροποίηση και τον εμπλουτισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με την επιχειρηματική αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και του περιβαλλοντικού αποθέματος της Χώρας.
- Στον Άξονα 8 (Μέτρο 8.1) στόχος είναι η ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού που εργάζεται στον τουριστικό τομέα και η αναβάθμιση της εκπαίδευσης - κατάρτισης έτσι ώστε αυτή να ικανοποιεί τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

¹⁹² Andriotis K., «Tourism planning and developemnt in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», *Journal of sustainable tourism*, vol. 9, No. 4, 2001.

¹⁹³ Ιστοσελίδα www.europa.eu.int

¹⁹⁴ Για την περίοδο 2000-2006 δεν υπάρχει Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ή αυτόνομο μέρος του) που να αφορά αποκλειστικά τον τουρισμό, σε αντίθεση με την περίοδο του Β' Κ.Π.Σ. (1994-1999), οπότε υλοποιήθηκε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τουρισμός - Πολιτισμός».

6.5 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού μέσα από τα Κ.Π.Σ.

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι δράσεις που εντάχθηκαν στα πλαίσια των δύο Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (Α' και Β') από το 1995 ως το 1999, και στοχεύουν στην ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα μας, καθώς και τα αποτελέσματά τους, όπως αυτά εκτιμήθηκαν από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Γίνεται αναφορά και συνοπτική περιγραφή σε όλα τα μέτρα των αντίστοιχων προγραμμάτων, ακόμα κι αν αυτά δεν αφορούν στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, για να γίνει αντιληπτή η έμφαση που δίνεται σε αυτές τις μορφές τουρισμού, σε σχέση με τον μαζικό τουρισμό.

Παρατηρούμε ότι στο Β' ΚΠΣ οι δράσεις που αφορούν στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι περισσότερες από ότι στο Α' ΚΠΣ και όπως διαπιστώνεται και στην επόμενη ενότητα που αναφέρεται στο Γ' ΚΠΣ, οι δράσεις αυτές είναι ακόμα περισσότερες.

Στόχος της παρούσας ενότητας είναι να παρουσιάσει τις κατευθύνσεις της τουριστικής πολιτικής προς τις ειδικές μορφές τουρισμού, όπως αυτές φαίνονται μέσα από τα δύο ΚΠΣ.

6.5.1 Πρόγραμμα για τον τουρισμό του Α' Κ.Π.Σ.

Το Πολυταμειακό Λειτουργικό Πρόγραμμα για την Ισόρροπη Ανάπτυξη του Τουρισμού, εγκρίθηκε από την επιτροπή των ευρωπαϊκών Κοινοτήτων την 30ή Ιουλίου 1992.

Το πρόγραμμα αποτελούταν από δύο Υποπρογράμματα¹⁹⁵:

1. Υποπρόγραμμα Ι (ΕΤΠΑ): «Παροχή ενισχύσεων επιχειρήσεις και προώθηση του τουρισμού»

- Μέτρο 1 : «Καθεστώς ενίσχυσης τουριστικών επιχειρήσεων»
 - Μέτρο 1.1 : «Παραγωγικές επενδύσεις τουριστικού τομέα (Ν. 1891/90)
 - Μέτρο 1.2 : « Τουριστική υποδομή - Δημόσιοι φορείς»
- Μέτρο 2 : «Έρευνα αγοράς»
- Μέτρο 3 : «Παροχή συμβουλών σε τουριστικές επιχειρήσεις»
- Μέτρο 4 : «Δημιουργία ελαφράς υποδομής (μονοπάτια)»
- Μέτρο 5 : «Εφαρμογή»

2. Υποπρόγραμμα ΙΙ (ΕΚΤ): «Επαγγελματική κατάρτιση»

- Μέτρο 1 : « Κατάρτιση - εργαζομένων σε ιδιωτικές ξενοδοχειακές μονάδες που έχουν κάνει επενδύσεις»
 - Μέτρο 2 : «Κατάρτιση εργαζομένων σε μονάδες του ευρύτερου ιδιωτικού τουριστικού τομέα που έχουν κάνει επενδύσεις»
 - Μέτρο 3 : «Κατάρτιση εργαζομένων τουριστικών επιχειρήσεων του Δημόσιου τομέα»
 - Μέτρο 4 : «Τεχνική βοήθεια- Εφαρμογή του προγράμματος»

¹⁹⁵ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Ο τουρισμός στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης», Αθήνα 1999

6.5.2 Υποπρόγραμμα «Τουρισμός» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Τουρισμός-Πολιτισμός» του Β' Κ.Π.Σ.

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Τουρισμός - Πολιτισμός» 1995-1999 ήταν ένα ολοκληρωμένο Σχέδιο Δράσης, που στόχευε στη βελτίωση της διασύνδεσης του Τουρισμού με τον πολιτισμό και την αρμονική ανάπτυξη τους¹⁹⁶.

Οι στόχοι του Υποπρογράμματος Τουρισμός ήταν:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος
- Εκσυγχρονισμός της υφιστάμενης τουριστικής προσφοράς
- Ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Δημιουργία τουριστικής προσφοράς σε μη ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας
- Άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης
- Προστασία και ανάδειξη αξιολογών στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

Το υποπρόγραμμα περιελάμβανε Μέτρα που είτε χρηματοδοτούν υποδομές του Δημοσίου Τομέα, είτε ενισχύουν οικονομικά ιδιωτικές επενδύσεις. Με αυτή την έννοια, το υψηλό ποσοστό ιδιωτικής συμμετοχής και η συμπληρωματικότητα των παρεμβάσεων ιδιωτικού και δημοσίου τομέα αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά του Υποπρογράμματος.

Μέτρο 1.1: «Θαλάσσιος τουρισμός: Μαρίνες, Λιμενικές Βελτιώσεις, Αγκυροβόλια Τουριστικών πλοίων»

Μέτρο 1.2 : «Ορεινός, οικολογικός, πολιτιστικός και Θεραπευτικός τουρισμός»

Μέτρο 1.3: «Ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων»

Μέτρο 1.4 : «Ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων»

Μέτρο 1.5 : «Υπηρεσίες προς Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ:) και Δίκτυο Πληροφορικής»

Μέτρο 1.6: «Επιμόρφωση»

Σημαντικό μέρος των δυσχερειών που έχουν προκύψει κατά την εφαρμογή όλων των μέτρων του Β' ΚΠΣ οφείλεται στην ελλιπή προπαρασκευή, στον ανεπαρκή σχεδιασμό και τη σχετικά συνοπτική επεξεργασία του επιχειρησιακού προγράμματος, τόσο στο εθνικό σκέλος, όσο και στο περιφερειακό.

Η απουσία ολοκληρωμένων τομεακών και κλαδικών στρατηγικών, η χαλαρή σύνδεση των επιμέρους στόχων μεταξύ τους και με τους στρατηγικούς στόχους, η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η ατελής ωρίμανση των αναγκαίων μελετών και εγκριτικών διαδικασιών, αποτελούν τις βασικές αιτίες για την αποσπασματικότητα των δράσεων, τις καθυστερήσεις στην εφαρμογή, τη χαμηλή απορροφητικότητα, την αναποτελεσματικότητα ως προς τους στόχους που είχαν τεθεί. Ακόμη καθοριστικό ρόλο στον περιορισμένο βαθμό προόδου του προγράμματος είχε και η καθυστέρηση έγκρισης του από την Ε.Ε., η οποία εν πολλοίς οφείλεται στις ανωτέρω αιτίες.

Οι παραπάνω δυσχέριες εμφανίστηκαν εντονότερα στα μέτρα που αφορούσαν δημόσιες επενδύσεις¹⁹⁷.

¹⁹⁶ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Για την ανάπτυξη του τουρισμού μέσα από το Β' Κ.Π.Σ.», Αθήνα 1993

¹⁹⁷ Μυλωνάκη Δ., «Μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την αξιολόγηση των Ε.Π. του Εθνικού Σκέλους: Ε.Π. Τουρισμός - Πολιτισμός 1994 - 1999», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Αξιολόγηση

Το πρόγραμμα Τουρισμός - Πολιτισμός επιδίωξε να προσελκύσει επισκέπτες με ειδικά ενδιαφέροντα και να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο, ώστε να ενισχύσει την ανάπτυξη προβληματικών και απομονωμένων περιοχών αλλά και να στρέψει το τουριστικό ρεύμα από τις καθιερωμένες τουριστικές περιοχές προς την ενδοχώρα. Τα μέσα που χρησιμοποίησε για το σκοπό αυτό ήταν η ενίσχυση των παρεμβάσεων σε τομείς του εναλλακτικού τουρισμού¹⁹⁸.

Η ενίσχυση για τη δημιουργία βασικής λιμενικής υποδομής, προκειμένου να δημιουργηθούν νέες μαρίνες, ανταποκρίνεται στην ανάγκη για ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού. Ο θαλάσσιος τουρισμός (με ιδιωτικά σκάφη) αποτελεί μια ιδιαίτερα ανερχόμενη μορφή τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων, η οποία πράγματι συναντούσε το περιοριστικό εμπόδιο της έλλειψης μαρινών για τον ελλιμενισμό των ιδιωτικών σκαφών. Το αποτέλεσμα ήταν η στροφή της ζήτησης προς άλλες γειτονικές αγορές. Συνεπώς το μέτρο αυτό κρίνεται ιδιαίτερα εύστοχο και μάλιστα προτείνεται η περαιτέρω επέκτασή του, καθώς σε πολλά νησιά οι μαρίνες είναι ιδιαίτερα μικρές και οι διαθέσιμες θέσεις καλύπτονται πολύ γρήγορα.

Τα μέτρα για την ενίσχυση του ορεινού, οικολογικού, πολιτιστικού και θεραπευτικού τουρισμού, ανταποκρίνονται στην ανάγκη ανάδειξης φυσικών και πολιτιστικών πόρων, όπως και στην αναστήλωση παραδοσιακών κτηρίων και οικισμών. Το μέτρο, παρ' ότι αναγκαίο κρίνεται ανεπαρκές διότι ιδιαίτερα οι αναστηλώσεις και οι επαναχρήσεις παραδοσιακών οικισμών δεν εντάχθηκαν όπως θα ανέμενε κανείς στο πρόγραμμα της τουριστικής υποδομής της χώρας. Οι ευκαιρίες παραμένουν, δοθέντος βέβαια και του γεγονότος ότι τα έξοδα για την επαναλειτουργία ενός παραδοσιακού οικισμού είναι ιδιαίτερα πολλά, γεγονός που αποθαρρύνει τον επενδυτή από το να καταθέσει τα κεφάλαιά του σε μια όχι βέβαιη επένδυση. Η απορρόφηση του έργου ξεπέρασε το διατιθέμενο ποσό, τούτο όμως δεν επαρκεί για να προχωρήσουν τα μεγάλα αυτά τουριστικά επενδυτικά έργα. Είναι βέβαια ότι θα χρειαστεί η περαιτέρω συνέχιση της προσπάθειας αυτής.

Η ανάπτυξη ορεινών μονοπατιών αποτελεί ένα μέτρο που το είδαμε να λειτουργεί σε κάποια από τα νησιά, και μάλιστα με επιτυχία. Είναι ένα έργο εύκολο, όχι πολύ δαπανηρό, το οποίο από μόνο του είναι ικανό να προσελκύσει μια ολόκληρη κατηγορία τουριστών, που επιδίδονται στον περιπατητικό τουρισμό. Η ενίσχυσή του αποτελεί μια επιτυχία της πολιτικής κινήτρων και προτείνεται η περαιτέρω συνέχισή του.

Η ενίσχυση της ξενοδοχειακής υποδομής αποτέλεσε ένα μέτρο μεγάλης σημασίας όσον αφορά τη γενικότερη τουριστική υποδομή, που σχετίζεται έμμεσα με τον εναλλακτικό τουρισμό. Ένα από τα προβλήματα του Ελληνικού Τουρισμού είναι και η ύπαρξη πολλών ξενοδοχειακών μονάδων χαμηλού επιπέδου. Πολλά τέτοια ξενοδοχεία αναβαθμίστηκαν, κάνοντας χρήση των κινήτρων που παρείχε το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Το σημείο που ενδιαφέρει περισσότερο στον εναλλακτικό τουρισμό είναι η μετατροπή παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενοδοχειακά καταλύματα, ιδίως αν αναλογιστούμε την πληθώρα τέτοιων κτισμάτων που διατίθενται και προσφέρονται για μετατροπή σε ξενοδοχεία ή πανσιόν. Το μέτρο αυτό θεωρούμε ότι είναι επιτυχημένο και μάλιστα προτείνεται η περαιτέρω επέκτασή του, ακόμα και στο επίπεδο των παραδοσιακών οικισμών

(όπως αναφέρθηκε πιο πάνω).

Η δημιουργία περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) αποτέλεσε άλλο ένα μέτρο το οποίο απορρόφησε και με το παραπάνω τα διατιθέμενα γι αυτό κονδύλια. Τα κίνητρα των περιοχών Ο.Τ.Α. προσφέρονται ως υποδομή και λειτουργούν ως ειδικά ωφελήματα για τις τουριστικές επιχειρήσεις που θα θελήσουν να τα αξιοποιήσουν. Το μέτρο κατά τεκμήριο υπήρξε επιτυχημένο, να σημειώσουμε όμως ότι πολλές φορές οι οργανωμένες περιοχές (βιομηχανικές, τουριστικές ή άλλες) εμφανίζουν προβλήματα όπως της μη επιτυχημένης τοποθεσίας τους, και γι αυτό το λόγο δεν καλύπτονται οι προσφερόμενες θέσεις. Η επιφύλαξη αυτή ισχύει και για τις Π.Ο.Τ.Α.

Η επιδότηση των υπηρεσιών συμβουλών προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτέλεσε ένα μέτρο ποιοτικής αναβάθμισης των Μ.Μ.Ε. καθώς προέβλεπε την παροχή συμβουλών και την εκπόνηση μελετών του τουριστικού κλάδου, όπως αναφέρθηκε.

Το μέτρο αυτό εμφάνισε ικανοποιητική απορρόφηση, και θεωρούμε ότι συντέλεσε στην βελτίωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η ποιοτική αναβάθμιση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος θα συντελεστεί αναλόγως της συνειδητοποίησης ότι ο τουρισμός χρειάζεται να ξεφύγει από τη λογική του «μικρομάγαζου» και να αντιμετωπιστεί με σοβαρότητα, όπως κάθε άλλος μεγάλος κλάδος που συνεισφέρει σημαντικά στην ελληνική οικονομία. Η εκπόνηση μελετών και η παροχή συμβουλών από εξειδικευμένους οίκους και γραφεία, μπορεί ασφαλώς να συμβάλλει προς την κατεύθυνση αυτή. Θεωρούμε απαραίτητη την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου όσων ασχολούνται με τον τουρισμό, και κατά συνέπεια μια ακόμα πρόταση που θα είχαμε να προσθέσουμε είναι η ποιοτική αναβάθμιση των σχολών τουριστικών επαγγελματιών, όπως και η ίδρυση Τμημάτων Τουρισμού στους μεγάλους τόπους - προορισμούς του τουρισμού (Κρήτη, νησιά Αιγαίου). Μια τέτοια μορφωτική άνοδος θα συντελούσε και στην προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που απαιτούν μια υψηλότερη μορφωτική στάθμη αλλά και περιβαλλοντική - φυσιολατρική ευαισθησία, που ξεφεύγει από τα συνηθισμένα στερεότυπα και πρότυπα του «μαζικού» τουρισμού.

Η επιδότηση της επιμόρφωσης των ανθρώπων που εργάζονται στον τουρισμό, εμφάνισε πολύ καλές απορροφήσεις, γεγονός που μεταξύ άλλων καταδεικνύει την ανάγκη που υπάρχει για αυτό το είδος των μορφωτικών ενισχύσεων. Επειδή η υπάρχουσα κατάσταση στο μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων θα χρειαστεί, ακόμα και με την εφαρμογή των μέτρων που προτάθηκαν, μια γενιά προκειμένου να μεταβληθεί ριζικά, οι λύσεις των επιμορφώσεων δείχνουν να αποτελούν τη «χρυσή τομή». Οι θεματικές ενότητες των επιμορφωτικών προγραμμάτων περιλαμβάνουν όπως είδαμε πλήθος θέματα που σχετίζονται με τον εναλλακτικό τουρισμό, γεγονός ελπιδοφόρο αφού ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί τον «τουρισμό του μέλλοντος» και παράλληλα διενεργείται και οργανώνεται από ανθρώπους υψηλού μορφωτικού επιπέδου¹⁹⁹.

¹⁹⁹ Μυλωνάκη Δ., «Μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την αξιολόγηση των Ε.Π. του Εθνικού Σκέλους: Ε.Π. Τουρισμός - Πολιτισμός 1994 - 1999», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Αξιολόγηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων: Μέσα - Μέθοδοι - Τεχνικές», Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - ΥΠ.ΕΘ.Ο., Αθήνα 2000

6.6 Η Πολιτική για τον Τουρισμό με έμφαση στις Εναλλακτικές Μορφές στην Προγραμματική Περίοδο 2000 - 2006

6.6.1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του Γ' Κ.Π.Σ.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» (Ε.Π.ΑΝ.) εντάσσεται στο Γ' Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης, και έχει χρονική περίοδο εφαρμογής το διάστημα 2000 - 2006. Στο Πρόγραμμα αυτό ενσωματώθηκαν οι δράσεις και οι πόροι του Τουρισμού, οι άξονες του οποίου ενθαρρύνουν, προωθούν και στηρίζουν την απασχόληση, την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία, την ποιότητα, στοιχεία δηλαδή που χρειάζονται για την επίτευξη αυξημένης ανταγωνιστικότητας για την ελληνικό τουρισμό²⁰⁰.

Οι βασικοί στόχοι πολιτικής που υλοποιούνται μέσα από το Ε.Π.ΑΝ. είναι οι ακόλουθοι:

- Αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε όλους τους τομείς που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν και διατήρηση του επιπέδου της ποιότητας αυτής.
- Εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος με τη δημιουργία των υποδομών και την οργάνωση των ειδικών προϊόντων τα οποία μπορούν να προσελκύσουν ζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Μείωση της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας.
- Ενίσχυση της προβολής της χώρας ως τουριστικού προορισμού.
- Αναδιάρθρωση της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα Μέτρα που αφορούν άμεσα στον τομέα του τουρισμού. Βέβαια, οι τουριστικές επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση σε πόρους που διατίθενται και μέσω σειράς άλλων μέτρων που απευθύνονται γενικότερα σε επιχειρήσεις.

1. Δομές υποστήριξης Μ.Μ.Ε.

Το Μέτρο 1.4 στοχεύει στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου υποστήριξης της επιχειρηματικότητας στους τομείς της Μεταποίησης, του Εμπορίου του Τουρισμού και γενικά των Υπηρεσιών, μέσω της αναβάθμισης, της συμπλήρωσης και της αξιοποίησης των υφιστάμενων υποδομών, αλλά και της δημιουργίας νέων, για όποιες γεωγραφικές ενότητες κριθεί σκόπιμο κάτι τέτοιο. Επίσης, επιδιώκει τη δημιουργία δομών και μηχανισμών διαβούλευσης και παρακολούθησης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των Μ.Μ.Ε.

2. Αναβάθμιση καταλυμάτων και ενίσχυση μικρομεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων

Το Μέτρο 2.2. στοχεύει στον ποιοτικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων ξενοδοχείων, campings, ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων, και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των Μ. Μ. Ε. όλων των κλάδων του τουρισμού.

3. Προώθηση επιχειρηματικής αριστείας στις μεταποιητικές και τουριστικές επιχειρήσεις

Ο στόχος του Μέτρου 3.2. είναι η ενθάρρυνση των μεταποιητικών, εμπορικών, τουριστικών επιχειρήσεων και γενικά των επιχειρήσεων παροχής

²⁰⁰ Υπουργείο Ανάπτυξης, Γ' Κ.Π.Σ. 2000-2006, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2000

υπηρεσιών, στην παροχή ολοκληρωμένων και αναβαθμισμένων υπηρεσιών, και η προώθηση της επιχειρηματικής αριστείας. Ως επιχειρηματική αριστεία ορίζεται το μοντέλο λειτουργίας μιας επιχείρησης που οδηγεί σε ισόρροπη ικανοποίηση των αναγκών όλων των εμπλεκομένων σε αυτήν, με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της.

4. Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής - Π.Ο.Τ.Α.

Το Μέτρο 5.1. εντάσσεται στον άξονα προτεραιότητας 5. Ο άξονας αυτός εστιάζει στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στην προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Για τους σκοπούς αυτούς επιδιώκεται ο εμπλουτισμός της ειδικής τουριστικής υποδομής μέσω ιδιωτικών επενδύσεων, οι ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού και η δημιουργία τουριστικών αγκυροβολίων, ώστε να επιτευχθεί η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και να μειωθεί η εποχικότητα.

5. Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού - τουριστικά αγκυροβόλια

Στόχος του Μέρου 5.2. είναι η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μέσω της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της εκμετάλλευσης του νησιωτικού χαρακτήρα της χώρας.

6. Τουριστική προβολή - μείωση της εποχικότητας

Το Μέτρο 5.3. στοχεύει στην ενίσχυση της παρουσίας της χώρας στις αγορές της, στην αξιοποίηση νέων αγορών ή τμημάτων αγορών και στη σταδιακή δραστηριοποίηση και συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο κόστος της τουριστικής προβολής.

7. Εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα του τουρισμού.

Το Μέτρο 8.1. στοχεύει στην αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων του τουριστικού τομέα, μέσω της αναδιάρθρωσης και της ριζικής αναμόρφωσης της τουριστικής εκπαίδευσης και της κατάρτισης, σε σύνδεση με τις ανάγκες της αγοράς, και στην αύξηση της απασχόλησης εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, ώστε να επιτευχθεί η αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε κάθε κλάδο του τουρισμού, ο εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος και κατ' επέκταση η μείωση της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας.

Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί κριτική εξέταση των κινήτρων που θεσπίζει το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» για την ανάπτυξη του Εναλλακτικού Τουρισμού. Το πρόγραμμα αυτό μεταξύ άλλων στοχεύει όπως είδαμε, στη δημιουργία των υποδομών και την οργάνωση των ειδικών προϊόντων τα οποία μπορούν να προσελκύσουν ζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αυτό σημαίνει ότι ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί έναν από τους αντικειμενικούς σκοπούς του προγράμματος, και προκειμένου να επιτευχθεί κάνει χρήση συγκεκριμένων μέτρων.

Το «Μέτρο 5.1» εστιάζει στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στην προβολή της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Στα μέσα που χρησιμοποιούνται, περιλαμβάνεται η ενίσχυση επενδύσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες σε υποδομή για τον εναλλακτικό τουρισμό. Το μέτρο αυτό κρίνεται ιδιαίτερα θετικό, καθώς ο εναλλακτικός τουρισμός έχει ανάγκη όπως ήδη αναφέραμε, από την μελετημένη και επαγγελματική αντιμετώπιση, αντί της ερασιτεχνικής και πρόχειρης που

παρατηρείται σε πολλές περιπτώσεις σήμερα.

Εν συνεχεία, στα πλαίσια του Μέτρου 5.1 επιδοτούνται παρεμβάσεις αξιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας, τουριστικά αγκυροβόλια, ειδικά προγράμματα προβολής και προγράμματα άμβλυσης της εποχικότητας του τουρισμού. Τα μέτρα αυτά κρίνονται επίσης ιδιαίτερα θετικά καθώς αξιοποιούν τις δυνατότητες για πολιτιστικό τουρισμό, ενώ παράλληλα προωθούν το 12μηνο τουριστικό προϊόν.

Στο Μέτρο αυτό περιλαμβάνονται εγκαταστάσεις ειδικής υποδομής για την ανάπτυξη των θεματικών μορφών τουρισμού (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, υδροθεραπευτήρια, χιονοδρομικά κέντρα κ.α.) τα οποία αποτελούν μερικές από τις πλέον περιζήτητες μορφές ειδικού τουρισμού, και συνεπώς θεωρείται εξαιρετικά επιτυχημένη η επιλογή τους.

Ειδικά για το νησιωτικό περιβάλλον έχει θεσπιστεί το Μέτρο 5.2. Το Μέτρο αυτό στοχεύει στη διαφοροποίηση και τον εμπλουτισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μέσω της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της εκμετάλλευσης του νησιωτικού χαρακτήρα της χώρας. Οι επιμέρους υλοποιήσεις του Μέτρου αφορούν σε δημιουργία δικτύων πολιτιστικής κληρονομιάς, χάραξη πολιτιστικών διαδρομών, ενισχύσεις σε προγράμματα διάσωσης της ελληνικής κουζίνας και προϊόντων χειροτεχνίας, κλπ όπως αναφέρθηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Οι τομείς αυτοί θεωρούμε ότι αναδεικνύουν το τοπικό νησιωτικό παραδοσιακό χρώμα, και αξιοποιούν τη μοναδικότητα και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του, ενώ ταυτόχρονα εντάσσονται δυναμικά στη λογική του εναλλακτικού τουρισμού.

Στο μέτρο αυτό εντάσσονται επίσης και προγράμματα για τη δημιουργία τουριστικών αγκυροβολίων για την εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής, τα οποία λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς το δίκτυο λιμένων σκαφών αναψυχής και θεωρούμε ότι συμβάλλουν και αυτά στην κάλυψη του σημαντικού κενού υποδομών το οποίο παρατηρείται στον θαλάσσιο τουρισμό.

Το επόμενο Μέτρο (5.3.) εστιάζει κυρίως στην τουριστική προβολή και τη μείωση της εποχικότητας. Το πολύ σημαντικό στοιχείο για τον Εναλλακτικό Τουρισμό είναι ότι προβλέπονται ειδικά πακέτα προβολής για προϊόντα εναλλακτικών μορφών τουρισμού, το οποίο θεωρούμε ότι θα συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της συγκεκριμένης κατηγορίας. Επιπρόσθετα, η προβολή του χειμερινού τουρισμού της χώρας μας αναμένεται να συνδράμει στην αύξηση της επισκεψιμότητας, σε 12μηνη ει δυνατόν βάση καθιερώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την Ελλάδα ως τόπο - προορισμό που καλύπτει και τα ενδιαφέροντα του χειμερινού τουρισμού.

Οι δράσεις που καλύπτει το Μέτρο 8.1, αναφέρονται στην επιμόρφωση των ασχολούμενων με τα τουριστικά, και έχουμε ήδη αναφερθεί στο γιατί η εκπαίδευση είναι σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη του Εναλλακτικού Τουρισμού.

6.6.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία "Leader"

Η πρωτοβουλία Leader εστιάζει σε θέματα αγροτικής ανάπτυξης, και αποτελείται από τα "Leader I", "Leader II" και "Leader PLUS". Το τελευταίο αφορά την περίοδο 2000 - 2006, αποτελείται από τρεις άξονες προτεραιότητας, και έχει προϋπολογισμό 121,5 δις. δρχ. Ο Άξονας Προτεραιότητας 1 «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης», περιλαμβάνει 6 μέτρα,

εκ των οποίων το πρώτο επιγράφεται ως «Παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης», και αναφέρεται στον αγροτουρισμό.

Η σχεδιαστική πολιτική του Leader στρέφεται στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού μέσω της ενίσχυσης των επενδύσεων. Η πρωτοβουλία αυτή είχε ως αποτέλεσμα πολλές καινοτόμες δράσεις και ειδικά στην Ελλάδα οδήγησε στην περαιτέρω ανάδειξη της επαρχίας και στην αύξηση του αγροτουρισμού. Ενδεικτικό είναι ότι τα τελευταία χρόνια ο αγροτουρισμός αποτελεί πλέον ένα υπαρκτό τουριστικό προϊόν, για τις ξένες αλλά και τις ντόπιες αγορές. Η συμβολή του Leader στη θετική αυτή εξέλιξη είναι σημαντική και πιστεύουμε ότι η συνέχεια προβλέπεται εξίσου θετική για την περαιτέρω προώθηση του αγροτουρισμού, στην Ελλάδα. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, δηλαδή η βελτίωση των υποδομών και των εξοπλισμών, η ενίσχυση των επενδύσεων (δημόσιων και ιδιωτικών), η διοργάνωση της τουριστικής επικοινωνίας και ενημέρωσης, η οργάνωση της τοπικής τουριστικής προσφοράς, η δημιουργία περιηγήσεων, διαδρομών, πεζοποριών, η ανάπτυξη ειδικών προϊόντων και η κατάρτιση τουριστικών οδηγών κρίνονται εύστοχα ως παρεμβάσεις και οδηγούν, όπως σημειώνεται στο Leader Magazine, στο να καταστήσουν τον τουρισμό μια πραγματική δραστηριότητα στα πλαίσια μιας διαρκούς και ισορροπημένης ανάπτυξης. Η ίδρυση των ελληνικών αγροτουριστικών δράσεων (ομάδες δράσης Leader) οι οποίες εκτείνονται σε όλη την επικράτεια, αποτελούν ένα ισχυρό μέσο διάδοσης και στήριξης του αγροτουριστικού προϊόντος²⁰¹.

6.7 Συγκριτική Παρουσίαση των Επενδυτικών Κινήτρων των Αναπτυξιακών Νόμων

Σχετική έρευνα για την αποτελεσματικότητα των επενδυτικών κινήτρων στην Ελλάδα κατέδειξε ότι κατά την πρώτη περίοδο ενισχύσεων (1950-1966) επικράτησαν τα φορολογικά κίνητρα, ενώ έμφαση δόθηκε και στις υποδομές, κατά τη δεύτερη περίοδο (1967-1990) εισηχθησαν οι επιχορηγήσεις, ενώ στον τομέα των κινήτρων υποδομής οι παρεμβάσεις ήταν περιορισμένες και στην περίοδο από το 1990 έως σήμερα καταβάλλεται προσπάθεια εξισορρόπησης της πολιτικής κινήτρων, βοήθουσας και της ενίσχυσης της Ε.Ε. «*Η μέχρι σήμερα εμπειρία και έρευνα δεν έχουν ξεκαθαρίσει τον βαθμό αποτελεσματικότητας κάθε μιας από τις δυο κατηγορίες κινήτρων. Τείνει, όμως να επικρατήσει η άποψη ότι τα κίνητρα υποδομής και τα φορολογικά κίνητρα ίσως, τελικά, να είναι αποτελεσματικότερα των κινήτρων ρευστότητας*»²⁰².

Η Ελληνική πολιτική κινήτρων συναποτελείται από το άθροισμα όλων των νομοθετικών και κανονιστικών εργαλείων που προαναφέρθηκαν. Με μια πρώτη ματιά, μπορούμε να κατατάξουμε τα κίνητρα αυτά στην κατηγορία των επιδοτήσεων, των φοροαπαλλαγών και των ειδικών ωφελημάτων. Με τις επιδοτήσεις το κράτος επιδιώκει την κίνηση των επενδύσεων προς την επιθυμητή κατεύθυνση, συμμετέχοντας ενεργά στο οικονομικό κόστος της όλης προσπάθειας, ώστε να μειώσει το οικονομικό ρίσκο και να αυξήσει την κερδοφορία της²⁰³. Οι

²⁰¹ Κοκκώσης Χ. - Τσάρτας Π., «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001

²⁰² Κουζέλης Α. Κ., «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επενδυτικών κινήτρων. Η Ελληνική εμπειρία», ΙΤΕΠ, Αθήνα 2000

²⁰³ Παυλόπουλος Π., «Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα», Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 1999

φοροαπαλλαγές από την άλλη, αποτελούν μια έμμεση επιδότηση προς την επιθυμητή επενδυτική κατεύθυνση, και απαλλάσσουν τον επενδυτή από ένα μεγάλο μέρος της κανονικής φορολογίας που θα υφίστατο σε άλλες συνθήκες. Τέλος, τα ειδικά ωφελήματα μπορούν να αναφέρονται σε προνόμια ειδικών υποδομών, όπως οι βιομηχανικές περιοχές, ή η κρατική συμβολή στην επιτυχία του επενδυτικού εγχειρήματος, μέσω υποστήριξης από ειδικές για το σκοπό αυτό υπηρεσίες. Γενικά υπάρχουν και άλλες μορφές κινήτρων (όπως και αντικινήτρων) τα οποία όμως δεν συναντώνται όσον αφορά το θέμα μας, δηλαδή την πολιτική κινήτρων για την ενίσχυση των ειδικών μορφών τουρισμού²⁰⁴.

Στο σημείο αυτό της μελέτης, κρίνεται σημαντικό να παρατεθούν οι σημαντικότερες διαφοροποιήσεις που περιλαμβάνει ο πρόσφατος αναπτυξιακός νόμος, σε σχέση με το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο (νόμος 2601/98) που ίσχυε. Οι διαφορές που υπάρχουν, εντοπίζονται σε δυο τμήματα: στο Τμήμα Α' (διαφορές επί της ουσίας των διατάξεων) και στο Τμήμα Β' (διαφορές επί της διαδικασίας).

Οι διαφορές επί της ουσίας των διατάξεων είναι οι ακόλουθες:

1. Διεύρυνση των δικαιούχων των κεφαλαιακών ενισχύσεων

Στο νόμο 2601/98 γίνεται διάκριση των φορέων ανάμεσα σε νέους και παλιούς. Μόνο οι νέες επιχειρήσεις (έως πέντε χρόνων), έχουν το δικαίωμα να ενισχυθούν με το κίνητρο της επιχορήγησης και της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Αντιθέτως, στο νόμο 3299/04 γίνεται άρση της διάκρισης αυτής, μιας και όλες οι επιχειρήσεις θα έχουν το δικαίωμα πρόσβασης, εναλλακτικά, σε όλα τα είδη των χορηγούμενων κινήτρων.

2. Νέο κίνητρο

Στις παρεχόμενες ενισχύσεις εντάσσεται και η επιχορήγηση της δημιουργούμενης από την επένδυση απασχόλησης. Πρόκειται για μια διετή επιχορήγηση, που αφορά σε ποσοστό επί του συνολικού μισθολογικού κόστους της κάθε νέας δημιουργούμενης θέσης εργασίας, ανάλογα με την περιοχή. Στο νόμο 2601/98, δεν παρέχονταν κάποιο αντίστοιχο κίνητρο.

3. Νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες

Στο νέο αναπτυξιακό νόμο παρέχεται η δυνατότητα της ενίσχυσης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, όπως είναι οι εμπορευματικοί σταθμοί και τα διαμετακομιστικά κέντρα, η παροχή υπηρεσιών εφοδιαστικής αλυσίδας, η ίδρυση θεματικών πάρκων με σκοπό τη διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος, η δημιουργία επενδύσεων για την αφαλάτωση θαλασσινού νερού κλπ. Στο νόμο 2601/98, δεν παρέχονταν αντίστοιχη επενδυτική δυνατότητα.

4. Πρόσθετη ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Με το νόμο 3299/04, παρέχεται η δυνατότητα, με την έκδοση Υπουργικής Απόφασης, να ενισχύονται με πρόσθετο ποσοστό μέχρι 15% οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε διάφορες περιοχές της χώρας. Στον προηγούμενο νόμο δεν υπήρχε μια παρόμοια δυνατότητα.

5. Αναπροσαρμογή - Αύξηση κινήτρων

Στο νόμο 2601/98 τα ποσοστά ενίσχυσης για την ίδρυση ξενοδοχειακής μονάδας στην Γ' ζώνη ήταν 15%, ενώ στην Δ' ζώνη ήταν 25%. Ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων ενισχυόταν σε ολόκληρη την Επικράτεια με ποσοστό 25%. Στο νόμο 3299/04, τα αντίστοιχα ποσοστά για την ενίσχυση των τουριστικών επενδύσεων, αυξάνονται. Στην Γ' ζώνη ανέρχεται σε 25%, στην Δ' στο 35%, ενώ

²⁰⁴ Παυλόπουλος Π., «Κλαδικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελληνική οικονομίας, ΙΤΕΠ Αθήνα 2004

και ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων στη Γ', στη Δ2 και στη Δ3 ζώνη σε 40%. Επίσης, με το νέο νόμο παρέχεται πρόσθετο ποσοστό ενίσχυσης 5% στις εξής περιπτώσεις: α) επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε βιομηχανικές περιοχές, β) σε επενδύσεις ίδρυσης ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων, γ) σε επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχείων χαρακτηρισμένων ως παραδοσιακών ή διατηρητέων. Στον προηγούμενο νόμο, παρόμοια δυνατότητα παρέχόταν στις μεταποιητικές επενδύσεις για τους νομούς της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

6. Αποσύνδεση επιχορήγησης από τις δημιουργούμενες νέες θέσεις απασχόλησης

Στο νόμο 2601/98, η προβλεπόμενη ενίσχυση παρέχόταν, λόγω περιοχής και είδους επένδυσης, ως σύνολο αν δημιουργούνταν οι αντίστοιχες θέσεις εργασίας (ποσό επιχορήγησης = αριθμός θέσεων X 45.000 ευρώ για κάθε θέση). Στο νέο νομοσχέδιο, το προβλεπόμενο ποσό ενίσχυσης που δικαιούται κάθε επιχείρηση, θα παρέχεται χωρίς τη σύνδεσή του με τις νέες δημιουργούμενες θέσεις απασχόλησης.

7. Διαφοροποίηση προϋποθέσεων ένταξης των επιχειρήσεων στα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου

- Δεν υπάρχει ανώτατο ύψος στις ενισχύσεις για επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, στο νέο νόμο. Στο νόμο 2601/98, το ανώτατο ύψος προσδιοριζόταν στο ποσό των €4.500.000.

- Με το αναπτυξιακό νομοσχέδιο 3299/04, ορίζεται ένα ενιαίο ελάχιστο κόστος για όλα τα είδη των ενισχυόμενων επενδύσεων, ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων που υλοποιούν τα συγκεκριμένα επενδυτικά προγράμματα. Το νομοθετικό πλαίσιο του 2601/98 όριζε διαφορετικό ελάχιστο κόστος και για συγκεκριμένα είδη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αλλά και για τις περιοχές υλοποίησής τους.

- Για την υπαγωγή των επενδύσεων στο νέο αναπτυξιακό νόμο, το ελάχιστο ποσοστό ίδιας συμμετοχής που απαιτείται φθάνει στο 25%, από 40% που ήταν στον προηγούμενο νόμο.

Οι διαφορές επί της διαδικασίας των διατάξεων είναι οι ακόλουθες:

1. Με το νόμο 3299/04, η υποβολή των επενδυτικών σχεδίων μπορεί να γίνεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, αντίθετα με τον 2601/98 όπου η υποβολή των επενδυτικών σχεδίων γινόταν μέχρι τη 15η Σεπτεμβρίου του κάθε έτους.

2. Η αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων στο νέο αναπτυξιακό νόμο γίνεται, εκτός των αρμόδιων υπηρεσιών και από στελέχη άλλων υπηρεσιών του Δημόσιου Τομέα. Στο νόμο 2601/98, η αξιολόγηση γινόταν από την αρμόδια υπηρεσία του Δημοσίου.

3. Στον παλιό αναπτυξιακό νόμο (2601/98) η καταβολή της επιχορήγησης, από την πλευρά του Δημόσιου Τομέα, πραγματοποιείται σε τέσσερις δόσεις, ενώ στον νέο νόμο σε δύο.

4. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου νομοσχεδίου (3299/04), ο επενδυτής έχει τη δυνατότητα είσπραξης προκαταβολής της επιχορήγησης, που φθάνει έως το 30% του συνολικού ποσού της επιχορήγησης. Στο νόμο 2601/98 δεν υπήρχε αντίστοιχη δυνατότητα, προβλεπόταν όμως από το νόμο 1892/90.

5. Στο νέο νομοσχέδιο το απαιτούμενο χρονικό διάστημα για τη σύνταξη της έκθεσης ελέγχου ορίζεται σε δύο μήνες, ενώ πριν δεν υπήρχε χρονικός περιορισμός.

Ο τελευταίος Αναπτυξιακός Νόμος δίνει σημαντικές επιδοτήσεις σε έργα τουριστικής υποδομής για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού (κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων προπονητικού - αθλητικού τουρισμού κ.α.). Τα έργα αυτά συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό, όπως τονίσαμε πιο πάνω, στην ανάπτυξη της βάσης για τον Εναλλακτικό Τουρισμό, και ως εκ τούτου τα συγκεκριμένα κίνητρα αξιολογούνται ως θετικά αναφορικά στη σχεδιαστική τους κατεύθυνση.

6.8 Οι Προοπτικές του Τουρισμού στη Νέα Προγραμματική Περίοδο (Ε.Σ.Π.Α. 2007 – 2013)

Ο σχεδιασμός του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης 2007-2013 (συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού) θα βασισθεί σε εθνικές αναπτυξιακές επιλογές, καθώς και σε προσανατολισμούς που ήδη διαμορφώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και αφορούν στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε.. Η γενική κατεύθυνση που διαμορφώνεται είναι ότι:

- Ο σχεδιασμός της ανάπτυξης κατά τη νέα προγραμματική περίοδο θα βασισθεί σε συγκεκριμένους Στρατηγικούς Στόχους-Άξονες Ανάπτυξης για κάθε κράτος-μέλος, που πρέπει, όμως να παρουσιάζουν συνεκτικότητα με την κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική.
- Κάθε Στρατηγικός Στόχος θα προωθηθεί με συγκεκριμένο Ε.Π, το οποίο θα είναι μονοταμειακό²⁰⁵, σύμφωνα με τα σχέδια των νέων Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων. Τα Ε.Π. θα προδιαγράφουν τους ΑΠ για την επίτευξη των Στόχων 159 αυτών²⁰⁶.

Όσον αφορά στον τουρισμό και σύμφωνα με τις προτάσεις που κατατέθηκαν από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης στο 1^ο Εθνικό Αναπτυξιακό Συνέδριο για την περίοδο 2007-2013²⁰⁷ το όραμα για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας βασίζεται σε τρεις πυλώνες: Ανάπτυξη - Πολιτισμός - Περιβάλλον.

Το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης επεξεργάζεται μακροχρόνιο πρόγραμμα ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού σε βάθος δεκαετίας με στόχο την μεγιστοποίηση της συμβολής του στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο αυτό κατά την διάρκεια της 4ης Προγραμματικής Περιόδου το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης στοχεύει στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού θέτοντας δύο *στρατηγικούς στόχους*:

- ποιοτική αναβάθμιση
- εμπλουτισμό και διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος.

Βασικές *επιδιώξεις* είναι η προσέλκυση υψηλής ποιότητας τουρισμού, η άμβλυση της εποχικότητας και η ισόρροπη διάχυση των ευκαιριών για ανάπτυξη του τουρισμού σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Για την επίτευξη των στόχων αυτών απαιτείται ανάπτυξη και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος

²⁰⁵ Για την 4^η Προγραμματική Περίοδο θα υπάρχουν μόνο δύο Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ και ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής

²⁰⁶ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «2^η Εγκύκλιος για την κατάρτιση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007 - 2013», 25/10/2004

²⁰⁷ Πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 16 Ιουλίου 2005

σύμφωνα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε περιοχής.

Την περίοδο 2007-2013 προγραμματίζονται δράσεις που θα συμβάλουν στην:

- ενίσχυση της επιχειρηματικότητας
- ανάπτυξη ειδικών τουριστικών προϊόντων
- αναβάθμιση και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και των τουριστικών προορισμών.

Προς την κατεύθυνση αυτή προγραμματίζονται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις με ανάπτυξη και συμπλήρωση των ειδικών τουριστικών υποδομών της χώρας, βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού καθώς και προβολή και προώθηση του τουριστικού προϊόντος σύμφωνα με τις αρχές του σύγχρονου marketing. Βασική παρέμβαση αποτελεί και ο εκσυγχρονισμός των μηχανισμών που υποστηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη.

Η νέα αναπτυξιακή πολιτική, στοχεύοντας στην άρση των παραγόντων που λειτουργούν ανασταλτικά στην ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού, δίνει έμφαση σε πρωτοβουλίες, όπως η αξιοποίηση των ειδικών τουριστικών υποδομών και η μετατροπή τους σε ολοκληρωμένα τουριστικά προϊόντα ο εμπλουτισμός και η ποιοτική αναβάθμιση του πλέγματος των παρεχομένων τουριστικών υπηρεσιών, η άμβλυση της εποχικότητας και η ομαλότερη χωρική και χρονική διάχυση των τουριστικών ροών, η ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων κάθε προορισμού, η ενίσχυση της ερευνητικής δημόσιων διοικητικών δραστηριότητας σχετικά με τον τουρισμό και η άμεση αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της, η βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού που εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα στον τομέα του τουρισμού τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, η ενθάρρυνση των συνεργιών, οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, η ανάπτυξη συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας στον τομέα του τουρισμού που θα συμβάλουν στην άμεση επαφή όλων των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό κλπ.²⁰⁸

Αναφορικά με τη χωρική και περιφερειακή διάσταση των προτεινόμενων από το Υπουργείο προτεραιοτήτων, ο τουρισμός έχει άμεση επίδραση στο σύνολο της οικονομίας και λειτουργεί ως μοχλός για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Πλούσιοι και διάσπαρτοι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι, καλύπτουν το σύνολο του εθνικού χώρου, συνθέτοντας τουριστικά θέλητρα, που σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες της παραγωγής του τουριστικού προϊόντος ενισχύουν την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, συμβάλλοντας σε σύμμετρη περιφερειακή ανάπτυξη και άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων. Η τουριστική ανάπτυξη έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα με δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, ενίσχυση των εισοδημάτων, βελτίωση των υποδομών και της ποιότητας ζωής γενικότερα συμβάλλοντας στην συγκράτηση πληθυσμού στον αγροτικό χώρο και στην αναστροφή των ρευμάτων εσωτερικής μετανάστευσης²⁰⁹.

Ο τουρισμός λειτουργεί και ως μοχλός για την ισόρροπη ενδογενή ανάπτυξη, εννοώντας όχι μόνο την οικονομική μεγέθυνση αλλά σε ένα ευρύτερο εννοιολογικό πλαίσιο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη.

²⁰⁸ The Economist, Ειδικό Αφιέρωμα Ev-thesis: «Το νέο πρόσωπο του ελληνικού τουρισμού», Η Καθημερινή - Ειδικές Εκδόσεις - The Economist, Τεύχος 29, Ιούνιος 2006

²⁰⁹ «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Τουρισμός», Ετήσια Ειδική Έκδοση, Εφημερίδα Κέρδος, Απρίλιος 2006

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ:

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

7.1 Χωροταξική Ένταξη

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας με την έδρα της στην πόλη των Πατρών – τρίτο μητροπολιτικό κέντρο της χώρας – περιλαμβάνει τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας και υπάγεται από άποψη χωροταξικής ένταξης στο δυτικό άκρο του υφιστάμενου κεντρικού αναπτυξιακού άξονα εθνικής εμβέλειας, γνωστού ως S (Αθηνών – Θεσσαλονίκης – Αλεξανδρούπολης και Αθηνών – Πατρών). Στο επίπεδο των Νομών της οι δύο Νομοί Αχαΐας και Ηλείας έχουν εγγύτητα σε σχέση με το εθνικό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, ενώ ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας είναι σχετικά αποκομμένος λόγω της γεωγραφικής και μεταφορικής δυσπρόσιτοτητας που δημιουργεί ο διαχωριστικός φραγμός του Πατραϊκού Κόλπου, γεγονός που αίρεται με τη ζεύξη Ρίου Αντιρρίου²¹⁰.

Η περιφέρεια προοπτικά τείνει να μετατραπεί σε σταυροδρόμι συνδυασμένων μεταφορών και περιοχή σύγκλισης των δύο εθνικών – διεθνών αξόνων ανάπτυξης: του υπάρχοντος και υπό αναβάθμιση κεντρικού αναπτυξιακού άξονα που επεκτείνεται μέχρι την Καλαμάτα (τμήμα Τρίπολης – Καλαμάτας) και του υπό υλοποίηση δυτικού άξονα (Σιδηροδρομική γραμμή υψηλών ταχυτήτων Αθηνών – Πατρών, Ιόνια Οδός, Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου, εκσυγχρονισμός και επέκταση του λιμένα Πατρών, προοπτική υποθαλάσσιας καλωδιακής σύνδεσης Δυτικής Ελλάδας με Ιταλία).

Ο επικρατών σήμερα αναπτυξιακός και χωροταξικός χαρακτήρας της περιφέρειας διατηρεί τα χαρακτηριστικά της απομόνωσης – μειονεκτικότητας ως προς τη γεωγραφική - αναπτυξιακή της ένταξη στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε σύγκριση με το μέσο όρο των ευρωπαϊκών περιφερειών²¹¹.

Εν τούτοις στην προοπτική της χωροταξικής ολοκλήρωσης του ελληνικού χώρου μέσα από τα μεγάλα έργα υποδομών και την υλοποίηση των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών - επικοινωνιών και των κόμβων ανάπτυξης συνδυασμένων μεταφορών, η προοπτική της περιφέρειας εμφανίζεται πλέον αισιόδοξη ως Δυτική Πύλη της χώρας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, ως κεντρικός πόλος ανάπτυξης στον αναπτυξιακό άξονα της Αδριατικής – Ιονίου που συνδέει την Ευρώπη με τη Μέση Ανατολή μέσω Ηγουμενίτσας και ως εμπορευματικός - διαμετακομιστικός, τουριστικός - πολιτιστικός κόμβος των δικτύων διευρωπαϊκής συνεργασίας και ανάπτυξης στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης (Νότιο Μεσογειακό Τόξο).

²¹⁰ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. – Ε.Τ.Π.Α. / ΦΙΛΩΝ Ο.Ε., «Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Αθήνα, 2000

²¹¹ Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί μια από τις δεκατρείς ελληνικές περιφέρειες που υπάγονται στις αναπτυξιακά καθυστερημένες ευρωπαϊκές περιφέρειες του Στόχου 1 των διαρθρωτικών ταμείων με ΑΕΠ κατώτερο του 75% του κοινοτικού μέσου όρου.

7.2 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά, Κλίμα

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας καλύπτει το δυτικό τμήμα του διαμερίσματος της Στερεάς Ελλάδας και το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου, έχει δε συνολική επιφάνεια 11.350 τετραγωνικά χιλιόμετρα και είναι η έκτη σε έκταση περιφέρεια της χώρας²¹². Ως γεωγραφική ενότητα δεν συγκροτεί ευδιάκριτο σύνολο του ελληνικού χώρου με συνεκτική συγκρότηση από πολιτισμική και ιστορική άποψη, αλλά έχει προκύψει ως διοικητική διαίρεση με το Ν.1122/86. Ως εκ τούτου δε στερείται προβλημάτων συνοχής και ταυτότητας. Διαθέτει εκτεταμένα παράλια και βρέχεται από τη θάλασσα του Ιονίου Πελάγους, τον Κορινθιακό, τον Πατραϊκό και τον Αμβρακικό Κόλπο. Αξιόλογες ακτές με τουριστικό ενδιαφέρον που προσφέρονται για τουριστική ανάπτυξη είναι οι ακτές του Αμβρακικού Κόλπου του Ν. Αιτωλοακαρνανίας και οι ακτές κατά μήκος του Πατραϊκού και του Κορινθιακού Κόλπου. Επίσης εκτεταμένες παραλίες, αμμώδεις με έντονη τουριστική ανάπτυξη υπάρχουν στην Ηλεία, με ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη των ακτών στο Κατάκολο μέχρι τα Δουνέικα και στην παραθαλάσσια περιοχή του Κάστρου κοντά στην Κυλλήνη. Οι ακτές προς το Ιόνιο πέλαγος του Ν. Αιτωλοακαρνανίας είναι απότομες και μόνο ορισμένοι κολπίσκοι διαθέτουν αμμώδεις ακτές.

Τα εδάφη της περιφέρειας είναι ως επί το πλείστον ορεινά (45,1%) και ημιορεινά (25,8 %), ενώ μόλις το 29,1% καταλαμβάνεται από πεδινές εκτάσεις. Ο Νομός με τις περισσότερες πεδινές εκτάσεις είναι ο Ν. Ηλείας, στον οποίο υπάρχει και η μεγαλύτερη πεδιάδα της χώρας, η πεδιάδα της Ηλείας. Ο Νομός με τις περισσότερο ορεινές εκτάσεις είναι ο Νομός Αχαΐας.

Τα υψηλότερα όρη της περιφέρειας είναι τα Αροάνια με υψόμετρο 2.335 μ., ο Ερύμανθος με 2.222 μ. και το Παναχαϊκό με 1.926 μ., ανήκουν δε στα υψηλότερα της χώρας. Οι κυριότερες φυσικές λίμνες είναι η Τριχωνίδα με έκταση 95.840 τ.χλμ. – η μεγαλύτερη φυσική λίμνη της χώρας –, η Αμβρακία με έκταση 14.447 τ.χλμ., η Λυσιμαχία με έκταση 13.088 τ.χλμ., ο Οζερός με έκταση 9.450 τ.χλμ. και η Βουλκαρία με έκταση 9.207 χλμ. Η περιφέρεια έχει επίσης και τέσσερις τεχνητές λίμνες των Κρεμαστών, του Στράτου του Καστρακίου και του Πηνειού στην Ηλεία.

Οι ποταμοί που διασχίζουν το έδαφος της είναι ο ποταμός Αχελώος με μήκος 220 χλμ. – δεύτερος ποταμός σε μήκος της χώρας –, ο Πηνειός, ο Αλφειός, ο Εύηνος, ο Σελινούντας, ο Βουραϊκός, ο Πύρρος και ο Γλαύκος.

Τέλος υπάρχουν οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου με έκταση 15.000 εκτάρια – η μεγαλύτερη ενιαία λιμνοθάλασσα της Ευρώπης –, του Αιτωλικού, του Κοτυχίου, του Πάππα και του Προκόπου.

Ως προς το κλίμα της περιφέρειας: στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει σημαντικές διαφορές ανάλογα με τη θέση και το υψόμετρο με ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι στα πεδινά δυτικά και νότια παράλια, βαρείς χειμώνες και ηπειρωτικό κλίμα στις ορεινές περιοχές. Στο Νομό Αχαΐας το κλίμα είναι μεσογειακό με ήπιους χειμώνες και θερμά και ξηρά καλοκαίρια και στο Νομό Ηλείας επίσης μεσογειακό με ήπιους χειμώνες, θερμά καλοκαίρια και

²¹² Ποσοστό 8,65% της συνολικής έκτασης της Χώρας

χαρακτηριστικό τη μεγάλη ηλιοφάνεια και τις σημαντικές βροχοπτώσεις λόγω των δυτικών θαλάσσιων ανέμων.

Από την περιγραφή της γεωγραφίας της περιφέρειας προκύπτει ότι το φυσικό ανάγλυφο και η μορφολογία της χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλομορφία και εναλλαγή τοπίου με συνδυασμό εκτεταμένων παραλιακών μετώπων, υψηλών ορέων και πλούσιου υδάτινου δυναμικού με μεγάλες λίμνες και σημαντικούς ποταμούς.

Τα χαρακτηριστικά αυτά στοιχειοθετούν μια αξιόλογη γεωφυσική ενότητα, από τις πλέον πλούσιες σε φυσικούς πόρους και ποιότητα φυσικού περιβάλλοντος της χώρας, χαρακτηριστικά τα οποία συνιστούν σημαντική παράμετρο ελκυστικότητας του χώρου ως υποδοχέα τουριστικών προορισμών. Στην ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και το ήπιο μεσογειακό κλίμα της περιφέρειας με πλούσια ηλιοφάνεια και υψηλό δείκτη βροχοπτώσεων που έχει συντελέσει στη δημιουργία σημαντικών βιοτόπων και φυσικών οικοσυστημάτων²¹³.

7.3 Διοικητική Διάρθρωση – Οργάνωση

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και έχει έδρα την Πάτρα. Στο πλαίσιο του προγράμματος του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Α. «Ιωάννης Καποδίστριας» για ενοποίηση των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ σε βιώσιμες διοικητικές μονάδες, η περιφέρεια περιλαμβάνει 74 Καποδιστριακούς ΟΤΑ με 1486 οικισμούς. Ειδικότερα: Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας υποδιαιρείται σε 29 ΟΤΑ – Δήμους με 556 οικισμούς το έτος 1991, ο Νομός Αχαΐας σε 23 ΟΤΑ εκ των οποίων 21 Δήμοι και 2 Κοινότητες, με 526 οικισμούς, ο δε Νομός Ηλείας σε 22 ΟΤΑ – Δήμους με 404 οικισμούς.

Η διοικητική οργάνωση της περιφέρειας διαρθρώνεται σε τρία επίπεδα για την αποδοτικότερη λειτουργία των οποίων απαιτείται εν γένει σαφέστερη διάκριση αρμοδιοτήτων και καλύτερος οριζόντιος συντονισμός:

- Περιφερειακή Διοίκηση, ως αποκεντρωμένη μορφή της Κεντρικής Διοίκησης με συνεκτική λειτουργία και ενιαιοποίηση των περιφερειακών υπηρεσιών υπό τη συντονισμένη άσκηση διοίκησης του Γ.Γ. της περιφέρειας

- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση – Τοπική Αυτοδιοίκηση Β' βαθμού που καλύπτει τους τρεις Νομούς της περιφέρειας, χωρίς ακόμη να έχει πλήρως προσαρμοστεί στο νέο ρόλο των αιρετών οργάνων και με καθυστερήσεις ως προς την οργάνωση και τη στελέχωση των διοικητικών υπηρεσιών

- Τοπική Αυτοδιοίκηση Α' βαθμού που περιλαμβάνει 74 μονάδες δήμων και κοινοτήτων με αισιόδοξη προοπτική για καλύτερη και πιο αποτελεσματική λειτουργία λόγω βιώσιμης πληθυσμιακής βάσης, ευρύτερης χωρικής επιρροής και αυξημένων δυνατοτήτων αναπτυξιακών πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο²¹⁴.

7.4 Οικονομικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

7.4.1 Οικονομική κατάσταση Περιφέρειας

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παράγει το 5,7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (4η μεγαλύτερη συμμετοχή) και διαθέτει (2001) ΑΕΠ κατά

²¹³ www.westerngreece.gr

²¹⁴ Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, «Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000 – 2006 (Αναθεωρημένο)», Ιούνιος 2004

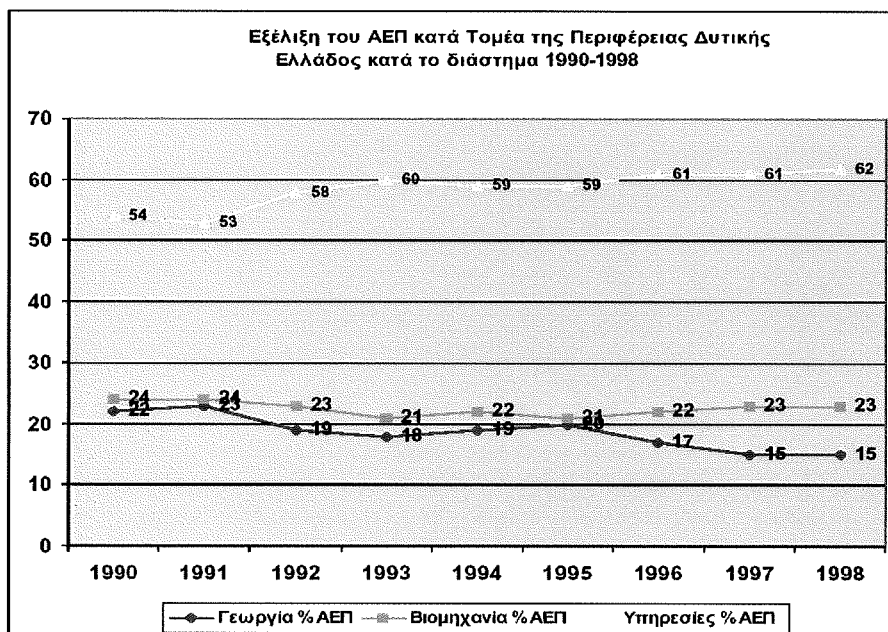
κεφαλή 3,39 εκατ. δρχ. χαμηλότερο κατά 840 χιλ. δρχ. από το μέσο όρο της χώρας, γεγονός που την τοποθετεί τελευταία (13η) στην κατάταξη των Περιφερειών της Χώρας ως προς το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ.

Στους κατοίκους της αντιστοιχεί μόνο 58% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (με σύνολο Ελλάδας 69% το 2001 έχει, μαζί με την Ήπειρο, τη χαμηλότερη αναλογία). Στην περιφέρεια αναλογεί 5,7% των φορολογουμένων (+4,4% το 2000), 4,7% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+5,6%) και 3,6% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (μείωση 0,5%).

Στην Περιφέρεια παράγεται ποσοστό 11% της αγροτικής παραγωγής της χώρας, 4% της μεταποιητικής παραγωγής και 5% των υπηρεσιών. Στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή αναλογεί το 1,8% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών και κατασκευαστικών μονάδων της χώρας και 3,2% των εμπορικών. Της αναλογεί 9,5% των καλλιεργούμενων εκτάσεων στη χώρα. Είναι 2η (μετά την Κεντρική Μακεδονία) παραγωγός καπνού με 23% της συνολικής παραγωγής, η 3η παραγωγός εσπεριδοειδών (17% της συνολικής), τομάτας (17%), ελαιολάδου (12%) και τυριού (12%).

Σε ότι αφορά τη σύνθεση του περιφερειακού ΑΕΠ, στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 15%, στον δευτερογενή τομέα το 23%, με σημαντικότερη τη συμβολή του τριτογενούς τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ (62% του περιφερειακού ΑΕΠ (1998), Τα αντίστοιχα ποσοστά, όσον αφορά τη χώρα, διαμορφώθηκαν σε 7,8% για τον πρωτογενή τομέα, 23,6% για τον δευτερογενή και 68,6% για τον τριτογενή τομέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.1

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

7.4.2 Κοινωνική κατάσταση Περιφέρειας

7.4.2.1 Δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται σε 742.419 κατοίκους (ΕΣΥΕ απογραφή 2001). Είναι η τέταρτη σε πληθυσμό Περιφέρεια της

Ελλάδος, συγκεντρώνοντας το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 5%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

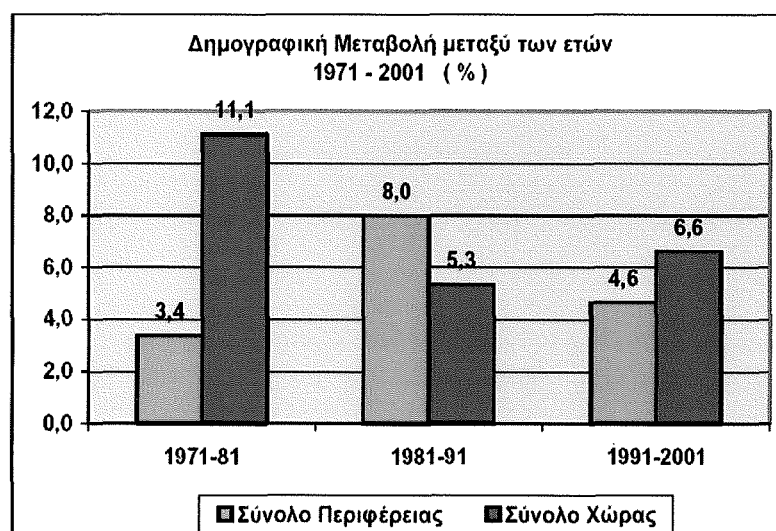
Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Νομό καθώς και ο ετήσιος μέσος ρυθμός μεταβολής κατά την 30ετία 1971- 2001 σε σχέση με το σύνολο της Χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1

Πληθυσμιακή εξέλιξη της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Νομό μεταξύ των ετών 1971 - 2001								
Νομός	Συνολικός Πληθυσμός				Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (%)			
	1971	1981	1991	2001	1971-81	1981-91	1991-01	% μεταβολή 20ετίας
Ν. Αιτωλοακαρνανίας	228.989	219.764	228.180	224.429	-4,0	3,8	-1,6	-2,0
Ν. Αχαΐας	240.854	275.193	300.078	322.789	14,3	9,0	7,6	34,0
Ν. Ηλείας	164.061	160.305	179.429	191.375	-2,3	11,9	7,7	17,8
Σύνολο Περιφέρειας	633.904	655.262	707.687	742.419	3,4	8,0	4,6	16,8
Σύνολο Χώρας	8.768.128	9.740.417	10.259.900	10.939.771	11,1	5,3	6,6	24,8

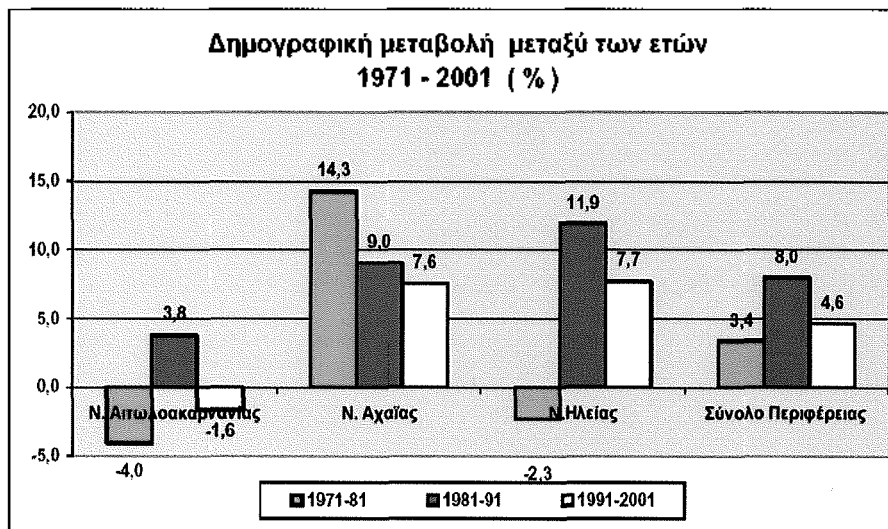
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.2

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.3

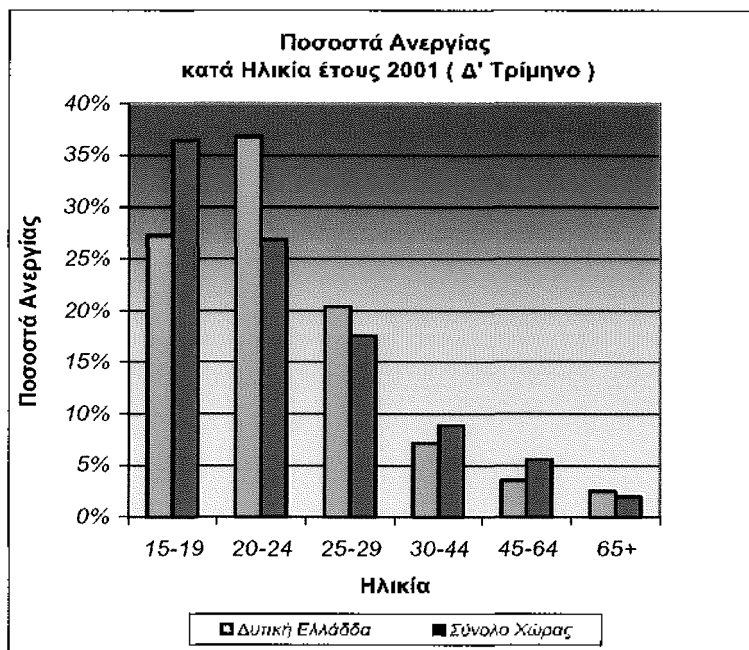
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του νομού Αχαΐας είναι θετικός και ξεπερνά αυτόν της χώρας και στις τρεις εξεταζόμενες δεκαετίες, κρίνεται δε ιδιαίτερα ικανοποιητικός. Αντιθέτως οι νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας κατά τη δεκαετία 1971-1981 παρουσίασαν πληθυσμιακή μείωση, η οποία ανετράπη κατά τη δεκαετία 1981-1991. Για την τελευταία δεκαετία 1991-2001, ο Νομός Ηλείας παρουσίασε επίσης αύξηση πληθυσμού, σε αντίθεση με το Νομό Αιτωλοακαρνανίας που εμφάνισε εκ νέου μείωση του πληθυσμού του. Διαχρονικά κατά την τριακονταετία ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας παρουσίασε συρρίκνωση του πληθυσμού του κατά 2%, ποσοστό πολύ αρνητικό αν ληφθεί υπόψη η αύξηση του πληθυσμού του Νομού Ηλείας κατά 17% και κατά 34 % του Νομού Αχαΐας (μεγαλύτερο κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες του Μ.Ο. της χώρας).

7.4.2.2 Στοιχεία απασχόλησης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος

Κατά το 2001 η εικόνα διασποράς της ανεργίας στις διάφορες κατηγορίες ηλικιών εμφανίζει διακυμάνσεις κατά τη σύγκριση της περιφέρειας με το σύνολο της χώρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.4

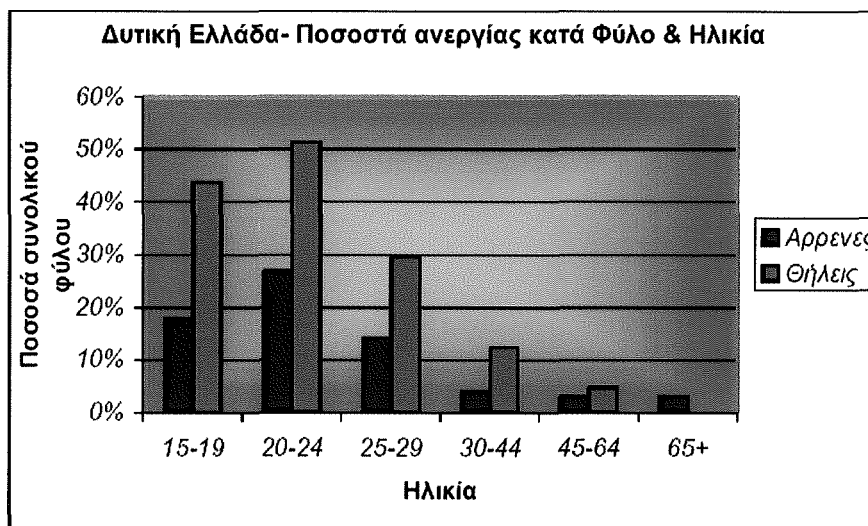

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Ενώ λοιπόν η έλλειψη εργασίας στις πρώτες ηλικίες των 15-19 είναι εμφανώς μεγαλύτερη στο σύνολο της χώρας (36%) σε σχέση με τη Δυτική Ελλάδα (27%), η κατάσταση στην επόμενη κατηγορία ηλικιών αντιστρέφεται αφού η περιφέρεια αντιμετωπίζει τα μεγαλύτερα προβλήματα απορρόφησης του εργατικού δυναμικού κυρίως στις ηλικίες 20-24 (37%) και με μικρότερη ένταση στην επόμενη κατηγορία ηλικιών 25-29 (20%).

Πιο συγκεκριμένα, όπως προκύπτει και από το παρακάτω διάγραμμα, σε επίπεδο περιφέρειας τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν σε διψήφιο νούμερο και για τα δύο φύλα μέχρι την ηλικία των 29 ετών, με συγκριτικά μεγαλύτερη ανεργία να παρατηρείται μεταξύ των ηλικιών 20-24. Αξιοσημείωτο είναι ακόμα το γεγονός ότι στις ηλικίες 15-19, οι γυναίκες άνεργοι είναι υπερδιπλάσιες σχεδόν από τους άνδρες.

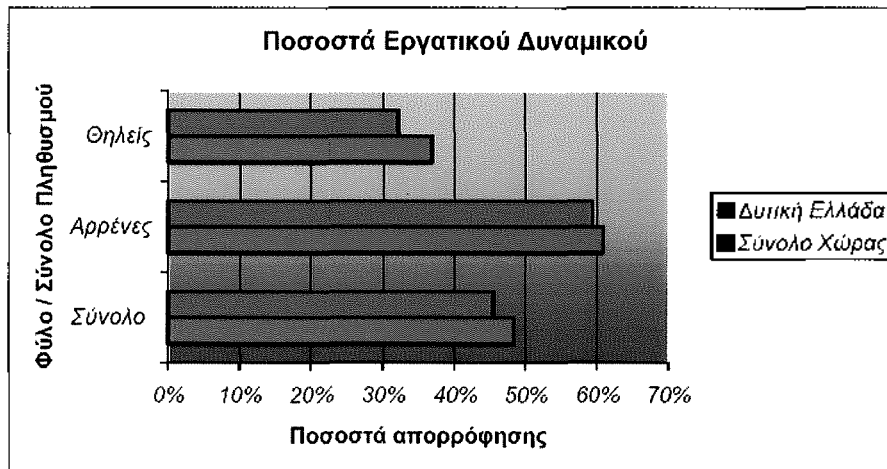
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.5

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Τα ποσοστά ανεργίας κατά φύλο στη Δυτική Ελλάδα συμπίπτουν με αυτά του συνόλου της χώρας. Η παραπάνω συγκριτική κατάσταση ανεργίας ανδρών – γυναικών παρουσιάζεται κατά προσέγγιση και σε επίπεδο χώρας, με τη διαφορά όμως ότι οι ηλικίες που εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας είναι ανάμεσα στα 15-19 όπως φαίνεται και από το διάγραμμα που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.6

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Τόσο στην περιφέρεια, όσο και στο σύνολο της χώρας, η ποσοστιαία αναλογία του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού άνω των 15 ετών, όπως φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα ανήλθε κατά το 2001 σε ποσοστό 45% και 48% αντίστοιχα. Στη κατά φύλο σύνθεση, οι άνδρες που είναι ενεργοί στην παραγωγική διαδικασία, στο σύνολο της Δυτικής Ελλάδος αποτελούν περίπου το 60%, ενώ οι γυναίκες υπολείπονται σημαντικά, με τη συμμετοχή τους να περιορίζεται στο 32% στη Δυτική Ελλάδα και στο 37% σε ολόκληρη τη χώρα.

Σύμφωνα πάντως με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 6,4% την περίοδο 2000-2010, αύξηση αρκετά υψηλότερη από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

7.5 Περιβάλλον

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υπάρχει σημαντικός αριθμός περιβαλλοντικά ευαίσθητων και προστατευόμενων περιοχών με υψηλή οικολογική και αισθητική αξία, γεγονός που την καθιστά προνομιούχο από την άποψη του φυσικού περιβάλλοντος. Φιλοξενεί πολλά, σημαντικά και ποικίλα ευαίσθητα οικοσυστήματα τα οποία αφορούν σε δύο βασικά κατηγορίες: υγροτόπους και ορεινούς σχηματισμούς. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους έντεκα υγροβιότοπους διεθνούς σημασίας της χώρας που έχουν ενταχθεί στη συνθήκη Ramsar, οι τρεις ανήκουν στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Επιπλέον στην περιφέρεια ανήκουν προστατευόμενα αισθητικά δάση και μνημεία της φύσης, καθώς και σημαντικά τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Οι κυριότεροι υγρότοποι είναι το σύμπλεγμα των λιμνοθαλασσών Μεσολογγίου – εκβολών Αχελώου και το σύμπλεγμα λιμνοθάλασσας Καλογριάς, έλους Λάμιας και λιμνοθάλασσας Κοτυχίου. Οι κυριότεροι φυσικοί ορεινοί

σχηματισμοί με πυκνή και ποικίλη βλάστηση με σπάνια είδη (μαύρη πεύκη, κουκουναριά) και σπάνια είδη πανίδας βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της Αχαΐας (όρος Χελμός, όρη Μάρμπας και Κλώκος, φαράγγι Σελινούντας, φαράγγι Βουραϊκού), το όρος Παναχαϊκό και το όρος Ερύμανθος. Τα παράκτια αμμοθινικά οικοσυστήματα και οι αξιόλογες δυτικές παραλιακές ζώνες των νομών Αχαΐας και Ηλείας αποτελούν περιοχές ωστοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta Caretta*. Ειδικότερα, τα δάση καταλαμβάνουν το 52% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας εκ των οποίων το 61% ανήκει στην Αιτωλοακαρνανία, το 52% στην Αχαΐα και το 36% στην Ηλεία.

Ως περιοχές προστατευόμενες από τη Διεθνή Σύμβαση Ramsar έχουν καθοριστεί ο Αμβρακικός Κόλπος, η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου και η λίμνη Κοτύχι, με μεγάλη οικολογική αξία, τόσο για τους τύπους των οικοτόπων, όσο και για την ποικιλότητα της χλωρίδας και της πανίδας. Επίσης έχουν καθοριστεί τριάντα τρεις περιοχές (33) υγροτόπων - βιοτόπων²¹⁵, ενταγμένες στο πανευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Φύση 2000.

Σημαντικές πηγές ρύπανσης διαπιστώνονται στον τομέα της περιβαλλοντικής υποδομής από τις ελλείψεις υποδομών και δικτύων. Αναφορικά με τη διαχείριση των αστικών λυμάτων τα υπάρχοντα αποχετευτικά δίκτυα δεν εξυπηρετούν πλήρως τον πληθυσμό, ενώ υπάρχουν ή κατασκευάζονται και ορισμένες σύγχρονες μονάδες επεξεργασίας. Η διάθεση των αστικών λυμάτων στους υδάτινους αποδέκτες γίνεται σε ορισμένες περιπτώσεις χωρίς καμιά προηγούμενη επεξεργασία. Οι ΟΤΑ που έχουν εναρμονιστεί ως προς τις υποδομές δικτύων και επεξεργασίας αστικών λυμάτων είναι η Πάτρα, το Αγρίνιο, το Αίγιο, ο Πύργος, η Αμαλιάδα, η Ναύπακτος, η Αρχαία Ολυμπία, τα Λουτρά Κυλλήνης, το Αιτωλικό, η Ακράτα, η Ζαχάρω. Πλην του Δήμου Πατρών ο οποίος διαθέτει ΧΥΤΑ, οι λοιποί χώροι δεν είναι οργανωμένοι και ο τρόπος διάθεσης των απορριμμάτων θεωρείται ανεξέλεγκτος. Προβλήματα ρύπανσης δημιουργούνται επίσης από τις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή μελέτης μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η βιομηχανία, η γεωργία, η κτηνοτροφία και οι υδατοκαλλιέργειες.

Ειδικότερα, η μεγαλύτερη συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων παρατηρείται στο νομό Αχαΐας και ιδιαίτερα στην περιοχή των Πατρών - Αιγίου, όπου υπάρχει εν λειτουργία ΒΙΠΕ. Στους δύο άλλους νομούς η βιομηχανία - βιοτεχνία συγκεντρώνεται στα αστικά κέντρα Αγρίνιο, Πύργο, Αμαλιάδα, Ανδραβίδα και Ολυμπία, δευτερευόντως δε στη Ναύπακτο, Μεσολόγγι, Ρίο, Βαρθολομιό και Ζαχάρω. Ειδικά στην Ηλεία σημαντική θέση κατέχει ο τομέας της αγροτοβιομηχανίας.

²¹⁵ Οι παραπάνω περιοχές είναι: Παράκτια θαλάσσια ζώνη από Καλογριά έως Κυλλήνη, Σπήλαιο Κάστρων, Όρος Ερύμανθος, Όρος Παναχαϊκό, Αλυκή Αιγίου, Όρη Μάρμπας και Κλώκος φαράγγι Σελινούντα, Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων, Φαράγγι Βουραϊκού, Όρος Χελμός και ύδατα Στυγός, Λιμνοθάλασσα Καλογριάς - Δάσος Στροφυλιάς - Έλος Λαμίας, Θίνες Κυπαρισσίας, Θαλάσσια περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας, Λιμνοθάλασσα Κοτύχι, Θίνες και παραλιακό δάσος Ζαχάρω - Λίμνη Καϊάφα, Ολύμπια, Εκβολές Δέλτα Πηνειού, Οροπέδιο Φολόης, Εκβολές Δέλτα Αλφειού, Τεχνητή Λίμνη Κρεμαστών, Όρος Αράκυνθος και Στενά Κλεισούρας, Λίμνες Τριχωνίδα και Λυσιμαχία, Λίμνη Οζερός, Λίμνη Αμβρακία, Λίμνες Βουλκαρία και Σαλτίνη, Όρος Βαράσοβα, Όρος Παναιτωλικό, Όρη Ακάρνικα, Λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου, Δέλτα Αχελώου - Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου - Αιτωλικού και εκβολές Εύηνου, Λιμνοθάλασσες Στενού Λευκάδας (Παλιώνης - Αβλίμων) και Αλυκές Λευκάδας, Εσωτερικό Αρχιπέλαγος Ιονίου, Αμβρακικός Κόλπος - Δέλτα Λούρου και Άραχθου ευρύτερη περιοχή.

Ορισμένες βιομηχανίες διαθέτουν συστήματα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων, όμως η απόδοσή τους δεν κρίνεται ικανοποιητική για λόγους πλημμελούς συντήρησης, κακής κατασκευής, κ.ά. Για τις βιομηχανικές μονάδες που είναι χωροθετημένες στη ΒΙΠΕ Πατρών εξασφαλίζεται η επεξεργασία των υγρών αποβλήτων τους στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις καθαρισμού πριν την τελική τους διάθεση στη θαλάσσια περιοχή Αλισσού μέσω χερσαίου και υποθαλάσσιου αγωγού. Τα στερεά απόβλητα της ΒΙΠΕ διατίθενται σε συμπιεσμένη μορφή είτε σε ιδιωτικές χωματερές, είτε στη χωματερή του Πετροχωρίου που λειτουργούν χωρίς άδειες.

Προβλήματα αέριας ρύπανσης δημιουργούνται από τη βιομηχανία τσιμέντου ΤΙΤΑΝ στο Δρέπανο. Τέλος σημαντική πηγή ρύπανσης περιοχών ως προς τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα είναι τα υγρά απόβλητα των ελαιουργείων που λειτουργούν εποχιακά διάσπαρτα σε όλη την περιφέρεια²¹⁶.

7.6 Πολιτισμός

Λόγω του δυϊσμού που απορρέει από τη διοικητική οριοθέτηση της περιφέρειας η οποία δεν αποτελεί μια παραδοσιακή ενότητα του ελληνικού χώρου, από την άποψη των κοινωνικών – πολιτιστικών δεσμών που χαρακτηρίζουν το βαθμό κοινωνικής συνοχής, η μεν Αιτωλοακαρνανία (Ρούμελη) διατηρεί παραδοσιακούς ιστορικούς δεσμούς και διασυνδέσεις με την Ήπειρο, ενώ η Αχαΐα και η Ηλεία με την υπόλοιπη Πελοπόννησο (Μωριάς). Οι υπάρχουσες διαφορές δεν αναιρούν βέβαια τους στενούς δεσμούς που ενώνουν όλες τις περιοχές της χώρας στη βάση των κοινών πολιτιστικών, κοινωνικών και θρησκευτικών παραδόσεων και του ενιαίου έθνους.

Η υποδομή της περιφέρειας σε μουσεία, βιβλιοθήκες, πινακοθήκες, κ.ά. είναι πλούσια και καταγράφεται ως εξής: στην Αρχαία Ολυμπία υπάρχει το Αρχαιολογικό Μουσείο με τους αρχαιολογικούς θησαυρούς της Ολυμπίας. Επίσης μουσεία και λοιπός πολιτιστικός εξοπλισμός υπάρχουν: στην Πάτρα – αρχαιολογικό μουσείο, μουσείο τύπου, μέγαρο λόγου και τέχνης, μουσείο λαϊκής τέχνης, ζωολογικό μουσείο και βιβλιοθήκη στη Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου, στο Μεσολόγγι – μουσείο Τρικούπη και πινακοθήκη, στο Αγρίνιο – αρχαιολογικό μουσείο και Παπαστράτειος Δημοτική Βιβλιοθήκη, στη Βόνιτσα – αρχαιολογικό μουσείο στο χωριό Θύριο, στο Θέρμο – Βιβλιοθήκη Απόκουρου και αρχαιολογικό μουσείο, στη Ναύπακτο – Παπαχαλαλάμπειος Βιβλιοθήκη, στο Αίγιο – αρχαιολογικό μουσείο, στην Κλειτορία – μουσείο λαϊκής τέχνης, στον Πύργο – βιβλιοθήκη και πινακοθήκη, στην Ανδρίτσαινα – βιβλιοθήκη με σπάνιες εκδόσεις και προσθήκες με αρχαιολογικά ευρήματα.

Οι προστατευόμενοι από την αρχαιολογική νομοθεσία χώροι και μνημεία της περιοχής μελέτης είναι:

Αρχαιολογικοί Χώροι: Θέρμου Τριχωνίδας, Στράτου Αγρινίου, Πλευρώνας Μεσολογγίου, Οινειαδών Κατοχής στην Αιτωλοακαρνανία, Κλείτορος, Ψωφίδος, Ελίκης στην Αχαΐα και Αρχαίας Ολυμπίας, Ήλιδας, Φυγάλειας στην Ηλεία.

Μεσαιωνικά και Βυζαντινά Κάστρα: Ναυπάκτου, Βόνιτσας, Αγγελόκαστρου, Αντίρριου στην Αιτωλοακαρνανία, Ρίου και Πατρών στην Αχαΐα, Χλεμούτσι Κυλλήνης στην Ηλεία.

²¹⁶ www.epper.gr

Τόποι ιστορικής σημασίας: Ηρώ Μεσολογγίου στην Αιτωλοακαρνανία, Μονή Αγίας Λαύρας και Μέγα Σπήλαιο στην Αχαΐα²¹⁷.

7.7 Γενικά Στοιχεία Υποδομών και Κοινωνικού Εξοπλισμού

7.7.1 Μεταφορική υποδομή

Ως προς το οδικό δίκτυο στην περιφέρεια, αυτό έχει δομή δένδρου και είναι διαρθρωμένο στο ζεύγος των υπερτοπικών αξόνων κυκλοφορίας την εθνική οδό Αθήνας – Πάτρας – Πύργου – Καλαμάτας και την εθνική οδό Αντιρρίου – Άρτας – Ιωαννίνων. Η σύνδεση των δύο αξόνων γίνεται σήμερα με τη Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου και σε κάποιο ποσοστό από της ήσσονης σημασίας πορθμειακές συνδέσεις στον Πατραϊκό Κόλπο.

Η περιφέρεια συνδέεται οδικά με τη λοιπή χώρα και τις όμορες χώρες ως εξής:

- Το σύνολο της περιφέρειας συνδέεται με την Αθήνα, την Εύβοια και τη Στερεά Ελλάδα μέσω της εθνικής οδού Αθηνών – Πατρών, ενώ υπάρχουν δευτερεύουσες συνδέσεις μεταξύ Αιτωλοακαρνανίας και Στερεάς Ελλάδας μέσω επαρχιακών οδών προς Καρπενήσι και Ιτέα. Οι δευτερεύουσες συνδέσεις υποστηρίζουν τη λειτουργία των πορθμείων στις περιπτώσεις διακοπής λόγω καιρικών συνθηκών ή άλλων έκτακτων γεγονότων.
- Η Αιτωλοακαρνανία συνδέεται με την υπόλοιπη Πελοπόννησο από τη διάβαση του Ρίου – Αντιρρίου, όπως και η σύνδεση των νομών Ηλείας και Αχαΐας με την Ήπειρο, τα Ιόνια Νησιά και τη Δυτική Μακεδονία.
- Η σύνδεση με τη Θεσσαλία, Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, καθώς και με τις όμορες χώρες (Σερβία, ΠΓ.Μ, Βουλγαρία και Τουρκία) γίνεται κατά βάση μέσω Αθήνας, λόγω χαμηλού σήμερα επιπέδου εξυπηρέτησης του οδικού δικτύου της εθνικής οδού Αντιρρίου – Αργινίου – Ιωαννίνων που διασυνδέει με την Ήπειρο και τη Δυτική Μακεδονία.

Σημεία στραγγαλισμού της οδικής κυκλοφορίας είναι η διέλευση του άξονα Αθήνας – Πάτρας – Πύργου – Καλαμάτας μέσα από την πόλη των Πατρών και δευτερογενώς, τα ανεπαρκή λειτουργικά χαρακτηριστικά του άξονα Πάτρας – Πύργου – Καλαμάτας (στενώσεις χωρητικότητας).

Οι μεγάλες πόλεις της περιφέρειας άνω των 15.000 κατοίκων και οι βασικοί πόλοι ανάπτυξης και απασχόλησης (παραγωγικοί, τουριστικοί) έχουν απευθείας πρόσβαση στον κορμό, μέσω του συνόλου των επαρχιακών οδών που συνδέονται με τον κορμό.

Αντίστοιχα η μεγάλη πλειοψηφία των οικισμών συνδέεται είτε με το επαρχιακό είτε με το εθνικό δίκτυο. Η δομή του εσωτερικού οδικού δικτύου δεν συνιστά πλέγμα με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν κατά βάση εναλλακτικές διαδρομές στις ενδοπεριφερειακές μετακινήσεις μεταξύ βασικών οικισμών.

Αναφορικά με το τοπικό οδικό δίκτυο (δευτερεύον, επαρχιακό, κ.λ.π.) στα μεν παράλια και στα πεδινά είναι αναπτυγμένο, ενώ στις μειονεκτικές ορεινές περιοχές ποσοτικά και ποιοτικά ανεπαρκές. Κυρίως διαπιστώνονται ελλείψεις ασφαλτοστρωμένων δρόμων που να συνδέουν ορισμένα ορεινά χωριά με τα

²¹⁷ infocentrepatras.gr

κεφαλοχώρια ή τις πόλεις, η δε βατότητα των δρόμων είναι μέτρια και το επίπεδο ασφαλείας χαμηλό.

Ως προς το σιδηροδρομικό δίκτυο στην περιφέρεια υπάρχει μόνο μια σιδηροδρομική γραμμή, η γραμμή Πελοποννήσου (Αθήνα – Κόρινθος – Πάτρα – Πύργος – Καλαμάτα) η οποία εξυπηρετεί την Αχαΐα και Ηλεία με χαμηλές ταχύτητες. Η Αιτωλοακαρνανία δεν εξυπηρετείται σιδηροδρομικά. Η επιβατική κίνηση είναι σχετικά περιορισμένη, λόγω του έντονου ανταγωνισμού των υπεραστικών λεωφορείων, αντίστοιχα δε υπάρχει ανταγωνισμός σε βάρος του σιδηροδρόμου και από τα φορτηγά για την εμπορευματική κίνηση.

Ως προς τις θαλάσσιες μεταφορές – λιμάνια διεξάγονται κυρίως από το λιμάνι της Πάτρας που συνδέεται με την Ιταλία. Επιβατικές κινήσεις με άλλα ελληνικά λιμάνια δεν υφίστανται, πλην ορισμένων γραμμών μεταξύ μικρών λιμανιών με τα νησιά του Ιονίου Πελάγους, όπως είναι η γραμμή Κυλλήνη - Ζάκυνθος. Προοπτικά οι συνδέσεις του λιμένα Πατρών με λιμάνια της Αδριατικής (Αγκόνα, Τριέστε, Βενετία) αναβαθμίζονται, πιθανά δε και με τις ακτές της Δαλματίας. Από τη σκοπιά του τουρισμού είναι αναγκαίο να ενισχυθούν τα τοπικά λιμάνια της Κυλλήνης, του Αιγίου, του Κατάκολου, του Αστακού και του Αιτωλικού για να εξυπηρετήσουν την προσπάθεια αναβάθμισης του τουρισμού υψηλού επιπέδου.

Τέλος ως προς τις αεροπορικές μεταφορές – αεροδρόμια είναι πρακτικά ανύπαρκτες με εξαίρεση τη γραμμή Αθήνα – Άκτιο της Ολυμπιακής Αεροπορίας που εξυπηρετεί τη Β. Αιτωλοακαρνανία και ορισμένων τουριστικών τσάρτερ που χρησιμοποιούν το αεροδρόμιο του Άραξου για μεταφορά τουριστών στη δυτική ακτή της Ηλείας και της Αχαΐας. Προοπτικά φαίνεται ότι οι αεροπορικές μεταφορές στην περιφέρεια θα παραμείνουν περιθωριακές, λόγω μικρής χρονοαπόστασης από την Αθήνα και περιορισμένων ανταλλαγών της περιφέρειας με τη λοιπή Ελλάδα. Από τη σκοπιά του τουρισμού θεωρείται αναγκαία η αναβάθμιση των αερολιμένων Άραξου, και Ακτίου.

Στην προοπτική ολοκλήρωσης των μεγάλων έργων μεταφορών – υποδομών, ο μεταφορικός και χωροταξικός διαχωρισμός της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας από τον Πατραϊκό Κόλπο στα δύο, αίρεται και η περιφέρεια εντάσσεται ολοκληρωμένα στο εθνικό δίκτυο οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορών, καθώς και στα διευρωπαϊκά δίκτυα, μέσω των υπό εκτέλεση έργων ολοκλήρωσης του οδικού και σιδηροδρομικού ΠΑΘΕ, της Ιόνιας Οδού, της Ζεύξης Ρίου – Αντίρριου που ενσποεί χωροταξικά τα δύο μέρη της περιφέρειας και την εντάσσει ομαλά στο Δυτικό Εθνικό Αναπτυξιακό Άξονα περί την Ιόνια Οδό, και των έργων επέκτασης του λιμένα των Πατρών²¹⁸. Πρόβλημα αποτελεί η μη πρόβλεψη σιδηροδρόμου στη

²¹⁸ Υ.Μ.Ε.: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Σιδηρόδρομοι, Αεροδρόμια, Αστικές Συγκοινωνίες»

Άξονας Προτεραιότητας 2 - Σιδηροδρομικός άξονας Πειραιάς - Αθήνα - Θεσσαλονίκη (σιδηροδρομικός ΠΑΘΕ)

Γραμμή Αθήνα(ΣΚΑ) - Ελευσίνα - Κόρινθος - Πάτρα

Διπλή γραμμή κανονικού εύρους εξοπλισμένη με σύγχρονα συστήματα σηματοδότησης και τηλεδιοίκησης. Οι μέγιστες ταχύτητες της γραμμής είναι της τάξεως των 200 χλμ./ώρα στο τμήμα ΣΚΑ - Κόρινθος - Λυκοποριά, 150 χλμ/ώρα στο τμήμα Λυκοποριά - Αίγιο και 120 χλμ/ώρα στο τμήμα Αίγιο - Πάτρα. Ηλεκτροκίνηση θα υπάρχει μόνο στο τμήμα που συνδέει τον βασικό άξονα Βορρά - Νότου (περιοχή ΣΚΑ) με το Θριάσιο Πεδίο.

Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.: Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Οδικοί Άξονες, Λιμάνια, Αστική Ανάπτυξη»

Άξονας Προτεραιότητας 2 - Οδικός Άξονας ΠΑΘΕ, ως προς την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δε με ολοκλήρωση των υπό κατασκευή τμημάτων μήκους 63,9χλμ, μετατροπή σε αυτοκινητόδρομο νέων τμημάτων συνολικού μήκους 145,3 χλμ του ΠΑΘΕ, ολοκλήρωση της Ζεύξης του Ρίου - Αντίρριου, υλοποίηση των συνδέσεων της παράκαμψης Πατρών με την πόλη και το λιμάνι μήκους 4,5 χλμ.

Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου που διαγωνίζει το μονοπώλιο των οδικών επιβατικών και εμπορευματικών μεταφορών έναντι του σιδηροδρόμου²¹⁹.

7.7.2 Λοιπή τεχνική υποδομή

Αναφορικά με την ύδρευση – αποχέτευση αποτελεί καθαρά τοπική υπόθεση στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων των ΟΤΑ που διαχειρίζονται τόσο τα δίκτυα, όσο και τις πηγές. Τα προβλήματα που διαπιστώνονται είναι ανάλογα της γενικής εικόνας της περιφέρειας της χώρας και συνίστανται σε ένα γενικά ικανοποιητικό επίπεδο εξυπηρέτησης με πεπαλαιωμένα όμως δίκτυα που παρουσιάζουν απώλειες και αστοχίες. Επίσης είναι αναγκαία η επέκταση των δικτύων σε αντικατάσταση των βόθρων.

Ως προς την ενεργειακή υποδομή διαπιστώνεται υψηλό επίπεδο ανάπτυξης, λόγω ορθής εκμετάλλευσης του πλούσιου υδατικού δυναμικού και του φυσικού ανάγλυφου της Αιτωλοακαρνανίας και του μεγάλου πλήθους έργων βασικής υποδομής (τεχνητές λίμνες, φράγματα, κ.ά.). Από τη σκοπιά του τουρισμού είναι σημαντικό να προωθηθεί η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ηλιακής, αιολικής) για την ανάπτυξη πρότυπων μορφών τουρισμού και οικολογικών καλλιεργειών (π.χ. ήπιες μονάδες αγροτουρισμού) και για την τροφοδότηση των αστικών κέντρων για λόγους εξοικονόμησης ενέργειας και για περιβαλλοντικούς λόγους.

Ως προς τις τηλεπικοινωνίες η περιφέρεια εξυπηρετείται επαρκώς με συμβατικές τηλεφωνικές συνδέσεις από τον ΟΤΕ, η μεν Αχαΐα και Ηλεία κοντά στο μέσο εθνικό όρο ως προς τις ψηφιακές συνδέσεις, ενώ η Αιτωλοακαρνανία συγκριτικά υστερεί. Απαιτείται επέκταση των ψηφιακών συνδέσεων για την εισαγωγή και επέκταση των προηγμένων υπηρεσιών οι οποίες αποτελούν αξιόλογο δείκτη σύγχρονης ανάπτυξης, όπως ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τηλε-υπηρεσίες, τηλε-ιατρική, τηλε-εργασία. Οι υπηρεσίες αυτές αναμένεται να ευνοηθούν και λόγω του ρόλου του Πανεπιστημίου των Πατρών, θα είναι δε ιδιαίτερα χρήσιμες στους ορεινούς και απομονωμένους οικισμούς και στην υποστήριξη του Σχεδίου Καποδίστριας για βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στις ομάδες των οικισμών εντός Καποδιστριακών ΟΤΑ με αντίστοιχη μείωση των άσκοπων μετακινήσεων.

7.7.3 Κοινωνικός – Διοικητικός εξοπλισμός

Αναφορικά με τις κοινωνικές υπηρεσίες και ειδικότερα τις λειτουργίες της υγείας, παιδείας – πολιτισμού σε σχέση με τα οικιστικά κέντρα 1ου, 2ου και 3ου επιπέδου, διαπιστώνεται ικανοποιητική εξυπηρέτηση και επάρκεια εγκαταστάσεων με κριτήριο την επιθυμητή ποιότητα ζωής των κατοίκων από άποψη παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Λόγω της γεωγραφικής ποικιλομορφίας της περιφέρειας διαπιστώνονται ορισμένες ανισότητες κυρίως στον τομέα του πολιτισμού που οφείλονται στις διαρθρωτικές ενδοπεριφερειακές ανισότητες.

Άξονας Προτεραιότητας 3 - Λοιποί Οδικοί Άξονες, με ολοκλήρωση των υπό κατασκευή τμημάτων της Ιόνιας Οδού συνολικού μήκους 29 χλμ.

Άξονας Προτεραιότητας 7 - Λιμάνια, με ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε μεγάλα λιμάνια εθνικής σημασίας μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο λιμένας των Πατρών.

²¹⁹ Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, «Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000 - 2006 (Αναθεωρημένο)», Ιούνιος 2004

Ως προς τις διοικητικές υπηρεσίες που ιεραρχικά συνδέονται με τα υπάρχοντα επίπεδα διοίκησης σε σχέση με τα επίπεδα των οικιστικών κέντρων της περιφέρειας, αναλύοντας αντιπροσωπευτικούς δείκτες στα οικιστικά κέντρα 1ου, 2ου και 3ου επιπέδου, διαπιστώνονται τα εξής:

Η πόλη των Πατρών συγκεντρώνει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό στους τομείς της δικαιοσύνης, της δημόσιας τάξης και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρατηρείται δε συγκεντρωτισμός με απορρόφηση διοικητικών υπηρεσιών αδιακρίτως βαθμίδας χαμηλότερων επιπέδων, και λόγω έλλειψης οικιστικών κέντρων 2ου επιπέδου. Οι οικισμοί 2ου επιπέδου αποτελούν έδρες πρωτοδικείων και αστυνομικών διευθύνσεων, ενώ οι οικισμοί 3ου επιπέδου έδρες ειρηνοδικείων και αστυνομικών τμημάτων. Οι διευθύνσεις πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά κανόνα συνυπάρχουν στον ίδιο οικισμό. Η γενική διαπίστωση είναι ότι οι περισσότεροι οικισμοί της περιφέρειας αποτελούν έδρες διοίκησης με αντιστοιχία μεταξύ του οικιστικού επιπέδου στο οποίο ανήκουν και της ανάλογης διοικητικής βαθμίδας.

Ως προς τις καθαρά αστικές λειτουργίες των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των συμβολαιογραφείων, των πολεοδομικών γραφείων, κ.ά., αυτές συγκεντρώνονται στα αστικά κέντρα της περιφέρειας, δηλαδή την Πάτρα, το Αργίριο, τον Πύργο, το Αίγιο και το Μεσολόγγι.

Ορισμένες χωρικές διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται στα επιμέρους τμήματα του οικιστικού δικτύου αφορούν το συμπληρωματικό δίπολο Αργίριο – Μεσολόγγι έναντι του υπερσυγκεντρωτισμού των Πατρών, καθώς επίσης τη συνακόλουθη πύλωση κατά μήκος του παράκτιου Αχαικού άξονα έναντι του πολυπυρηνικού σχηματισμού των οικισμών της Ηλείας με κέντρα τον Πύργο και την Αμαλιάδα.

7.8 Τουρισμός και Παραγωγική Δομή Περιφέρειας

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ενώ διακρίνεται από την άποψη των φυσικών και πολιτιστικών της πόρων, δεν έχει κατακτήσει μέχρι σήμερα μια αξιόλογη εξειδίκευση στις τουριστικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Η συμμετοχή της περιφέρειας στο σχηματισμό του ΑΕΠ του τριτογενή τομέα σε επίπεδο χώρας αυξήθηκε²²⁰, όμως η αύξηση αυτή ήταν αποτέλεσμα της αύξησης της συμβολής των κλάδων των μεταφορών – επικοινωνιών, των τραπεζών – ασφαλειών – διεκπεραιώσεων, της δημόσιας διοίκησης και άμυνας και της εκπαίδευσης – υγείας, η δε συμβολή των κλάδων του χονδρεμπορίου – λιανικού εμπορίου και των λοιπών υπηρεσιών μειώθηκε.

Αναφορικά με τον τουρισμό, η ελλιπής μέχρι σήμερα αξιοποίηση και ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος έχει κατά βάση οδηγήσει στην αντιπροσώπευση του τουρισμού κατά το μεγαλύτερο μέρος του σε ξενοδοχεία και εστιατόρια στα οποία δεν θεωρείται ότι η περιφέρεια παρουσιάζει εξειδίκευση.

Ειδικότερα οι ξενοδοχειακές κλίνες στην περιφέρεια και τους νομούς αυξήθηκαν κατά το χρονικό διάστημα 1981-1994. Οι συνολικές αφίξεις αυξήθηκαν

²²⁰ Το ΑΕΠ του τριτογενή τομέα μεταξύ 1981-1994 αυξήθηκε κατά 47,8% και η απασχόληση στον τριτογενή τομέα μεταξύ 1971-1991 κατά 100,6%.

μεταξύ 1981-1991, ενώ μειώθηκαν μεταξύ 1991-1994. Την ίδια εξέλιξη ακολούθησαν και οι αφίξεις ημεδαπών.

Αντίθετα μειώθηκαν οι αφίξεις αλλοδαπών σε όλη την περίοδο. Οι συνολικές διανυκτερεύσεις στην περιφέρεια αυξήθηκαν μεταξύ 1981-1991, ενώ μειώθηκαν μεταξύ 1991-1994. Την ίδια εξέλιξη ακολούθησαν και οι αφίξεις ημεδαπών και αλλοδαπών.

Λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή της τουριστικής ζήτησης σε επίπεδο Νομού, διαπιστώνεται επίσης ότι η τουριστική δραστηριότητα στην Αιτωλοακαρνανία βασίζεται στους ημεδαπούς και στην Ηλεία στους αλλοδαπούς, με αύξουσα τάση και για τους δύο Νομούς. Στην Αχαΐα η τουριστική δραστηριότητα βασίζεται και στους ημεδαπούς και στους αλλοδαπούς, αλλά με φθίνουσα τάση.

Παρόλα αυτά, η σημαντικότητα της περιφέρειας στον τουρισμό της χώρας μειώθηκε αναφορικά με το 1981. Ειδικότερα η συμμετοχή της περιφέρειας στις ξενοδοχειακές κλίνες της χώρας μειώθηκε συνεχώς κατά το χρονικό διάστημα 1981-1994. Επίσης μειώθηκε συνεχώς η συμμετοχή της περιφέρειας στις συνολικές αφίξεις και τις αφίξεις αλλοδαπών, καθώς και σε όλες τις κατηγορίες των διανυκτερεύσεων. Εξαιρεση αποτέλεσαν οι αφίξεις ημεδαπών που αυξήθηκαν μεταξύ 1981-1991, μειώθηκαν όμως μεταξύ 1991-1994 και μάλιστα σε επίπεδο κατώτερο του 1981.

Σύμφωνα με το Ν. 1892/1990, όπως ισχύει η Αιτωλοακαρνανία και η Αχαΐα (πλην της επαρχίας Καλαβρύτων) υπάγονται στην περιοχή Γ των αναπτυξιακών κινήτρων για τον τουρισμό. Η Ηλεία και η επαρχία Καλαβρύτων υπάγονται στην περιοχή Δ. Δηλαδή από άποψη κρατικής μέριμνας η περιφέρεια υποστηρίζεται σε υψηλό επίπεδο κινήτρων²²¹.

7.9 Ισχύοντες Περιορισμοί Ανάπτυξης

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση της φυσιογνωμίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και την αδρομερή αξιολόγηση των χωροταξικών – περιφερειακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων της από τη σκοπιά του τουρισμού, είναι δυνατόν να συνοψιστούν ορισμένες διαπιστώσεις που λειτουργούν ως περιορισμοί γενικότερα στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης και ειδικότερα ως προς τον τομέα του τουρισμού. Ως βασικές παράμετροι αξιολογούνται²²²:

- Ο διαχωριστικός φραγμός του Πατραϊκού Κόλπου ο οποίος διαιρεί την περιφέρεια σε δύο διαφορετικά τμήματα που αναπτύσσονται σχετικά ανισομερώς. Η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, παρ' ότι γειτνιάζει από άποψη φυσικής απόστασης με τον κύριο αναπτυξιακό άξονα της χώρας Αθήνα – Πάτρα και με το τρίτο μητροπολιτικό κέντρο της χώρας που είναι η πόλη των Πατρών, εν τούτοις υστερεί σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές στον τομέα του τουρισμού ενώ διαθέτει πλούσια φυσικά τοπία και αξιόλογους οικιστικούς πόρους. Με τη λειτουργία της Ζεύξης Ρίου – Αντίρριου και της Ιόνιας Οδού ο

²²¹ www.dytikiellada.gr

²²² Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Α' - «Διάγνωση του δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2003

φραγμός αυτός αναιρείται με σημαντική προοπτική ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της περιφέρειας.

- Η πορεία αστικοποίησης και οι χωρικές εκφράσεις της οδηγεί στην κάθοδο από τις ορεινές περιοχές προς τις πεδινές και τα παράκτια μέτωπα και από τους μικρούς οικισμούς και τις κωμοπόλεις προς τα αστικά κέντρα. Συνέπεια αυτής της χωρικής αναδιάρθρωσης είναι η εγκατάλειψη των ορεινών ζωνών της περιφέρειας με την ελλιπή υποδομή και τη χαμηλή παραγωγικότητα της γεωργικής γης και η δημιουργία κορεσμών και πιέσεων στα παράκτια οικοσυστήματα και το παράκτιο οικιστικό δίκτυο. Η αναζήτηση μιας πολιτικής χωρικής ανάπτυξης με πλέον ισόρροπο και πολυκεντρικό χαρακτήρα με δημιουργία εταιρικής σχέσης πόλης – υπαίθρου και βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών και του αγροτικού χώρου, αποτελούν βασική παράμετρο για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού και την αλληλοσύνδεση των τουριστικών δραστηριοτήτων με τον πολιτισμό, την αναψυχή και τα δίκτυα φυσικού περιβάλλοντος σε ενιαίο σύνολο.
- Η υποβάθμιση και οι ανεπάρκειες στον αστικό εξοπλισμό των πόλεων και των οικισμών της περιφέρειας, καθώς και οι ελλείψεις στην περιβαλλοντική τεχνική υποδομή συνιστούν επίσης ανασταλτικό παράγοντα για τον τουρισμό υψηλών προδιαγραφών. Επίσης η πολλαπλότητα του φαινομένου της άναρχης δόμησης και της σύγκρουσης ασύμβατων χρήσεων προκαλούν ανασχετικές δράσεις στην παραπέρα ανάπτυξη, διαφοροποίηση και εξειδίκευση των τουριστικών δραστηριοτήτων. Στην ίδια κατεύθυνση δρα και η σταδιακή υποβάθμιση των φυσικών πόρων (ευαίσθητες περιοχές, σπάνια οικοσυστήματα, υδάτινοι αποδέκτες, κ.ά.).
- Τέλος η παρατηρούμενη έλλειψη ειδικών τουριστικών υποδομών και ο σχετικά περιορισμένος χαρακτήρας εξειδίκευσης της πόλης των Πατρών που θα μπορούσε να λειτουργεί ως προωθητική δύναμη προσέλκυσης πλέον εξειδικευμένης τουριστικής δραστηριότητας στο σύνολο της περιφέρειας.

Η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις ανασταλτικών παραγόντων συνδέεται με μια ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη της περιφέρειας, αλλά και με συστηματικά μέτρα αναφορικά με την τουριστική ανωδομή και

υποδομή στην κατεύθυνση του εναλλακτικού τουρισμού με διαφοροποίηση, εξειδίκευση και αναβάθμιση.

7.10 Κύριες Χωρικές Ενότητες (παραλιακές περιοχές, ορεινοί όγκοι, νησιά, αστικά κέντρα)

Με βάση τα ιδιαίτερα γεωγραφικά και φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης μπορεί να κατηγοριοποιηθεί στις παρακάτω κατηγορίες περιοχών:

α. Παράκτιες περιοχές

Διαπιστώνεται εκτεταμένη συνεχής παραλιακή ζώνη και στους τρεις νομούς της περιφέρειας, στο ανάπτυγμα των ακτών προς τον Κορινθιακό, Πατραϊκό και Αμβρακικό Κόλπο και προς το Ιόνιο Πέλαγος. Στην παράκτια περιοχή αναπτύσσονται κατά βάση τουριστικές δραστηριότητες, παραθεριστική κατοικία και αναψυχή με εστία τόσο τους παράκτιους οικισμούς, όσο και εν γένει τις ζώνες

προς τα παραλιακά μέτωπα. Η διαρκής τάση καθόδου πληθυσμών προς την παράκτια περιοχή έχει δημιουργήσει προβλήματα κορεσμού και υποβάθμισης.

β. Ορεινές Περιοχές

Συνιστούν την κύρια ενδοχώρα της Αχαΐας και μεγάλο μέρος της ενδοχώρας της Ηλείας και Αιτωλοακαρνανίας. Ορεινές είναι επίσης και οι δυτικές ακτές της Αιτωλοακαρνανίας.

Το δύσβατο του εδάφους που επιτείνεται από την ελλιπή προσπέλαση και η χαμηλή παραγωγικότητα της γεωργικής γης αποτέλεσαν βασικούς λόγους εγκατάλειψης των περιοχών αυτών από τους κατοίκους τους και την κάθοδο των πληθυσμών στις παράκτιες ζώνες και τις πεδιάδες.

γ. Παραμεθόριες Περιοχές

Ολόκληρη η Δυτική Ελλάδα θεωρείται ως παραμεθόρια περιοχή, δεδομένου ότι συνορεύει μέσω θαλάσσης με την Ιταλία και επικοινωνεί μέσω αυτής με την ΕΕ. Η γειτνίαση αυτή αποκτά μεγάλη σημασία αναφορικά με τις οικονομικές, εμπορικές, τουριστικές, κ.ά. σχέσεις της χώρας με την ΕΕ, καθώς και εθνική σημασία ως προς την πόλη των Πατρών – κύρια δυτική πύλη της χώρας και ως προς τους λοιπούς λιμένες – δευτερεύουσες πύλες της χώρας.

δ. Αστικές Συγκεντρώσεις

Στις αστικές συγκεντρώσεις συγκεντρώνονται η οικιστική χρήση, η βιομηχανία και ο τουρισμός ως επικρατέστερες χρήσεις, σπάνια δε εμφανίζονται ως αμιγείς. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται προβλήματα σύγκρουσης χρήσεων. Η μεγαλύτερη οικιστική περιοχή είναι το πολεοδομικό συγκρότημα των Πατρών που εκτείνεται από το Ρίο μέχρι την Κάτω Αχαΐα. Μικρότερες οικιστικές συγκεντρώσεις έχουν δημιουργηθεί γύρω από το Αργίνιο και το Μεσολόγγι, γύρω από το Αίγιο, τον Πύργο και την Αμαλιάδα.

Κέντρα ανάπτυξης σε επίπεδο νομών είναι το Αργίνιο και το Μεσολόγγι για την Αιτωλοακαρνανία, η Πάτρα, το Αίγιο και τα Καλάβρυτα για την Αχαΐα, τέλος δε ο Πύργος και η Αμαλιάδα για την Ηλεία. Στην προοπτική τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, αλλά και σε περίπτωση μόνιμης τέλεσης της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας στην Ελλάδα, η Αρχαία Ολυμπία ως παγκόσμιο πολιτιστικό κέντρο, αναμένεται να αναδειχθεί σε κέντρο ανάπτυξης για την ευρύτερη περιοχή.

Τα κυριότερα προβλήματα των αστικών συγκεντρώσεων σχετίζονται με την έλλειψη δικτύων και εξωστρεφούς προσανατολισμού, πλην της πόλης των Πατρών, η ελλιπής εξειδίκευση με δημιουργία συμπληρωματικών σχέσεων εντός και εκτός της περιφέρειας, τα προβλήματα αστικού εξοπλισμού και εν γένει οικιστικού περιβάλλοντος.

Η πόλη των Πατρών λειτουργεί ως κέντρο υπηρεσιών για όλη την περιφέρεια, αλλά και ευρύτερα στο χώρο της Πελοποννήσου.

ε. Άξονες και πόλοι ανάπτυξης

Σε περιφερειακό επίπεδο πόλοι ανάπτυξης της περιφέρειας είναι η Πάτρα και το Ρίο με συγκριτικά πλεονεκτήματα στις μεταφορές και τις υπηρεσίες, ο Πύργος και το Κατάκολο στη γεωργία και το θαλάσσιο τουρισμό, ο Αστακός και το Πλατυγιάλι στη μη οχλούσα βιομηχανία. Λειτουργώντας συμπληρωματικά και με μεγαλύτερη εξειδίκευση μπορούν να αποτελέσουν μεσοπρόθεσμα την κινητήρια δύναμη για την ταχύτερη ανάπτυξη της περιφέρειας.

Στο επίπεδο των νομών στην Αιτωλοακαρνανία οι δύο άξονες ανάπτυξης είναι ο παράκτιος άξονας Αστακός – Μεσολόγγι – Ναύπακτος και ο εσωτερικός άξονας ανάπτυξης Βόνιτσα – Αμφιλοχία – Αργίνιο – Θέρμο. Στην Αχαΐα ο

παράκτιος άξονας Κάτω Αχαΐα – Πάτρα – Αίγιο ο οποίος κυριαρχεί σε επίπεδο νομού και περιφέρειας. Στην Ηλεία διακρίνονται δύο παράλληλοι και αμοιβαία συμπληρωματικοί άξονες ανάπτυξης κατά μήκος των ακτών. Πρόκειται για τον άξονα Γαστούνη – Πύργος – Ζαχάρω και δευτερευόντως για τον άξονα Λεχαινά – Αμαλιάδα – Κρέστενα.

Αναφορικά με τις υπάρχουσες και εν δυνάμει λειτουργικές ενότητες της περιφέρειας στην προοπτική των μεγάλων έργων (Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου, ΠΑΘΕ και Ιόνια Οδός), ο αυτοκινητόδρομος Αντίρριο – Μεσολόγγι – Αμφιλοχία σε συνδυασμό με τη Ζεύξη Ρίου – Αντίρριου και ο αυτοκινητόδρομος Αιτωλικό – Αστακός – Άκτιο σε συνδυασμό με τη Ζεύξη Πρέβεζας – Άκτιο, συμβάλλουν στη συγκρότηση λειτουργικής ενότητας που περιλαμβάνει τον παράκτιο και εσωτερικό άξονα ανάπτυξης της Αιτωλοακαρνανίας, με κέντρα το Μεσολόγγι και το Αγρίνιο αντίστοιχα. Ο πόλος ανάπτυξης Αστακός – Πλατυγιάλι μελλοντικά είναι δυνατόν να συμβάλλει στην εγκάρσια διασύνδεση των δύο αυτών αξόνων ενισχύοντας τη συνοχή τους.

Ανάλογος είναι ο ρόλος της Ιόνιας Οδού στο τμήμα της στο νομό Ηλείας και μάλιστα μεταξύ Κυπαρισσίας – Πατρών, καθώς συμβάλλει στη συγκρότηση λειτουργικής ενότητας των δύο παράλληλων αξόνων ανάπτυξης και των αντίστοιχων κέντρων Πύργου και Αμαλιάδας. Ο πόλος ανάπτυξης Πύργος – Κατάκολο θα συμβάλλει στην οργανική διασύνδεση των δύο παραπάνω αξόνων.

Τέλος ο άξονας ανάπτυξης κατά μήκος των ακτών του Πατράϊκού και Κορινθιακού Κόλπου που συμπίπτει μερικά με τον ΠΑΘΕ αποτελεί διαπεριφερειακό άξονα εθνικής και κοινοτικής σημασίας, η δε Πάτρα αποτελεί την αφετηρία επί των εσωτερικών συνόρων Ελλάδας – ΕΕ. Η λειτουργική ενότητα που συγκροτείται περιλαμβάνει τον προαναφερθέντα παράκτιο άξονα, τον πόλο ανάπτυξης Πάτρα – Ρίο και με ασθενή σύνδεση μέσω Ακράτας, τον θύλακα ανάπτυξης Καλάβρυτα – Κλειτορία²²³.

²²³ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. – Ε.Τ.Π.Α. / ΦΙΛΩΝ Ο.Ε., «Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Αθήνα, 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Ο ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΔΥΝΑΜΙΚΟ,

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΣΥΜΒΟΛΗ

8.1 Προσδιορισμός Τουριστικών Ενοτήτων

Οι τουριστικές ενότητες προσδιορίστηκαν στη βάση της χωροταξικής δομής της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, με κριτήρια τους υφιστάμενους τουριστικούς πόρους –φυσικούς και πολιτιστικούς-, την υφιστάμενη τουριστική ανωδομή και υποδομή, τα λειτουργούντα ή εν δυνάμει κέντρα υπηρεσιών στήριξης, την βασική προσπέλαση, τα υπάρχοντα τουριστικά κυκλώματα.

Καλύπτουν όλη την έκταση της Περιφέρειας, προκειμένου να λειτουργήσουν και ως προγραμματικές ενότητες, ακολουθούν την διοικητική διαίρεση (όρια Νομών, νέων Δήμων) και διακρίνονται σε υποενότητες παράκτιων (α) και ορεινών (β) περιοχών²²⁴.(βλ. αντίστοιχο παράρτημα).

Νομός Αιτωλοακαρνανίας

- 1. Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού**
- 2. Τουριστική Ενότητα Δυτ. Ακτών Αιτωλοακαρνανίας**
- 3. Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου - Αιτωλικού**
- 4. Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας**
- 5. Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας**

Νομός Αχαΐας

- 6. Τουριστική Ενότητα Ακράτας - Αιγίου - Καλαβρύτων**
- 7. Τουριστική Ενότητα Πατρών - Ορεινής Αχαΐας**
- 8. Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας - Καλογριάς**

Νομός Ηλείας

- 9. Τουριστική Ενότητα Β.Δ. Ακτών Ηλείας - Κυλλήνης**
- 10. Τουριστική Ενότητα Πύργου - Αρχαίας Ολυμπίας**
- 11. Τουριστική Ενότητα Ν.Δ. Ηλείας - Καϊάφα**

8.2 Τουρισμός και Χρήσεις Γης

Ο τουρισμός στην περιοχή μελέτης, παρ' όλο τον πλούτο των τουριστικών πόρων, παρουσιάζει ανισοκατανομή και τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς τη μορφή, τις δραστηριότητες και τις τουριστικές ροές.

Οι ακτές του Κορινθιακού (Ν. Αχαΐας και Αιτωλοακαρνανίας) και του Πατραϊκού χαρακτηρίζονται από γραμμική ανάπτυξη παραθεριστικής κατοικίας και

²²⁴ Ε.Ο.Τ. και Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Α' - «Διάγνωση του δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

εσωτερικού τουρισμού – αναψυχής των αστικών πληθυσμών του Λεκανοπεδίου Αττικής και του πολεοδομικού συγκροτήματος των Πατρών και δευτερευόντως των μικρότερων τοπικών οικισμών. Σημειακά παρεμβάλλονται εγκαταστάσεις μαζικού τουρισμού, κυρίως στην ευρύτερη περιοχή των Πατρών (π.χ. Λαμπίρι).

Στις δυτικές ακτές των Ν. Αχαΐας και Ηλείας (Καλογρηά – Κουνουπέλι, Κυλλήνη, Λουτρά Κυλλήνης, Γλύφα – Κατάκολο) έχει αναπτυχθεί περισσότερο μαζικός τουρισμός αλλοδαπών σε αυτόνομα μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα αλλά και μικρότερα ξενοδοχειακά καταλύματα και ενοικιαζόμενα δωμάτια για την εξυπηρέτηση μεμονωμένων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών.

Οι Ν. ακτές του Ν. Ηλείας είναι λιγότερο αναπτυγμένες τουριστικά, με σημειακές ή γραμμικές συγκεντρώσεις εκτόνωσης των τοπικών πληθυσμών (Πύργος, Ζαχάρω).

Ακόμη λιγότερο αναπτυγμένες τουριστικά είναι οι ακτές της Αιτωλοακαρνανίας, επίσης με σημειακές συγκεντρώσεις εξυπηρέτησης τοπικών πληθυσμών και μεγαλύτερων αστικών κέντρων (ακτές Μεσολογγίου στα νότια, Αστακός, Μύτικας, Πάλαιρος στα δυτικά παράλια, Βόνιτσα και ακτές Αμφιλοχίας στον Αμβρακικό με γραμμική ανάπτυξη προς το Ανοιξιάτικο). Οι ακτές της Ναυπακτίας χαρακτηρίζονται από έντονη ανάπτυξη τουρισμού – παραθερισμού και λόγω του οδικού άξονα Αντιρρίου – Δελφών και τις τάσεις εκτόνωσης του πληθυσμού των Πατρών και δημιουργίας Β κατοικίας στη ζώνη Αντιρρίου – Ναυπάκτου που διαθέτει και τις σχετικά καλύτερες παραλίες.

Η ενδοχώρα της περιοχής μελέτης δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη παρά μόνο σε ορισμένα σημεία ορεινών συμπλεγμάτων ή διαδρομών (Καλάβρυτα, Παναχαϊκό – Χιονοδρομικά Κέντρα, περιοχή Χελμού, Τσίβλου, Ζήρειας, ορεινή Ναυπακτία, Ολυμπία). Υπάρχουν παρ' όλα αυτά δυνατότητες ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού στην ενδοχώρα της περιφέρειας, λόγω των πλούσιων και αναξιοποιητών τουριστικών πόρων που διαθέτει.

Τα οδικά τουριστικά κυκλώματα στην περιοχή εντοπίζονται σε δέκα ενότητες διαδρομών και είναι: Κυκλώματα της Αρχαίας Ολυμπίας, θαλάσσια και οδικά, Ναυπάκτου – Δελφών, Δυτικής Αχαΐας – Ηλείας, Βουραϊκού – Καλαβρύτων, ευρύτερης περιοχής Μεσολογγίου, ορεινής Ναυπακτίας, δυτικών ακτών Αιτωλοακαρνανίας, ορεινής Αχαΐας – Ηλείας, Λίμνης Τριχωνίδας και Τεχνητών Λιμνών.

Ως προς τις λοιπές χρήσεις γης στην περιφέρεια ενδιαφέρον παρουσιάζει από τη σκοπιά της τουριστικής ανάπτυξης η χωρική εξειδίκευση της Β κατοικίας στην ανάπτυξη της οποίας συνέβαλε ο πλούτος και η ποιότητα των ακτών και λοιπών φυσικών και πολιτιστικών πόρων, η καλή προσπέλαση και η μικρή σχετικά χρονοαπόσταση από τα πολεοδομικά συγκροτήματα της Αθήνας και της Πάτρας, ως κύριων πηγών παραθεριστών. Η χωρική εξειδίκευση της παραθεριστικής κατοικίας διαπιστώνεται ότι παρουσιάζει έντονους δεσμούς με τη χωρική εξειδίκευση των τουριστικών μονάδων. Η ανάπτυξη της παραθεριστικής κατοικίας είναι κυρίως γραμμική (π.χ. ΒΑ ακτές Αχαΐας) ή σημειακή (π.χ. Καλάβρυτα, Τουρλίδα Μεσολογγίου) και παρουσιάζει όπως και ο τουρισμός, ανισοκατανομές και διαφοροποιήσεις από περιοχή σε περιοχή.

Οι ακτές της Αχαΐας εμφανίζουν τη μεγαλύτερη και σχεδόν γραμμική ανάπτυξη Β κατοικίας – εσωτερικού τουρισμού – αναψυχής και η δόμηση είναι περισσότερο οργανωμένη. Οι ακτές του Κορινθιακού εξυπηρετούν περισσότερο τις ανάγκες παραθερισμού – αναψυχής των αστικών πληθυσμών της ευρύτερης

περιοχής Αττικής και λιγότερο του πολεοδομικού συγκροτήματος των Πατρών που περιορίζονται στις ακτές του Πατραϊκού και κατευθύνονται προς τις απέναντι ακτές της Αιτωλοακαρνανίας, Αντιρρίου – Ναυπάκτου και Γαλατά – Κ. Βασιλικής. Η ανάπτυξη της ενδοχώρας είναι σημειακή και περιορισμένη.

Στην Αιτωλοακαρνανία η Β κατοικία δεν είναι τόσο αναπτυγμένη. Περιορίζεται στις νότιες ακτές σε μικρές γραμμικές αναπτύξεις, καθώς και σε σημειακές στην Τουρλίδα και τις εκβολές του Αχελώου, όπου εξυπηρετούνται αστικοί πληθυσμοί του Μεσολογγίου και του Αγρινίου. Στις βόρειες ακτές, στον Αμβρακικό παρουσιάζονται αντίστοιχες μικρές γραμμικές αναπτύξεις στην περιοχή Αμφιλοχίας – Ανοιξιάτικου – Μενιδίου και ακόμη μικρότερες στη Βόνιτσα. Στις δυτικές έντονα αναπτυσσόμενες περιοχές ανήκουν η Πάλαιρος, ο Μύτικας και ο Αστακός, την ανάπτυξη των οποίων θα επιτείνει ο Παραϊόνιος Οδικός Άξονας. Στην ενδοχώρα η Β κατοικία περιορίζεται στην ορεινή Ναυπακτία σημειακά, καθώς και στις όχθες των λιμνών Τριχωνίδας, Στράτου και Καστρακίου, επίσης σημειακά.

Στην Ηλεία οι παραλιακές περιοχές της Κυλλήνης – Λεχαινών, Σαβαλίων – Σκαφιδιάς και Ζαχάρως παρουσιάζουν έντονη γραμμική ανάπτυξη Β κατοικίας σε άναρχη δόμηση και μεγάλες πιέσεις επέκτασης ορίων παραθεριστικών οικισμών. Στην ορεινή ενδοχώρα η ανάπτυξη είναι ελάχιστη και σημειακή, παρουσιάζονται όμως τάσεις κατά μήκος διαπεριφερειακών ορεινών δρόμων²²⁵.

8.3 Αξιολόγηση Υφιστάμενων Τουριστικών Πόρων (φυσικών – πολιτιστικών)

Από την ανάλυση της οικονομικής φυσιογνωμίας της περιφέρειας διαπιστώνεται ότι βιώνει σταθερά τη φάση μεταστροφής από τις οικονομίες της μεταποίησης στις οικονομίες των υπηρεσιών, χωρίς όμως να έχει κατορθώσει μέχρι σήμερα να αποκτήσει μια αξιόλογη εξειδίκευση σε δραστηριότητες αιχμής του τριτογενή τομέα και ειδικότερα στον τουρισμό, ενώ περιλαμβάνει στα όριά της το τρίτο μητροπολιτικό κέντρο της χώρας και διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα ως προς το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και ως προς την πρόσβαση σε εθνικούς μεταφορικούς και αναπτυξιακούς άξονες.

Η περιφέρεια στο σύνολό της από την άποψη των υφιστάμενων τουριστικών πόρων, φυσικών και πολιτιστικών, κατατάσσεται στις προνομιούχες περιοχές της χώρας. Η σημαντικότητά της στον τουρισμό της χώρας διαπιστώθηκε ότι μειώθηκε διαχρονικά, ενώ διαθέτει ακτές, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, μνημεία της νεότερης ιστορίας, ιαματικές πηγές, παραδοσιακούς οικισμούς, ποτάμια, λίμνες, βιότοπους, αισθητικά δάση και τοπία φυσικού κάλλους, μεταξύ των οποίων αντιπροσωπευτικές περιοχές είναι η Ολυμπία, παγκοσμίως γνωστό μνημείο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, η Αγία Λαύρα, το Μέγα Σπήλαιο, η κοιλάδα του Αλφειού, η λίμνη του Καϊάφα με τις ιαματικές της πηγές, οι υγρότοποι του Αχελώου και του Αμβρακικού, τα αισθητικά δάση Καλαβρύτων και Σελέμνου Πατρών, τα δάση Στροφυλιάς, Φολοής και Φράξου, τα φαράγγια του Βουραϊκού, κ.ά.

²²⁵ Κραντονέλλης Κ., Καλοκάρδου Ρ., «Τουριστική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος : Η περίπτωση της Δυτικής Ελλάδας», Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας HELECO '03, (Πρακτικά Συνεδρίου, Τόμος Γ, 2003

Τα προβλήματα οφείλονται στην ανεπαρκή ή και στρεβλή τουριστική αξιοποίηση σημαντικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων, στη μη αξιοποίηση σημαντικών τουριστικών πόρων (ακτών, ιαματικών πηγών, αρχαιολογικών τόπων, περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος, κ.ά.), στην ελλιπή στήριξη και προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού (χειμερινός, ιαματικός, αρχαιολογικός, συνεδριακός, οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, κ.ά.) σε συνδυασμό με την έλλειψη ειδικών τουριστικών υποδομών.

Επίσης σε ανεπάρκειες του ευρύτερου περιβάλλοντος που αλληλοσυνδέεται με την τουριστική δραστηριότητα, όπως: ανεπάρκειες κοινωνικοοικονομικής υποδομής και υποδομής μεταφορών, ρύπανση περιβάλλοντος, ατελής οργάνωση της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής, περιορισμένες δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες, αδυναμίες στο αστικό σύστημα της περιφέρειας, οργανωτικές ελλείψεις των υπηρεσιών που σχετίζονται με τον προγραμματισμό, το σχεδιασμό, την προώθηση και την υλοποίηση επενδύσεων.

Αποτέλεσμα των παραπάνω αδυναμιών και ελλείψεων είναι η ανεπαρκής τουριστική ανάπτυξη με αναπτυγμένα είδη τουρισμού κυρίως περιηγητικού, διαμετακομιστικού και παραθεριστικού οικογενειακής μορφής. Το δε μεγαλύτερο μέρος των τουριστών φαίνεται να ανήκει στις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις.

Ως προς το φυσικό περιβάλλον και τις περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν διαπιστώθηκε ότι διαθέτει πλούσια και σπάνια οικοσυστήματα και ευαίσθητες προστατευόμενες περιοχές οι οποίες όμως υφίστανται δυσμενείς περιβαλλοντικές επιδράσεις από τις ανθρωπογενείς κυρίως δραστηριότητες ή από ελλείψεις σε υποδομές, δίκτυα και συστήματα πρόληψης παραγωγής ρύπων. Η ανάγκη απόδοσης ιδιαίτερου βάρους στη λήψη μέτρων για μια οικολογικότερη διαχείριση και προστασία των φυσικών πόρων είναι προφανής από τη σκοπιά του τουρισμού, επειδή ο τομέας μπορεί να αποτελέσει πεδίο εξειδίκευσης της περιφέρειας.

Η υλοποίηση του στόχου αυτού συνεπάγεται ανάδειξη και αξιοποίηση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος ως φυσικών πόρων, η διατήρηση και ανανέωση των οποίων είναι πολύτιμη για τις επόμενες γενιές, αλλά και ως συγκριτικό πλεονέκτημα της περιφέρειας που μπορεί να αποτελέσει σημαντική παράμετρο για την αναπτυξιακή της προοπτική.

Ως προς το πολιτιστικό περιβάλλον η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας από άποψη πολιτιστικού εξοπλισμού, εκδηλώσεων και κηρυγμένων αρχαιολογικών τόπων, μεσαιωνικών – βυζαντινών κάστρων και μνημείων, καθώς και παραδοσιακών οικισμών διαθέτει αξιόλογα ίχνη του αρχαίου και του νεώτερου ελληνικού πολιτισμού, καθώς και ενδιαφέροντες οικισμούς που συνεχίζουν την παράδοση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Εν τούτοις δεν εξειδικεύεται στο σύνολό της στις δραστηριότητες πολιτισμού ως παράγοντα προσέλκυσης τουριστών και εν γένει επισκεπτών, παρουσιάζει δε διαφοροποιήσεις και ανισομέρειες που δεν αναλογούν επαρκώς στα εκτεταμένα χωρικά της πλεονεκτήματα στον τομέα του πολιτισμού.

Γενικότερα οι εστίες πολιτιστικής και ιστορικής αξίας δεν έχουν ενταχθεί σε συντονισμένα δίκτυα και σχεδιασμένες πολιτιστικές διαδρομές σε συνέργια με τα αξιόλογα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος τα οποία έχουν ήδη καταγραφεί και αξιολογηθεί. Η προοπτική ενοποίησης – διασύνδεσης είναι ορατή και εφικτή, μπορεί δε να προδιαγράψει δυναμική πορεία και εξελίξεις, εάν ληφθούν τα αναγκαία μέτρα και υλοποιηθούν οι κατάλληλες παρεμβάσεις, αξιοποιώντας την

ιστορία και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής σε μια νέα σύνθεση που να τονίζει το σύγχρονο ελληνικό πολιτισμό με ισχυροποιημένη τη διεθνή διάσταση στον ευρωπαϊκό, μεσογειακό και βαλκανικό χώρο.

Η ελλιπής ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σε συνδυασμό, επιβάλλουν τη διαφοροποίηση της τουριστικής πολιτικής και των στρατηγικών παρεμβάσεων ως προς τον τουρισμό, προκειμένου να αναβαθμιστεί ο ρόλος της περιφέρειας στο εθνικό τουριστικό προϊόν. Η βελτίωση και η αύξηση της υπάρχουσας υποδομής και η ορθολογική οργάνωση των παρεχόμενων υπηρεσιών συνιστούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την ουσιαστική αύξηση των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών, με παράλληλη ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, δηλαδή ενός τουρισμού πιο αποδοτικού και συναλλαγματοφόρου με προσέλκυση τουριστών υψηλών εισοδηματικών τάξεων και με διαφοροποιημένο καταναλωτικό πρότυπο σε σχέση με το παρελθόν.

Οι τουριστικού ενδιαφέροντος περιοχές της περιφέρειας πρέπει να αποτελέσουν πόλους προσέλκυσης τουριστών και σημεία εφαρμογής προγραμμάτων εναλλακτικού τουρισμού, όπως είναι ο ορεινός, ο χειμερινός, ο κυνηγετικός, ο επιστημονικός, ο συνεδριακός, ο θεραπευτικός, κ.ά. Ο εναλλακτικός τουρισμός με διαφοροποίηση και εξειδίκευση, σε συνδυασμό με τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων πόλης - υπαίθρου, την ανάδειξη των πολιτιστικών τοπίων και υποδομών, καθώς και με εκσυγχρονισμό του πρωτογενή τομέα και σύνδεσή του με την τουριστική δραστηριότητα, θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια ισχυρή διέξοδο πολιτικών για βελτίωση της θέσης της περιφέρειας στον εθνικό και ευρωπαϊκό χώρο. Η διοργάνωση τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα αναμένεται να μετατρέψει την περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας σε πόλο έλξης μεγάλου αριθμού επισκεπτών, όπως επίσης και η πόλη των Πατρών θα βρεθεί στο διεθνές προσκήνιο κατά την περίοδο λειτουργίας της ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης - 2006. Η αξιοποίηση των μεγάλων αυτών γεγονότων για την αναβάθμιση του γοήτρου της περιφέρειας και την ισχυροποίηση του διεθνούς της ρόλου, συνιστούν βασικές προτεραιότητες που αναμένεται να υποβοηθήσουν τις δραστηριότητες τουρισμός- πολιτισμός - αναψυχή.

Εξάλλου και από τις κατευθύνσεις του ΚΠΣ 2000-2006 ως προς τον τουρισμό προκύπτει ότι είναι αναγκαία η ενίσχυση της παρουσίας της πολιτιστικής διάστασης σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς, η συνέχεια της ενίσχυσης των επενδύσεων ποιοτικού εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων ξενοδοχειακών μονάδων ή μετατροπής διατηρητέων παραδοσιακών κτισμάτων σε τουριστικά καταλύματα, η ενίσχυση δράσεων που αφορούν στην βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών (πιστοποίηση, αυθεντικότητα και πρωτοτυπία των προσφερόμενων υπηρεσιών, κλπ.), η ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων, για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού όπως συνεδριακά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, γήπεδα γκολφ, μαρίνες κ.α., τέλος δε η στήριξη της ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας μεταξύ τουριστικών ΜΜΕ.

Μετά την παραπάνω συνοπτική αξιολόγηση γενικά των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιφέρειας από τη σκοπιά του τουρισμού, ως προς τις βασικές ενότητες και υποενότητες τουριστικής ανάπτυξης καταγράφονται στο παράρτημα συνοπτικά τα βασικά συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε μιας από άποψη φυσικών και πολιτιστικών πόρων, γίνεται δε και μια συγκριτική αξιολόγηση των

τουριστικών πόρων που διαθέτουν, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξή τους²²⁶.

8.4 Αξιολόγηση Τουριστικής Προσφοράς (ανωδομής – υποδομής)

Στην ενότητα αυτή γίνεται μια αδρομερής καταγραφή του τουριστικού δυναμικού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μέσα από την τουριστική υποδομή και ανωδομή. Επισημαίνεται ότι αναλυτικότερη παρουσίαση αυτού του δυναμικού ανά τουριστική ενότητα παρατίθεται στο οικείο παράρτημα.

8.4.1 Τουριστική ανωδομή

Η αξιολόγηση της τουριστικής ανωδομής έγινε κατά Νόμο και τουριστική ενότητα και αφορά τον αριθμό κλινών, τους τύπους, τα μεγέθη και την κατηγορία των καταλυμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.1
Ξενοδοχειακό δυναμικό 2002

Νομός	Μονάδες	Κλίνες	Τουριστική Ενότητα (ΤΕ)	Κλίνες	%
Αιτωλοακαρνανίας	56	5.992	1. Αμβρακικού	573	4
			2. Δυτικών Ακτών	853	6
			3. Μεσολογγίου-Αιτωλικού	542	3
			4. Ναυπακτίας	866	6
			5. Ενδοχώρας Λιμνών	438	3
Αχαΐας	89	5.574	6. Ακράτας-Αιγίου-Καλαβρύτων	1751	12
			7. Πατρών-Ορεινής Αχαΐας	2572	17
			8. Κάτω Αχαΐας-Καλογρηάς	1669	11
Ηλείας	78	3272	9. ΒΔ Ακτών-Κυλλήνης	2063	14
			10. Πύργου-Αρχαίας Ολυμπίας	2828	19
			11. ΝΔ Ακτών-Καΐαφα	683	5
Περιφ. Δυτ. Ελλάδ	223	14.838			100

Πηγή: Ξ.Ε.Ε.

²²⁶ ό.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.2
Αξιολόγηση εγκαταστάσεων τουριστικής ανωδομής

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟ						
	ΥΠΑΡΞΗ ΕΓΚΕΣ		ΜΕΓΕΘΟΣ ΜΟΝΑΔΩΝ		ΠΟΙΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΩΝ	
Βαθμός και βάρος κριτηρίου	+++	1	+++	1	+++	3	15
1 Αμβρακικού α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	++ -		+ -		+ -		6 -
2 Δυτ. Αιτωλοακαρνανίας Ακτών	+++		++		+++		14
3 Μεσολογγίου – Αιτωλικού	++		+		++		9
4 Ναυπακτίας α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	+++ ++		++ +		++ +		11 6
5 Ένδοχώρας Λιμνών Αιτίας α. παραλίμνια - πεδινή β. ορεινή	++ +		+ +		++ +		9 5
6 Ακράτας – Αιγίου Καλαβρύτων α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	+++ +++		++ +		++ ++		11 10
7 Πατρών – Ορεινής Αχαΐας α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	+++ +		+++ +		+++ +		15 5
8 Κάτω Αχαΐας – Καλογρηάς	+++		+++		+++		15
9 ΒΔ Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης	+++		+++		+++		15
10 Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας α. παράκτια πεδινή β. ορεινή	+++ +		+++ +		+++(+) +		15* 5
11 ΝΔ Ηλείας - Καΐφα α. παράκτια β. ορεινή	+++ +		++ +		++ +		11 5

Σημ.: Στη συνολική αξιολόγηση της ενότητας ως προς την ύπαρξη εγκαταστάσεων, όριστε θεωρείται το ευρύτερο φάσμα τύπων καταλυμάτων.

Πηγή: Ξ.Ε.Ε.

Ως προς την χωρική κατανομή των καταλυμάτων :

- Παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση κλινών στις παράκτιες περιοχές (13.992 κλίνες, 94%)
- Από τις 846 κλίνες (6%) των ορεινών περιοχών οι 400 βρίσκονται στην ορεινή περιοχή Καλαβρύτων και οι 222 στην Ορεινή Ναυπακτία
- Κατά περιοχές και Δήμους, μεγάλες συγκεντρώσεις κλινών παρατηρούνται στην Αρχαία Ολυμπία, Πάτρα, Πύργος, Κυλλήνη και δευτερευόντως στην Καλογρηά, Κάτω Αχαΐα, Ρίο, Ναύπακτο, Βαρθολομιό, Πάλαιρο, Αίγιο, Διακοφτό.
- Ως προς την ποιότητα και τα μεγέθη των καταλυμάτων :
- Στην Περιφέρεια υπάρχει μόνο μια μονάδα πολυτελείας (Σκαφιδιά, ΤΕ 10. Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας)
- 14 μονάδες Α' κατηγορίας (Πάλαιρος 2, Πάτρα 2, Καλογρηά 2, Κυλλήνη 2, Πύργος- Ολυμπία 6)
- 45 μονάδες Β' κατηγορίας (Ν. Αιτωλοακαρνανίας 12, Ν. Αχαΐας 23, Ν. Ηλείας 10)
- 163 μονάδες Γ', Δ' και Ε' κατηγορίας (Ν. Αιτωλοακαρνανίας 42, Ν. Αχαΐας 62, Ν. Ηλείας 59)
- Ο Ν. Αιτωλοακαρνανίας διαθέτει κυρίως μικρές μονάδες, μέσης προς χαμηλής κατηγορίας, με εξαίρεση την περιοχή Πάλαιρου (ΤΕ 2)
- Ο Ν. Αχαΐας διαθέτει κυρίως μονάδες μεσαίου μεγέθους, μέσης προς υψηλής κατηγορίας

- Ο Ν. Ηλείας διαθέτει μεγάλου και μεσαίου μεγέθους μονάδες, υψηλής και μέσης κατηγορίας. Επίσης διαθέτει δύο πολύ μεγάλα συγκροτήματα- κέντρα διακοπών, το Olympian Village, 665 κλινών ΑΑ' στη Σκαφιδιά (ΤΕ 10α) και το Robinson Club, 624 κλινών Α' στο Κάστρο Κυλλήνης (ΤΕ 9).

Από την αξιολόγηση κατά τουριστική ενότητα, διαπιστώνεται ότι:

- Οι τουριστικές ενότητες 2. Δυτ. Ακτών Αιτωλοακαρνανίας, 7. Πατρών, 8. Κ. Αχαΐας- Καλογρηάς, 9. Β. Ακτών Ηλείας-Κυλλήνης και 10. Πύργου-Αρχαίας Ολυμπίας, διαθέτουν ευρύτατο φάσμα τουριστικών καταλυμάτων μεσαίου και μεγάλου μεγέθους, υψηλής ποιότητας.

- Οι τουριστικές ενότητες 4. Ναυπακτίας, 6. Ακράτας- Αιγίου-Καλαβρύτων και δευτερευόντως οι 3. Μεσολογγίου-Αιτωλικού και 5. Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας, διαθέτουν ευρύ έως μεσαίο φάσμα, μεσαίου μεγέθους και ποιότητα καταλύματα.

- Οι υπόλοιπες τουριστικές ενότητες (Αμβρακικού και ορεινές) έχουν περιορισμένα σε τύπους, μικρού μεγέθους και χαμηλής ποιότητας καταλύματα.

8.4.2 Τουριστική υποδομή

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.3
Αξιολόγηση εγκαταστάσεων τουριστικής υποδομής

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟ						
	ΥΠΑΡΞΗ ΕΓΚΛΗΣΗ	1	ΜΕΓΕΘΟΣ ΣΗΜΑΣΙΑ	2	ΠΟΙΟΤΗΤΑ	3	ΣΥΝΟΛΟ ΒΑΘΜΩΝ
Βαθμός και βάρος κριτηρίου	+++	1	+++	2	+++	3	18
1 Αμβρακικού α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	++		++		+		9
2 Δυτ. Ακτών Αιτωλοακαρνανίας	++		++		+		9
3 Μεσολογγίου - Αιτωλικού	++		++		++		12
4 Ναυπακτίας α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	++ +		++ +		++ +		12 6
5 Ενδοχώρας Λιμνών Αιτίας α. παραλίμνια - πεδινή β. ορεινή	+ +		+++ ++		+ +		8 8
6 Ακράτας - Αιγίου - Καλαβρύτων α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	++ +++		++ +++		++ +++		12 18
7 Πατρών - Ορεινής Αχαΐας α. παράκτια περιοχή β. ορεινή περιοχή	+++ +		+++ +		+++ +		18 6
8 Κάτω Αχαΐας - Καλογρηάς	++		++		++		12
9 ΒΔ Ακτών Ηλείας - Κυλλήνης	+++		+++		+++		18
10 Πύργου - Αρχαίας Ολυμπίας α. παράκτια β. ορεινή	+++ +		+++ +		+++ +		18 6
11 ΝΔ Ηλείας - Καΐφα α. παράκτια β. ορεινή	+ +		+ +		+ +		6 6

Πηγή: Ε.Ε.Ε.

Από την καταγραφή και αξιολόγηση της τουριστικής υποδομής διαπιστώνονται τα εξής:

- Οι τουριστικές ενότητες 10. Πύργου-Αρχαίας Ολυμπίας, 7. Πατρών και 9. Κυλλήνης διαθέτουν ευρύ φάσμα υποδομής ειδικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιου, μαρίνες, συνεδριακού και στην Κυλλήνη και θεραπευτικού) καθώς και δραστηριοτήτων θαλασσίων σπορ.

- Η ΤΕ 6β. Ορεινή περιοχή Καλαβρύτων διαθέτει σημαντική υποδομή ειδικών μορφών τουρισμού (χιονοδρομικό κέντρο, Ευρωπαϊκό Μονοπάτι ορεινών διαδρομών Ε4) καθώς και δραστηριοτήτων βουνού και θεματικής περιήγησης (ιστορικοί τύποι, φαράγγια)

- Οι ΤΕ 3. Μεσολογίου-Αιτωλικού, 4. Ναυπακτίας, 6. Ακράτας-Αιγίου, 8. Κ.Αχαΐας- Καλογρηάς, διαθέτουν αξιόλογη ειδική υποδομή μικρότερης κλίμακας.

- Οι ΤΕ 1. Αμβρακικού, 2. Δυτ. Ακτών Αιτωλοακαρνανίας και 5. Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας διαθέτουν μικρότερου εύρους και ποιότητας υποδομή, παρά την ύπαρξη τουριστικών πόρων.

Οι υπόλοιπες ΤΕ (ορεινές περιοχές και παράκτια Καΐαφα) παρουσιάζουν έλλειψη τουριστικής υποδομής, παρά την ύπαρξη τουριστικών πόρων (σημαντικών για την ΤΕ 11 και καταλυμάτων).

8.4.3 Κύριες διαπιστώσεις

Τα κύρια συμπεράσματα που συνάγονται από τη μέχρι τώρα αξιολόγηση των υφιστάμενων τουριστικών πόρων και της τουριστικής υποδομής – ανωδομής της περιφέρειας στο σύνολό της και στις έντεκα ενότητες τουριστικής ανάπτυξης με τις υποενότητες τους είναι:

I. Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υστερεί ως προς την τουριστική δραστηριότητα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ενώ διαθέτει αξιόλογο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής σημασίας.

II. Στο εσωτερικό της περιφέρειας διαπιστώνονται ανισομέρειες ως προς τον τουρισμό, παρ' όλο τον πλούτο των τουριστικών πόρων, με ανισοκατανομή και τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς τη μορφή, τις δραστηριότητες και τις τουριστικές ροές.

III. Ο βασικός χαρακτήρας της τουριστικής ανωδομής επικεντρώνεται στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, τα δε τουριστικά κυκλώματα είναι ισχνά. Επιπλέον τα αναπτυγμένα είδη τουρισμού αφορούν κυρίως στον περιηγητικό, διαμετακομιστικό και παραθεριστικό οικογενειακής μορφής τουρισμό, το δε μεγαλύτερο μέρος των τουριστών φαίνεται να ανήκει στις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις και διαπιστώνονται σοβαρές ανεπάρκειες στον τομέα των ειδικών τουριστικών υποδομών.

IV. Παρά τη σημαντικότητα των τουριστικών πόρων, διαπιστώνονται κίνδυνοι υποβάθμισής τους, η δε ανάδειξη και αξιοποίησή τους είναι ελλιπής ή και ανύπαρκτη σε κάποιες περιπτώσεις, ενώ η προβολή – διασύνδεση – ενοποίηση σε δίκτυα των φυσικών πόρων και του πολιτιστικού αποθέματος κρίνεται ανεπαρκής.

V. Η σημερινή χωρική διάρθρωση της περιφέρειας χαρακτηρίζεται από ενδοπεριφερειακές ανισότητες που θέτουν φραγμούς στην πλήρη αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει.

VI. Η προνομιακή θέση της περιφέρειας ως Δυτική Πύλη μέσω της πόλης των Πατρών δεν αντανakλά επαρκώς στην ένταξή της σε διεθνή τουριστικά κυκλώματα και οι υπάρχοντες δεσμοί των πόλεων και των οικισμών της σε διεθνή αστικά δίκτυα συνεργασίας και συμπληρωματικών δράσεων με αιχμή τον τουρισμό και των πολιτισμό είναι αδύναμοι

VII. Οι ενότητες τουριστικής ανάπτυξης καταλαμβάνουν το σύνολο του εδάφους της περιφέρειας, διαθέτουν δε πολυμορφία τουριστικών πόρων και

αξιόλογες δυνατότητες συνδυασμένων τουριστικών – πολιτιστικών διαδρομών που δεν αξιοποιούνται επαρκώς.

8.5 Διερεύνηση Τουριστικής Ζήτησης

8.5.1 Διαχρονική εξέλιξη

Η Τουριστική ζήτηση ως ευρύτερη αναλυτική έννοια χρησιμοποιείται από τους δορυφορικούς λογαριασμούς²²⁷ για την εκτίμηση του μεγέθους των Τουριστικών δραστηριοτήτων. Η Τουριστική ζήτηση ορίζεται ως το σύνολο των δαπανών που συνδέονται με τον τουρισμό και πραγματοποιούνται από τους επισκέπτες μιας γεωγραφικής ενότητας (χώρα, περιφέρεια, νομός κλπ) πριν, κατά την διάρκεια και αμέσως μετά το ταξίδι τους στην περιοχή που επιθυμούν. Οι δαπάνες που πραγματοποιούνται από τους επισκέπτες μιας περιοχής και συνδέονται με τον τουρισμό διακρίνονται στις παρακάτω γενικές κατηγορίες: Ξενοδοχεία και χώροι διαμονής, τρόφιμα και ποτά, μεταφορές, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, διασκέδαση, αθλητικά γεγονότα, λιανική πώληση καυσίμων, διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες.

Καμιά από τις παραπάνω κατηγορίες δαπάνης δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς να πραγματοποιηθούν και οι υπόλοιπες κατά την διάρκεια παραμονής του επισκέπτη. Η διανυκτέρευση αποτελεί την απαραίτητη δραστηριότητα για την ενεργοποίηση της κατανάλωσης των προϊόντων που ανήκουν στις υπόλοιπες κατηγορίες. Συνεπώς, η εξέλιξη της συνολικής τουριστικής ζήτησης μπορεί να προσεγγιστεί με την εξέλιξη του αριθμού των διανυκτερεύσεων. Οι διανυκτερεύσεις διακρίνονται σε αυτές που πραγματοποιούνται από αλλοδαπούς και ημεδαπούς επισκέπτες.

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται οι τάσεις εξέλιξης της τουριστικής ζήτησης στους νομούς που αποτελούν την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος (Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας, Ηλείας), σε σύγκριση με τις αντίστοιχες τάσεις σε επίπεδο χώρας για την περίοδο 1980-2000. Σε επόμενη ενότητα γίνεται η πρόβλεψη για την περίοδο 2001-2008, λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 με την ανάλυση διαφορετικών σεναρίων εξέλιξης της τουριστικής ζήτησης.

Τα αρνητικά σημεία καμπής στις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών σε επίπεδο χώρας (όταν δεν συμβαίνουν εξωοικονομικά γεγονότα όπως πολεμικά γεγονότα, τρομοκρατικές ενέργειες κλπ) μπορούν να ερμηνευτούν από την εξέλιξη μεταβλητών στις χώρες προέλευσης των τουριστών όπως οι παρακάτω:

- α) ο ρυθμός μεταβολής του πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος
- β) ο ρυθμός μεταβολής των πραγματικών αμοιβών ανά απασχολούμενο
- γ) ο ρυθμός μεταβολής του παγκόσμιου τουρισμού
- δ) ο ρυθμός μεταβολής των τιμών ανταγωνιστικών ως προς την Ελλάδα χωρών.

²²⁷ Οι δορυφορικοί λογαριασμοί είναι ένα σύστημα λογαριασμών σχεδιασμένο ώστε να επεκτείνει την αναλυτική δυνατότητα των εθνικών λογαριασμών οργανώνοντας τις οικονομικές πληροφορίες που προέρχονται από έναν οικονομικό κλάδο όπως π.χ ο Τουρισμός, οι Μεταφορές, το Περιβάλλον σε ένα σύστημα καταγραφής που δίνει την δυνατότητα παρακολούθησης των δραστηριοτήτων του κλάδου και σύνδεσής του με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας

Η συνολική οικονομική δραστηριότητα όπως καταγράφεται από την μεταβολή του ΑΕγχΠ είναι η μεταβλητή με την μεγαλύτερη ερμηνευτική σημασία στην τουριστική ζήτηση. Τα θετικά σημεία καμψής πάνω από την τάση καθώς και οι μικρότερες διακυμάνσεις στις διανυκτερεύσεις, όταν οι οικονομικές εξελίξεις στις χώρες προέλευσης είναι θετικές, ερμηνεύονται κυρίως από μεταβολές που συμβαίνουν μέσα στην Τουριστική οικονομία (ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, επίδραση του τουριστικού marketing κλπ).

Ο πίνακας 8.4 παρουσιάζει τις διανυκτερεύσεις των τουριστών σε διάστημα μιας εικοσαετίας, για το σύνολο της χώρας καθώς και για τους νομούς της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Οι διανυκτερεύσεις τόσο των αλλοδαπών όσο και των ημεδαπών αυξήθηκαν σημαντικά κατά την περίοδο 1980-2000.

Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών αυξήθηκαν από 29,6 εκατ. το 1980 σε 47,4 εκατ. το 2000. Οι διανυκτερεύσεις των ημεδαπών αυξήθηκαν από 10,8 εκατ. το 1980 σε 15,2 εκατ. το 2000. Όπως παρατηρούμε, η μακροχρόνια τάση στις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών είναι ανοδική ενώ καταγράφονται 3 αρνητικά σημεία καμψής: το 1983 (- 9% σε σχέση με το 1982), το 1991 (-16,8% σε σχέση με το 1990) και το 1996 (-6,4% σε σχέση με το 1995).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.4

Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών (Χώρα και Δυτική Ελλάδα, σε χιλ., 1980 - 2000)

ΕΤΟΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ				ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ				ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ			
	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΪΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΪΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΪΑ
1980	29.596,7	19,3	459,4	379,5	10.757,5	148,8	375,8	161,1	40.354,2	168,1	835,2	540,6
1981	30.623,1	23,9	359,1	369,1	10.409,0	148,2	363,8	193,1	41.032,0	172,0	712,9	562,2
1982	29.954,7	26,8	399,6	392,5	10.567,4	157,0	326,1	226,5	40.522,0	183,8	725,7	619,0
1983	27.269,4	28,6	409,3	396,5	10.168,6	153,2	321,8	225,7	37.438,0	181,8	731,1	622,3
1984	32.821,8	32,5	406,2	415,5	11.017,1	164,4	340,9	253,7	43.838,9	196,9	747,1	669,2
1985	35.709,9	38,9	401,5	379,7	11.307,3	179,8	305,6	244,8	47.017,2	218,8	707,1	624,5
1986	35.450,0	39,0	324,6	346,3	10.617,8	184,2	337,5	274,0	46.067,8	223,2	662,1	620,3
1987	36.755,3	37,6	356,2	417,0	10.347,4	183,9	305,5	226,1	46.102,7	221,4	660,7	637,1
1988	34.779,1	25,0	333,4	376,2	11.266,0	207,3	352,6	183,6	46.034,0	232,4	686,0	559,8
1989	34.518,1	20,1	314,4	398,3	11.959,5	222,9	358,2	214,1	46.477,6	243,0	672,6	612,5
1990	36.935,0	20,9	328,0	434,3	11.962,5	220,7	355,1	212,3	48.887,6	241,6	683,1	646,6
1991	30.739,6	17,3	299,7	293,1	11.900,2	212,6	321,4	204,7	42.639,8	229,9	621,1	497,8
1992	36.898,3	18,1	330,0	330,8	12.421,1	225,5	349,4	206,5	49.319,4	243,6	679,4	637,3
1993	37.108,0	16,0	289,8	374,6	12.536,6	220,5	345,2	179,9	49.644,6	236,5	635,0	554,5
1994	41.424,9	28,5	331,9	396,0	12.782,3	232,7	354,1	176,9	54.207,2	261,2	686,0	671,8
1995	39.563,4	17,3	255,2	325,9	13.040,4	251,2	332,1	178,6	52.603,8	268,5	587,3	504,5
1996	37.040,0	12,2	244,0	330,5	13.314,6	272,7	292,9	178,1	50.354,7	284,9	536,9	508,7
1997	40.667,7	15,1	218,4	273,6	13.833,9	266,9	302,5	151,4	54.501,6	282,1	620,9	425,1
1998	42.988,9	18,9	229,7	357,7	14.422,6	286,4	316,1	147,2	57.411,5	305,3	645,8	504,9
1999	46.330,1	19,8	226,3	324,5	14.839,4	275,2	334,7	158,6	61.169,5	295,0	561,0	483,0
2000	47.396,2	32,7	409,8	361,7	15.166,8	261,1	373,1	185,3	62.562,9	293,8	782,9	547,0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστικές του Τουρισμού

8.5.2 Σύνοψη των διανυκτερεύσεων

Όσον αφορά την σύνοψη των διανυκτερεύσεων σε επίπεδο χώρας, σε όλη την περίοδο 1980-2000 το μεγαλύτερο μέρος αποτελούν οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών. Το μέσο ποσοστό συμμετοχής αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα κατά την εξεταζόμενη περίοδο διαμορφώθηκε σε 74,96% του συνόλου των διανυκτερεύσεων (Πίνακας 8.5).

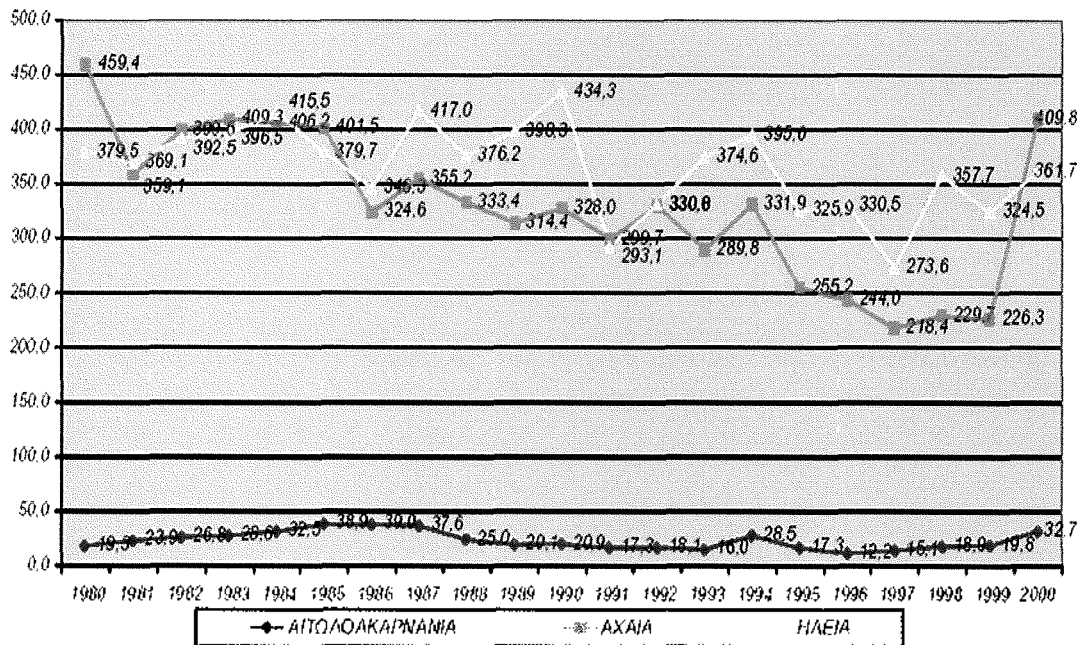
ΠΙΝΑΚΑΣ 8.5
Ποσοστά συμμετοχής των νομών Δυτικής Ελλάδας στο δύνολο των
διανυκτερεύσεων

	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ				ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ			
	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙ Α	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΪΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙ Α	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΪΑ
1980	73,3%	11,5%	55,0%	70,2%	26,7%	88,5%	45,0%	29,8%
1981	74,6%	13,9%	50,4%	65,7%	25,4%	86,1%	49,6%	34,3%
1982	73,9%	14,6%	55,1%	63,4%	26,1%	85,4%	44,9%	36,6%
1983	72,8%	15,7%	56,0%	63,7%	27,2%	84,3%	44,0%	36,3%
1984	74,9%	16,5%	54,4%	62,1%	25,1%	83,5%	45,6%	37,9%
1985	76,0%	17,8%	56,8%	60,8%	24,0%	82,2%	43,2%	39,2%
1986	77,0%	17,5%	49,0%	55,8%	23,0%	82,5%	51,0%	44,2%
1987	77,6%	17,0%	53,8%	65,5%	22,4%	83,0%	46,2%	34,5%
1988	75,6%	10,8%	48,6%	67,2%	24,4%	89,2%	51,4%	32,8%
1989	74,3%	8,3%	46,7%	65,0%	25,7%	91,7%	53,3%	35,0%
1990	75,6%	8,7%	48,0%	67,2%	24,4%	91,3%	52,0%	32,8%
1991	72,1%	7,5%	48,3%	58,9%	27,9%	92,5%	51,7%	41,1%
1992	74,8%	7,4%	48,6%	61,6%	25,2%	92,6%	51,4%	38,4%
1993	74,7%	6,8%	45,6%	67,6%	25,3%	93,2%	54,4%	32,4%
1994	76,4%	10,9%	48,4%	69,1%	23,6%	89,1%	51,6%	30,9%
1995	75,2%	6,5%	43,5%	64,6%	24,8%	93,5%	56,5%	35,4%
1996	73,6%	4,3%	45,4%	65,0%	26,4%	95,7%	54,6%	35,0%
1997	74,6%	5,4%	41,9%	64,4%	25,4%	94,6%	58,1%	35,6%
1998	74,9%	6,2%	42,1%	70,8%	25,1%	93,8%	57,9%	29,2%
1999	75,7%	6,7%	40,3%	67,2%	24,3%	93,3%	59,7%	32,8%
2000	75,8%	11,1%	52,3%	66,1%	24,2%	88,9%	47,7%	33,9%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος κατά την περίοδο 1980-2000, αντίθετα με το σύνολο της χώρας, παρουσιάζουν καθοδική τάση στους τρεις νομούς της περιφέρειας, η οποία όμως φαίνεται να μεταβάλλεται τα τελευταία χρόνια (διάγραμμα 8.1). Ως προς την σύνθεση των διανυκτερεύσεων η εικόνα στους νομούς της περιφέρειας είναι διαφορετική, τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.1
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στη Δυτική Ελλάδα

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Το μέσο ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών κατά την περίοδο 1995-2000 ήταν για τον νομό Αιτωλοακαρνανίας 6,7%, για τον νομό Αχαΐας 44,25% και για τον νομό Ηλείας 66,35%.

Οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών στο σύνολο της χώρας αποτελούν περίπου το 1/4 του συνόλου των διανυκτερεύσεων. Η μακροχρόνια τάση είναι ανοδική, με ορισμένα χρονικά σημεία αρνητικής μεταβολής που αντανακλούν εγχώριες οικονομικές εξελίξεις.

Οι διανυκτερεύσεις των ημεδαπών στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος εμφανίζουν διαφορετική εικόνα στους νομούς της περιφέρειας. Οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών στον νομό Αιτωλοακαρνανίας με ποσοστό συμμετοχής πάνω από 90% του συνόλου, εμφανίζουν ανοδική τάση μέχρι το 1998 αλλά τα δύο τελευταία χρόνια η πορεία τους είναι καθοδική.

Οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών στον νομό Αχαΐας (που υπερβαίνουν το 50% του συνόλου από τα τέλη της δεκαετίας του '80) παρουσιάζουν καθοδική τάση, η οποία όμως αναστρέφεται μετά το 1997. Τέλος, η τάση στον νομό Ηλείας είναι και αυτή καθοδική από το 1986 και έπειτα, όμως από το 1998 καταγράφεται ανάκαμψη των διανυκτερεύσεων ημεδαπών.

Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ για το 2001 (www.gnto.gr), ο συνολικός αριθμός των διανυκτερεύσεων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έφθασε τις 1.567 χιλ, (ημεδαποί: 797 χιλ. με ποσοστό 51% περίπου και αλλοδαποί: 771 χιλ. με ποσοστό 49% περίπου), παρουσιάζοντας άνοδο κατά 8,7% σε σχέση με το 2000. Αυτή η μεταβολή ήταν η υψηλότερη που παρουσιάστηκε σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη των υπόλοιπων περιφερειών.

8.5.3 Μέτρηση της εποχικότητας στην τουριστική ζήτηση της Δυτικής Ελλάδας

Η τουριστική ζήτηση παρουσιάζει έντονη εποχικότητα συνεπώς μια ολοκληρωμένη ανάλυση οφείλει να συμπεριλάβει μια εκτίμηση των δεικτών εποχικότητας, οι οποίοι αποτελούν σημαντικό εργαλείο παραγωγής αποφάσεων όλων των ενδιαφερόμενων παραγόντων που δραστηριοποιούνται στον χώρο του τουρισμού.

Για την εκτίμηση των δεικτών εποχικότητας χρησιμοποιήθηκε δείγμα μηνιαίων στοιχείων διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών, στους νομούς της περιφέρειας, που καλύπτει την περίοδο 1990-1999.

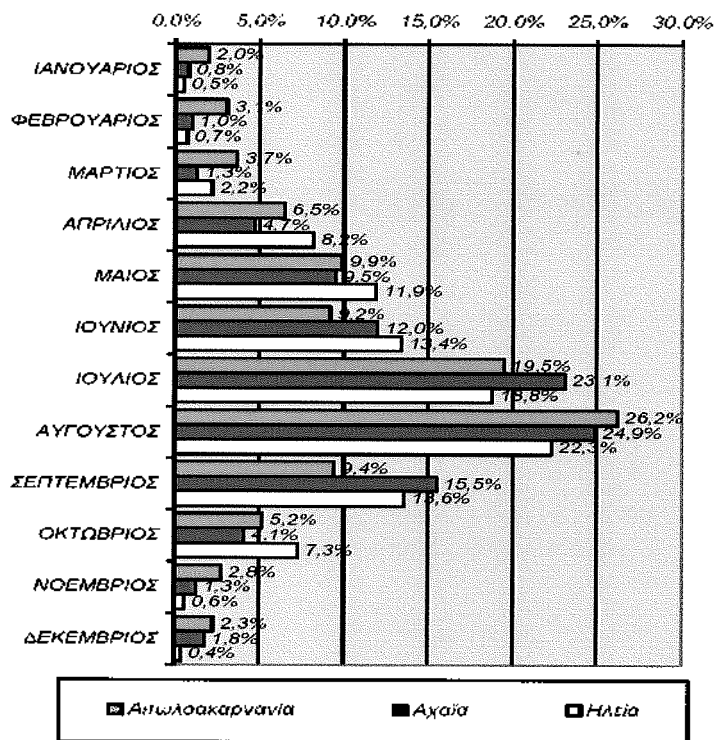
Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή των υπολογισμών παρουσιάζονται στα διαγράμματα 8.2 και 8.3 όπου γίνεται αναγωγή των εποχικών δεικτών σε ποσοστά επί τοις εκατό. Παρατηρώντας την μηνιαία κατανομή των διανυκτερεύσεων διαπιστώνονται αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ των νομών της περιφέρειας. Οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στον νομό Αιτωλοακαρνανίας εμφανίζουν υψηλότερη συγκέντρωση κατά τον Αύγουστο σε σχέση με τους νομούς Αχαΐας και Ηλείας, αλλά η διασπορά της ζήτησης στους υπόλοιπους μήνες είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς. Ο νομός Ηλείας κατά τους χειμερινούς μήνες (Νοέμβριο-Φεβρουάριο) συγκεντρώνει μόνο το 2,2% των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών, ενώ ο νομός Αχαΐας το 4,9% και ο νομός Αιτωλοακαρνανίας το 10,2%. Κατά την θερινή περίοδο (Μάιος- Σεπτέμβριος) ο νομός Αχαΐας συγκεντρώνει το 85% των διανυκτερεύσεων, ενώ ο νομός Ηλείας το 80% και ο νομός Αιτωλοακαρνανίας το 74,2% του συνόλου.

Όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις των ημεδαπών, οι νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Αχαΐας παρουσιάζουν μια πολύ ενδιαφέρουσα κατανομή. Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας εμφανίζει την μεγαλύτερη συγκέντρωση κατά τον μήνα Αύγουστο η οποία όμως καλύπτει μόνο το 12,2% του συνόλου, ενώ κατά τους μήνες Νοέμβριο-Φεβρουάριο συγκεντρώνει υψηλό μερίδιο της ζήτησης που ανέρχεται στο 27,7%. Παρομοίως, ο νομός Αχαΐας κατά τους ίδιους μήνες συγκεντρώνει το 28% των διανυκτερεύσεων. Ο νομός Ηλείας αντίθετα, ακολουθεί και στους ημεδαπούς τουρίστες τα κλασικά πρότυπα συγκέντρωσης κατά τους θερινούς μήνες.

Από την παραπάνω ανάλυση διαπιστώνεται ότι, ο νόμος Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει διασπορά της ζήτησης σε όλους τους μήνες του έτους με ιδιαίτερη έμφαση στον εσωτερικό τουρισμό. Ο νομός Αχαΐας στους αλλοδαπούς ακολουθεί το κλασικό Ελληνικό πρότυπο με έξαρση της ζήτησης κατά τους θερινούς μήνες ενώ στους ημεδαπούς η ζήτηση παρουσιάζει διασπορά σε όλη την διάρκεια του χρόνου. Ο νομός Ηλείας παρόλο που ακολουθεί το κλασικό πρότυπο ωστόσο και αυτός κατά τους χειμερινούς μήνες συγκεντρώνει το 14,7% της εγχώριας ζήτησης²²⁸.

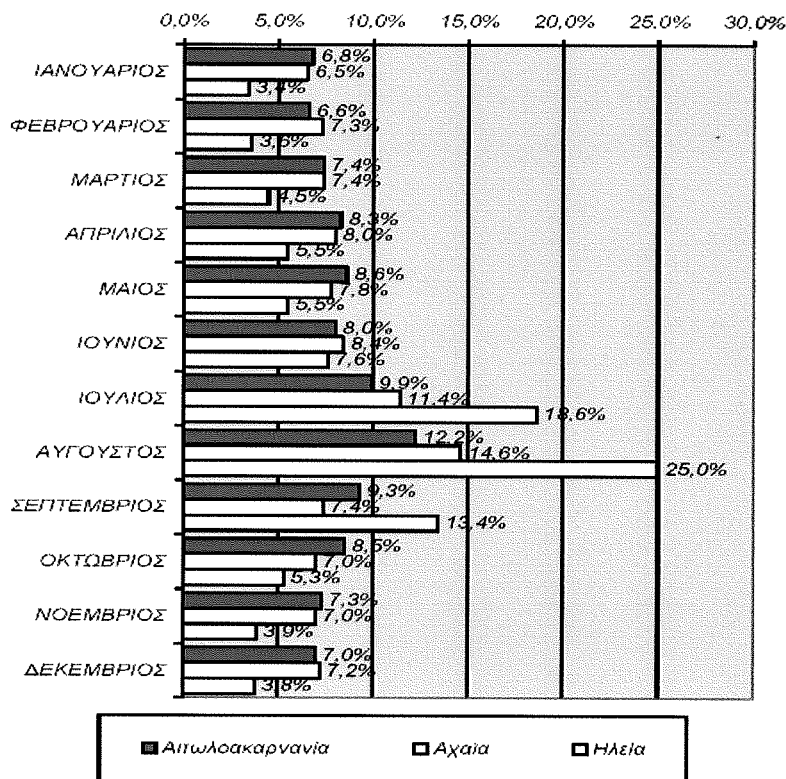
²²⁸ Ε.Ο.Τ. και Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Α' - «Διάγνωση του δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.2
Δείκτες εποχικότητας διανυκτερεύσεων αλλοδαπών στη Δυτική Ελλάδα

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.3
Δείκτες εποχικότητας διανυκτερεύσεων ημεδαπών στη Δυτική Ελλάδα

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

8.5.4 Προβλέψεις τουριστικής ζήτησης για την περίοδο 2001-2008

Η διαδικασία προβλέψεων του αριθμού των διανυκτερεύσεων στους νομούς που αποτελούν την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος ακολούθησε τα παρακάτω βήματα:

α) Πρόβλεψη του συνόλου των διανυκτερεύσεων σε επίπεδο χώρας για την περίοδο 2001-2008²²⁹.

β) Για κάθε νομό ξεχωριστά υπολογισμός του μέσου ποσοστού συμμετοχής των διανυκτερεύσεων του νομού στο σύνολο της χώρας κατά την περίοδο 1995-2000. (πίνακας 8.6)

Οι προβλέψεις του αριθμού των διανυκτερεύσεων για το σύνολο της χώρας καθώς και για τον κάθε νομό ξεχωριστά παρουσιάζονται στον πίνακα 8.7. Για το σύνολο της Ελλάδος οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών εκτιμάται ότι θα αυξηθούν κατά την περίοδο 2001- 2008 με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,6% και οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών με 1,4%. Έχοντας υποθέσει στο υπόδειγμά μας σταθερά ποσοστά συμμετοχής των νομών της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος στο σύνολο της Ελλάδος, οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών θα είναι Για όλους τους νομούς 1,6% και 1,4% αντίστοιχα. Οι συνολικές διανυκτερεύσεις στην Ελλάδα θα αυξηθούν με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,5%. Αντίστοιχα οι συνολικές διανυκτερεύσεις στον νομό Αιτωλοακαρνανίας θα αυξηθούν με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,4%, στον νομό Αχαΐας με 1,5% και στον νομό Ηλείας με 1,5%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.6

Ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της χώρας, των διανυκτερεύσεων στη Δυτική Ελλάδα

	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ - ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ - ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ			ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ - ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ		
	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΙΑ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΙΑ	ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ	ΑΧΑΪΑ	ΗΛΕΙΑ
1980	0,1%	1,6%	1,3%	1,4%	3,5%	1,6%	0,4%	2,1%	1,3%
1981	0,1%	1,2%	1,2%	1,4%	3,4%	1,9%	0,4%	1,7%	1,4%
1982	0,1%	1,3%	1,3%	1,5%	3,1%	2,1%	0,5%	1,8%	1,5%
1983	0,1%	1,5%	1,5%	1,5%	3,2%	2,2%	0,5%	2,0%	1,7%
1984	0,1%	1,2%	1,3%	1,5%	3,1%	2,3%	0,4%	1,7%	1,5%
1985	0,1%	1,1%	1,1%	1,6%	2,7%	2,2%	0,5%	1,5%	1,3%
1986	0,1%	0,9%	1,0%	1,7%	3,2%	2,6%	0,5%	1,4%	1,3%
1987	0,1%	1,0%	1,2%	1,8%	3,0%	2,1%	0,5%	1,4%	1,4%
1988	0,1%	1,0%	1,1%	1,8%	3,1%	1,6%	0,5%	1,5%	1,2%
1989	0,1%	0,9%	1,2%	1,9%	3,0%	1,8%	0,5%	1,4%	1,3%
1990	0,1%	0,9%	1,2%	1,8%	3,0%	1,8%	0,5%	1,4%	1,3%
1991	0,1%	1,0%	1,0%	1,8%	2,7%	1,7%	0,5%	1,5%	1,2%
1992	0,0%	0,9%	0,9%	1,8%	2,8%	1,7%	0,5%	1,4%	1,1%
1993	0,0%	0,8%	1,0%	1,8%	2,8%	1,4%	0,5%	1,3%	1,1%
1994	0,1%	0,8%	1,0%	1,8%	2,8%	1,4%	0,5%	1,3%	1,1%
1995	0,0%	0,6%	0,8%	1,9%	2,5%	1,4%	0,5%	1,1%	1,0%
1996	0,0%	0,7%	0,9%	2,0%	2,2%	1,3%	0,6%	1,1%	1,0%
1997	0,0%	0,6%	0,7%	1,9%	2,2%	1,1%	0,6%	1,0%	0,8%
1998	0,0%	0,5%	0,8%	2,0%	2,2%	1,0%	0,6%	1,0%	0,9%
1999	0,0%	0,5%	0,7%	1,9%	2,3%	1,1%	0,5%	0,9%	0,8%
2000	0,1%	0,9%	0,8%	1,7%	2,5%	1,2%	0,5%	1,3%	0,9%
ΜΕΣΟ % ΣΥΜ ΜΕΡΙΟΔΟΥ 1995-2000	0,04%	0,6%	0,8%	1,9%	2,3%	1,2%	0,5%	1,0%	0,9%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.7
Προβλέψεις διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών
2001 – 2008 (σε χιλ.)

	ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ			ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ			ΑΧΑΪΑ			ΗΛΕΪΑ		
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ		
	ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	ΗΜΕΔΑΠΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
2001	44.900,5	15.378,7	60.279,1	20,3	293,4	313,7	276,9	347,4	624,2	346,7	176,7	523,4
2002	45.634,3	15.590,6	61.224,9	20,6	297,5	318,1	281,4	352,1	633,6	352,4	179,1	531,5
2003	46.368,1	15.802,5	62.170,7	20,9	301,5	322,5	285,9	356,9	642,9	358,0	181,5	539,6
2004	47.102,0	16.014,5	63.116,4	21,3	305,6	326,8	290,5	361,7	652,2	363,7	184,0	547,7
2005	47.835,8	16.226,4	64.062,2	21,6	309,6	331,2	295,0	366,5	661,5	369,4	186,4	555,8
2006	48.569,6	16.438,3	65.007,9	21,9	313,7	335,6	299,5	371,3	670,8	375,0	188,8	563,9
2007	49.303,5	16.650,2	65.953,7	22,3	317,7	340,0	304,0	376,1	680,1	380,7	191,3	572,0
2008	50.037,3	16.862,2	66.899,5	22,5	321,7	344,3	308,6	380,9	689,4	386,4	193,7	580,1
ΜΕΣΩ ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ Σ 2001-2008	1,6%	1,4%	1,5%	1,6%	1,4%	1,4%	1,6%	1,4%	1,5%	1,6%	1,4%	1,5%

Πηγή: Εκτιμήσεις ICAP

8.5.5 Η ζεύξη Ρίου-Αντίρριου ως πόλος έλξης του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων

Όπως είναι γνωστό, ο τουρισμός ομάδων ειδικών ενδιαφερόντων (special interest groups) είναι μορφή εναλλακτικού τουρισμού που παρά τους σχετικά μικρούς αριθμούς έχει ιδιαίτερη σημασία, τόσο σε περιοχές μαζικού τουρισμού ως εμπλουτισμός της συνολικής τουριστικής προσφοράς, όσο και σε περιοχές με περιορισμούς ή αναξιοποίητες δυνατότητες ανάπτυξης. Έτσι, σημαντική ευκαιρία προσέλκυσης τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων είναι η ανέγερση της ζεύξης Ρίου - Αντίρριου, όχι μόνο ως ολοκληρωμένου μεγάλου έργου, αλλά και ως κατασκευής.

Η ζεύξη Ρίου - Αντίρριου αποτελεί μέρος των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών και είναι η γέφυρα μόνιμης σύνδεσης Πελοποννήσου και Δυτ. Στερεάς Ελλάδας, που ολοκληρώνει την εθνική υποδομή των χερσαίων μεταφορών: ΠΑΘΕ, Ίονια Οδός και Εγνατία. Περιλαμβάνει τέσσερις πυλώνες, έχει τα μεγαλύτερα θεμέλια σε ανοιχτή θάλασσα και το μεγαλύτερο μήκος καλωδιστού φορέα στον κόσμο. Το συνολικό μήκος της γέφυρας είναι 2860 μ. Πρόκειται επομένως για ένα μοναδικό αξιοθέατο της σύγχρονης προηγμένης τεχνολογίας που εύλογα αποτελεί πόλο έλξης τουρισμού. Στο γεγονός αυτό συμβάλλει σημαντικά η κομβική γεωγραφική θέση του έργου, που το καθιστά εύκολα προσπελάσιμο. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τη σύνταξη της παρούσας εργασίας η Γέφυρα έχει αποσπάσει επτά διεθνή βραβεία με πιο πρόσφατο, αυτό της «Εξέχουσας Δομής» από την IABSE.

Οι κατηγορίες ενδιαφερομένων μπορεί να περιλαμβάνουν ξένους και έλληνες τουρίστες, ομαδικά ή μεμονωμένα μετακινούμενους, όπως επίσης μαθητές τεχνικών σχολών, φοιτητές και επαγγελματίες μηχανικούς. Η επίσκεψη του εργοταξίου και των χώρων με τα ειδικά εκθέματα μπορεί να αποτελέσει στάση σε μια οργανωμένη εκδρομή περιηγητικού τουρισμού ή αυτοτελή προορισμό με ανάλογη ξενάγηση για τους ειδικά ενδιαφερόμενους. Παράδειγμα τουρισμού

εργασίας με έμφαση στη σύγχρονη τεχνολογία θα ήταν η επίσκεψη των δύο ζεύξεων, Ρίου - Αντιρρίου και Ακτίου - Πρέβεζας, όπως επίσης των υπό κατασκευήν τμημάτων της Ιόνιας Οδού στην Αιτωλοακαρνανία²³⁰.

8.5.6 Η επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων στην τουριστική ζήτηση

Ένα σημαντικό μεγάλης κλίμακας γεγονός που επηρεάζει θετικά την τουριστική ζήτηση, είναι η διοργάνωση το 2004 των Ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα. Οι επιδράσεις από την διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων διακρίνονται σε επιδράσεις στην διοργανώτρια πόλη, επιδράσεις εθνικού επιπέδου, και διάχυση των επιδράσεων σε άλλες περιοχές που θα αναλάβουν την διοργάνωση κάποιων από τις αθλητικές εκδηλώσεις. Οι επιδράσεις των Ολυμπιακών αγώνων στην τουριστική ζήτηση διακρίνονται σε βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες. Οι βραχυχρόνιες επιδράσεις ξεκινούν πριν από το γεγονός και κορυφώνονται κατά την διάρκεια του γεγονότος. Οι μακροχρόνιες επιδράσεις αφορούν την μονιμότερη επίδραση του γεγονότος κατά τα έτη που ακολουθούν. Ως παράδειγμα θετικής μακροχρόνιας επίδρασης στην τουριστική ζήτηση αναφέρεται η διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων στην Βαρκελώνη το 1992.

Με σκοπό την εκτίμηση των επιδράσεων από την διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων, τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο νομών περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, τίθενται οι παρακάτω υποθέσεις:

α) Η διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων θα έχει βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιδράσεις στην τουριστική ζήτηση που θα εκτείνονται στο χρονικό διάστημα 2003-2008.

β) Θα υπάρξει διάχυση των επιδράσεων στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος.

γ) Η μακροχρόνια εξέλιξη της εγχώριας τουριστικής ζήτησης τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο περιφέρειας θα επηρεαστεί ελάχιστα από το γεγονός ενώ βραχυχρόνια κατά το έτος διοργάνωσης των αγώνων ενδεχομένως να κινηθεί κάτω από την εκτιμημένη μεταβολή της. Συνεπώς οι εκτιμήσεις για την εσωτερική τουριστική ζήτηση θα είναι ίδιες με την επίδραση και χωρίς την επίδραση των Ολυμπιακών αγώνων.

Με βάση τις εκτιμήσεις για την εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης που προέκυψαν από το υπόδειγμα χρονολογικών σειρών που εφαρμόστηκε, προτάθηκαν 4 διαφορετικά σενάρια για την εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης των αλλοδαπών με την επίδραση των Ολυμπιακών αγώνων, σε επίπεδο χώρας και σε επίπεδο νομών περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος²³¹.

Σενάριο 1

Πρόκειται για υπεραισιόδοξο σενάριο με τις παρακάτω υποθέσεις:

α) Η επίδραση του γεγονότος ξεκινάει από το 2003 με αύξηση της ζήτησης κατά 5% πάνω από την εκτιμημένη, χωρίς την επίδραση του γεγονότος, σειρά. Για τα επόμενα έτη η αύξηση ακολουθεί γραμμική τάση παρουσιάζοντας τις ακόλουθες μεταβολές: 2004 (10%), 2005 (15%), 2006 (20%), 2007 (25%), 2008 (25%).

²³⁰ www.patra.gr

²³¹ Ε.Ο.Τ. και Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος», Τόμος Α' - «Διάγνωση του δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

β) Οι επιδράσεις του γεγονότος διαχέονται στην Δυτική Ελλάδα με αύξηση του μέσου ποσοστού συμμετοχής των νομών της περιφέρειας στην συνολική ζήτηση της χώρας κατά 10%.

Σενάριο 2

Αισιόδοξο σενάριο με τις παρακάτω υποθέσεις:

α) Η επίδραση του γεγονότος ξεκινάει από το 2003 με αύξηση της ζήτησης κατά 5% πάνω από την εκτιμημένη, χωρίς την επίδραση του γεγονότος, σειρά. Για τα επόμενα έτη η αύξηση ακολουθεί γραμμική τάση παρουσιάζοντας τις ακόλουθες μεταβολές: 2004 (10%), 2005 (15%), 2006 (20%), 2007 (25%), 2008 (25%).

β) Οι επιδράσεις του γεγονότος διαχέονται στην Δυτική Ελλάδα αλλά το μέσο ποσοστό συμμετοχής των νομών της περιφέρειας στην συνολική ζήτηση της χώρας παραμένει σταθερό όπως έχει εκτιμηθεί από τα στοιχεία της περιόδου 1995-2000.

Σενάριο 3

Λιγότερο αισιόδοξο σενάριο με τις παρακάτω υποθέσεις:

α) Η επίδραση του γεγονότος ξεκινάει από το 2003 με αύξηση της ζήτησης κατά 2,5% πάνω από την εκτιμημένη, χωρίς την επίδραση του γεγονότος, σειρά. Για τα επόμενα έτη η αύξηση ακολουθεί γραμμική τάση παρουσιάζοντας τις ακόλουθες μεταβολές: 2004 (5%), 2005 (7,5%), 2006 (10%), 2007 (12,5%), 2008 (12,5%).

β) Οι επιδράσεις του γεγονότος διαχέονται στην Δυτική Ελλάδα με αύξηση του μέσου ποσοστού συμμετοχής των νομών της περιφέρειας στην συνολική ζήτηση της χώρας κατά 5%.

Σενάριο 4

Αισιόδοξο αλλά πιο συγκρατημένο σενάριο με τις παρακάτω υποθέσεις:

α) Η επίδραση του γεγονότος ξεκινάει από το 2003 με αύξηση της ζήτησης κατά 2,5% πάνω από την εκτιμημένη, χωρίς την επίδραση του γεγονότος, σειρά. Για τα επόμενα έτη η αύξηση ακολουθεί γραμμική τάση παρουσιάζοντας τις ακόλουθες μεταβολές: 2004 (5%), 2005 (7,5%), 2006 (10%), 2007 (12,5%), 2008 (12,5%).

β) Οι επιδράσεις του γεγονότος διαχέονται στην Δυτική Ελλάδα αλλά το μέσο ποσοστό συμμετοχής των νομών της περιφέρειας στην συνολική ζήτηση της χώρας παραμένει σταθερό όπως έχει εκτιμηθεί από τα στοιχεία της περιόδου 1995-2000.

Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των διανυκτερεύσεων στο σύνολο της Ελλάδος για την περίοδο 2003-2008, με την επίδραση των Ολυμπιακών αγώνων, εκτιμάται σε 4,3% για τα περισσότερα αισιόδοξα σενάρια και σε 2,9% για τα λιγότερα αισιόδοξα, ποσοστά υψηλότερα από την μέση μεταβολή χωρίς την επίδραση του γεγονότος που εκτιμήθηκε σε 1,5% για την περίοδο 2001-2008. Τα μέσα ποσοστά μεταβολής των συνολικών διανυκτερεύσεων στην Δυτική Ελλάδα εκτιμήθηκαν αντίστοιχα σε 1,6% για τα περισσότερα αισιόδοξα σενάρια και 1,5% για τα λιγότερα αισιόδοξα για τον νομό Αιτωλοακαρνανίας, σε 3,2% και 2,3% για τον νομό Αχαΐας και σε 4% και 2,8% για τον νομό Ηλείας.

8.5.7 Βασικές διαπιστώσεις για την τουριστική ζήτηση

Η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος συγκεντρώνει πολύ μικρό ποσοστό των συνολικών διανυκτερεύσεων της χώρας (της τάξης του 2,5% κατά μέσον όρο την

τελευταία εξαετία). Οι νομοί που αποτελούν την περιφέρεια κατέχουν μικρό μερίδιο στις διανυκτερεύσεις των ημεδαπών και ακόμα μικρότερο στις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών.

Ως προς την σύνθεση της ζήτησης, οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών στην περιφέρεια καλύπτουν μερίδιο αρκετά υψηλότερο, σε σχέση με το αντίστοιχο σε επίπεδο χώρας συνολικά. Συγκεκριμένα, ενώ στην Ελλάδα οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών αντιστοιχούν στο 1/4 του συνόλου, το μέσο ποσοστό συμμετοχής των διανυκτερεύσεων ημεδαπών διαμορφώθηκε την Αιτωλοακαρνανία σε 93,3%, στην Αχαΐα σε 55,7% και στην Ηλεία σε 33,6%.

Η πορεία της τουριστικής ζήτησης ήταν καθοδική στο παρελθόν αλλά τα τελευταία χρόνια καταγράφεται αύξηση των διανυκτερεύσεων τόσο των ημεδαπών όσο και των αλλοδαπών. Η θετική εξέλιξη στην ζήτηση σύμφωνα με τις προβλέψεις της παρούσας μελέτης θα συνεχιστεί και στα επόμενα χρόνια, με μία κατ' αρχήν μέση ετήσια αύξηση των διανυκτερεύσεων, κατά 1,6% για τους αλλοδαπούς και 1,4% για τους ημεδαπούς. Στις προβλέψεις αυτές εάν συνυπολογιστεί η επίδραση της διοργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων το 2004, η μέση ετήσια αύξηση για την περίοδο 2003-2008, σύμφωνα με τα αισιόδοξα σενάρια εξέλιξης θα ανέλθει σε 5,2% για τους αλλοδαπούς και 1,3% για τους ημεδαπούς, ενώ σύμφωνα με τα λιγότερο αισιόδοξα σε 3,4% για τους αλλοδαπούς και 1,3% για τους ημεδαπούς.

Όσον αφορά την εποχικότητα, η τουριστική ζήτηση των αλλοδαπών συγκεντρώνεται τους θερινούς μήνες, ενώ η ζήτηση των ημεδαπών παρουσιάζει διασπορά σε όλη την διάρκεια του έτους. Με δεδομένη όμως την κατανομή των διανυκτερεύσεων, όπου οι ημεδαποί καλύπτουν μερίδιο στο σύνολο αρκετά υψηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας, ο τουρισμός μπορεί να ασκήσει θετική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη των νομών της περιφέρειας σε όλη την διάρκεια του έτους.

8.6 Ανάλυση των Ευρύτερων Επιπτώσεων του Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

8.6.1 Επιπτώσεις στην οικονομία

Σε πρόσφατη μελέτη²³² διαπιστώνεται βάσει οικονομετρικής επεξεργασίας ότι στην περίοδο 1970-91 οικονομική ανάπτυξη επιτεύχθηκε κυρίως εκεί όπου εντοπίζεται τουριστική ανάπτυξη. Η βιομηχανική παραγωγή παραμένει στάσιμη, η δε συμμετοχή της στο ΑΕΠ και στην απασχόληση είναι μακροχρονίως φθίνουσα. Το ίδιο συμβαίνει και με τη γεωργική παραγωγή. Συνεπώς μόνο ο τομέας των υπηρεσιών, στον οποίο σημαντικότατο ρόλο παίζει ο τουρισμός, συμβάλλει στην βελτίωση της οικονομικής ευημερίας του τοπικού πληθυσμού.

Η αύξηση των τουριστικών κλινών δημιουργεί αύξηση των θέσεων εργασίας. Κατά τούτο συμβάλλει στην καταπολέμηση της ανεργίας. Σε συνδυασμό μάλιστα με την προκαλούμενη από την τουριστική ανάπτυξη αύξηση της ευημερίας, ο τοπικός πληθυσμός συγκρατείται ή, στις περισσότερες δυναμικές τουριστικές περιοχές, προσελκύεται πληθυσμός από άλλες περιοχές.

²³² Παυλόπουλος Π. και Κουζέλης Α., «Περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδας και Τουρισμός», ΙΤΕΠ, Αθήνα 1998

Η εικόνα που παρουσίασε η περιφέρεια ως προς αυτά τα χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι σαφώς αρνητική στην περίοδο 1991-2001.

Ενώ ο πληθυσμός της περιφέρειας αυξήθηκε ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της χώρας, οι εγκατεστημένες κλίνες της περιφέρειας αυξήθηκαν ελάχιστα με αποτέλεσμα να αντιπροσωπεύουν σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό του αντίστοιχου εθνικού συνόλου το 2000 έναντι του 1992.

Ενώ στη χώρα ως σύνολο οι εγκατεστημένες κλίνες αυξήθηκαν κατά 29% στην περίοδο 1992-2000, στην περιφέρεια η αντίστοιχη αύξηση περιορίζεται σε μόλις 4%. Μόνο ο νομός Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει αύξηση (22%) κλινών που πλησιάζει τον εθνικό μέσο όρο. Από αυτές τις εξελίξεις συμπεραίνονται οι επιπτώσεις που είχε ο τουρισμός στην οικονομία της περιφέρειας κατά την περίοδο 1991-2001:

- Δεν συνέβαλε στην αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος και εισοδήματος.
- Δεν συνέβαλε στη μείωση της ανεργίας.
- Δεν συνέβαλε στη συγκράτηση του πληθυσμού

8.6.1.1 Συμμετοχή του τουρισμού στο ακαθάριστο προϊόν της περιφέρειας

Οι μέτριες επιδόσεις της περιφέρειας σε αυτό τον τομέα είχαν ως αποτέλεσμα να υποχωρήσει το κατά κεφαλήν προϊόν της περιφέρειας ως ποσοστό του μέσου όρου της χώρας μέσα στη δεκαετία, ενώ, αντίθετα, σε περιοχές που είχαν έντονη τουριστική άνοδο (ως παράδειγμα αναφέρεται το Βόρειο Αιγαίο) το κατά κεφαλή προϊόν παρουσίασε σημαντική άνοδο σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός συμμετέχει με σημαντικό ποσοστό, ίσο με 6%, στο ΑΕΠ της περιφέρειας, έστω και εάν αυτό το ποσοστό είναι σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο που παρατηρείται στη χώρα ως σύνολο.

8.6.1.2 Συμμετοχή του τουρισμού στην ιδιωτική κατανάλωση

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το ποσοστό συμμετοχής του τουρισμού στη συνολική τελική δαπάνη είναι σαφώς περιορισμένο έναντι του εθνικού μέσου όρου, όπως άλλωστε συμβαίνει και με το εισόδημα, αλλά εκτιμάται μεταξύ 5% και 6%, είναι δηλαδή σημαντικό και με μεγάλα περιθώρια αύξησης.

8.6.2 Επιπτώσεις στην απασχόληση

Σε πρόσφατη μελέτη²³³, υπολογίζεται ότι ο τουρισμός δημιουργεί στην Ελλάδα το ετήσιο ισοδύναμο 695.000 θέσεων απασχόλησης. Το μέγεθος αυτό είναι υπολογιστικό βάσει εκτιμήσεων του «τουριστικώς παραγομένου» ΑΕΠ και βάσει εκτιμήσεων της παραγωγικότητας στον τουρισμό. Απογραφική καταγραφή της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα δεν υπάρχει πλην της καταγραφής απασχόλησης των καθαρά τουριστικών δραστηριοτήτων σε ξενοδοχεία και εστιατόρια. Για τον λόγο αυτό, η περαιτέρω ανάλυση αυτού του κεφαλαίου θα στηριχθεί στα απογραφικά στοιχεία αυτών των επιμέρους καθαρά τουριστικών τομέων. Η απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια φτάνει τα 11.972 άτομα στην

²³³ Παυλόπουλος Π., «Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα», Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 1999

περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και αντιπροσωπεύει ποσοστό 5% του συνόλου των απασχολούμενων στον τομέα σε όλη τη χώρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.8
Απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια κατά ηλικία το 2001

Απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια κατά ηλικία, 2001							
	Ηλικία						
	ΣΥΝΟΛΟ	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+
Δυτική Ελλάδα	11.972	237	1.185	2.015	3.912	4.267	356
Σύνολο χώρας	237.773	5.141	29.474	38.071	90.749	69.129	5.210

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εργατικό Δυναμικό 2001 - Α τρίμηνο, Ηλεκτρονικό αρχείο

Ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό στην περιφέρεια σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Όπως θα αναμενόταν, δηλαδή, δεδομένης της υστέρησης στην ανάπτυξη του τομέα, ο τουρισμός δημιουργεί στη Δυτική-Ελλάδα αναλογικά λιγότερες θέσεις απασχόλησης από ό,τι στο σύνολο της χώρας κατά μέσο όρο (Πίνακας 8.9).

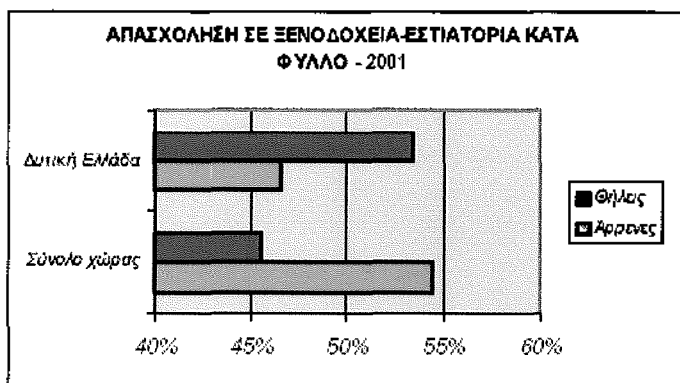
ΠΙΝΑΚΑΣ 8.9
Απασχόληση στον τουριστικό τομέα ως ποσοστό του συνόλου το 2001

Απασχόληση στον τουριστικό τομέα ως % του συνόλου, 2001		
	Σύνολο χώρας	Δυτική Ελλάδα
Συνολική απασχόληση	3.899.413	221.429
Απασχόληση σε ξενοδοχεία-εστιατ.	237.774	11.972
% Ξενοδ./εστιατ. στο σύνολο	6,1%	5,4%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εργατικό Δυναμικό 2001 - Α τρίμηνο, Ηλεκτρονικό αρχείο

Ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τουρισμού της περιφέρειας είναι ότι οι θέσεις που δημιουργεί καταλαμβάνονται αναλογικά περισσότερο από γυναίκες. Ενώ στο σύνολο της χώρας, από τις 100 δημιουργούμενες θέσεις απασχόλησης, οι 55 καταλαμβάνονται από άνδρες και οι 45 από γυναίκες, η αναλογία αυτή αντιστρέφεται στη Δυτική Ελλάδα (επόμενο διάγραμμα). Αυτή η ιδιαιτερότητα ερμηνεύεται και ως θετικό στοιχείο, καθώς η ανεργία μεταξύ γυναικών είναι σαφώς μεγαλύτερη σε σχέση με την ανεργία των ανδρών (16% έναντι 7% τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και στην περιφέρεια). Περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην ανεργία των γυναικών στην περιφέρεια.

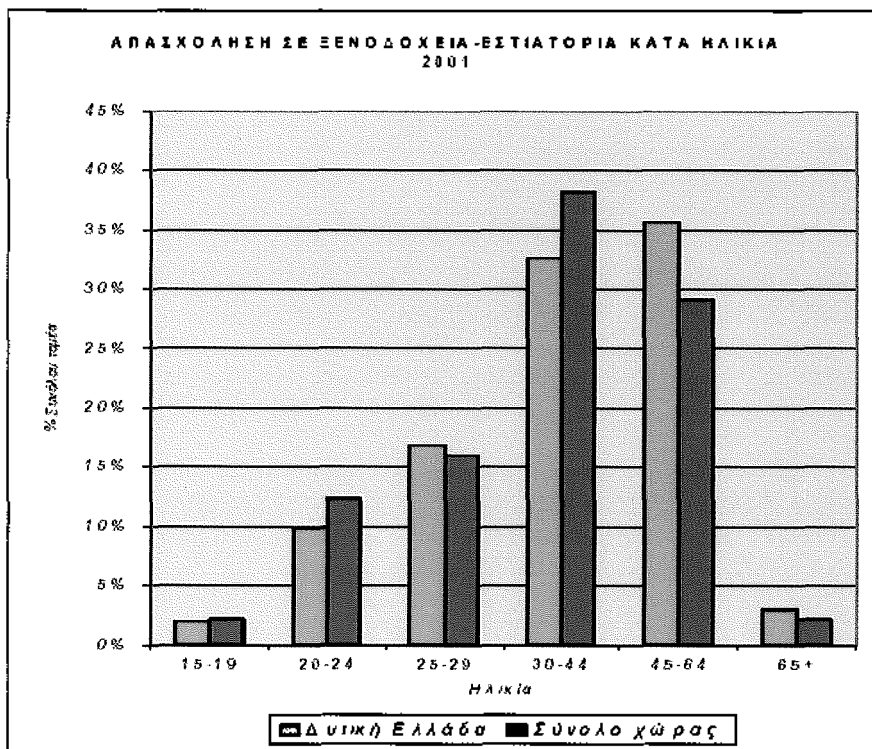
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.4
Απασχόληση σε ξενοδοχεία – εστιατόρια κατά φύλο (2001)

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Μικτή όμως είναι η εικόνα που παρέχει ένα άλλο χαρακτηριστικό της απασχόλησης στον τουρισμό στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, δηλαδή η ηλικία των εργαζομένων στον τομέα. Στην περιφέρεια, είναι αναλογικά περισσότεροι οι απασχολούμενοι μεγαλύτερων ηλικιών, άνω των 45 ετών, και λιγότεροι οι των περισσότερο δυναμικών ηλικιών, μεταξύ 30 και 44 ετών (Διάγραμμα 8.5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.5
Απασχόληση σε ξενοδοχεία – εστιατόρια κατά ηλικία (2001)

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Η έλλειψη δυναμικής ανάπτυξης του τομέα έχει επιπτώσεις και στα χαρακτηριστικά του εργατικού του δυναμικού που γερνάει μαζί με τις εγκαταστάσεις. Το γεγονός αυτό δεν θα είχε βέβαια ιδιαίτερη σημασία, εάν δεν

συνοδεύονταν συνήθως με την υστέρηση των μεγαλύτερης ηλικίας απασχολουμένων στην ικανότητα παρακολούθησης των γρήγορα μεταβαλλόμενων εξελίξεων στην τεχνολογία και στις συνθήκες της τουριστικής αγοράς.

Η κατά φύλλο και ηλικία σύνθεση του ανθρώπινου δυναμικού του τουριστικού τομέα ενισχύει την εκδοχή ότι οι μεγαλύτερης ηλικίας απασχολούμενοι στην περιφέρεια είναι γυναίκες με λιγότερο δυναμικούς ρόλους στην ανάπτυξη του τομέα.

Ως μερικό αντιστάθμισμα όμως της ανωτέρω υστέρησης της περιφέρειας μπορεί να ερμηνευθεί το γεγονός ότι, προφανώς πρόσφατα, άρχισε μία διαδικασία εισόδου στον τομέα ανθρώπινου δυναμικού πολύ νέων ηλικιών 25-29 ετών.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολουμένων στον τουρισμό χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι το 52% έχουν τουλάχιστον απολυτήριο Λυκείου, δηλαδή ένα επίπεδο γνώσεων και ικανοτήτων που τους επιτρέπει να παρακολουθήσουν τις σύγχρονες εξελίξεις. Ο τομέας όμως υστερεί έναντι του συνόλου της οικονομίας ως προς την προσέλκυση στελεχών με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης. Ενώ στο σύνολο της οικονομίας οι απόφοιτοι ή φοιτήσαντες σε τριτοβάθμια εκπαίδευση αντιπροσωπεύουν 29% του συνόλου, το αντίστοιχο ποσοστό στον τουρισμό περιορίζεται σε μόλις 13%. Η υστέρηση αυτή έχει ασφαλώς σχέση και με το επίπεδο οργάνωσης και μεγέθυνσης των τουριστικών επιχειρήσεων, όπως περιγράφηκε προηγουμένως.

Αναδεικνύεται επομένως ως ιδιαίτερα έντονη η ανάγκη συνεχούς βελτίωσης των γνώσεων και ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα με προγράμματα κατάρτισης και δια βίου μάθησης²³⁴.

8.6.3 Επιπτώσεις στον πολιτισμό

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ήδη έχουν αναγνωριστεί και αξιολογηθεί τα πλούσια φυσικά και πολιτιστικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που ο φυσικοοικονομικός της χώρος παρέχει. Ταυτόχρονα έχουν καταγραφεί και οι ελλείψεις που παρουσιάζει από άποψη υποδομών και υπηρεσιών προκειμένου να μεγιστοποιηθούν οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, να ισχυροποιηθεί ο εξωστρεφής προσανατολισμός του τουριστικού δικτύου και να ενθαρρυνθούν οι εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων, προβάλλοντας ταυτόχρονα τον ελληνικό πολιτισμό σε διεθνή κλίμακα.

Η διάσταση ανάμεσα στους πολιτιστικούς τουριστικούς πόρους και τον πολιτιστικό εξοπλισμό και τις υπηρεσίες που διαθέτει, πέραν των διαρθρωτικών αδυναμιών που χαρακτηρίζουν γενικότερα τη χώρα στον τομέα του τουρισμού - πολιτισμού - αναψυχής, οφείλεται σε πολλαπλούς λόγους. Ειδικότερα το πλούσιο πολιτιστικό περιβάλλον της περιφέρειας δεν έχει αναδειχθεί επαρκώς, ούτε έχει ενσωματωθεί ως συνείδηση και γνώση των κατοίκων της. Στην έκταση της περιφέρειας υπάρχει σωρεία αρχαιολογικών, μεσαιωνικών, βυζαντινών μνημείων και ιστορικών τόπων και παραδοσιακών οικισμών της νεώτερης ιστορίας του τόπου.

²³⁴ Συμπράττοντα μελετητικά γραφεία: Κλουτσινιώτη Ουρανία, Κουτρέτση Πηνελόπη, Παπαγεωργίου - Τορτοπίδη Ν., Λέντζος Πάνος, «Πολεοδομική, Οικονομική και Περιβαλλοντική Ανασυγκρότηση της Παλαιάς Βιομηχανικής Περιοχής στην Ακτή Δυμαίων», Μάρτιος 2002

Συνοψίζοντας καταγράφονται: Αρχαία Ολυμπία, ιστορικός τόπος Μεσολογγίου, Μονή Αγίας Λαύρας, Μέγα Σπηλαίου, Καλέντζι, Κάστρο Χλεμούτσι, Αρχαία Ήλιδα, Αρχαία Φιγάλεια, Ίχνη Αρχαίας Ελίκης, Ναύπακτος.

Επίσης στην περιφέρεια διατηρούνται ακόμα στη γνώση των ειδικών και στη σχολική παιδεία τα ίχνη της Αρχαίας Ελληνικής Μυθολογίας (Ερυμάνθιος Κάπρος, κ.λ.π.), μοναδική στην Ευρώπη η οποία έχει μείνει παραγνωρισμένη και αναξιοποίητη.

Παρ' όλα αυτά πέραν του χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας που διατηρεί μεγάλη επισκεψιμότητα διεθνούς επιρροής, η περιφέρεια δεν διαθέτει αξιόλογο πολιτιστικό εξοπλισμό και υποδομή, υφίσταται δε μεγάλο ανταγωνισμό από την Αθήνα και το νησιωτικό χώρο, σε συνδυασμό και με άλλες αιτίες που σχετίζονται με τη «νεκρή» αντίληψη αξιοποίησης των αρχαιολογικών και μνημειακών χώρων την έλλειψη ισχυρών δικτύων συνεργασίας τουρισμού, πολιτισμού και αναψυχής ανάμεσα στις πόλεις και τις επιμέρους περιοχές της περιφέρειας και την ανεπάρκεια των πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Στην Ελλάδα, λειτουργούν σήμερα 251 Μουσεία και Συλλογές. Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας λειτουργούν μόνο 10 εκ των οποίων ένα είναι το διεθνώς γνωστό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας και τα περισσότερα των υπολοίπων είναι χωροθετημένα στην Πάτρα.

Το διάστημα 1992 - 2000 σε επίπεδο χώρας εκδόθηκαν 18.662.752 εισιτήρια όπου το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας εξέδωσε 1.867.541. Από τα σχετικά στοιχεία είναι εμφανές ότι η επισκεψιμότητα δεν κινείται σε υψηλά επίπεδα, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη την αξία (ιστορική, αισθητική, εκπαιδευτική κ.λ.π.) των εκθεμάτων αλλά και τον πολλαπλάσιο αριθμό ξένων επισκεπτών που υποδέχεται η Ελλάδα τον χρόνο, η δε περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι φανερό ότι υστερεί.

Τέλος πρέπει να επισημανθεί η σημασία της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα, της παράλληλης οργάνωσης της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας και της κήρυξης της πόλης των Πατρών ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2006, ως παραγόντων αύξησης της επισκεψιμότητας.

Η υποδομή του συνεδριακού τουρισμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας περιγράφεται σε προηγούμενη ενότητα. Στα κέντρα που ήδη αναφέρονται πρέπει να προστεθεί το Συνεδριακό και Πολιτιστικό Κέντρο (ΣΠΚ) του Πανεπιστημίου Πατρών που βρίσκεται στο χώρο της Πανεπιστημιούπολης, σε έκταση 25 στρ. Βασικός σκοπός του ΣΠΚ είναι η ανάδειξη της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλεως των Πατρών, όπως επίσης η προβολή της ευρύτερης περιοχής της Δυτ. Ελλάδας. Ειδικότεροι στόχοι είναι η οργάνωση και διεξαγωγή επιστημονικών συνεδρίων, επαγγελματικών συμποσίων και σεμιναρίων, όπως επίσης μουσικών, θεατρικών και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Οι προοπτικές ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι ιδιαίτερα θετικές, υπό την προϋπόθεση ότι η δυναμική τουριστική ζήτηση θα ενεργοποιηθεί εγκαίρως.

Ο συνεδριακός τουρισμός περιλαμβάνεται στις προτεινόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού σε προτεραιότητα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και ειδικότερα για τον Ν. Αχαΐας. Αναγκαία προϋπόθεση επιτυχίας είναι η ίδρυση ενός τοπικού Convention Bureaux με αντικείμενο την αξιοποίηση των συνεδριακών κέντρων της Περιφέρειας και κυρίως του ΣΠΚ του Πανεπιστημίου Πατρών, όπως επίσης την διεθνή προβολή και διαφήμιση της γενικής συνεδριακής υποδομής.

Παρότι τα ίχνη του πολιτισμού που αναπτύχθηκαν στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι πολυάριθμα και αξιοσημάντα, στη συνείδηση του πληθυσμού και κυρίως στις παλαιότερες γενιές παραμένουν τα νεότερα ιστορικά γεγονότα (Επανάσταση του 1821, κ.λ.π.).

Η πολιτιστική διάσταση του τουρισμού δεν έχει αφομοιωθεί από την πλειονότητα του πληθυσμού ο οποίος με την ευρεία έννοια της τοπικής κοινωνίας κινητοποιείται για να παράσχει υπηρεσίες με οικονομικό αντίκρισμα, αφήνοντας τα υπόλοιπα στους ξεναγούς και τους τουριστικούς πράκτορες.

8.6.4 Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον

Το σημερινό πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας βασίζεται κυρίως στο μαζικό παραθεριστικό εσωτερικό τουρισμό της θερινής περιόδου χαμηλού κόστους και χρονοπεριόδου, σε συνδυασμό με τη γνωριμία με τα πολιτιστικά δρώμενα και μνημεία της περιοχής παραθερισμού με δυσμενή αναλογία σε βάρος του πολιτισμού. Οι ιαματικές πηγές στα Λουτρά Κυλλήνης και στη λιμνοθάλασσα του Καϊάφα ενθαρρύνουν μια πλέον εξειδικευμένη μορφή σε συνδυασμό με τον παραθερισμό, ενώ ο χιονοδρομικός τουρισμός των Καλαβρύτων, δεν έχει ανορθωθεί σε διεθνή κλίμακα, ούτε συνδέεται με λοιπές ειδικές μορφές ορεινού τουρισμού. Ο αυτόνομος εξωτερικός τουρισμός της περιοχής της Κυλλήνης βασίζεται κυρίως στη θάλασσα και την αναψυχή.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της τουριστικής δραστηριότητας είναι ο συνδυασμός της με τη συνεχή γραμμική ανάπτυξη παρά τα παράκτια μέτωπα της παραθεριστικής κατοικίας.

Ο συνδυασμός των παραπάνω δεδομένων οδηγεί σε τρία βασικά συμπεράσματα αναφορικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας το οποίο έχει επισημανθεί ότι συνιστά από τα πλέον πλούσια σε διεθνή κλίμακα:

I. Έλλειψη εξειδικευμένων υποδομών και υπηρεσιών που να προβάλλουν και να αξιοποιούν τα σπάνια και διεθνούς - εθνικής σημασίας φυσικά προστατευόμενα τοπία του χώρου της περιφέρειας (υγρότοποι, αισθητικά δάση, λιμνοθάλασσες, ποτάμια με σπάνια χλωρίδα και πανίδα, φυσικά τοπία υψηλής αισθητικής που συνδυάζουν στον περιφερειακό χώρο εναλλαγή της ορεινής, πεδινής και παράκτιας μορφολογίας).

II. Κίνδυνοι υποβάθμισης των φυσικών οικοσυστημάτων, είτε από το μαζικό παραθεριστικό τουρισμό και τις διαρκείς πιέσεις για παράκτια παραθεριστική κατοικία και ξενοδοχειακό εξοπλισμό, είτε από την άναρχη ανάπτυξη και τις αλληλοσυγκρουόμενες χρήσεις του ορεινού χώρου.

III. Υποτίμηση της μοναδικότητας του φυσικού τοπίου από τις τοπικές κοινωνίες και της σημασίας που έχει η διατήρηση και προβολή του για το μέλλον του τουρισμού στην περιοχή, λόγω ασθενούς πολιτιστικής συγκρότησης και μόρφωσης μερίδων του πληθυσμού, λόγω περιορισμένης γνωριμίας με άλλες περιοχές τουριστικών προορισμών στο διεθνή χώρο, τέλος δε λόγω διαμορφωμένων συμφερόντων στη γη σε συνδυασμό με την έλλειψη μιας αξιόπιστης πολιτικής γης από την πλευρά του κράτους.

Σημειώνεται βέβαια ότι σε καμιά περίπτωση δεν διαπιστώνονται συμφορήσεις ή υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των ενοτήτων τουριστικής

ανάπτυξης από περιβαλλοντική άποψη, με βάση συγκριτικά δεδομένα στο διεθνή χώρο, το δε μεσογειακό τοπίο δεν έχει αλλοιωθεί.

Οποσδήποτε βέβαια θα πρέπει να αναφερθεί ότι δεν έχουν αναπτυχθεί επαρκείς μηχανισμοί προστασίας των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος οι οποίοι θα θέτουν και τα πλαίσια των δυνατοτήτων «τουριστικής εκμετάλλευσης» τους.

Σήμερα υπάρχουν καθυστερήσεις στην έγκριση και υλοποίηση διαχειριστικών σχεδίων προστασίας και ανάδειξης των σημαντικών φυσικών τοπίων που έχουν ενταχθεί σε διεθνείς συμβάσεις και δίκτυα προστασίας της φύσης. Επίσης υπάρχει παντελής έλλειψη υποδομών και υπηρεσιών προβολής και ανάδειξης των τοπίων αυτών και υποτιμάται η σημασία τους από τον τοπικό πληθυσμό σε όφελος των κάθε φορά συμφερόντων των ιδιοκτητών γης τα οποία και υπερέχουν στην κοινωνική συνείδηση²³⁵.

²³⁵ Κραντονέλλης Κ., Καλοκάρδου Ρ., «Τουριστική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος : Η περίπτωση της Δυτικής Ελλάδας», Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας HELECO '03, (Πρακτικά Συνεδρίου, Τόμος Γ, 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΩΝ –

ΑΔΥΝΑΜΙΩΝ – ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ – ΑΠΕΙΛΩΝ ΤΗΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στην παρούσα ενότητα πραγματοποιείται μια συνοπτική ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της σημερινής τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας καθώς και των ευκαιριών και απειλών που προδιαγράφονται για την Περιφέρεια στο μέλλον. Για το σκοπό αυτό, λήφθηκαν υπόψη κυρίως τα αποτελέσματα της Μελέτης Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, σε συνδυασμό με την ανάλυση που έχει γίνει σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας καθώς και τα αποτελέσματα παλαιότερων σχετικών μελετών.

9.1 Συγκριτικά Πλεονεκτήματα

Στις επόμενες παραγράφους επισημαίνονται συνοπτικά τα κύρια συγκριτικά πλεονεκτήματα, τόσο σε επίπεδο περιφέρειας γενικά, όσο και σε επίπεδο νομών²³⁶.

9.1.1 Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- Ο πολιτιστικός πόρος «Ολυμπία», που αποτελεί πόλο έλξης διεθνούς ακτινοβολίας, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των ωφελειών πριν και μετά τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς και η χρηματοδοτική βαρύτητα των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων για την πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη- αξιοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων σε επίπεδο περιφέρειας.

- Τα μεγάλα δημόσια έργα (π.χ. Γέφυρα Ρίου-Αντίρριου, Νέο Λιμάνι Πατρών Ιονία οδός, παράκαμψη Πατρών, σήραγγα διέλευσης Ακτίου, ΝΑ.ΒΙ.ΠΕ. Πλατυγιαλίου, οδοντωτός σιδηρόδρομος Καλαβρύτων κλπ), τα οποία συνδέονται άμεσα με τον τουριστικό τομέα.

- Η θέση της περιφέρειας (και ειδικότερα του νομού Αχαΐας) ως Δυτικής Πύλης της Χώρας και δυνητικού κόμβου συνδυασμένων μεταφορών. Οι εξελίξεις στη Βαλκανική έχουν αναγάγει τη περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και κυρίως το νομό Αχαΐας σε κύρια πύλη της χώρας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, οι εξελίξεις αυτές αναβαθμίζουν ουσιαστικά το ρόλο της Περιφέρειας στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα και κυρίως στον άξονα των μεταφορών.

- Ο πλούτος, ποικιλία και εναλλαγή των φυσικών πόρων (Παραλίες της δυτικής πλευράς, Ιαματικές πηγές, Λιμνοθάλασσες Δάση, εκβολές ποταμών, υδάτινα οικοσυστήματα κλπ) σε συνδυασμό με την ποικίλη γεωμορφολογία καθώς και η αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων.

²³⁶ Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

- Η δυνατότητα εκμετάλλευσης σχεδόν όλων των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (με έμφαση στην αξιοποίηση των μαρινών, των εσωτερικών υδάτων, ορεινών όγκων και των ιαματικών πηγών), υπό τη προϋπόθεση προσέλκυσης σχετικής ζήτησης, που μπορεί να εμπλουτίσει σε μεγάλο βαθμό το τουριστικό προϊόν.
- Περιορισμένος (ή και χαμηλός κατά περίπτωση) βαθμός κορεσμού στην περιφέρεια γενικά

9.1.2 Νομός Ηλείας

- Η ποικιλία της γεωμορφολογίας της περιοχής, η οποία δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού
 - Πλούσιοι αρχαιολογικοί χώροι (Αρχαία Ολυμπία, Αρχαία Ήλιδα, Κάστρο Χλεμούτσι, Ναός Επικούρειου Απόλλωνα κλπ)
 - Σημαντικές ιαματικές πηγές (Κυλλήνη, Καϊάφας, Υρμίνη κλπ)
 - Υπαρξη λιμανιών τα οποία συνδέουν το νομό με τα Ιόνια νησιά (π.χ. Κυλλήνη) και δυνατότητα υποδοχής κρουαζιερόπλοιων (Κατάκολο).
 - Μοναδικά οικοσυστήματα (Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου, Δάσος Στροφυλιάς κλπ)
 - Δυνατότητα επαρκούς κάλυψης των αναγκών του τουριστικού τομέα, σε προϊόντα που προέρχονται από τον πρωτογενή και το δευτερογενή τομέα

9.1.3 Νομός Αχαΐας

- Ο νομός αποτελεί το κέντρο της περιφέρειας ως δυτικής πύλης της χώρας από και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και, ταυτόχρονα, ένα σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο επισκεπτών προς την υπόλοιπη περιφέρεια, την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα (με την ολοκλήρωση της Γέφυρας Ρίου-Αντίρριου)
 - Η ποικιλία της γεωμορφολογίας της περιοχής (με έμφαση στο υδάτινο δυναμικό), η οποία δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού.
 - Ειδικές εκδηλώσεις (Καρναβάλι Πάτρας-Διαδρομές Κρασιού)
 - Ορεινοί Όγκοι - Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων - Υπαρξη υποδομής για χειμερινό τουρισμό-Δάσος Καλόγριας
 - Σημαντικός αριθμός μονών-εκκλησιών (π.χ. Μονή Μποπλού, Αγ. Ιωάννης Χρυσόστομος, διαδρομή: Αγ. Ανδρέας - Παντάνασσα - Ευαγγελίστρια - Αγγλικανική εκκλησία)
 - Εκσυγχρονισμός λιμενικών εγκαταστάσεων και δυνατότητα υποδοχής σκαφών αναψυχής (Πάτρα)
 - Η ύπαρξη πολλών και σημαντικών οικοσυστημάτων

9.1.4 Νομός Αιτωλοακαρνανίας

- Χαμηλός βαθμός κορεσμού σε αρκετές περιοχές
 - Η ποικιλία της γεωμορφολογίας της περιοχής (με έμφαση στο υδάτινο δυναμικό), η οποία δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης των περισσότερων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
 - Μαρίνες (Μύτικα, Ναύπακτος, Μεσολόγγι)

- Πολλά και σημαντικά οικοσυστήματα (π.χ. Λίμνη Τριχωνίδας, Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, Ποταμοί Μόρνος και Εύηνος, τεχνητές λίμνες: Καστράκι, Στράτος, Κρεμαστά κλπ.)
- Σημαντικοί αρχαιολογικοί / ιστορικοί χώροι (Ιερή πόλη Μεσολογγίου, Αρχαία Θέατρα, Ναός Στρατίου Διός κλπ.)

9.2 Διάγνωση Αδυναμιών - Προβλημάτων

Στην ευρύτερη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας εντοπίζονται διάφορα προβλήματα. Αυτά εντάσσονται σε δύο επίπεδα. Αφενός μεν τα γενικότερα προβλήματα (σε εθνικό επίπεδο) που αφορούν το σύνολο του Ελληνικού τουρισμού, αφ' ετέρου δε τα ειδικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στην περιφέρεια. Η δεύτερη αυτή κατηγορία περιλαμβάνει και τα τοπικού χαρακτήρα προβλήματα σε επίπεδο νομού, αναλόγως των ιδιαιτεροτήτων που συναντώνται.

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας πλήττεται από μια σειρά συνθετικών δομικών αδυναμιών που κατ' αναλογία των προβλημάτων σε εθνικό επίπεδο έχουν δυσμενή αποτελέσματα μέχρι τώρα που συνοψίζονται στα εξής²³⁷:

- Εμφανίζει πτωτική τάση της συμμετοχής στα μεγέθη της χώρας. Σε αντιδιαστολή σημειώνεται ότι σε άλλες ευρωπαϊκές περιφέρειες εντατικού τουριστικού προορισμού, ο τουρισμός αποτελεί ισχυρή βιομηχανία με αξιόλογο ακαθάριστο προϊόν, με σημαντική προσφορά στις θέσεις απασχόλησης, στην προσέλκυση επενδύσεων, αυξήσεις δε ως προς τα συναλλαγματικά έσοδα και τις αφίξεις.

- Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών τουριστών εμφανίζουν τα τελευταία χρόνια μια ασταθή τάση αυξομειώσεων, ενώ σταθερότερα αυξάνουν οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών τουριστών. Η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων μειώθηκε, ενώ ανάλογη ήταν η εξέλιξη και για το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα.

- Τα τουριστικά έσοδα βασίζονται ακόμη σε μεγάλους αριθμούς τουριστικών αφίξεων των οποίων ο σύντομος χρόνος παραμονής συνδυάζεται με χαμηλή ημερήσια δαπάνη (περίπου 100\$).

- Η εποχικότητα δεν βελτιώθηκε τόσο από πλευράς αφίξεων, όσο και από πλευράς διανυκτερεύσεων, οι δε μήνες, Ιούλιος και Αύγουστος, συνεχίζουν να έχουν την υψηλότερη ζήτηση με σημαντική διαφορά από τους υπολοίπους, και ακολουθούν ο Σεπτέμβριος και ο Ιούνιος.

- Η αύξηση των ξενοδοχειακών κλινών και η μείωση του χρόνου παραμονής είχε σαν αποτέλεσμα να μειωθεί η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

- Η χαμηλή κατά κεφαλή ημερήσια δαπάνη δείχνει ότι δεν σημειώθηκε σημαντική πρόοδος προς τον "επιλεκτικό" τουρισμό και ταυτόχρονα λειτουργεί αποτρεπτικά για την ανάληψη επενδύσεων ποιοτικής αναβάθμισης των προσφερομένων υπηρεσιών.

- Η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά συνεχίζει να στηρίζεται στις χαμηλές τιμές και στο μαζικό τουρισμό παραθεριστικού

²³⁷ ό.π.

χαρακτήρα, διευκολύνοντας έτσι μονοπωλιακές πρακτικές ξένων τουριστικών πρακτόρων.

▪ Η χαμηλή ποιοτική στάθμη της δημόσιας υποδομής των μεταφορών και άλλων κρίσιμων κατηγοριών, όπως των υπηρεσιών υγείας, καθαριότητας κλπ, οι αδυναμίες του χωροταξικού σχεδιασμού ως προς την οριοθέτηση χρήσεων γης και ο χαμηλός βαθμός εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα, συνιστούν ισχυρά εμπόδια στην απεμπλοκή του τουρισμού από τη στασιμότητα και την υποχώρηση.

Ειδικότερα ως προς τους φυσικούς πόρους στην περιφέρεια έχει διαπιστωθεί:

▪ Έλλειψη κατανομής επαρκών δημόσιων και ιδιωτικών πόρων για την προστασία και αξιοποίησή τους με εξειδικευμένες μορφές τουρισμού εξωστρεφούς προσανατολισμού,

▪ Έλλειψη δικτύωσης και ενοποίησης των αξιόλογων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος και συσχετισμός τους με τα πολιτιστικά δίκτυα, τόσο στον ενδοπεριφερειακό χώρο, όσο και στον εθνικό.

▪ Έλλειψη κατάλληλου μεταφορικού συστήματος εθνικής - διεθνούς - διαπεριφερειακής σημασίας που να διασυνδέει ισότιμα το σύνολο της έκτασης της περιφέρειας σε λογική χωρικής συνοχής και ισότητας πρόσβασης,

▪ Απουσία ειδικών μορφών τουρισμού ή ελλιπής αξιοποίηση των υπάρχοντων από άποψη ανωδομής, περιορισμός δε της τουριστικής περιόδου κυρίως κατά τη διάρκεια του θέρους,

▪ Έλλειψη μέχρι σήμερα χωροταξικού σχεδιασμού και καθολικής επιβολής χρήσεων γης και ανεπάρκειες στα αστικά δίκτυα υπηρεσιών και τις εν γένει υποδομές,

▪ Αδυναμίες άσκησης μιας αξιόπιστης εξειδικευμένης πολιτικής χρήσεων και πολιτικής γης που να διασφαλίζουν τα περιβαλλοντικά ευαίσθητα οικοσυστήματα και τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, παρέχοντας ταυτόχρονα ευκαιρίες ανταπόδοσης στον τοπικό πληθυσμό με παραγωγικό χαρακτήρα, Έλλειψη συνειδητοποίησης από μεγάλες μερίδες του πληθυσμού της σπανιότητας των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος της περιφέρειας, με αποτέλεσμα να ασκούνται πολλαπλές πιέσεις στους φυσικούς πόρους που αν συνεχιστούν θα παραβλάψουν τη φέρουσα ικανότητά τους με κινδύνους απώλειας συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Το σύνολο των παραπάνω επιμέρους ελλείψεων και αδυναμιών έχει οδηγήσει στην παρατεταμένη στατική εικόνα της περιφέρειας από άποψη τουριστικής εμβέλειας στον άμεσο και το διεθνή της περίγυρο, υφιστάμενη τον ανταγωνισμό μέσα και έξω από τον ελληνικό χώρο, χωρίς να διαμορφώνει μέχρι σήμερα προϋποθέσεις δυναμικής παρουσίας και εξωστρέφειας.

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, εκτός από τα προβλήματα που σχετίζονται με την ανεπάρκεια των βασικών υποδομών-μεταφορών και τα οποία αναμένεται να επιλυθούν, ως ένα βαθμό, με την ολοκλήρωση των έργων που αναφέρθηκαν παραπάνω, επισημαίνονται τα εξής βασικά προβλήματα-αδυναμίες:

α. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

▪ Ανεπαρκής υποδομή αεροδρομίου Αράξου και των υπολοίπων αεροδρομίων της περιοχής για την υποδοχή διεθνών πτήσεων (charters).

- Ανεπαρκής αξιοποίηση-εκμετάλλευση τουριστικών και πολιτιστικών πόρων
 - Έλλειψη στρατηγικής μάρκετινγκ-ανεπαρκής τουριστική προβολή
 - Μερική ενεργοποίηση-συντονισμός των τοπικών και δημοσιών φορέων οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με το τουριστικό τομέα
 - Ποιοτική και ποσοτική έλλειψη προσωπικού σε όλες τις βαθμίδες, σε συνδυασμό με την έλλειψη τουριστικής παιδείας και συνείδησης.
 - Περιορισμένο ιδιωτικό επενδυτικό ενδιαφέρον
 - Περιορισμένος αριθμός ακτών με γαλάζιες σημαίες - Έλλειψη Ενιαίου φορέα καθαρισμού των ακτών.
 - Μικρή μέση δυναμικότητα τουριστικών καταλυμάτων, γεγονός το οποίο σημαίνει αδυναμία εξυπηρέτησης μεγάλων ομάδων επισκεπτών (groups) και κατ' επέκταση μειωμένη πληρότητα.
 - Περιορισμένη προσφορά οργανωμένων τουριστικών πακέτων για αλλοδαπούς και ημεδαπούς τουρίστες- έλλειψη «συνεργασίας» με τους μεγάλους εγχώριους και ξένους tour operators
 - Έλλειψη τουριστικών καταλυμάτων «υψηλών» κατηγοριών καθώς και καταλυμάτων τα οποία συνδέονται με εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
 - Αναξιοποίητες ιαματικές πηγές και φυσικοί πόροι με ιδιαιτερότητες (υδάτινα οικοσυστήματα-λίμνες-ορεινοί όγκοι-αμμοθίνες κ.λ.π.).
- Περαιτέρω, σε επίπεδο νομών επισημαίνονται ορισμένες από τις αδυναμίες που εντοπίζονται.

β. Νομός Ηλείας

- Η ανεπαρκής αξιοποίηση του μεγαλύτερου μέρους της παραλιακής ζώνης του νομού (κυρίως για μαζικό-παραθεριστικό τουρισμό).
- Έλλειψη τουριστικής «ταυτότητας» του νομού Ηλείας στην εγχώρια και διεθνή αγορά
- Αδυναμία ελέγχου της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης σε ορισμένες παράκτιες περιοχές

γ. Νομός Αχαΐας

- Έλλειψη τουριστικής «ταυτότητας» του νομού Αχαΐας στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά
- Αναξιοποίητες παραλιακές περιοχές, οι οποίες αν και χαρακτηρίζονται ως «περιοχές με δυνατότητες» (κυρίως για μαζικό-παραθεριστικό τουρισμό), παρουσιάζουν χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης.
- Αδυναμία ελέγχου της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης σε ορισμένες παράκτιες περιοχές

δ. Νομός Αιτωλοακαρνανίας

- Έλλειψη μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων και αρκετά χαμηλός βαθμός ενεργοποίησης για την τόνωση του ιδιωτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος.
- Η αρκετά περιορισμένη προσφορά σε τουριστικά καταλύματα «υψηλών κατηγοριών», σε όλη τη παραλιακή ζώνη του νομού
- Έλλειψη τουριστικής «ταυτότητας» του νομού Αιτωλοακαρνανίας στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά
- Η παντελής έλλειψη μεγάλων ειδικών τουριστικών εγκαταστάσεων (π.χ. συνεδριακών, αθλητικών κλπ)

9.3. Σύνοψη Υφιστάμενης Κατάστασης της Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας

Δύο βασικά χαρακτηριστικά της υφιστάμενης κατάστασης του τουριστικού τομέα της περιφέρειας είναι το συγκριτικά μικρό μέγεθος των τουριστικών καταλυμάτων και η αυξημένη εποχικότητα της ζήτησης κυρίως για τους νομούς Αχαΐας και Ηλείας.

Τα σημαντικότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι ο πολιτιστικός πόρος της Αρχαίας Ολυμπίας, σε συνδυασμό με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων του 2004, θέση της περιφέρειας ως Δυτικής πύλης της χώρας και δυνητικού κόμβου συνδυασμένων μεταφορών, τα μεγάλα δημόσια έργα η αφθονία και η ποικιλία των φυσικών πόρων, η οποία δίνει τη δυνατότητα εκμετάλλευσης πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού και ο σχετικά χαμηλός βαθμός τουριστικού κορεσμού.

Επίσης παρουσιάζονται ορισμένα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα για το κάθε νομό π.χ. Ηλεία: Αρχαία Ολυμπία, Ιαματικές πηγές, δημιουργία μαρινών-αγκυροβολίων, μοναδικά οικοσυστήματα, Αχαΐα: το κέντρο της περιφέρειας ως δυτική πύλη της χώρας προς την Ε.Ε., ειδικές εκδηλώσεις, χιονοδρομικό κέντρο Καλαβρύτων, δημιουργία μαρίνας, Αιτωλοακαρνανία: πολλά και σημαντικά οικοσυστήματα, μαρίνες κλπ.

Οι κυριότερες θετικές εξελίξεις σχετίζονται με την ολοκλήρωση των μεγάλων δημόσιων έργων υποδομής, την αξιοποίηση των ωφελειών από τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004, την ανάδειξη της Πάτρας ως πολιτιστικής πρωτεύουσας και τη δημιουργία καταλυμάτων εναλλακτικού τουρισμού.

Η διάγνωση των προβλημάτων αφορά αφενός μεν τα γενικότερα διαρθρωτικά προβλήματα του Ελληνικού τουρισμού τα οποία επηρεάζουν και την περιφέρεια (ειδική τουριστική υποδομή, εποχικότητα ζήτησης, παρεχόμενες υπηρεσίες, συγκέντρωση της τουριστικής προσφοράς, ελλιπής προβολή, ανεπαρκής συνεργασία μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, καθυστέρηση στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών κλπ) και τα ειδικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στην περιφέρεια. Συγκεκριμένα, για τη περιφέρεια, ορισμένα από τα κυριότερα προβλήματα που επισημαίνονται είναι η ανεπαρκής υποδομή των αεροδρομίων για υποδοχή πολιτικών πτήσεων, έλλειψη στρατηγικής μάρκετινγκ, ελλιπής τουριστική προβολή, έλλειψη τουριστικής ταυτότητας, περιορισμένη προσφορά οργανωμένων τουριστικών πακέτων, μικρός αριθμός τουριστικών καταλυμάτων «υψηλών κατηγοριών», περιορισμένο ιδιωτικό επενδυτικό ενδιαφέρον κλπ).

Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένες ιδιαίτερες αδυναμίες σε επίπεδο νομών όπως πολλές αναξιοποίητες παραλιακές ζώνες (Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία) άναρχη οικιστική ανάπτυξη σε ορισμένες περιοχές (κυρίως Ηλεία και Αχαΐα), έλλειψη μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων (κυρίως Αιτωλοακαρνανία) και αρκετά περιορισμένη προσφορά σε τουριστικά καταλύματα «υψηλών κατηγοριών».

9.4 Διερεύνηση των Ευκαιριών και των Δυνατοτήτων Αξιοποίησης, Αναβάθμισης και Προβολής του Τουριστικού Δυναμικού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

9.4.1 Προσδιορισμός των ευκαιριών – δυνατοτήτων της περιφέρειας

Η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στον τομέα της τουριστικής αξιοποίησης των φυσικών της πόρων (σπάνια φυσικά οικοσυστήματα και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ιαματικές πηγές, κ.λ.π.) φαίνεται σήμερα να εντάσσεται σε μια πλέον αισιόδοξη και δυναμική προοπτική, επειδή διανοίγονται ορισμένες δυνατότητες και ευκαιρίες στην αμέσως επόμενη περίοδο. Τις ευκαιρίες αυτές το ανθρώπινο και επιχειρηματικό δυναμικό της περιφέρειας μπορεί να αξιοποιήσει για μια ριζική αναδιοργάνωση του τουριστικού δυναμικού, στο πλαίσιο των εν δυνάμει τουριστικών ενοτήτων που εντοπίστηκαν στο σύνολο της έκτασης της περιφέρειας:

Οι ευκαιρίες αυτές είναι²³⁸:

- Η επωφελής αξιοποίηση των οικονομικών πόρων του 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000-2006 το οποίο αποδίδει μεγάλο βάρος στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στη μετατροπή της χώρας σε τόπο τουριστικού προορισμού.

- Η περιφέρεια μετατρέπεται σε στρατηγικό μεταφορικό και επικοινωνιακό κόμβο συνδυασμένων μεταφορών ενταγμένο στα διευρωπαϊκά δίκτυα μέσα από τα μεγάλα έργα μεταφορών και επικοινωνιών (Ζεύξη Ρίου - Αντίρριου, σιδηροδρομικός ΠΑΘΕ υψηλών ταχυτήτων, Ιόνια Οδός, Επέκταση λιμένα Πατρών ως θαλάσσια πύλη προς ΕΕ, Ζεύξη Ακτίου Πρέβεζας).

- Η ριζική αναβάθμισή της στον τομέα των εθνικών και διεθνών μεταφορών δημιουργεί βελτιωμένες προϋποθέσεις εκμετάλλευσης της στρατηγικής γεωγραφικής της θέσης για να ασκήσει ένα νέο διεθνή ρόλο γενικά και ως προς τον τουρισμό ειδικότερα, ως Δυτική Πύλη της Χώρας προς Κεντρική Μεσόγειο και ΕΕ, καθώς και κόμβος συνδυασμένων μεταφορών και επικοινωνίας στο Νότιο Μεσογειακό Τόξο και τον Αδριατικό Διάδρομο προς τα κράτη της Ανατολικής Λεκάνης της Μεσογείου και γενικότερα της ΝΑ Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής.

- Διαμορφώνεται σοβαρή προοπτική αξιοποίησης της Αρχαίας Ολυμπίας για την αναβάθμιση του ρόλου και του γοήτρου της περιφέρειας, των διεθνούς αξίας φυσικών και πολιτιστικών πόρων της και της μεσογειακής της ταυτότητας, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 ως κορυφαίου επικοινωνιακού γεγονότος σε διεθνή κλίμακα.

- Διανοίγονται δυνατότητες άσκησης ενός ιδιαίτερου οικονομικού και πολιτιστικού ρόλου λόγω της Ολυμπιάδας που αναμένεται να ευνοήσει λειτουργίες διεθνούς αναψυχής, πολιτιστικών εκδηλώσεων και συνεδρίων, με έμφαση στην αστική περιοχή των Πατρών, γενικότερα δε να αναβαθμίσει την ελκυστικότητα της περιφέρειας ως τόπου σπάνιων φυσικών πόρων και υποδοχέα προσέλκυσης ελληνικών και ξένων επενδύσεων στον τουρισμό - πολιτισμό - αναψυχή.

²³⁸ ό.π.

- Διανοίγονται δυνατότητες αναβάθμισης του μητροπολιτικού κέντρου των Πατρών /Πάτρα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2006 και των υπηρεσιών στήριξης προς τον τουρισμό, καθώς και βελτίωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της ως πόλη διεθνούς ακτινοβολίας στο γεωπολιτικό χώρο επιρροής της περιφέρειας με σχεδιασμό και έγκριση του Ρυθμιστικού της Σχεδίου και ανάπλαση του αστικού ιστού της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της.

- Διαμορφώνεται προοπτική διαπεριφερειακής εξειδίκευσης στην έρευνα - τεχνολογία - πληροφορική μέσα από το Πανεπιστήμιο και το Τεχνολογικό Πάρκο, στις δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού - πολιτισμού, στις υπηρεσίες και στις εμπορευματικές μεταφορές διαμετακομιστικού εμπορίου.

- Διαπιστώνονται δυνατότητες ανταγωνιστικής λειτουργίας του πρωτογενή τομέα ως σημαντικού παραγωγικού πόρου και μέσου προστασίας των φυσικών τοπίων, έχει δε προοπτική εκσυγχρονισμού με μέτρα ελέγχου ποιότητας, τυποποίησης, προβολής προϊόντων, καθώς και βελτίωσης των συστημάτων εμπορίας - διακίνησης, σε συνδυασμό με την επιδίωξη ανάπτυξης οικολογικών- παραδοσιακών καλλιεργειών και την συσχέτισή του με την τουριστική αξιοποίηση των φυσικών πόρων (αγροτουρισμός, κ.λ.π.).

- Σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο αναμένεται άρση του διαχωριστικού φραγμού του Πατραϊκού Κόλπου και δημιουργούνται δυνατότητες διοχέτευσης τουριστικού παραγωγικού δυναμικού με πολυπολική, πολυκεντρική διάρθρωση στο σύνολο της περιφέρειας που θα συμβάλλει στην ανάδειξη και προβολή των σπάνιων φυσικών πόρων που σήμερα παραμένουν ανεκμετάλλευτοι.

- Δυνατότητες επίσης δημιουργούνται για εταιρική σχέση πόλης - υπαίθρου και βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών και του αγροτικού χώρου με ισόρροπη ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου στο σύνολο της περιφέρειας, διασυνδέοντας τα φυσικά τοπία και τους πολιτιστικούς πόρους με τις αστικές λειτουργίες των τουριστικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της αναψυχής σε ενιαία δίκτυα, ενσωματώνοντας τις δραστηριότητες του αγροτικού χώρου με συμπληρωματικές σχέσεις συνέργιας (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, κ.ά.).

- Στην προοπτική θεσμοθέτησης του Χωροταξικού Σχεδίου της Περιφέρειας διαμορφώνεται προοπτική δημιουργίας λειτουργικών χωρικών τουριστικών ενοτήτων με ενδοπεριφερειακούς άξονες και πόλους ανάπτυξης.

- Διαμορφώνονται προϋποθέσεις υλοποίησης αστικών πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης στο οικιστικό δίκτυο της περιφέρειας με δημιουργία εξειδικεύσεων και με αξιοποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας και των ιστορικών τόπων και μνημείων, σε συνδυασμό δε με την ένταξή του σε ευρείες τουριστικές ενότητες προβολής και ανάδειξης των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιφέρειας.

- Ο σημαντικός αριθμός περιβαλλοντικά ευαίσθητων και προστατευόμενων περιοχών με υψηλή οικολογική και αισθητική αξία της περιφέρειας - υγρά τοπία, ορεινοί σχηματισμοί, αξιόλογα οικοσυστήματα στις παραλιακές ζώνες -, την καθιστά προνομιούχο από την άποψη του φυσικού περιβάλλοντος (υγροβιότοποι διεθνούς σημασίας που έχουν ενταχθεί στη συνθήκη Ramsar, προστατευόμενα αισθητικά δάση και μνημεία της φύσης, σημαντικά τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους).

- Η χωρική κατανομή των φυσικών πόρων είναι τέτοια ώστε καλύπτει το σύνολο της έκτασης της περιφέρειας και είναι δυνατόν να ενοποιηθούν σε πράσινα και γαλάζια δίκτυα οικολογικών χωροταξικών και τουριστικών ενοτήτων. Μια

τέτοια στρατηγική θα ενδυνάμωνε την πληρότητα του ξενοδοχειακού εξοπλισμού της περιφέρειας, ή και θα επέτρεπε τη δημιουργία και πρόσθετου πλέον οργανωμένου και στηριγμένου με ειδικές τουριστικές υποδομές. Επίσης θα ήταν ανταποδοτική σε σχέση με τις απώλειες αξιοποίησης της γης που προστατεύεται από άποψη δόμησης και χρήσεων, επειδή θα δημιουργούσε εναλλακτικές μορφές παραγωγικής απασχόλησης και μάλιστα σε τομείς και κλάδους αιχμής.

- Η ενθάρρυνση στις περιοχές προστασίας οικολογικών καλλιεργειών, ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης, αγροτουρισμού, κ.λ.π. αποτελεί επιπλέον λύση που δημιουργεί θέσεις εργασίας και στηρίζει τα τοπικά παραγωγικά δίκτυα.

- Η δημιουργία ειδικών μορφών τουρισμού (ορεινού, περιηγητικού, περιπατητικού, συνεδριακού, ιατρικού, κυνηγετικού, οικολογικού, ιαματικού, χιονοδρομικού, κ.ά.) κατά περίπτωση, συνδέεται επίσης με την ικανότητα των οικιστικών κέντρων υποστήριξης να παράσχουν τις αναγκαίες υπηρεσίες.

- Η αναβάθμιση τέλος του οικιστικού δικτύου και εν γένει οι αστικές πολιτικές, καθώς και η συνέργια του χώρου της πόλης με το χώρο της υπαίθρου, συνδέονται έντονα με τη διάδοση του τουρισμού. Ο δημόσιος χώρος των πόλεων και των χωριών, η παροχή υπηρεσιών υγείας, εμπορίου, πρόνοιας, η αναβάθμιση των κέντρων των πόλεων, η βελτίωση των υπηρεσιών ηλεκτρονικής υποστήριξης στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας, η αναβάθμιση του συστήματος μεταφορών, αποτελούν προϋποθέσεις ευμενών χωρικών επιπτώσεων του τουρισμού στο οικιστικό περιβάλλον, το οποίο με τη σειρά του ενθαρρύνει την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος.

- Υπάρχουν δυνατότητες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού των ξενοδοχειακών μονάδων μέσω διαφόρων χρηματοοικονομικών προγραμμάτων και κινήτρων. Εν όψει των μεγάλων έργων μεταφορικής υποδομής που εκτελούνται στην Περιφέρεια και των τάσεων ανάπτυξης και τουριστικής ζήτησης που θα δημιουργηθούν, η αναβάθμιση του ξενοδοχειακού δυναμικού θα πρέπει να θεωρηθεί αναγκαία. Ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος ως προς τις τουριστικές εγκαταστάσεις είναι δυνατό να επιτευχθεί με την δημιουργία νέων ή σύνθετων μορφών τουριστικών καταλυμάτων, όπως: μοτέλ σε επισταθμίες, τουριστικά χωριά με αυτόνομους οικίσκους σε περιοχές παραθερισμού, τουριστικές βίλλες, παραδοσιακούς ξενώνες, μετατροπή παραδοσιακών κτισμάτων σε ξενώνες, αγροτουριστικά συγκροτήματα και ορεινούς ξενώνες σε αγροτικές και ορεινές περιοχές, οικοτουριστικά καταλύματα ειδικών ερευνητών και παρατηρητών της φύσης σε περιοχές ειδικών περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων, πρότυπα περιβαλλοντικά συγκροτήματα με βιοκλιματικά κτίρια, συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, υλικά φιλικά προς το περιβάλλον.

Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας είναι δυνατό να γίνει με την δημιουργία ειδικής τουριστικής υποδομής, όπως: σύγχρονα υδροθεραπευτήρια και ιαματικά κέντρα στις ιαματικές πηγές, συγκροτήματα SPA, υγείας και θαλασσοθεραπείας στις ακτές, συνεδριακά και εκθεσιακά κέντρα στους κυριότερους οικισμούς (Πάτρα, Πύργος, Αργίνιο, Μεσολόγγι), γήπεδα γκολφ στις πεδινές εκτάσεις, κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πληροφόρησης σε περιοχές ειδικών περιβαλλοντικών ενδιαφερόντων, πεδία ειδικών τουριστικών δραστηριοτήτων βουνού σε όλες τις ορεινές περιοχές, αθλητικά κέντρα προπόνησης, θερμαινόμενες πισίνες και κολυμβητήρια ολυμπιακών διαστάσεων, κωπηλατοδρόμια στις λίμνες, οργάνωση της υποδομής και λειτουργίας στις μαρίνες

και τα αγκυροβόλια τουριστικών σκαφών και δημιουργία νέων δυνατοτήτων εξυπηρέτησης και οργάνωσης θαλάσσιων δραστηριοτήτων και διαδρομών.

Τα παραπάνω μέτρα και προγράμματα σχετίζονται άμεσα με τις ανάγκες της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και συνιστούν ευκαιρίες που αν αξιοποιηθούν επαρκώς θα οδηγήσουν σε μια σοβαρή ανάκαμψη του τουριστικού τομέα με ποιοτικές διαρθρωτικές μεταβολές στους τομείς των υποδομών και των υπηρεσιών.

9.4.2 Φορείς τουριστικής ανάπτυξης και προβολής

Με τη βιομηχανία του τουρισμού εμπλέκονται αρκετοί φορείς της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, οι οποίοι όμως δρουν αποσπασματικά, χωρίς να υπάρχει συνολικός σχεδιασμός ανάπτυξης, αλλά και προβολής. Οι φορείς αυτοί, είτε είναι εταιρείες ενδιαφέροντος των Νομαρχιών, είτε της τοπικής Αυτοδιοίκησης, δραστηριοποιούνται σε αναπτυξιακού χαρακτήρα θέματα μεταξύ των οποίων εντάσσονται κατά περίπτωση και ενέργειες τουριστικής ανάπτυξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας.

Οι σημαντικότεροι φορείς που δραστηριοποιούνται στον ένα ή στον άλλο βαθμό σε θέματα ανάπτυξης και προβολής του τουρισμού στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι οι :

1. Νομαρχιακή Επιχείρηση Ανάπτυξης (ΝΕΑ) Αχαΐας
2. Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Αχαΐας
2. Αναπτυξιακή Αιτωλ/νίας Α.Ε. (ΑΝΑΙΤ. Α.Ε.)
3. Αναπτυξιακή Εταιρεία Αποδοτίας - Οφιδονίας (ΑΝΕΤΑΠΟ Α.Ε.)
4. Αναπτυξιακή Εταιρεία "Ολυμπία" Α.Ε.
5. Νομαρχιακή Αναπτυξιακή Εταιρεία "Ηλειακή" Α.Ε.
6. Εταιρεία Ανάπτ. Λίμνης Τριχωνίδας Α.Ε.
7. Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχ/ση Πάτρας (Α.ΕΠ)
8. Νομαρχιακή Αναπτυξιακή Αιτωλοακαρνανίας
9. Ενώσεις Ξενοδόχων Αχαΐας, Ηλείας, Αιτωλοακαρνανίας
10. Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

▪ Μεταξύ των πόλεων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας η πόλη των Πατρών μέσω της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αναπτύσσει αξιόλογη δραστηριότητα στον τομέα της ανάπτυξης και τουριστικής προβολής της περιοχής, σε μια προσπάθεια συντονισμού του τουριστικού σχεδιασμού ανάπτυξης ολόκληρης της περιφέρειας ο Δήμος Πατρέων σε συνεργασία με λοιπούς φορείς, αλλά και ιδιώτες, έχει συστήσει την Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης Αχαΐας (ΕΤΑΑ) με στόχους, μεταξύ άλλων, τη σχεδίαση και παρακολούθηση της Τουριστικής Ανάπτυξης της Αχαΐας, την εκπόνηση μελετών Τουριστικής Ανάπτυξης του Νομού, τη διαφήμιση και προβολή της Τουριστικής Περιοχής στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Η Ε.Τ.Α.Α. ορίστηκε φορέας ευθύνης λειτουργίας του Κέντρου Διαχείρισης Τουρισμού (ΚΕΔΙΤΟΥΡ) το οποίο ιδρύθηκε επίσης με πρωτοβουλία του Δήμου Πατρέων και στόχο την παροχή πλήθος τουριστικών πληροφοριών και την προβολή της πόλης.

Με πρωτοβουλία επίσης του Δήμου Πατρέων από το Σεπτέμβριο του 2001 λειτουργεί στην Πάτρα κέντρο πληροφοριών με την ονομασία Info Center Patras. Σκοπός του είναι η παροχή τουριστικών πληροφοριών, η προβολή και προώθηση της πόλης αλλά και της ευρύτερης περιοχής στην Ελλάδα και το εξωτερικό, η προβολή τοπικών προϊόντων, όπως τεντούρας, κρασιού, κεραμικών, η συλλογή έντυπου υλικού κ.α.

Επιπλέον το Πανεπιστήμιο Πατρών και τα διάφορα Ερευνητικά Κέντρα του Νομού Αχαΐας, αποτελούν πόλο έλξης για την ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού, τη διοργάνωση και φιλοξενία πολλών συνεδρίων, σεμιναρίων κλπ. με μεγάλες δυνατότητες προβολής της ευρύτερης περιοχής.

Στους λοιπούς δύο Νομούς της Περιφέρειας, Ηλείας και Αιτωλοακαρνανίας, δεν αναπτύσσεται κεντρικά και συντονισμένα αξιοσημείωτη δραστηριότητα σε επίπεδο ανάπτυξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος.

Η Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, που συστάθηκε το 2005, είναι ένα από τα πρόσφατα παραδείγματα συνεργασίας των φορέων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και ήρθε να συμπληρώσει τις δράσεις της Ε.Τ.Α.Α..

Η νεοσύστατη Εταιρεία έρχεται να συντονίσει κατά τρόπο αποτελεσματικό και κερδοφόρο τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι δραστηριοποιούμενοι στον ευαίσθητο, όσο και σημαντικό για την περιοχή της Δυτικής Ελλάδας τομέα του Τουρισμού φορείς για αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και των παρεχομένων υπηρεσιών.

Η ίδρυση ενός ειδικευμένου οργανισμού τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος ανέκυψε από την αναγκαιότητα συντονισμού των επιμέρους ενεργειών και σύμπραξης μεταξύ της Νομαρχιακής, Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κοινωνικών και οικονομικών φορέων της περιοχής.

Παράλληλα, πρόβαλλε η ανάγκη ανάληψης δράσεων για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα της Περιφέρειας, που, παρά τα σημαντικά της φυσικά πλεονεκτήματα, εμφανίζει στασιμότητα και υπολείπεται τα τελευταία χρόνια σημαντικά έναντι του εθνικού και διεθνούς ανταγωνισμού.

Η Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στοχεύει άμεσα στον επαναπροσδιορισμό της τουριστικής ταυτότητας της περιοχής, θέτοντας τους άξονες της ανάπτυξής της, αλλά και στην ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών και φορέων, προκειμένου να εξασφαλίσει τη στήριξή τους και την ανταλλαγή απόψεων για όλες τις μορφές τουρισμού (αθλητικός, συνεδριακός, θρησκευτικός, πολιτιστικός, αγροτουρισμός, τεχνολογικός, οικολογικός κ.α.).

Η Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης, με τον καθοδηγητικό της ρόλο, θα συντονίζει τις προσπάθειες και παράλληλα θα αναλάβει μια σειρά από δράσεις όπως:

1. Δημιουργία «Λόμπι Φίλων Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» για τη στήριξη των προσπαθειών της.
2. Σχεδιασμός διαχείρισης καταλυμάτων και διαχείρισης επισκεπτών.
3. Σχεδιασμός προβολής της Δυτικής Ελλάδας και ενημέρωσης των επισκεπτών.
4. Σχεδιασμός εκπαίδευσης επαγγελματιών και προσωπικού τουριστικών επαγγελματιών.
5. Σχεδιασμός και καθιέρωση τοπικής παραδοσιακής κουζίνας, που θα χαρακτηρίζει μεγάλα ή μικρότερα αστικά κέντρα της περιοχής μας.
6. Σχεδιασμός Οδηγού με τα Καλύτερα Σημεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Σκοπός της Εταιρείας Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι να καταστεί το επίκεντρο της συνεργασίας όλων των παραγόντων της τουριστικής οικονομίας της περιοχής και να ενσωματώσει τους επιμέρους στόχους τους στην χάραξη μιας ενιαίας τουριστικής πολιτικής για να οδηγήσει στην

ανάδειξη μιας σύγχρονης Περιφέρειας, ικανής να αποτελέσει δημοφιλή τουριστικό προορισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους εντός και εκτός Ελλάδας.

Οι τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας μέσω της Τουριστικής Προβολής, αναμένεται να βελτιώσουν σημαντικά τα έσοδά τους, πρέπει όμως να δρομολογηθούν έγκαιρα συντονισμένες δράσεις στην κατεύθυνση ενός Ολοκληρωμένου Προγράμματος Προώθησης - Προβολής όλων των τουριστικών προορισμών στους τρεις Νόμους της Περιφέρειας, με παράλληλη ανάδειξη των επιμέρους ιδιαιτεροτήτων και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής, με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού.

9.4.3 Ο ρόλος μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων

Ο ρόλος που καλούνται να διαδραματίσουν οι μικρές και μεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας προκειμένου να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάδειξη του τουριστικού προϊόντος της περιοχής συνοψίζεται στα ακόλουθα:

- Να κατανοήσουν τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες της πολιτείας και των τοπικών κοινοτήτων
- Να αναλάβουν τη συλλογική ευθύνη για τον καθορισμό των τουριστικών προτύπων, ηθών και ευνοϊκών πρακτικών
- Να συμβάλουν στην προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και στην προστασία του περιβάλλοντος, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη
- Να συνεργασθούν με τις τοπικές κοινότητες και τους αρμόδιους φορείς σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης και προβολής
- Να μεριμνούν για την εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού τους με στόχο τη διαρκή αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών τους
- Να συνεργάζονται όπου απαιτείται με το δημόσιο τομέα και τους φορείς δημοσίου ενδιαφέροντος σε θέματα όπως η ασφάλεια των τουριστών κ.α.
- Να συμβάλουν στη βελτίωση της έρευνας στο χώρο των τουριστικών υπηρεσιών και στη συγκέντρωση στατιστικών δεδομένων απαραίτητων για την εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων
- Να αξιοποιήσουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις δυνατότητες που παρέχει η χρήση των νέων τεχνολογιών σε όλους τους τομείς της τουριστικής δραστηριότητας, με στόχο την προσέλκυση πελατείας, τη βελτίωση της αποδοτικότητας των λειτουργιών της και την υψηλή ποιότητα των υπηρεσιών²³⁹.

9.4.4 Δυνατότητες καινοτόμων ενεργειών

Σε ένα περιβάλλον ραγδαία αναπτυσσόμενο διανοίγονται ευκαιρίες και δυνατότητες αξιοποίησής τους, ιδιαίτερα σημαντικές, για όλη τη γκάμα των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος. Μεταξύ αυτών και οι τουριστικές επιχειρήσεις διεκδικούν ένα σημαντικό κομμάτι από τη σχετική πίτα ευκαιριών - δυνατοτήτων.

Η πόλη των Πατρών ειδικά παρουσιάζει μια πλούσια δραστηριότητα με συμμετοχή σε διεθνή, κοινοτικά ή εθνικά αναπτυξιακά και ερευνητικά προγράμματα με εστία τις νέες τεχνολογίες και εφαρμογές πληροφορικής, καθώς και την ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα μέσω του Πανεπιστημίου και διαφόρων Ερευνητικών Φορέων.

²³⁹ Εφημερίδα Εξπρές, «Πάτρα - Δυτική Ελλάδα», Ειδική Έκδοση, Απρίλιος 2006

Οι τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν στον ένα ή τον άλλο βαθμό, σύγχρονες μεθόδους Management, για τον ορθολογικό προγραμματισμό της δράσης τους, των ενδελεχών ελέγχων των λειτουργιών τους, την έγκαιρη και έγκυρη πληροφόρηση για τη λήψη σωστών αποφάσεων, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Ανάλογη ειδική τεχνογνωσία για τη στήριξη των επιχειρήσεων υφίσταται σήμερα στην περιοχή και συγκεκριμένα στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών (Ε.Π.Π.) όπου δραστηριοποιείται η Μονάδα Καινοτομικών Τεχνικών Διοίκησης Επιχειρήσεων με στόχο να υποβοηθήσει τις επιχειρήσεις να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους απόδοση εισάγοντας τους επιχειρηματίες με συστηματικό τρόπο στην σύγχρονη αντίληψη της καινοτομίας στο πλαίσιο της δικής τους επιχείρησης. Με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών.

Καινοτόμος ενέργεια θα χαρακτηριζόταν η προσπάθεια που θα μπορούσε να αναλάβει η Μονάδα Καινοτομικών Τεχνικών Διοίκησης Επιχειρήσεων σε συνεργασία με τις τουριστικές επιχειρήσεις της Περιφέρειας, με τις τοπικές Ενώσεις Ξενοδόχων, και τους Κλαδικούς φορείς (Παραρτήματα στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος), ώστε η υφιστάμενη τεχνογνωσία της Μονάδας να προσαρμοσθεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά λειτουργίας των επιχειρήσεων όλων των υποκλάδων του Τουριστικού Τομέα και να βοηθήσει με τον τρόπο αυτό αποτελεσματικά στη βιώσιμη παραπέρα πορεία και αναπτυξιακή προσπάθεια των επιχειρήσεων του Κλάδου²⁴⁰.

9.4.5 Δυνατότητες νέων τεχνολογιών, πληροφορικής και διαδικτύου

Οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής, του internet και των Τηλεπικοινωνιών ανοίγουν νέους ορίζοντες στην τουριστική και ξενοδοχειακή αγορά, τόσο στο πλήθος και στην ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών, όσο και συνολικά στο τρόπο εξυπηρέτησης του πελάτη. Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών σε όλους του τομείς της λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων αποτελεί πλέον προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη βιωσιμότητά τους.

Πρόσφατη σημαντική εξέλιξη στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας αποτελεί η δημιουργία του Κέντρου Τηλεματικής Δυτικής Ελλάδας, Ηπείρου και Ιονίων Νήσων. Το πακέτο υπηρεσιών που θα προσφέρεται από το κέντρο τηλεματικής μέσω Internet και με πρόσβαση που θα έχει μορφή portal είναι: intranets - Extranets, Ηλεκτρονικό Εμπόριο, Εκπαίδευση από απόσταση - Τηλεργασία, Πιστοποίηση ηλεκτρονικής ταυτότητας, εκπομπή πληροφορίας σε πραγματικό χρόνο, ηλεκτρονικές δημοσκοπήσεις και δημοπρασίες, ηλεκτρονικό περιοδικό - μικρές αγγελίες, τουρισμός, πολιτισμός περιβάλλον κ.α. Απώτερος σκοπός της λειτουργίας του κέντρου είναι η ικανοποίηση των ευρύτερων στόχων ανάπτυξης της Δυτικής Ελλάδας και της διασυνοριακής συνεργασίας με την Ιταλία.

9.4.6 Βασικές διαπιστώσεις

Στην ελληνική πραγματικότητα ο λεγόμενος εναλλακτικός τουρισμός, ως νέα πολιτική επιλογή τουριστικής ανάπτυξης στοχεύει στην προώθηση μορφών

²⁴⁰ ό.π.

τουρισμού διαφορετικών του ισχύοντος μαζικού προτύπου παραθαλάσσιων θερινών διακοπών, που συχνά συνοδεύεται από αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Στην Περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας η οποία έχει συγκριτικό περιβαλλοντικό πλεονέκτημα έναντι πολλών κορεσμένων νησιωτικών περιοχών, η προώθηση μορφών τουρισμού σύμφωνα με την υπάρχουσα πρωτογενή τουριστική προσφορά, είναι στόχος πολιτικής σε προτεραιότητα. Έτσι, οι ιαματικές πηγές, οι παράκτιες και ορεινές περιοχές, καθώς επίσης τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας είναι οι πόροι για την ανάπτυξη του θεραπευτικού τουρισμού, του θαλάσσιου και χιονοδρομικού τουρισμού και του τουρισμού πόλεως. Παράλληλα, τα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι αποτελούν πόλο έλξης πολιτιστικού τουρισμού με παγκόσμια ακτινοβολία.

Υπάρχουν ανάγκες και δυνατότητες αναβάθμισης, εκσυγχρονισμού των τουριστικών εγκαταστάσεων καθώς και εμπλουτισμού και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας μέσω νέων τύπων καταλυμάτων και ειδικής τουριστικής υποδομής. Δυνατότητες χρηματοδότησης μέσω ειδικών χρηματοοικονομικών προγραμμάτων και κινήτρων. Δυνατότητες μάρκετινγκ και προβολής μέσω περιφερειακών, τομεακών ή κλαδικών φορέων. Η δικτύωση περιοχών με ομοειδή τουριστικά προϊόντα σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και η ένταξη τους σε αντίστοιχα κοινοτικά προγράμματα και πρωτοβουλίες παρουσιάζουν ευκαιρίες αναβάθμισης και προβολής του τουριστικού δυναμικού της περιφέρειας.

Η γενικότερη πορεία των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων εξαρτάται από την ικανότητα των επιχειρηματιών να εκμεταλλευθούν τις ωφέλειες που απορρέουν από το νέο επιχειρησιακό περιβάλλον, με την αντικατάσταση και τον εκσυγχρονισμό υλικών και μηχανημάτων, την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, να αποτελούν τους κύριους παράγοντες για την αναβάθμιση των υπηρεσιών των επιχειρήσεων και κατά συνέπεια την καλύτερη αποδοτικότητα τους. Ως εκ τούτου, αποτελούν στρατηγικές επιλογές κάθε επιχειρηματία. Η αναγκαιότητα αυτή, συνεχούς εκσυγχρονισμού και επανεπένδυσης μέρους των εσόδων αφορά το μεγαλύτερο μέρος των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, ειδικά σήμερα που η ελληνική ξενοδοχεία βρίσκεται ενώπιον έντονου ανταγωνισμού, με στόχο να προσελκύσει τις προτιμήσεις των επισκεπτών.

Η εισαγωγή τεχνολογιών πληροφορικής από τις επιχειρήσεις του κλάδου θα συμβάλει στη βελτίωση της παραγωγικότητας τους, μέσω καλύτερης οργάνωσης και επικοινωνίας, θα μειώσει το κόστος συναλλαγών, θα συμβάλει στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας και θα βελτιώσει, τέλος, τη στρατηγική μάρκετινγκ. Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών σε όλους του τομείς της λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων αποτελεί πλέον προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη βιωσιμότητα τους.

Οι ρόλοι και τα καθήκοντα αναπόφευκτα μεταβάλλονται καθώς ο τουρισμός μίας χώρας αναπτύσσεται. Παραδοσιακά, το φορτίο της ευθύνης ανήκει στο δημόσιο τομέα όταν η τουριστική ανάπτυξη είναι σε πρώτα στάδια. Καθώς ο τουρισμός αναπτύσσεται, αυτό το φορτίο ευθύνης βαθμιαία μεταβαίνει στον ιδιωτικό τομέα. Τελικά ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας θα πρέπει να μοιραστούν την ευθύνη εντός των ορίων συνεργασίας για την ανάπτυξη και τη διοίκηση του τουρισμού με ένα τρόπο που είναι οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά βιώσιμος.

Από τα παραπάνω δεδομένα και διαπιστώσεις εκτιμάται ότι για την Περιφέρεια διανοίγονται σημαντικές ευκαιρίες αξιοποίησης, αναβάθμισης και προβολής του τουριστικού δυναμικού της.

Οι ευκαιρίες αυτές συνοψίζονται σε δύο κατά βάση κατηγορίες:

A. Στην επωφελή αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων του 3^{ου} ΚΠΣ που εξειδικεύονται απόλυτα στις ανάγκες της περιφέρειας από άποψη φυσικών και πολιτιστικών πόρων.

B. Στην αξιοποίηση της ευκαιρίας της Ολυμπιάδας του 2004 και της ανακήρυξης της Πάτρας ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης.

Οι ευκαιρίες και δυνατότητες που έχουν καταγραφεί και αξιολογηθεί συνιστούν καθοριστική παράμετρο αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος και γενικότερα του πολιτισμού στην περιφέρεια, σε συνδυασμό δε με τα ποικίλα προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού που επίσης χρηματοδοτούνται από το 3^ο ΚΠΣ συνθέτουν ένα πλούσιο φάσμα παρεμβάσεων με ποιοτικά αποτελέσματα σύγχρονης τουριστικής προβολής.

9.5 Απειλές που Αντιμετωπίζει η Σημερινή Δυναμική της Τουριστικής Ανάπτυξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η σημερινή εικόνα της περιφέρειας από άποψη τουριστικών πόρων υποδηλώνει και ορισμένους κινδύνους και απειλές οι οποίοι πρέπει να ληφθούν υπόψη, τόσο κατά το σχεδιασμό των νέων παρεμβάσεων, όσο και για να αντιμετωπιστούν με διορθωτικά μέτρα και δράσεις τα προβλήματα που εκφράζονται στο χώρο, προκειμένου να μην υπάρξουν απώλειες στα συγκριτικά πλεονεκτήματα του φυσικού, οικιστικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της περιφέρειας.

Οι βασικοί κίνδυνοι που μπορεί να μειώσουν τη δυναμική που προδιαγράφεται για την τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας εντοπίζονται θεματικά στα εξής²⁴¹:

- Απομείωση της φέρουσας ικανότητας των παράκτιων, παραλίμνιων και παραποτάμιων μετώπων από την άναρχη δόμηση, τη δυσανάλογη θέσπιση ζωνών παραθεριστικής κατοικίας και τουρισμού, την έλλειψη ελέγχου χρήσεων γης, τον ατελή πολεοδομικό σχεδιασμό, τη μείξη ασυμβίβαστων χρήσεων, τη δημιουργία φαινομένων συγκρουόμενων χρήσεων, την έλλειψη τακτικού καθαρισμού και απορρύπανσης.

- Πλημμελής αντιμετώπιση των προβλημάτων ρύπανσης στους υδάτινους φυσικούς αποδέκτες (υδροβιότοποι, ποταμοί, λίμνες, θάλασσα) από την ανεξέλεγκτη απόρριψη οικιακών λυμάτων, στερεών βιομηχανικών αποβλήτων, απορριμμάτων, κ.λ.π.

- Ελλιπής εξοπλισμός περιβαλλοντικής υποδομής σε σχέση με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ύδρευση, αποχέτευση ομβρίων και ακαθάρτων, επεξεργασία αστικών λυμάτων, οικιακά απορρίμματα, βιομηχανικά υγρά και στερεά κατάλοιπα, κ.ά.), με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται οι υδάτινοι αποδέκτες και το έδαφος.

²⁴¹ Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

- Έλλειψη σύγχρονων μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον στη διαδικασία παραγωγής βιομηχανικών, γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων (ενταπική γεωργία, υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων και εν γένει χημικών προϊόντων, αλόγιστη υπερβόσκηση, κ.ά.).

- Τη διαρκή απομείωση των δασών και δασικών εκτάσεων (ορεινών ή παραθαλάσσιων) από την έρπουσα διάσπαρτη δόμηση και τη μετατροπή τους σε καλλιεργούμενες εκτάσεις, την ελεύθερη βόσκηση και την λαθραία υλοτομία.

- Τον ελλιπή σχεδιασμό των νέων μεγάλων έργων κλίμακας τα οποία ενώ αναβαθμίζουν σε μια άμεση προοπτική τη δυναμική ανάπτυξης της περιφέρειας, εν τούτοις παράγουν ισχυρές τάσεις χωρικών αναδιαρθρώσεων και μετασχηματισμών που πρέπει να προληφθούν σχεδιασμένα σε λογική βιωσιμότητας και διατήρησης της φέρουσας ικανότητας του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος, καθώς και της φυσιογνωμίας του τοπίου.

- Τη μονομέρεια - μονολειτουργικότητα των επιμέρους χωρικών ενοτήτων στον τουρισμό και εν γένει τις τουριστικές δραστηριότητες, σε αντίθεση με την πολυλειτουργικότητα, την πολυαπασχόληση και την ισόρροπη ανάπτυξη.

- Την ανοργάνωτη αστικοποίηση των μεσαίων αστικών κέντρων της περιφέρειας, χωρίς ένα διαρκή έλεγχο της βιώσιμης αστικής τους ανάπτυξης σε αλληλοτροφοδότηση με τα εξαρτώμενα από αυτά μικρότερα αστικά κέντρα και οικισμούς.

- Σημειακές συγκεντρώσεις τουριστικών εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων σε περιοχές και δημιουργία προβλημάτων φόρτισης.

- Συγκρούσεις χρήσεων γης τουρισμού με παραθεριστική κατοικία και γεωργία

- Κινδύνους αλλαγής χρήσης της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας

- Κινδύνους υποβάθμισης των ακτών και των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων από έντονες και ανοργάνωτες τουριστικές δραστηριότητες και πιέσεις

- Επερχόμενοι κίνδυνοι από ανεξέλεγκτες τάσεις ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή Αρχαίας Ολυμπίας και κατά μήκος των αξόνων προσπέλασής της, με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων 2004.

Από την αδρομερή διάγνωση των κινδύνων που ελλοχεύουν ως προς τη δημιουργία προβληματικών ζωνών για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας προκύπτουν ορισμένα βασικά συμπεράσματα:

- Οι περιοχές που κυρίως διαθέτουν ουσιώδη συγκριτικά πλεονεκτήματα σε φυσικούς πόρους είναι και εκείνες που ως απόρροια της άναρχης ανάπτυξης και των σοβαρών ελλείψεων σε περιβαλλοντική τεχνική υποδομή, κινδυνεύουν να εξελιχθούν σε προβληματικές ζώνες από την άποψη ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας.

- Στο βαθμό που το πλούσιο φυσικό περιβάλλον της περιφέρειας συνιστά κεντροβαρικό χαρακτηριστικό η διατήρηση και ανανέωση του οποίου θα καθορίσει και το βαθμό τουριστικής αναβάθμισης του χώρου με ποιοτικά κριτήρια και ενσωματώνοντας την πολιτιστική διάσταση, αυτό πρέπει να αποτελέσει και τη λυδία λίθο προς την οποία μια στροφή ως προς τις προτεραιότητες προγραμμάτων και δράσεων, αναμένεται να αποδώσει με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για το σύνολο της έκτασης της περιφέρειας.

▪ Η επωφελής αξιοποίηση των πόρων του 3^{ου} ΚΠΣ για την αναβάθμιση του τουριστικού δυναμικού της περιφέρειας, αναγκαστικά διέρχεται και εξαρτάται από μια συνολική αναδιοργάνωση του περιφερειακού χώρου σε λογική βιώσιμης ανάπτυξης, με βασικό εργαλείο το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

9.6 Συμπέρασμα – Συνθετική αποτύπωση των Πλεονεκτημάτων, Ευκαιριών, Αδυναμιών, Απειλών, (SWOT ANALYSIS) της Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Στην ενότητα αυτή επιδιώκεται μια συνθετική αποτύπωση των προβλημάτων και των προοπτικών της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ως προς τη χωρική ανάπτυξη του τουρισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητές της ως προς το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό, τα ειδικότερα χαρακτηριστικά και προβλήματα των έντεκα τουριστικών ενοτήτων στις οποίες έχει διακριθεί η περιφέρεια, τέλος δε την τουριστική υποδομή και ανωδομή²⁴².

ΕΙΔΙΚΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΥΝΟΨΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ		
A.	ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ - ΑΠΕΙΛΕΣ
	<p>Τα νέα χωροταξικά και αναπτυξιακά δεδομένα ευνοούν την τουριστική ανάπτυξη στην περιφέρεια με πλέον αποδοτικό τρόπο, ειδικά δε ως προς τους φυσικούς πόρους κρίνεται αναγκαία η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό και ο εξειδικευμένος σχεδιασμός της διαχείρισής τους με:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➢ μέτρα προστασίας, εμβάθυνσης και χρηματοδότησης της πολιτικής προστασίας και αξιοποίησης, ➢ δημιουργία δικτύων οικολογικού – πολιτιστικού χαρακτήρα και σύνδεσή τους με τα περιβαλλοντικά κινήματα, 	<p>Ως προς τους φυσικούς πόρους στην περιφέρεια έχει διαπιστωθεί:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➢ Έλλειψη κατανομής επαρκών δημόσιων και ιδιωτικών πόρων για την προστασία και αξιοποίησή τους με εξειδικευμένες μορφές τουρισμού εξωστρεφούς προσανατολισμού, ➢ Έλλειψη δικτύωσης και ενοποίησης των αξιολογών στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος και συσχετισμός τους με τα πολιτιστικά δίκτυα, τόσο στον ενδοπεριφερειακό

<p>τα οικιστικά κέντρα υποστήριξης και το ενδογενές παραγωγικό δυναμικό,</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ προβολή και διεθνοποίηση της αξίας των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών με διεθνή αναγνώριση μέσα από συνεργασίες και συμπληρωματικές δράσεις με αντίστοιχα διεθνή δίκτυα προστασίας και διαχείρισης, δημιουργία δικτύων φυσιοδιφών, κ.ά. ➤ δημιουργία φορέων διαχείρισης των περιβαλλοντικά ευαίσθητων φυσικών τοπίων, σύνδεση των επιχειρησιακών προγραμμάτων με τον ηλεκτρονικό πολιτισμό, τη διαφήμιση και εν γένει την εκπαίδευση και τη γνώση, κ.ά. ➤ δημιουργία πράσινων και γαλάζιων δικτύων φυσικού περιβάλλοντος και σύνδεσή τους με τις τουριστικές ενότητες, σε συνδυασμό με μέτρα ενδυνάμωσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. ➤ ενθάρρυνση στις περιοχές περιβαλλοντικής προστασίας των οικολογικών καλλιεργειών και των ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης, αγροτουρισμού, κ.λ.π. ως μέτρο στήριξης των τοπικών παραγωγικών δικτύων. ➤ ενθάρρυνση των ειδικών – θεματικών μορφών τουρισμού (ορεινού, περιηγητικού, περιπατητικού, συνεδριακού, ιατρικού, ιαματικού, εσωτερικών υδάτων, κυνηγετικού, οικολογικού, ιαματικού, χιονοδρομικού, κ.ά.) ➤ αναβάθμιση του οικιστικού δικτύου υποστήριξης και προώθηση της συνέργιας του χώρου της πόλης με το χώρο της υπαίθρου. 	<p>χώρο, όσο και στον εθνικό.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Έλλειψη κατάλληλου μεταφορικού συστήματος εθνικής – διεθνούς – διαπεριφερειακής σημασίας που να συνδέει ισότιμα το σύνολο της έκτασης της περιφέρειας σε λογική χωρικής συνοχής και ισοτιμίας πρόσβασης, ➤ Απουσία ειδικών μορφών τουρισμού ή ελλιπής αξιοποίηση των υπαρχόντων από άποψη ανοδομής, περιορισμός δε της τουριστικής περιόδου κυρίως κατά τη διάρκεια του θέρους. ➤ Έλλειψη μέχρι σήμερα χωροταξικού σχεδιασμού και καθολικής επιβολής χρήσεων γης και ανεπάρκειες στα αστικά δίκτυα υπηρεσιών και τις εν γένει υποδομές, ➤ Αδυναμίες άσκησης μιας αξιόπιστης εξειδικευμένης πολιτικής χρήσεων και πολιτικής γης που να διασφαλίζουν τα περιβαλλοντικά ευαίσθητα οικοσυστήματα και τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, παρέχοντας ταυτόχρονα ευκαιρίες ανταπόδοσης στον τοπικό πληθυσμό με παραγωγικό χαρακτήρα, ➤ Έλλειψη συνειδητοποίησης από μεγάλες μερίδες του πληθυσμού της σπανιότητας των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος της περιφέρειας, με αποτέλεσμα να ασκούνται πολλαπλές πιέσεις στους φυσικούς πόρους που αν συνεχιστούν θα παραβιάσουν τη φέρουσα ικανότητά τους με κινδύνους απώλειας συγκριτικών πλεονεκτημάτων.
---	--

B	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	
	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ - ΑΠΕΙΛΕΣ
	<p>Διαπίστωση αξιόλογων δυνατοτήτων τουριστικής αξιοποίησης και προβολής για την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά που η περιφέρεια διαθέτει, με εξειδίκευση της τουριστικής πολιτικής στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιφέρειας με κεντροβαρικό ρόλο του χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας.</p> <p>Ορισμένα δυνητικά πεδία παραπέρα ανάπτυξης της πολιτιστικής διάστασης στο χώρο του Τουρισμού στην περιφέρεια, είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Η ανάδειξη και προβολή της ελληνικής μυθολογίας με τις ιδιαιτερότητές της στον ενδοπεριφερειακό χώρο, ➤ Η ανάδειξη του συνόλου των αρχαιολογικών τόπων και μνημείων σε συνάρτηση με το όμορο οικιστικό δίκτυο κατά περίπτωση, ➤ Η διασύνδεση των δικτύων πολιτιστικής κληρονομιάς της Αρχαίας Ολυμπίας και εν γένει της περιφέρειας με το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας και τα λοιπά αστικά και περιφερειακά δίκτυα πολιτισμού, ➤ Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και αστικών υπηρεσιών στα οικιστικά κέντρα, η προβολή της μεσογειακής κουζίνας, διαιτητικής, γαστριμαργικής, η προαγωγή της φιλοξενίας, η διασύνδεση με τον αγροτουρισμό και τον οικολογικό τουρισμό και η δημιουργία οργανωμένων χώρων υγιεινής διατροφής και άσκησης με τη μορφή αγροτικών κτημάτων – τουριστικών καταλυμάτων, 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ελλείψεις στις υποδομές και τις υπηρεσίες στήριξης, σε συνδυασμό με ελλιπή εξωστρεφή προσανατολισμό του τουριστικού δικτύου και σοβαρές ανεπάρκειες σε εναλλακτικές – θεματικές μορφές τουρισμού. ➤ «Νεκρή» αντίληψη αξιοποίησης των αρχαιολογικών και μνημειακών χώρων χωρίς δυναμική ενσωμάτωση σύγχρονων λειτουργιών και δραστηριοτήτων ανταπόδοσης. ➤ Έλλειψη ισχυρών δικτύων συνεργασίας τουρισμού, πολιτισμού και αναψυχής ανάμεσα στις πόλεις και τις επιμέρους περιοχές της περιφέρειας και ➤ Ανεπάρκεια των πολιτιστικών εκδηλώσεων με τη μορφή των παραδοσιακών πανηγυριών ή των εκδηλώσεων θερινής αναψυχής που δεν εμπνέουν ιδιαίτερα τις νέες γενιές και δεν απηχούν σύγχρονους όρους ανάδειξης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιφέρειας. ➤ Σχετικά περιορισμένοι πόροι για τον τομέα του Πολιτισμού, περιορισμένες παρεμβάσεις για τη διάσωση και ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, καθώς και τη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, ελλείψεις υποδομών

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Η εισαγωγή του πολυθεάματος και του ηλεκτρονικού πολιτισμού εν γένει και η σύνδεσή του με την ιστορία του τόπου και των τοπικών κοινωνιών σε αλληλεξάρτηση με τις τέχνες και τις λαϊκές παραδόσεις (μουσική, κινηματογράφος, ζωγραφική, κινητοποίηση καλλιτεχνών, διαφήμιση), ➤ Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού στον ορεινό χώρο και η πληρέστερη αξιοποίηση των ιαματικών πηγών, κ.λ.π. ➤ Η αξιοποίηση της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα και η κήρυξη της πόλης των Πατρών ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2006 και τόπου διοργάνωσης των Μεσογειακών Αγώνων του 2008, ως μεγάλα πολιτιστικά, αθλητικά και επικοινωνιακά γεγονότα και πολιτιστικού γεγονότος, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες. 	<p>σύγχρονης πολιτισμικής δημιουργίας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Έλλειψη μιας σύγχρονης μουσειολογικής αντίληψης με οργάνωση διαδρομών επισκέψεων, ανάδειξη της εκπαιδευτικής τους διάστασης, καθιέρωση περιοδικών εκθέσεων, ένταξη στην καθημερινή πολιτιστική ζωή του τόπου με το άνοιγμά τους στη σύγχρονη πολιτιστική δράση, κ.λ.π.
---	---

Γ.	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	
	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ - ΑΠΕΙΛΕΣ
	<p>Οι 11 ενότητες τουριστικής ανάπτυξης που διακρίνονται στο έδαφος της περιφέρειας με κριτήρια φυσικών και πολιτιστικών πόρων, βασικής προσπέλασης, κέντρων υπηρεσιών στήριξης και ένταξης σε τουριστικά κυκλώματα καταλαμβάνουν το σύνολο του εδάφους της περιφέρειας, διαθέτουν δε πολυμορφία τουριστικών πόρων και αξιόλογες δυνατότητες συνδυασμένων τουριστικών - πολιτιστικών διαδρομών που δεν αξιοποιούνται επαρκώς.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ανισομέρειες στο εσωτερικό της περιφέρειας ως προς τον τουρισμό, παρ' όλο τον πλούτο των τουριστικών πόρων, με ανισοκατανομή και τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς τη μορφή, τις δραστηριότητες και τις τουριστικές ροές. ➤ Αδυναμία μέχρι σήμερα μιας

<p>Στο επίπεδο των τουριστικών ενότητων διαπιστώνονται αξιόλογες δυνατότητες μιας πλέον εξειδικευμένης πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης που θα λαμβάνει υπόψη τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα κάθε ενότητας, θα διαμορφώνει δε αντίστοιχα δέσμες κατευθύνσεων, οι οποίες θα αφορούν εναλλακτικά κατά κατηγορία:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ έλεγχο και οργάνωση του τουρισμού στην παράκτια περιοχή, ➤ ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή, ➤ ήπιες μορφές τουρισμού στο πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης και ανάδειξης των φυσικών πόρων με έμφαση στα σπάνια και διεθνούς αξίας φυσικά οικοσυστήματα), ➤ πληρέστερη υποστήριξη και ανάδειξη των διεθνούς και εθνικής σημασίας πολιτιστικών πόρων με δημιουργία σύγχρονων πολιτιστικών υποδομών, ➤ αναβάθμιση, εμπλουτισμό και συμπλήρωση της τουριστικής προσφοράς των αστικών κέντρων και εν γένει ανάπτυξη αστικού τουρισμού, ➤ εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού, ανάδειξη, προβολή, αξιοποίηση ειδικών τουριστικών πόρων χωρικά εντοπισμένων, ➤ εξειδίκευση του κύριου χαρακτήρα κάθε ενότητας αναπτύσσοντας εναλλακτικές μορφές θεματικού τουρισμού (ορεινός, αστικός, ιαματικός, συνεδριακός, πολιτιστικός, οικολογικός, χιονοδρομικός, εσωτερικών υδάτων, κ.ά.) 	<p>ολοκληρωμένης και εξειδικευμένης τουριστικής ανάπτυξης με εναλλακτικές μορφές τουρισμού και επιλεκτική ανάπτυξη θεματικών μορφών, με βάση τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα κάθε ενότητας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Παρ' ότι η περιφέρεια διαθέτει ποικιλία συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε κάθε μια από τις έντεκα τουριστικές ενότητες η τουριστική της ανάπτυξη παραμένει επικεντρωμένη στο μαζικό παραθεριστικό τουρισμό, ενώ οι λοιπές μορφές εμφανίζονται σχετικά περιορισμένα (ιαματικός, χιονοδρομικός, πολιτιστικός τουρισμός). ➤ Τα αναπτυγμένα είδη τουρισμού αφορούν κυρίως στον περιηγητικό, διαμετακομιστικό και παραθεριστικό οικογενειακής μορφής τουρισμό, το δε μεγαλύτερο μέρος των τουριστών φαίνεται να ανήκει στις χαμηλές εισοδηματικές.
--	---

	<p>Με βάση την αξιολόγηση και διάκριση των τουριστικών ενοτήτων σε ώριμες, δυναμικά αναπτυσσόμενες, αναξιοποίητες και δυνητικές για τουριστική ανάπτυξη διανοούνται προοπτικές χωρικής εξειδίκευσης πολιτικών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Όριμες περιοχές: έλεγχος – ρύθμιση της ανάπτυξης και εκτόνωσής της σε άλλες λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές μέσω ειδικών μορφών τουρισμού. Ποιοτική αναβάθμιση καταλυμάτων, υπηρεσιών και τουριστικών πόρων, φυσικών και πολιτιστικών. ➤ Δυναμικά αναπτυσσόμενες: ρύθμιση και οργάνωση της ανάπτυξης, διορθωτικές και συμπληρωματικές παρεμβάσεις στην τουριστική υποδομή και ανώδομη, ποιοτική αναβάθμιση καταλυμάτων, υπηρεσιών και πόρων. ➤ Αναξιοποίητες περιοχές – ορεινές όλες: ενίσχυση της παραγωγικής τους δομής και σταθεροποίησης του πληθυσμού μέσω ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων παρεμβάσεων, όχι μόνο τουρισμού, σε πρώτη προτεραιότητα. ➤ Δυνητικές για τουριστική ανάπτυξη περιοχές: σχεδιασμός ολοκληρωμένης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για υποδοχή τουριστικών δραστηριοτήτων σε Β προτεραιότητα. 	<p>Αν δεν υπάρξει σχεδιασμένη τουριστική πολιτική με χωρική εξειδίκευση στην περιφέρεια προδιαγράφονται κίνδυνοι έντασης των προβλημάτων που έχουν διαπιστωθεί στις έντεκα τουριστικές ενότητες απαξιώνοντας τις ήδη αναπτυγμένες περιοχές με μονολειτουργικότητες, ή διαιωνίζοντας την απώλεια συγκριτικών πλεονεκτημάτων στις αναξιοποίητες περιοχές.</p>
--	--	---

Πηγή: Ε.Ο.Τ. και Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

10.1 Στόχοι Προτεραιότητας Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μέσω του ΠΕΠ 2000 - 2006

Γενικός αναπτυξιακός στόχος για την Π.Ε σύμφωνα με το ΠΕΠ 2000-2006²⁴³ είναι η αξιοποίηση της κομβικής θέσης της Περιφέρειας και η ενίσχυση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων. Ο στόχος αυτός εντάσσεται στις προτεραιότητες της εθνικής πολιτικής για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας που είναι η ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών περιφερειών σε ευρωπαϊκό και διακρατικό επίπεδο.

Οι επί μέρους στρατηγικοί στόχοι αφορούν στη θέση της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης, στους Ο.Α. 2004, στη βιομηχανική αναδιάρθρωση, στους υδάτινους πόρους, στις ενδοπεριφερειακές ανισότητες, στην απασχόληση και εξειδίκευση, στην αγροτική παραγωγή και στις ορεινές περιοχές. Υπάρχουν ακόμα και ειδικότεροι στόχοι πολιτικής, που αναφέρονται στους τρεις τομείς της παραγωγής. Οι στρατηγικοί και οι ειδικότεροι αυτοί στόχοι προσδιορίζουν τους άξονες προτεραιότητας για την υλοποίηση του ΠΕΠ.

Αν και σε επίπεδο στρατηγικής το ΠΕΠ δεν αναφέρεται άμεσα στην τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας, είναι προφανές ότι στόχοι σχετικοί με τις μεταφορές και με το περιβάλλον συμβάλλουν έμμεσα αλλά καθοριστικά στην ανάπτυξη κάθε μορφής τουρισμού. Τέλος, βασική σημασία έχει ο ειδικότερος στόχος για τον τριτογενή τομέα που είναι: «η επέκταση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με έμφαση στην αξιοποίηση των εσωτερικών υδάτων, των ιαματικών πηγών και των πολιτιστικών πόρων».

Η γενική στρατηγική για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας συνοψίζεται στην *«Ανάδειξη και προβολή της περιφέρειας ως τόπου διεθνούς τουριστικού προορισμού και αύξηση της ελκυστικότητάς της στον εσωτερικό τουρισμό, με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους μέσα από τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού»*.

Για την επίτευξη της γενικής στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης της περιφέρειας προσδιορίζονται οι παρακάτω στρατηγικές επιλογές πολιτικής:

- Ανάδειξη και Προβολή του σπάνιου φυσικού οικοσυστήματος
- Ανάδειξη και Προβολή των πλούσιων πολιτιστικών πόρων
- Αναβάθμιση των οικιστικών κέντρων στήριξης και των υποδομών πρόσβασης

²⁴³ Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, «Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000 - 2006 (Αναθεωρημένο)», Ιούνιος 2004

- Αναβάθμιση της τουριστικής υποδομής και ανοδομής
 - Εκσυγχρονισμός του συστήματος παροχής τουριστικών υπηρεσιών
 - Χωρική εξειδίκευση των μέτρων υποστήριξης και των έργων και προγραμμάτων ανά τουριστική ενότητα με βάση τη φέρουσα ικανότητα και τους διατιθέμενους τουριστικούς πόρους
 - Ενθάρρυνση της δημιουργίας συμπληρωματικών και συνεργαζόμενων δικτύων ανάμεσα στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα με κοινές δράσεις που να προωθούν την εξειδίκευση προγραμμάτων και υπηρεσιών τουριστικής ανάπτυξης
- Με βάση τη γενική στρατηγική βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας οι Στόχοι Προτεραιότητας που τίθενται γενικά για το σύνολο της έκτασής της είναι:
- Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με προώθηση εναλλακτικών μορφών θεματικού τουρισμού και προβολή της περιφέρειας, ως τόπου διεθνούς και εθνικού τουριστικού προορισμού
 - Προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού ως κρίσιμου τουριστικού πόρου
 - Προστασία - ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών οικοσυστημάτων και δημιουργία ενιαίων δικτύων φυσικού περιβάλλοντος (πράσινο και γαλάζιο δίκτυο) και πολιτιστικών διαδρομών
 - Αναβάθμιση, ανάπλαση, αναζωογόνηση των οικιστικών κέντρων στήριξης και του συστήματος υποδομών και μεταφορών.

10.2 Μέτρα Πολιτικής Κατανεμημένα σε Χρονικό Ορίζοντα

Από το φάσμα των μέτρων πολιτικής που περιλαμβάνουν οι παραπάνω άξονες του ΠΕΠ, αλλά και του ΕΠΑΝ και του ΕΠΠΕΡ προκύπτει ότι η επιδίωξη για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και η δυνατότητα προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, είναι απόλυτα εφικτές. Όπως είναι γνωστό, τα μέτρα είναι έργα ή δράσεις κατά άξονα προτεραιότητας, που συγκεκριμενοποιούν την πολιτική τουριστικής ανάπτυξης κάνοντάς την εφαρμόσιμη μέσα στον χρονικό ορίζοντα της μελέτης 2000-06. Σκόπιμη πάντως είναι η έγκαιρη ολοκλήρωση του ΠΕΠ.

Η νέα περίοδος προγραμματισμού της ΕΕ 2007-13 θα διαφέρει ως προς τα κριτήρια επιλεξιμότητας των προγραμμάτων, καθώς οι εδαφικές ενότητες αναμένεται να γίνουν μικρότερες, δηλαδή περιοχές ή μικροπεριφέρειες (NUTS 4). Προς το παρόν προτεραιότητα πρέπει να έχουν τα έργα υποδομής που στηρίζουν εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην ορεινή ενδοχώρα της Περιφέρειας.

Ήδη προαναφέρθηκε ότι οι προτεινόμενες μορφές τουρισμού για την Π.Ε περιλαμβάνουν το μαζικό, τον εναλλακτικό και τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων.

Τα μέτρα των αξόνων 2, 4 και 8 του ΠΕΠ καλύπτουν εναλλακτικές μορφές, τουρισμού σημαντικές για την ισοκατανομή της κίνησης στη Περιφέρεια, όπως είναι ο πολιτιστικός τουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο αγροτουρισμός.

Ο άξονας 5 του ΕΠΑΝ και τα επί μέρους μέτρα καλύπτουν τον τουρισμό σε εθνικό επίπεδο με έμφαση στην τουριστική υποδομή, στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ), στον εναλλακτικό τουρισμό και ειδικότερα στις μαρίνες. Παράλληλα, μέτρα των αξόνων 2, 3, 7 και 8 αναφέρονται

στην αναβάθμιση των καταλυμάτων, στην ενίσχυση των τουριστικών επιχειρήσεων, στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων και στην τουριστική εκπαίδευση.

Τέλος για το περιβάλλον, το ΕΠΠΕΡ περιλαμβάνει μέτρα προστασίας του φυσικού του δομημένου και του πολιτιστικού περιβάλλοντος που έμμεσα αλλά καθοριστικά συμβάλλουν στην βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας.

10.3 Χωρική Εξειδίκευση και Προτεραιότητες Παρεμβάσεων

Οι παρεμβάσεις που προτείνονται για την βιώσιμη τουριστική της Περιφέρειας αντιμετωπίζονται σε δύο επίπεδα: του τουριστικού προϊόντος με όλες τις συνιστώσες που το διαμορφώνουν και του χώρου όπου αυτό διαμορφώνεται. Οι γενικοί στόχοι δηλαδή που αφορούν το τουριστικό προϊόν (όπως π.χ., διαφοροποίηση, εμπλουτισμός, ποιοτική αναβάθμιση, προβολή, προώθηση) διαφοροποιούνται και εξειδικεύονται σε κάθε περιοχή ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά της (τουριστικοί πόροι και βαθμός προστασίας τους, βαθμός τουριστικής ανάπτυξης, συγκριτικά πλεονεκτήματα, προβλήματα τουρισμού, φέρουσα ικανότητα κλπ.).

Διαμορφώνονται έτσι ολοκληρωμένα συμπλέγματα δράσεων που στοχεύουν στην χωρική εξειδίκευση του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας και στην προσαρμογή του στη βιώσιμη ανάπτυξη του φυσικού, κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος κάθε περιοχής. Αντίστοιχα διαφοροποιούνται και προσαρμόζονται οι επιμέρους παρεμβάσεις και οι προτεραιότητες²⁴⁴.

Οι αντιπροσωπευτικές κατηγορίες χώρου για τον τουρισμό στην Περιφέρεια διαβαθμίστηκαν ως προς την ανάπτυξη τους με ορισμένα κριτήρια: Τουριστικές Ενότητες I. ώριμες, II. δυναμικά αναπτυσσόμενες, III. Αναξιοποίητες και IV. με δυνατότητες ανάπτυξης (δυναμικές).

I. Οι ώριμες περιοχές δέχονται τις μεγαλύτερες πιέσεις και παρουσιάζουν προβλήματα και κινδύνους υποβάθμισης για το περιβάλλον και τον ίδιο τον τουρισμό. Έχουν ανάγκη επομένως ελέγχου και ρύθμισης της ανάπτυξης και εκτόνωσης της σε άλλες λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές (π.χ. ορεινή ενδοχώρα) μέσω ειδικών μορφών τουρισμού. Παράλληλα έχουν ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης των καταλυμάτων, των προσφερομένων υπηρεσιών και των τουριστικών πόρων, φυσικών και πολιτιστικών. Η προτεραιότητα όλων των παραπάνω ενεργειών θα πρέπει να θεωρηθεί άμεση.

II. Οι δυναμικά αναπτυσσόμενες περιοχές έχουν ανάγκη έγκαιρης ρύθμισης και οργάνωσης της ανάπτυξης, διορθωτικές και συμπληρωματικές παρεμβάσεις στην τουριστική ανωδομή και υποδομή καθώς και ποιοτική αναβάθμιση καταλυμάτων, υπηρεσιών και πόρων, σε πρώτη προτεραιότητα.

III. Οι αναξιοποίητες περιοχές - ορεινές όλες - έχουν ανάγκη ενίσχυσης της παραγωγικής δομής τους και σταθεροποίησης του πληθυσμού μέσω ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων παρεμβάσεων όχι μόνο τουρισμού, σε πρώτη προτεραιότητα.

²⁴⁴ Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

IV. Οι δυνητικές για τουριστική ανάπτυξη περιοχές έχουν ανάγκη σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για την υποδοχή τουρισμού σε Β' προτεραιότητα.

Αντίστοιχες παρεμβάσεις προστασίας και βιώσιμης ανάπτυξης προϋποθέτουν και οι πόροι, φυσικοί και πολιτιστικοί, ανάλογα με την σημαντικότητα και ευαισθησία τους (φυσικοί πόροι RAMSAR, NATURA 2000, πολιτιστικοί πόροι εθνικής, διεθνούς ακτινοβολίας). Οι παρεμβάσεις για την προστασία των πόρων θα πρέπει να θεωρηθούν άμεσης προτεραιότητας.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ			
	Δυνητική – Αναξιοποίητη Α	Δυναμικά Αναπτυσσόμενη Β	Υπερανπτυγμένη "Ωριμη" Γ	Δυνατότητα Ανάπτυξης Εναλλακτ. Μορφών Τουρ.
1. Τουριστικοί Πόροι	Υπαρξη αναξιοποίητου δυναμικού	Συνετή εκμετάλλευση πόρων	Υπερεκμετάλλευση πόρων – αρνητικές επιπτώσεις	Συνετή αξιοποίηση περιβαλλοντικών πόρων Δημιουργία ειδ. υποδομής ανάπτυξη ειδ. δραστηριοτήτων
2. Τοπική Οικονομία	Προβληματική π.χ. απθβιομηχανία	Συμμετοχή σε αναπτυσσόμενη απασχόληση τουρισμού	Μονοκαλλιέργεια τουρισμού – συγκυριακές εξαρτήσεις	Δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης
3. Τουριστικά Καταλύματα, ειδ. υποδομές εξυπηρέτησης	Ανάπαρκτη, ελάχιστη	Αρκετή – αυξανόμενη	Υπερσυγκέντρωση Κορεσμός Υποβάθμιση	Εμπλουτισμός συμπλήρωση εξειδίκευση
4. Προσπέλαση	Ελλιπής	Καλή	Προβλήματα συμφόρησης	Βελτίωση προσπέλασης
5. Τουριστική Κίνηση	Ανάπαρκτη, μικρή	Ανοδική	Προβλήματα εποχικότητας ανάσχεση ζήτησης	Αναζήτηση ειδικής πελατείας

Πηγή: Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2003

10.4 Οι Προοπτικές της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ενόψει της Νέας Προγραμματικής Περιόδου 2007 – 2013

Η κύρια αναπτυξιακή επιλογή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας για την Περίοδο 2007-2013 είναι η ενίσχυση της Εξωστρέφειας και της Ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Περιφέρειας, η ενίσχυση της Προσπελασιμότητας, η δημιουργία συνθηκών επιχειρηματικότητας, παράλληλα με την υποστήριξη της δημιουργίας του Δυτικού Αναπτυξιακού Μετώπου της χώρας και με κλαδικές προτεραιότητες στις Συνδυασμένες Μεταφορές, στην Καινοτομία και στην Νέα Τεχνολογία, στην Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, στον Πολιτισμό, στις Ειδικές Μορφές Τουρισμού και στην Ολοκληρωμένη Αειφόρο Αγροτική Ανάπτυξη.

Οι βασικές προτεραιότητες ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας για την περίοδο 2007 – 2013 είναι²⁴⁵:

1. Ανάπτυξη των υποδομών και των υπηρεσιών των δικτύων και η δημιουργία Αξόνων Ανάπτυξης
2. Ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της Περιφέρειας και ανάδειξη των δυναμικών κλάδων με έμφαση στην Καινοτομία και Νέα Τεχνολογία & Ενίσχυση και ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων
3. Ολοκληρωμένη Τουριστική Ανάπτυξη με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού και ανάδειξη του Πολιτιστικού και Φυσικού περιβάλλοντος, αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος
4. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και δημιουργία Τοπικών Παραγωγικών Συστημάτων
5. Αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος και Ανάπτυξη ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
6. Προώθηση της απασχόλησης και της ικανότητας πρόσβασης στην αγορά εργασίας
7. Ανάπτυξη και βελτίωση κοινωνικών υποδομών
8. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης
9. Ενίσχυση της διακρατικής, διαπεριφερειακής και διασυνοριακής συνεργασίας

10.5 Στρατηγική Τοποθέτησης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η διατύπωση σεναρίων για την τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας συνδέεται με την αναμενόμενη επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων 2004 και ειδικότερα με τον αναπτυξιακό τους «απόηχο», που εκτείνεται και πέραν του χρονικού ορίζοντα της μελέτης.

Όπως περιγράφεται και παραπάνω, το φάσμα των τεσσάρων διαφορετικών σεναρίων καλύπτει τις πιθανές εξελίξεις της τουριστικής ζήτησης μεταξύ 2003 και 2008 και περιλαμβάνει το:

1. υπεραισιόδοξο σενάριο
2. αισιόδοξο σενάριο
3. λιγότερο αισιόδοξο σενάριο
4. συγκρατημένα αισιόδοξο σενάριο

Πρόκειται επομένως για δύο μέσα (2 και 3) και δύο ακραία (1 και 4) σενάρια πιθανών εξελίξεων, μεταξύ τους διαφοροποιημένων, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις θετικών.

Η διατύπωση των σεναρίων έγινε σύμφωνα με τα εξής δεδομένα:

- α. τις βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιπτώσεις των Ο.Α. 2004 στην γενική τουριστική ζήτηση σε επίπεδο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.
- β. τον βαθμό διάχυσης της ζήτησης στους νομούς της Περιφέρειας
- γ. την ποσοτική σχέση μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών με βάση τις διανυκτερεύσεις κατά νομό.

²⁴⁵ Όπως αυτές διατυπώθηκαν από τη Γραμματεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στο 1^ο Εθνικό Αναπτυξιακό Συνέδριο για την περίοδο 2007-2013, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 16 Ιουλίου 2005

Συμπερασματικά παρατηρείται ότι με δεδομένη την θετική επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, η μέση ετήσια μεταβολή της τουριστικής ζήτησης για την περίοδο 2003-2008 θα είναι αυξητική. Έτσι, σύμφωνα με το αισιόδοξο σενάριο (2) η αύξηση των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών θα είναι 5,2% και 1,3%, αντίστοιχα, ενώ σύμφωνα με το λιγότερο αισιόδοξο σενάριο (3), η αύξηση θα είναι 3,4% και 1,3%.

Το επικρατέστερο σενάριο 2 ή 3 θα στηρίξει δυναμικά η κατάλληλη σύνθεση καθιερωμένων και νέων μορφών τουρισμού κατά περιοχή, με μακροπρόθεσμη επιδίωξη, τόσο την αύξηση του περιφερειακού εισοδήματος και της απασχόλησης, όσο και την φιλοπεριβαλλοντική διαχείριση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Με δεδομένη την οικονομία της αγοράς και την συνακόλουθη φθορά των πόρων, η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας σε περιοχές με κρίσιμη χωρητικότητα θα προστατεύσει το υπάρχον και σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητο περιβαλλοντικό απόθεμα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και θα κάνει δυνατή την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού με κύριο συστατικό στοιχείο, το περιβάλλον.

Ήδη προαναφέρθηκε ότι τα σενάρια τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας αναλύονται και κατά νομό. Ο λόγος είναι ότι οι νομοί αποτελούν κρίσιμη ενδιάμεση βαθμίδα διοίκησης στην οποία είναι δυνατή η σύνδεση και ο συντονισμός των τοπικών επιλογών με την πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης. Οι νομοί διαθέτουν ακόμα ουσιαστική προγραμματική και διοικητική δικαιοδοσία, όπως επίσης τους αναγκαίους πόρους για την εφαρμογή προγραμμάτων. Έτσι, με τελικό ζητούμενο την αποτελεσματικότητα οι προτεινόμενες μορφές τουρισμού για την Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας διαφοροποιούνται κατά νομό και περιλαμβάνουν το μαζικό, τον εναλλακτικό και τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων.

Ειδικότερα, ο μαζικός τουρισμός των παραθαλάσσιων θερινών διακοπών θα εξακολουθήσει να αναπτύσσεται στις ακτές της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Στη συνέχεια οι επιμέρους νομοί μπορούν εμπλουτίσουν το τοπικό τουριστικό προϊόν και να συμπληρώσουν τη τοποθέτησή τους, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τη μορφή τουρισμού που μπορούν να προσφέρουν καλύτερα και ανάλογα με τη σχετική διεθνή ζήτηση (κατά σειρά προτεραιότητας)²⁴⁶:

Νομός Ηλείας

- Μαζικός τουρισμός
- Πολιτισμικός-περιηγητικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Ιαματικός τουρισμός
- Συνεδριακός

Νομός Αχαΐας

- Μαζικός τουρισμός
- Αστικός τουρισμός-Ειδικές εκδηλώσεις (Καρναβάλι)
- Ορεινός-Χιονοδρομικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός

Νομός Αιτωλοακαρνανίας

- Μαζικός τουρισμός
- Οικολογικός τουρισμός

²⁴⁶ Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

- Θαλάσσιος τουρισμός
- Αγροτικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Τουρισμός περιπέτειας

Ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων και επομένως μικρών αριθμών θα προωθείται κατά περίπτωση, ανάλογα με την ενεργό και δυναμική τουριστική ζήτηση.

10.6 Προτεινόμενες Παρεμβάσεις Τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Συσχετίζοντας τους στόχους και τους αξονες προτεραιότητας του ΠΕΠ, του ΕΠΑΝ και του ΕΠΠΕΡ που αναφέρονται στα προηγούμενα υποκεφάλαια με τους προτεινόμενους στόχους προτεραιότητας και τους προτεινόμενους αξονες δράσης, οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας συνοψίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι προτεινόμενες 10 παρεμβάσεις για την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι:

1. Προστασία, ανάδειξη φυσικών τουριστικών πόρων
2. Προστασία, ανάδειξη πολιτιστικών τουριστικών πόρων
3. Οργάνωση, στήριξη, προβολή μεγάλων εκδηλώσεων Περιφέρειας (Αρχαία Ολυμπία - Ολυμπιακοί Αγώνες 2004, Πάτρα-Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης 2006).
4. Έλεγχος, οργάνωση, συμπλήρωση τουριστικής προσφοράς (καταλύματα, επιχειρήσεις, υπηρεσίες, υποδομές-αστική, τεχνική, ειδική τουριστική)
5. Ποιοτική αναβάθμιση, εμπλουτισμός τουριστικού προϊόντος (ανωδομές, υποδομές, υπηρεσίες)
6. Διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος-ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιος, συνεδριακός, χιονοδρομικός, οικοτουρισμός, ιαματικός, τουρισμός πόλεως, πολιτιστικός τουρισμός, αγροτουρισμός, δραστηριότητες ορεινού χώρου, νερού κλπ)
7. Ενίσχυση ορεινών περιοχών, ολοκληρωμένες παρεμβάσεις
8. Ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων.
9. Προβολή τουριστικού προϊόντος
10. Τουριστική εκπαίδευση, κατάρτιση απασχολούμενου δυναμικού

10.7 Αξονες Προβολής Μορφών Τουρισμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Στις πρώτες ενότητες της παρούσας μελέτης παρουσιάστηκαν η γενική φυσιογνωμία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και οι διατιθέμενοι φυσικοί, πολιτιστικοί και τουριστικοί πόροι, δόθηκαν στοιχεία της τουριστικής προσφοράς (τουριστικά καταλύματα, μορφές τουριστικού προϊόντος) και της τουριστικής ζήτησης (μεγέθη τουριστικής κίνησης, προέλευση και προφίλ τουριστών) και ακόμη, αναλύθηκαν τα προβλήματα και οι δυνατότητες της τουριστικής ανάπτυξης.

Σε αυτή την ενότητα της μελέτης επιχειρείται η σύνδεση μεταξύ των παραπάνω στοιχείων και των δραστηριοτήτων για την τουριστική προβολή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Έτσι, για κάθε μορφή τουριστικού προϊόντος δίδονται επιγραμματικά βασικοί άξονες, οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη για το πρόγραμμα της τουριστικής προβολής, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ως προς το αντικείμενο του προγράμματος, δηλαδή «τι να προβληθεί» και «σε ποιους να απευθυνθεί». Ο συγκεκριμένος τρόπος προβολής, δηλαδή το «πώς», αποτελεί καθαρά αντικείμενο του σχεδιασμού που θα ακολουθήσει και βέβαια, δεν αντιμετωπίζεται στα πλαίσια της μελέτης αυτής.

Στον Πίνακα 10.1 δίδονται, σύμφωνα με τα παραπάνω, οι προτεινόμενοι βασικοί άξονες του προγράμματος τουριστικής προβολής της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.1
Προτεινόμενοι άξονες ανάμορφή τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Μορφή τουριστικού προϊόντος	Αντικείμενο προβολής	Κοινό - Στόχος
Πολιτιστικός τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Παλιπαστικοί χώροι, μνημεία και εκδηλώσεις • Ιστορικά μνημεία • Συνδυασμός με άλλες μορφές τουρισμού • Θετικά στοιχεία ξενοδοχειακής υποδομής 	<ul style="list-style-type: none"> • Ευρύ κοινό • Επιχειρηματικός κόσμος • Διάφοροι σύλλογοι • Τουριστικά γραφεία • Εκπαιδευτικά ιδρύματα • Αλλοδαπός τουρισμός
Τουρισμός θαλάσσιων διακοπών	<ul style="list-style-type: none"> • Παραλίες καλύψης και περιβάλλον • Ψάρεμα • Θαλάσσια σπορ (π.χ. καταδύσεις, κωπηλασία ισποσανίδα, ισποηλασία κλπ) • Μαρίνα - Ιστιοπλοΐα • Συνδυασμός με υπόλοιπες μορφές τουρισμού • Θετικά στοιχεία ξενοδοχειακής υποδομής 	<ul style="list-style-type: none"> • Ευρύ κοινό • Επιχειρηματικός κόσμος • Διάφοροι σύλλογοι, συμπεριλαμβανομένων των αθλητικών • Τουριστικά γραφεία • Σύλλογοι προσωπικού μεγάλων οργανισμών • Τουριστικές αγορές εξωτερικού
Ιαματικός - τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Ειδική σύνθεση και θεραπευτικές ιδιότητες ιαματικού νερού κάθε πηγής. • Θετικά στοιχεία ξενοδοχειακής υποδομής • Αναψυχή, συμπεριλαμβανομένης της απόλαυσης του φυσικού περιβάλλοντος δυνατοτήτων ψυχαγωγίας κλπ. • Συνδυασμός θεραπειών με επίσκεψη χώρων και μνημείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος 	<ul style="list-style-type: none"> • Άτομα που έχουν ανάγκη θεραπείας • Άτομα ή οργανώσεις που λαμβάνουν σχετικές αποφάσεις (ιατροί και ιατρικοί σύλλογοι, ασφαλιστικά ταμεία, σύλλογοι συνταξιούχων ή προσωπικού μεγάλων οργανισμών, Κ.Α.Π.Η κλπ.) • Αλλοδαπός τουρισμός
Συνεδριακός τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Θετικά στοιχεία τεχνικής υποδομής • Θετικά στοιχεία ξενοδοχειακής υποδομής • Φυσικά και πολιτιστικά αξιοθέατα της περιοχής • Βραδινή διασκέδαση και καλό φαγητό 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρηματικός κόσμος • Επαγγελματικές, επιστημονικές και άλλες οργανώσεις.

<p>Αγροτουρισμός Οικοτουρισμός Περιηγητικός τουρισμός Ορεινός τουρισμός</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Φυσικό περιβάλλον (δάση, ποταμοί κλπ.) • Υγιεινό κλίμα (για απλή παραμονή ή αθλητισμό) • Παραδοσιακό χρώμα • Τοπικά προϊόντα και γεύσεις • Καταλύματα (όπου υπάρχουν) • Διαδρομές και μονοπάτια • Διάβαση παραγγών, επισκέψεις στη λαϊών • Ορειβασία - Αναρρίχηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Ευρύ κοινό • Επιχειρηματικός κόσμος • Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (μαθητές - σπουδαστές) • Οργανώσεις ευαίσθητοποιημένες στο περιβάλλον (οικολογικές, φυσιολογικές) • Διάφοροι σύλλογοι, συμπεριλαμβανομένων των αθλητικών, ορειβατικών, κυνηγετικών κλπ. • Τουριστικά γραφεία, γενικά και εξειδικευμένα (π.χ. για trekking, πουρταζο - hike κλπ.)
---	--	---

<p>Χιονοδρομικός τουρισμός</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Θετικά στοιχεία χιονοδρομικού κέντρου (χρόνος αναμονής, ασφάλεια, κλίμα, φιλικό περιβάλλον) • Συνδυασμός με άλλες ειδικές αθλητικές δραστηριότητες (τεκίαζο, κλπ.) • Συνδυασμός με άλλες μορφές ήπιου ορεινού τουρισμού (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός) • Συνδυασμός με πολιτιστικό τουρισμό. • Θετικά στοιχεία ξενοδοχειακής υποδομής 	<ul style="list-style-type: none"> • Ευρύ κοινό • Επιχειρηματικός κόσμος • Ομογενείς • Διάφοροι σύλλογοι (αθλητικοί, ορειβατικοί κλπ.) • Σχολεία • Τουριστικά γραφεία
--------------------------------	---	---

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

10.8 Ενέργειες για Ειδικά Τμήματα της Τουριστικής Αγοράς

Στο πλαίσιο της διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας, ειδική έμφαση δίνεται τα τελευταία χρόνια σε δύο μορφές εναλλακτικού τουρισμού, που καλύπτουν διακεκριμένα τμήματα της τουριστικής αγοράς. Αυτές οι κατευθύνσεις αφορούν το συνεδριακό και το σχολικό τουρισμό και είναι ανάλογες αντίστοιχων κατευθύνσεων και ενεργειών οι οποίες έχουν προταθεί και υλοποιηθεί με επιτυχία από άλλους τουριστικούς προορισμούς της χώρας²⁴⁷.

Η Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας θα μπορούσε να αξιοποιήσει αποτελεσματικά την υπάρχουσα υποδομή για συνεδριακό τουρισμό. Υπάρχουν χιλιάδες συνέδρια που διοργανώνονται, ετησίως. Συνήθως αυτά τα οποία στοχεύονται από τους διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι ένας μικρός αριθμός πολύ μεγάλων συνεδρίων τα, οποία μεταξύ άλλων, απαιτούν ιδιαίτερους συνεδριακούς χώρους.

Επίσης, το Πανεπιστημιακό Συγκρότημα της Πάτρας, καθώς και η Ακαδημαϊκή κοινότητά της θα μπορούσε να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος για την ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού. Το αυτό ισχύει και για την Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία. Η διοργάνωση θερινών μαθημάτων, π.χ. στην Αρχαία Ολυμπία, από κορυφαία Πανεπιστήμια της Ελλάδος και του Εξωτερικού, δίνουν μία ένδειξη για έναν άξονα συστηματικότερης μελλοντικής τουριστικής ανάπτυξης.

Επί πλέον, υπάρχει, προφανώς, και η δυνατότητα προσέλκυσης μεγαλύτερου αριθμού μικρότερων συνεδρίων, για την οποία προσφέρεται ιδιαίτερα η ξενοδοχειακή υποδομή της Δυτικής Ελλάδας. Προς τον σκοπό αυτό απαιτείται εξειδικευμένη διαφήμιση σε ειδικό τύπο και σε επιστημονικά, κλαδικά ή άλλα

²⁴⁷ Εφημερίδα Εξπρές, «Πάτρα - Δυτική Ελλάδα», Ειδική Έκδοση, Απρίλιος 2006

περιοδικά φορέων που είναι οι φορείς που παίρνουν τις βασικές αποφάσεις για την χώρα ή τον προορισμό που θα γίνει το συνέδριο.

Επίσης, ιδιαίτερα αποτελεσματική κρίνεται η προβολή μέσω Ίντερνετ, πολύ περισσότερο απ' ό τι στον μαζικό τουρισμό, ενώ θα βοηθούσαν καταχωρήσεις σε διεθνή περιοδικά και εφημερίδες πολιτικής και οικονομικής ενημέρωσης υψηλού κύρους.

Καταλυτικής σημασίας για την ανάπτυξη Συνεδριακού Τουρισμού είναι η ύπαρξη μιας σειράς από προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι ακόλουθες:

1. Ύπαρξη κατάλληλης ξενοδοχειακής και συνεδριακής υποδομής
2. Ύπαρξη εξειδικευμένης Συνεδριακής Υποδομής και Τεχνογνωσίας.
3. Πανεπιστημιακή Παρουσία

Αναφορικά με το σχολικό τουρισμό, τα αρχαιολογικά, ιστορικά και πολιτιστικά δεδομένα της Δυτικής Ελλάδας την καθιστούν εξαιρετικά πλεονεκτική σε σχέση με αυτή τη μορφή τουρισμού.

Αυτό το τμήμα της τουριστικής αγοράς, έχει και ιδιαίτερο στρατηγικό ενδιαφέρον γιατί αυξάνει την πιθανότητα σημαντικού αριθμού επαναληπτικών επισκέψεων στην περιοχή, σε διαφορετικές και πλέον εύπορες περιόδους της ζωής των νεαρών μαθητών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Γαλλικό Atena, το οποίο λειτουργεί, μεταξύ άλλων, σαν εξειδικευμένος tour operator, για την οργάνωση επισκέψεων στην Ελλάδα, κυρίως στην κλασσική διαδρομή, Γάλλων μαθητών που έχουν επιλέξει προς εκμάθηση τα Αρχαία Ελληνικά. Στο πρόγραμμα του εν λόγω φορέα, για δεκαετίες περιλαμβάνεται επίσκεψη και παραμονή στην Αρχαία Ολυμπία.

Επίσης, η προσέλκυση μαθητών από την Ιταλία παρουσιάζει μια σειρά από πλεονεκτήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΑΡΑΞΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΜΙΑΣ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

11.1 Λόγοι που κάνουν Επιτακτική την Άσκηση Τουριστικής Πολιτικής

Όπως σε μια μικτή οικονομία έτσι και στην τουριστική οικονομία τα οικονομικά προβλήματα του τουρισμού αντιμετωπίζονται βασικά διαμέσου του μηχανισμού της τουριστικής αγοράς²⁴⁸, τόσο της διεθνούς όσο και της εγχώριας. Έτσι, λοιπόν, η αντιμετώπιση των βασικών οικονομικών προβλημάτων του τουρισμού, δηλαδή της επίτευξης της άριστης κατανομής ή χρησιμοποίησης των διαθέσιμων τουριστικών πόρων μεταξύ των διαφόρων εναλλακτικών χρήσεων, η διατήρηση της σταθερότητας της τουριστικής οικονομίας, η ανάπτυξη ή μεγέθυνση της τουριστικής και κατ' επέκταση της παραγωγικής της δυνατότητας, καθώς επίσης η δίκαιη διανομή του τουριστικού εισοδήματος και πλούτου επαφίονται στο μηχανισμό της τουριστικής αγοράς. Θα πρέπει, όμως, στο σημείο αυτό να παρατηρηθεί ότι στην πράξη έχει αποδειχτεί ότι η ατελής τουριστική αγορά αδυνατεί να επιλύσει ικανοποιητικά και αυτά ακόμα τα βασικά προβλήματα της τουριστικής οικονομίας. Αυτές ακριβώς τις ατέλειες ή αδυναμίες της τουριστικής αγοράς έρχεται η πολιτική εξουσία να θεραπεύσει ή διορθώσει στο μέτρο του εφικτού με την άσκηση τουριστικής πολιτικής δηλαδή με τη συστηματική και εσκεμμένη ρυθμιστική επέμβασή της σε αυτήν.

Όλες οι πολιτικές εξουσίες σήμερα παρεμβαίνουν συστηματικά και εσκεμμένα μεταξύ άλλων και στην τουριστική οικονομία των χωρών τους, επειδή διαφορετικά δεν επιτυγχάνονται ορισμένοι καθορισμένοι στόχοι και κυρίως βασικοί. Με άλλα λόγια ασκούν τουριστική πολιτική. Οι αποφάσεις, όμως, των πολιτικών εξουσιών, για την άσκηση τουριστικής πολιτικής, πρέπει απαραίτητα να στηρίζονται στην ανάλυση της τουριστικής οικονομίας και στην εκτίμηση της μελλοντικής εξέλιξής της σε ορισμένο τόπο και χρόνο.

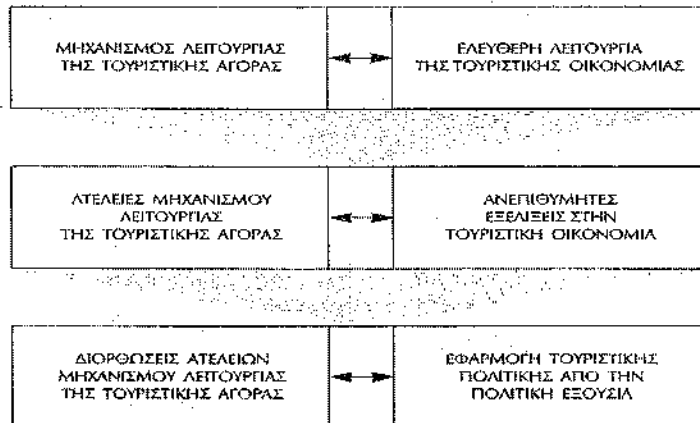
Η τουριστική πολιτική, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μια μέθοδος συστηματικής και εσκεμμένης ρυθμιστικής επέμβασης της πολιτικής εξουσίας στην τουριστική οικονομία μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, επιβάλλεται κάθε φορά που στην τουριστική αγορά δημιουργούνται ανεπιθύμητες καταστάσεις, να παρεμβαίνει ρυθμιστικά για να τις αντιμετωπίσει, όπως ήδη ειπώθηκε, στο μέτρο του εφικτού. Συγκεκριμένα για κάθε ανεπιθύμητη κατάσταση, που δημιουργείται στην τουριστική οικονομία, η πολιτική εξουσία λαμβάνει τα κατάλληλα κατά περίπτωση μέτρα για να αντιμετωπίσει και εξουδετερώσει τις όποιες επιπτώσεις της στην τουριστική οικονομία και κατ' επέκταση στην οικονομία μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Εξυπακούεται ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση μιας ανεπιθύμητης κατάστασης στην τουριστική

²⁴⁸ Κώτης Γ. και Πετράκη Α., «Εισαγωγή στην Οικονομική, Βασικές έννοιες και Μικροοικονομική», Τόμος Α', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985

οικονομία συνεπάγεται τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων. Κατά συνέπεια η αποτελεσματική αντιμετώπιση μιας ανεπιθύμητης κατάστασης στην τουριστική οικονομία εξαρτάται απόλυτα από την αποτελεσματικότητα του μέτρου ή των μέτρων που θα επιλεγούν και χρησιμοποιηθούν μεμονωμένα ή συνδυασμένα προς το σκοπό αυτό. Γι' αυτό και πρέπει η πολιτική εξουσία να γνωρίζει εκ των προτέρων τις πιθανές συνέπειες από την εφαρμογή των μέτρων, δηλαδή τα αναμενόμενα αποτελέσματα, προκειμένου να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο αυτά είναι επιθυμητά.

Εξ' όσων εκτέθηκαν πιο πάνω γίνεται ολοφάνερο ότι ο κρατικός παρεμβατισμός στην τουριστική οικονομία και συγκεκριμένα στη ελεύθερη λειτουργία του μηχανισμού της τουριστικής αγοράς, προκειμένου να θεραπεύσει ή διορθώσει στο μέτρο του εφικτού τις όποιες ατέλειες ή αδυναμίες του, δικαιολογείται απόλυτα (Διάγραμμα 11.1).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.1
Η αιτιολόγηση της τουριστικής πολιτικής

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Η τουριστική πολιτική ενός σύγχρονου κράτους με μικτή οικονομία ασκείται, όπως είναι γνωστό, από την πολιτική του εξουσία, δηλαδή την εκάστοτε κυβέρνησή του, και υλοποιείται διαμέσου των αρμόδιων οργάνων του κρατικού μηχανισμού.

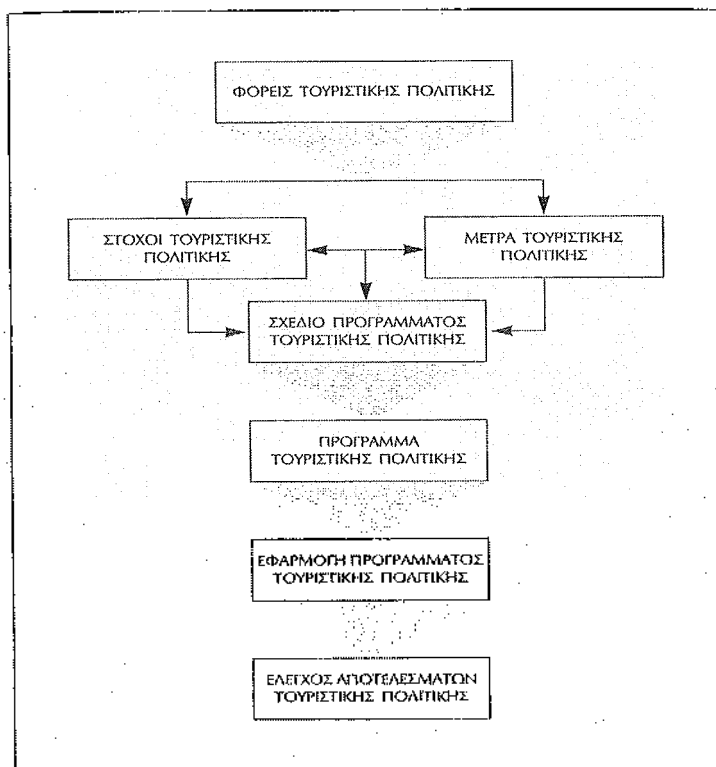
Με την ιδιότητα του καθ' ύλην αρμόδιου εκτελεστικού οργάνου μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, η κυβέρνησή της, δηλαδή η εκάστοτε πολιτική της εξουσία, αποτελεί χωρίς άλλο το σημαντικότερο φορέα της τουριστικής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει, βασικά, γιατί, κάτω από τις συνθήκες που έχουν σήμερα διαμορφωθεί, τόσο η χάραξη όσο και η εφαρμογή της τουριστικής πολιτικής διενεργείται τυπικά και ουσιαστικά από την πολιτική εξουσία και τα θεσμοθετημένα όργανά της. Με άλλα λόγια σε αυτήν ανήκει σε τελευταία ανάλυση η ευθύνη της χάραξης και εφαρμογής της²⁴⁹.

Σε μια διαδικασία που ακολουθείται εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας, προκειμένου να διαμορφώσει αυτή την επιθυμητή τουριστική πολιτική (Διάγραμμα 11.2), ο συνδυασμός των στόχων που έχει καθορίσει αυτή, από τη μια πλευρά, και από την άλλη τα μέτρα που έχει επιλέξει για να τα χρησιμοποιήσει, προκειμένου να

²⁴⁹ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

τους πετύχει, διατυπώνεται, όπως είναι γνωστό, σε ένα πρόγραμμα, το πρόγραμμα τουριστικής πολιτικής και προσδιορίζεται ο χρονικός ορίζοντας της υλοποίησής του. Αν και η τουριστική πολιτική εξετάζει χωριστά τη συστηματική και εσκεμμένη ρυθμιστική επέμβαση της πολιτικής εξουσίας στην τουριστική οικονομία, δεν παύει να εντάσσεται και αυτή στο ευρύτερο πλαίσιο της οικονομικής πολιτικής που ασκεί αυτή, στην προσπάθειά της να πετύχει τους ευρύτερους οικονομικούς στόχους της²⁵⁰.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.2
Η διαδικασία διαμόρφωση της τουριστικής πολιτικής

Πηγή: Ϊδία Επεξεργασία

Ας υπενθυμιθεί ότι η διαμόρφωση της τουριστικής πολιτικής μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών επηρεάζεται, όπως ήδη ειπώθηκε, καθοριστικά από την ιδεολογική τοποθέτηση αυτών που απαρτίζουν την πολιτική εξουσία της²⁵¹.

11.2 Επιδιώξεις της Τουριστικής Πολιτικής

Βασική επιδίωξη της τουριστικής πολιτικής είναι η ποιοτική αναβάθμιση και ο εμπλουτισμός - διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος (βελτίωση του συνόλου των προσφερόμενων υπηρεσιών, ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων) ώστε να καταστεί περισσότερο ανταγωνιστικό, με παράλληλους

²⁵⁰ Βαβούρας Ιωάννης, «Οικονομική Πολιτική: Θεωρητική Εισαγωγή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985
²⁵¹ Acerenza M. A., «Planificacions Estrategica del Turismo Esquema Methodologico», Estudios Turisticos, 1985

στόχους²⁵²:

- Την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Την ανάδειξη και προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς) ως τουριστικού πόρου.
- Την ανάπτυξη των τουριστικών πόρων της αγροτικής ζώνης και των ορεινών όγκων στα πλαίσια της αειφορικής ανάπτυξης.
- Με επίκεντρο αυτούς τους στόχους διαμορφώνονται:
 - η θεσμική-κανονιστική και,
 - η αναπτυξιακή-επενδυτική
 - διάσταση της τουριστικής πολιτικής.

11.3 Δυσκολίες Εφαρμογής μιας Τουριστικής Πολιτικής

Η υιοθέτηση των παραπάνω πολιτικών σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και η ορθολογική διαχείριση αυτού του τύπου τουριστικών προϊόντων παρουσιάζει μια σειρά από δυσκολίες εφαρμογής όπως:

- Η ανεπαρκής χρηματοδότηση, δεδομένης της έλλειψης χρηματοδοτικών πόρων από την τοπική αυτοδιοίκηση και τις τουριστικές οργανώσεις.
- Η ύπαρξη επενδυτικών τουριστικών σχεδίων δομικά και λειτουργικά ασύνδετων με την υφισταμένη κατάσταση, ελλείπει άρθρων και ικανοποιητικών μελετών.
- Η ανυπαρξία του κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού.
- Η έλλειψη σύγχρονων μεθόδων διοίκησης.
- Η απουσία μεσοπρόθεσμων προβλέψεων σχετικά με τις ελλείψεις που επηρεάζουν τον τόπο υποδοχής των τουριστών.
- Η εμμονή των τοπικών κοινωνιών (κυρίως αγροτικών) στο ισχύον παραγωγικό σύστημα και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής.
- Η αδυναμία πρόσβασης και επικοινωνίας με το διεθνή τουριστικό χώρο.
- Η αδυναμία ενσωμάτωσης στην τουριστική παραγωγή των πολιτιστικών και κοινωνικών πόρων.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν την αδυναμία επεξεργασίας και εφαρμογής μιας τουριστικής πολιτικής κατεξοχήν προσανατολισμένης στο "νέο μοντέλο" (εναλλακτικό), προβάλλοντας παράλληλα την ανάγκη διαφοροποίησης και ορθολογικότερης διαχείρισης του "κυρίαρχου μοντέλου".

Όμως οι πολιτικές των διακοπών που προσανατολίζονται στην ανάπτυξη του "νέου μοντέλου" και στην αναδιάρθρωση και ποιοτική βελτίωση του "κυρίαρχου μοντέλου" οφείλουν να λάβουν επίσης υπόψη τους έναν αριθμό μεταβλητών συναφών με τις ιδιαιτερότητες του τουριστικού προϊόντος της χωρικής ενότητας υποδοχής των τουριστών και τις επικρατούσες τοπικές συνθήκες.

Η τουριστική πολιτική για να είναι αποτελεσματική, πρέπει οπωσδήποτε να είναι σωστά προγραμματισμένη. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της τουριστικής πολιτικής είναι η στρατηγική που επιλέγεται γι' αυτόν το σκοπό από την πολιτική εξουσία να είναι η άριστη και κυρίως να είναι ρεαλιστική, δηλαδή εφαρμόσιμη. Και ακόμα να υλοποιείται μέσα από τον ανοικτό

²⁵² Mathieson A. and Wall G., «Tourism: Economic, Physical and Social Impacts», Longman Scientific and Technical, Harlow, Essex, 1987

προγραμματισμό της τουριστικής πολιτικής, ή διευρυμένο όπως θα τον χαρακτηρίζουμε στο εξής, και να βασίζεται στις αρχές της συνεργασίας και της συλλογικής απόφασης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οδηγεί σε μια αποδυνάμωση και υποβάθμιση του ρόλου που διαδραματίζει η πολιτική εξουσία ενός κράτους, σαν ο κυριότερος φορέας της τουριστικής πολιτικής που είναι²⁵³.

11.4 Σύγχρονες Αντιλήψεις για το Ρόλο της Τουριστικής Πολιτικής

Ας σημειωθεί ότι ο διευρυμένος (ανοικτός) προγραμματισμός της τουριστικής πολιτικής πρέπει να βασίζεται στον αποκεντρωμένο μέχρι και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης σχεδιασμό της και να πραγματοποιείται με συμμετοχικές διαδικασίες, ως προς τη λήψη αποφάσεων. Σε ό,τι αφορά δε στις τελικές επιλογές στρατηγικών, θα πρέπει αυτές να οριστικοποιούνται αφού προηγούμενα αξιολογηθούν από την πολιτική εξουσία και οι προτάσεις στρατηγικών των περιφερειακών υπηρεσιών της κεντρικής διοίκησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των άλλων φορέων της τουριστικής πολιτικής.

Ο διευρυμένος προγραμματισμός της τουριστικής πολιτικής πρέπει να αποβλέπει μεταξύ άλλων και στην ευαισθητοποίηση των πληθυσμών της περιφέρειας σε προβλήματα τουριστικής ανάπτυξης που τους απασχολούν, καθώς επίσης στην ενεργοποίησή τους για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους, που όμως σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να είναι αποκομμένη από την αντιμετώπιση των προβλημάτων άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και κυρίως των βασικών" δηλαδή της γεωργίας με την ευρύτερη έννοια του όρου και της βιομηχανίας. Γι' αυτόν το λόγο τα προγράμματα τουριστικής πολιτικής που αποτελούν προϊόντα του διευρυμένου προγραμματισμού, πρέπει απαραίτητα να εντάσσονται στα τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και διαπεριφερειακά προγράμματα οικονομικής πολιτικής, η δε υλοποίησή τους να επιχειρείται μεθοδικά και αρμονικά μέσα από αυτά²⁵⁴.

Επίσης θα πρέπει να ειπωθεί ότι η επεξεργασία και κατάρτιση ενός μεμονωμένου προγράμματος τουριστικής πολιτικής, δεν αποτελεί επιστημονικό τρόπο οργάνωσης της δράσης που αναπτύσσει ένα σύγχρονο κράτος στην οικονομία του. Έχει αποδειχτεί στην πράξη ότι η μη υιοθέτηση της έννοιας του ολοκληρωμένου προγραμματισμού της οικονομικής δράσης του κράτους μπορεί να έχει ανεπιθύμητες επιπτώσεις στην οικονομία του. Αντίθετα, η υιοθέτησή του παρέχει τη δυνατότητα να διαγράφεται με σαφήνεια η δράση που αναπτύσσει το κράτος σε όλους τους κλάδους της οικονομικής του δραστηριότητας και τομείς της οικονομίας του κατά τρόπο ενιαίο και να εξετάζεται η οικονομική του δράση πάντα σε συνδυασμό προς αυτούς²⁵⁵.

²⁵³ Ε.Ο.Τ., «Τουρισμός '85: Ανάπτυξη - Συμμετοχή - Ποιότητα Ζωής», Εκδόσεις Ε.Ο.Τ., Αθήνα 1985

²⁵⁴ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999

²⁵⁵ Θεοφανίδης Σταύρος, «Θεωρία και Πρακτική της Οικονομικής Πολιτικής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1971

11.5 Τα Κυριότερα Συστατικά Στοιχεία του Προγράμματος Τουριστικής Πολιτικής

Το πρόγραμμα τουριστικής πολιτικής, που αποτελεί μια αποτελεσματική μέθοδο λήψης ορθολογιστικών αποφάσεων από την πολιτική εξουσία προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης ή μεγέθυνσης της τουριστικής οικονομίας σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδοι πρέπει απαραίτητα να περιέχει ορισμένα στοιχεία (Διάγραμμα 11.3), τα κυριότερα από τα οποία είναι τα εξής:

(α) **Στόχους:** αυτοί αποτελούν έκφραση των σκοπών της τουριστικής πολιτικής σε κατώτερο επίπεδο αφαίρεσης. Οι στόχοι είναι, όπως ήδη ειπώθηκε, ποσοτικοποιημένοι, δηλαδή έχουν αποκτήσει συγκεκριμένη ποσοτική ή αριθμητική αξία και αναφέρονται σε ορισμένη χρονική περίοδο.

(β) **Μέτρα:** αυτά επιλέγονται και χρησιμοποιούνται για την επίτευξη των καθορισμένων στόχων του προγράμματος τουριστικής πολιτικής. Τα μέτρα αποτελούν, όπως ήδη ειπώθηκε, επιλογές συγκεκριμένων μέσων, για την επίτευξη ενός ή περισσότερων στόχων.

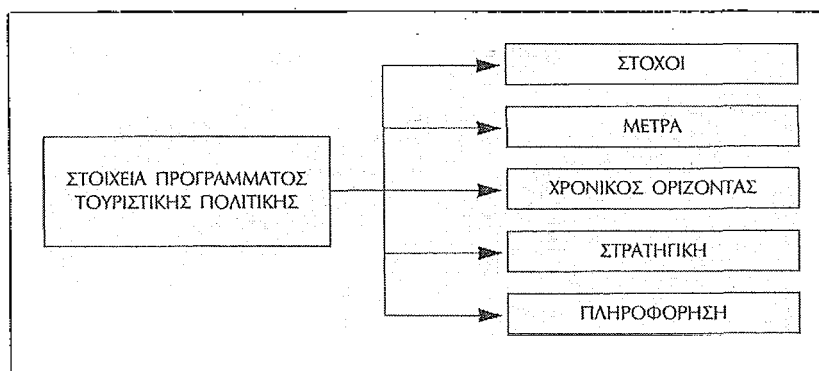
(γ) **Χρονικό Ορίζοντα:** αυτός προσδιορίζει τη χρονική περίοδο, στη διάρκεια της οποίας πρέπει να επιτευχθούν οι καθορισμένοι στόχοι του προγράμματος τουριστικής πολιτικής. Ο χρονικός αυτός ορίζοντας μπορεί να είναι βραχυχρόνιος, μεσοχρόνιος ή μακροχρόνιος.

(δ) **Στρατηγική:** αυτή αποτελεί τον τελικό συνδυασμό των στόχων που θα καθοριστούν από τη μια πλευρά και από την άλλη των μέτρων που θα επιλεγούν και χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των πρώτων και κατ' επέκταση για την υλοποίηση του προγράμματος τουριστικής πολιτικής.

(ε) **Πληροφόρηση:** αυτή μπορεί να είναι ως προς τους υφιστάμενους περιορισμούς της τουριστικής ανάπτυξης, ως προς τους ενδεχόμενους τρόπους διαχείρισης των κρίσεων στην τουριστική οικονομία, ως προς τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τη διεύρυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον τουρισμό, ως προς την ορθολογικότερη διαχείριση των διαθέσιμων τουριστικών πόρων κλπ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.3

Τα κυριότερα στοιχεία του Προγράμματος τουριστικής πολιτικής

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Αν εξετάσει κανείς ένα πρόγραμμα τουριστικής πολιτικής, θα διαπιστώσει

ότι αυτό αποτελείται βασικά από συνδυασμούς στόχων και μέτρων. Για την ακρίβεια περιέχει μια λεπτομερειακή αλλά ταυτόχρονα και αναλυτική διατύπωση των στόχων της τουριστικής πολιτικής τόσο των τελικών όσο και των ενδιάμεσων. Πέρα από αυτό, όμως, περιέχει μεταξύ άλλων και τον ακριβή χρονικό ορίζοντα, στη διάρκεια του οποίου θα επιχειρηθεί η επίτευξη των καθορισμένων στόχων με την επιλογή και χρησιμοποίηση προς το σκοπό αυτό των ενδεδειγμένων μέτρων.

Ανάλογα με το χρονικό ορίζοντα της υλοποίησης του προγράμματος τουριστικής πολιτικής καθορίζεται και αυτός των στόχων της. Εξαιρέση αποτελούν οι ενδιάμεσοι στόχοι της τουριστικής πολιτικής που πρέπει να επιτευχθούν σε βραχύτερο χρονικό ορίζοντα από αυτόν του προγράμματος τουριστικής πολιτικής, αφού η επίτευξή τους αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη των τελικών στόχων του και κατ' επέκταση για την υλοποίηση της επιθυμητής τουριστικής πολιτικής.

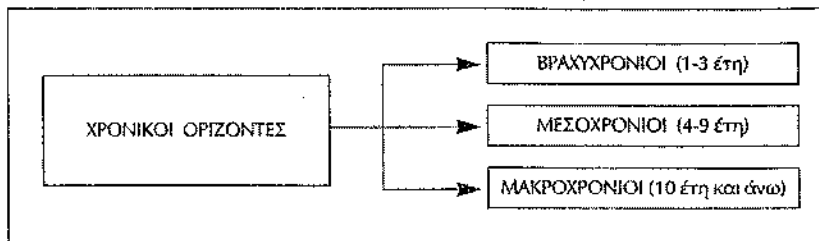
Τόσο το πρόγραμμα τουριστικής πολιτικής όσο και οι στόχοι του μπορεί να είναι βραχυχρόνιοι, μεσοχρόνιοι ή μακροχρόνιοι (Διάγραμμα 11.4). Συνήθως, όμως, είναι μεσοχρόνιοι, για τον απλούστατο λόγο ότι οι αλλαγές στον τουρισμό και στις ανάγκες ή επιθυμίες των ανθρώπων μπορεί να είναι τόσο ραγδαίες, ώστε να αναγκάσουν την πολιτική εξουσία να καθορίσει εκ νέου στόχους, καθώς επίσης να επιλέξει και χρησιμοποιήσει τα ενδεδειγμένα μέτρα για την επίτευξή τους.

Το πρόγραμμα τουριστικής πολιτικής κατά την επεξεργασία και κατάρτιση του υποβάλλεται σε λεπτομερειακό έλεγχο, προκειμένου να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο οι ενδιάμεσοι και τελικοί στόχοι του εξασφαλίζουν την άριστη χρησιμοποίηση των ανεπαρκών συνήθως διαθέσιμων τουριστικών πόρων ενός προορισμού, αν αυτοί είναι εφικτοί, δηλαδή πραγματοποιήσιμοι από άποψης διαθέσιμων τουριστικών πόρων, και τέλος αν και κατά πόσο αυτοί είναι συνεπείς μεταξύ τους.

Επίσης, θα πρέπει να ειπωθεί ότι ο τελικός συνδυασμός στόχων τουριστικής πολιτικής, από τη μια πλευρά, και από την άλλη μέτρων για την επίτευξή τους αποτελεί τη στρατηγική του προγράμματος τουριστικής πολιτικής, η οποία καθ' υπόθεση, τουλάχιστον, αποτελεί την άριστη στρατηγική.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.4

Οι χρονικοί ορίζοντες στόχων και Προγραμμάτων τουριστικής πολιτικής

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα η σημασία μιας συνεχούς βελτίωσης της αποδοτικότητας του παραγωγικού μηχανισμού μιας αναπτυσσόμενης τουριστικής οικονομίας και τούτο γιατί παρέχει τη δυνατότητα επιτάχυνσης του αναπτυξιακού της ρυθμού. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται επίσης η άσκοπη σπατάλη των ανεπαρκών συντελεστών της τουριστικής παραγωγής και όχι μόνο²⁵⁶.

²⁵⁶ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

11.6 Η Πολιτική της Τουριστικής Ανάπτυξης και οι Αντιθέσεις που Περιέχει

Κάθε τουριστική πολιτική που ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο αποτελεί τμήμα:

- Της βιομηχανικής πολιτικής, εφόσον η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα παρουσιάζει διακλαδικό χαρακτήρα.
- Της κοινωνικής και πολιτιστικής πολιτικής, όπου κύριο ρόλο διαδραματίζουν:
 - η θέση του ελεύθερου χρόνου στις σύγχρονες κοινωνίες
 - οι διαμορφούμενες σχέσεις "εργασίας - ελεύθερου χρόνου"
 - τα μοντέλα κοινωνικής δράσης
 - ο βαθμός συμμετοχής των πληθυσμών υποδοχής στην τουριστική ανάπτυξη του τόπου υποδοχής
 - η προστασία των πολιτιστικών πόρων
 - η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
 - κτλ.
- Της περιβαλλοντικής πολιτικής, όπου ένα μεγάλο αριθμό ενεργειών συγκεντρώνει:
 - η προστασία των πιο ευαίσθητων φυσικών πόρων
 - η εφαρμογή της τουριστικής χωροθέτησης
 - ο καθορισμός των σχέσεων μεταξύ του τουριστικού τομέα και των υπολοίπων παραμέτρων οικονομικής ανάπτυξης
 - κτλ.
- Του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου, όπου λαμβάνονται υπόψη:
 - η αποκέντρωση
 - ο ρόλος των δήμων και των κοινοτήτων
 - ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της ανάπτυξης
 - κτλ.

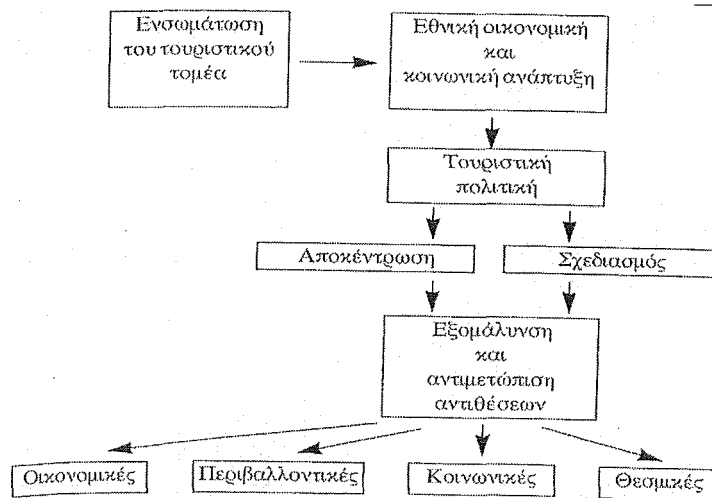
Η παραπάνω συνθετική παρουσίαση του τουρισμού συνεπάγεται μια ακολουθία μεταβολών στους φορείς άσκησης της τουριστικής πολιτικής. Η συνθετότητα του τουριστικού τομέα, σε συσχετισμό με τις χωρικές ενότητες ενεργοποίησής του, φανερώνει ότι το κύριο βάρος άσκησης της τουριστικής πολιτικής επικεντρώνεται:

- α) στην αποκέντρωση
- β) στο σχεδιασμό.

Όμως οι επιτελούμενες μεταβολές θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους μια σειρά νέων αντιθέσεων και λειτουργιών, που μπορούν να επιφέρουν στα πλαίσια των πολυσύνθετων δομών του τουρισμού, τις οποίες επηρεάζει ποικιλοτρόπως η τουριστική πολιτική.

Μεταξύ των αντιθέσεων που προκύπτουν συγκαταλέγονται οι παρακάτω (Διάγραμμα 11.5):

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.5
Τουριστική πολιτική και υφιστάμενες αντιθέσεις

Πηγή: Ηγουμενάκης Ν., «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

11.6.1 Οι περιβαλλοντικές αντιθέσεις

- Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού στα εδάφη μιας περιορισμένης σε έκταση χωρικής ενότητας.
- Η προστασία των περιβαλλοντικών πόρων καθώς και των πλέον ευαίσθητων περιοχών της χωρικής ενότητας.

11.6.2 Οι οικονομικές αντιθέσεις

- Η ανάπτυξη του τουρισμού ως "εξαγωγικού τομέα" και γενεσιουργού τομέα απασχόλησης.
- Η συνύπαρξη της οικονομικής διάστασης του τουρισμού με την κοινωνική και την πολιτιστική.
- Η διαφοροποίηση του τύπου τουριστικής ανάπτυξης ("κυρίαρχο μοντέλο"), με έμφαση στο "νέο μοντέλο" (εναλλακτικό).

11.6.3 Οι κοινωνικές αντιθέσεις

- Η συνεχής ελάττωση των κοινωνικών ανισοτήτων και η αύξηση του ποσοστού αναχώρησης για διακοπές.
- Ο πολλαπλασιασμός των επιλογών των ατόμων, ώστε η ποιότητα των διακοπών να ανταποκρίνεται περισσότερο στο "νέο μοντέλο" του "εναλλακτικού-κοινωνικού" τουρισμού, το οποίο χαρακτηρίζεται περισσότερο "ανθρωποκεντρικό" σε σχέση με το "κυρίαρχο μοντέλο" του μαζικού τουρισμού.

11.6.4 Οι θεσμικές αντιθέσεις

- Η επέκταση των λειτουργιών και των αρμοδιοτήτων των τοπικών διοικήσεων σε θέματα ανάπτυξης και χωροθέτησης.
- Η ακριβής εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών σε ευρείες χωρικές ενότητες, όπως η παράκτια ζώνη, η αγροτική ζώνη, οι ορεινοί όγκοι.
- Η αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων και πολιτικών της κεντρικής διοίκησης στις

τοπικές διοικήσεις μπορεί να ελαττώσει στο ελάχιστο τις υπάρχουσες χωρικές συγκρούσεις (μεταξύ τουριστικών παραγωγών) και να συμβάλει καλύτερα στην υλοποίηση των κυβερνητικών στόχων.

Η εξομάλυνση των αντιθέσεων που προκύπτουν προϋποθέτει ουσιαστικά μια εθνική τουριστική πολιτική, η οποία θα λαμβάνει υπόψη της την ετερογένεια και τη συνθετότητα του τουρισμού, μεταφέροντας παράλληλα αρμοδιότητες και λειτουργίες της κεντρικής διοίκησης στις περιφερειακές και τοπικές διοικήσεις²⁵⁷.

11.7 Η Σημασία και Διαδικασία του Προγραμματισμού της Τουριστικής Ανάπτυξης

Με την πλατειά έννοια του όρου, ο προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί συνειδητή προσπάθεια μιας ορθολογιστικά υπολογισμένης και καλά συντονισμένης δράσης της πολιτικής εξουσίας, που αποβλέπει στην επίτευξη ενός ή περισσότερων στόχων²⁵⁸. Κοντολογίς αποτελεί κάτω από προϋποθέσεις μια αποτελεσματική μέθοδο λήψης ορθολογιστικών αποφάσεων, εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας, προς το σκοπό της ανάπτυξης της τουριστικής οικονομίας.

Με τον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης προσδιορίζεται τόσο η ποσοτική όσο και η ποιοτική διάστασή της. Με αυτήν την έννοια, ο προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί σύνθεση των ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων δράσης της πολιτικής εξουσίας, ικανοποιεί δε από τη μια πλευρά την ανάγκη της επιστημονικής προσέγγισης στην αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων της αναπτυσσόμενης τουριστικής οικονομίας και από την άλλη την απαίτηση όλων εκείνων, που με οποιοδήποτε τρόπο ασκούν τις διάφορες οικονομικές λειτουργίες σε αυτήν, για την έγκαιρη και σωστή ενημέρωσή τους σχετικά με την τουριστική πολιτική που ασκεί η πολιτική εξουσία και τους αναπτυξιακούς στόχους τους οποίους επιδιώκει να πετύχει²⁵⁹.

Ανεξάρτητα απ' όσα εκτέθηκαν πιο πάνω, θα πρέπει να ειπωθεί ότι ο προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί χωρίς άλλο ένα χρησιμότερο «εργαλείο», στη διάθεση των πολιτικών εξουσιών, που κάτω από προϋποθέσεις μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά όχι μόνο στην ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας, αλλά και στη διόρθωση στο μέτρο του εφικτού των ατελειών ή αδυναμιών του μηχανισμού της τουριστικής αγοράς. Με την επέκταση δε της παραγωγικής δυνατότητας της αναπτυσσόμενης τουριστικής οικονομίας, θα καταστεί βαθμιαία δυνατή η παραγωγή και προσφορά περισσότερων, καλύτερων και φτηνότερων τουριστικών προϊόντων για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών και επιθυμιών των ανθρώπων, που τείνουν συνεχώς να αυξάνουν.

Με βάση την εμπειρία που αποκτήθηκε από το μικροτουριστικό και μακροτουριστικό προγραμματισμό, μπορεί ανεπιφύλακτα να ειπωθεί ότι η ορθολογιστική διαδικασία προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να περιλαμβάνει και τους δύο αυτούς τύπους προγραμματισμού. Έτσι, λοιπόν, η ορθολογιστική προσέγγιση του προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης είναι η σύνθεση του μικροτουριστικού και μακροτουριστικού προγραμματισμού σε ένα

²⁵⁷ Βαρβαρέσος Στέλιος, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

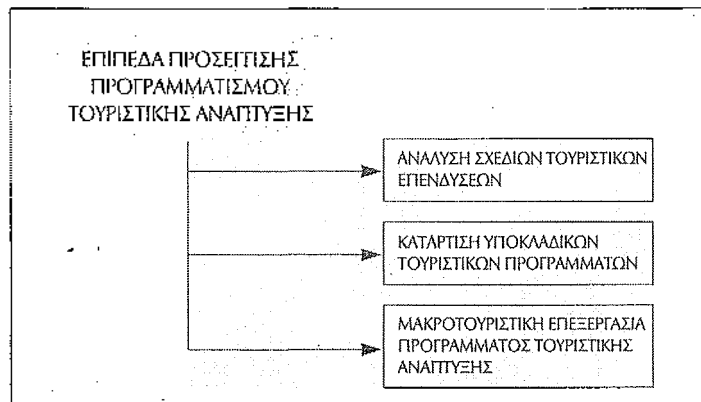
²⁵⁸ Hall P., «Theory and Regional Planning», Pemberton Books, London 1970

²⁵⁹ Θεοφανίδης Σταύρος, «Θεωρία και Πρακτική της Οικονομικής Πολιτικής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1971

ενιαίο πρόγραμμα: **το πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης**²⁶⁰.

Ας σημειωθεί ότι η όλη διαδικασία του προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης γίνεται στην πράξη σε τρία επίπεδα προσέγγισης και περιλαμβάνει την ανάλυση των σχεδίων τουριστικών επενδύσεων, την κατάρτιση υποκλαδικών τουριστικών προγραμμάτων και τη μακροτουριστική επεξεργασία του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης (Διάγραμμα 11.6).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.6
Τα τρία επίπεδα προσέγγισης του Προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης

Πηγή: Ηγουμενάκης Ν., «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

Από τα τρία αυτά επίπεδα προγραμματισμού της τουριστικής ανάπτυξης, η μακροτουριστική επεξεργασία προσφέρει το πλαίσιο των μελλοντικών εξελίξεων της τουριστικής οικονομίας, μέσα στο οποίο θα διαμορφωθούν τα διάφορα μεγέθη της, που αντιπροσωπεύουν κατά κανόνα τους τελικούς στόχους της.

Η κατάρτιση των υποκλαδικών τουριστικών προγραμμάτων, εξάλλου, προσδιορίζει με περισσότερες λεπτομέρειες τη στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης που θα εφαρμοστεί εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας στους διάφορους υποκλάδους οικονομικής δραστηριότητας της τουριστικής οικονομίας.

Επίσης, η ανάλυση των σχεδίων τουριστικών επενδύσεων υποδείχνει τα συγκεκριμένα σχέδια τουριστικών επενδύσεων που πρέπει να εκπονηθούν στην τουριστική οικονομία για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης. Έτσι, λοιπόν, η ανάλυση των σχεδίων τουριστικών επενδύσεων από τους ειδικούς επιστήμονες αποκτά ιδιαίτερη σημασία και τούτο γιατί προσδιορίζει τα τουριστικά έργα που πρέπει να εκτελεστούν, για να υλοποιηθεί στη διάρκεια του χρόνου η στρατηγική ανάπτυξης της τουριστικής οικονομίας και να ικανοποιηθούν όσο το δυνατό περισσότερο και καλύτερα γίνεται, οι πρακτικά απεριόριστες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες των ανθρώπων.

²⁶⁰ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999

11.8 Η Μεθοδολογία που Ακολουθείται συνήθως στον Προγραμματισμό της Τουριστικής Ανάπτυξης

Ο προγραμματισμός της τουριστικής ανάπτυξης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μια μέθοδος που χρησιμοποιείται από την πολιτική εξουσία για τη λήψη ορθολογιστικών αποφάσεων σχετικά με την άριστη χρησιμοποίηση ή κατανομή των διαθέσιμων τουριστικών πόρων μεταξύ των διαφόρων εναλλακτικών τους χρήσεων και με γνώμονα τόσο τις οικονομικές ωφέλειες που θα προκύψουν όσο και το οικονομικό και κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται η λήψη των αποφάσεων αυτών.

Στον προγραμματισμό της τουριστικής ανάπτυξης, η μεθοδολογία που ακολουθείται κατά το πλείστον είναι η εμπειρική, που αναπτύχθηκε μετά το τέλος των εχθροπραξιών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου στις μικτές οικονομίες του Δυτικού Κόσμου. Η μεθοδολογία αυτή βασίζεται σε μια διαρκή διαδικασία διαδοχικών προσεγγίσεων και σφαλμάτων, που κατά κανόνα ακολουθεί ορισμένα στάδια, τα οποία όμως δεν είναι πανομοιότυπα στα διάφορα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης που καταρτίζονται και εφαρμόζονται. Τα στάδια που συνήθως ακολουθούνται είναι²⁶¹:

- (α) Διάγνωση του επιπέδου ανάπτυξης της τουριστικής οικονομίας
- (β) Απογραφή των διαθέσιμων πόρων της τουριστικής οικονομίας
- (γ) Διερεύνηση των δυνατοτήτων μιας περαιτέρω ανάπτυξης της τουριστικής οικονομίας
- (δ) Διατύπωση της πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης
- (ε) Καθορισμός της στρατηγικής της τουριστικής ανάπτυξης
- (στ) Επεξεργασία των επιλογών της πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης
- (ζ) Κατάρτιση του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης
- (η) Έγκριση, κύρωση και εφαρμογή του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης
- (θ) Παρακολούθηση και έλεγχος της εφαρμογής του Προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης.

11.9 Μέτρηση των Αποτελεσμάτων του Προγράμματος Τουριστικής Ανάπτυξης

Η δυνατότητα που υπάρχει για να μετρηθεί η ανάπτυξη του τουρισμού που πραγματοποιήθηκε σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, από τότε που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά από την πολιτική της εξουσία ένα πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης, αποτελεί χωρίς άλλο ένα θέμα υψίστης σημασίας, που συνδέεται στενά με την τουριστική ανάπτυξη. Αν δεν υπάρχει δυνατότητα να μετρηθεί τόσο το μέγεθος της τουριστικής ανάπτυξης όσο και ο αναπτυξιακός ρυθμός στη χρονική περίοδο της εφαρμογής του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης και κυρίως αν δεν υπάρχει η δυνατότητα να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που καθορίστηκαν από την πολιτική εξουσία, είναι αδύνατο να καταλήξει κανείς σε συμπεράσματα και πολύ περισσότερο να κάνει

²⁶¹ ό.π.

εκτιμήσεις για μελλοντικές εξελίξεις στην τουριστική οικονομία σχετικά με την αναπτυξιακή της πορεία.

Είναι αυτονόητο ότι η δυνατότητα μέτρησης της τουριστικής ανάπτυξης προϋποθέτει την ύπαρξη ενός μέτρου. Η τουριστική ανάπτυξη συνεπάγεται, όπως ήδη ειπώθηκε, την αύξηση της παραγωγικής δυνατότητας της τουριστικής οικονομίας. Έτσι, λοιπόν, σαν μέτρο για τη μέτρηση της τουριστικής ανάπτυξης χρησιμοποιείται συνήθως ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού προϊόντος της τουριστικής οικονομίας. Ως εκ τούτου η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να εκφραστεί σαν διαχρονική μεταβολή στο πραγματικό προϊόν της και έτσι να δειχτεί η αύξηση της τουριστικής παραγωγής μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών σε μια ορισμένη χρονική περίοδο.

Οι χώρες που πληρούν το μίνιμουμ των απαραίτητων για την τουριστική τους ανάπτυξη προϋποθέσεων, την επιδιώκουν με κάθε τρόπο, επειδή θέλουν να ωφεληθούν όσο το δυνατό περισσότερο γίνεται από τα οικονομικά οφέληματα που απορρέουν από την ανάπτυξη της τουριστικής τους οικονομίας. Το αν και κατά πόσο πετυχαίνεται ο σκοπός αυτός, μπορεί μέχρι ενός σημείου να διαπιστωθεί από τις συνδυασμένες ενδείξεις ορισμένων δεικτών της τουριστικής ανάπτυξης, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι πέντε²⁶²:

(α) *Του τουριστικού ισοζυγίου πληρωμών*

(β) *Των ευκαιριών απασχόλησης που δημιουργεί ο τουρισμός*

(γ) *Της περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης*: ο τουρισμός μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να συμβάλει αποφασιστικά στην τόνωση της οικονομίας της περιφέρειας, κατ' επέκταση δε και στην ανάπτυξή της. Η ικανότητα που έχει αυτός, όταν αναπτύσσεται, να περιορίζει τις περιφερειακές ανισορροπίες και να συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη, θα επηρεαστεί από παρόμοιους παράγοντες με αυτούς που επηρεάζουν την έκταση των συναλλαγματικών εσόδων από τον τουρισμό και συγκεκριμένα από τον διεθνή τουρισμό. Εκροές συναλλάγματος, όμως, σημειώνονται τόσο σε περιφερειακό όσο και σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Η έκταση των συναλλαγματικών εκροών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη φύση της τουριστικής ανάπτυξης που επιχειρείται, στην περιφέρεια και από το αν οι συντελεστές παραγωγής, που απαιτούνται για την τουριστική ανάπτυξη, μπορούν να εξασφαλιστούν εντός της περιφέρειας ή πρέπει να εισαχθούν. Στην τελευταία περίπτωση οι εκροές από τις οικονομίες των περιφερειών μπορεί να είναι μεγάλες²⁶³.

(δ) *Της επίδρασης του τουριστικού πολλαπλασιαστή*

(ε) *Του ανταγωνισμού μεταξύ τουρισμού και άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας*:

Για να είναι εφικτή μια αντικειμενική μέτρηση της τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να είναι δυνατή η ακριβής μέτρηση της οργανικής ανάπτυξης της τουριστικής οικονομίας, δηλαδή η αύξηση της παραγωγικής δυνατότητας των μεμονωμένων τουριστικών μονάδων και κατ' επέκταση του συνόλου τους. Όπως γίνεται, όμως, αντιληπτό η συγκέντρωση τέτοιων στοιχείων κάθε άλλα παρά εύκολη είναι. Έτσι, λοιπόν, παρά το γεγονός ότι η τουριστική ανάπτυξη, θεωρητικά τουλάχιστον, αναφέρεται στην αύξηση του πραγματικού τουριστικού προϊόντος ή εισοδήματος κάτω από συνθήκες πλήρους απασχόλησης στην τουριστική

²⁶² Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

²⁶³ Pearce, Douglas G., «Tourist Development», Second Edition, Longman Scientific and Technical, Harlow, Essex 1989

οικονομία, στην πράξη τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της τουριστικής ανάπτυξης σε ορισμένο τόπο και χρόνο είναι ιστορικά. Αυτό απλά σημαίνει ότι προσδιορίζουν ποιες ποσοτικές μεταβολές σημειώθηκαν στο παρελθόν στην τουριστική οικονομία, πλην όμως σε καμιά περίπτωση δεν διευκρινίζουν αν σε αυτήν επικρατούσαν συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Συνεπώς οποιαδήποτε αύξηση στο πραγματικό τουριστικό προϊόν ή εισόδημα που πραγματοποιήθηκε σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτει με την ποσοστιαία αύξηση της παραγωγικής δυνατότητας της τουριστικής οικονομίας στην ίδια χρονική περίοδο, που δεν μπόρεσε να βεβαιωθεί και καταγραφεί. Παρ' όλα αυτά, όμως, τα ιστορικά αυτά στοιχεία μεταβολής του πραγματικού τουριστικού προϊόντος ή εισοδήματος χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση του αναπτυξιακού ρυθμού της τουριστικής οικονομίας, καθώς επίσης για τον υπολογισμό των μακροχρόνιων αναπτυξιακών τάσεων της, αλλά ακόμα και στην αποτόλμηση προβλέψεων σε ό,τι αφορά στη μελλοντική ανάπτυξή της²⁶⁴.

²⁶⁴ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

12.1 Εισαγωγή – Γενική Σύνοψη

Από τις αναλύσεις που έγιναν στα προηγούμενα κεφάλαια της μελέτης, έχει καταστεί σαφές ότι ο τουρισμός, σε γενικές γραμμές, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποτελέσει σημαντικό κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μας. Η οικονομική αυτή σημασία του τουριστικού φαινομένου, έχει γίνει πλέον συνείδηση στις πολιτικές και όχι μόνο εξουσίες του τόπου, οι οποίες καταβάλουν πολύ σοβαρές προσπάθειες, ώστε να αναπτύξουν αυτόν τον σημαντικό κλάδο δραστηριότητας όσο το δυνατόν δυναμικότερα και γρηγορότερα.

Ο σκοπός της εργασίας ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσο ο τουρισμός, μέσα από την προώθηση των εναλλακτικών μορφών του, μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξης σε εθνικό, αλλά ειδικότερα σε περιφερειακό επίπεδο (Δυτική Ελλάδα) και κάτω από ποιες συνθήκες (νομοθετικό πλαίσιο, στρατηγική ανάπτυξης, δημόσιος – ιδιωτικός τομέας, πρόγραμμα δράσης) είναι δυνατό να επιτευχθεί μια τέτοια προσπάθεια.

Το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε τα τελευταία 40 χρόνια αναμφίβολα προσέφερε πολλά. Άνοιξε νέους δρόμους για τη χώρα, έδειξε τις δυνατότητες που υπάρχουν. Δημιούργησε ένα πολυδύναμο τουριστικό τομέα. Συνέβαλε στην ανάπτυξη και την ευημερία. Ανέδειξε μια αξιόλογη επιχειρηματική κοινότητα.

Όμως, σήμερα, το τουριστικό περιβάλλον έχει αλλάξει. Αναδεικνύονται νέοι τουριστικοί προορισμοί, προκύπτουν νέες ανάγκες και απαιτήσεις, διευρύνεται ο χώρος της τουριστικής αγοράς, δημιουργούνται νέες δυνατότητες και ευκαιρίες για διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας.

Ο ανταγωνισμός σήμερα στον τομέα του τουρισμού δεν έχει την παραμικρή σχέση με αυτόν των προηγούμενων δεκαετιών. Το γεγονός αυτό δε μπορούμε να το παραβλέψουμε και να το προσπεράσουμε. Βρίσκεται μπροστά και διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην τουριστική ανάπτυξη κάθε χώρας.

Η δυνατότητα της χώρας να ανταποκριθεί στο νέο τουριστικό περιβάλλον είναι συνυφασμένη με την ανάγκη επεξεργασίας και εφαρμογής μιας νέας τουριστικής πολιτικής μακράς πνοής. Μιας πολιτικής που θα χαρακτηρίζεται από νέες ιδέες, από σχέδιο και όραμα.

Ο καθορισμός των στόχων της τουριστικής πολιτικής μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών πρέπει να γίνεται ορθολογιστικά, στηριζόμενος σε συστηματικές και σωστές προβλέψεις, που έγιναν εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας. Οι προβλέψεις αυτές διενεργήθηκαν με σκοπό την εξέλιξη των περιφερειακών μεγεθών της τουριστικής οικονομίας, αλλά και για την αξιοποίηση των συγκριτικών δυναμικών πλεονεκτημάτων που εμφανίζει κάθε περιφέρεια. Αντιθέτως, ο έλεγχος της αριστοποίησης και της συνέπειας των περιφερειακών προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, δεν είναι δυνατόν, αν προηγουμένως δεν καθοριστούν σαφώς και ακριβώς, οι στόχοι του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης της χώρας. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ο καθορισμός των στόχων ενός

προγράμματος ανάπτυξης, κρίνεται απαραίτητος για την εφαρμογή των αντίστοιχων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, αφού με τον τρόπο αυτό ελαχιστοποιούνται οι ανασταλτικοί παράγοντες, των όποιων προσπαθειών που εκδηλώνονται προς αυτή την κατεύθυνση²⁶⁵.

Οι εξειδικευμένοι στόχοι της περιφερειακής τουριστικής πολιτικής, διαμορφώνονται στα πλαίσια των δυνατοτήτων και των περιορισμών της συγκεκριμένης περιφέρειας σε ορισμένο χρόνο. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται σημαντική διευκόλυνση στην πολιτική εξουσία, για την άσκηση ελέγχου εφικτότητας των στόχων της πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης που έχει καθορισθεί. Στη συνέχεια, η εφαρμογή των περιφερειακών προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης, επιτρέπει στην πολιτική εξουσία να διαπιστώσει μεταβολές, τόσο στη δομή της τουριστικής οικονομίας (συνολικά) όσο και στις διάφορες περιφέρειες της επικράτειας μιας χώρας. Τέλος είναι σημαντικό να ειπωθεί, ότι για την εφαρμογή της συγκέντρωσης ή αποκέντρωσης της τουριστικής πολιτικής σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ στόχων που αναφέρονται σε μεγέθη της τουριστικής οικονομίας σε εθνικό επίπεδο και στόχων που αναφέρονται σε μεγέθη της τουριστικής οικονομίας σε περιφερειακό επίπεδο²⁶⁶.

12.2 Συμπεράσματα

Ο τουρισμός αποτελεί βασικό συντελεστή της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας. Μέχρι και το 1990 η τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα ήταν ταχύτερη από ότι στην Ευρώπη και στον κόσμο. Όμως, στη δεκαετία 1990-2000 παρατηρούμε ότι η μείωση του ρυθμού αύξησης των αφίξεων είναι μεγαλύτερη στην Ελλάδα, συγκριτικά με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή και παγκόσμια. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα είναι πλέον ένας ώριμος – με την έννοια του κύκλου ζωής προϊόντος – τουριστικός προορισμός, ο οποίος κινδυνεύει να εισέλθει σε περίοδο στασιμότητας, με άγνωστη διάρκεια²⁶⁷.

Αναφερθήκαμε παραπάνω και επισημάναμε το ρόλο που διαδραματίζει η τουριστική δραστηριότητα, στον τομέα της οικονομικής ζωής της χώρας.

Οι κυριότερες οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, έτσι όπως προκύπτουν μέσα από την παρούσα έρευνα, επικεντρώνονται στους ακόλουθους τέσσερις τομείς:

- Κέρδη από ξένο συνάλλαγμα
- Αύξηση των κρατικών εσόδων
- Αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων
- Τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης

Εκτός όμως από τις οικονομικές επιδράσεις του τουρισμού, υπάρχουν επιπτώσεις σε κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού ταξινομούνται στις εξής κατηγορίες:

- Μεταβολές στις κοινωνικές δομές

²⁶⁵ Κομίλης Παναγιώτης και Βαγιονής Νίκος, «Τουριστικός σχεδιασμός: Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999

²⁶⁶ Ηγουμενάκης Νικόλαος, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000

²⁶⁷ Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, «Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική και Στόχοι», Αθήνα. 2003

- Μεταβολές στη στάση και τη συμπεριφορά του τοπικού πληθυσμού
- Μεταβολές στην κλίμακα των τοπικών αξιών

Οι επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας στο περιβάλλον, γίνονται αντιληπτές μέσα από παρακάτω μεταβλητές:

- Την τουριστική μετακίνηση
- Τα τουριστικά καταλύματα
- Τις δραστηριότητες αναψυχής
- Τις μαρίνες

Τέλος, οι επιδράσεις του τουρισμού στα πολιτιστικά γεγονότα ενός τόπου, λαμβάνουν τις ακόλουθες μορφές:

- Μετατροπή του πολιτισμού σε εμπόρευμα
- Ευαισθητοποίηση των πολιτών
- Κρατική αξιοποίηση μνημείων και χώρων πολιτισμού
- Εθνικά ή διακρατικά πολιτιστικά προγράμματα
- Φθορές αρχαιολογικών, θρησκευτικών χώρων και μνημείων

Σκοπός της μελέτης ήταν να αντιληφθούμε τη σημασία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην τουριστική ανάπτυξη, αρχικά σε εθνικό και έπειτα σε περιφερειακό επίπεδο, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν, τα δεδομένα και τις συνθήκες που επικρατούν κυρίως στον ελλαδικό χώρο. Για την προώθηση της ανάπτυξης τέτοιων μορφών τουρισμού στους τουριστικούς προορισμούς, είναι απαραίτητη η υλοποίηση μιας σειράς επιβοηθητικών παραγόντων με ξεχωριστή σημασία.

Τέτοιοι παράγοντες είναι η εκπόνηση μελετών αναφορικά με την προσφορά και τη ζήτηση ενός προορισμού, η βελτίωση των ποσοστών αναχώρησης για διακοπές, σε εργάτες, νέους, πολυμελείς οικογένειες κλπ., η βελτίωση της ποιότητας διαμονής, η διασφάλιση της πολιτιστικής και κοινωνικής υπόστασης των διακοπών, η διαμόρφωση καλύτερων σχέσεων με τον πληθυσμό υποδοχής, με σκοπό την από κοινού εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, καθώς επίσης και σωστή επιλογή του τύπου διακοπών και αναψυχής.

Εκτός όμως από τους παράγοντες που μόλις αναφέραμε και που δρουν επικουρικά στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, εμφανίζονται και κάποιες μεταβλητές με περιοριστικό αναπτυξιακό χαρακτήρα.

Η πρώτη μεταβλητή που είναι η μη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις και τις ανάγκες του περιβάλλοντος (περιοχές με φυσική ομορφιά, αρχαιολογικό ενδιαφέρον, παραδοσιακούς οικισμούς), οδηγεί στην αλλοίωση και την καταστροφή του τοπίου, υποβαθμίζοντας την όποια τουριστική αξία της περιοχής.

Ο ανταγωνισμός από άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας για την εξασφάλιση γης στην περιοχή, που είναι η δεύτερη μεταβλητή, εμφανίζεται κυρίως σε μεγάλα αστικά κέντρα, σε περιοχές κοντά στα αστικά κέντρα και σε παράκτιες ζώνες.

Ο πληθυσμός, ως περιοριστικός παράγοντας, εξετάζεται μέσω της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στους ημεδαπούς και στους αλλοδαπούς, σε εθνική κλίμακα, αλλά και της σχέσης ανάμεσα στους γηγενείς κατοίκους και στους ξένους (ημεδαπούς και αλλοδαπούς) στις επιμέρους ζώνες ή περιοχές. Γενικά δεν υφίστανται πρότυπα συμπεριφοράς, όμως η ανάπτυξη ορισμένων περιοχών όπως η Ρόδος, η Κέρκυρα, η Μύκονος κλπ., μπορεί να αποτελέσει παραδείγματα προς μίμηση για άλλους προορισμούς της χώρας.

Η εποχικότητα της τουριστικής ζήτησης δεν επιτρέπει στον τουριστικό τομέα να εξασφαλίσει ετήσια απασχόληση σε όλο το εργατικό του δυναμικό (εξειδικευμένο και μη), με συνέπεια τη δυσχέρεια στην εύρεση επαρκούς και ειδικευμένου προσωπικού.

Η πέμπτη μεταβλητή αφορά τα διαθέσιμα κεφάλαια και το συναλλαγματικό κόστος. Αφενός ο τουρισμός εμφανίζει δυσκολία εξεύρεσης κεφαλαίων συγκριτικά με άλλους τομείς της οικονομίας, αφετέρου το συναλλαγματικό κόστος συχνά επανακτάται σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα.

Επίσης, υπάρχουν και άλλοι περιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης, όπως είναι το δίκτυο γενικής υποδομής και οι διοικητικές διαδικασίες.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια προϋποθέτει τη χάραξη και την εφαρμογή μιας ρεαλιστικής περιφερειακής πολιτικής, εκ μέρους της πολιτικής εξουσίας. Συμπερασματικά, οι λόγοι που συνηγορούν για την εφαρμογή μιας περιφερειακής τουριστικής πολιτικής είναι οι εξής τρεις:

- Οι ανισότητες των ευκαιριών που υπάρχουν σε διαπεριφερειακό επίπεδο και οι οποίες προκαλούν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα
- Η εξυπηρέτηση της τουριστικής ανάπτυξης των περιφερειών, με σκοπό την τόνωση των οικονομιών τους
- Ο καθορισμός των στόχων της τουριστικής πολιτικής περιορίζει, στο ελάχιστο δυνατό, όλους τους ανασταλτικούς παράγοντες και διευκολύνει την πολιτική εξουσία στην άσκηση του ελέγχου

Η επίδραση του τουρισμού στην περιφέρεια μπορεί να έχει είτε θετικό είτε αρνητικό χαρακτήρα.

Οι θετικές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη έχουν ως εξής:

- Αύξηση της ζήτησης εργασίας
- Αύξηση της ζήτησης για προϊόντα που παράγει η ίδια η περιφέρεια
- Δημιουργία εξωτερικών οικονομιών μέσω της προβολής της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου

Από την άλλη πλευρά, οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στην περιφέρεια έχουν ως ακολούθως:

- Η υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να οδηγήσει στην στενότητα ορισμένων παραγωγικών συντελεστών
- Αύξηση της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων
- Αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, διαταράσσοντας έτσι την οικολογική ισορροπία
- Διατάραξη της κοινωνικής ισορροπίας και αμφισβήτηση των παραδοσιακών αξιών

Όπως αναφέρθηκε και σε κεφάλαιο της παρούσας έρευνας, η συμβολή των αναπτυξιακών νόμων στην υλοποίηση της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής της χώρας μας είναι σημαντική, μιας και κατευθύνουν τις όποιες επενδυτικές προσπάθειες προς συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και κλάδους. Τόσο το προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο (αναπτυξιακός νόμος 2601/98) όσο και το πρόσφατο (αναπτυξιακός νόμος 3299/04), δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον τουριστικό τομέα της οικονομίας, με τη θέσπιση ειδικών ενισχύσεων (επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις τόκων, επιδοτήσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, φορολογικές απαλλαγές και ειδικά κίνητρα) αλλά και με τη χορήγηση

ενισχυόμενων δαπανών. Για καθεμιά κατηγορία δραστηριότητας (ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων, εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής κλπ.), προβλέπονται και διαφορετικές επενδυτικές δαπάνες.

Τα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου 2601/98, κρίνονται ως αδύναμα από τους επαγγελματίες του τουριστικού τομέα. Επίσης όλο και περισσότεροι είναι αυτοί οι επιχειρηματίες, που αποφεύγουν να προσφύγουν στην βοήθεια που προσφέρει ο αναπτυξιακός νόμος, με την αιτιολογία του έντονου γραφειοκρατικού χαρακτήρα που παρουσιάζουν οι διαδικασίες και τα πρότυπα που απαιτούνται.

Ο νόμος (3299/04), έχει ως στόχο πέρα από την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, την αύξηση του ποσοστού των κινήτρων, την πρόσθετη ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τη διαφοροποίηση των προϋποθέσεων ένταξης των επιχειρήσεων στα κίνητρα του νόμου.

Επιπρόσθετα, παρέχεται η δυνατότητα ενίσχυσης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που προωθούν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ενώ υπάρχουν και σοβαρές διαφοροποιήσεις των διατάξεων επί της διαδικασίας όπως είναι, ο χρόνος υποβολής των αιτήσεων, η αξιολόγηση των σχεδίων, ο τρόπος καταβολής της επιχορήγησης κλπ.

Ο βαθμός επίτευξης των στόχων του Β' Κ.Π.Σ. υπήρξε περιορισμένος εξαιτίας δυσκολιών στο σχεδιασμό και τη διοικητική υποστήριξη των δράσεων. Οι στόχοι όμως παρέμειναν επίκαιροι και η υλοποίησή τους απαιτούσε πόρους και χρόνο από το Γ' Κ.Π.Σ. (2000-2006). Σε γενικές γραμμές, οι στόχοι του Γ' Κ.Π.Σ., σε σχέση με το προηγούμενο, δεν διαφοροποιούνται και επιδιώκεται η υλοποίησή τους, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας (ΕΠ.Π.ΑΝ.) με τη λήψη των ακόλουθων μέτρων:

- Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδική τουριστικής υποδομής – Π.Ο.Τ.Α.
- Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού – Τουριστικά αγκυροβόλια
- Τουριστική προβολή – Μείωση εποχικότητας

Καθένα από τα ανωτέρω μέτρα έχει ως στόχο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και την άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης. Ο εμπλουτισμός αυτού αναμένεται να ενισχυθεί περαιτέρω με την εφαρμογή του νομοσχεδίου για τον «ιαματικό τουρισμό και λοιπές διατάξεις», που συζητείται αυτές τις μέρες στη Βουλή και αναμένεται να ψηφισθεί, που δίνει λύσεις σε χρόνια προβλήματα του τουρισμού, και ακολουθεί ο νόμος για τον αγροτουρισμό, ενώ είναι έτοιμα και τα προεδρικά διατάγματα που αφορούν τις άλλες μορφές τουρισμού, όπως είναι ο τουρισμός υγείας, ο προπονητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός και ο τουρισμός πόλεων.

Αναφορικά με την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, τα συμπεράσματα που προκύπτουν μέσα από τη μελέτη επικεντρώνονται, στην εξασφάλιση μιας βιώσιμης εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης, στην προστασία – αξιοποίηση του περιβάλλοντος και στην αναβάθμιση της τουριστικής και όχι μόνο υποδομής. Η υλοποίηση των στόχων αυτών επιτυγχάνεται αποκλειστικά και μόνο με τη συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, που μπορεί να δρουν είτε αυτόνομα είτε σε σχέση αλληλεξάρτησης. Η κατάσταση στρατηγικής για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, οι άξονες δράσης για την

υλοποίηση των στόχων και τα μέτρα πολιτικής, αποτελούν τα μέσα και τους τρόπους που χρησιμοποιούν, κυρίως οι δημόσιοι φορείς, για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων.

Επαγωγικά, στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, παρά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της γεωγραφικής της θέσης, του πλούτου των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και της δυνατότητας εκμετάλλευσης σχεδόν όλων των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εντοπίζονται διάφορες αδυναμίες που δρουν ανασταλτικά στην ευρύτερη διαδικασία της τουριστικής της ανάπτυξης. Τα προβλήματα αυτά αφορούν αφενός μεν τα γενικότερα διαρθρωτικά προβλήματα του Ελληνικού τουρισμού τα οποία επηρεάζουν και την περιφέρεια (ειδική τουριστική υποδομή, εποχικότητα ζήτησης, παρεχόμενες υπηρεσίες, συγκέντρωση της τουριστικής προσφοράς, ελλιπής προβολή, ανεπαρκής συνεργασία μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, καθυστέρηση στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών κλπ) και τα ειδικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στην περιφέρεια.

Συγκεκριμένα, για τη περιφέρεια, ορισμένα από τα κυριότερα προβλήματα που επισημαίνονται είναι η απουσία ή ελλιπής αξιοποίηση των υπάρχοντων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ανεπαρκής υποδομή των αεροδρομίων, έλλειψη στρατηγικής μάρκετινγκ, ελλιπής τουριστική προβολή, έλλειψη τουριστικής ταυτότητας, περιορισμένη προσφορά οργανωμένων τουριστικών πακέτων, μικρός αριθμός τουριστικών καταλυμάτων «υψηλών κατηγοριών», περιορισμένο ιδιωτικό επενδυτικό ενδιαφέρον κλπ).

Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένες ιδιαίτερες αδυναμίες σε επίπεδο νομών όπως πολλές αναξιοποίητες παραλιακές ζώνες (Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία) άναρχη οικιστική ανάπτυξη σε ορισμένες περιοχές (κυρίως Ηλεία και Αχαΐα), έλλειψη μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων (κυρίως Αιτωλοακαρνανία) και αρκετά περιορισμένη προσφορά σε τουριστικά καταλύματα «υψηλών κατηγοριών».

Τα σημεία στα οποία επικεντρώνεται η προσπάθεια όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) του τουρισμού είναι τα ακόλουθα:

- Αποφυγή συγκέντρωσης της τουριστικής προσφοράς σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές της περιφέρειας, σε βάρος άλλων μη ανεπτυγμένων περιοχών.

- Άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης. Το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με την ελλιπή υποδομή και την ανισοκατανομή της τουριστικής δραστηριότητας, επιδρά ανασταλτικά στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

- Βελτίωση των υποδομών εναλλακτικού τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, μαρίνες κλπ.). Η ύπαρξη των υποδομών αυτών, θα οδηγήσει στην ανάπτυξη πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, πέρα από το παραδοσιακό τουριστικό προϊόν.

- Βελτίωση, του επιπέδου παροχής υπηρεσιών σε βοηθητικά καταλύματα, του επιπέδου εκπαίδευσης και κατάρτισης των απασχολούμενων στον τουριστικό τομέα, της οργανωτικής δομής των μέσων μεταφοράς κλπ.

- Περιορισμός της εξάρτησης των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων από τους μεγάλους και διεθνείς τουριστικούς οργανισμούς, οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά την τουριστική κίνηση της χώρας.

- Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών θα βοηθήσει στην καλύτερη οργάνωση των επιχειρήσεων του τουρισμού, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί και η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

- Ανάπτυξη συνεργασιών στους διάφορους υποκλάδους του τουρισμού, με αποτέλεσμα την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού ορίζοντα.

- Ο σχεδιασμός και η προώθηση του τουριστικού προϊόντος αναλαμβάνονται από επαγγελματίες, με σκοπό τη διαμόρφωση καλύτερης εικόνας της χώρας μας, τόσο στο εσωτερικό όσο κυρίως στο εξωτερικό.

- Βελτίωση του επιπέδου της τουριστικής εκπαίδευσης.

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει κατόπιν όσων ειπώθηκαν παραπάνω είναι ότι, η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στην περιφέρεια, παρά τα όποια προβλήματα που ενδέχεται να δημιουργήσει, μπορεί να προκαλέσει ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, η σημασία της οποίας κάθε άλλο μπορεί να παραβλεφθεί. Η διαπίστωση όμως αυτή δεν αναιρεί μια άλλη: η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στην περιφέρεια, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της. Αναμφίβολα όμως μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην άμβλυνσή τους, το οποίο αποτελεί και το κυρίαρχο ζητούμενο.

Πέρα όμως από αυτό, με την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε περιφέρειες, όπου κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας έχουν περιορισμένες ή μηδαμινές πιθανότητες να αναπτυχθούν, δεν επιτυγχάνονται μόνο οικονομικοί στόχοι αλλά και κοινωνικοί. Οι κοινωνικοί στόχοι απορρέουν από τον περιορισμό της μαζικής μετακίνησης των πληθυσμών προς τα μεγάλα, κυρίως, αστικά κέντρα, με σκοπό την αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης.

12.3 Προτάσεις

Σήμερα, ο τουρισμός, καταλαμβάνει στη Ελλάδα μια πολύ ξεχωριστή θέση στην οικονομία και γενικότερα στην κοινωνία της. Εντούτοις, πολλές φορές η αντιμετώπιση της ανάπτυξής του, από τις εκάστοτε πολιτικές και όχι μόνο εξουσίες, κάθε άλλο παρά η ενδεδειγμένη ήταν. Αυτό συμβαίνει, διότι η πολιτική της τουριστικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκε, υπήρξε αποσπασματική και απρογραμματίστη. Το μερίδιο της ευθύνης για αυτή τη δυσλειτουργία μοιράζεται, όχι ισόποσα, ανάμεσα στους δημόσιους και τους ιδιωτικούς φορείς αυτού του τόπου.

Το παρόν τμήμα της μελέτης, έχει ως στόχο τη διατύπωση ορισμένων προτάσεων, που θα απευθύνονται τόσο στον τομέα της δημόσιας διοίκησης, όσο και στους ιδιώτες - επαγγελματίες, που ασχολούνται με την παραγωγή, προώθηση και διάθεση του τουριστικού προϊόντος και δη του εναλλακτικού. Οι παραθέτουσες προτάσεις αφορούν τόσο τη χώρα αλλά μια ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ανάγκες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Οι προτάσεις που διατυπώνονται σε επίπεδο τουριστικών επιχειρήσεων (ιδιωτικός τομέας), είναι οι εξής :

1. Ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος (προσφερόμενων υπηρεσιών), σε όλο το μήκος της τουριστικής αλυσίδας.

2. Εκσυγχρονισμός της τουριστικής υποδομής και ανωδομής, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, με στόχο την προσέλκυση τουριστών υψηλής εισοδηματικής τάξης και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Οι στόχοι αυτοί μπορεί να επιτευχθούν μέσω της:

- δημιουργίας ειδικών εγκαταστάσεων (συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, μαρίνες κλπ.), που θα βοηθήσουν στη διαφοροποίηση του τουριστικού μας προϊόντος.

- ποιοτικής βελτίωσης της υφιστάμενης προσφοράς σε κλίνες, με την αναβάθμιση των υπαρχόντων και την κατάταξή τους σε ανώτερες κατηγορίες (όπου είναι εφικτό) και με τη δημιουργία κλινών υψηλών κατηγοριών, μεμονωμένα ή σε οργανωμένη βάση, σε περιοχές που δεν έχουν αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές τους ως τουριστικοί προορισμοί.

3. Συνεχής εκπαίδευση όλων των ασχολούμενων με τον τουρισμό, με στόχο όχι μόνο την επαγγελματική προσέγγιση και διαχείριση των προβλημάτων, αλλά και την απόκτηση επαγγελματικής συνείδησης.

4. Αξιοποίηση των σύγχρονων μεθόδων marketing, το οποίο αποτελεί και πολύ σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση του υποψήφιου τουρίστα.

5. Δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων, με στόχο τη βελτίωση των οικονομικών τους μεγεθών σε τομείς όπως οι προμήθειες και το marketing.

6. Αύξηση του μέσου μεγέθους της ελληνικής τουριστικής επιχείρησης, μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, με στόχο την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

7. Η αύξηση των χρηματοδοτικών πόρων των ιδιωτικών φορέων θα επιτρέψει, το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

8. Σωστή και έγκαιρη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών που υιοθετούνται από τις τουριστικές επιχειρήσεις, έτσι ώστε να βελτιωθεί αλλά και να προωθηθεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

Σε ότι αφορά την πολιτεία (δημόσιος τομέας), οι προτάσεις που διατυπώνονται είναι οι ακόλουθες:

1. Ποιοτική αναβάθμιση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης προγραμμάτων σε διάφορες τουριστικές περιοχές. Μεγάλη σημασία δεν θα πρέπει να δοθεί μόνο στην εκπόνηση των μελετών, αλλά και στην αξιοποίησή αυτών (μελέτη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, μελέτη marketing κλπ.).

2. Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ιαματικός, θρησκευτικός, επαγγελματικός κλπ.), με στόχο την αύξηση των εισροών αλλά και την προσέλκυση επισκεπτών υψηλότερης ποιότητας.

3. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με παράλληλη ανάπτυξη των προαναφερθέντων μορφών τουρισμού. Η στρατηγική αυτή ενδέχεται να αυξήσει τη ζήτηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, στις περιόδους που υπάρχει χαμηλή κίνηση.

4. Βελτίωση των βασικών έργων υποδομής.

5. Διαφύλαξη και προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (νερό, αέρας, παραδόσεις, πολιτιστική κληρονομιά κλπ.).

6. Στήριξη της εκπαίδευσης, μέσω της δημιουργίας και εφαρμογής προγραμμάτων επιμόρφωσης. Ο στόχος εδώ είναι ο εμπλουτισμός των γνώσεων και η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών.

7. Η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων μπορεί να επιτευχθεί, με σωστή οργάνωση (καθαρή διατύπωση του στόχου, συντονισμός ενεργειών από έναν υπεύθυνο), με τη χρήση τεχνογνωσίας (συνεργασία με εξειδικευμένους

συνεργάτες) και με επαρκή χρηματοδότηση (πόροι για την αρχική επένδυση, συνεργασία με τράπεζες).

8. Αναδιοργάνωση του Ε.Ο.Τ. και όλων των δημόσιων φορέων του τουρισμού, σε όλες τις βαθμίδες, σύμφωνα με τα σύγχρονα και διεθνή πρότυπα. Θα πρέπει να υπάρξει ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος συνεννόησης, ανάμεσα στον Ε.Ο.Τ. και τους άλλους φορείς του κράτους, για το ποιος παίρνει αποφάσεις και ασκεί τουριστική πολιτική στην Ελλάδα.

9. Καταπολέμηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, που λειτουργούν αποτρεπτικά στις όποιες, ιδιωτικές, προσπάθειες ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών.

Εκτός όμως από τις ενστάσεις και τις προτάσεις που διατυπώνονται σε επίπεδο φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), για τη δράση τους στην ελληνική περιφέρεια, ιδιαίτερη βαρύτητα κατέχει και η επανεξέταση του θεσμικού πλαισίου, στα πλαίσια μιας γενικότερης αναβάθμισης του τουριστικού τομέα.

Η ανάπτυξη δυναμικών κλάδων, όπως αυτός του εναλλακτικού τουρισμού, συνεπάγεται περισσότερη ανάπτυξη για κάθε κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας, περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, μεγαλύτερα εισοδήματα και διεύρυνση των δυνατοτήτων της δημοσιονομικής πολιτικής.

Οι νέες προκλήσεις συνεπάγονται νέες ευκαιρίες και αυτές απαιτούν νέες στρατηγικές. Οι σύγχρονες πολιτικές θα οδηγήσουν τον ελληνικό εναλλακτικό τουρισμό σε μια αναπτυξιακή πορεία, με ορατά αποτελέσματα στην απασχόληση, στα εισοδήματα, στην ευημερία και στην ανταγωνιστικότητα.

12.4 Επίλογος – Ειδικές Επισημάνσεις

Η συγγραφή της παρούσας μελέτης, είχε ως στόχο τη συγκέντρωση και απεικόνιση όλων εκείνων των στοιχείων που συνθέτουν το κομμάτι της περιφερειακής εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης, στον ελληνικό χώρο. Τα στοιχεία αυτά έχουν και θεωρητικό αλλά και πρακτικό χαρακτήρα, σε μια προσπάθεια για μια όσο το δυνατόν αναλυτικότερη και πληρέστερη απεικόνιση της ελληνικής πραγματικότητας. Εντούτοις, με την πάροδο του χρόνου, εμφανίσθηκαν προβλήματα και δυσκολίες που καθιστούν αναγκαία τη δημιουργία μιας παρεμφερούς μελέτης στο μέλλον, στηριζόμενη σε διαφορετικά δεδομένα και πρότυπα.

Ένα από τα μειονεκτήματα που καταδείχθηκαν από την παρούσα έρευνα, θεωρείται η έλλειψη προγενέστερων ερευνών σε επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης, όπως αυτής της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στις οποίες έγινε αναφορά. Η απουσία τέτοιων στοιχείων δυσχεραίνει τη διενέργεια συγκρίσεων με περασμένα έτη, έτσι ώστε να εξεταστεί η πρόοδος ή όχι των επενδυτικών προσπαθειών.

Ευελπιστούμε ότι στο μέλλον θα υπάρξει μια ανάλογη προσπάθεια, που θα βασίζεται στο νέο νομοθετικό πλαίσιο, συγκρίνοντας τα νέα επενδυτικά κίνητρα με τα προηγούμενα, ασκώντας παράλληλα κριτική για παραλήψεις ή λάθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αγγούρη Τ.*, Με νέα ταυτότητα και συνεχή προβολή η έξοδος από τα προβλήματα», Ειδική Έκδοση Εφημερίδας *Η Ναυτεμπορική*: «Οικονομία 2005», Αθήνα Μάρτιος 2005
- Αδαμακόπουλος Τρ., Μασσούκα Π., Χατζηρβασάνης Β.*, «Τα βουνά της Ρούμελης», Εκδόσεις Πιτσιλός, 1998
- Αλμανταριώτη Λ.*, «Ο Αγροτουρισμός στηρίζει την περιφέρεια», Περιοδικό *Ελληνικός Τουρισμός*, Μάιος 2006
- Ανδριώτης Κ.*, «Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του», Περιοδικό *Τόπος*, Τεύχη 2^ο – 21, Αθήνα 2003
- Αντωνίου Σ.*, «Συμβολή των κινήτρων στην Οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Σημειώσεις για την Ε.Σ.Δ.Δ., Ε.Κ.Δ.Δ., Αθήνα 2000
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*, «Έρευνα για τον προσδιορισμό των αλλοδαπών τουριστών», Θεσσαλονίκη 1994
- Αυγερινού Σ.*, «Πολιτιστικός και αστικός τουρισμός με προορισμό την Αθήνα», Περιοδικό (*Νέος*) *Πυρφόρος*, Τεύχος 1, 1998
- Βαβούρας Ι.*, «Οικονομική Πολιτική: Θεωρητική Εισαγωγή», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985
- Βαρβαρέσος Σ.*, «Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000
- Βαρβαρέσος Σ.*, «Τουρισμός - Οικονομικές Προσεγγίσεις», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1998
- Βαρβαρέσος Σ.*, «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999
- Βασιλείου Μ.*, «Ελληνικός τουρισμός: Στον αστερισμό του all inclusive», Περιοδικό *Travel Times*, Τεύχος 27, Απρίλιος 2006
- Βενετσανοπούλου Μ.*, «Περιφερειακή πολιτική και Τουρισμός», Πανεπιστημιακές σημειώσεις για το Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2002
- Γαλάνη-Μουτάφη Β.*, «Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο. Μια ανθρωπολογική προσέγγιση», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2002
- Γετίμης Π. και Καυκαλάς Γ.*, «Χώρος και Περιβάλλον. Παγκοσμιοποίηση - Διακυβέρνηση Βιωσιμότητα», Ινστιτούτο Αστικού περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού - Περιοδικό *Τόπος*, 2003
- Γετίμης Π.*, «Πολιτικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος. Ευρωπαϊκή συγκριτική ανάλυση εφαρμογής σε τρεις χώρες: Ελλάδα, Γερμανία, Αγγλία», Σεμινάριο «Εφαρμογή των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στην Ελλάδα», Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 5-6 Δεκεμβρίου 2000

- Γκόλφη Π., Δαγκλή Κ., Καββαδίας Δ., Κραντονέλλης Κ., Πασχάλη Π., «Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη», Περιοδικό *Τεχνικά Χρονικά*, 5/95
- Δαναλατος Ν., Εισήγηση στην ημερίδα: «Γήπεδα γκολφ: ποια τουριστική ανάπτυξη θέλουμε στην Κρήτη», 2005
- Δεμαθάς Ζ. και Δημητσάντου Κρεμέζη Α., «Η Χάρτα Πολιτισμικού Τουρισμού. Διαχείριση του Τουρισμού σε Περιοχές με Σημαντική Πολιτιστική Κληρονομιά», ΤΕΕ, 2194,8/4/2002
- Δέφνερ Α. και Βρασίδα Μ., «Η σχέση μεταξύ τουρισμού και ψυχαγωγίας και οι χωρικές επιπτώσεις της στις παραλιακές πόλεις: Η περίπτωση του Βόλου», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης – Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005
- Δημακουλέας Τ. και Ηλιοδρομίτης Θ., «Από τα ταξίδια ανάγκης στην... ανάγκη του ταξιδιού: Αναζητώντας τον Έλληνα τουρίστα», Περιοδικό *The Tourism Report*, Τεύχος 31, Αθήνα – Απρίλιος 2006
- Δημακουλέας Τ., «Πολιτιστικός Τουρισμός», Περιοδικό *The Tourism Report*, Τεύχος 31, Αθήνα – Απρίλιος 2006
- Διεθνές Φόρουμ Συνεδριακού Τουρισμού, Αθήνα 11-13 Οκτωβρίου 1997, Δυνατότητες εκμετάλλευσης από τη χώρα μας αυτού του τμήματος της, τουριστικής αγοράς / Περιοδικό *Τουριστική Αγορά*, Δεκέμβριος 1997
- Δρακάκη-Σαπουνάκη Λυδία, «Χωρική ανάλυση Υπηρεσιών», Σημειώσεις η' εξαμήνου σπουδών του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα 1993
- Δρακάτος Κ., «Για μια νέα τουριστική πολιτική», συνέδριο *Economist* με θέμα: «Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας», 3-4/12/1998, Αθήνα
- Ε.Ο.Τ., Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Ομάδα μελέτης Τουρισμού «Προκαταρκτικό Εθνικό Οικονομικό Χωροταξικό Σχέδιο Τουρισμού», Φάση Α'. Τεύχος 2, Ιανουάριος 1994
- Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Α' - «Διάγνωση του δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003
- Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003
- Ε.Ο.Τ. - ΕΤΠΑ / TEAM 4 Ε.Π.Ε. - ΟΜΑΣ Ε.Π.Ε., «Σχεδιασμός αξιοποίησης με στόχο την ήπια οικολογική τουριστική ανάπτυξη, του τμήματος της ενδοχώρας που ορίζεται από τον άξονα της οροσειράς της Πίνδου και από τις Πρέσπες έως την Ναύπακτο και αναγνώριση ορεινών χιονοδρομικών όγκων»
- Ε.Ο.Τ. - Τμήμα Στατιστικής, 2002
- Ε.Ο.Τ. - Υπ. Ανάπτυξης / Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF-Ελλάς), «Σχεδιασμός δράσεων πολιτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού», Αθήνα, 2000.
- Ε.Ο.Τ., «Πληροφορίες για χιονοδρομικά κέντρα, ορειβασία, καταφύγια», Φεβρουάριος 1981
- Ε.Ο.Τ., «Διερεύνηση σκοπιμότητας ίδρυσης ειδικών σχολών τουριστικής εκπαίδευσης (αγροτικός τουρισμός, ορεινός τουρισμός, θρησκευτικός-πολιτιστικός τουρισμός),

Αθήνα 1994

Ε.Ο.Τ., «Μελέτη Αγοράς για τον Ελληνικό Τουρισμό», 1998

Ε.Ο.Τ., «Μελέτη Ανάπτυξης Εθνικού Συστήματος Λιμένων Αναψυχής - Ε.ΣΥ.Λ.Α.» 1999

Ε.Ο.Τ., «Στατιστικά στοιχεία Συνεδριακών και εκθεσιακών χώρων Ελλάδας», 1990

Ε.Ο.Τ., «Τουρισμός '85: Ανάπτυξη - Συμμετοχή - Ποιότητα Ζωής», Εκδόσεις Ε.Ο.Τ., Αθήνα 1985

Ε.Ο.Τ., *Δ/νση Έρευνας και Ανάπτυξης*, «Οδηγός τουριστικών Επενδύσεων», Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98 περί ενισχύσεων ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας

Ε.Σ.Υ.Ε., «Επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους 1999, 2001», Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

Ε.Σ.Υ.Ε., «Στατιστική του Τουρισμού», έτη 1986-87, 1991-1992

Ε.Σ.Υ.Ε., Απογραφές Πληθυσμού 1951, 1961, 1971, 1981, 1991 και 2001

Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστικές του Τουρισμού, 2002 - 2005

Ε.Τ.Β.Α., *Δ/νση Μελετών*, «Μεταβολή του προτύπου του μαζικού τουρισμού νέες μορφές τουρισμού», Αθήνα 1991

Ε.Τ.Β.Α., «Συμπλέγματα Δραστηριοτήτων Αναψυχής», Τόμος Α' και Γ', 1992

Εκτιμήσεις ICAP

ΕΜΠ - ΕΚΠΕ, Συνέδριο Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων: Μεθοδολογία και έρευνα στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, Δελφοί 1994

Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, «Πανόραμα Οικονομικής Δραστηριότητας», Τόμος 2ος, Αθήνα 1997

Επίκεντρα - Forum Αγοράς Ιδεών, «Από το κράτος στην Αγορά», Επιστημονική Επιμέλεια: Κέντρο Πολιτικής Έρευνας και Επικοινωνίας, Δεκέμβριος 2004

Επιλογή, Ειδική Έκδοση: Νομοί της Ελλάδος, 2002

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Στρατηγική στήριξης της ανάπτυξης βιώσιμου τουρισμού στις ΑΧ για την Ευρωπαϊκή Ένωση», COM (1998) 563 τελικό, Βρυξέλες, 14.10.1998

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ευρώπη 2000, Προοπτική Ανάπτυξης του Κοινοτικού εδάφους, Βρυξέλλες- Λουξεμβούργο 1992

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Περιβάλλον 2010: Το μέλλον μας, η επιλογή μας», COM (2001) 31 τελικό.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Προσέγγιση συνεργασίας για το μέλλον του ευρωπαϊκού τουρισμού», COM (2001) 665 τελικό.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Έκθεση για τις κοινοτικές δράσεις που επηρεάζουν τον τουρισμό», Απόφαση 92/4211ΕΟΚ του Συμβουλίου, Βρυξέλλες 6/4/94

Ευθυμίουπουλος Η. - Μοδινός Μ., «Οι Δρόμοι της Αειφορίας: περιβάλλον - εργασία - επιχειρηματικότητα», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2003

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Στόχος η αειφορία. Πρόγραμμα της ΕΚ σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη», 93/C 138/01. 17.5.1993

Ευσταθίου Π. Α., «Αναψυχή και τουρισμός», Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2004

Εφημερίδα Εξπρές, «Πάτρα - Δυτική Ελλάδα», Ειδική Έκδοση, Απρίλιος 2006

Εφημερίδα Κέρδος, «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Τουρισμός», Ετήσια Ειδική Έκδοση, Απρίλιος 2006

- Εφημερίδα ΤΤΓ - Ελληνικός Τουρισμός*, «Αθλητικός τουρισμός κατά της εποχικότητας», Τεύχος 31, Νοέμβριος 2005
- Ζαχαράτος Γ.*, «Package Tour: Παραγωγή και διάθεση του τουριστικού ταξιδιού», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000
- Ζαχαράτος Γ.*, «Διαστάσεις και περιεχόμενο της τουριστικής πολιτικής σήμερα», Περιοδικό *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 77, Αύγουστος 1994
- Ζαχαράτος Γ.*, «Ελληνικός Τουρισμός: Προβλήματα και προοπτικές», Περιοδικό *Έκφραση*, Τεύχος 4, Αθήνα, Ιούλιος-Αύγουστος 1998
- Ζούγρης Σ.*, «Τουριστικά γραφεία και οργανωμένα ταξίδια», Περιοδικό *The Tourism Report*, Τεύχος 31, Αθήνα - Απρίλιος 2006
- Ηγουμενάκης Ν. - Κραβαρίτης Κ. - Λύτρας Π.*, «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998
- Ηγουμενάκης Ν.*, «Μέτρα για μία αποτελεσματικότερη πολιτική τουριστικής ανάπτυξης», Περιοδικό *Οικονομικά Χρονικά*, 77/94
- Ηγουμενάκης Ν.*, «Τουρισμός & Ανάπτυξη», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000
- Ηγουμενάκης Ν.*, «Τουριστική Οικονομία», Τόμος Β', Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1997
- Ηγουμενάκης Ν.*, «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999
- Ηγουμενάκης Ν.*, «Τουριστικό Μάρκετινγκ», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999
- Θεοφανίδης Σ.*, «Θεωρία και Πρακτική της Οικονομικής Πολιτικής», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1971
- Θεοχάρη Χ.*, "Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τουριστική ανάπτυξη", *Τεχνικά Χρονικά*, 5/95
- Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε.*, «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006
- Ιακωβίδου Όλ.*, «Αγροτουρισμός. Το μικρό, όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό», στο «Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 2000
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης*, «Οικονομία των ελληνικών περιφερειών», Αθήνα, 2000.
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης*, «Σύνθετη παρέμβαση για τη γυναικεία απασχόληση στον Οικολογικό, Πολιτιστικό και Θρησκευτικό τουρισμό στη Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο», τόμος Α, Αθήνα 1996
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ)*, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός», Τετραμηνιαία Έκθεση, Τεύχος 3, Μάιος 1997
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός», Αθήνα 2005
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, «Ελληνικές Τουριστικές Εισπράξεις», Αθήνα 2005.
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός - Εξαμηνιαία Έκθεση», Τεύχος 21, Αθήνα, Μάιος 2006
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός», 1998
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων*, «Η Οικονομική Δραστηριότητα κατά το 2001», Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός, Τεύχος 13, Μάιος 2002
- Καλοκάρδου Ρ.*, «Δομημένο περιβάλλον και τουρισμός: μία δύσκολη σχέση», Περιοδικό *Σύγχρονα Θέματα*, Τεύχος 55, Απρ.-Ιούν. 1995

Καλοκάρδου Ρ., «Ο ρόλος του περιβάλλοντος για τον τουρισμό στην τουριστική πολιτική, στη χωροθέτηση και την περιφερειακή ανάπτυξη: η ελληνική εμπειρία 1975 - 1995, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995

Καλτσιδόπουλος Γ.Δ., «Τουρισμός, Θεωρητική προσέγγιση», Εκδόσεις Έλλην Αθήνα 2000

Καραχοντζήτης Δ. και Σφακιανάκης Κ., «Αειφόρος Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομική, Τεύχος Ιούλιος 1993

Κατσαδωράκης Γ., «Η φυσική κληρονομιά της Ελλάδας», Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση WWF, Αθήνα 1999.

Κατσιγιαννής Κ., «Ο ελληνικός τουρισμός στην αρχή του νέου αιώνα (υφιστάμενη κατάσταση - προοπτικές)», Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας με θέμα: «Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Οι επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004», Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα 2003

Καψή Ν., «Άτομα Τρίτης Ηλικίας: Η κρυφή δύναμη του τουρισμού», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Τεύχος 317, Απρίλιος 2006

Καψή Ν., «Δυνατότητες επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου στην Ελλάδα», συνέδριο Economist με θέμα: «Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας», 3-4/12/1998, Αθήνα

Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός - 2003», Αθήνα 2003

Κέντρο Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, «Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης / Κίνητρα Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα 1981

ΚΕΠΕ, «Σύστημα κινήτρων: αξιολόγηση (αποτελεσματικότητα) του Ν.1262/82 στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη», Αθήνα 1989

Κομίλης Π., «Οικοτουρισμός», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2001

Κοζυράκης Γ., «Περιβαλλοντικά Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη. Πλάσιο Αξιολόγησης. Η Περίπτωση της Κρήτης», Διδακτορική Διατριβή στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα 2005

Κόκκινος Α., «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα: Μοχλός τουριστικής ανάπτυξης», Περιοδικό Δημόσιος Τομέας, Τεύχος 185

Κοκκώσης Χ. - Βρασίδα Μ. - Μπέσσα Ν., «Τουριστικές Πιέσεις σε Περιβαλλοντικά Ευαίσθητες Παραλιακές Περιοχές: Η περίπτωση της Ελλάδας», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης - Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005

Κοκκώσης Χ. - Κυρατσούλης Θ., «Προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη: Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα», Περιοδικό Αγορά Χωρίς Σύνορα, Τεύχος 9, 2003

Κοκκώσης Χ. - Τσάρτας Π., «Τουριστικός Τομέας - Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 1999

Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π., «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη κα περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001

Κοκκώσης Χ., και Παρπαίρης Α., «Πολιτισμός - Περιβάλλον και Τουριστική Ανάπτυξη. Η περίπτωση της Θράκης», 30 Παγκόσμιο Συνέδριο απόδημων Θρακών.

Κοκκώσης, Χ., «Τουριστική Ανάπτυξη και Φέρουσα Ικανότητα στα νησιά», Στο Π.

- Τσάρτα, (επιμέλεια) «Τουριστική Ανάπτυξη - Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 2000
- Κομίλης Π. και Βαγιονής Ν., «Τουριστικός σχεδιασμός: Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999
- Κομίλης Π., «Τουρισμός και περιβάλλον - η μεσογειακή διάσταση», Περιοδικό Τεχνικά Χρονικά, Τεύχος 5, Αθήνα 1995
- Κομνηνός Α., «Τουρισμός και Ανάπτυξη», Αφιέρωμα της Εφημερίδας *Η Αξία*, Αθήνα Ιανουάριος 2006
- Κόνσολα Ντ., «Πολιτιστικές Διαδρομές. Περιφερειακή-Εθνική Ευρωπαϊκή διάσταση», Ανάτυπο από την επιστημονική επετηρίδα του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 1992.
- Κόνσολα Ντ., «Πολιτιστικές διαδρομές: περιφερειακή - εθνική - ευρωπαϊκή διάσταση», Ανακοίνωση στο Συμπόσιο της ΔΑΣΕ για την πολιτιστική κληρονομιά, Κρακοβία 1991
- Κόνσολας Ν., «Σύγχρονη περιφερειακή οικονομική πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997
- Κοντός Π., «Η κοινωνική σπουδαιότητα του κυνηγιού», Περιοδικό *Κυνηγετικά Νέα*, Τεύχος Ιούλιος 2000
- Κουζέλης Α., «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επενδυτικών κινήτρων. Η Ελληνική εμπειρία», ΙΤΕΠ, Αθήνα 2000
- Κουζέλης Α., «Επιπτώσεις της Συναλλαγματικής Πολιτικής στις Πρόσφατες Επιδόσεις του Τουριστικού Τομέα», Αθήνα 1997
- Κουζέλης Α., «Η «Διαφημιστική δαπάνη για τον τουρισμό», επιστημονικός συνεργάτης του ΙΤΕΠ, 2001
- Κουτρούμπης Ν., «Τουρισμός, Γενικές Αρχές, Οργάνωση, Νομοθεσία», Αθήνα 1980
- Κουτσέρης Σ., «Από την διαφοροποίηση γεωργικών συστημάτων παραγωγής στη στρατηγική αγροτική πολιτική ενός νομού», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995
- Κραβαρίτης Κ., «Επαγγελματικός Τουρισμός», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992
- Κραντονέλλης Κ., «Προς μια τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η περιβαλλοντική διάσταση», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος III Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - Τόπος, Αθήνα 1995
- Κραντονέλλης Κ., Καλοκάρδου Ρ., «Τουριστική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος : Η περίπτωση της Δυτικής Ελλάδας», Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας HELECO '03, (Πρακτικά Συνεδρίου, Τόμος Γ, 2003
- Κώτης Γ. και Πετράκη Α., «Εισαγωγή στην Οικονομική, Βασικές έννοιες και Μικροοικονομική», Τόμος Α', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985
- Λαγός Δ. και Διονυσοπούλου Π., «Η εικόνα της Αθήνας ως πόλου έλξης αστικού τουρισμού», Πρακτικά του Εθνικού Συνεδρίου του περιοδικού Τόπος με τίτλο «Χώρος και Περιβάλλον: Παγκοσμιοποίηση - Διακυβέρνηση - Βιωσιμότητα», Ι.Α.Π.Α.Δ., Αθήνα 2003
- Λαγός Δ., «Διαρθρωτικά Προβλήματα του Ελληνικού Τουρισμού σε Περιφερειακό Επίπεδο», Εισήγηση στο 7^ο Εθνικό Συνέδριο «Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική:

- Ελλάδα και Βαλκάνια» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης – Ελληνικό Τμήμα, Αθήνα Μάιος 2005
- Λαγός Δ., «Η τουριστική αστικοποίηση ως μια νέα μορφή χωρικής ανάπτυξης», Περιοδικό Τόπος, Τεύχος 17, Αθήνα 2001
- Λαγός Δ., «Οι οικονομικές επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης στον ελληνικό τουρισμό», Περιοδικό Τόπος, Τεύχος 9, Αθήνα 1995
- Λαγός Δ., «Οι οικονομικές επιπτώσεις του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη της Ελλάδας», Διδακτορική Διατριβή στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα 1996
- Λαγός Δ., «Τα διαρθρωτικά προβλήματα του Ελληνικού Τουρισμού», στο περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Τεύχος 3/1990
- Λαγός Δ., «Τουριστική Ανάπτυξη και Δομημένο Περιβάλλον» Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Τόμος ΙΙΙ Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων – Τόπος, Αθήνα 1995
- Λαγός Δ., «Τουριστική Οικονομική», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005
- Λαγός Δ.: «Τουριστική ανάπτυξη και δομημένο περιβάλλον», Επιστημονικό Συνέδριο, Πάντειο Πανεπιστήμιο, '95
- Λαλούμης Δ., «Ξενοδοχειακή Ψυχαγωγία και Άσκηση», Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα 1999
- Λαμνίδης, «Εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα», συνέδριο Economist με θέμα: «Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας», 3-4/12/1998, Αθήνα
- Λεμονιά Ε., «Αναπτυξιακά κίνητρα στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ», ΚΕΠΕ, Αθήνα 1985
- Λογοθέτης Μ., «Πολιτική και μέτρα για την προαγωγή της περιφερειακής ανάπτυξης, Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, Αθήνα 1991
- Λογοθέτης Μ., «Δίκαιο της Τουριστικής Βιομηχανίας», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2001
- Λογοθέτης Μ., «Μελέτη-πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Νισύρου 1991-2000», Ρόδος, 1992.
- Λογοθέτης Μ., «Τουρισμός και βιώσιμη ανάπτυξη», Ρόδος, 1997.
- Λογοθέτης Μ., «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1982
- Λογοθέτης Μ., «Τουρισμός και Περιβάλλον», Εισήγηση στο 13^ο Συνέδριο Πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα «Δάση – Χωροταξία – Τουρισμός», 19-22 Οκτωβρίου 2001, Ρόδος.
- Λουκάς Δ., «Ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων τουρισμού», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helexpo Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006
- Λύτρας Π., «Η κοινωνία της αναψυχής. Ο συγκερασμός Τουρισμού και Αθλητισμού μπροστά στο 2000», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1991
- Λύτρας Π., «Τουριστική Κοινωνιολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1987
- Λύτρας Π., «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1993
- Μανωλαράκη Κ., «Τουρισμός και Golf: Οι προορισμοί που διαθέτουν γήπεδα κερδίζουν το παιχνίδι», Περιοδικό Τουριστική Αγορά, Τεύχος 187, Ιανουάριος 2006
- Μελέτη ICAP, «Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις», Δεκέμβριος 2003
- Μεταξάς Θ. και Αυγερινού Β., «Ανταγωνιστικότητα και Μάρκετινγκ της Πόλης: Η

- περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως "Μεγα" γεγονός», Αθήνα 2004
- Μεταξάς Θ., «Πως διαμορφώνεται η εικόνα της πόλης μέσα από τη σχέση αστικού τουρισμού και εμπορευματοποίησης: Ευκαιρίες ανάπτυξης προς εκμετάλλευση και κίνδυνοι προς αποφυγή», Πρακτικά του Εθνικού Συνεδρίου του περιοδικού Τόπος με τίτλο «Χώρος και Περιβάλλον: Παγκοσμιοποίηση - Διακυβέρνηση - Βιωσιμότητα», Ι.Α.Π.Α.Δ., Αθήνα 2003
- Μηναΐδης, «Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου στην Ρόδο», Συνέδριο Economist «Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας», 3-4/12/1998, Αθήνα
- Μπριασούλη Ελ., «Οι περιβαλλοντικές Επιπτώσεις των Χωρικών Πολιτικών: μεθοδολογικά και πρακτικά ζητήματα εκτίμησης και αξιολόγησης»
- Μπρόβας Β., «Εξειδικευμένη πολιτική για το συνεδριακό και αστικό τουρισμό», Περιοδικό *Travel Times*, Τεύχος 9, Ιούλιος - Αύγουστος 2004
- Μυλωνάκη Δ., «Μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την αξιολόγηση των Ε.Π. του Εθνικού Σκέλους: Ε.Π. Τουρισμός - Πολιτισμός 1994 - 1999», Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου με θέμα: «Αξιολόγηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων: Μέσα - Μέθοδοι - Τεχνικές», Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων - ΥΠ.ΕΘ.Ο., Αθήνα 2000
- Μυλωνάς Α., «Τουρισμός: Πολιτική, εξελίξεις, προοπτικές και συμβολή στην οικονομία», Εκδόσεις ΚΕΠΕ, 1997
- Μυλωνάς Ν. Α., «Πίνακες Εισροών - Εκροών της Ελληνικής Οικονομίας για τον Τουρισμό», Αθήνα 1999.
- Ντελέζος Κ., «Η αξία του συνεδριακού τουρισμού», Περιοδικό *Travel Times*, Τεύχος 27, Απρίλιος 2006
- Ντελέζος, Κ., «Επενδύσεις 2 δις. ευρώ αλλάζουν τον τουριστικό χάρτη», Εφημερίδα *Τα Νέα*, 31 Ιανουαρίου 2004
- Ξενάριου Α., «Πολιτιστικά τοπία (παραδείγματα από την Ιταλία) - Τουρισμός και μνημεία», Περιοδικό *Τεχνικά Χρονικά* : Διμηνιαία Έκδοση ΤΕΕ, Αθήνα: (10-11 Δεκ., 1993). 1η έκτακτη έκδοση, 1995
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2002
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας, «Στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ξενοδοχειακό δυναμικό της Αθήνας», 2005
- Οικονομική Βιβλιοθήκη Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ρόδου, «Ελληνικός Τουρισμός: Εισηγήσεις εις Συνέδριον Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικών Επαγγελματιών εν Ρόδω 12-14 Μαΐου 1974», Αθήνα 1975
- Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, «Ελλάδα: Εκθέσεις Περιβαλλοντικών Επιδόσεων», 2000
- Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας, «Μέτρα για τον τουρισμό», προκαταρκτικό υπηρεσιακό κείμενο, 2006
- Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, «Μελέτη «Συνεργασία Δημοσίου - Ιδιωτικού Τομέα», Νοέμβριος 2001
- Πανεπιστήμιο Αιγαίου, "Ερευνητικό πρόγραμμα: διαχείριση ακτών - επιπτώσεις τουρισμού", Μυτιλήνη, '95
- Πανταλάκης Θ., "Ειδικές μορφές τουρισμού και εξομάλυνση της εποχικότητας", συνέδριο Economist με θέμα *Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας*, Αθήνα, 3-4/12/1998
- Παπαγεωργίου Κ., (επιστ. υπεύθυνος), «Οδηγός Συνεταιριστικών Αγροτουριστικών

- και Αγροβιοτεχνικών Μονάδων», Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Υπουργείο Γεωργίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1999
- Παπαγιάννης Θ., «Ο τουρισμός υπό το πρίσμα της αειφορίας», Ημερίδα: «Τουρισμός και Περιβάλλον: επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη», ΤΕΕ, «Τεχνικά Χρονικά», τευχ.5/95
- Παπαδασκαλόπουλος Α. και Χριστοφάκης Μ., «Περιφερειακός Προγραμματισμός», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002
- Παπανδρέου Β., «Τουριστική Ανάπτυξη της χώρας», περιοδικό Έκφραση, Τεύχος 4, Αθήνα, Ιούλιος-Αύγουστος 1998.
- Παπανίκος Γ., Περιφερειακή Ανάλυση των Ελληνικών Ξενοδοχείων, Εκδόσεις Ι.Τ.Ε.Π., Αθήνα 2001
- Παπασταύρου Μ., «Το μέλλον του Ελληνικού Τουρισμού: Αγροτουρισμός», Περιοδικό Ελληνικός Τουρισμός, Μάιος 2006
- Παρπαίρης Α., «Επιλογή περιοχών για ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού. Χωροχρονική κατανομή της νέας ανάπτυξης», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Τεύχος 11, Αθήνα 1984
- Παρπαίρης Α., «Μεθοδολογικό Πλαίσιο Εκτίμησης της Χωρικής Φέρουσας Ικανότητας για Τουριστική Ανάπτυξη», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1993
- Πατσουράτης Β., «Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού τομέα», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αθήνα 2002
- Παυλόπουλος Π. και Κουζέλης Α., «Περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδος και Τουρισμός», ΙΤΕΠ, Αθήνα 1998
- Παυλόπουλος Π., «Κλαδικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελληνική οικονομίας, ΙΤΕΠ Αθήνα 2004
- Παυλόπουλος Π., «Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα», Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 1999
- Παυλόπουλος Π., «Το πανόραμα του παγκόσμιου τουρισμού», Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 1998
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, «Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000 – 2006 (Αναθεωρημένο)», Ιούνιος 2004
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, «Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006 - Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, 1999
- Πέτρουλα Ε., «Βιώσιμος Τουρισμός: Για έναν καλύτερο πλανήτη...», Περιοδικό Passport, Τεύχος 6, Ιανουάριος 2006
- Πρακτικά Ημερίδας «Οικοτουρισμός και Ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού στην Ελλάδα», 23 Μαΐου 1998, Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή- Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης
- Πρακτικά Συνεδρίου ΣΕΠ – ΤΟΠΟΣ, «Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο Πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης», Αθήνα 1995
- Ρεπανέλη Μαρκέλλα, «Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός – Στατιστικά», Περιοδικό Τουριστική Αγορά, Τεύχος 187, Ιανουάριος 2006
- Ρέππας Π., «Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρίες και Στρατηγικές», Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1991
- Ρούπας Β. – Λαλούμης Δ., Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα 1998
- Σβορώνου Ε., «Μέθοδοι διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του τουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές», ΥΠΕΧΩΔΕ (ΕΤΕΡΠΣ), 2003
- Σκουλάς Ν., «Το τουριστικό μας προϊόν», Περιοδικό Έκφραση, Τεύχος 4, Αθήνα,

Ιούλιος-Αύγουστος 1998.

Σουρτζής Α., «Αγροτουρισμός: Διεθνής και Ελληνική Πραγματικότητα», εισήγηση στην Επιστημονική Ημερίδα με θέμα: «Η ανάπτυξη των περιοχών των Δήμων Μεθάνων, Πόρου και Τροιζήνας: Παρούσα κατάσταση και προοπτικές», Πόρος, 2-4 Ιουνίου 2000.

Σπάθη Σ., «Ο ιαματικός τουρισμός και η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 2000.

Σπιλάνης Γ., «Το περιβάλλον αποτελεί ανασταλτική ή περιοριστική παράμετρο για την Περιφερειακή Ανάπτυξη; Η αναγκαιότητα του χωρικού σχεδιασμού»

Σταθόπουλος Γ., «Ελκυστικές κρουαζιέρες για όλους τους Έλληνες», Περιοδικό *Travel Times*, Τεύχος 27, Απρίλιος 2006

Σταμάτης Ν., «Θαλάσσιος Τουρισμός: Προβληματισμοί και Ανάπτυξη», 2003

Στελλιάτος Α., «Η σημασία του yachting στον ελληνικό τουρισμό πολυτελείας», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

Στυλιανόπουλος Α., «Η ανάκαμψη της κρουαζιέρας και πως αλλάζει τα δεδομένα στον πολυτελή τουρισμό», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

Συμπράττοντα μελετητικά γραφεία: Κλουτσινιώτη Ο., Κουτρέτση Π., Παπαγεωργίου - Τορτοπίδη Ν., Λέντζος Π., «Πολεοδομική, Οικονομική και Περιβαλλοντική Ανασυγκρότηση της Παλαιάς Βιομηχανικής Περιοχής στην Ακτή Δυμαίων», Μάρτιος 2002.

Σύζευξη, Τριμηνιαία Έκδοση για τη Δυτική Ελλάδα της Εφημερίδας *Σύμβουλος Επιχειρήσεων*, Τεύχος 4, Νοέμβριος 2005

Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Οδηγία 90/314/13-6-90

Συμβούλιο των ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Απόφαση του σχετικά με σχέδιο κοινοτικών δράσεων υπέρ του τουρισμού», 92/421/ΕΟΚ

Σύμβουλος Διαχείρισης Υποπρογράμματος «Τουρισμός» - Β' Κ.Π.Σ., «4η Περιοδική Έκθεση για την Πορεία Υλοποίησης», Τεύχος 1, Αθήνα, Ιούνιος 1998

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), Μελέτη με τίτλο: «Η πρόκληση της ανταγωνιστικότητας και η ανάγκη επανατοποθέτησης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος», Αθήνα 2005

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, «Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική και Στόχοι», Αθήνα. 2003

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, «Πρόταση σχεδίου μάρκετινγκ για τον ελληνικό τουρισμό: τώρα η ποτέ», Αθήνα 2004

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Για την ανάπτυξη του τουρισμού μέσα από το Β' Κ.Π.Σ.», Αθήνα 1993

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Η θέση του τουρισμού και η συμβολή του στην εθνική οικονομία», Αθήνα 1992

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Ο τουρισμός στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης», Αθήνα 1999

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Τουρισμός και Απασχόληση», Αθήνα 2003

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Μελέτη με τίτλο: «Τουρισμός και

Περιφερειακή Ανάπτυξη», Αθήνα 1993

Συνεφάκης Γ., «Μεθοδολογία και παράμετροι για μια συστηματική ανάπτυξη των Ιαματικών Πηγών στον Ελληνικό χώρο», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου για τα θερμοπεταλικά νερά, Θεσσαλονίκη 1990

Σφακιανάκης Μ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα 2000

Σωτηρίου Ε., «Η μελλοντική εξέλιξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace – Μαρούσι, Ιανουάριος 2006

Τερζίδης Δ. – Κωνσταντινίδου Μ., «Αναδυόμενη δύναμη τώρα στην Ελλάδα ο ιαματικός τουρισμός», Περιοδικό *Business και Τουρισμός*, Τεύχος 53, Νοέμβριος 2005

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, «Ιόνια Οδός (Δυτικός Άξονας)- Εξελίξεις και προοπτικές», Πρέβεζα, 14-15/5/2004 (Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ 2298), 2004

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Ημερίδα: «Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για βιώσιμη ανάπτυξη», Περιοδικό *Τεχνικά Χρονικά*, 5/95

Τζούμα Β., «Αγροτουρισμός: Επιστροφή στις ρίζες», Περιοδικό *Hotel and Travel – The Quality Accommodation Magazine*, Τεύχος 16, Μάρτιος- Απρίλιος- Μάιος 2006

Τομαράς Π. και Λαγός Δ., «Ο Αγροτουρισμός ως παράγοντας τοπικής ανάπτυξης. Η περίπτωση της Ελλάδας», Περιοδικό *Τόπος*, Τεύχη 24 -25, Αθήνα 2005

Τουρισμός και Ανάπτυξη, Τεύχη 1 – 12, Σεπτέμβριος 2005 – Αύγουστος 2006

Τριαρίδης Κ., «Ιατρική προσέγγιση του Ιαματικού Τουρισμού», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου για τα θερμοπεταλικά νερά, Θεσσαλονίκη 1990

Τρύφωνα Β., «Business Traveling: Που πάει διακοπές ο business traveler;», Περιοδικό *The Tourism Report*, Τεύχος 31, Αθήνα – Απρίλιος 2006

Τσακηρίδη – Θεοφανίδη Όλ., «Οργάνωση και Διοίκηση των Εθνικών πολιτιστικών πόρων και εκδηλώσεων», Διαδακτορική Διατριβή, Αθήνα 1991

Τσαλίκη Τ., «Μαζικός τουρισμός, ειδικές, νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Πρακτικά Ημερίδας του Τ.Ε.Ε. με τίτλο: «Θαλάσσιος Τουρισμός – Ανάπτυξη Προοπτικές», Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας – Τμήμα Μαγνησίας, Βόλος, Νοέμβριος 1993

Τσαούσης Δ. Γ., «Η κοινωνία του ανθρώπου: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1985

Τσάρτας Π., «Κοινωνικές και Οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων, και ιδιαίτερα στα νησιά Ίο και Σέριφο κατά την περίοδο 1950-1980», Εκδόσεις Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα 1989

Τσάρτας Π., «Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού σε μικρά αστικά κέντρα με τουριστική ανάπτυξη», Περιοδικό *Τόπος*, Τεύχος 15, Αθήνα 1998

Τσάρτας Π., «Πρόγραμμα ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού στη Χίο», Περιοδικό *Τεχνικά Χρονικά*, Τεύχος 5, Αθήνα 1995

Τσάρτας Π., «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1996

Τσάρτας Π., «Τουριστική Ανάπτυξη – Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 2000

Τσάρτας Π., «Κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού», Περιοδικό *Οικονομικά Χρονικά*, 77/94

Τσάρτας Π., «Ερευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης (Τουρισμός και αγροτική πολυδραστηριότητα)», ΕΚΚΕ, 1991

- Τσέτσης, Σ., «Τουρισμός και περιβάλλον, Επιλογές για βιώσιμη ανάπτυξη», 1995
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΠΙ-ΑΠΑΔ), «Στρατηγικό σχέδιο δράσης (master-plan) Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης», (Τελική Έκθεση- Υπεύθυνος Γετίμης Π.), Αθήνα 1999
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - ΚΕΠΑΜΕ, «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα.- Α' Φάση», Αθήνα 2000
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - ΚΕΠΑΜΕ, «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα.- Β' Φάση», Αθήνα 2000
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - Γραφείο Μελετών Πατέλη Ι., «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού και των Υποδομών γκολφ στην Ελλάδα. - Α' Φάση» - Β' Τόμος, Αθήνα 1999
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - Γραφείο Μελετών Πατέλη Ι., «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού και των Υποδομών γκολφ στην Ελλάδα. - Β' Φάση», Αθήνα 2000
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., «Γενικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης Αθήνα», 2002
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - WWF ΕΛΛΑΣ, «Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών: Οδηγός Ορθής Πρακτικής», 2003
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - Γραφείο Μελετών Πατέλη Ι., «Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού και των Υποδομών γκολφ στην Ελλάδα. - Α' Φάση» - Α' Τόμος, Αθήνα 1999
 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - Ε.Τ.Π.Α. / ΦΙΛΩΝ Ο.Ε., «Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Αθήνα 2000
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., «Έκθεση για το Χωροταξικό Σχεδιασμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη του εθνικού χώρου», 2000
 ΥΠ.ΕΘ.Ο, Διυπουργική Ομάδα Σχεδιασμού Αναπτυξιακού Προγράμματος 2000-2006, 2η Εγκύκλιος «Κατάρτιση ΣΠΑ 2000-2006- Πλαίσιο Αναπτυξιακών Προτεραιοτήτων», Μάρτιος 1998
 ΥΠ.ΕΘ.Ο, Υπ.Πολιτισμού, ΕΟΤ, «Πολυταμειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Τουρισμός- Πολιτισμός», Αθήνα, Ιούνιος 1995
 Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ., (1η Γενική Διεύθυνση Έρευνας και Ανάπτυξης), Οδηγός Τουριστικών Επενδύσεων - Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98, Αθήνα 1998
 Υπουργείο Ανάπτυξης, «Ποιοτική Αναβάθμιση, διαφοροποίηση τουριστικών προϊόντων και επέκταση τουριστικής περιόδου», Ενημερωτικό έντυπο, 2005
 Υπουργείο Ανάπτυξης, «Τουριστική Πολιτική 2000 - 2004, Στόχοι και προοπτικές», 1999.
 Υπουργείο Ανάπτυξης, Γ' Κ.Π.Σ. 2000-2006, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα», Αθήνα 2000
 Υπουργείο Ανάπτυξης, ΕΟΤ, Επιτροπή Κατάρτισης ΣΠΑ Τομέα Τουρισμού, «Πρόταση Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, Τομέας Τουρισμού», Αθήνα, Μάρτιος 1999
 Υπουργείο Γεωργίας, «Best Practices στον τομέα του Αγροτουρισμού. Μελέτη - εμπειρογνωμοσύνη», 2000
 Υπουργείο Γεωργίας, «Το πρόγραμμα αγροτουριστικών - αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων (Κανονισμός ΕΟΚ 2328/91)», Αθήνα 1992
 Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «2^η Εγκύκλιος για την κατάρτιση του

- Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007 – 2013», 25/10/2004
Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, «Οδηγός Εφαρμογής Συστήματος Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS), Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 2000.
- Υπουργείο Τουρισμού, «Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 2007 – 2013: Τομέας Τουρισμού», 2005
- Υφαντής Π. Δ., «Επενδυτικό σαφάρι μετ' εμποδίων», Περιοδικό Οικονομία, 20 Νοεμβρίου, 2005
- Φωκάς Γ., «Τουρισμός των πόλεων», συνέδριο Economist με θέμα *Τουρισμός: Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας*, Αθήνα, 3-4/12/1998
- Χατζηδάκης Α., «Επιπτώσεις του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον - ένα πλαίσιο ανάλυσης», Περιοδικό *Σύγχρονα Θέματα*, Τεύχος 55, Απρ.-Ιούν. '95
- Χατζηδάκης Α., «Οι πόλοι έλξης επισκεπτών ως συντελεστής της τουριστικής ανάπτυξης - Η ζήτηση πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα», Εισήγηση στο 1^ο συνέδριο της Ακαδημίας Τουριστικών Μελετών και Ερευνών, Αθήνα - Μάρτιος 2006
- Χατζηνικολάου Ελ., «Η τουριστική προβολή σε επίπεδο Νομού - Ο νέος θεσμός των Ν.Ε.Τ.Π.», Ε.Ε.Τ.Α.Α. 1995
- Χρήμα και Τουρισμός, «Σε αναπτυξιακή πορεία ο διεθνής τουρισμός», Τεύχος 114, Αθήνα - Μάρτιος 2006
- Χρήστου Ε., «Έρευνα τουριστικής αγοράς», Εκδόσεις Interbooks, 1999
- Χριστοφάκης Μ., «Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001
- Χυτήρης Λ., «Τουριστικά Γραφεία: Ίδρυση - Οργάνωση - Λειτουργία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1995
- Ψαρούδας Σ., «Τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές», WWF ΕΛΛΑΣ, 2003
- Leader magazine, «Το LEADER και ο αγροτικός τουρισμός», Τεύχος 4, 1993
- Rapp Anthony, «Ιατρικός τουρισμός: Μια πρωτότυπη τάση για τον Ελληνικό Τουρισμό», Εισήγηση στη Διεθνή Ημερίδα με τίτλο «Εμπλουτίζοντας το τουριστικό Προϊόν με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου», Έκθεση Exclusive Travel, Helixro Palace - Μαρούσι, Ιανουάριος 2006
- The Economist, Αφιέρωμα, «Η Ελλάδα στην παγκόσμια τουριστική αγορά και ο ρόλος του Ε.Ο.Τ.», Η Καθημερινή - Ειδικές Εκδόσεις - The Economist, Τεύχος 17, Μάιος 2005
- The Economist, Ειδικό Αφιέρωμα Ev-thesis: «Το νέο πρόσωπο του ελληνικού τουρισμού», Η Καθημερινή - Ειδικές Εκδόσεις - The Economist, Τεύχος 29, Ιούνιος 2006
- The Tourism Report, «Ενίσχυση του θρησκευτικού τουρισμού», Τεύχος 31, Απρίλιος 2006
- WWF, «Ελλάς Δεσμεύσεις χωρίς εφαρμογή: Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα», Μάιος 2005

II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Acerenza M. A., «Planificacions Estrategica del Turismo Esquema Methodologico», Estudios Turisticos, 1985
- Andriotis K., «Tourism planning and development in Crete: Recent tourism policies and their efficacy», Journal of sustainable tourism, vol. 9, No. 4, 2001
- Aronson I., «The development of sustainable tourism», Continuum, ISBN 8-8264-4885-2, 2000.7
- BBVA, «Situacion Inmobiliaria για το Β' εξάμηνο του 2005, Μαδρίτη: Servicio de Estudios Economicos», 2005
- Boyd S.W., «Towards a typology of tourism: Setting and experience», Ohio University Edition of the Association of American Geographers, Youngstown Ohio, 1991
- British Tourist Authority, 1999. Making the most of tourism's contribution to regional economic development; In Guidance for UK programme partners on managing support for tourism in the 2000-2006 structural funding periods, Bruxelles.
- Burns P. - Holden A., «Tourism: a new perspective», Prentice Hall, 1995
- Cabrini Luigi, «Tourism in the world. A vision for the future», 2^ο συνέδριο για τον τουρισμό: To reinvent tourism, Estoril, Portugal, 4-5 Ιουλίου 2005.
- Cabrini Luigi, Εκπρόσωπος της Ευρώπης στον ΠΟΤ, «Tourism in the world. A vision for the future», 2^ο συνέδριο για τον τουρισμό: To reinvent tourism, Estoril, Portugal, 4-5 Ιουλίου 2005.
- Carcel C., «Movimientos Turisticas en las fronteras (frontur), Instituto de Estudios Turisticos», Madrid 2004
- Centre International de Glion «Tourism», Edition 1993, Chapters 91/03/16, παρ. 2
- Chytiris L., «Quality of Service», International European Workshop, 1998
- Coccosis H. - Nijkamp P., «Sustainable Tourism Development», Ashgate Publishing Limited, 1995
- Commission Of The European Communities, «Basic orientations for the sustainability of European tourism», 2003
- Commission of the European Communities, DG XXIII, «All season tourism: Analysis of the experience, suitable products and clientele», Luxembourg 1993
- Cooper C, «Tourism – Principles and Practice», Εκδόσεις Longman, Harlow, Essex 1999
- Doswell Roger, «Τουρισμός: Ο ρόλος του αποτελεσματικού Μάνατζμεντ», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2002
- English Tourism Board / The Holiday care service, «Tourism for all: Providing accessible accommodation», London 1989
- European Commission DG XXIII, «Making Europe accessible for tourists with disabilities», Brussels 1996
- European Commission, «Facts and Figures on the Europeans on Holidays», 1998.
- European Commission, «Tourism – Europe, central European countries, Mediterranean countries», 2002
- European Commission, «Towards Quality urban tourism-Integrated quality management of urban tourist destination», 2002
- European Economy, Spring Editions, 2002
- European Golf Association (EGA), Ecology Unit, «Ecological Approaches towards Best Management Practice for Golf Courses», 1996
- Eurostat, «Eurostat yearbook 2004: The statistical guide to Europe», 2004
- Fenell D. H., «Ecotourism: An Introduction», Editions Routledge London, 1999
- Gartner W. C., «Tourism development: principles, processes and policies», New York : John Wiley & Sons INC, 1996
- Goodall B. and Ashworth G., «Marketing in the tourism industry: the promotion of

- destination regions», London : Routledge, 1995
- Hall P., «Theory and Regional Planning», Pemberton Books, London 1970
- Holdey A., «Environment and Tourism», Routledge 2000
- Honey M., «Ecotourism and Sustainable Development: who owns paradise?», Island Press, 1999
- ICOMOS, «Η χάρτα του ICOMOS για τον πολιτιστικό τουρισμό», 1976
- Igoumenakis N., «The necessity to formulate an effective Tourism Development Policy», διεθνές συνέδριο Τομέα Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., 19-21/5/1998, Αθήνα.
- Kafkalas. G., «Sustainable spatial development and policy integration: European experience and prospects», διεθνές συνέδριο Τομέα Αστικού και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., 19-21/5/1998, Αθήνα
- Konsola Dorá, «Cultural Tourism and Regional Development: Some proposals for cultural itineraries», Published by Regional Development Institute, Athens 1993
- Konsolas N. and Zacharatos G., «Regionalisation of tourism activity in Greece: Problems and policies», στο J. Van den Straaten and H. Briassoulis (eds) "Tourism and the environment: Regional, Economic and Policy Issues", 1992
- Lagos D., «Special Interest tourism and Sustainable development», 1st International Scientific Congress -Tourism and Culture for Sustainable Development. NTUA, 19-21/5/98, Athens 1998
- Lagos D., «Tourism and sustainable development in regional science», Διεθνές συνέδριο Πανεπιστημίου Αιγαίου
- Lickorish L. J. - Jenkins C.L., «An introduction to tourism», Reed Educational and Professional Publishing Ltd, 1997
- Lickorish L. J., Jenkins C. L., «An Introduction To Tourism», Butterworth - Heinemann, 1999
- Malthieson A. and Wall G., «Tourism: Economic, Physical and Social Impacts», Longman Scientific and Technical, Harlow, Essex, 1987
- Malthieson A. - Wall G., «Tourism: economic, physical and social impacts», Longman 1992
- Pearce, Douglas G., «Tourist Development», Second Edition, Longman Scientific and Technical, Harlow, Essex 1989
- Professional Guide for Conferences in Greece, Edition Compupress S.A., Athens 1999
- Rackham O., «Ποια τουριστική ανάπτυξη θέλουμε στην Κρήτη;», Εισήγηση στην ημερίδα: Γήπεδα γκολφ, 2005
- Ryan C., «Researching Tourist Satisfaction: issues, concepts, problems», Routledge, 1995
- Seddighi H.R., A.L. Theocharous, «A model of tourism destination Choice», European Commission, 2002
- SETE, «Competitiveness of Greek tourist industry», Athens 1994
- Union of International Associations, «The International Congress Market», an extract from research, Brussels 1994
- Valles D.M., «Tourism and employment», Final Report of working group C, WTO, 2001
- W.T.T.C, «Travel and tourism: A new economic perspective, The 1995 W.T.T.C. Report
- Wahab S. and Pigram J., «Tourism, development and growth: The challenge of sustainability», London : Routledge, 1997
- World Tourism Organization, «Πίνακες κατάταξης τουριστικών προορισμών», 2006
- World Travel and Tourism Council (W.T.T.C), Tourism statistics, 1997
- WTO, «Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations. A guide book», WTO 2004
- WTO, «National and regional Tourism Planning Methodologies and case studies», Madrid, WTO 1994

WTO, «What Tourism Managers need to know. A practical guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism», WTO 1996
W.T.T.C, «AGENDA 21 for the Travel and Tourism Industry. Towards environmental sustainable development» Report No. 1, 1999
W.T.T.C, «Travel and tourism: A new economic perspective, The 1995 W.T.T.C. Report

III. ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

epp.eurostat.cec.eu.int
infocentrepatras.gr
www.achaia.gr
www.agrotour.gr
www.aircraft-charter-world.com
www.airliners.gr
www.aitoloakarnania.gr
www.antagonistikotita.gr
www.bcn.es
www.camaravalencia.com
www.dytikiellada.gr
www.ecocrete.gr
www.economics.gr
www.eco-tip.org
www.eco-tour.org/
www.ega-golf.ch
www.ekby.gr
www.elke.gr
www.elpais.es
www.enit.it
www.eot.gr
www.ependyseis.gr
www.epper.gr
www.et.gr
www.etc-europe-travel.org
www.europa.eu.int
www.franceguide.com
www.ggea.gr
www.gnto.gr
www.grhotels.gr
www.hapco.gr
www.hellaskps.gr
www.hgf.gr
www.hleia.gr
www.in.gr/agro/
www.info3kps.gr
www.info-tourism.fr
www.interail.com
www.invgolf.com/golf_greece.htm
www.insight.iese.edu
www.itep.gr
www.lagrandemotte.fr
www.minagric.gr
www.mnec.gr
www.mypatra.gr
www.ngf.org
www.noticias.com

www.olivetreeroute.gr
www.ose.gr
www.otek.gr
www.ot-herault.com
www.ot-lagrandemotte.fr
www.panparks.org/
www.patra.gr
www.patra2006.gr
www.poet.gr
www.portugalinsite.com
www.regionalscience.org
www.rural-europe.aeidl.be/
www.serviciodeestudios.bbva.es
www.sete.gr
www.spain.info
www.spainhouses.net
www.statistics.gr
www.ste.gr
www.tourisme.fr
www.villes-et-villages-fleuris.com/
www.visitmalta.com
www.westerngreece.gr
www.wineroads.gr
www.wordiq.com
www.world-tourism.org
www.wttc.org
www.ypan.gr

IV. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

N.996171. Αισθητικά Δάση

Οδηγία 92/43 Ε.Ε

ΦΕΚ 350 Α/1974, Ν.Δ. 191/74 «Περί κυρώσεως της Σύμβασης Ramsar»

ΦΕΚ 84 Α/1991, Ν. 1950/91 «Περί κυρώσεως των τροποποιήσεων της Σύμβαση Ramsar».

Φ.Ε.Κ 235/Α/1978, Ν. 855/78 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εις Βαρκελώνη το 1976 Διεθνούς Συμβάσεως "περί προστασίας της Μεσογείου Θαλάσσης εκ της ρυπάνσεως" μετά του συνημμένου εις αυτήν Παραρτήματος, ως και των Πρωτοκόλλων αυτής "περί προλήψεως ρυπάνσεως της Μεσογείου Θαλάσσης εκ της απορρίψεως ουσιών εκ των πλοίων και αεροσκαφών", και "περί συνεργασίας διά την καταπολέμησιν ρυπάνσεως της Μεσογείου Θαλάσσης εκ πετρελαίου και άλλων επιβλαβών ουσιών" μετά των συνημμένων εις αυτά Παραρτημάτων»

N. 360/1976 «περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος»

ΦΕΚ 248/Δ/2004, σύμφωνα με το Ν. 1650/1986, «Κήρυξη Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου»

ΦΕΚ 395/Δ/2000, σύμφωνα με το Ν. 1650/1986, «Κήρυξη Εθνικού Πάρκου Υγροτόπων των λιμνών Κορώνειας – Βόλβης και των Μακεδονικών Τεμπών»

N.1337/83, «Επέκταση ή ένταξη πολεοδομικών σχεδίων»

ΦΕΚ-557/Β, Υ.Α. 530992/87, «Τεχνικές Προδιαγραφές Τουριστικών εγκαταστάσεων»

Νόμος 1652/86 «Περί Κανονισμού Σχέσεων Ξενοδόχων και Πελατών αυτών»

Φ.Ε.Κ. 368/21-9-1937, Α.Ν. 856/1937 «Περί Εθνικών Δρυμών»

Φ.Ε.Κ. 248 Α/38, Β.Δ. 9-6-1938, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Ολύμπου

Φ.Ε.Κ. 286 Α/38, Β.Δ. 25-7-1938, Φ.Ε.Κ. 1 Α/39, Β.Δ. 23-12-1938, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Παρνασσού

Φ.Ε.Κ. 199 Α/62, Β.Δ. 776/6-11-1962, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Αίνου

Φ.Ε.Κ. 200 Α/62, Β.Δ. 781/6-11-1962, Φ.Ε.Κ. 33 Α/64, Β.Δ. 74/15-2-1964, Ίδρυση

Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς (Λευκών ορέων)

Φ.Ε.Κ. 56 Α/66, Β.Δ. 218/7-3-1966, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Οίτης

Φ.Ε.Κ. 120 Α/66, Β.Δ. 487/12-5-1966, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Βάλια-Κάλντας (Πίνδου)

Φ.Ε.Κ. 7/18-1-1969, Ν.Δ. 86/1969 «περί δασικού κώδικα»

Φ.Ε.Κ. 192/6-10-1971, Ν.Δ. 966/1971 «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών του Ν.Δ. 86/1969 "Περί Δασικού Κώδικος" και Κωδικοποιήσεως των υπ' αριθ. 871/1971 και 919/1971 Ν.Δ/των»

Φ.Ε.Κ. 198 Α/73, Π.Δ. 213/20-8-1973, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Βίκου - Αωού

Φ.Ε.Κ. 19 Α/74, Π.Δ. 46/14-1-1974, Ίδρυση Εθνικού Δρυμού Πρεσπών (Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα)

Φ.Ε.Κ. 205/27-9-1975, Ν. 177/1975 «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών του Νομοθετικού Διατάγματος 86/1969 "Περί Δασικού Κώδικος"» όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Φ.Ε.Κ Α 200/98, Ν. 2637/98, «Σύσταση Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων»

Φ.Ε.Κ. 289/29-12-1979, Ν. 998/1979 «περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας»

Φ.Ε.Κ. 160/16-10-1986, Ν. 1650/1986 «για την προστασία του περιβάλλοντος»

ΦΕΚ-61/Δ/88, ΠΔ/20-1-88, «Όροι δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε εκτός σχεδίου γήπεδα»

ΦΕΚ-118/Α/19-7-93, Ν-2160/93, «Ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις»

ΦΕΚ Α' 202/14.9.1995, Ν. 2338/1995 «Κύρωση Σύμβασης Ανάπτυξης του νέου Διεθνούς Αεροδρομίου της Αθήνας στα Σπάτα, ίδρυση της εταιρίας "Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών Α.Ε.", έγκριση περιβαλλοντικών όρων και άλλες διατάξεις»

Φ.Ε.Κ 124/Α/13-6-97, Ν2508/97, «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη»

Φ.Ε.Κ 254/Α/15-12-97, Ν. 2545/97, «Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές και άλλες διατάξεις», ΑΡΘΡΟ-29

Φ.Ε.Κ 207/Α/7-10-99, Ν. 2742/99, «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»

ΦΕΚ-29/Α/10-2-03, Ν. 3105/03, «Ορειβατικά καταφύγια»

Ν. 2338/1995 Άρθρο 3.2.5 Ορισμοί: Για τους σκοπούς του παρόντος Άρθρου 3.2 (Αποκλειστικότητας)

ΦΕΚ Α' 232/22.9.2005, Ν.3389/2005, «Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι.

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- α) Η Πολυθεματικότητα και η Δημιουργία Νέων Τουριστικών Προϊόντων: Το Παράδειγμα της Γαλλίας
- β) Η Ανάπτυξη του Γκολφ Παγκοσμίως: Οι περιπτώσεις της Σκωτίας, της Ισπανίας, της Κύπρου και η Συγκριτική Θέση της Ελλάδας
- γ) Ο Αστικός Τουρισμός: Το Παράδειγμα της Βαρκελώνης

Παράρτημα ΙΙ.

ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ (ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ 2601/98, 3299/04)

Παράρτημα ΙΙΙ.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

α) Η Πολυθεματικότητα και η Δημιουργία Νέων Τουριστικών Προϊόντων: Το Παράδειγμα της Γαλλίας

Ο τουρισμός στη Γαλλία αποτελεί έναν βασικό άξονα ανάπτυξης για όλη την χώρα, την μητροπολιτική περιοχή του Παρισιού αλλά και την περιφέρεια της. Η κατεύθυνση αυτή προς την πορεία του τουρισμού έχει δοθεί τις τελευταίες δεκαετίες και υποστηρίζεται από την αντίστοιχη νομοθεσία (αναπτυξιακοί-επενδυτικοί νόμοι), από την συνοχή και τις συμπληρωματικές δράσεις των πολιτικών άλλων τομέων και ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Η συνεχώς εκσυγχρονιζόμενη νομοθεσία είναι εκείνη που αναδιοργανώνει τις αναπτυξιακές κατευθύνσεις βάσει της παγκόσμιας ζήτησης και των τάσεων και θέτει τις βάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη.

Τις τελευταίες δεκαετίες ο τουρισμός στην Γαλλία έχει κατά πολύ στηριχθεί στην πολυθεματικότητα, στην ανάπτυξη νέων εναλλακτικών του μαζικού και του μοντέλου «ήλιος-θάλασσα», μορφών τουρισμού, αλλά και την δικτύωση μεταξύ αυτών. Παράλληλα πλαισιώνει το όλο αυτό σύστημα με υποδομές ενισχύοντας την προσβασιμότητα και την άμεση άφιξη στον εκάστοτε προορισμό. Παράλληλα η γαλλική κυβέρνηση έχει ενισχύσει τις ιδιωτικές επενδύσεις και τις συμπράξεις με τον δημόσιο τομέα και κυρίως όσον αφορά στην εκμετάλλευση υποδομών και την ανάπτυξη νέων ιδιωτικών αεροδρομίων στην περιφέρεια. Έναν τρίτο κλειδί στις αναπτυξιακές κατευθύνσεις των τελευταίων χρόνων έχει αποτελέσει, ο περιορισμός της επιρροής των tour operators στον γαλλικό τουρισμό. Αυτό έχει επιτευχθεί με την ανάπτυξη οργάνων προώθησης του τουρισμού που ελέγχονται και κατευθύνονται από το γαλλικό κράτος.

Η δράση των «γραφείων τουρισμού» (office de tourisme²⁶⁸), έχει επιφέρει πολλά θετικά αποτελέσματα στον ευρύτερο τομέα και την χώρα, καθώς αποτελεί έναν από τους άξονες πάνω στους οποίους έχει κινηθεί η τουριστική ανάπτυξη της χώρας. Στο σύνολο του αυτά τα γραφεία είναι 3600 και βρίσκονται σε ολόκληρη την χώρα. Από αυτά εξυπηρετούνται κάθε χρόνο 60,000,000 τουρίστες, ενώ για την συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική δράση τους, έχει συσταθεί φορέας διαχείρισης τους²⁶⁹. Οι βασικοί στόχοι των οργανισμών αυτών καθώς και η δικτύωση και οι συνεργασίες μεταξύ τους, στοχεύουν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη της χώρας.

Ένας δεύτερος άξονας τουριστικής ανάπτυξης, του οποίου τα αποτελέσματα διαφαίνονται στην ισόρροπη πλέον τουριστική ανάπτυξη της Γαλλίας, ήταν η προώθηση του τουρισμού στην ύπαιθρο με κύριο αναπτυξιακό εργαλείο την ενεργοποίηση ενός δακτυλίου περιφερειακών αεροδρομίων που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στην περιφέρεια και θα στηρίζουν τις πωλήσεις του τουριστικού προϊόντος στην διαφήμιση της κατευθείαν άφιξης στην περιοχή διαμονής. Ο δακτύλιος αυτός αποτελείται από αεροδρόμια που φιλοξενούν κυρίως εταιρείες

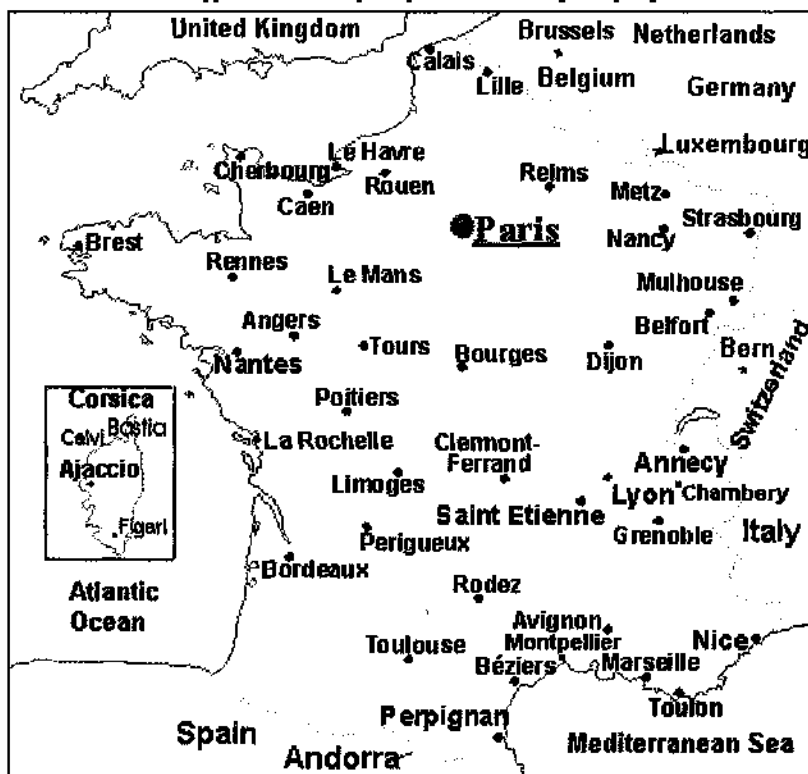
²⁶⁸ www.tourisme.fr

²⁶⁹ Φορέας διαχείρισης αυτών είναι το γενικό γραφείο τουρισμού (FNOTSI)

low cost και η πυκνότητα τους στον χώρο καλύπτει την πρόσβαση σχεδόν σε όλη την γαλλική επικράτεια με χρονοαπόσταση από το εκάστοτε αεροδρόμιο, μικρότερη της μιάμισης ώρας.

Παράλληλα με τους αναπτυξιακούς άξονες ένας πολύ σημαντικός στηρίζεται στην προώθηση του αστικού τουρισμού κυρίως με πόλο το Παρίσι αλλά και στις άλλες πόλεις της χώρας, κάποιες από τις οποίες προωθούνται θεματικά²⁷⁰. Στον αστικό τουρισμό συμπληρωματικά δρα το δίκτυο αεροδρομίων και συγκεκριμένα οι φτηνές πτήσεις. Έτσι υποστηρίζεται και ο τουρισμός τύπου "city-break" που αφορά σε εκδρομές με διάρκεια 2-4 ημέρες και τουριστικό προορισμό διάφορα αστικά κέντρα.

ΧΑΡΤΗΣ 1
Τα σημαντικότερα γαλλικά αεροδρόμια

Πηγή: www.aircraft-charter-world.com

Η προώθηση του αγροτουρισμού κυρίως μέσω της αγροτικής πολιτικής και των δράσεων του κράτους και των αρμοδίων φορέων αποτελεί άξονα τον οποίο η γαλλική πολιτική ενσωματώνει πολύ νωρίς στους στόχους, έτσι ώστε σήμερα να υφίσταται ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, με την συμπληρωματική αγροτουριστική δραστηριότητα. Άλλωστε ο φθίνον αγροτικός τομέας στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, έχει κατά πολύ επηρεάσει την Γαλλία ως χώρα με έντονο πρωτογενή τομέα.

Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου αλλά και η επιδίωξη διατήρησης των οικονομικών δεικτών, σε υψηλές τιμές, διαμέσου της ανάπτυξης θεματικών δραστηριοτήτων, έχουν αποτελέσει βασικούς άξονες ανάπτυξης του τομέα. Ενώ παράλληλα οι διάφορες ανάγκες για β' κατοικία του εσωτερικού κι εξωτερικού

²⁷⁰ Αναφορά στο δίκτυο των πόλεων των λουλουδιών, που προωθείται ως τουριστικό προϊόν και εντάσσεται στις μορφές του αστικού τουρισμού.

πληθυσμού καλύπτονται από την δεκαετία του '70 με την δημιουργία οργανωμένων παραθεριστικών πόλεων. Έτσι με όλους τους παραπάνω αναπτυξιακούς άξονες έχει επιτευχθεί η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου δηλαδή η εισροή εισοδήματος από τουριστικές δραστηριότητες σε όλον τον γαλλικό χώρο καθ' ολη την διάρκεια του έτους.

Όσον αφορά στην προώθηση και προβολή του γαλλικού τουριστικού προϊόντος, αυτή γίνεται σε δύο άξονες. Κυρίως βάσει προορισμού και δευτερεύοντος βάσει θεματικής ενότητας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε δραστηριότητες που προωθούνται μεμονωμένα (π.χ. δίκτυο πόλεων των λουλουδιών, γευσίγνωσία και ύπαιθρος, δρόμοι του κρασιού, οικολογικός τουρισμός) αλλά και στην επιχειρησιακή λειτουργία του δικτύου γραφείων τουρισμού που παίζουν τον ρόλο συνεταιρισμών των κατά τόπων τουριστικών επιχειρήσεων. Τα τελευταία προωθούν τουριστικά πακέτα ανάλογα με τις περιοχές και του τομείς που χρειάζονται ενδυνάμωση και επιδιώκουν τον αυτοκαθοριζόμενο χαρακτήρα του τουρισμού, ενώ ταυτόχρονα έχουν την αξιοπιστία ενός δημοσίου φορέα.

Η επιτυχημένη λειτουργία των γραφείων τουρισμού στην Γαλλία αλλά και η μεγάλη προτίμηση του κοινού για χρήση των υπηρεσιών τους έναντι άλλων ιδιωτικών γραφείων, είναι η εξατομικευμένη παροχή πληροφοριών για την συγκεκριμένη περιοχή - στόχο με προτάσεις οργανωμένων εκδρομών, θεματικού περιεχομένου με ανταγωνιστικά πακέτα και η εξυπηρέτηση με όλους τους πιθανούς τρόπους και σύγχρονα μέσα διαδουκτικής υποστήριξης και παροχής όλων των υπηρεσιών. Η παροχή αξιόπιστων πληροφοριών για τις διαθεσιμότητες των καταλυμάτων, των μέσων μεταφοράς κάθε προορισμού αποτελεί τέλος το βασικότερο στοιχείο που αναδεικνύει την σοβαρότητα του φορέα και τον καθιστά ανταγωνιστικό.

Στην ενσωματωμένη καινοτομία στο τουριστικό προϊόν, εμπεριέχεται και η δημιουργία ενός δικτύου αξιόπιστων καταλυμάτων/ ξενοδοχείων με πιστοποιημένη λειτουργία, σε όλη την επικράτεια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση των τιμών σε φυσιολογικά επίπεδα και να υπάρχει εναλλακτικός τρόπος στέγασης του υποψηφίου τουριστικού πληθυσμού. Το δίκτυο αυτό αποτελεί γνωστή αλυσίδα γαλλικών ξενοδοχείων²⁷¹ που αναπτύχθηκαν με τη συμβολή του δημοσίου γαλλικού τομέα προκειμένου να στηρίξει την τουριστική ανάπτυξη της χώρας και να συμβάλει στον εκσυγχρονισμό των καταλυμάτων, εντείνοντας τον ανταγωνισμό.

Βασικό χαρακτηριστικό του γαλλικού τουριστικού μοντέλου, αποτελεί και ο τρόπος αντιμετώπισης της ζήτησης για β' κατοικία. Η έξαρση του φαινομένου της β' κατοικίας εμφανίστηκε το '70-'80 στην ευρύτερη μεσογειακή περιοχή και αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τα τελευταία είκοσι χρόνια κυρίως λόγω της ανάπτυξης του real estate ανά τον κόσμο. Η αγγλικές εταιρείες ανάπτυξης ακινήτων έχοντας βρει πρόσφορο έδαφος στις παράκτιες ισπανικές εκτάσεις και ευνοϊκή νομοθεσία, καθόρισαν την ανάπτυξη β' κατοικίας ξένων πληθυσμών στην περιοχή. Η γαλλική αντιμετώπιση διαφέρει κατά πολύ, εφόσον οι διάφορες προβλέψεις για την έξαρση αντιστοίχων φαινομένων και στο γαλλικό έδαφος αντιμετωπίστηκαν με συγκεκριμένες χωροθετήσεις τουριστικών πόλεων β' κατοικίας σε περιοχές με περιορισμένη ή προβληματική, για την εποχή, τουριστική ή οικονομική ανάπτυξη.

²⁷¹ Πρόκειται για την γνωστή αλυσίδα ξενοδοχείων με την επωνυμία "Formule 1"

Τέτοιες πόλεις έχουμε δύο κατηγοριών, εκείνες που δημιουργήθηκαν εξ αρχής και εκείνες που δημιουργήθηκαν με την ενίσχυση υπαρχόντων οικισμών. Ένα παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας είναι η πόλη «La Grande Motte» στις ακτές της Μεσογείου. Άλλωστε η ανάπτυξη νέων πόλεων γύρω από την χωροθέτηση τουριστικών δραστηριοτήτων αποτελεί κυρίως γαλλικό φαινόμενο. Στην Γαλλία εκτός από τον μόνιμο πληθυσμό, το γαλλικό έδαφος αποτελεί τον τόπο παραμονής 80 εκατομμυρίων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των τουριστών που διαμένουν στην χώρα. Η Γαλλία, είναι η δεύτερη χώρα προσέλκυσης τουριστών μετά τις ΗΠΑ, με ένα σημαντικό αντίτιμο οικονομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού κόστους που προκαλείται εξαιτίας του αυξανόμενου τουρισμού.

Το Grande Motte αποτελεί ένα από τους έξι παραθεριστικούς σταθμούς της Γαλλίας που έχουν χωροθετηθεί με αυτό τον τρόπο δημιουργώντας οργανωμένα αστικά σύνολα. Ο μαζικός τουρισμός πρόκειται να χωροθετηθεί εκεί και να ενδυνάμωση την υπάρχουσα οργανωμένη δόμηση αλλά και τα γύρω αστικά κέντρα. Ο έλεγχος κι ο περιορισμός της τουριστικής ανάπτυξης των γαλλικών παραλιών αποτελεί άλλωστε βασική αρμοδιότητα των στόχων και των μεθόδων του Datar. Έτσι η νέα πόλη στήνεται και υπαγορεύεται καταρχήν από μια έγνοια του δημόσιου ενδιαφέροντος που περνά από την καθολική κυριαρχία του δημοσίου φορέα, ώστε να αποφεύγεται κάθε φαινόμενο κερδοσκοπίας. Για να επιτευχθεί αυτό όλη η διαδικασία κρατήθηκε μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας ώστε οι τιμές γης αλλά και οι πραγματικοί στόχοι της «επιχείρησης» να μείνουν κρυφοί.

Έτσι η χωροταξία έρχεται να ενσωματώσει τους τρεις τομείς της οικονομίας στο χώρο και να εκμεταλλευτεί με τον καλύτερο τρόπο τα αποτελέσματα από την χωροθέτηση παραγωγικών δραστηριοτήτων. Έτσι και με όλη αυτή την νέα νοοτροπία στον σχεδιασμό του χώρου το DATAR το 1963 αποφασίζει να συντονίσει αυτήν την νέα χωροθέτηση της τουριστικής δραστηριότητας. Οι νέες τουριστικές πόλεις της εποχής απαντούν στην αυξημένη τουριστική ζήτηση της εποχής και βασικός τους στόχος είναι να προλάβουν την ασύδοτη τουριστική ανάπτυξη, παρόμοια με αυτή των ισπανικών παραλιών και να αξιοποιήσει τα γαλλικά παράλια της Μεσογείου²⁷².

Η αποδυνάμωση άλλων τομέων της οικονομίας σε περιπτώσεις μονοκαλλιέργειας δραστηριοτήτων μπορούν να επιφέρουν αρνητικά αποτελέσματα για το χώρο. Η ακτές της επαρχίας του Languedoc Roussillon παρουσίαζαν μία αδυναμία αστικοποίησης λόγω μεν της υπερίσχυσης της Κυανής ακτής ως τουριστικό θέρετρο της εποχής, αλλά και της αποβιομηχάνισης της περιοχής σε παλαιότερη εποχή. Συνεπώς είναι προφανής ο λόγος για τον οποίον η ανάπτυξη τέτοιων αστικών συνόλων που να φιλοξενούν τόσο ισχυρές οικονομικά δραστηριότητες, έγινε στο γαλλικό έδαφος σε περιοχές που είχαν οικονομική καθυστέρηση.

Το παράδειγμα αυτών των χωροθετήσεων μπορεί να παρομοιαστεί με την ανάπτυξη περιοχών ΠΟΤΑ στην χώρα μας, εφόσον η λογική ανάπτυξης τέτοιων περιοχών στις δύο χώρες είναι παρόμοια. Παρόλα αυτά εφόσον στην χώρα μας δεν έχουν ολοκληρωθεί περιοχές ΠΟΤΑ δεν μπορούμε να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα από τις δύο περιπτώσεις.

²⁷² WTO, «National and regional Tourism Planning: "Methodologies and case studies"», Madrid, 1994

Το γαλλικό παράδειγμα περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης πλαισιώνεται και από μία πολιτική marketing αλλά και την δημιουργία label (ταμπέλας) της περιοχής ως τουριστικό προορισμό. Η πόλη Grande Motte πρέπει να τεθεί στο πλαίσιο μιας γενικότερης μελέτης αστικοποίησης των γαλλικών παραλίων τις δεκαετίες '50-'70 και την διαφοροποίηση των προτύπων του παραθερισμού που την συνοδεύουν. Οι νέες παραθεριστικές-τουριστικές πόλεις όπως Marina-Baie-des-Anges ή πόλη Grande Motte προτείνουν λύσεις αστικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος με αναπτυξιακό χαρακτήρα όπου η χωροθέτηση της δραστηριότητας πλαισιώνεται από όλες αυτές τις λειτουργίες που θα την κάνουν βιώσιμη στο μέλλον. Διαμέσου αυτών των μεγάλων επενδύσεων που σημειώθηκαν, οργανώνεται ένας τύπος παρέμβασης στα γαλλικά παράλια πιο αποδοτικούς από ανοργάνωτες δομές αυθαιρέτης χωροθέτησης κάποιας δραστηριότητας.

ΕΙΚΟΝΑ 1
« Η πόλη Grande Motte, το Golf »

Πηγή: www.tourisme.fr

β) Η Ανάπτυξη του Γκολφ Παγκοσμίως: Οι Περιπτώσεις της Σκωτίας, της Ισπανίας, της Κύπρου και η Συγκριτική Θέση της Ελλάδας

Μία εναλλακτική μορφή τουρισμού με ευαίωνες προοπτικές ανάπτυξης στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό, όπως φανερώνουν οι πρόσφατες τάσεις είναι το γκολφ. Η αγορά του γκολφ γνωρίζει άνθηση τα τελευταία χρόνια: από το 1995 τα γήπεδα γκολφ στην Ευρώπη έχουν αυξηθεί κατά 80%, ενώ παράλληλα οι Ευρωπαίοι γκόλφερς κατά 110%. Η αύξηση αυτή αντιστοιχεί σε 7,7% περίπου το χρόνο²⁷³.

Στην Ευρώπη υπάρχουν 6239 γήπεδα γκολφ, αριθμός που αντιστοιχεί περίπου στο 20% των συνολικών γηπέδων στον κόσμο, ενώ το 59% του συνόλου

²⁷³ Μανωλαράκη Κατερίνα, «Τουρισμός και Golf: Οι προορισμοί που διαθέτουν γήπεδα κερδίζουν το παιχνίδι», Περιοδικό Τουριστική Αγορά, Τεύχος 187, Ιανουάριος 2006

των γηπέδων βρίσκεται στη Βόρεια Αμερική. Πρώτη ευρωπαϊκή χώρα σε γήπεδα γκολφ είναι η Αγγλία με 1911. Ακολουθούν η Γαλλία και η Σκοτία με 548 και 546 αντίστοιχα.

Ο αριθμός των γκόλφερ αυξάνεται χρόνο με το χρόνο εκρηκτικά. Το 1997, οι μισοί από τους εγγεγραμμένους γκόλφερς (δηλαδή επίσημοι παίκτες) ήταν Αμερικανοί. Μεγάλη συμμετοχή στη σύνθεση των γκόλφερς διεθνώς έχει και η Ασία, με πρώτη δύναμη την Ιαπωνία, στην οποία αντιστοιχούν πάνω από δεκαπέντε εκατομμύρια γκόλφερς, τη στιγμή που στην Ευρώπη υπολογίζεται ότι υπάρχουν λίγο πάνω από 4 εκατομμύρια εγγεγραμμένοι παίκτες. Σύμφωνα με μελέτες, οι Αμερικανοί και Ιάπωνες γκόλφερς προτιμούν τα κλασσικά γήπεδα γκολφ, όπως π.χ. τα γήπεδα της Σκοτίας (το St.Andrews είναι ένα από τα πιο παραδοσιακά), ενώ οι Ευρωπαίοι προτιμούν τις μεσογειακές χώρες. Διαφορά στις προτιμήσεις των γκόλφερς παρουσιάζεται και όσον αφορά το διάστημα κατά το οποίο ταξιδεύουν: οι Αμερικάνοι προτιμούν το διάστημα Απριλίου - Οκτωβρίου, ενώ οι Ευρωπαίοι το διάστημα Νοεμβρίου - Μαΐου.

Το 67% των Ευρωπαίων παικτών είναι Βρετανοί, Γάλλοι, Γερμανοί και Σουηδοί και οι περισσότεροι προτιμάνε ειδικά κατά τους χειμερινούς μήνες χώρες μεγαλύτερης ηλιοφάνειας, όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία. Τα άτομα αυτά είναι στην πλειονότητά τους μεσήλικες και συνταξιούχοι (αν και υπάρχουν και αρκετοί νέοι, οι οποίοι όμως είναι βασικά αθλητές και λιγότερο τουρίστες - γκόλφερς.), υψηλής κοινωνικής τάξης και εισοδήματος, σε μεγάλο ποσοστό επιχειρηματίες. Ο συνδυασμός του γκολφ ως σπορ και του τουρισμού είναι πολύ συνηθισμένος: το ποσοστό των Ευρωπαίων παικτών γκολφ που συνδυάζουν και τις διακοπές τους με γκολφ κυμαίνεται από 25% για τους Βρετανούς έως 50% για τους Γερμανούς. Στις περιπτώσεις αυτές, οι τουρίστες (που είναι συνήθως οικογενειάρχες) προτιμούν προορισμούς που καλύπτουν τις ανάγκες και των υπολοίπων μελών της οικογένειας.

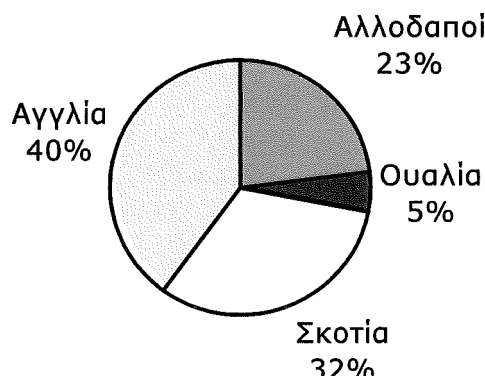
Στη σύγχρονη τάση ανάπτυξης του γκολφ έχουν προστεθεί αρκετές χώρες τα τελευταία χρόνια. Το γεγονός αυτό οφείλεται πέρα από την καταπολέμηση του προβλήματος της εποχικότητας του τουρισμού -που αντιμετωπίζουν ιδίως οι μεσογειακές χώρες, στις υψηλότερες τουριστικές εισπράξεις που αναμένονται από το γκολφ σε σχέση με άλλα είδη τουρισμού. Έχει υπολογιστεί ότι οι μέσες δαπάνες ενός τουρίστα - γκόλφερ είναι κατά μέσο όρο περίπου τέσσερις φορές μεγαλύτερες απ' αυτές του μέσου τουρίστα. Συγκεκριμένα, οι Αμερικάνοι γκόλφερς ξοδεύουν \$ 26,1 δις μόνο για ταξίδια το χρόνο. Τα παραδείγματα της Σκοτίας και της Ισπανίας που ακολουθούν είναι χαρακτηριστικά:

Η Σκοτία είναι η πατρίδα του γκολφ: λέγεται ότι το γκολφ έκανε τα πρώτα του βήματα εκεί το 15^ο αιώνα. Το σπορ αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα μέσα σε λίγα χρόνια, βασισμένο κυρίως στο πολύ καλό μάρκετινγκ των Σκοτσέζων. Η Σκοτία διοργανώνει συνεχώς διεθνείς αγώνες, κάτι που την αναδεικνύει ακόμα περισσότερο ως προορισμό γκολφ.

Αυτή τη στιγμή η χώρα διαθέτει 546 γήπεδα γκολφ, από τα οποία τουλάχιστον τα δέκα είναι διάσημα (St Andrews, Carnoustie, Gleneagles, Loch Lomond, Muirfield, Prestwick, Troon και το Turnberry). Ο τουρισμός γκολφ συνεισφέρει περίπου εκατό εκατομμύρια λίρες το χρόνο στην οικονομία της Σκοτίας, από τα οποία τα εβδομήντα προέρχονται από γκόλφερς του Ηνωμένου Βασιλείου.

Όσον αφορά τους ξένους τουρίστες - γκόλφερς δίνονται οι εξής πληροφορίες: Είναι γενικά υψηλής κοινωνικής τάξης, με ευαισθησία στο επίπεδο ικανοποίησης των απαιτήσεων τους. Ξοδεύουν 900 € - 2000 € κατά την παραμονή τους, ενώ το 80% των τουριστών γκολφ κάνουν τουλάχιστον ένα ταξίδι το χρόνο (το 50% κάνει αρκετά περισσότερα). Οι περισσότεροι τουρίστες - γκόλφερς είναι οικογενειάρχες και οργανώνουν το ταξίδι τους μέσω του internet, των tour-operators και των ταξιδιωτικών γραφείων. Η μέση διαμονή ανά άφιξη είναι περίπου 10 ημέρες²⁷⁴.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1
Κατανομή επισκέψεων γκολφ στη Σκωτία

Πηγή: The Scottish Parliament Information Center, (2002)

Η Ισπανία είναι μία άλλη περίπτωση, που θα μπορούσε να παραλληλιστεί με την Ελλάδα, όσον αφορά τις δυνατότητες ανάπτυξης του γκολφ: Εκμεταλλεζόμενη το καλό μεσογειακό της κλίμα που εγγυάται τη δυνατότητα παιχνιδιού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, το γκολφ γνώρισε εκρηκτική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια στη χώρα, με αποτέλεσμα να διαθέτει σήμερα συνολικά 266 γήπεδα. Η Ισπανία παρ' όλα αυτά κινήθηκε σε ένα διαφορετικό από το σύνηθες μοντέλο όσον αφορά τον τουρισμό - γκολφ: το χρησιμοποίησε για την αύξηση των πωλήσεων παραθεριστικών κατοικιών σε αλλοδαπούς (ανάλυση σε άλλο κομμάτι της παρούσας μελέτης). Με βάση το γεγονός αυτό, ο τουρισμός - γκολφ γνωρίζει ραγδαία ανάπτυξη: κάθε χρόνο περίπου 500.000 τουρίστες - γκόλφερς υπολογίζεται ότι επισκέπτονται τη χώρα, το κύριο τμήμα των οποίων έρχεται τους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Οκτώβριο. Η μέση διαμονή ανά άφιξη είναι περίπου οχτώ ημέρες, ενώ το 45% διαμένει σε ξενοδοχεία (η συντριπτική πλειοψηφία σε καταλύματα πέντε αστέρων) και το 17% σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Οι Ισπανοί εκμεταλλεύτηκαν τις ήδη τουριστικά αναπτυγμένες περιφέρειες τους προβάλλοντάς τις σαν ολοκληρωμένους προορισμούς γκολφ κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Ανδαλουσία να συγκεντρώσει για το 2005 περίπου 140.000 αφίξεις (28% περίπου των συνολικών αφίξεων - πρώτη σε αφίξεις γκόλφερς στην Ισπανία).

Ακόμα μία περίπτωση μεσογειακής χώρας που έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με την Ελλάδα είναι η Κύπρος. Η Κυπριακή κυβέρνηση, σε μια

²⁷⁴ Μπριασούλη Ε., «Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ότι λάμπει δεν είναι χρυσός», Λέσβος 2005

προσπάθεια ανάδειξης της Κύπρου σε διεθνή προορισμό γκολφ, παρέχει κίνητρα στους επενδυτές από το Μάιο του 2005. Συγκεκριμένα, προωθείται η οικιστική και τουριστική ανάπτυξη των περιοχών γύρω από τα γήπεδα γκολφ με ξενοδοχεία πέντε αστέρων και τουριστικά χωριά πολυτελείας μέχρι τη δημιουργία δεκατεσσάρων γηπέδων, αριθμός επαρκής για να μετατραπεί η Κύπρος σε προορισμό γκολφ, όχι όμως υπερβολικός ώστε να μη μπορεί να τον αντέξει η χώρα σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Τα κίνητρα ισχύουν και για περιπτώσεις γηπέδων γκολφ που θα αναβαθμιστούν ώστε να ανταποκρίνονται στις διεθνείς προδιαγραφές. Τα κίνητρα αυτά είναι κυρίως φορολογικά: η Κυπριακή κυβέρνηση παρέχει φορολογική απαλλαγή των κερδών που θα προκύπτουν από την εκμετάλλευση κάθε παρεμφερούς τουριστικού έργου, η ανέγερση του οποίου δεν είχε αρχίσει πριν την 1.7.1995. Επίσης, δίνονται επιχορηγήσεις για τις προκαταρκτικές μελέτες των έργων που φθάνουν μέχρι το 40% του συνολικού τους κόστους.

Όσον αφορά την Κύπρο, με την ίδια προαναφερθείσα υπουργική απόφαση ορίζονται ως κριτήρια για την καταλληλότητα του χώρου δημιουργίας γηπέδου γκολφ, οι διεθνείς προδιαγραφές για την έκταση και το μήκος της διαδρομής του παιχνιδιού και η δυνατότητα για περαιτέρω ανάπτυξη στις γύρω περιοχές. Τέλος, ο ενδεχόμενος επενδυτής καλείται να παρέχει λεπτομέρειες σχετικά με την εξασφάλιση της αναγκαίας ποσότητας νερού για την κάλυψη των αναγκών του γηπέδου.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις χωρών και σχεδόν σε όλες τις χώρες όπου ο τουρισμός - γκολφ έχει γνωρίσει ανάπτυξη, υπάρχει ένας οδηγός για την εξοικείωση των υποψηφίων επενδυτών με τις γραφειοκρατικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν για να αδειοδοτηθεί η επένδυση, καθώς και με τις πάσης φύσεως ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας. Οι οδηγοί αυτοί περιλαμβάνουν ακόμα, στοιχεία σχετικά με την επιλογή χώρου για τη δημιουργία του γηπέδου, το σχεδιασμό του, τη λειτουργία των γύρω εγκαταστάσεων κλπ.

Στην Ελλάδα μέχρι στιγμής το γκολφ δεν έχει γνωρίσει σπουδαία ανάπτυξη: Από τα -μόλις- έξι γήπεδα γκολφ που υπάρχουν (Ηράκλειο Κρήτης, Πόρτο Ελούντα, Γλυφάδα, Πόρτο Καράς, Κέρκυρα, Ρόδος) τα πέντε είναι δεκαοχτώ οπών και τηρούν τις διεθνείς προδιαγραφές σύμφωνα με την ελληνική ομοσπονδία γκολφ (αν και δεν έχουν μετρηθεί οι ακριβείς διαστάσεις των γηπέδων), ενώ το έκτο -στο Πόρτο Ελούντα στην Κρήτη- είναι εννιά οπών. Υπάρχουν ωστόσο διάφορα άλλα σημαντικά σχέδια «υπό κατασκευή» σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (για παράδειγμα στη Σητεία Κρήτης και στην Πύλο).

Οι ελληνικές προδιαγραφές για τα γήπεδα γκολφ περιλαμβάνουν τις ελάχιστες αναγκαίες εγκαταστάσεις και χώρους πέραν του αθλητικού χώρου. Τα γήπεδα γκολφ χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τα απλά γήπεδα γκολφ που περιλαμβάνουν μόνο τις αθλητικές εγκαταστάσεις και τα υπόλοιπα που έχουν σχεδιαστεί με διάφορες άλλες εγκαταστάσεις, με στόχο την άνεση των μελών και τη διεξαγωγή διεθνών αγώνων. Τέτοιες εγκαταστάσεις αποτελούν για παράδειγμα τα εστιατόρια πολυτελείας, αίθουσα μπιλιάρδου, αίθουσα απονομής βραβείων αλλά και ξενοδοχεία πέντε αστέρων, παραθεριστικές κατοικίες κλπ.

Σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη του τουρισμού-γκολφ είναι ο χαρακτηρισμός της περιοχής στην οποία βρίσκεται το γήπεδο-α ως προορισμό γκολφ ("golf destination"). Αυτό επιτυγχάνεται με την κατασκευή περισσότερων

του ενός γηπέδων (κατά προτίμηση πέντε και άνω) σε κοντινές περιοχές, ώστε να μπορεί ο τουρίστας να αλλάζει γήπεδο κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην περιοχή. Τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως "golf - destination" είναι τα εξής:

- Σύνδεση με διεθνές αεροδρόμιο και πρόσβαση στον προορισμό από το αεροδρόμιο σε σαρανταπέντε λεπτά.
- Υψηλής στάθμης ξενοδοχειακή υποδομή και εξυπηρέτηση.
- Τρία γήπεδα pay and play (γήπεδα όπου ο επισκέπτης πληρώνει όταν παίξει - δε συμπεριλαμβάνεται στο πακέτο του ταξιδιού του) σε μικρή απόσταση μεταξύ τους.
- Υψηλή ποιότητα σχεδιασμού των γηπέδων.
- Υψηλής ποιότητας διοίκηση, συντήρηση των γηπέδων και εξυπηρέτηση πελατών.
- Φυσικό περιβάλλον κλίμα.
- Υψηλής στάθμης περιβάλλουσα τουριστική υποδομή.
- Συνοδευτικά ενδιαφέροντα (γαστρονομικά, πολιτιστικά κλπ)

Πρέπει να υπογραμμιστεί, ότι οι προορισμοί γκολφ δεν είναι ο μοναδικός τρόπος να πετύχει οικονομικά ένα γήπεδο γκολφ. Υπάρχουν "επιτυχημένα" γήπεδα σε αστικές περιοχές, τα οποία ωστόσο απευθύνονται σε ένα μεγάλο βαθμό στους ίδιους τους κάτοικους της πόλης. Η μικρή απήχηση του σπορ -τουλάχιστον μέχρι στιγμής- στους Έλληνες οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα μπορεί να απευθυνθεί μόνο στους τουρίστες και όχι να βασιστεί στους ντόπιους παίκτες. Εξίσου σημαντική, σύμφωνα με τους ειδικούς στη διοίκηση και λειτουργία γηπέδων γκολφ, είναι η δημιουργία και άλλων εγκαταστάσεων, όπως π.χ. τα SPA για να επιτευχθεί αύξηση του τουρισμού - γκολφ όλο το χρόνο.

Τα οφέλη που καρπώνεται μία περιοχή με τη δημιουργία ενός γηπέδου γκολφ είναι πολυδιάστατα: εισοδηματικά κυρίως, λόγω της γενικής τουριστικής ώθησης και της μεγαλύτερης μέσης ημερήσιας κατανάλωσης του τουρίστα - γκόλφερ, αλλά και γενικότερα κοινωνικά, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας (άμεσες στα γήπεδα γκολφ και έμμεσες λόγω της γενικότερης τουριστικής ώθησης της περιοχής -εστιατόρια κλπ). Το γήπεδο γκολφ του Ηρακλείου υπολογίζεται ότι έδωσε σημαντική ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Μετά την ολοκλήρωση των έργων κατασκευής, οι κρατήσεις στα ξενοδοχεία πολυτελείας αυξήθηκαν κατά περίπου 20%.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθούν ορισμένα σημαντικά στοιχεία σχετικά με τους γκόλφερς και τον τρόπο επιλογής τους γηπέδων: οι γκόλφερς θεωρούν τον εαυτό τους "ιδιαίτερη τάξη". Στη διαδικασία επιλογής προορισμού, πέρα από την αυτονόητη παροχή κάποιων συγκεκριμένων υπηρεσιών που είναι υψηλής ποιότητας, παίζουν ρόλο τα πρωταθλήματα που έχουν γίνει στο παρελθόν στα γήπεδα αυτά, ο αρχιτέκτονας που τα έκτισε, ποιοι παίκτες έχουν παίξει εκεί κλπ. Οι γκόλφερς είναι μία "οικογένεια" και τα καλά μέρη μαθαίνονται γρήγορα²⁷⁵.

²⁷⁵ Δαναλάτος Ν., «Εισήγηση στην ημερίδα: «Γήπεδα γκολφ: ποια τουριστική ανάπτυξη θέλουμε στην Κρήτη», 2005

Παρακάτω δίνεται η SWOT Analysis με τα στοιχεία για την ανάπτυξη του γκολφ στην Ελλάδα²⁷⁶:

ΔΥΝΑΜΕΙΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
Ο καιρός: Το μεσογειακό κλίμα και η συχνή ηλιοφάνεια εγγυώνται την επιλογή της Ελλάδας ως προορισμό γκολφ όλο το χρόνο.	Αδύναμο προϊόν γκολφ: Δεν υπάρχει σημαντική ανάπτυξη του σπορ στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα την έλλειψη οργανισμών, σωματείων κλπ	Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός γκόλφερ στην Ευρώπη και τον κόσμο	Ο συνεχώς αυξανόμενος ανταγωνισμός
Δυνατότητα συνδυασμού γκολφ με άλλα είδη τουρισμού π.χ. παραθερισμός, πολιτιστικό τουρισμό κλπ	Περιορισμός περιοχών ως ενδεχομένων "προορισμών γκολφ" λόγω μειωμένης προσβασιμότητας αεροπορικώς	Η εμπειρία από άλλες ευρωπαϊκές χώρες που πρόσφατα ανέδειξαν τον τουρισμό-γκολφ	Ανάγκη δευτερογενών υπηρεσιών παροχής εξοπλισμού στον τουρίστα-γκόλφερ
Η ύπαρξη πολλών μη αξιοποιημένων τουριστικά περιοχών (:δυνατότητα επιλογής της καταλληλότερης)	Έλλειψη εμπειρίας: Δεν έχουν εκπονηθεί στην Ελλάδα αντίστοιχα σχέδια που να εγγυώνται επιτυχές μάρκετινγκ		Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις
	Η μικρή απήχηση του σπορ στους Έλληνες, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της απόσβεσης των επενδυμένων κεφαλαίων		
	Η ύπαρξη μεγάλων γραφειοκρατικών εμποδίων στην αδειοδότηση		
	Μη επαρκής δικτύωση στο Internet		

Μια από τις απειλές για την ανάπτυξη γκολφ, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, είναι και οι πιέσεις που ασκεί η κατασκευή και λειτουργία ενός γηπέδου γκολφ στο περιβάλλον. Για το θέμα αυτό έχει αναπτυχθεί παγκόσμια αλλά και στην Ελλάδα συζήτηση γύρω από τις ενδεχόμενες επιπτώσεις. Στη συζήτηση αυτή έχουν διατυπωθεί αντικρουόμενες απόψεις, από αρνητικές ορισμένων οικολογικών οργανώσεων έως θετικές ή σχετικά ουδέτερες από άλλες οικολογικές και αθλητικές οργανώσεις και ερευνητές.

Χωρίς αμφιβολία η κατασκευή και η λειτουργία ενός γηπέδου γκολφ ασκεί πιέσεις στο περιβάλλον, που επικεντρώνονται κυρίως στη χρήση σημαντικών ποσοτήτων νερού για την άρδευση των γηπέδων, στη χρήση αγροχημικών για την προστασία και ανάπτυξη του γκαζόν, στη ρύπανση των επιφανειακών και υπόγειων νερών, στην τοπική χλωρίδα και πανίδα και στην αισθητική του τοπίου. Όμως οι πιέσεις αυτές μπορούν να έχουν μεγάλη διακύμανση ως προς την έντασή τους, αφού εξαρτώνται για κάθε συγκεκριμένη επένδυση, από τα στοιχεία σχεδιασμού του γηπέδου, τα μέτρα διαχείρισης του περιβάλλοντος που λαμβάνονται από το φορέα επένδυσης και ελέγχονται από την πολιτεία και βέβαια από τις τοπικές

²⁷⁶ Θεώρημα - Σύμβουλοι Ανάπτυξης Α.Ε., «Μελέτη Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό», Αθήνα 2006

συνθήκες. Έτσι, οι πιέσεις αυτές σε άλλες περιπτώσεις αφομοιώνονται από το περιβάλλον και σε άλλες όχι. Συνεπώς, οι επιπτώσεις των γηπέδων γκολφ δεν πρέπει να δαιμονοποιούνται, ούτε να αψηφώνται, αλλά να εξετάζονται κατά περίπτωση. Σε κάθε περίπτωση πάντως, παρά τις όποιες πραγματικές επιφυλάξεις ή ιδεολογικού χαρακτήρα τοποθετήσεις, τα γήπεδα γκολφ, ως δραστηριότητα δεν μπορεί να είναι εξ ορισμού αρνητική για το περιβάλλον. Όπως έχει δείξει η παγκόσμια έρευνα, σε πολλές περιπτώσεις, η ανάπτυξη γηπέδων γκολφ έχει καταφέρει όχι μόνο να συμβαδίζει με την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και με την αναβάθμιση ή και την ανάδειξη αυτού (EGA, 1996). Έτσι, πολλά γήπεδα γκολφ στην Ευρώπη, όπως το Valderama στην Ισπανία, εφαρμόζουν Πρακτικές Βέλτιστης Περιβαλλοντικής Διαχείρισης κατά τη λειτουργία τους, μεταξύ άλλων χρησιμοποιώντας ελάχιστα λιπάσματα και φυτοφάρμακα, συχνά λιγότερα από αντίστοιχης έκτασης γεωργικές καλλιέργειες. Ταυτόχρονα ασκούν ορθολογική διαχείριση νερού χωρίς να απειλούν την αειφορία των υδατικών πόρων της περιοχής τους, ενώ συμβάλλουν στη βελτίωση της βιοποικιλότητας, με λήψη συγκεκριμένων μέτρων. Βεβαίως αυτή η εικόνα δεν επιτυγχάνεται από όλα τα γήπεδα γκολφ, αλλά αυτό φαίνεται πως είναι θέμα που μπορεί να αντιμετωπιστεί με συγκεκριμένα μέτρα.

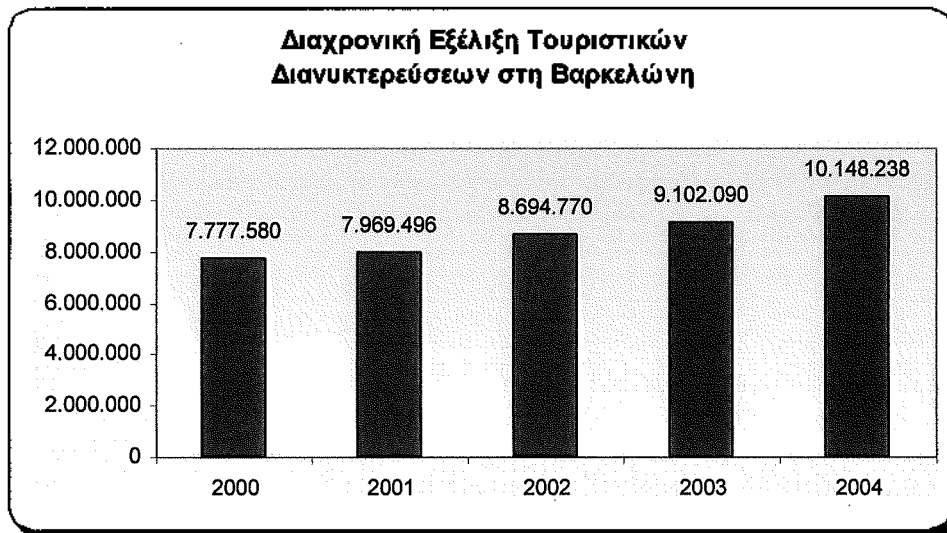
Συνεπώς, σε επίπεδο χωροταξικού σχεδιασμού, είναι σαφές ότι η **απειλή** που εκφράζουν τα γήπεδα γκολφ για το περιβάλλον, μπορεί να μετατραπεί σε **ευκαιρία**, όπως δείχνει η περιβαλλοντική επιστήμη και η πρακτική. Έτσι, είναι δυνατόν να προωθηθεί η ανάπτυξη γηπέδων γκολφ και συνεπώς και του τουρισμού, με ταυτόχρονη προστασία ή και ανάδειξη του περιβάλλοντος, μετά βέβαια από κατάλληλα μέτρα και διαχείριση.

γ) Ο Αστικός Τουρισμός: Το Παράδειγμα της Βαρκελώνης

Η ανάπτυξη του αστικού τουρισμού είναι άμεσα συσχετισμένη με την καταπολέμηση ενός από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ελληνικός τουρισμός: της εποχικότητας. Στο κείμενο που ακολουθεί, εξετάζεται η περίπτωση της Βαρκελώνης, η οποία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αστικά κέντρα της Ευρώπης, παρουσιάζονται οι άξονες στους οποίους στηρίζεται η προώθηση του τουρισμού της και επιχειρείται σύγκριση με τις αντίστοιχες περιπτώσεις της Αθήνας και της Γένοβας. Ο αναπτυγμένος αστικός τουρισμός σε συνδυασμό με τη -σχετικά- πρόσφατη διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων, το περίπου ίδιο με την Αθήνα μέγεθος της πόλης και τα διάφορα σημεία πολιτισμικού ενδιαφέροντος καθιστούν τη Βαρκελώνη κατάλληλη για παραλληλισμό με την Αθήνα. Η ευρύτερη περιοχή της Βαρκελώνης είχε πληθυσμό, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή που έγινε το Νοέμβριο του 2001, 4.805.927 κατοίκους με τον κεντρικό δήμο της Βαρκελώνης να έχει 1.503.884 εξ αυτών.

Ο τουρισμός της Βαρκελώνης πέτυχε ιστορικό μέγιστο το 2004 με αύξηση περίπου 9,2% σε σχέση με το 2003, οι αφίξεις στην περιφέρεια της Καταλονίας ανήλθαν σε 12,8 εκατομμύρια. Η πόλη της Βαρκελώνης καθ' αυτή σημείωσε αύξηση των τουριστικών αφίξεων της τάξεως του 18,2%, επιτυγχάνοντας ιστορικό υψηλό το 2004 με 4.549.587 αφίξεις. Αντίστοιχη πορεία είχαν και οι διανυκτερεύσεις, των οποίων η διαχρονική εξέλιξη φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2
Διαχρονική εξέλιξη τουριστικών διανυκτερεύσεων στη Βαρκελώνη

Πηγή: www.bcn.es

Η σημαντική υστέρηση της Αθήνας σε σχέση με τη Βαρκελώνη –είναι χαρακτηριστικό ότι οι συνολικές διανυκτερεύσεις σε ολόκληρο το νομό Αττικής για το 2003 ήταν 5.764.690 ενώ το ίδιο έτος η πόλη της Βαρκελώνης είχε 9.102.090 διανυκτερεύσεις- πρέπει να αποδοθεί εκτός από το πολύ καλό μάρκετινγκ, στην επιτυχημένη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992 και στην περαιτέρω σωστή αξιοποίηση των υλικών και άυλων στοιχείων ενεργητικού που παρέμειναν μετά την περάτωση των Αγώνων στην πόλη (υποδομές, τουριστική αξιοποίηση Ολυμπιακού Σταδίου και αναβάθμιση της εικόνας της πόλης στο εξωτερικό).

Όσον αφορά το μάρκετινγκ, η περιφέρεια της Καταλονίας και ιδιαίτερα ο δήμος της Βαρκελώνης το χρησιμοποιεί ως το βασικότερο μέσο προώθησης του αστικού τουρισμού εφόσον δύο φορές το χρόνο ξεκινάει μία νέα καμπάνια προώθησης για την περιοχή. Κύριοι τουριστικοί άξονες προώθησης εκτός από τα Ολυμπιακά έργα είναι τα έργα του διάσημου αρχιτέκτονα Gaudí και ο πεζόδρομος La Rambla, ο οποίος είναι ένας από τους πιο διάσημους δρόμους του κόσμου. Η τελευταία διαφημιστική εκστρατεία ξεκίνησε στις 2 Νοεμβρίου 2005. Η εκστρατεία αυτή αναφέρεται στο φθινόπωρο 2005 και το χειμώνα 2006 και αναμένεται να στοιχίσει 1,2 εκατομμύρια €.

Με τις καμπάνιες αυτές, η Βαρκελώνη έχει καταφέρει να θεωρείται ένας αξιόλογος τουριστικός προορισμός, τον οποίο οι τουρίστες επισκέπτονται όλες τις εποχές του χρόνου. Περίπου το 20% των τουριστών επισκέπτεται την Καταλονία κατά τους μήνες Νοέμβρη, Δεκέμβρη, Γενάρη και Φλεβάρη. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα, ο οποίος δείχνει τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις στη Βαρκελώνη για το 2004, μία πόλη με αναπτυγμένο τον αστικό τουρισμό δέχεται περίπου ίδιο αριθμό τουριστών κάθε μήνα (εξαιρέση για τη Βαρκελώνη αποτελεί το δίμηνο Ιανουάριος – Φεβρουάριος, το οποίο ωστόσο δεν υστερεί σημαντικά)²⁷⁷.

²⁷⁷ Carcel C., «Movimientos Turísticas en las fronteras (frontur), Instituto de Estudios Turísticos», Madrid 2004

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Αφίξεις και διανυκτερεύσεις στη Βαρκελώνη για το 2004

2004	Βαρκελώνη	
	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις
Ιανουάριος - Φεβρουάριος	658,466	1,359,326
Μάρτιος - Απρίλιος	776,364	1,730,741
Μάιος - Ιούνιος	768,552	1,714,584
Ιούλιος - Αύγουστος	776,560	1,922,718
Σεπτέμβριος - Οκτώβριος	787,215	1,915,740
Νοέμβριος - Δεκέμβριος	782,430	1,505,129

Πηγή: www.bcn.es

Δύο σημαντικοί άξονες στην ανάπτυξη του αστικού τουρισμού της Βαρκελώνης είναι ο ξεκάθαρος προσανατολισμός της όσον αφορά τους τουρίστες στους οποίους απευθύνεται και η κάθε χρόνο μεγαλύτερη σύνδεση της με τις αερογραμμές χαμηλού κόστους.

Χαρακτηριστικά, κατά τη διάρκεια του 2004 περίπου 3,2 εκατομμύρια επιβάτες ήρθαν στη Βαρκελώνη ή στη Χιρόνα με τέτοιες αεροπορικές εταιρείες. Η αύξηση σε σχέση με το 2003 φτάνει το 57,8% περίπου (περίπου 2 εκατομμύρια επιβάτες για το 2003), ενώ η αντίστοιχη αύξηση για το 2003 ήταν 71,3% και για το 2002 70,5%.

Όσον αφορά τον τουριστικό προσανατολισμό της πόλης, από τη σύνθεση του ξενοδοχειακού δυναμικού για το 2004 όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, αναδεικνύεται η προσπάθεια παροχής κατά το δυνατόν υψηλότερων υπηρεσιών στον τουρίστα: Η Βαρκελώνη φαίνεται να ρίχνει το βάρος της στην προώθηση ξενοδοχείων που απευθύνονται σε τουρίστες σχετικά υψηλότερου εισοδήματος, αφού το 68,88% των καταλυμάτων είναι τριών, τεσσάρων ή πέντε αστέρων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Αθήνα είναι μόλις 34,38%. Από την άλλη η Αθήνα υπερτερεί σε αριθμό ξενοδοχειακών καταλυμάτων δύο αστέρων (39,45% των συνολικών καταλυμάτων), ενώ αντίστοιχα για τη Βαρκελώνη το ποσοστό είναι πολύ μικρότερο (15,31%). Όλα τα παραπάνω δείχνουν τη δυνατότητα παροχής υψηλότερων υπηρεσιών στους τουρίστες από την πλευρά των Καταλανών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Σύνθεση του ξενοδοχειακού δυναμικού της Βαρκελώνης ανά κατηγορία
για το 2004

	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
5*	9	2,734	5,363
4*	60	7,310	13,591
3*	66	4,704	8,394
2*	30	1,542	2,698
1*	31	958	1,600
Σύνολο	196	17,248	31,646

Πηγή: www.bcn.es

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Σύνθεση του ξενοδοχειακού δυναμικού της Αθήνας ανά κατηγορία για το
2004

	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
5*	12	3,015	5,624
4*	33	3,989	7,304
3*	43	3,232	5,894
2*	101	3,895	7,143
1*	67	1,995	3,816
Σύνολο	256	16,126	29,781

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Η ξεκάθαρη στρατηγική χάρισε αυτή τη δυναμική εξέλιξη στη Βαρκελώνη, κάτι που δεν ισχύει στην περίπτωση της Τζένοβας. Το 1995 η Τζένοβα ήταν το κυρίαρχο μεσόγειο λιμάνι στην αγορά του αστικού τουρισμού. Το μερίδιο της αγοράς της ανερχόταν τότε σε 67%, ενώ το αντίστοιχο της Βαρκελώνης σε 15%. Μόλις 5 χρόνια μετά, οι όροι είχαν αντιστραφεί προς όφελος της Βαρκελώνης: 65% για τη Βαρκελώνη, έναντι μόλις 25% για τη Τζένοβα. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αντίληψη των Καταλανών, που τους επέτρεψε να διαγνώσουν την ανάγκη παροχής υψηλότερων υπηρεσιών στον τουρίστα. Έτσι, το 2000 βρήκε τη Βαρκελώνη να μεταλλάσσεται σε μία πολύ φιλική πρωτεύουσα, όπου όλες οι διαδικασίες ήταν εύκολες και γρήγορες. Συγκεκριμένα, υπήρχαν αφίξεις πτήσεων καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας στο αεροδρόμιο, όπου όλες οι διαδικασίες ελέγχων, συλλογής των αποσκευών κλπ γίνονταν εγγυημένα σε τριάντα λεπτά, σε αντίθεση με τη Τζένοβα όπου χρειάζονταν κατά μέσο όρο εβδομήντα λεπτά. Επιπλέον, διευκολύνθηκαν οι μεταφορές με τη κυκλοφορία οδηγού συγκοινωνιών που δίνονταν στο αεροδρόμιο, αλλά και με την καθιέρωση ενός δρομολογίου ειδικού για τουρίστες με τουριστικά λεωφορεία. Παράλληλα με τον οδηγό συγκοινωνιών, δημιουργήθηκε και ένας ειδικός οδηγός για ψώνια. Στο μεταξύ, η

Τζένοβα διατηρούσε το παλιότερο ύφος της, αναδεικνύοντας μία αδυναμία να προσαρμοστεί στα δεδομένα της νέας εποχής. Όλες αυτές οι διευκολύνσεις στις μεταφορές και τις συναλλαγές, σε συνδυασμό με μία σειρά άλλων ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων που καθιέρωσε η Βαρκελώνη (:η δημιουργία οκτώ εκδρομών που πωλούνταν μαζί με τις δημοφιλείς κρουαζιέρες, οι παραστάσεις της έφιππης δημοτικής αστυνομίας, πολιτιστικά δρώμενα σχετικά με τους ζωγράφους Πικάσο, Μιρό και Νταλί), καθώς και με το πολύ καλό της μάρκετινγκ, αλλά και τη στασιμότητα στη στρατηγική της Τζένοβα ανέδειξαν τη Βαρκελώνη σε ηγέτη του κλάδου μέσα σε πέντε χρόνια.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναλυθεί ένα γενικό χαρακτηριστικό του αστικού τουρισμού που αναδεικνύεται με την παρατήρηση της προέλευσης των τουριστών της Βαρκελώνης. Χαρακτηριστικά, ενώ για την Καταλονία γενικά (ας σημειωθεί εδώ ότι εκτός από τη Βαρκελώνη, δεύτερος προορισμός στην Καταλονία είναι η Costa Brava), οι κύριες χώρες προέλευσης των τουριστών είναι η γειτονική Γαλλία (30,9%), το Ηνωμένο Βασίλειο (16,4%), η Γερμανία (10,8%) και η Ιταλία (8,1%), για τη Βαρκελώνη έχουμε πρώτο το Ηνωμένο Βασίλειο (20%) και ακολουθούν η Ιταλία (11,47%) και οι ΗΠΑ (10,44%). Αδιαμφισβήτητα, υπάρχει μία μεγαλύτερη διασπορά των χωρών προέλευσης, όσον αφορά τη Βαρκελώνη, όπως και τη συμμετοχή σε σημαντικό ποσοστό μακρινών χωρών όπως π.χ. η Ιαπωνία (4,12%). Παρατηρούμε δηλαδή ότι πέρα από την άμβλυνση της εποχικότητας που επιτυγχάνεται με την προώθηση του αστικού τουρισμού, επιτυγχάνεται και μία σχετική διεύρυνση του τμήματος της τουριστικής αγοράς στο οποίο απευθύνεται η πόλη, κάτι που στην περίπτωση της Αθήνας –και γενικεύοντας της Ελλάδας– θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της εξάρτησης από τη Γερμανία και τη Μ. Βρετανία. Το συμπέρασμα αυτό μπορεί να γενικευθεί ως χαρακτηριστικό του αστικού τουρισμού.

Βαρόμετρο πάντως στην εξέλιξη του αστικού τουρισμού της Βαρκελώνης ήταν η επιτυχής διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992.

Γενικά, τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει μία πόλη από το σπουδαίο αυτό αθλητικό γεγονός είναι πολυδιάστατα: Πέρα από την επίτευξη ενός υψηλού βαθμού οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης και τη δημιουργία εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού στους οργανωτικούς, χρηματοοικονομικούς και διοικητικούς τομείς, δημιουργείται μία ισχυρή τουριστική εικόνα για την πόλη αλλά και γενικότερα για τη χώρα στο εξωτερικό. Επίσης, εκσυγχρονίζονται οι αστικές και ιδιαίτερα οι τουριστικές υποδομές και προσελκύνονται τουρίστες υψηλού εισοδήματος και δημιουργείται μόνιμη πελατεία, που επιλέγει συνεχώς το ίδιο προορισμό²⁷⁸.

Η Βαρκελώνη πέτυχε σε όλους τους παραπάνω στόχους. Εκτός από την αναβάθμιση της εικόνας της πόλης στο εξωτερικό, προσέλκυσε τουρίστες υψηλού εισοδήματος και στα επόμενα χρόνια αναβάθμισε ποιοτικά και το ξενοδοχειακό δυναμικό της, ώστε να μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες των τουριστών της. Το συνολικό ξενοδοχειακό δυναμικό της πόλης για τα έτη 2000 – 2004 φαίνεται στους παρακάτω πίνακες. Το αντίστοιχο ξενοδοχειακό δυναμικό της Αθήνας για το 2004 είναι 256 ξενοδοχεία, 16.126 δωμάτια και 29.781 κλίνες.

²⁷⁸ Μεταξάς Θ., Αυγερινού Β., «Ανταγωνιστικότητα και Μάρκετινγκ της Πόλης: Η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως "Μega" γεγονότα», Αθήνα 2004

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Ξενοδοχειακό δυναμικό της Βαρκελώνης

	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
2000	398	19,480	34,987
2001	410	19,803	35,646
2002	423	20,516	36,988
2003	432	20,672	37,224
2004	417	21,403	38,583

Πηγή: www.bcn.es

Το σημαντικότερο μάλλον τμήμα της προσπάθειας οργάνωσης ενός γεγονότος της εμβέλειας των Ολυμπιακών Αγώνων είναι η "παραγόμενη τελική εικόνα". Κάθε πόλη, με βάση το μεσομακροπρόθεσμο αντίκτυπο που θέλει να έχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες ξεκινάει το σχεδιασμό της εικόνας που θέλει να δημιουργήσει. Η Βαρκελώνη είχε θέσει ως στόχο τον πλήρη εκσυγχρονισμό της πόλης, κάτι που πέτυχε σε μεγάλο βαθμό, δημιουργώντας την εικόνα ενός μοντέρνου αστικού κέντρου. Η αντίστοιχη εικόνα της Αθήνας περιελάμβανε τη μη εμπορευματοποίηση των Αγώνων αλλά και τη γενικότερη αναβάθμιση της πόλης. Η κατά γενική ομολογία επιτυχία με την οποία στέφθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη χώρα μας συνετέλεσε στην παγκόσμια προβολή και υποστήριξη της Αθήνας. Η σημαντικότερη περίοδος όμως για τον τουρισμό και τη γενικότερη ανάπτυξη της πόλης είναι η μετα-Ολυμπιακή, κατά την οποία η Αθήνα καλείται να αξιοποιήσει τα οφέλη που προσέφεραν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι η καθιέρωση της πόλης ανάμεσα στα σπουδαιότερα μητροπολιτικά κέντρα. Χαρακτηριστική είναι η έρευνα της "Global Cities" σε Βρετανούς πολίτες, η οποία κατατάσσει την Αθήνα δέκατη-τέταρτη διεθνώς μεταξύ πενήντα σημαντικών πόλεων με βάση πέντε διαφορετικά κριτήρια: αξίζει να αναφερθεί ότι η Αθήνα κατέχει την όγδοη θέση στην έρευνα όσον αφορά τις κλιματολογικές συνθήκες, την τουριστική ελκυστικότητα και τις θετικές συστάσεις τρίτων, γεγονός που αναδεικνύει τη θετική επίπτωση της προσπάθειας βελτίωσης της εικόνας της πόλης στο εξωτερικό. Παρ' όλα αυτά, μόλις δέκατη-ένατη και η εικοστή-δεύτερη κατατάσσεται η Αθήνα όσον αφορά τη ζωντάνια της τοπικής κουλτούρας και την εκλαμβανόμενη ποιότητα ζωής της πόλης. Αυτό αναδεικνύει την ανάγκη για μεγαλύτερη προβολή και γενικότερα αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Αθήνας αλλά και γενικότερα της Ελλάδας.

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι παρά την κατά γενική ομολογία ανωτερότητα της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς από αυτή της Ισπανίας –και συγκεκριμένα της Αθήνας από της Βαρκελώνης, οι τουρίστες επιλέγουν τη Βαρκελώνη ως προορισμό αστικού τουρισμού για πολιτιστικούς λόγους. Χαρακτηριστικά, δύο από τα σημαντικότερα σημεία ενδιαφέροντος της Βαρκελώνης, η Sagrada Família (μεγάλη ημιτελής εκκλησία του Gaudi χτισμένη το 19^ο και 20^ο αιώνα, μεγάλου ιστορικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος) και το πολιτιστικό κέντρο Caixa Catalunya (που περιλαμβάνει το γνωστό κτίριο La

Perdara -επίσης του Gaudi) δέχονται το καθένα ξεχωριστά περισσότερες επισκέψεις από ότι όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι της Αττικής. Η αναλυτική σύγκριση των επισκέψεων στα σημαντικότερα σημεία ενδιαφέροντος για την Αθήνα και τη Βαρκελώνη αναδεικνύει τα εξής: Η Sagrada Família, η οποία συγκεντρώνει τις περισσότερες επισκέψεις σε σχέση με τους υπόλοιπους χώρους πολιτισμικού ενδιαφέροντος στη Βαρκελώνη, δέχεται πάνω από 2.000.000 επισκέψεις το χρόνο από το 2002 (: 2.260.661 επισκέψεις το 2004), σε αντιπαράθεση με την Ακρόπολη, η οποία δέχεται λιγότερο από 1.000.000 επισκέψεις το χρόνο. Το σύνολο των αρχαιολογικών χώρων της Αττικής δέχονται περίπου 1.500.000 επισκέψεις το χρόνο σύμφωνα με το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων.

Συμπερασματικά, η Αθήνα διανύει μια κρίσιμη περίοδο: η επιτυχής διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων αναβάθμισε τις υποδομές και την εικόνα της πόλης στο εξωτερικό, αλλά δεν εξασφάλισε την τουριστική -και όχι μόνο- μεσομακροπρόθεσμη ανάκαμψή της. Κρίνεται σκόπιμος ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός Στρατηγικού Σχεδίου Μάρκετινγκ, με βάση το οποίο θα προγραμματισθεί η επίτευξη των κύριων στόχων ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας της πόλης με στόχο την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ (ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ 2601/98, 3299/04)

Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98

Ο τουρισμός σε πολλές μεσογειακές χώρες, αλλά και στην Ελλάδα, χρησιμοποιήθηκε ως βασικός μοχλός οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα περιφερειακών τμημάτων και νησιωτικών συμπλεγμάτων, που αντιμετώπιζαν σοβαρά δημογραφικά και οικονομικά προβλήματα. Χάρη σε μια σειρά από κρατικές παρεμβάσεις, κυρίως με τη δημιουργία απαραίτητων υποδομών, αλλά και με τη θέσπιση αναπτυξιακών κινήτρων, τα οποία αξιοποιήθηκαν από τον ιδιωτικό τομέα, οι λιγότερο ανεπτυγμένες αυτές περιφέρειες ανέκαμψαν δημογραφικά και οικονομικά και πέρασαν σε ανοδική αναπτυξιακή φάση. Τα κίνητρα που ισχύουν σήμερα και αφορούν ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων για την τουριστική ανάπτυξη, θεσπίστηκαν με τον νόμο 2601/98 και εφαρμόζονται από τις 15 Απριλίου 1998.

Είδη Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός του παρόντος νόμου είναι η ανάπτυξη των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα και μέσω αυτών:

- Η συμβολή στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης.
- Η αύξηση των θέσεων απασχόλησης.
- Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
- Η αναδιάρθρωση των τομέων και των κλάδων της παραγωγής.
- Η αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών στον ελληνικό αλλά και στον ευρύτερο διεθνή χώρο.
- Η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος στην εξοικονόμηση ενέργειας.

Για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων σε προγράμματα και επιχειρηματικά σχέδια που αναφέρονται σε τουριστικές δραστηριότητες, παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.3):

1. Επιχορήγηση, που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το δημόσιο χρηματικού ποσού, για την κάλυψη τμήματος της ενισχυμένης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.

2. Επιδότηση τόκων, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλομένων τόκων των μεσομακροπρόθεσμων δανείων τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας, που λαμβάνονται για την υλοποίηση της ενισχυμένης δαπάνης της επένδυσης.

3. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.

4. Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης και ενισχυμένης δαπάνης της επένδυσης ή και της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση. Η ενίσχυση αυτή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών της πρώτης δεκαετίας από

την πραγματοποίηση της επένδυσης ή του προγράμματος, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.

5. Ειδικά κίνητρα, πέραν των ανωτέρω, για ιδιαζόντως σημαντικές βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις, ύψους άνω των εβδομήντα πέντε (75) εκατομμυρίων ευρώ, που προέβλεπαν οι διατάξεις των παραγράφων 1,2,3,4 του άρθρου 3 και της παραγράφου 6 του άρθρου 4 του καταργηθέντος νόμου 4171/61.

Διάκριση Επενδυτικών Φορέων και Καθορισμός Είδους Ενίσχυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2, για την εφαρμογή των ενισχύσεων του παρόντος νόμου, οι φορείς (εταιρείες ή ατομικοί επιχειρηματίες) της επενδυτικής δραστηριότητας, διακρίνονται, σε νέους και παλαιούς (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.3-4).

Νέοι φορείς είναι οι νεοϊδρυόμενες εταιρικές ή ατομικές επιχειρήσεις, καθώς και εκείνες που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του παραπάνω νόμου, πριν παρέλθει πενταετία από τη σύστασή τους ή την έναρξη επιτηδεύματος προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις. Εταιρείες που προήλθαν από μετατροπή άλλης εταιρείας ή από συγχώνευση εταιρειών, δεν νοούνται ως νέοι φορείς, εφόσον μια από τις παραπάνω επιχειρήσεις, πριν από τη μετατροπή, τη συγχώνευση ή την απορρόφηση αποτελεί παλιό φορέα. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 2 του ν. 2601/98, για τις επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των νέων φορέων, παρέχονται όλα τα είδη των ενισχύσεων, εναλλακτικά ως εξής:

- Επιχορήγηση και επιδότηση τόκων ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης

- Φορολογική απαλλαγή και επιδότηση τόκων

- Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του ν. 2601/98, παλαιοί είναι εκείνοι οι φορείς που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του νόμου, μετά την πάροδο πενταετίας από τη σύστασή τους, ή την έναρξη επιτηδεύματος προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 2 του νόμου, για τις επενδύσεις των παλαιών φορέων, παρέχονται μόνο οι ενισχύσεις της φορολογικής απαλλαγής και της επιδότησης των τόκων.

- Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 2 του νόμου, τα οριζόμενα από την παράγραφο 2 δεν έχουν εφαρμογή προκειμένου:□

- Για τις ιδιαζόντως σημαντικές για την εθνική οικονομία επενδύσεις ή /και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, τόσο των νέων, όσο και των παλαιών φορέων, ύψους άνω των εβδομήντα πέντε (75) εκατομμυρίων ευρώ.

- Για τις επενδύσεις εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), που γίνονται από παλαιούς φορείς, για τις οποίες μπορεί να παρέχονται εναλλακτικά όλα τα είδη των ενισχύσεων.

Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Ενισχυόμενες Δαπάνες

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση τ', του άρθρου 3 του νόμου 2601/98, στο καθεστώς των ενισχύσεων υπάγονται οι τουριστικές επιχειρήσεις, για τις επενδυτικές και λοιπές δαπάνες τους, όπως αυτές προσδιορίζονται για καθεμιά

κατηγορία δραστηριότητας. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ακόλουθες τουριστικές δραστηριότητες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.4-5):

I. Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Β΄ τάξης.

II. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, τουλάχιστον Γ΄ τάξης.

III. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), τουλάχιστον Γ΄ τάξης.

IV. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής: Λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων), συνεδριακών κέντρων, γηπέδων γκολφ, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων προπονητικού – αθλητικού τουρισμού (μόνο από εταιρείες που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες ή από εταιρείες των οποίων εταίροι είναι μόνο εταιρείες, που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες).

V. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, τουλάχιστον Γ΄ τάξης.

VI. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερων της Γ΄ τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε Γ΄ τάξη.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση i έως και vii, του άρθρου 3 του νόμου 2601/98, οι ενισχυόμενες δαπάνες των ως άνω τουριστικών δραστηριοτήτων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.5-6):

I. Η κατασκευή, η επέκταση, ο εκσυγχρονισμός κτιριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.

II. Οι δαπάνες επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής των παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.

III. Η αγορά, η εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού κλπ.

IV. Η αγορά και η εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού και των δαπανών εκπαίδευσης του προσωπικού στο στάδιο εγκατάστασής του.

V. Η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών και μαζικής μεταφοράς προσωπικού.

VI. Οι δαπάνες επενδύσεων για προστασία του περιβάλλοντος, περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και ανακύκλωσης του ύδατος.

VII. Οι δαπάνες για αγορά και εγκατάσταση καινούριου εξοπλισμού και για κατασκευή πάσης φύσεως εγκαταστάσεων, που προκύπτουν από τις κατά περίπτωση καθοριζόμενες

προδιαγραφές και για την κείμενη νομοθεσία του Ε.Ο.Τ. και που τυχόν δεν καλύπτονται από τις πιο πάνω οριζόμενες ως ενισχυόμενες δαπάνες.

VIII. Οι δαπάνες επενδύσεων για αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα επεξεργασμένα απορριπτόμενα υλικά από εγχώριες βιομηχανίες,

ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ανάκτηση απορριπτόμενης θερμότητας, καθώς και συμπαραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Επίσης οι δαπάνες επενδύσεων για εξοικονόμηση ενέργειας, υπό την προϋπόθεση ότι η επένδυση δεν αφορά τον παραγωγικό εξοπλισμό, αλλά τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις κίνησης – λειτουργίας της μονάδας και από αυτή προκύπτει μείωση τουλάχιστον 10% της καταναλισκόμενης ενέργειας.

Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περιπτώσεις α', β', γ', δ', ε', στ', ζ', του άρθρου 3, δεν μπορούν να υπαχθούν στις ενισχύσεις του παρόντος νόμου (2601/98), οι εξής επιχειρηματικές δραστηριότητες (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.5):

I. Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων.

II. Η αγορά γηπέδων, οικοπέδων και αγροτεμαχίων. Σε περίπτωση αγοράς κτιριακών εγκαταστάσεων, δεν μπορεί να ενισχυθεί το τμήμα της αξίας τους, που αφορά στην αξία του οικοπέδου επί του οποίου αυτές έχουν ανεγερθεί.

III. Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης. Κατ' εξαίρεση μπορούν να ενισχυθούν:

- Η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης, εφόσον έχει παραχωρηθεί προς τούτο η χρήση του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών, από το δημόσιο, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) κλπ.

- Η πραγματοποίηση επενδύσεων χιονοδρομικών κέντρων, γηπέδων γκολφ, παραγωγής ηλεκτρισμού από αναλώσιμες πηγές ενέργειας, επί οικοπέδου του οποίου η χρήση έχει παραχωρηθεί προς τούτο στο φορέα της επένδυσης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών.

IV. Η ανέγερση, επέκταση και εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων ανεξαρτήτως τάξεως.

V. Η ανέγερση και επέκταση τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings).

Περιοχές Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 4, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, η επικράτεια κατανέμεται σε τέσσερις (4) περιοχές ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.6-7):

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ': Περιλαμβάνει του νομούς της Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, τα νησιά της Ελληνικής Επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους (απογραφή 1991), τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο, το νομό Δωδεκανήσου, πλην της περιοχής του πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου και την παραμεθόρια ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ': Περιλαμβάνει περιφέρειες ή νομούς της επικράτειας, που εμφανίζουν έντονα προβλήματα ανεργίας ή και μείωσης του ενεργού πληθυσμού, πλην των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης και των νομών ή τμημάτων τους που περιλαμβάνονται στη Δ' Περιοχή. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης και Εργασίας, που εκδίδεται κάθε δυο έτη και δεν μπορεί

να τροποποιηθεί μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, προσδιορίζονται περιφέρειες ή νομοί της χώρας, όπου:

- ο μέσος όρος της ανεργίας, βάσει των εκάστοτε στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε. για το χρονικό διάστημα της προηγούμενης τετραετίας υπερβαίνει κατά μια τουλάχιστον ποσοστιαία μονάδα το μέσο όριο της ανεργίας σε όλη τη χώρα για την περίοδο αυτή.

- εμφανίζει μείωση ο ενεργός πληθυσμός της χώρας.

- Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει και τη Ζώνη της Λαυρεωτικής του νομού Αττικής, όπως αυτή καθορίστηκε με την 37349/5.11.1991 κοινή απόφαση (Φ.Ε.Κ. 950/Β/1991), των Υπουργών Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε., Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β΄: Περιλαμβάνει τη ΒΙ.ΠΕ., Ε.Τ.Β.Α., την Επαρχία Λαγκαδά και το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού του νομού Θεσσαλονίκης, την επαρχία Τροιζηνίας του νομού Αττικής, καθώς και τις περιφέρειες, τους νομούς ή τα τμήματα νομών της Επικράτειας, τα οποία δεν εντάσσονται στις περιοχές Δ΄, Γ΄ και Α΄.

ΠΕΡΙΟΧΗ Α΄: Περιλαμβάνει τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, πλην των τμημάτων τους, που εντάσσονται στις λοιπές περιοχές.

Ίδρυση /Επέκταση Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Β΄ Τάξης)

α. Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων μπορούν να ενισχυθούν μόνο εφόσον πραγματοποιούνται (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.9):

- Στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.).

- Στα τμήματα των ενισχυόμενων περιοχών της Επικράτειας, που δεν περιλαμβάνονται στην Κ.Υ.Α. υπ' αριθ. 61404/25.9.1997 (Φ.Ε.Κ. 882/Β/2.10.1997), σύμφωνα με την οποία δεν έχουν εφαρμογή τα κίνητρα επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καθώς και της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων.

Για να είναι δυνατή η ενίσχυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων στα τμήματα αυτά της Επικράτειας πρέπει επίσης:

- Η επένδυση ή και το πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, να πραγματοποιούνται σε Ζώνη Τουρισμού – Αναψυχής, χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής.

- Να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας.

β. Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση δ΄, του άρθρου 6 του ν. 2601/98 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.9):

- Για επενδύσεις ίδρυσης μονάδων τουριστικών επιχειρήσεων, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης καθορίζεται σε €750.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ΄, για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €450.000.

- Για επενδύσεις επέκτασης των παραπάνω μονάδων, το ελάχιστο ύψος καθορίζεται στα €450.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ΄, για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €300.000.

γ. Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση α', του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, οι ενισχύσεις που παρέχονται στους νέους φορείς είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.10-11):

Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση ε' του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, παρέχονται τα ακόλουθα ποσοστά ενισχύσεων κατά περιοχή:

Ενισχύσεις για Επενδύσεις ή / και Προγράμματα Χρηματοδοτικής Μίσθωσης

Ειδικά για επενδύσεις που αφορούν παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται σε όλες τις περιοχές, περιλαμβανομένης και της Α', ενιαία ποσοστά ενισχύσεως ως εξής:

Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Ξενοδοχειακών Μονάδων (Τουλάχιστον Γ' Τάξης)

α. Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 6, για να ενταχθεί στο νόμο επένδυση εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον Γ' τάξης, θα πρέπει να έχει παρέλθει επταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή των νόμων 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση για τις ξενοδοχειακές μονάδες για τις οποίες έχει εγκριθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους πριν τις 31.8.1994 και οι οποίες υποβάλλουν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης, πριν παρέλθουν επτά έτη από την ολοκλήρωση του εγκριθέντα αυτού εκσυγχρονισμού τους, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε άλλα πλην των εκσυγχρονισθέντων τμήματα της παραγωγικής μονάδας.

Τέλος, από τον εν λόγω νόμο, ενισχύεται και ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερων της Γ' τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται σε Γ' τάξη τουλάχιστον (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.12).

β. Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση δ', του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης ορίζεται στα €150.000. Ειδικά, για επενδύσεις ή/και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό ξενοδοχειακής μονάδας κάτω των 50 κλινών, το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €75.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.13).

γ. Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση β', του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, προβλέπονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων (Α', Β', Γ', Δ') ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.13-14):

Ενισχύσεις για τον Εκσυγχρονισμό Ξενοδοχειακών Μονάδων Ολοκληρωμένης Μορφής

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3).

Εκσυγχρονισμός Ολοκληρωμένης Μορφής Λειτουργουσών Οργανωμένων Τουριστικών Κατασκηνώσεων (Τουλάχιστον Γ' Τάξης)

α. Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 20 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, για να ενισχυθεί η επένδυση εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής τουριστικής οργανωμένης κατασκηνώσεως, τουλάχιστον Γ' τάξης, θα πρέπει να έχει παρέλθει επταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του εν λόγω

νόμου ή των νόμων 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση, για τα κατασκηνωτικά κέντρα (campings), για τα οποία έχει εγκριθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους στις διατάξεις του ν. 1262/82, για τα οποία υποβάλλεται αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης, πριν παρέλθουν επτά έτη από την ολοκλήρωση του εγκριθέντα αυτού εκσυγχρονισμού τους, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός

ολοκληρωμένης μορφής μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε άλλα πλην των εκσυγχρονισθέντων τμήματα του κατασκηνωτικού κέντρου ή και στα εκσυγχρονισθέντα, εφόσον η σκοπιμότητα πραγματοποίησής τους, κρίνεται πλήρως αιτιολογημένη μετά από τη γνώμη της αρμόδιας Γνωμοδοτικής Επιτροπής (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.15).

β. Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση ε', του άρθρου 6 του ν. 2601/98, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), ορίζεται στα €75.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.15-16).

γ. Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Ισχύουν ακριβώς τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων των επενδύσεων, που ισχύουν και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού της ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.7.3, της υπ' όψιν έρευνας).

Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής

α. Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με τη παράγραφο 21 του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, οι αιτήσεις των φορέων για ένταξη στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου, των επενδύσεων ή και των προγραμμάτων χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρινών) και γηπέδων γκολφ, συνοδεύονται υποχρεωτικά από τη σχετική έγκριση της Γενικής Γραμματείας Στήριξης Λιμένων Αναψυχής του Υπουργείου Ανάπτυξης ή του Ε.Ο.Τ. αντίστοιχα για τη δημιουργία ή την επέκταση ή τον εκσυγχρονισμό τους, βάσει της κείμενης νομοθεσίας.

Ειδικά τα κέντρα προπονητικού - αθλητικού τουρισμού, μπορούν να ιδρύονται μόνο από ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στα πλαίσια βελτίωσης της λειτουργίας των ξενοδοχειακών τους μονάδων ή και από εταιρείες που έχουν εταίρους ή μετόχους ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και που εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19).

β. Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του παρόντος νομοσχεδίου, το ελάχιστο ύψος επένδυσης καθορίζεται στα €80.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €450.000. Για επενδύσεις επέκτασης των παραπάνω μονάδων, το ελάχιστο ύψος καθορίζεται στα €450.000, πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στις περιοχές κινήτρων Δ', για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται στα €300.000 (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19).

γ. Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση δ', του άρθρου 5 του νόμου 2601/98, παρέχονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων (Α', Β', Γ', Δ') ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.19-21):

Ενισχύσεις για Εγκαταστάσεις Ειδικής Τουριστικής Υποδομής

Ειδικά όμως, για αυτοτελή συνεδριακά κέντρα, τα οποία δημιουργούνται εκτός ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, καθώς και για γήπεδα γκολφ, παρέχονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων, ως εξής:

Ενισχύσεις για Αυτοτελή Συνεδριακά Κέντρα

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3, της υπ' όψιν έρευνας).

Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων σε Ξενοδοχειακές Μονάδες (Τουλάχιστον Γ' Τάξης)

α. Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 19 του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, για να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις ή και προγράμματα

χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, πρέπει τα κτίρια αυτά, είτε βρίσκονται είτε δεν βρίσκονται σε χαρακτηρισμένο διατηρητέο ή παραδοσιακό οικισμό, να έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού ή να έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακά από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή τον Ε.Ο.Τ. (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.22).

β. Ελάχιστο Ύψος Επένδυσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση ε', του άρθρου 6 του εξεταζόμενου νόμου, το ελάχιστο ύψος της επένδυσης ορίζεται σε €80.000 πλην εκείνων των επενδύσεων που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) ή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, για τις οποίες το ελάχιστο ύψος ορίζεται σε €45.000

(Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.22).

γ. Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περίπτωση γ', του άρθρου 5 του νόμου 2601/98, προβλέπονται ενιαία ποσοστά ενίσχυσης σε όλες τις περιοχές κινήτρων ως εξής:

Ενισχύσεις για τη Μετατροπή Παραδοσιακών ή Διατηρητέων Κτιρίων

Η ίδια συμμετοχή ορίζεται σε ποσοστό 40%, επί του ύψους της επένδυσης ανεξαρτήτως περιοχής κινήτρων.

Επίσης, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που πραγματοποιούνται από τουριστικές επιχειρήσεις και αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την αποκατάσταση υγρών καυσίμων, καθώς και για επενδύσεις που αφορούν την παραγωγή ηλεκτρισμού από ήπιες πηγές ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η γεωθερμική, που έχουν εφαρμογές σε ξενοδοχεία, παρέχονται, σε όλες τις περιοχές, τα ίδια ποσοστά ενισχύσεων που ορίζονται και στην περίπτωση του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3, της υπ' όψιν έρευνας) (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.23-24).

Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α' έως και ε', του άρθρου 7 του νόμου 2601/98, η υπαγωγή στο καθεστώς των ενισχύσεων της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καθώς και στο καθεστώς ενίσχυσης της επιδότησης της χρηματοδοτικής μίσθωσης των τουριστικών επιχειρήσεων, γίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου οργάνου, με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας που λαμβάνονται υπ' όψιν είναι:

- I. τα χαρακτηριστικά του φορέα, τα οικονομικά αποτελέσματα και η οικονομική κατάστασή του κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης
- II. οι προοπτικές κερδοφορίας της επιχειρηματικής δραστηριότητας
- III. η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδίου της επένδυσης

2. Κριτήρια προτεραιότητας - υπαγωγής και βαθμολογίας, τα οποία αναφέρονται:

I. στην αύξηση της απασχόλησης

II. στον βαθμό ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και στο κεφάλαιο κίνησης

III. στο δυναμισμό και την επιτυχία της υφιστάμενης επιχείρησης και των εταίρων της

IV. στην περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης

V. στο εάν έχει υπαχθεί η προτεινόμενη επένδυση σε προηγούμενο καθεστώς ενισχύσεων

VI. στην κατηγορία που ανήκει η υπό εκουγχρονισμό ξενοδοχειακή μονάδα και αν προτείνεται η αναβάθμισή της σε ανώτερη τάξη ή μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων ή σπιτιών σε ξενοδοχειακές μονάδες

VII. στο βαθμό συμβολής της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση της ρύπανσης

VIII. στο χρόνο λειτουργίας της ξενοδοχειακής μονάδας πέραν της τουριστικής περιόδου

3. Κάθε επένδυση ή πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που κρίνεται από την αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή ως βιώσιμο, βαθμολογείται σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια. Εφόσον συγκεντρώσει τουλάχιστον τους βαθμούς που προβλέπονται για επενδύσεις τουριστικών επιχειρήσεων, εγκρίνεται για την υπαγωγή στο

καθεστώς των ενισχύσεων με την προϋπόθεση όμως, ότι το διατιθέμενο για το έτος κονδύλι επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης του συγκεκριμένου φορέα επαρκεί. Διαφορετικά μεταφέρεται για το επόμενο έτος.

Διαδικασίες Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 8 του νόμου 2601/98, οι αιτήσεις υπαγωγής στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, υποβάλλονται από την 1^η Ιανουαρίου μέχρι και τη 15η Σεπτεμβρίου κάθε έτους (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25).

Επίσης σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του ίδιου άρθρου του παρόντος νόμου, οι υπηρεσίες για την υποβολή των αιτήσεων υπαγωγής στο καθεστώς ενίσχυσης είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25):

▪ Στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:

I. ύψους άνω των €3.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

II. ύψους άνω των €2.500.000 που πραγματοποιούνται στην υπόλοιπη επικράτεια

III. ανεξάρτητα ύψους επενδυτικών σχεδίων, οι επενδύσεις που αφορούν κέντρα και εγκαταστάσεις ειδικών μορφών τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα κλπ.)

▪ Στις Υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων Περιφερειών οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:

I. ύψους μέχρι €2.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια κάθε περιφέρειας

II. ύψους μέχρι €3.500.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

▪ Στο Γραφείο Περιφερειακής Ανάπτυξης Δωδεκανήσου οι επενδύσεις ή τα προγράμματα ύψους μέχρι €2.500.000, που πραγματοποιούνται στο νομό Δωδεκανήσου

▪ Στον ΕΟΜΜΕΧ οι επενδύσεις ή τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού βιοτεχνίας ύψους μέχρι €600.000, που πραγματοποιούνται μέσα στα όρια της περιφέρειας Αττικής

▪ Στο Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.) υποβάλλονται, για έκθεση σκοπιμότητας, οι επενδύσεις ή τα προγράμματα ύψους άνω των €9.000.000, καθώς και οι επενδύσεις και τα επιχειρηματικά σχέδια €1.000.000 και άνω, εφόσον τουλάχιστον το 50% της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από κεφάλαια του εξωτερικού.

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι οι σύμφωνα με την απόφαση 55734/19.5.98 (παράρτημα άρθρου 5 ν. 2601/98) του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, οι αιτήσεις συνοδεύονται υποχρεωτικά και από οικονομοτεχνική μελέτη, συντασσόμενη από οικονομολόγο μέλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου, εφόσον το ύψος του επενδυτικού σχεδίου είναι άνω των €250.000.

Σύμφωνα με τις παραγράφους 5 και 6 του άρθρου 8 του εξεταζόμενου νόμου, οι αιτήσεις που δεν συνοδεύονται από όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, δεν συνιστούν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις, δεν εξετάζονται και δεν τίθενται στο αρχείο της αρμόδιας υπηρεσίας, χωρίς να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (τις διατάξεις) καταβληθέν χρηματικό ποσό. Το ίδιο ισχύει και σε περιπτώσεις αιτήσεων υπαγωγής που περιλαμβάνουν τα ανωτέρω απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, πλην όμως κατά τον έλεγχο και την εξέταση του φακέλου διαπιστώνεται, μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής, ότι η οικονομοτεχνική μελέτη εμφανίζει σοβαρές ελλείψεις, οι οποίες καθιστούν αδύνατη την αξιολόγηση της υποβληθείσας επένδυσης ή του προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού ή επιχειρηματικού σχεδίου.

Μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, οι αρμόδιες για την εξέτασή της υπηρεσίες ή φορείς, μπορούν εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, να αποστείλουν με απόδειξη στο φορέα της επένδυσης ή του προγράμματος ή του επιχειρηματικού σχεδίου, ή τον αντίκλητό του, έγγραφο με το οποίο ζητείται η προσκόμιση τυχόν πρόσθετων στοιχείων και πληροφοριών, καθώς και η παροχή περαιτέρω διευκρινήσεων, προς υποβοήθηση του έργου της αξιολόγησης της αίτησης υπαγωγής. Με τα έγγραφα αυτά μπορούν να λάβουν προθεσμία μέχρι δεκαπέντε (15) ημέρες, με την επίδειξη απόδειξης, εντός των οποίων ο φορέας υποχρεούται να απαντήσει.

Δεν είναι δυνατή η υποβολή, από τον ίδιο φορέα, αίτηση υπαγωγής σε περισσότερες από μια υπηρεσίες ή φορείς, για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιχειρηματικά σχέδια που κατά βάση είναι τα ίδια και τα οποία εμφανίζουν όμως διαφοροποιήσεις είτε στο κόστος, είτε στα επί μέρους προτεινόμενα επενδυτικά έργα ή για επενδύσεις, προγράμματα ή επιχειρηματικά σχέδια που αφορούν στην ίδια παραγωγική μονάδα. Σε περίπτωση πολλαπλής αίτησης υπαγωγής, όλες οι αιτήσεις θεωρούνται σαν να μην υποβλήθηκαν ποτέ και δεν εξετάζονται, χωρίς όμως να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (αιτήσεις) χρηματικό ποσό (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.25-26).

Σύμφωνα με την παράγραφο 8, περίπτωση α', του άρθρου 8 του εξεταζόμενου νόμου, η διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής κάθε αίτησης για υπαγωγή επένδυσης ή και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού από την αρμόδια υπηρεσία και γνωμοδοτική επιτροπή, ολοκληρώνεται το αργότερο εντός τριών (3) μηνών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η απόφαση

υπαγωγής εκδίδεται το αργότερο εντός των επόμενων τριάντα (30) εργάσιμων ημερών από την ανωτέρω ημερομηνία, εντός των οποίων δημοσιεύεται και η περίληψή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για την εισαγωγή των αιτήσεων υπαγωγής, στην αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή, τηρείται απόλυτη σειρά προτεραιότητας, με την οποία έχουν υποβληθεί οι αιτήσεις αυτές (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.29).

Θέσεις Απασχόλησης

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α' και β', του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, προσδιορίζεται το ποσό της παρεχόμενης επιχορήγησης και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, αναφορικά με τις θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.

Οι παρεχόμενες ενισχύσεις δεν μπορούν να υπερβούν το όριο των €45.000 για κάθε νέα θέση μόνιμης και πλήρους απασχόλησης, που δημιουργείται από την επένδυση ή και το πρόγραμμα απόκτησης εξοπλισμού, με χρηματοδοτική μίσθωση μέσα στην πρώτη πενταετία από την ολοκλήρωση και πιστοποίηση έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της. Ειδικά για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των τουριστικών επιχειρήσεων, ως δημιουργούμενες θέσεις μόνιμης και πλήρους απασχόλησης, θεωρούνται και οι θέσεις εποχιακής συνεχούς απασχόλησης, με τρίμηνη τουλάχιστον διάρκεια.

Οι επενδυτές, στην υποβαλλόμενη οικονομοτεχνική μελέτη, που συνοδεύει την αίτηση υπαγωγής, υποχρεούνται να καταθέσουν τεκμηριωμένη ανάλυση και στοιχεία, σχετικά με τις νέες θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται, σε όλα τα επίπεδα της επιχείρησης. Οι νέες θέσεις απασχόλησης πρέπει να δημιουργούνται ως εξής:

- Κατά την ημερομηνία του ελέγχου πιστοποίησης της έναρξης λειτουργίας της επένδυσης ή και του προγράμματος, θα πρέπει να έχει προσληφθεί ένας αριθμός εργαζομένων, ο οποίος θα είναι ίσος τουλάχιστον με το 50% των θέσεων που έχουν καθορισθεί με την απόφαση υπαγωγής. Επιπρόσθετα, μέχρι το τέλος του πρώτου χρόνου από την ημερομηνία πιστοποίησης έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης ή και του προγράμματος, θα πρέπει να έχει καλυφθεί το 75% των νέων αυτών θέσεων.

- Κατά το χρονικό διάστημα του δεύτερου έως και του πέμπτου έτους, θα πρέπει ο ετήσιος μέσος όρος των εργαζομένων στις νέες αυτές θέσεις να αντιστοιχεί, τουλάχιστον, στον οριζόμενο αριθμό των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης, σύμφωνα με την απόφαση υπαγωγής της επένδυσης.

Θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται από άλλη (-ες) επένδυση ή και πρόγραμμα (-τα) χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τον υπολογισμό των δημιουργούμενων θέσεων, που καθορίζονται στην απόφαση υπαγωγής. Με την επιφύλαξη της επόμενης παραγράφου, ο περιορισμός των €45.000 για κάθε μόνιμη θέση απασχόλησης, δεν έχει εφαρμογή για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για ολοκληρωμένες μορφές εκουγχρονισμό ξενοδοχειακών μονάδων ή κατασκηνωτικών κέντρων (campings), καθώς και για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού άνω των €75.000.000, σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 10 του νόμου 2601/98.

Οι παρεχόμενες, σε κάθε φορέα, ενισχύσεις της προηγούμενης παραγράφου, δεν μπορούν να υπερβούν για μια πενταετία το όριο των

€15.000.000, για παραγωγικές επενδύσεις που αφορούν την ίδια παραγωγική διαδικασία. Για τον προσδιορισμό του ορίου αυτού λαμβάνονται υπ' όψιν, αθροιστικά, όλες οι επενδύσεις ή / και τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, που υποβάλλονται από τον ίδιο φορέα, για υπαγωγή του στις διατάξεις του αναπτυξιακού νόμου, μέσα σε διάστημα 5 ετών από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της πρώτης επένδυσης ή / και προγράμματος χρηματοδοτικής μίσθωσης (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.26-28).

Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο, για την Επιδότηση Τόκων και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης Εξοπλισμού

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α', β' και γ' του άρθρου 6 του νόμου 2601/98, στις περιπτώσεις που στο προτεινόμενο για ενίσχυση επιχειρηματικό ή επενδυτικό σχέδιο, προβλέπεται και η χρησιμοποίηση δανείου, αυτό πρέπει (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.29-30):

- 1) να είναι μεσομακροπρόθεσμο, τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας.
- 2) να έχει τη μορφή τραπεζικού ή ομολογιακού δανείου εκδιδόμενου σε δημόσια ή μη εγγραφή, ή δανείου από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, το οποίο όμως δεν θα έχει τη μορφή αλληλόχρεου λογαριασμού.
- 3) να λαμβάνεται για την πραγματοποίηση του επενδυτικού ή επιχειρηματικού σχεδίου, όπως αυτό θα προκύπτει ρητά από τη σχετική δανειακή σύμβαση.
- 4) να έχει εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα ή το χρηματοδοτικό οργανισμό, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου.

Το σχετικό έγγραφο της έγκρισής του, πρέπει να αναφέρει τους όρους χορήγησης του δανείου και συγκεκριμένα το ύψος του, τη διάρκειά του, το επιτόκιο, την περίοδο χάριτος και τις εξασφαλίσεις για την παροχή του. Το έγγραφο αυτό θα περιλαμβάνεται, μαζί με την αίτηση υπαγωγής, στον ίδιο φάκελο που καταθέτει ενδιαφερόμενος. Το επενδυτικό δάνειο μπορεί να λαμβάνεται και σε συνάλλαγμα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 10 το άρθρου 6 του παρόντος νόμου, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης τόκων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.30-31):

- 1) η επιδότηση των τόκων του επενδυτικού δανείου παρέχεται για χρονικό διάστημα έξι (6) ετών, από την πρώτη ανάληψη δόσης του δανείου.

Ειδικά για τις ιδιαζόντως σημαντικές επενδύσεις μεταποιητικών, μεταλλευτικών και τουριστικών επιχειρήσεων άνω των €75.000.000, καθώς και για τις επενδύσεις των επιχειρήσεων που εντάσσονται στα ειδικά καθεστώτα, η διάρκεια της επιδότησης των τόκων του επενδυτικού δανείου, καθορίζεται από την εκάστοτε κοινή υπουργική απόφαση ή από το εκάστοτε προεδρικό διάταγμα.

- 2) στην περίπτωση της κεφαλαιοποίησης τόκων της περιόδου χάριτος του επενδυτικού δανείου, η επιδότηση των τόκων καταβάλλεται απευθείας στη δανειοδοτούσα τράπεζα, ώστε να μειωθεί το δάνειο που προήλθε από την κεφαλαιοποίηση αυτή.

- 3) για τον υπολογισμό του επενδυτικού δανείου για το οποίο παρέχεται επιδότηση τόκων, δεν λαμβάνονται υπ' όψιν οι μη ενισχυόμενες δαπάνες της επένδυσης (βάσει του παρόντος νόμου).

4) η επιδότηση των τόκων των επενδυτικών δανείων που έχουν ληφθεί σε συνάλλαγμα γίνεται σε δραχμές.

5) η επιδότηση των τόκων, παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι οι τόκοι ή το επιτόκιο δεν επιδοτούνται από άλλη πηγή.

6) η επιδότηση των τόκων στις περιπτώσεις υπαγωγής επενδύσεων στην ενίσχυση της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, καταβάλλεται, εφόσον έχει εκδοθεί η απόφαση ολοκλήρωσης της επένδυσης και η απόφαση πιστοποίησης της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της και τηρούνται οι όροι της απόφασης υπαγωγής.

7) ειδικά για την εφαρμογή της ενίσχυσης της επιδότησης τόκων, στις περιπτώσεις ένταξης επένδυσης στο καθεστώς ενίσχυσης της φορολογικής απαλλαγής και επιδότησης τόκων, πέραν των παραπάνω προϋποθέσεων, το επιδοτούμενο επενδυτικό δάνειο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 70% του συνολικού κόστους των ενισχυόμενων δαπανών του εξεταζόμενου νόμου.

Σύμφωνα με την παράγραφο 11 του άρθρου 6 του παρόντος νόμου, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.31):

1) η επιδότηση παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι μετά τη λήξη της μίσθωσης, ο εξοπλισμός θα περιέρχεται στην κυριότητα της επιχείρησης. Ο όρος αυτός πρέπει να περιλαμβάνεται στη σχετική σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης.

2) η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον ο μισθωμένος εξοπλισμός έχει εγκατασταθεί στη μονάδα και έχει γίνει έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας του.

3) οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, μπορεί να συνάπτονται και με χρηματοδοτικούς οργανισμούς ή εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η επιδότηση καταβάλλεται σε κάθε περίπτωση σε δραχμές.

4) τα ποσά των δόσεων της επιδότησης της χρηματοδοτικής μίσθωσης που εισπράττει η επιχείρηση, μειώνουν το ποσό των δαπανών της χρηματοδοτικής μίσθωσης. Οι δαπάνες αυτές αφαιρούνται από τα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης, ώστε να υπολογισθούν τα καθαρά φορολογητέα κέρδη. Ο σχετικός όρος πρέπει να περιλαμβάνεται στις οικίες αποφάσεις υπαγωγής.

Διαδικασίες και Αρμοδιότητες για την Ένταξη Επενδύσεων στο Καθεστώς Ενισχύσεων της Φορολογικής Απαλλαγής ή και Επιδότησης Τόκων

Σύμφωνα με την παράγραφο 24, περιπτώσεις α', β', γ', στ', του άρθρου 8 του νόμου 2601/98, οι διαδικασίες και οι αρμοδιότητες που ακολουθούνται για την ένταξη στο καθεστώς των ενισχύσεων είναι (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.31-32):

1. για την ένταξη στο καθεστώς των ενισχύσεων της φορολογικής απαλλαγής ή της επιδότησης τόκων υποβάλλεται σχετική αίτηση. Οι αιτήσεις κατατίθενται σε όλη τη διάρκεια του έτους:

- στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, για επενδύσεις ύψους μεγαλύτερου των €2.100.000

- στις αρμόδιες υπηρεσίες ιδιωτικών επενδύσεων των περιφερειών, για επενδύσεις ύψους μέχρι €2.100.000. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, τα όρια αυτά μπορεί να αναπροσαρμόζονται.

2. η ένταξη στο καθεστώς της φορολογικής απαλλαγής και επιδότησης τόκων γίνεται με την έκδοση σχετικής πράξης ένταξης, από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας ή ανάλογα, από τον αρμόδιο Γενικό Γραμματέα της περιφέρειας, εντός δυο (2) μηνών από την υποβολή της αίτησης, ή εντός τριών (3) μηνών, εάν πρόκειται για επενδύσεις που απαιτείται γνωμοδότηση ή έγκριση από άλλες υπηρεσίες και φορείς.

3. η αίτηση ένταξης μπορεί να υποβληθεί και μετά την έναρξη πραγματοποίησης της επένδυσης, υπό την προϋπόθεση ότι η κατάθεσή της θα γίνει κατά τη διάρκεια της εταιρικής χρήσης, που έγινε η έναρξη.

4. η ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής για επένδυση για την υλοποίηση της οποίας δεν ζητείται και επιδότηση τόκων, καθώς επίσης και για τα προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, εφαρμόζεται χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη υποβολή αίτησης και η έκδοση πράξης ένταξης, οποιουδήποτε οργάνου.

Καταβολή των Ενισχύσεων

Η καταβολή του ποσού της επιχορήγησης, από το δημόσιο πραγματοποιείται σε δόσεις, ανάλογα με την πρόοδο των εργασιών της επένδυσης και μετά από πιστοποίηση των αρμόδιων οργάνων ελέγχου. Η επιχορήγηση καταβάλλεται απευθείας στον επενδυτή και δεν επιτρέπεται η εκχώρησή της σε τρίτους (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32).

Η επιχορήγηση καταβάλλεται σε τρεις φάσεις, ως εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης - Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32):

- τμήμα της, ίσο με το 60%, καταβάλλεται κατά τη διάρκεια υλοποίησης της επένδυσης σε δυο δόσεις.
- τμήμα της, ίσο με το 20%, καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση ολοκλήρωσης της επένδυσης και την έκδοση της σχετικής απόφασης ολοκλήρωσής της.
- το υπόλοιπο 20%, καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης και την έκδοση της σχετικής απόφασης έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 9, του άρθρου 9, του νόμου 2601/98, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον ο μισθωμένος εξοπλισμός έχει εγκατασταθεί στη μονάδα και έχει γίνει έναρξη της παραγωγικής του λειτουργίας. Στις περιπτώσεις που η απόκτηση της χρήσης του εξοπλισμού με χρηματοδοτική μίσθωση, συνδυάζεται και με επένδυση που υπάγεται στην ενίσχυση της επιχορήγησης και επιδότησης τόκων, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται υπό την προϋπόθεση ότι έχει γίνει η έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης.

Η επιδότηση καταβάλλεται μετά την εκάστοτε πληρωμή των δόσεων του μισθώματος από την επιχείρηση, σε δόσεις που η κάθε μια υπολογίζεται επί του τμήματος της αξίας κτήσεως του εξοπλισμού, το οποίο εμπεριέχεται στην εκάστοτε καταβαλλόμενη δόση του μισθώματος. Στην περίπτωση, που η σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης προβλέπει καταβολή των δόσεων του μισθώματος σε διαστήματα μικρότερα του τριμήνου, η καταβολή της επιδότησης γίνεται ανά τρίμηνο. Τα ποσά των δόσεων της επιδότησης που εισπράττει η επιχείρηση, μειώνουν το ποσό των δαπανών χρηματοδοτικής μίσθωσης, που αφαιρούνται από τα ακαθάριστα έσοδα της επιχείρησης, ώστε να υπολογισθούν τα καθαρά κέρδη

που φορολογούνται. Ο σχετικός όρος πρέπει να περιλαμβάνεται στις οικίες αποφάσεις υπαγωγής (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.32-33).

Ειδικά Καθεστώτα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, του άρθρου 10, του νόμου 2601/98, είναι δυνατόν να θεσπίζονται ειδικά καθεστώτα ενίσχυσης των περιφερειών της χώρας, ή τμημάτων τους, ή ορισμένων κατηγοριών επενδύσεων ή ακόμη και επενδύσεων σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος νόμου, ιδιάζουσας σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τα ανωτέρω, ασφαλώς, λαμβάνουν χώρα με Προεδρικά Διατάγματα που εκδίδονται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, καθώς και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, στα πλαίσια μιας ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 10, του παρόντος νόμου, ύστερα από κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, καθώς και των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργών, υπάγονται στις διατάξεις του εν λόγω νόμου βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, ύψους τουλάχιστον €75.000.000. Οι επενδύσεις ή και τα προγράμματα αυτά, έχουν σημαντική επίπτωση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και στην απασχόληση, μιας και δημιουργούνται τουλάχιστον τριακόσιες (300) θέσεις μόνιμης απασχόλησης, εκ των οποίων ένας αριθμός μπορεί να δημιουργείται σε δορυφορικές επιχειρήσεις, σαν άμεσο αποτέλεσμα της προτεινόμενης επένδυσης. Με τις ίδιες αποφάσεις ορίζονται για τις επενδύσεις της παραγράφου αυτής, οι αναγκαίες παρεκκλίσεις από τις ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου, που αφορούν στην ίδια συμμετοχή, στη διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων, στα ποσοστά και στο ύψος της επιχορήγησης, στα ποσοστά και στη διάρκεια της επιδότησης των τόκων κλπ. (Υπουργείο Ανάπτυξης – Ε.Ο.Τ. 1998, σελ.33).

Κριτική Θεώρηση του Νόμου 2601/98

Οι αναπτυξιακοί νόμοι ενσωματώνουν τις πολιτικές ενίσχυσης των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγική ικανότητα της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα της παραγωγής. Παράλληλα προς τον κεντρικό αυτό στόχο, επιδιώκεται, συνήθως και η ικανοποίηση άλλων διαστάσεων της οικονομικής πολιτικής, όπως είναι η κατά προτεραιότητα ενίσχυση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, η διαφορική μεταχείριση περιοχών της χώρας και η αύξηση της απασχόλησης. Οι παράλληλες αυτές επιδιώξεις δεν είναι πάντοτε συνεπείς με την κεντρική επιδίωξη, που είναι η επίτευξη της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας των πόρων που διατίθενται. Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι, πολλές φορές, αντιφατικά και στην ουσία αντιστρατεύονται προς τους επιδιωκόμενους κεντρικούς σκοπούς.

Ως συνέπεια των όσων διατυπώθηκαν παραπάνω, κάναμε μια κριτική θεώρηση του αναπτυξιακού νόμου 2601/98, επισημαίνοντας κυρίως τις αρνητικές προεκτάσεις των άρθρων που περιλαμβάνονταν μέσα σε αυτόν (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 85).

Άρθρο 1 Ν. 2601/98

Το άρθρο 1 του νόμου, αναφέρεται στα είδη των παρεχόμενων ενισχύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.1). Επειδή, κατά κανόνα, οι μεγάλες επενδύσεις (π.χ. δημιουργία ξενοδοχειακών αλυσίδων που προσφέρουν επώνυμο

τουριστικό προϊόν) είναι εκείνες που αναβαθμίζουν την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, κρίνεται, ότι σωστά ο νομοθέτης ορίζει πως θα πρέπει να παρέχονται ειδικά κίνητρα σε αυτές (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 85-86).

Άρθρο 2 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό γίνεται διάκριση των επενδυτικών φορέων σε παλαιούς και νέους. Στη συνέχεια θεσμοθετεί την παροχή όλων των ειδών των ενισχύσεων στους νέους επενδυτές (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.2, της υπ' όψιν έρευνας). Από την εξέταση του άρθρου, κρίνεται ότι δεν πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ παλαιών και νέων φορέων. Αυτό που έχει σημασία είναι η δημιουργία διεθνώς ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, οι οποίες μακροχρόνια θα είναι βιώσιμες και αποδοτικές. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται ότι η ικανότητα του νέου επενδυτή είναι άγνωστη, σε αντίθεση με τις επιδόσεις των παλαιών, για τις οποίες υπάρχει αντικειμενική βάση αξιολόγησης. Η πιθανή υπεροχή του παλαιού φορέα αναγνωρίζεται, από τον εξεταζόμενο νόμο, στο άρθρο 7 (κεφάλαιο 3.2.11), στα κοινά κριτήρια προτεραιότητας.

Εκεί, λαμβάνεται υπ' όψιν και βαθμολογείται η ήδη υπάρχουσα εμπειρία του επενδυτή, η οποία φυσικά υπάρχει μόνο στην περίπτωση του παλαιού φορέα (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 86).

Άρθρο 3 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό αναφέρονται οι υπαγόμενες επιχειρηματικές δραστηριότητες και οι ενισχυόμενες δαπάνες (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.3). Η κριτική που γίνεται στο άρθρο αυτό, έγκειται στα εξής (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 87-88):

1. Στις τουριστικές δραστηριότητες δεν έχει προστεθεί η δημιουργία θεματικών πάρκων και οδοιπορικών, επιστημονικού, πολιτισμικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος, τα οποία κατασκευάζονται από ιδιώτες που λειτουργούν και εκμεταλλεύονται ξενοδοχειακές μονάδες. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να αναλαμβάνονται από το κράτος, αλλά αν κρίνεται σκόπιμο και επωφελές να μπορούν να δράσουν και οι ιδιώτες, αρκεί να ενισχυθούν ώστε να εκτελέσουν τα απαραίτητα έργα που θα προσελκύσουν τους τουρίστες.

2. Στις ενισχυόμενες δαπάνες, όταν αγοράζεται το οικόπεδο πάνω στο οποίο θα κατασκευαστεί η τουριστική επιχείρηση, πρέπει να περιληφθούν και οι δαπάνες μεταβίβασης του οικοπέδου (έξοδα συμβολαιογράφου, δικηγόρου, υποθηκοφύλακα κλπ.), διότι αφορούν και αυτές άμεσα καταβαλλόμενο κόστος για την υλοποίηση της επένδυσης.

3. Επίσης, στις ενισχυόμενες δαπάνες, πρέπει να περιληφθούν και οι δαπάνες μελετών, που είναι αναγκαίες για τη λήψη της σχετικής απόφασης για την υλοποίηση της επένδυσης.

4. Η αξία της γης δεν θεωρείται συστατικό στοιχείο της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή. Στην περίπτωση αυτή, προτείνεται η περίληψή της στην ίδια συμμετοχή (τουλάχιστον κατά ποσοστό 40%).

5. Στις ενισχυόμενες δαπάνες πρέπει να περιληφθούν και όλες εκείνες οι δαπάνες που, ενώ αποδεδειγμένα αφορούν τη συγκεκριμένη επένδυση, προηγούνται της έναρξης υλοποίησης της επένδυσης και ο νόμος δεν τις περιλαμβάνει στο κόστος.

Άρθρο 4 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό καθορίζονται οι περιοχές της χώρας, με σκοπό τη διαφορική ενίσχυση (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.5, της υπ' όψιν έρευνας). Οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι, οι πυκνοκατοικημένες περιοχές ενδέχεται να παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό ανεργίας και άρα να απαιτείται και υψηλότερη ενίσχυση. Επίσης, περιοχές που εμφανίζουν βιομηχανικό κορεσμό, ενδέχεται κατά τμήματα να μην παρουσιάζουν τουριστικό κορεσμό και αντίστροφα. Όλα αυτά σημαίνουν, ότι απαιτείται ένας περισσότερο λειτουργικός διαχωρισμός των περιοχών Α', Β', Γ' και Δ'.

Προτείνεται να προστεθεί και ένα ακόμη κριτήριο στο διαχωρισμό των περιοχών. Είναι οι προοπτικές που διαφαίνονται να υπάρχουν στη δημιουργία, στις περιοχές αυτές, διεθνών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.

Τέτοιες επιχειρήσεις ενδέχεται να μπορούν να δημιουργηθούν σε πυκνοκατοικημένες περιοχές που έχουν άφθονο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και οι οποίες σήμερα εξαιρούνται των κινήτρων. Επίσης, προτείνεται να γίνει διαχωρισμός των περιοχών, ανάλογα με τον (ή τους) τομέα (τομείς) δραστηριοτήτων που μπορούν και πρέπει αναπτυχθούν στη συγκεκριμένη περιοχή. Αυτό σημαίνει, ότι οι περιοχές που ορίζονται για τον τουρισμό, πρέπει να είναι διαφορετικές από εκείνες που ορίζονται για άλλους τομείς (βιομηχανία, πρωτογενής παραγωγή, λοιπές υπηρεσίες). Ο νόμος 2601/98 για να επιτύχει το διαχωρισμό αυτό διαφοροποιεί τα κίνητρα κατά τομέα στην περιοχή. Αυτό ίσως να μην είναι σωστό, διότι διαφορετικοί τόποι της περιοχής ενδέχεται να παρουσιάζουν ιδιομορφίες όπου, στους μεν μπορεί να επιβάλλεται να αναπτυχθεί ο τομέας στους δε, να μην ενδείκνυται η ανάπτυξή του (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 89).

Άρθρο 5 Ν. 2601/98

Το άρθρο αυτό θεσμοθετεί τις παρεχόμενες ενισχύσεις κατά περιοχή για όλους τους παραγωγικούς τομείς (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.3). Η κριτική του άρθρου αυτού εντοπίζεται στα εξής (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 90-91):

1. Στο άρθρο αυτό προβλέπεται για Ολοκληρωμένα Επιχειρηματικά Σχέδια, στη μεταποίηση και στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, επιχορήγηση ύψους 35% επί των επενδύσεων. Αντίθετα, ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων επιχορηγείται με 25%. Η μεγάλη σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία, επιβάλλει τη διαμόρφωση του ποσοστού της επιχορήγησης στο 35%, όπως ισχύει για τους άλλους κλάδους.

2. Για επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού των μεταποιητικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων όταν γίνονται στους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου, Καβάλας και Δράμας, παρέχονται επιπλέον 5 ποσοστιαίες μονάδες για κάθε μορφή κινήτρου (επιχορήγηση, επιδότηση τόκων). Προτείνεται λοιπόν, να ισχύσει αυτό και για τον τουρισμό, σε παρόμοιους εθνικά ευαίσθητους νομούς.

3. Για τη βιομηχανία τα σχετικά ποσοστά επιχορήγησης και επιδότησης τόκων όταν ιδρύεται μια καινούρια μονάδα είναι, 40% για την περιοχή Δ', 30% για την περιοχή Γ' και 15% για την Β'. Για τον τουρισμό όμως, τα σχετικά ποσοστά είναι 15% μικρότερα. Είναι σκόπιμο να εξισωθούν τα σχετικά ποσοστά ενισχύσεων, μεταξύ των διαφόρων οικονομικών τομέων.

4. Για τη βιομηχανία οι φορολογικές απαλλαγές (παλαιοί φορείς), ανέρχονται στο 100% για την περιοχή Δ', 70% για την περιοχή Γ' και 15% για

την περιοχή Β'. Στον τουρισμό τα σχετικά ποσοστά είναι 40% μικρότερα για την περιοχή Δ', 30% για την περιοχή Γ' και 40% για την Β'.

5. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Θράκης, πρέπει να επανεξεταστεί ο τρόπος εφαρμογής, από την Ελλάδα, της Σύμβασης Ραμσάρ¹, η οποία αποσκοπεί στην προστασία των υδροβιότοπων. Στην περίπτωση αυτή, προτείνεται να περιοριστεί η εφαρμογή της σύμβασης αυτής μόνο στα στενά τοπικά και φυσικά όρια των υδροβιότοπων. Μένει αρκετός αναξιοποίητος χώρος, ο οποίος μπορεί να αξιοποιηθεί από τον τουρισμό, αν εγκατασταθούν κοντά σε αυτόν τουριστικές μονάδες που θα αξιοποιούν και θα προστατεύουν (μαζί με την τοπική αυτοδιοίκηση) τους υδροβιότοπους αυτούς.

Συμπερασματικά, από τα ανωτέρω, κρίνεται σκόπιμο να επανεξεταστεί το θέμα των κινήτρων που παρέχονται στις διάφορες περιοχές της χώρας. Το ηπειρωτικό τμήμα της Ελλάδος ανήκει κατά κανόνα (πλην της Θράκης και των παραμεθωρίων) στην Γ' περιοχή κινήτρων, όπου τα παρεχόμενα κίνητρα δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους επενδυτές. Υπάρχουν, όμως στο τμήμα αυτό και περιοχές με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, όπως είναι η Πελοπόννησος. Το γεωγραφικό αυτό διαμέρισμα έχει ήπιο κλίμα το χειμώνα, ενώ το καλοκαίρι η θερμοκρασία μειώνεται μιας και περιβάλλεται από

θάλασσα. Διαθέτει πλήθος ακτών, πολλά και σημαντικά πολιτισμικά μνημεία, ενώ πολλές τοποθεσίες της είναι κατάλληλες και για χειμερινό αθλητικό τουρισμό (σκι).

Τα θεσμοθετημένα αναπτυξιακά κίνητρα, κρίνονται από τον επιχειρηματικό κόσμο ως αδύναμα. Επιπρόσθετα, πολλοί επιχειρηματίες διστάζουν να εμπλακούν στη διαδικασία χρήσης των κινήτρων, ως συνέπεια του κόστους των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Έτσι, θα ήταν σκόπιμο να ισχυροποιηθούν τα κίνητρα για τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων (5 αστεριών) και για επέκταση των παλαιών, καθώς και των επιδοτήσεων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Για τις λοιπές κατηγορίες μονάδων (4 και 3 αστεριών), τα σχετικά ποσοστά κρίνεται να γίνουν: 25% (επιχορήγηση και επιδότηση επιτοκίου) και η φορολογική απαλλαγή 50% (από 40%) (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 91-92).

Άρθρο 6 Ν. 2601/98

Στο άρθρο αυτό αναφέρονται οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι ενίσχυσης των τουριστικών επενδύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.6.1).

Η κριτική εδώ, έγκειται στο γεγονός ότι ο επενδυτής σχετίζει την επένδυση με την αύξηση της απασχόλησης (κεφάλαιο 3.2.13). Με τον τρόπο αυτό όμως, δεν αφήνει περιθώρια στον επενδυτή να επιλέξει εκείνος τον αριθμό των εργαζομένων και τις ειδικότητες αυτών, που απαιτούνται για τη συγκεκριμένη επένδυση. Οι επιχειρήσεις πρέπει να επιδοτούνται ανεξάρτητα από το επίπεδο της απασχόλησης, μιας και μέσω της ρύθμισης αυτής, θα μπορούν να επιλέξουν τους άριστους συνδυασμούς κεφαλαίου και εργασίας, που θα ελαχιστοποιούν το κόστος. Επίσης, ο νόμος ορίζει ότι κάθε επιχείρηση δεν μπορεί να αντλήσει από επιχορηγήσεις / επιδοτήσεις, κεφάλαια άνω των €15.000.000. Με τη διάταξη αυτή δεν παρέχεται η δυνατότητα για τη δημιουργία μεγάλων και εκσυγχρονισμένων επιχειρήσεων (π.χ. αλυσίδες τουριστικών επιχειρήσεων με επώνυμο προϊόν), που να είναι ανταγωνιστικές σε διεθνές επίπεδο. Προτείνεται λοιπόν ο διπλασιασμός,

τουλάχιστον, του συγκεκριμένου ποσού (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 92-93).

Τέλος, ο νόμος 2601/98 στο άρθρο του αυτό ορίζει, ότι το δάνειο που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί πρέπει να είναι να μεσομακροπρόθεσμο τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας. Ορίζεται επίσης, ότι το δάνειο θα πρέπει να έχει ήδη εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής (κεφάλαιο 3.2.14). Σε ετούτη την περίπτωση αυτό που προτείνεται είναι, να αρκεί η προσκόμιση βεβαίωσης από την τράπεζα ότι έχει ενδιαφέρον να χρηματοδοτήσει την επένδυση, εφόσον το κράτος την εντάξει στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 94).

Άρθρο 7 Ν. 2601/98

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στα κριτήρια υπαγωγής των επενδυτικών σχεδίων στο καθεστώς των ενισχύσεων. Οι κατηγορίες των κριτηρίων είναι οι εξής:

- Κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας
- Κριτήρια προτεραιότητας – υπαγωγής των βιώσιμων επενδύσεων
- Πρόσθετα κριτήρια προτεραιότητας – υπαγωγής των βιώσιμων επενδύσεων

Ως προς τα κριτήρια εκτίμησης της βιωσιμότητας αναφέρουμε, ότι με αυτά δεν επιτυγχάνεται μια κατάταξη των σχεδίων σε μια σειρά προτεραιότητας ως προς το βαθμό βιωσιμότητάς τους, έτσι ώστε να διακρίνονται οι περισσότερο βιώσιμες επενδύσεις από τις λιγότερο βιώσιμες. Μια τέτοια ρύθμιση παρέχει στον αξιολογητή τη δυνατότητα, να αυθαιρετήσει και ίσως να φτάσει και σε σημείο να χαρακτηρίσει ως βιώσιμες, εκείνες τις επενδύσεις που θα του υποδείκνυε κάποιος. Αυτό που προτείνεται είναι να τεθούν βαθμοί για τα κριτήρια βιωσιμότητας, να βαθμολογείται η επιχείρηση αλλά και να κατατάσσεται σε πίνακα προτεραιότητας ως προς το βαθμό βιωσιμότητας (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 95).

Τα κριτήρια κατάταξης κατά προτεραιότητα, δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία ως προς το τι είναι επιθυμητό να επιτευχθεί μέσω αυτών. Ειδικότερα το πρώτο υποκριτήριο, αφορά την αύξηση της απασχόλησης. Αυτό όμως είναι ένα κοινωνικό κριτήριο και η ικανοποίησή του δεν συνεπάγεται και επιβίωση ή αποδοτικότητα της επιχείρησης που ενισχύουμε. Το δεύτερο υποκριτήριο, αφορά το βαθμό της ίδιας συμμετοχής και φανερώνει την επιθυμία της επιχείρησης να προσφέρει δικούς της πόρους. Όταν μια επιχείρηση έχει ιδιωτικούς πόρους, υπάρχει μια σχετική εγγύηση πως θα επιβιώσει και πως η επένδυση αυτή σχεδιάστηκε με τρόπο που θα της επιτρέψει να γίνει αποδοτική. Αυτό όμως, είναι ένα κριτήριο βιωσιμότητας. Το τρίτο (δυναμισμός και επιτυχία της υφιστάμενης επιχείρησης) και το πέμπτο υποκριτήριο (εάν έχει υπαχθεί η επένδυση σε προηγούμενο καθεστώς ενισχύσεων), εντάσσονται και αυτά στη βιωσιμότητα. Τέλος, το τέταρτο υποκριτήριο (η περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης), έχει κοινωνικό χαρακτήρα και δεν σχετίζεται με την βιωσιμότητα (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ. 95-96).

Η πρόταση που διατυπώνεται επάνω σε αυτή την κριτική είναι, να καταργηθεί η κατηγορία αυτή των κριτηρίων και τα υποκριτήρια που αφορούν το βαθμό της ίδιας συμμετοχής (δεύτερο) καθώς και το δυναμισμό της υφιστάμενης

επιχείρησης (τρίτο), να υπαχθούν στα κριτήρια βιωσιμότητας. Επιπρόσθετα, τα υποκριτήρια που αναφέρονται στην απασχόληση (πρώτο) και στην περιοχή πραγματοποίησης της επένδυσης (τέταρτο) να καταργηθούν εντελώς, για να δίνεται η ευχέρεια στις επιχειρήσεις να απασχολούν όσο

προσωπικό χρειάζονται και να δραστηριοποιούνται σε όποια περιοχή επιθυμούν (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.96).

Άρθρο 9 Ν. 2601/98

Το άρθρο 9 αναφέρεται στον τρόπο καταβολής των ενισχύσεων (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.2.16, της υπ' όψιν έρευνας). Η κριτική που γίνεται στις διατάξεις του άρθρου αυτού αφορά, το υπόλοιπο του ποσού της επιχορήγησης που λαμβάνει η επιχείρηση μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης. Ειδικότερα, επειδή η επιχείρηση μετά την ολοκλήρωση της επένδυσης αποδεικνύει την κατασκευή της παραγωγικής μονάδας, ενώ ταυτόχρονα έχει περιέλθει και σε δύσκολη οικονομική θέση, προτείνεται να της παρέχεται με το πέρας του έργου ολόκληρο το υπόλοιπο της επιχορήγησης (40%). Έτσι, η επιχείρηση θα μπορέσει να δραστηριοποιηθεί πιο άνετα, να ξεκινήσει τη λειτουργία της μονάδας της και να εισέλθει στην αγορά, από την αρχή, με περισσότερο δυναμισμό (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.97).

Άρθρο 10 Ν. 2601/98

Το άρθρο 10 αναφέρεται σε ειδικά καθεστώτα (κεφάλαιο 3.2.17): σε επενδύσεις ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και σε επιχειρηματικά σχέδια διάσωσης και αναδιάρθρωσης προβληματικών μεταποιητικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων. Στο άρθρο αυτό όμως, δεν προβλέπεται η δυσλειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, που κατά καιρούς, επηρεάζει αρνητικά την αποδοτικότητα και τη βιωσιμότητα των τουριστικών μονάδων (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών 2003, σελ.97).

Αναπτυξιακός Νόμος 3299/04

Στις 24 Νοεμβρίου του 2004, δόθηκε στη δημοσιότητα, από τον Υπουργό Ανάπτυξης, ο νέος αναπτυξιακός νόμος, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή από τις 23/12/2004 (Φ.Ε.Κ. 261/23-12-2004).

Είδη Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 1 σκοπός του παρόντος νόμου είναι, η ενδυνάμωση της ισόρροπης ανάπτυξης, η αύξηση της απασχόλησης, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η προώθηση της τεχνολογικής αλλαγής και της καινοτομίας, η προστασία του περιβάλλοντος, η εξοικονόμηση ενέργειας και η επίτευξη της περιφερειακής σύγκλισης.

Για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων σε προγράμματα και επιχειρηματικά σχέδια που αναφέρονται σε τουριστικές δραστηριότητες, παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων:

1. Επιχορήγηση, που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το δημόσιο χρηματικού ποσού, για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.

2. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.

3. Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης και ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή και της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση.

Η ενίσχυση αυτή συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος μη διανεμόμενων κερδών της πρώτης δεκαετίας από την πραγματοποίηση της επένδυσης ή του προγράμματος, με το σχηματισμό ισόποσου αφορολόγητου αποθεματικού.

4. Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης που συνίσταται στην κάλυψη από το δημόσιο, για μια διετία, τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων, εντός της πρώτης τριετίας από την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου, θέσεων απασχόλησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφο 2, του νόμου 3299/04, τα ανωτέρω είδη ενισχύσεων παρέχονται εναλλακτικά ως εξής:

- α) επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης
- β) φορολογική απαλλαγή
- γ) επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης

Περιοχές Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, η επικράτεια κατανέμεται σε τέσσερις (4) περιοχές ως εξής:

ΠΕΡΙΟΧΗ Δ': Περιλαμβάνει τους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, τις Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.), όπως καθορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 2545/1997, της περιφέρειας Ηπείρου, τα νησιά της ελληνικής επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, τα νησιά

της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο, το νομό Δωδεκανήσου, πλην της περιοχής που καθορίζεται από την υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου, και την παραμεθόρια ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της επικράτειας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή. Η περιοχή Δ', υποδιαιρείται στις υποπεριοχές Δ1, Δ2 και Δ3 ως εξής:

Δ1: Περιλαμβάνει την παραμεθόριο ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή, το νομό Δωδεκανήσου πλην της περιοχής που καθορίζεται από την υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης Ρόδου, τα νησιά της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Στερεάς Ελλάδας, Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991.

Δ2: Περιλαμβάνει την παραμεθόριο ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της Ανατολικής Μακεδονίας και Ηπείρου σε απόσταση 20 χιλιομέτρων από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή, τις ΒΙ.ΠΕ. της περιφέρειας Ηπείρου, τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο και τα νησιά της Ανατολικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991.

Δ3: Περιλαμβάνει τους νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου.

ΠΕΡΙΟΧΗ Γ': Περιλαμβάνει τη ζώνη Λαυρεωτικής του νομού Αττικής, όπως αυτή καθορίστηκε με την υπ' αριθμόν 37349/5.11.1991 κοινή απόφαση των Υπουργών ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Εθνικής Οικονομίας και Εσωτερικών, καθώς και τις περιφέρειες, τους νομούς ή τα τμήματα νομών που δεν εντάσσονται στις περιοχές Δ', Β' και Α'.

ΠΕΡΙΟΧΗ Β': Περιλαμβάνει τις ΒΙ.ΠΕ., την επαρχία του Λαγκαδά, το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού του νομού Θεσσαλονίκης, καθώς και την επαρχία Τροιζηνίας του νομού Αττικής.

ΠΕΡΙΟΧΗ Α': Περιλαμβάνει τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, πλην των τμημάτων τους που εντάσσονται στις λοιπές περιοχές.

Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες και Ενισχυόμενες Δαπάνες

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση γ', του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στο καθεστώς των ενισχύσεων υπάγονται οι τουριστικές επιχειρήσεις, για τις επενδυτικές και λοιπές τους δαπάνες, όπως αυτές προσδιορίζονται για καθεμιά κατηγορία δραστηριότητας. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ακόλουθες τουριστικές δραστηριότητες:

I. Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον τριών αστέρων, πρώην Β' τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 2).

II. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας τουλάχιστον δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης, ή ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους μέχρι πέντε (5) έτη κατ' ανώτατο όριο, χωρίς στο διάστημα αυτό να έχει γίνει αλλαγή στη χρήση του κτιρίου και υπό τον όρο ότι κατά το χρόνο της προσωρινής

διακοπής της λειτουργίας τους ήταν τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

ΙΙΙ. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων κατώτερης κατηγορίας των δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης, σε κτίρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφόσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης. Επίσης, εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει προσωρινά τη λειτουργία τους για πέντε (5) έτη κατ' ανώτατο όριο, χωρίς στο διάστημα αυτό να έχει γίνει αλλαγή στη χρήση του κτιρίου και υπό τον όρο ότι με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε κατηγορία δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

ΙV. Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων που αφορά στη δημιουργία συμπληρωματικών εγκαταστάσεων με την προσθήκη νέων κοινόχρηστων χώρων, νέων χρήσεων επί κοινόχρηστων χώρων, πισινών και αθλητικών εγκαταστάσεων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης, με σκοπό την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

V. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

VI. Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), τουλάχιστον Γ' τάξης (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

VII. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής: Λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρινών), συνεδριακών κέντρων, γηπέδων γκολφ, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων προπονητικού - αθλητικού τουρισμού (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4).

VIII. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός θεματικών πάρκων που αποτελούν οργανωμένες μορφές τουρισμού, οι οποίες διαφοροποιούν ή διευρύνουν το τουριστικό προϊόν και παρέχουν ολοκληρωμένης μορφής υποδομές και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων κατ' ελάχιστον των υπηρεσιών στέγασης όψισης, στέγασης ψυχαγωγίας και κοινωνικής μέριμνας (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1).

IX. Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός αυτοκινητοδρομίων απαραίτητων για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας (ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1).

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στην ενίσχυση της επιχορήγησης υπάγονται επιχειρηματικές δραστηριότητες, που ασκούνται στην αλλοδαπή, από νομικά πρόσωπα που εμπίπτουν στην κατηγορία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, όπως αυτές ορίζονται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθμός 70/2001 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 12.1.2001 (ΕΛ 2001 L 10/33), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και υπό την προϋπόθεση, ότι τηρούν βιβλία αντίστοιχα των κατηγοριών Β' και Γ' του ισχύοντος στην Ελλάδα Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων (Κ.Β.Σ.).

Σύμφωνα με την παράγραφο 5, περιπτώσεις i, iv, v, vi, vii, viii, xvi και xvii, του άρθρου 3 του εξεταζόμενου νόμου, οι ενισχυόμενες δαπάνες των ως άνω τουριστικών δραστηριοτήτων είναι:

I. Η κατασκευή, η επέκταση, ο εκσυγχρονισμός κτιριακών, ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων, καθώς και οι δαπάνες διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου.

II. Η αγορά και εγκατάσταση καινούριων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού, καθώς επίσης και τα μισθώματα της χρηματοδοτικής μίσθωσης

καινούριων σύγχρονων μηχανημάτων και λοιπού εξοπλισμού, του οποίου αποκτάται η χρήση.

III. Η αγορά και εγκατάσταση καινούριων σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών, συστημάτων δημιουργίας ηλεκτρονικών αγορών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού, καθώς και δαπανών εξοπλισμού για τη διασφάλιση του ηλεκτρονικού περιεχομένου.

IV. Οι δαπάνες μελετών, που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, σύγχρονων μεθόδων και βιομηχανικών σχεδίων παραγόμενων προϊόντων.

V. Οι δαπάνες για αποσυναρμολόγηση, μεταφορά και επανασυναρμολόγηση του υφιστάμενου εξοπλισμού, προκειμένου για επιχειρήσεις που μετεγκαθίστανται για περιβαλλοντικούς λόγους, εφόσον μετεγκαθίστανται σε ΒΙ.ΠΕ. Ε.Τ.Β.Α., λοιπές ΒΙ.ΠΕ. κλπ.

VI. Η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών και προϊόντων, εντός του χώρου της εντασσόμενης μονάδας, η αγορά καινούριων μεταφορικών μέσων μαζικής μεταφοράς προσωπικού, καθώς επίσης και η αγορά και εγκατάσταση καινούριου σύγχρονου εξοπλισμού και η κατασκευή εγκαταστάσεων για τη διακίνηση υλικών και προϊόντων.

VII. Οι δαπάνες μελετών, αγορές σύγχρονου εξοπλισμού, εγκατάστασης και λειτουργίας των αναγκαίων υποδομών και διαδικασιών, καθώς και τα έξοδα πιστοποίησης των προϊόντων και των διαδικασιών διασφάλισης της ποιότητας, σύμφωνα με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά πρότυπα από οργανισμούς διαπιστευμένους από τον αρμόδιο εθνικό φορέα.

VIII. Οι δαπάνες εισαγωγής και προσαρμογής περιβαλλοντικά φιλικής τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία.

Μη Υπαγόμενες Επιχειρηματικές Δραστηριότητες

Σύμφωνα με την παράγραφο 6, περιπτώσεις α' έως και η', του άρθρου 3, δεν μπορούν να υπαχθούν στις ενισχύσεις του παρόντος νόμου (3299/04), οι εξής επιχειρηματικές δραστηριότητες:

I. Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων.

II. Η αγορά επίπλων και σκευών γραφείου

III. Η αγορά γηπέδων, οικοπέδων και αγροτεμαχίων. Σε περίπτωση αγοράς κτιριακών εγκαταστάσεων, δεν μπορεί να ενισχυθεί το τμήμα της αξίας τους, που αφορά στην αξία του οικοπέδου επί του οποίου αυτές έχουν ανεγερθεί.

IV. Η ανέγερση ή η επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης. Κατ' εξαίρεση μπορούν να ενισχυθούν:

▪ Η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης, εφόσον έχει παραχωρηθεί προς τούτο η χρήση του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών, από το δημόσιο, τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) κλπ. Επίσης ενισχύεται κατ' εξαίρεση, η ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων επί οικοπέδου που δεν ανήκει στο φορέα της επένδυσης αλλά έχει εκμισθωθεί από το δημόσιο, νομικά ή φυσικά πρόσωπα για χρονική διάρκεια δεκαπέντε (15) ετών, η μίσθωση έχει μεταγραφεί και ο εκμισθωτής έχει παραιτηθεί από το δικαίωμα ιδιόχρησης.

▪ Η πραγματοποίηση επενδύσεων χιονοδρομικών κέντρων, γηπέδων γκολφ, παραγωγής ηλεκτρισμού από αναλώσιμες πηγές ενέργειας, επί οικοπέδου

του οποίου η χρήση έχει παραχωρηθεί προς τούτο στο φορέα της επένδυσης για χρονικό διάστημα τουλάχιστον είκοσι (20) ετών.

- Η πραγματοποίηση επενδύσεων υδατοκαλλιεργειών σε αιγιαλό.

V. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον κατηγορίας δύο αστέρων, πρώην Γ' τάξης, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος νόμου ή των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82. Στην πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας, της παραγράφου αυτής, περιλαμβάνεται και το διάστημα, κατά το οποίο, η μονάδα λειτουργούσε ως επιχείρηση εκμετάλλευσης ενοικιαζόμενων δωματίων ή διαμερισμάτων, προκειμένου για ξενοδοχειακές μονάδες που προέκυψαν από υποχρεωτική μετατροπή μονάδας ενοικιαζόμενων δωματίων ή διαμερισμάτων. Κατ' εξαίρεση ο ανωτέρω εκσυγχρονισμός, ενισχύεται για τμήματα της ξενοδοχειακής μονάδας που δεν περιλαμβάνονται στην προηγούμενη ενίσχυση.

VI. Ο εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings) τουλάχιστον Γ' τάξης, πριν παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης εκσυγχρονισμού της μονάδας, που έχει υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος νόμου ή των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82. Κατ' εξαίρεση για τις οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις (campings), για τα οποία έχει υπαχθεί επένδυση εκσυγχρονισμού τους στις διατάξεις των νόμων 2601/98, 1892/90 και 1262/82, για τα οποία υποβάλλεται αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος, για ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό τους πριν παρέλθει πενταετία από την ολοκλήρωση του ήδη εγκριθέντος εκσυγχρονισμού, ο αιτούμενος εκσυγχρονισμός μπορεί να ενισχυθεί εφόσον αφορά σε διαφορετικά του προηγούμενου τμήματα του κατασκηνωτικού κέντρου ή στα εκσυγχρονισθέντα, εφόσον η σκοπιμότητα πραγματοποίησης περαιτέρω έργων κρίνεται πλήρως αιτιολογημένη, μετά από τη γνώμη της αρμόδιας Γνωμοδοτικής Επιτροπής.

VII. Η ανέγερση, η επέκταση και ο εκσυγχρονισμός αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, ενοικιαζόμενων δωματίων και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων διαμερισμάτων, ανεξαρτήτως τάξεως.

VIII. Η εισφορά στο εταιρικό κεφάλαιο της αξίας μηχανημάτων και λοιπών παγίων στοιχείων.

Καθορισμός Παρεχόμενων Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α', β' και γ', του άρθρου 4 του νόμου 3299/04, τα επενδυτικά σχέδια κατανέμονται σε 5 κατηγορίες, προκειμένου να ορισθούν οι παρεχόμενες ενισχύσεις. Τα επενδυτικά σχέδια στον τομέα του τουρισμού κατανέμονται στις κατηγορίες 1, 2 και 4.

Ειδικότερα:

Επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης

Στα παραπάνω ποσοστά, εκτός των επενδύσεων των περιοχών όπου εξαντλείται το όριο του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων και εκτός των επενδύσεων της κατηγορίας 5, προστίθεται επιπλέον ποσοστό 5% συνολικά, εφόσον συντρέχει μια από τις παρακάτω περιπτώσεις:

- Εγκατάσταση των επιχειρήσεων εντός Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙ.ΠΕ.).

- Ίδρυση ξενοδοχειακής μονάδας κατηγορίας 4 ή 5 αστέρων (Α' ή ΑΑ' τάξης).
- Μετατροπή παραδοσιακού ή διατηρητέου σε ξενοδοχειακή μονάδα.
- Εκσυγχρονισμό ξενοδοχείου με αναβάθμισή του σε κατηγορία 4 ή 5 αστέρων.
- Εκσυγχρονισμό ξενοδοχείου χαρακτηρισμένου παραδοσιακού ή διατηρητέου.
- Εγκατάσταση των τουριστικών επιχειρήσεων σε Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.).
- Φορέας νεοϊδρυόμενος θεωρείται η επιχείρηση όταν δεν έχει παρέλθει έτος από τη σύστασή της ή την έναρξη επιτηδεύματος, μέχρι το χρόνο υποβολής αίτησης υπαγωγής της. Δεν θεωρούνται νεοϊδρυόμενοι φορείς εταιρείες, που προήλθαν από μετατροπή άλλης εταιρείας ή ατομικής επιχείρησης ή από συγχώνευση εταιρειών ή και ατομικών επιχειρήσεων ή εκείνες που απορρόφησαν άλλη εταιρεία ή κλάδο άλλης, καθώς και εκείνες που απορροφήθηκαν από άλλη εταιρεία.

Ή εναλλακτικά:

Φορολογική απαλλαγή

Ή εναλλακτικά:

Επιχορήγηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 3 του εξεταζόμενου νόμου, οι παρεχόμενες ενισχύσεις επί του κόστους του επενδυτικού σχεδίου, αναγόμενες σε Καθαρό Ισοδύναμο Επιχορήγησης, δεν επιτρέπεται να υπερβούν τα ποσοστά του εγκεκριμένου από την Ευρωπαϊκή Ένωση Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, όπως αυτές ορίζονται από την εκάστοτε κοινοτική νομοθεσία, παρέχεται επιπλέον ποσοστό ενίσχυσης έως 15%, εκτός των επιχειρήσεων του τομέα των μεταφορών. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης καθορίζεται το συγκεκριμένο ποσοστό ανά νομό, βάσει του κριτηρίου του κατά κεφαλή Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.) σε μονάδες Ισοδύναμης Αγοραστικής Δύναμης, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (2001) της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ως εξής:

- Για τους παραμεθόριους νομούς Δράμας, Δωδεκανήσου, Έβρου, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Κιλκίς, Σάμου, Λέσβου, Ξάνθης, Πέλλας, Ροδόπης, Σερρών, Φλώρινας, Χίου, καθώς και για τους νομούς με κατά κεφαλή Α.Ε.Π. μικρότερο ή ίσο του 65% του μέσου όρου της Ε.Ε., του ίδιου έτους 2001, παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, ίση με το 15% επί του κόστους της ενισχυόμενης επένδυσης.

- Για νομούς με κατά κεφαλή Α.Ε.Π. μεγαλύτερο του 65% του μέσου όρου της Ε.Ε., του ίδιου έτους 2001, παρέχεται επιπλέον επιχορήγηση ή και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης ή επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, ίση με το 5% επί του κόστους της ενισχυόμενης επένδυσης.

Τα παρεχόμενα ποσοστά επιχορήγησης και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, καθώς και της επιδότησης του κόστους της δημιουργούμενης από το

επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 3, δεν μπορούν, σε κάθε περίπτωση, να υπερβούν το 55%. Τα παρεχόμενα ποσοστά επιχορήγησης για αμοιβές μελετών συμβούλων, δεν μπορούν να υπερβούν, κατ' ανώτατο, το 50% αυτών.

Τέλος, με βάση την παράγραφο 5 του άρθρου 3 του νόμου 3299/04, για τα επενδυτικά σχέδια που υπερβαίνουν τα €50.000.000, το ανώτατο χορηγούμενο ποσό ενίσχυσης προσδιορίζεται ως ακολούθως:

1. για το τμήμα μέχρι €50.000.000 παρέχεται το 100% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.
2. για το τμήμα από €50.000.000 έως €100.000.000, παρέχεται το 50% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.
3. για το τμήμα που υπερβαίνει τα €100.000.000, παρέχεται το 34% του κατά περίπτωση ανώτατου ορίου περιφερειακής ενίσχυσης.

Ίδια Συμμετοχή

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, περιπτώσεις Α' και Β' του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, ορίζεται το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή, για επενδύσεις που εντάσσονται στον αναπτυξιακό νόμο. Ειδικότερα:

- Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής του επενδυτή στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, δεν μπορεί να είναι κατώτερο του 25% των ενισχυόμενων δαπανών.

- Το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση που έχει εγκριθεί με την απόφαση υπαγωγής, δεν είναι δυνατόν να μειωθεί μετά την έκδοση της απόφασης αυτής.

- Η ίδια συμμετοχή του επενδυτή στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς ενίσχυσης της επιχορήγησης ή και επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης, αποτελεί το ίδιο κεφάλαιο για τις ατομικές επιχειρήσεις και τις Ιερές Μονές και εταιρικό κεφάλαιο για τις λοιπές.

- Η αύξηση του εταιρικού ή συνεταιριστικού κεφαλαίου υφιστάμενων εταιρειών ή συνεταιρισμών, πρέπει να γίνεται μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος νόμου. Η αύξηση του κεφαλαίου των Α.Ε. ή Ε.Π.Ε. μπορεί να γίνεται και πριν την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, υπό την προϋπόθεση ότι πραγματοποιήθηκε μέσα στους τελευταίους δώδεκα (12) μήνες πριν την υποβολή της

αίτησης υπαγωγής, με αποκλειστικό σκοπό τη χρησιμοποίηση του νέου κεφαλαίου στην ίδια συμμετοχή στη συγκεκριμένη επένδυση και ότι, μέχρι το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής της επένδυσης ή του σχεδίου, το κεφάλαιο αυτό αποδεδειγμένα υφίσταται με τη μορφή διαθέσιμων της εταιρείας και δεν έχει αναλωθεί.

Επίσης, στις επενδύσεις που εντάσσονται στο καθεστώς της φορολογικής απαλλαγής ή της επιδότησης του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, τουλάχιστον το 25% του κόστους πρέπει να καλύπτεται από χρηματοδοτική συμβολή του φορέα της επένδυσης που συνίσταται σε ίδια κεφάλαια ή δάνειο, υπό την προϋπόθεση ότι το τμήμα αυτό δεν συνοδεύεται από καμία κρατική ενίσχυση.

Προϋποθέσεις, Περιορισμοί & Όροι Χορήγησης των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 16, περιπτώσεις α' και β, του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων μπορούν να ενισχυθούν μόνο εφόσον πραγματοποιούνται:

I. Στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.), όπως ορίζονται με το ν. 2545/97.

II. Στα τμήματα των ενισχυόμενων περιοχών της επικράτειας, που δεν περιλαμβάνονται στην κοινή υπουργική απόφαση της περίπτωσης β'.

Για να είναι δυνατή η ενίσχυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων στα τμήματα αυτά της επικράτειας πρέπει:

- Η επένδυση ή και το πρόγραμμα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, να πραγματοποιούνται σε ζώνη τουρισμού – αναψυχής, χαρακτηριζόμενη έτσι σύμφωνα με τα κριτήρια χωροταξικής ή πολεοδομικής πολιτικής.

- Να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη κατάλληλη υποδομή για την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Τουριστικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, που εκδίδεται κάθε δύο (2) χρόνια και δεν μπορεί να τροποποιηθεί μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, μπορεί να καθορίζονται τμήματα της επικράτειας που παρουσιάζουν υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας, στα οποία δεν έχουν εφαρμογή οι ενισχύσεις της επιχορήγησης, της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης και της επιδότησης του μισθολογικού κόστους του παρόντος, για ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων.

Σύμφωνα με την παράγραφο 17 του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, για να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις ή και προγράμματα χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού, επισκευής, αποκατάστασης και μετατροπής παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες, πρέπει τα κτίρια αυτά, είτε βρίσκονται σε χαρακτηρισμένο διατηρητέο ή παραδοσιακό οικισμό είτε όχι, να έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού ή από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή ως παραδοσιακά από το Υπουργείο Περιβάλλοντος,

Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ή τον Ε.Ο.Τ.

Σύμφωνα με την παράγραφο 18 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Τουριστικής Ανάπτυξης, καθορίζονται το είδος και η έκταση των έργων που πρέπει να περιλαμβάνονται στον εκσυγχρονισμό της ξενοδοχειακής μονάδας ή των τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (campings), για να θεωρείται ως ολοκληρωμένης μορφής και να είναι δυνατή η εφαρμογή των ενισχύσεων του παρόντος νόμου.

Σύμφωνα με την παράγραφο 19 του άρθρου 5 του εξεταζόμενου νόμου, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Τουριστικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, καθορίζονται οι προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι επενδύσεις σε συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, κέντρα προπονητικού – αθλητικού τουρισμού, εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών και θεματικών πάρκων. Οι αιτήσεις των φορέων για ένταξη στις ενισχύσεις του παρόντος, των επενδύσεων ή και των προγραμμάτων χρηματοδοτικής

μίσθωσης εξοπλισμού των παραπάνω μονάδων, συνοδεύονται υποχρεωτικά από έγκριση του Ε.Ο.Τ. για την πλήρωση των κατά περίπτωση προδιαγραφών.

Τέλος, με βάση την παράγραφο 20 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, για την εφαρμογή των ενισχύσεων σε επενδύσεις λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) και γηπέδων γκολφ, οι αιτήσεις των φορέων πρέπει να συνοδεύονται υποχρεωτικά από την έγκριση της Γενικής Διεύθυνσης Στήριξης Λιμένων Αναψυχής του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, αντίστοιχα για τη δημιουργία ή την επέκταση ή τον εκσυγχρονισμό τους.

Κριτήρια Υπαγωγής στο Καθεστώς των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α', β', γ', δ' και ε', του άρθρου 6 του νόμου 3299/04, η υπαγωγή στο καθεστώς των ενισχύσεων γίνεται με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

α) Κριτήρια αξιολόγησης του επενδυτικού φορέα

I. Τα χαρακτηριστικά του φορέα και ειδικότερα η εμπειρία του, η κλίμακα και τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του στο παρελθόν, η φερεγγυότητά του και η οικονομική του επιφάνεια. Εξετάζονται, επίσης, ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων, που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων της επιχείρησης. Στην περίπτωση νεοϊδρυόμενου φορέα, εξετάζονται, ο δυναμισμός και η επιτυχία στις προγενέστερες και υφιστάμενες δραστηριότητες των εταίρων, που ελέγχουν την πλειοψηφία των συμφερόντων του.

II. Η δυνατότητα διάθεσης των ιδίων κεφαλαίων για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών της επιχείρησης και συγκεκριμένα, την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής στην επένδυση και του αναγκαίου κεφαλαίου κίνησης.

β) Κριτήρια οικονομοτεχνικής αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων και βιωσιμότητας της επένδυσης

I. Η πληρότητα του επιχειρηματικού σχεδιασμού και ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας της επένδυσης και η οργάνωση της επιχείρησης που την πραγματοποιεί.

II. Η προοπτική δυναμικής ανάπτυξης του κλάδου στον οποίο πραγματοποιείται η επένδυση.

III. Οι προοπτικές κερδοφόρας δραστηριότητας της επιχείρησης που θα δημιουργηθεί ή της ήδη υφιστάμενης, στο βαθμό που επηρεάζεται από την προτεινόμενη επένδυση.

γ) Κριτήρια συμβολής της επένδυσης στους στόχους του αναπτυξιακού νόμου

I. Η αύξηση της απασχόλησης και ιδίως, η δημιουργία νέων μόνιμων θέσεων εξαρτημένης εργασίας για μακρό χρονικό διάστημα.

II. Η περιοχή εγκατάστασης της επένδυσης και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του νομού εγκατάστασης.

III. Η συμβολή της επένδυσης στην προστασία του περιβάλλοντος και εξοικονόμηση ενέργειας, όπου ειδικότερα εξετάζονται:

- Η συμβολή στον περιορισμό της ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας, στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και την ανακύκλωση του ύδατος.

- Η εισαγωγή περιβαλλοντικά φιλικής τεχνολογίας.

- Η αξιοποίηση των ήπιων μορφών ενέργειας, η υποκατάσταση υγρών καυσίμων ή ηλεκτρικής ενέργειας με αέρια καύσιμα ή επεξεργασμένα απορριπτόμενα υλικά.

- Η εξοικονόμηση ενέργειας.

IV. Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο και ειδικότερα, ο εξαγωγικός προσανατολισμός της επιχείρησης ή η υποκατάσταση εισαγωγών.

V. Η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.

VI. Η συμβολή της επένδυσης στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

δ) Ειδικά κριτήρια αξιολόγησης επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού

I. Δημιουργία εγκαταστάσεων ειδικών μορφών τουρισμού.

II. Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων ή οικιών, σε ξενοδοχειακές μονάδες.

III. Η δυνατότητα λειτουργίας της μονάδας, πέραν της τουριστικής περιόδου της ευρύτερης περιοχής.

IV. Αναβάθμιση σε ανώτερη κατηγορία αστέρων προκειμένου για επενδύσεις εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, καθώς και σε ανώτερη τάξη προκειμένου για τουριστικές οργανωμένες κατασκηνώσεις.

ε) Με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών καθορίζονται τα στοιχεία αξιολόγησης, η λειτουργία, η βαθμολόγηση, ο αριθμός και ο τρόπος εφαρμογής των κριτηρίων της περίπτωσης δ', καθώς και κάθε λεπτομέρεια για την εφαρμογή της. Με όμοια απόφαση, καθορίζεται και το κοινό, για τις τέσσερις ανωτέρω κατηγορίες των περιπτώσεων α' έως και δ', ελάχιστο ποσοστό του συνόλου των βαθμών των κοινών και ειδικών κριτηρίων του τομέα, κάτω από το οποίο κάθε επένδυση ή πρόγραμμα εγκρίνεται αμέσως κατά την εξέταση και βαθμολόγησή του, εφόσον το διατιθέμενο κονδύλι επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης επαρκεί, ενώ αν είναι ανώτερο το επενδυτικό σχέδιο απορρίπτεται.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 6 του νόμου 3299/04, για την υπαγωγή στην ενίσχυση επιχορήγησης επενδυτικών σχεδίων που πραγματοποιούνται στην αλλοδαπή (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.3), λαμβάνονται υπ' όψιν μόνο τα κριτήρια των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 1 του εξεταζόμενου άρθρου και επιπλέον, εφόσον η επένδυση συμβάλει, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, στη διεύρυνση των παραγωγικών δραστηριοτήτων των παραμεθόριων περιοχών της χώρας, όπου πραγματοποιείται η επένδυση, καθώς και στη συγκράτηση του πληθυσμού των περιοχών αυτών στον τόπο διαμονής τους.

Αρμοδιότητες & Διαδικασίες Εφαρμογής των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α', του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι αιτήσεις υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος (εξαιρέση αποτελούν οι αιτήσεις επενδύσεων που αφορούν στην ενίσχυση της φορολογικής απαλλαγής, για τις οποίες δεν απαιτείται υποβολή αίτησης), υποβάλλονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ως εξής:

- Στη Γενική Διεύθυνση Ιδιωτικών Επενδύσεων του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, υποβάλλονται οι επενδύσεις ή τα προγράμματα:

I. ύψους άνω των €4.000.000, που πραγματοποιούνται στα όρια της διοικητικής περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

II. ύψους άνω των €2.000.000, που πραγματοποιούνται στην υπόλοιπη επικράτεια.

III. ανεξάρτητα ύψους επενδυτικών σχεδίων, οι επενδύσεις που αφορούν κέντρα και εγκαταστάσεις ειδικών μορφών τουρισμού (γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα, χιονοδρομικά κέντρα κλπ.).

▪ Στις Διευθύνσεις Σχεδιασμού και Ανάπτυξης των περιφερειών, υποβάλλονται αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους μέχρι €2.000.000, που πραγματοποιούνται μέσα στα όρια κάθε διοικητικής περιφέρειας ή προκειμένου για τη διοικητική περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ύψους μέχρι €4.000.000. Ειδικά οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους μέχρι €2.000.000, που πραγματοποιούνται στο νομό Δωδεκανήσου, υποβάλλονται στο Γραφείο Περιφερειακής Ανάπτυξης Δωδεκανήσου, της διοικητικής περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

▪ Στο Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.), υποβάλλονται:

I. οι αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ύψους άνω των €15.000.000

II. οι επενδύσεις ή τα επιχειρηματικά σχέδια €3.000.000 και άνω, εφόσον το 50% τουλάχιστον της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από κεφάλαια του εξωτερικού.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, δεν είναι δυνατή η υποβολή, από τον ίδιο φορέα, αίτησης υπαγωγής σε περισσότερες της μιας υπηρεσίες ή φορείς για επενδύσεις κατά βάση ίδιες, που εμφανίζουν όμως διαφοροποιήσεις είτε στο κόστος είτε στα επιμέρους προτεινόμενα επενδυτικά έργα ή για επενδύσεις που αφορούν στην ίδια παραγωγική μονάδα. Εάν υποβληθούν πολλαπλές αιτήσεις υπαγωγής, σύμφωνα με τα παραπάνω, καθώς και σε περίπτωση υποβολής αίτησης για υπαγωγή επένδυσης είτε στο σύνολό της είτε κατά ένα τμήμα της που έχει ήδη υπαχθεί στις ενισχύσεις το νόμου 3299/04 ή του νόμου 2601/98, όλες οι αιτήσεις δεν εξετάζονται και δεν επιστρέφεται το καταβληθέν για αυτές χρηματικό ποσό.

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 7 του εξεταζόμενου νόμου, παρατίθενται τα δικαιολογητικά τα οποία θα πρέπει να συνοδεύουν υποχρεωτικά την αίτηση υπαγωγής. Τα δικαιολογητικά αυτά είναι τα ακόλουθα:

1. Οικονομοτεχνική μελέτη. Στην περίπτωση που η οικονομοτεχνική μελέτη συνοδεύει αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις του νόμου, συνολικού κόστους άνω των €250.000, υπογράφεται από οικονομολόγο, μέλος του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος ή αντίστοιχου οργανισμού κράτους - μέλους της Ε.Ε., καθώς και από μηχανικό εξειδικευμένο στο κύριο αντικείμενο της επένδυσης, μέλος του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος. Αιτήσεις υπαγωγής που δεν πληρούν την προϋπόθεσή αυτή, δεν εξετάζονται και τίθενται στο αρχείο.

2. Αποδεικτικό καταβολής χρηματικού ποσού. Το ύψος του ποσού καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης. Για τον καθορισμό του ποσού λαμβάνεται υπ' όψιν το συνολικό κόστος της υποβαλλόμενης για έγκριση επένδυσης. Το παραπάνω χρηματικό ποσό καταβάλλεται στη Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.).

Σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι αιτήσεις που δεν συνοδεύονται από όλα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, δεν συνιστούν αίτηση υπαγωγής στις διατάξεις, δεν εξετάζονται και

τίθενται στο αρχείο της αρμόδιας υπηρεσίας, χωρίς να επιστρέφεται το προβλεπόμενο για αυτές (τις διατάξεις) καταβληθέν χρηματικό ποσό. Το ίδιο ισχύει και σε περιπτώσεις αιτήσεων υπαγωγής που περιλαμβάνουν τα ανωτέρω απαιτούμενα δικαιολογητικά και στοιχεία, πλην, όμως, κατά τον έλεγχο και την εξέταση του φακέλου διαπιστώνεται, μετά από γνώμη της αρμόδιας γνωμοδοτικής επιτροπής, ότι η οικονομοτεχνική μελέτη εμφανίζει σοβαρές ελλείψεις, οι οποίες καθιστούν αδύνατη την αξιολόγηση της υποβληθείσας επένδυσης.

Μετά την υποβολή της αίτησης υπαγωγής, οι αρμόδιες για την εξέτασή της υπηρεσίες ή φορείς, μπορούν εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο, να αποστείλουν με απόδειξη στο φορέα της επένδυσης ή του προγράμματος ή του επιχειρηματικού σχεδίου, ή τον αντίκλητό του, έγγραφο με το οποίο ζητείται η προσκόμιση τυχόν πρόσθετων στοιχείων και πληροφοριών, καθώς και η παροχή περαιτέρω διευκρινίσεων, προς υποβοήθηση του έργου της αξιολόγησης της αίτησης υπαγωγής. Με τα έγγραφα αυτά μπορούν να λάβουν προθεσμία μέχρι δεκαπέντε (15) ημέρες, με την επίδειξη απόδειξης, εντός των οποίων ο φορέας υποχρεούται να απαντήσει.

Σύμφωνα με την παράγραφο 7, περιπτώσεις α' και β', του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, οι διαδικασίες εξέτασης και υπαγωγής κάθε αίτησης αλλά και κάθε επιχειρηματικού σχεδίου διάσωσης και αναδιάρθρωσης, ολοκληρώνονται από την αρμόδια υπηρεσία και την αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή το αργότερο εντός δύο (2) και τριών (3) μηνών αντίστοιχα, από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης. Η απόφαση υπαγωγής εκδίδεται το αργότερο εντός των επόμενων τριάντα (30) εργάσιμων ημερών από τη γνωμοδότηση της επιτροπής, εντός των οποίων δημοσιεύεται και η περίληψή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για την εισαγωγή των αιτήσεων υπαγωγής, στην αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή, τηρείται η απόλυτη σειρά προτεραιότητας, με την οποία έχουν υποβληθεί οι αιτήσεις αυτές.

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 8 του υπ' όψιν νόμου, η αξιολόγηση των επενδύσεων θα γίνεται από τις κατά περίπτωση αρμόδιες υπηρεσίες. Αξιολογήσεις επενδύσεων μπορεί να ανατίθενται και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και ειδικότερα σε υπαλλήλους άλλων υπηρεσιών του δημοσίου ή και εξωτερικούς αξιολογητές ή και εμπειρογνώμονες σε ειδικά θέματα. Οι ανωτέρω εκτός της αρμόδιας υπηρεσίας αξιολογητές, υποβάλλουν την έκθεση αξιολόγησής τους στην αρμόδια υπηρεσία, η οποία μετά από μελέτη και έλεγχο αυτής και του φακέλου, συντάσσει εισηγητικό σημείωμα αξιολόγησης προς την αρμόδια γνωμοδοτική επιτροπή.

Τέλος, σύμφωνα με την παράγραφο 10 του άρθρου 7 του νόμου 3299/04, κάθε επένδυση που γίνεται στην αλλοδαπή εξετάζεται ως προς τα κριτήρια των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του εξεταζόμενου νόμου (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.8). Η υπαγωγή της επένδυσης γίνεται εφόσον αυτή πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης, σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια και επιπλέον εκτιμάται ότι συμβάλει στη διεύρυνση των παραγωγικών δραστηριοτήτων παραμεθόριων περιοχών της

χώρας, στις οποίες πραγματοποιείται η επένδυση και στη συγκράτηση των πληθυσμών των περιοχών αυτών στον τόπο διαμονής τους.

Επίσης, κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων ιδιωτικών επιχειρήσεων, λαμβάνονται υπ' όψιν οι στόχοι και οι προτεραιότητες του αντίστοιχου Προγράμματος Διμερούς Οικονομικής Συνεργασίας.

Σε περίπτωση που, κατά τη διαδικασία εξέτασης και υπαγωγής των επενδύσεων αυτών, το διατιθέμενο ποσό επιχορηγήσεων, για το έτος αυτό, εξαντληθεί, οι αιτήσεις υπαγωγής για τις οποίες μέχρι την εξάντληση του ποσού δεν ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες εξέτασης και υπαγωγής τους, εξετάζονται για υπαγωγή στις διατάξεις του παρόντος νόμου (3299/04), κατά το επόμενο έτος. Η εξέταση αυτή γίνεται με βάση το ποσό ενισχύσεων που καθορίζεται για την κατηγορία αυτή των επενδύσεων για το έτος αυτό, πριν όμως από την εξέταση των αιτήσεων υπαγωγής που θα υποβληθούν μετά την 1η Ιανουαρίου του έτους αυτού.

Θέσεις Απασχόλησης

Σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, προσδιορίζονται οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι παροχής των ενισχύσεων αναφορικά με τις θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.

Ειδικότερα:

1. Η επιδότηση αφορά στις συνδεόμενες με την πραγματοποίηση της επένδυσης θέσεις απασχόλησης. Θέσεις απασχόλησης συνδεόμενες με την επένδυση θεωρούνται, οι νέες θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται μέσα στην επόμενη τριετία από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης για την εξυπηρέτησή της. Επίσης, θέσεις απασχόλησης, θεωρούνται και οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, λόγω της αύξησης του συντελεστή αξιοποίησης του δυναμικού παραγωγής που οφείλεται στην εν λόγω επένδυση.

2. Η ενίσχυση καταβάλλεται επί του μισθολογικού κόστους για το σύνολο των συνδεόμενων με την επένδυση θέσεων απασχόλησης και παρέχεται για τα δύο πρώτα έτη από τη δημιουργία της κάθε θέσης απασχόλησης. Το μισθολογικό κόστος περιλαμβάνει το μισθό πριν από την αφαίρεση φόρων, καθώς και τις υποχρεωτικές εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης.

Προϋποθέσεις, Περιορισμοί και Όροι για το Επενδυτικό Δάνειο, και για την Επιδότηση Χρηματοδοτικής Μίσθωσης Εξοπλισμού

Σύμφωνα με την παράγραφο 7 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, στις περιπτώσεις που στο προτεινόμενο για ενίσχυση επιχειρηματικό ή επενδυτικό σχέδιο, προβλέπεται και η χρησιμοποίηση δανείου, αυτό πρέπει:

1. να είναι μεσομακροπρόθεσμο, τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας.
2. να έχει τη μορφή τραπεζικού ή ομολογιακού δανείου εκδιδόμενου σε δημόσια ή μη εγγραφή, ή δανείου από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, το οποίο όμως δεν θα έχει τη μορφή αλληλόχρεου λογαριασμού.
3. να λαμβάνεται για την πραγματοποίηση του επενδυτικού ή επιχειρηματικού σχεδίου, όπως αυτό θα προκύπτει ρητά από τη σχετική δανειακή σύμβαση.
4. να έχει εγκριθεί από τη χρηματοδοτούσα τράπεζα ή το χρηματοδοτικό οργανισμό, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης υπαγωγής στις ενισχύσεις του εν λόγω νόμου.

Το σχετικό έγγραφο της έγκρισής του, πρέπει να αναφέρει τους όρους χορήγησης του δανείου και συγκεκριμένα το ύψος του, τη διάρκειά του, το επιτόκιο, την περίοδο χάριτος και τις εξασφαλίσεις για την παροχή του. Το έγγραφο αυτό θα περιλαμβάνεται, μαζί με την αίτηση υπαγωγής, στον ίδιο φάκελο

που καταθέτει ενδιαφερόμενος. Το επενδυτικό δάνειο μπορεί να λαμβάνεται και σε συνάλλαγμα.

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 5 του νόμου 3299/04, οι προϋποθέσεις, οι περιορισμοί και οι όροι της επιδότησης χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού είναι:

1. Η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης για πρόγραμμα απόκτησης της χρήσης καινούριου σύγχρονου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού, παρέχεται υπό την προϋπόθεση ότι μετά τη λήξη της μίσθωσης ο εξοπλισμός θα περιέρχεται στην κυριότητα της επιχείρησης. Ο όρος αυτός πρέπει να περιλαμβάνεται στη σχετική σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης.

2. Η διάρκεια της χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πέντε (5) έτη.

Καταβολή των Ενισχύσεων

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση α', του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, η καταβολή του ποσού της επιχορήγησης από το δημόσιο πραγματοποιείται σε δόσεις ως εξής:

I. Το 50% του ποσού της επιχορήγησης καταβάλλεται μετά την υλοποίηση του 50% της επένδυσης και μετά από πιστοποίηση του αρμόδιου οργάνου ελέγχου, ότι υλοποιήθηκε το τμήμα αυτό του έργου και ότι ο επενδυτής συμμορφώθηκε με τους όρους και τις προϋποθέσεις της απόφασης υπαγωγής.

II. Το υπόλοιπο 50% του ποσού της επιχορήγησης καταβάλλεται μετά την πιστοποίηση της ολοκλήρωσης και της έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης από το αρμόδιο όργανο ελέγχου.

III. Παρέχεται η δυνατότητα εφάπαξ προκαταβολής που δεν υπερβαίνει το 30% της προβλεπόμενης στη σχετική απόφαση υπαγωγής της επένδυσης επιχορήγησης, με την προσκόμιση ισόποσης εγγυητικής επιστολής, προσαυξημένης κατά 10%, από την τράπεζα που είναι εγκαταστημένη και λειτουργεί νόμιμα στην Ελλάδα. Η ανωτέρω προκαταβολή αποτελεί μέρος της συνολικά καταβαλλόμενης επιχορήγησης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση β', του άρθρου 8 του υπ' όψιν νόμου, η πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της επένδυσης και της έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας γίνεται μετά από αίτηση του επενδυτή, η οποία κατατίθεται μαζί με τα απαιτούμενα παραστατικά στην αρμόδια υπηρεσία το αργότερο εντός έξι (6) μηνών από τη λήξη της προθεσμίας ολοκλήρωσης της επένδυσης, όπως αυτή ισχύει. Μετά την πάροδο της παραπάνω εξαμήνης προθεσμίας, χωρίς να υποβληθεί αίτηση συνοδευόμενη από τα απαιτούμενα παραστατικά, η επένδυση θεωρείται κατ' αμάχητο τεκμήριο ως μη ολοκληρωθείσα και εκδίδεται απόφαση με την οποία ανακαλείται η απόφαση υπαγωγής και διατάσσεται η επιστροφή του ποσού της καταβληθείσας επιχορήγησης, προσαυξημένο κατά το ποσό των νόμιμων τόκων από της καταβολής.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περίπτωση γ', του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, για την έναρξη της παραγωγικής λειτουργίας απαιτείται και η δημιουργία των μισών τουλάχιστον από τις νέες θέσεις απασχόλησης που προβλέπονται στην απόφαση υπαγωγής, καθώς επίσης και η πραγματοποίηση αγορών πρώτων υλών και πωλήσεων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 8 του νόμου 3299/04, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταβάλλεται, εφόσον το σύνολο του

μισθωμένου εξοπλισμού, βάσει της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, έχει εγκατασταθεί στη μονάδα, μετά από πιστοποίηση από το αρμόδιο όργανο ελέγχου. Ποσό ανερχόμενο μέχρι το 50% της ενισχυόμενης δαπάνης της επιδότησης, καταβάλλεται μέχρι τη λήξη του χρόνου ολοκλήρωσης, που προβλέπεται στην απόφαση υπαγωγής. Μετά την παρέλευση αυτής καταβάλλεται το υπόλοιπο, εφόσον έχει πιστοποιηθεί η ολοκλήρωση της επένδυσης και η έναρξη της παραγωγικής της λειτουργίας.

Η επιδότηση καταβάλλεται μετά την εκάστοτε πληρωμή των δόσεων του μισθώματος από την επιχείρηση, σε δόσεις, καθεμιά εκ των οποίων υπολογίζεται επί του τμήματος της αξίας κτήσης του εξοπλισμού, το οποίο εμπεριέχεται στην εκάστοτε καταβαλλόμενη δόση του μισθώματος. Σε περίπτωση που η σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης προβλέπει καταβολή των δόσεων του μισθώματος σε διαστήματα μικρότερα του τριμήνου, η καταβολή της επιδότησης γίνεται ανά τρίμηνο.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 8 του παρόντος νόμου, η επιχορήγηση του κόστους απασχόλησης καταβάλλεται ανά εξάμηνο, μετά από αίτηση του επενδυτή. Η πρώτη αίτηση καταβολής ενισχύσεων κατατίθεται μαζί με τα απαιτούμενα παραστατικά στην αρμόδια υπηρεσία, το αργότερο εντός ενός (1) έτους από τη λήξη της προθεσμίας ολοκλήρωσης της επένδυσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας, όπως αυτή ορίζεται στην εγκριτική απόφαση. Για την καταβολή του πρώτου μέρους της ενίσχυσης, απαιτείται πιστοποίηση και έλεγχος της ολοκλήρωσης και έναρξης παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης, ο οποίος θα πρέπει να διενεργηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

Τα απαιτούμενα παραστατικά, που συνοδεύουν την αίτηση του επενδυτή για τον έλεγχο, για την πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της επένδυσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας, ορίζονται με απόφαση το Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών. Η επιχορήγηση καταβάλλεται μόνο για τις συνδεόμενες με την επένδυση θέσεις εργασίας.

Υποχρεώσεις Ενισχυόμενων Επιχειρήσεων – Συνέπειες Μη Τήρησης - Κυρώσεις

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, περιπτώσεις α', β' και γ', του άρθρου 10 του νόμου 3299/04, οι υποχρεώσεις των ενισχυόμενων επιχειρήσεων, μετά την υπαγωγή τους στον υπ' όψιν νόμο και μέχρι την παρέλευση πενταετίας από τη δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης, είναι:

- α) Να τηρούν τους όρους της υπαγωγής.
- β) Να αποκτούν την κυριότητα του μισθωμένου εξοπλισμού με τη λήξη της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.
- γ) Να μην διακόπτουν την παραγωγική δραστηριότητα της επένδυσης, εκτός αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.
- δ) Να μην παύσουν τη λειτουργία της επιχείρησης, εκτός αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.
- ε) Να μην μεταβιβάσουν, για οποιονδήποτε λόγο, πάγια περιουσιακά στοιχεία που έχουν ενισχυθεί, εκτός αν αυτά αντικατασταθούν εντός εξαμήνου από άλλα, κυριότητας του φορέα και ανάλογης αξίας, που ανταποκρίνονται στην

εξυπηρέτηση της παραγωγικής λειτουργίας της επιχείρησης, με υποχρέωση γνωστοποίησης της αντικατάστασης εντός τριών (3) μηνών στην αρμόδια υπηρεσία.

Αιτήματα αντικατάστασης παγίων για κάθε ενισχυόμενη επένδυση, δεν μπορούν να εγκριθούν πάνω από δύο φορές.

Οι επιχειρήσεις που έχουν τις παραπάνω υποχρεώσεις, για το ίδιο χρονικό διάστημα, δεν επιτρέπεται χωρίς έγκριση του αρμόδιου για την έκδοση της απόφασης υπαγωγής οργάνου:

α) Να μεταβάλουν κατά οποιονδήποτε τρόπο την εταιρική τους σύνθεση ως προς τα πρόσωπα ή τα ποσοστά συμμετοχής τους. Εξαιρούνται οι εταιρείες των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες ή εισάγονται στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και οι μεταβιβάσεις λόγω κληρονομικής διαδοχής.

β) Να εκμισθώσουν μέρος ή το σύνολο της ενισχυθείσας επένδυσης. Η έγκριση δίνεται με τον όρο της συνέχισης της λειτουργίας της επιχείρησης στο ίδιο παραγωγικό αντικείμενο και η ευθύνη για την τήρηση των όρων υπαγωγής παραμένει στον εκμισθωτή.

Επιπρόσθετα οι επιχειρήσεις, των οποίων έχει ενισχυθεί η δημιουργούμενη απασχόληση, οφείλουν να διατηρούν τον αριθμό των νέων θέσεων, για τις οποίες επιχορηγούνται για τουλάχιστον πέντε (5) έτη μετά τη δημιουργία τους.

Σύμφωνα με την παράγραφο 2, περιπτώσεις α', β', γ', δ' και ε', του άρθρου 10 του νόμου 3299/04, ένα ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τις υποχρεώσεις υπαγωγής πριν από την ολοκλήρωση και έναρξη της παραγωγικής της λειτουργίας, τότε:

α) ανακαλείται η απόφαση υπαγωγής και επιστρέφεται η ενίσχυση, στην περίπτωση που παύσει η λειτουργία της επιχείρησης αν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα.

β) δύναται να ανακληθεί η απόφαση υπαγωγής και να επιστραφεί η ενίσχυση ή να παρακρατηθεί ή να επιστραφεί μέρος αυτής, στις περιπτώσεις όπου δεν τηρούν τους όρους της υπαγωγής και διακόπτουν την παραγωγική δραστηριότητα της επένδυσης, καθώς επίσης και στις περιπτώσεις μεταβολής της εταιρικής σύνθεσης χωρίς έγκριση και της εκμίσθωσης μέρους ή του συνόλου της ενισχυθείσας επένδυσης.

Εάν η ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τις υποχρεώσεις υπαγωγής, μετά τη δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας και εντός του χρονικού περιορισμού των πέντε ετών, επιστρέφεται το σύνολο ή μέρος της ενίσχυσης.

Εάν η ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί την υποχρέωση της απόκτησης κυριότητας του μισθωμένου εξοπλισμού με τη λήξη της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, επιστρέφεται η αναλογούσα, στο συγκεκριμένο εξοπλισμό, καταβληθείσα ενίσχυση στο σύνολό της. Το ίδιο ισχύει και σε περίπτωση λύσης, με οποιονδήποτε τρόπο, της σύμβασης και επιστροφής του εξοπλισμού στην εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Εάν διαπιστωθεί μείωση του αριθμού των δημιουργούμενων θέσεων απασχόλησης, που προσδιόρισαν την επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, επιστρέφεται το μέρος της ενίσχυσης, που αναλογεί στη θέση εργασίας που καταργήθηκε.

Στην απόφαση υπαγωγής στις ενισχύσεις του παρόντος, καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις κάλυψης της ίδιας συμμετοχής, καθώς και οι όροι που

κρίνονται αναγκαίοι για την εξασφάλιση της υλοποίησης της επένδυσης και του δημόσιου συμφέροντος. Σε περίπτωση διαπίστωσης ότι έχουν υποβληθεί στην υπηρεσία ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία ή έχουν αποσιωπηθεί ορισμένα, τότε:

- Εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, ανακαλείται και καταπίπτει η εγγυητική επιστολή εάν έχει δοθεί τμήμα της επιχορήγησης κατά την περίπτωση ΙΙΙ της παραγράφου 1α του άρθρου 8 (λεπτομερής ανάλυση στο κεφάλαιο 3.4.12.

- Εάν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, επιστρέφεται το σύνολο της χορηγηθείσας ενίσχυσης.

Ειδικά Καθεστώτα

Σύμφωνα με την παράγραφο 1, του άρθρου 9, του νόμου 3299/04, είναι δυνατόν να θεσπίζονται ειδικά καθεστώτα ενίσχυσης των περιφερειών της χώρας, ή τμημάτων τους, ή ορισμένων κατηγοριών επενδύσεων ή ακόμη και επενδύσεων σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος νόμου, ιδιάζουσας σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Τα ανωτέρω, ασφαλώς, λαμβάνουν χώρα με Προεδρικά Διατάγματα που εκδίδονται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης, καθώς και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, στα πλαίσια μιας ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την παράγραφο 3, του άρθρου 9 του νόμου 3299/04, με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης, καθώς και των κατά περίπτωση συναρμόδιων Υπουργών, υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος νόμου επενδύσεις, ύψους €50.000.000, με σημαντική επίπτωση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας και στην απασχόληση, μιας και δημιουργούνται τουλάχιστον εκατόν είκοσι πέντε (125) θέσεις μόνιμης απασχόλησης, εκ των οποίων ένας αριθμός δύναται να δημιουργείται σε δορυφορικές επιχειρήσεις, σαν άμεσο αποτέλεσμα της προτεινόμενης επένδυσης. Με τις ίδιες αποφάσεις ορίζονται για τις επενδύσεις της παραγράφου αυτής, οι αναγκαίες παρεκκλίσεις από τις ρυθμίσεις του εν λόγω νόμου, που αφορούν στην ίδια συμμετοχή, στη διαδικασία παροχής των επιχορηγήσεων, στα ποσοστά και στο ύψος της επιχορήγησης, στα ποσοστά και στη διάρκεια της επιδότησης των τόκων κλπ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στο παρόν παράρτημα παρουσιάζονται αναλυτικά οι τουριστικοί πόροι, οι τουριστικές ανωδομές και υποδομές ανα τουριστική ενότητα καθώς και μια συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ των ενότητων. Στο τέλος του παρόντος παρατίθενται και κάποιες βασικές προτεραιότητες έτσι όπως διατυπώνονται από σχετική μελέτη²⁷⁹.

Νομός Αιτωλοακαρνανίας

1. Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού

1α. Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 0106 Ανακτορίου, 0115 Μεδεώνος, 0105 Αμφιλοχίας, 0116 Μενιδίου
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Αμφιλοχία, Βόνιτσα, Μενίδι
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί διεθνούς σημασίας (Υγροβιότοπος Αμβρακικού -Ramsar) ακτές τοπικής σημασίας
Πολιτιστικοί: τοπικής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Δυτικός Άξονας, Παραϊόνια Οδός
- Τουριστικό Κύκλωμα Δυτικών Ακτών

1β. Ορεινή περιοχή

- Δήμος: 0112 Ινάχου
- Κέντρο υπηρεσιών στήριξης: Χαλκιοπούλο
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί περιφερειακής σημασίας (τεχνητές λίμνες Καστρακίου – Κρεμαστών)
- Βασική προσπέλαση: ελλιπής (Δυτικός Άξονας μέχρι Αμφιλοχία, μετά τοπικό δίκτυο)

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής Ενότητας 1: Περιβάλλον

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Ήπιες μορφές τουρισμού στα πλαίσια ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων
- Ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή

²⁷⁹ Ε.Ο.Τ. - Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου», «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Τόμος Β' - «Προτάσεις για τη στρατηγική Τουριστικής Ανάπτυξης», Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003

2. Τουριστική Ενότητα Δυτ. Ακτών Αιτωλοακαρνανίας

Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 0113 Κεκρωπίας, 0104 Αλυζίας, 0109 Αστακού
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Αστακός, Πάλαιρος, Μύτικας
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
 - Φυσικοί: περιβαλλοντικοί τοπικής σημασίας, ακτές περιφερειακής σημασίας
 - Πολιτιστικοί: τοπικής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Παραϊόνια Οδός – Αεροδρόμιο Ακτίου
- Τουριστικό Κύκλωμα: (7) Δυτικών Ακτών

Συγκριτικό πλεονέκτημα: ακτές, θάλασσα, νησίδες. Γειτνίαση με αεροδρόμιο Ακτίου.

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού
- Ανάπτυξη θαλάσσιου τουρισμού
- Υλοποίηση προγραμματισμένης ΠΟΤΑ (Περιοχής Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης) στον Μύτικα

3. Τουριστική Ενότητα Μεσολογίου - Αιτωλικού

Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 0120 Οινιάδων, 0103 Αιτωλικού, 0117 Μεσολογίου, 0128 Χάλκειας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Μεσολόγγι, Αιτωλικό
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
 - Φυσικοί: περιβαλλοντικοί διεθνούς σημασίας (λιμνοθάλασσα Μεσολογίου – Αιτωλικού, Δέλτα ποταμού Αχελώου, εκβολές Εύηνου, νησίδες Εχινάδες – Ramsar), ακτές τοπικής σημασίας
 - Πολιτιστικοί: εθνικής σημασίας (ιστορικός τόπος Μεσολογίου)
- Βασική προσπέλαση: Δυτικός άξονας
- Τουριστικό Κύκλωμα: (5) Ευρύτερης περιοχής Μεσολογίου

Συγκριτικό πλεονέκτημα: περιβάλλον – πολιτισμός

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Ήπιες μορφές τουρισμού στα πλαίσια ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων.

4. Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας

4α. Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 0129 Αντιρρίου, 0118 Ναυπάκτου
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Ναύπακτος, Αντίρριο
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
 - Φυσικοί: περιβαλλοντικοί τοπικής σημασίας, ακτές: τοπικής σημασίας
 - Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Αντιρρίου – Ιτέας - Δελφών
- Τουριστικό Κύκλωμα: (2) Αντιρρίου – Ιτέας – Δελφών

4β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 0125 Πυλλήνης, 0124 Πλατάνου, 0107 Αποδοτίας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Άνω Χώρα, Πλάτανος, Πυλλήνη
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Αντιρρίου – Ιτέας – Δελφών μέχρι Ναύπακτο, επαρχιακή οδός μετά.
- Τουριστικό Κύκλωμα: (6) Ορεινής Ναυπακτίας

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής ενότητας 4.: Περιβάλλον – πολιτισμός
Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού και θαλάσσιου τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή

5. Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας**5α. Πεδινή περιοχή**

- Δήμοι: 0111 Θεσπιέων, 0102 Αγρινίου, 0119 Νεάπολης, 0126 Στράτου, 0127 Φυτειών, 0101 Αγγελοκάστρου, 0108 Αρακύνθου, 0114 Μακρυνείας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Αγρίνιο, Στράτος, Γαβαλού
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (λίμνες Τριχωνίδα και Λυσιμαχία – Natura)
Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Δυτικός άξονας μέχρι Αγρίνιο, επαρχιακή οδός μετά
- Τουριστικό Κύκλωμα: (9) Τριχωνίδας

5β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 0110 Θέρμου, 0122 Παραβόλας, 0121 Παναϊτωλικού, 0123 Παρακαμπυλίων
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Θέρμο, Αγ. Βλάσιος
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (λίμνες Τριχωνίδα, Στράτου, Καστρακίου, Κρεμαστών, Όρος Παναϊτωλικό – Natura)
Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: επαρχιακή οδός από Ναύπακτο ή Αγρίνιο
- Τουριστικό Κύκλωμα: (9) Τριχωνίδας, (10) Τεχν. Λιμνών

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής ενότητας 5.: περιβάλλον – πολιτισμός, αστικόκέντρο.

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην πεδινή παραλίμνια περιοχή και στην ορεινή περιοχή
- ανάπτυξη αστικού τουρισμού στο Αγρίνιο

Νομός Αχαΐας**6. Τουριστική Ενότητα Ακράτας - Αιγίου - Καλαβρύτων****6α. Παράκτια περιοχή**

- Δήμοι: 1301 Αιγίρας, 1303 Ακράτας, 1306 Διακοπτού, 1302 Αιγίου, 1318 Συμπολιτείας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Ακράτα, Διακοπτό, Αίγιο
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί : περιβαλλοντικοί περιφερειακής σημασίας (φαράγγια Σελινούντα, Βουραϊκού), ακτές περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: ΠΑΘΕ
- Τουριστικό Κύκλωμα: ΠΑΘΕ, (4) Βουραϊκού – Καλαβρύτων

6β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 1309 Καλαβρύτων, 1311 Λευκασίου, 1314 Παίων, 1304 Αροανίας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Καλάβρυτα, Κλειτορία, Δάφνη, Ψωφίς
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (φαράγγια Σελινούντα, Βουραϊκού, αισθητικό δάσος Καλαβρύτων, όρος Χελμός, ύδατα Στυγός, σπήλαιο Καστριών – Natura)
Πολιτιστικοί: εθνικής σημασίας (ιστορικοί τόποι Μονής Αγ. Λαύρας, Μέγα Σπηλαίου)
- Βασική προσπέλαση: Επαρχιακή οδός από Διακοπτό
- Τουριστικό Κύκλωμα: Βουραϊκού – Καλαβρύτων, οδοντωτός σιδηρόδρομος από Διακοπτό

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής ενότητας 6.: περιβάλλον – πολιτισμός
Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή
- έλεγχος τουριστικής ανάπτυξης στην παράκτια και στην ορεινή περιοχή

7. Τουριστική Ενότητα Πατρών - Ορεινής Αχαΐας**7α. Παράκτια και Αστική περιοχή**

- Δήμοι: 1308 Ερινεού, 1317 Ρίου, 1316 Πατρέων, 1312 Μεσσήτιδος, 1315 Παραλίας, 1305 Βραχναϊκών
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Λαμπίρι, Ρίο, Πάτρα
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί πόροι τοπικής σημασίας, ακτές περιφερειακής σημασίας
Πολιτιστικοί : περιφερειακής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: ΠΑΘΕ, Λιμάνι Πατρών
- Τουριστικό Κύκλωμα: ΠΑΘΕ

7β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 1322 Λεοντίου, 1320 Φαρρών, 1319 Τριταίας, 1323 Καλεντζίου
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Χαλανδρίτσα, Σταυροδρόμι, Καλέντζι

- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί περιφερειακής σημασίας (όρος Παναχαϊκό, Ερύμανθος- Natura)
Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας (Καλέντζι)
- Βασική προσπέλαση: επαρχιακό δίκτυο
- Τουριστικό Κύκλωμα: ορεινής Αχαΐας

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής ενότητας 7.: Πάτρα, δυτική πύλη χώρας – διαπεριφερειακό κέντρο

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Αναβάθμιση, εμπλουτισμός, συμπλήρωση τουριστικής προσφοράς Πατρών
- Ανάπτυξη αστικού τουρισμού
- Εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή Πάτρας – Ρίου
- Έλεγχος και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή

8. Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας - Καλογριάς

Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 1307 Δύμης, 1321 Ωλενίας, 1313 Μόβρης, 1310 Λαρισσού
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Κάτω Αχαΐα, Μετόχι
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (λιμνοθάλασσα Καλογριάς, δάσος Στροφυλιάς – Natura), ακτές εθνικής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου. Αεροδρόμιο Αράξου
- Τουριστικό Κύκλωμα: (3) Δυτ. Αχαΐας - Ηλείας
Συγκριτικό πλεονέκτημα: περιβάλλον, γεινίαση με αεροδρόμιο Αράξου και δυτ. Πύλη Πατρών

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού
- Εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση μαζικού τουρισμού στην περιοχή Καλογριάς

Νομός Ηλείας

9. Τουριστική Ενότητα Β.Δ. Ακτών Ηλείας - Κυλλήνης

Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 1407 Βουπρασίας, 1415 Λεχαιών, 1403 Ανδραβίδα, 1419 Τραγανού, 1412 Κάστρου – Κυλλήνης, 1406 Βαρθολομιού, 1409 Γαστούνης, 1402 Αμαλιάδος
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Λεχαινά, Γαστούνη, Αμαλιάδα
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί διεθνούς σημασίας (λιμνοθάλασσα Κοτύχι – Ramsar), Ιαματικές πηγές εθνικής σημασίας (Κυλλήνη), ακτές εθνικής σημασίας

Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας (Κάστρο Χλεμούτσι, Αρχαία Ήλιδα)

- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Πατρών - Πύργου
- Τουριστικό Κύκλωμα: (3) Δυτ. Αχαΐας - Ηλείας

Συγκριτικό πλεονέκτημα: περιβάλλον, ιαματικές πηγές

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Αξιοποίηση ιαματικών πηγών Κυλλήνης στα πλαίσια ειδικού ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού
- ήπιες μορφές τουρισμού στα πλαίσια ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων
- έλεγχος και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή

10. Τουριστική Ενότητα Πύργου - Αρχαίας Ολυμπίας

10α. Παράκτια και πεδινή περιοχή

- Δήμοι: 1417 Πύργου, 1411 Ιαρδάνου, 1405 Αρχαίας Ολυμπίας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Πύργος, Αρχαία Ολυμπία
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (Ολυμπία, κοιλάδα - εκβολές Αλφειού - Natura), ακτές τοπικής σημασίας
Πολιτιστικοί: διεθνούς σημασίας (Αρχαία Ολυμπία)
- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Πατρών - Πύργου
- Τουριστικό Κύκλωμα Αρχαίας Ολυμπίας

10β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 1422 Ωλένης, 1416 Πηνειάς, 1414 Λασιώνος, 1421 Φολόης, 1413 Λαμπείας
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Σιμόπουλο, Πανόπουλο, Λάλας, Λάμπεια
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: τοπικής σημασίας
Πολιτιστικοί: τοπικής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Επαρχιακό οδικό δίκτυο
- Τουριστικό κύκλωμα: (1) Αρχαίας Ολυμπίας

Συγκριτικό πλεονέκτημα Τουριστικής ενότητας 10.: Αρχαία Ολυμπίας, διεθνούς ακτινοβολίας πολιτιστικός πόλος

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Αναβάθμιση, εμπλουτισμός, συμπλήρωση τουριστικής προσφοράς Πύργου- Ολυμπίας
- Ανάδειξη Αρχαίας Ολυμπίας και ευρύτερης περιοχής της στα πλαίσια ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος
- Έλεγχος και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή

11. Τουριστική Ενότητα Ν.Δ. Ηλείας - Καϊάφα

11α. Παράκτια περιοχή

- Δήμοι: 1408 Βώλακος, 1418 Σκιλλούντος, 1410 Ζαχάρως

- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Επιτάλιο, Κρέστενα, Ζαχάρω
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: περιβαλλοντικοί εθνικής σημασίας (θίνες και παραλιακό δάσος Ζαχάρως, λίμνη Καϊάφα – Natura), Ιαματικές πηγές εθνικής σημασίας (Καϊάφα), ακτές τοπικής σημασίας
- Βασική προσπέλαση: Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου - Κυπαρισσίας
- Τουριστικό Κύκλωμα: Αρχαίας Ολυμπίας

11β. Ορεινή περιοχή

- Δήμοι: 1401 Αλιφείρας, 1420 Φιγαλείας, 1404 Ανδριτσάινης
- Κέντρα υπηρεσιών στήριξης: Καλλιθέα, Ν. Φιγάλεια, Ανδρίτσαινα
- Κύριοι τουριστικοί πόροι:
Φυσικοί: τοπικής σημασίας
Πολιτιστικοί: περιφερειακής σημασίας (Ανδρίτσαινα, Αρχ. Φιγάλεια)
- Βασική προσπέλαση: επαρχιακό οδικό δίκτυο
- Τουριστικό κύκλωμα: Αρχαίας Ολυμπίας

Συγκριτικό πλεονέκτημα τουριστικής ενότητας 11.: περιβάλλον, ιαματικές πηγές

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού:

- Αξιοποίηση ιαματικών πηγών Καϊάφα στα πλαίσια ειδικού ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού
- Έλεγχος και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή
- Ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή

Ειδική αξιολόγηση στις τουριστικές ενότητες

α. Νομός Αιτωλοακαρνανίας

1. Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις τις Αμφιλοχίας, της Βόνιτσας και του Μενιδίου. Προοπτικά αναμένεται να αποκτήσει ισχυρό πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Ιόνιας Οδού, ενώ σήμερα εκτιμάται ότι απέχει από τον κεντρικό αναπτυξιακό άξονα της χώρας και είναι σχετικά απομονωμένη με κριτήρια διεθνούς προσανατολισμού της τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που δεν συντελεί στην ολοκληρωμένη αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει.

Από άποψη φυσικών πόρων στην περιοχή περιλαμβάνονται περιβαλλοντικοί πόροι διεθνούς σημασίας στη λιμνοθάλασσα του Αμβρακικού Κόλπου η οποία έχει ενταχθεί στη διεθνή συνθήκη Ramsar για την προστασία των υδροβιοτόπων, περιοχές προστασίας της Φύσης ενταγμένες στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000 (Natura) που είναι τα Ακαρνανικά Όρη και η λίμνη Αμβρακία, τέλος δε η ιαματική πηγή Τρύφων και ενδιαφέρουσες ακτές.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται ο Αρχαιολογικός Χώρος στο Αρχαίο Θύριο, το Κάστρο της Βόνιτσας, ο παραδοσιακός οικισμός της Βόνιτσας και το Αρχαιολογικό Μουσείο Θυρίου.

Ορεινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από το Χαλκιοπούλο και προοπτικά αναμένεται να αποκτήσει ισχυρό πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Ιόνιας Οδού.

Από άποψη φυσικών πόρων στην περιοχή περιλαμβάνονται φυσικοί περιβαλλοντικοί πόροι περιφερειακής σημασίας και συγκεκριμένα οι τεχνητές λίμνες Καστρακίου - Κρεμαστών, καθώς και περιοχές δασικής προστασίας ενταγμένες στο πρόγραμμα CORINE.

Το βασικό συγκριτικό πλεονέκτημα της τουριστικής ενότητας Αμβρακικού είναι το περιβάλλον και οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης του τουρισμού οι ήπιες μορφές τουρισμού στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων, η ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια περιοχή και η ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή.

2. Τουριστική Ενότητα Δυτικών Ακτών Αιτωλοακαρνανίας

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις του Αστακού, του Πάλαιρου και του Μύτικα, προοπτικά δε αναμένεται να αποκτήσει πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Παραϊόνιας Οδού.

Από άποψη φυσικών πόρων στην περιοχή περιλαμβάνονται φυσικοί περιβαλλοντικοί πόροι και ακτές, όπως η λίμνες Σαλτίνη και Βουλκαρία που είναι ενταγμένες στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000, τα Ακαρνανικά Όρη που επίσης είναι ενταγμένα στο Δίκτυο Φύση 2000, τέλος δε μέρος των περιοχών του Αμβρακικού Κόλπου που είναι ενταγμένες στη Διεθνή Σύμβαση Ramsar.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται οι Αρχαιολογικοί Χώροι Αλυζία και Μύτικας, καθώς και μνημεία, ειδικότερα δε τα κάστρα Διαύλου Λευκάδας και Αγίας Μαύρας και Λάμιας.

Τα πλεονεκτικά χαρακτηριστικά της τουριστικής ενότητας των Δυτικών Ακτών της Αιτωλοακαρνανίας είναι το μεγάλο ανάπτυγμα των ακτών της, το θαλάσσιο στοιχείο, τέλος δε οι νησίδες που υπάρχουν.

Οι βασικοί επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού στην περιοχή είναι η οργανωμένη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, η έμφαση στην ανάπτυξη θαλάσσιου τουρισμού, τέλος δε η υλοποίηση της προγραμματισμένης ΠΟΤΑ στο Μύτικα που θα λειτουργήσει ως προωθητική δύναμη γενικότερα για την περιοχή.

3. Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου - Αιτωλικού

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού, προοπτικά δε αναμένεται να αποκτήσει πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και

διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Ιόνιας Οδού.

Από άποψη φυσικών πόρων στην περιοχή περιλαμβάνονται φυσικοί περιβαλλοντικοί πόροι διεθνούς σημασίας και ακτές, όπως το Δέλτα του Αχελώου, η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου – Αιτωλικού, οι εκβολές του Εύηνου και οι νήσοι Εχινάδες τα οποία είναι ενταγμένα στη Διεθνή Σύμβαση Ramsar και στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000. Επίσης το όρος Βαράσοβα, Αράκυνθος και τα Στενά της Κλεισούρας που επίσης είναι ενταγμένα

στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000. Τέλος το Δάσος του Φράξου που αποτελεί διατηρητέο μνημείο της Φύσης, καθώς και οι ιαματικές πηγές Λέλαβα – Μανιώτη και Μούρτανου.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται οι Αρχαιολογικοί Χώροι Πλευρώνας Μεσολογγίου, Οινειαδών Κατοχής, οι παραδοσιακοί οικισμοί Αιτωλικό, Τμήμα Μεσολογγίου, οι ιστορικοί τόποι Ηρώο Μεσολογγίου, το Μουσείο Τρικούπη και η Πινακοθήκη Μεσολογγίου.

Βασικά πλεονεκτήματα της ενότητας είναι το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και μάλιστα διεθνούς σημασίας. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στις ήπιες μορφές τουρισμού στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων.

4. Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις της Ναυπάκτου και του Αντιρρίου, η βασική δε προσπέλαση της περιοχής πραγματοποιείται από την Εθνική Οδό Αντιρρίου – Ιτέας – Δελφών.

Προοπτικά αναμένεται να αποκτήσει πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Ιόνιας Οδού και της Ζεύξης Ρίου – Αντιρρίου και ευχερέστερη πρόσβαση προς τον Κεντρικό Αναπτυξιακό Άξονα.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει αξιόλογες ακτές. Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται τα Κάστρα της Ναυπάκτου και του Αντιρρίου, ο παραδοσιακός οικισμός της Ναυπάκτου και το Μουσείο της Ναυπάκτου, Συλλογή κειμηλίων και Βιβλιοθήκη.

Ορεινή Περιοχή Ναυπακτίας

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς της Άνω Χώρας, Πλατάνου και Πυλλήνης, η βασική δε προσπέλαση της περιοχής πραγματοποιείται από την Εθνική Οδό Αντιρρίου – Ιτέας – Δελφών μέχρι τη Ναύπακτο, επαρχιακή οδό δε στη συνέχεια.

Προοπτικά η υποενότητα αναμένεται να αποκτήσει πλεονέκτημα προσπελασιμότητας και διασύνδεσης με το Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της Χώρας δια μέσου της Ιόνιας Οδού και της Ζεύξης Ρίου – Αντιρρίου και ευχερέστερη πρόσβαση προς τον Κεντρικό Αναπτυξιακό Άξονα.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει τις ιαματικές πηγές Στάχτης, Πόριαρη και Λιτσέκι.

Βασικά πλεονεκτήματα της Τουριστικής Ενότητας Ναυπακτίας είναι το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού και θαλάσσιου τουρισμού στην παράκτια περιοχή και στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή.

5. Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας Πεδινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από το αστικό κέντρο του Αγρινίου και τους οικισμούς του Στράτου και του Γαβαλού. Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι ο Δυτικός Άξονας μέχρι το Αγρίνιο και επαρχιακή οδός μετά.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους διεθνούς σημασίας, όπως είναι οι λίμνες Τριχωνίδας και Λυσιμαχίας που είναι Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000 και η τεχνητή λίμνη Στράτου εθνικής σημασίας. Επίσης οι τρεις λίμνες είναι ενταγμένες στο πρόγραμμα Corine.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται ο αρχαιολογικός χώρος Στράτου, το Μνημείο του Αγγελόκαστρου και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Αγρινίου.

Ορεινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς Θέρμο και Αγ. Βλάσιος. Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι επαρχιακές οδοί από Ναύπακτο ή Αγρίνιο.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως είναι οι τεχνητές λίμνες Καστρακίου και Κρεμαστών, το όρος Παναϊτωλικό που είναι ενταγμένο στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000. Οι τεχνητές λίμνες είναι επίσης ενταγμένες στο πρόγραμμα Corine. Τέλος η περιοχή διαθέτει την ιαματική πηγή Χούμην Ναυπάκτου.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται ο αρχαιολογικός χώρος του Θέρμου και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Θέρμου.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας είναι το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και η παρουσία του αστικού κέντρου του Αγρινίου. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην πεδινή παραλίμνια περιοχή και στην ορεινή περιοχή, καθώς και η ανάπτυξη αστικού τουρισμού στο Αγρίνιο.

β . Νομός Αχαΐας

6. Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων Παράκτια Περιοχή Ακράτας – Αιγίου

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις του Αιγίου, της Ακράτας και του Διακοπτού.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι ο ΠΑΘΕ και υπάγεται στον Κεντρικό Άξονα Ανάπτυξης της χώρας.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους διεθνούς σημασίας, όπως είναι τα φαράγγια του Σελινούντα και του

Βουραϊκού, το όρος Μπάρμπα και Κλώκος και οι αλυκές του Αιγίου που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000, καθώς επίσης ακτές περιφερειακής σημασίας. Το φαράγγι του Βουραϊκού είναι κηρυγμένο και ως διατηρητέο μνημείο της Φύσης.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται ο αρχαιολογικός χώρος της Ελίκης και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Αιγίου.

Ορεινή Περιοχή Καλαβρύτων

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τα Καλάβρυτα και τους οικισμούς της Κλειτορίας, της Δάφνης και της Ψωφίδος.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι επαρχιακή οδός από Διακοφτό.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους διεθνούς σημασίας, όπως είναι όπως είναι τα ενταγμένα στο ευρωπαϊκό δίκτυο NATURA 2000 φυσικά τοπία φαράγγια του Βουραϊκού και του Σελινούντα, το αισθητικό δάσος Καλαβρύτων, το όρος Χελμός, τα ύδατα Στυγός και το Σπήλαιο Καστρίας – Καλαβρύτων.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται οι ιστορικοί τόποι Μονής Αγίας Λαύρας, Μέγα Σπηλαίου. Θεσμοθετημένος προστατευόμενος χώρος υπάρχει στην Καστρία στα διοικητικά όρια του Δήμου Καλαβρύτων με το Δήμο Αιγείρας.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων είναι το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια περιοχή, στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή, και στον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης στην παράκτια και στην ορεινή περιοχή.

7. Τουριστική Ενότητα Πατρών – Ορεινής Αχαΐας

Παράκτια και Αστική Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις των Πατρών, του Ρίου και από τον οικισμό Λαμπίρι.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι ο ΠΑΘΕ και υπάγεται στον Κεντρικό Άξονα Ανάπτυξης της χώρας.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους διεθνούς και εθνικής σημασίας, όπως είναι το όρος Παναχαϊκό που είναι ενταγμένο στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000, καθώς και ακτές περιφερειακής σημασίας. Στην περιοχή επίσης υπάρχουν το αισθητικό δάσος Σελέμνου Χαράδρου Πατρών.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων περιλαμβάνονται τα Μνημεία – Κάστρα του Ρίου και των Πατρών, ο παραδοσιακός οικισμός Αλεποχώρι και το αρχαιολογικό μουσείο, το ιστορικό, εθνολογικό, λαϊκής τέχνης και ζωολογικό μουσείο των Πατρών.

Ορεινή Αχαΐα

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς Χαλανδρίτσα, Σταυροδρόμι και Καλέντζι.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι επαρχιακό οδικό δίκτυο.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους διεθνούς σημασίας, όπως είναι το όρος Παναχαϊκό και το όρος Ερύμανθος που είναι ενταγμένο στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Πατρών – Ορεινής Αχαΐας είναι η ύπαρξη του τρίτου μητροπολιτικού κέντρου της χώρας, της έδρας της περιφέρειας – πόλη Πατρών – Δυτική Πύλη. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην αναβάθμιση, εμπλουτισμό και συμπλήρωση της τουριστικής προσφοράς των Πατρών, στην ανάπτυξη αστικού τουρισμού, στην εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή Πάτρας – Ρίου, στον έλεγχο και την οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή, τέλος δε στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην πεδινή παραλίμνια περιοχή και στην ορεινή περιοχή.

8. Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας – Καλογριάς

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς Κάτω Αχαΐας και Μετόχι.

Η βασική προσέλαση της περιοχής είναι η Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως είναι η λιμνοθάλασσα της Καλογριάς και το αισθητικό δάσος της Στροφυλιάς που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Κάτω Αχαΐας – Καλογριάς είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η γειτνίαση με αεροδρόμιο και την πόλη των Πατρών – Δυτική Πύλη. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού και στην εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού στην περιοχή Καλογριάς.

γ. Νομός Ηλείας

9. Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις Λεχαινά, Γαστούνη και Αμαλιάδα.

Η βασική προσέλαση της περιοχής είναι η Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως είναι η λιμνοθάλασσα Κοτύχι ενταγμένη στη Διεθνή Σύμβαση Ramsar, η θαλάσσια ζώνη από Καλογρηά έως Κυλλήνη και οι εκβολές του Πηνειού που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Φύση 2000. Επίσης διαθέτει την τεχνητή λίμνη του Πηνειού και τις ιαματικές πηγές της Κυλλήνης, καθώς και αξιόλογες ακτές εθνικής σημασίας.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων η περιοχή διαθέτει τον Αρχαιολογικό Χώρο της Ήλιδας και το Μνημείο – Κάστρο Χλεμούτσι.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και οι ιαματικές πηγές. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Κυλλήνης στο πλαίσιο ειδικού ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού, στις ήπιες μορφές τουρισμού

στο πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων και τέλος στον έλεγχο και την οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή.

10. Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας

Παράκτια και Πεδινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από το αστικό κέντρο του Πύργου και από την Αρχαία Ολυμπία.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι η Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως είναι η κοιλάδα και οι εκβολές του Αλφειού και η Ολυμπία που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000. Επίσης διαθέτει το τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους στο Κατάκολο και ακτές τοπικής σημασίας.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων η περιοχή διαθέτει το μοναδικό διεθνούς εμβέλειας Αρχαιολογικό Χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας, τον παραδοσιακό οικισμό του Ταξιάρχη και το διεθνούς φήμης Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας.

Ορεινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς Σιμόπουλο, Πανόπουλο, Λάλας και Λάμπεια.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι επαρχιακό οδικό δίκτυο.

Από άποψη φυσικών και πολιτιστικών πόρων η περιοχή διαθέτει πόρους τοπικής σημασίας.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας είναι η Αρχαία Ολυμπία ως διεθνούς ακτινοβολίας πολιτιστικός πόλος.

Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην αναβάθμιση, εμπλουτισμό και συμπλήρωση της τουριστικής προσφοράς Πύργου – Ολυμπίας, στην ανάδειξη της Αρχαίας Ολυμπίας και της ευρύτερης περιοχής στο πλαίσιο ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος, στον έλεγχο και την οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή και στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή.

11. Τουριστική Ενότητα Ν.Δ. Ηλείας – Καϊάφα

Παράκτια Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τις πόλεις Επιτάλιο, Κρέστενα και Ζαχάρω.

Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι η Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου - Κυπαρισσίας.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει περιβαλλοντικούς φυσικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως είναι οι θίνες και το παραλιακό δάσος της Ζαχάρως και η λίμνη Καϊάφα που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φύση 2000. το δάσος και η λίμνη Καϊάφα είναι επίσης τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, στη δε λίμνη υπάρχουν οι εθνικής εμβέλειας ιαματικές πηγές Καϊάφα και σημαντικές ιδιόκτητες εκτάσεις του ΕΟΤ.

Τέλος η περιοχή διαθέτει ακτές εθνικής σημασίας.

Ορεινή Περιοχή

Η τουριστική αυτή υποενοότητα εξυπηρετείται από άποψη οικιστικών κέντρων υποστήριξης από τους οικισμούς Καλλιθέα, Νέα Φυγάλια και Ανδρίτσαινα. Η βασική προσπέλαση της περιοχής είναι επαρχιακό οδικό δίκτυο.

Από άποψη φυσικών πόρων η περιοχή διαθέτει πόρους τοπικής σημασίας.

Από άποψη πολιτιστικών πόρων η περιοχή διαθέτει πόρους περιφερειακής σημασίας και συγκεκριμένα τον Αρχαιολογικό Χώρο της Αρχαίας Φυγάλιας, τον παραδοσιακό οικισμό της Ανδρίτσαινας και το Μουσείο της Ανδρίτσαινας.

Βασικά πλεονεκτήματα της τουριστικής ενότητας Ν.Δ. Ηλείας – Καιάφα είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και οι ιαματικές πηγές. Οι επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης τουρισμού επικεντρώνονται στην αξιοποίηση των ιαματικών πηγών του Καιάφα στο πλαίσιο ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού, στον έλεγχο και την οργάνωση του τουρισμού στην παράκτια περιοχή και στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή.

Συγκριτική αξιολόγηση ενοτήτων

Με βάση την αδρομερή καταγραφή των βασικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων των 11 τουριστικών ενοτήτων με τις αντίστοιχες υποενοότητες τους στο σύνολο της έκτασης της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και τη συνοπτική αξιολόγηση για κάθε μία χωριστά επισημαίνοντας τους βασικούς επιθυμητούς άξονες ανάπτυξής τους, στη συνέχεια πραγματοποιείται ένας συνοπτικός σχολιασμός και συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ των τουριστικών ενοτήτων.

Στο σύνολο των τουριστικών ενοτήτων με βάση την υφιστάμενη κατάσταση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που διαθέτουν, τις υφιστάμενες και προγραμματισμένες υποδομές μεταφορών και προσπέλασης και το εύρος των υπηρεσιών που λαμβάνουν ανάλογα με την εγγύτητα που έχουν με οικιστικά κέντρα υποστήριξης, διαπιστώνονται τα εξής:

I. Από τις 11 τουριστικές ενότητες οι ενότητες που διαθέτουν φυσικούς περιβαλλοντικούς πόρους εθνικής και διεθνούς σημασίας είναι οι: 1 Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού /Παράκτια περιοχή, η 3 Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου – Αιτωλικού /Παράκτια περιοχή, η 5 Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας /Πεδινή και Ορεινή περιοχή, η 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων /Παράκτια και Ορεινή περιοχή, η 7 Τουριστική Ενότητα Πατρών – Ορεινής Αχαΐας /Ορεινή περιοχή, η 8 Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας – Καλογρηάς /Παράκτια Περιοχή, η 9 Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης /Παράκτια περιοχή, η 10 Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας /Παράκτια και πεδινή περιοχή και η 11 Τουριστική Ενότητα Ν. Ηλείας – Καιάφα / Παράκτια περιοχή.

II. Από τις 11 τουριστικές ενότητες οι ενότητες που διαθέτουν πολιτιστικούς πόρους εθνικής, περιφερειακής και διεθνούς σημασίας είναι οι: η 3 Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου – Αιτωλικού /Παράκτια περιοχή, η 4 Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας /Παράκτια περιοχή, η 5 Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας /Πεδινή και Ορεινή περιοχή, η 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων /Ορεινή περιοχή, η 7 Τουριστική Ενότητα Πατρών – Ορεινής Αχαΐας /Παράκτια και Ορεινή περιοχή, η 9 Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας –

Κυλλήνης /Παράκτια περιοχή, η 10 Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας /Παράκτια και πεδινή περιοχή και η 11 Τουριστική Ενότητα Ν. Ηλείας – Καϊάφα / Ορεινή περιοχή.

Ο συνδυασμός των δύο κριτηρίων ως προς το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα διεθνούς και εθνικής προβολής οδηγεί στις τουριστικές ενότητες: 3 Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου – Αιτωλικού /Παράκτια περιοχή, 5 Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας /Πεδινή και Ορεινή περιοχή, 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων /Ορεινή περιοχή, 7 Τουριστική Ενότητα Πατρών – Ορεινής Αχαΐας /Ορεινή περιοχή, 9 Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης /Παράκτια περιοχή, 10 Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας /Παράκτια και πεδινή περιοχή και 11 Τουριστική Ενότητα Ν. Ηλείας – Καϊάφα / Παράκτια περιοχή.

Λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη το κριτήριο της προσπελασιμότητας από κύριους μεταφορικούς και αναπτυξιακούς άξονες από τις παραπάνω περιοχές είναι πλέον ευνοϊκές για τουριστική αξιοποίηση οι Τουριστικές Ενότητες: 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων /Ορεινή περιοχή, 9 Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης /Παράκτια περιοχή, 10 Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας /Παράκτια και πεδινή περιοχή και 11 Τουριστική Ενότητα Ν. Ηλείας – Καϊάφα / Παράκτια περιοχή.

Με το δεδομένο ότι η Τουριστική Ενότητα 10 Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας /Παράκτια και πεδινή περιοχή ήδη διαθέτει σημαντική ανάπτυξη λόγω της Αρχαίας Ολυμπίας η οποία ακτινοβολεί ευρύτερα στο νότιο τμήμα της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, επιπλέον δε επειδή η Τουριστική Ενότητα 6 Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων /Πεδινή περιοχή γειτνιάζει άμεσα με τον κεντρικό Αναπτυξιακό Άξονα της χώρας και λειτουργεί σε συνέργια με την αντίστοιχη Ορεινή περιοχή, ως επικρατέστερες περιοχές για άμεση τουριστική αξιοποίηση με επαύξηση και εξειδίκευση του τουριστικού προϊόντος κρίνονται κατ' αρχήν οι Τουριστικές Ενότητες: 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων / Ορεινή περιοχή, 6 Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων / Πεδινή περιοχή, 9 Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης / Παράκτια περιοχή, 11 Τουριστική Ενότητα Ν. Ηλείας – Καϊάφα / Παράκτια περιοχή.

Στις περιοχές αυτές κρίνεται σκόπιμο να προστεθεί και η Τουριστική Ενότητα 1 των Ακτών του Αμβρακικού, λόγω του σπάνιου και διεθνούς ακτινοβολίας φυσικού περιβάλλοντος που διαθέτει σε συνδυασμό με την άμεση προοπτική ενσωμάτωσής της στο Δυτικό Αναπτυξιακό Άξονα της χώρας.

Οι πέντε αυτές περιοχές οι οποίες εξετάζονται λεπτομερέστερα σε επόμενο κεφάλαιο της μελέτης διαθέτουν ήδη κάποια τουριστική αξιοποίηση, όμως είναι δυνατή η περαιτέρω ανάπτυξή τους χωρίς να παραβλάπεται η φέρουσα ικανότητά τους. Οι λοιπές περιοχές συνιστούν επίσης περιοχές προτίμησης για ολοκληρωμένες δράσεις τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο διάφορων χρηματοδοτήσεων και πρωτοβουλιών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΩΔΟΜΕΣ ΑΝΑ ΝΟΜΟ

Από άλλη επεξεργασία των στοιχείων του ΞΕΕ 2002, ως προς την κατηγορία και το μέγεθος των ξενοδοχειακών μονάδων, διαπιστώνονται τα εξής κατά Νομό:

ι. Νομός Αιτωλοακαρνανίας

Διαθέτει 56 μονάδες, 1.700 δωμάτια 3.272 κλίνες.

- Από αυτές καμιά μονάδα ΑΑ' κατηγορίας
- 2 μονάδες Α' κατηγορίας, στον Πάλαιρο (ΤΕ 2) συνολικής δυναμικότητας 463 κλινών (14% του συνόλου του Νομού)
 - 12 μονάδες Β' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 1.100 κλινών (34% του συνόλου του Νομού). Από αυτές, 3 μονάδες 129 κλίνες βρίσκονται στο Αγρίνιο (ΤΕ 5), 3 μονάδες 450 κλίνες στο Μεσολόγγι, ΤΕ 3, 3 μονάδες, 291 κλίνες στη Ναύπακτο (ΤΕ 4) και 3 μονάδες, 220 κλίνες στον Πάλαιρο (ΤΕ 2).
- 42 μονάδες Γ', Δ', Ε' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 1.709 κλινών στις υπόλοιπες περιοχές (52% του συνόλου του Νομού).

Από πλευράς μεγεθών των ξενοδοχειακών μονάδων, υπάρχουν:

- 1 μονάδα άνω των 300 κλινών (355 κλίνες στην Πάλαιρο ΤΕ 2)
- 5 μονάδες 100 – 300 κλινών (119 κλινών στον Αστακό ΤΕ 2, 231 και 203 κλινών στο Μεσολόγγι Τε 3, 102 και 113 κλινών στη Ναύπακτο ΤΕ 4)
- 16 μονάδες 50 – 100 κλινών και
- 34 μονάδες κάτω των 50 κλινών στις υπόλοιπες περιοχές του νομού

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι ο νομός Αιτωλοακαρνανίας διαθέτει στο μεγαλύτερο ποσοστό μικρές μονάδες, μέσης προς χαμηλή κατηγορία, με εξαίρεση την Τουριστική Ενότητα 2 – Δυτικών Ακτών, όπου υπάρχουν μεγαλύτερες μονάδες, υψηλότερης κατηγορίας.

Οι κλίνες του Ν. Αιτωλοακαρνανίας κατά ενότητα, σε σχέση με το σύνολο του Νομού, είναι σε ποσοστά:

- ΤΕ 1. Αμβρακικού 18%
- ΤΕ 2. Δυτ. Ακτών 26%
- ΤΕ 3. Μεσολογγίου – Αιτωλικού 17%
- ΤΕ 4. Ναυπακτίας 26%
- ΤΕ 5 Ενδοχώρας Λιμνών 13%

Παρατηρείται μεγαλύτερη συγκέντρωση κλινών στις ΤΕ 2. Δυτ. Ακτών και 4. Ναυπακτίας και δευτερευόντως στις ΤΕ 1. Αμβρακικού και 3. Μεσολογγίου – Αιτωλικού. Τον μικρότερο αριθμό κλινών έχει η ΤΕ 5. Ενδοχώρας Λιμνών, το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων (82%) συγκεντρώνει το Αγρίνιο. Σημαντικό θεωρείται το ποσοστό κλινών (9% του συνόλου του Νομού) των ορεινών περιοχών Ναυπακτίας και Ενδοχώρας Λιμνών.

ii. Νομός Αχαΐας

Διαθέτει 89 μονάδες ξενοδοχείων με 3.129 δωμάτια και 5.992 κλίνες.

- Από αυτές καμιά μονάδα ΑΑ' κατηγορίας.
- 4 μονάδες Α' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 1.231 κλινών (20% του συνόλου του Νομού). Βρίσκονται ανά δύο στις ΤΕ 7. Πατρών (Πάτρα, Ρίο) και 8. Κάτω Αχαΐας – Καλογρηάς (Λακόπετρα, Νιφοραϊίκα).
 - 23 μονάδες Β' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 2.029 κλινών (34% του συνόλου του Νομού). Από τις μονάδες αυτές, 11 βρίσκονται στην ΤΕ 6. Ακράτα – Αιγίου – Καλαβρύτων (8 στην παράκτια και 3 στην ορεινή περιοχή), 8 βρίσκονται στην ΤΕ 7. Πατρών και 4 στην ΤΕ 8. Κ. Αχαΐας – Καλογρηάς.
- 62 μονάδες Γ', Δ', Ε' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 2.732 κλινών (46% του συνόλου του Νομού) στις υπόλοιπες περιοχές.

- Η μονάδα Πόρτο Ρίο (Α') εξυπηρετεί και χρονομεριστική μίσθωση (Time sharing) σε ποσοστό 20% των δωματίων της.

Από πλευράς μεγεθών των ξενοδοχειακών μονάδων, υπάρχουν:

- 2 μονάδες άνω των 300 κλινών (385 κλ. στην Λακόπετρα – ΤΕ 8. και 456 κλ. στο Ρίο – ΤΕ 7)
- 16 μονάδες 100 – 300 κλινών, συνολικής δυναμικότητας 2.588 κλινών (3 μονάδες στην ΤΕ 6.Ακράτας – Αιγίου, 7. μονάδες στην ΤΕ 7.Πατρών και 6 μονάδες στην ΤΕ 8. Κ. Αχαΐας – Καλογρηάς
- 16 μονάδες 50 – 100 κλινών
- 55 μονάδες μικρότερες των 50 κλινών

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι το ξενοδοχειακό δυναμικό του Ν. Αχαΐας αποτελείται κυρίως από μονάδες μεσαίου μεγέθους, μέσης προς υψηλή κατηγορία, οι οποίες συγκεντρώνονται στις ΤΕ 7. Πατρών, 8.Κ. Αχαΐας – Καλογρηάς και δευτερευόντως στην ΤΕ 6.Ακράτας – Αιγίου. Σημειώνεται η έλλειψη μονάδων ΑΑ' κατηγορίας στην Πάτρα – δυτική πύλη – διοικητικό κέντρο της Περιφέρειας.

Οι κλίνες του Ν. Αχαΐας κατά ενότητα, σε σχέση με το σύνολο του Νομού, είναι σε ποσοστά:

ΤΕ 6. Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων 29%

ΤΕ 7. Πατρών – Ορεινής Αχαΐας 43%

ΤΕ 8. Κ. Αχαΐας – Καλογρηάς 28%

Η συγκέντρωση του 40% περίπου των κλινών του Νομού στην ευρύτερη περιοχή Πατρών και η ισοκατανομή του υπόλοιπου δυναμικού μεταξύ των άλλων δύο ενοτήτων, Αιγίου και Καλογρηάς, θεωρείται φυσική. Σημαντικό θεωρείται το ποσοστό κλινών (7% του συνόλου του Νομού) της ορεινής περιοχής Καλαβρύτων, αν και οι μονάδες είναι μικρότερες και μέσης προς χαμηλή κατηγορίας, με μικρές εξαιρέσεις.

iii. Νομός Ηλείας

Διαθέτει 78 ξενοδοχειακές μονάδες, 2.915 δωμάτια και 5.574 κλίνες.

- Υπάρχει μια μονάδα ΑΑ' κατηγορίας 665 κλινών (12% επί του συνόλου κλινών του Νομού). Είναι το Olympian Village στη Σκαφιδιά (ΤΕ 10. Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας)

- 8 μονάδες Α' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 1.500 κλινών (27% του συνόλου του Νομού)

Από αυτές οι δύο βρίσκονται στην περιοχή Κυλλήνης – ΤΕ 9, (Robinson Club 624 κλ. Στο Κάστρο Κυλλήνης και Ξενία ΕΟΤ 160 κλ. στα Λουτρά Κυλλήνης) και οι υπόλοιπες 6, συνολικής δυναμικότητας 716 κλ. στην Ολυμπία – ΤΕ 10:

- 10 μονάδες Β' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 780 κλινών (14% του συνόλου του Νομού)

Από αυτές οι 6 (560 κλ.) βρίσκονται στην ΤΕ 10. Πύργου – Αρχ. Ολυμπίας, δύο στην ΤΕ 9. ΒΣ Ακτών – Κυλλήνης (114 κλ.) και δύο στην ΤΕ 11 – Ν. Ηλείας – Καϊάφα (106 κλ.)

- 59 μονάδες Γ', Δ', Ε' κατηγορίας, συνολικής δυναμικότητας 2.629 κλινών στις υπόλοιπες περιοχές (47% του συνόλου του Νομού)

Από πλευράς μεγεθών των ξενοδοχειακών μονάδων, υπάρχουν:

- 2 μονάδες άνω των 300 κλινών (Olympian Village 665 κλ. στην Ολυμπία – ΤΕ 10 και Robinson Club 624 κλ. στο Κάστρο Κυλλήνης – ΤΕ 9).

- 10 μονάδες 100 – 300 κλινών (7 στην ΤΕ 10 – Πύργου – Ολυμπίας, 2 στην ΤΕ 9. Κυλλήνης, 1 στην ΤΕ 11 – Καϊάφα, συνολικής δυναμικότητας 1.452 κλινών)
- 20 μονάδες 50 – 100 κλινών (9 στην ΤΕ 10. Πύργου – Ολυμπίας, 8 στην ΤΕ 9. Κυλλήνης, 3 στην ΤΕ 11 - Καϊάφα)
- 46 μονάδες μικρότερες των 50 κλινών στις υπόλοιπες περιοχές του Νομού

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι ο Νομός Ηλείας διαθέτει σε ικανοποιητικό ποσοστό (40%) ξενοδοχειακές κλίνες ΑΑ' και Α' κατηγορίας, που συγκεντρώνονται κυρίως στις ΤΕ 10 - Πύργου – Ολυμπίας και 9 – Κυλλήνης. Διαθέτει επίσης μεσαίου μεγέθους (άνω των 100 κλινών) και μεγάλες (άνω των 300 κλινών) μονάδες σε ποσοστό 50% περίπου του συνολικού του δυναμικού, που συγκεντρώνεται επίσης στις ΤΕ 10.Ολυμπίας και 9.Κυλλήνης. Σημειώνεται επίσης ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικό στοιχείο για την Περιφέρεια η ύπαρξη δύο πολύ μεγάλου – μεγέθους κέντρων Διακοπών (Olympian Village 665 κλ. ΑΑ' στην Ολυμπία και Robinson Club 624 κλ. Α' στην Κυλλήνη).

Οι κλίνες του Ν. Ηλείας κατά ενότητα, σε σχέση με το σύνολο του Νομού, είναι σε ποσοστά:

- ΤΕ 9. Β. Ακτών Ηλείας - Κυλλήνης 37%
- ΤΕ 10. Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας 51%
- ΤΕ 11. Ν. Ηλείας – Καϊάφα 12%

Παρατηρείται πολύ μεγάλη συγκέντρωση κλινών στην ΤΕ 10 – Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας, με ισοκατανομή σχεδόν μεταξύ των δύο αντίστοιχων Δήμων (1.509 και 1.271 κλίνες). Αρκετά μεγάλη συγκέντρωση παρατηρείται επίσης στην ΤΕ 9. Β. – Ακτών Ηλείας – Κυλλήνης, και συγκεκριμένα στους Δήμους Κάστρου Κυλλήνης και Βαρθολομιού (1.108 και 614 κλ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Ξενοδοχειακές κλίνες κατά νομό, τουριστική ενότητα, Δήμο και περιοχή
κατά το έτος 2002

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

1. Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού			573
α. Παράκτια περιοχή		573	
0105 Αμφιλοχία	250		
0106 Βόνιτσα	151		
0115 Τρύφος	89		
0116 Μενίδι	83		
β. Ορεινή περιοχή		-	
2. Τουριστική Ενότητα Δυτ. Ακτών Αιτωλ/νίας			853
0104 Μύτικας	142		
0109 Αστακός	147		
0113 Πάλαιρος	504		
Βαρκο Πωγωνιάς	60		
3. Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου - Αιτωλικού			542
0103 Αιτωλικό	22		
0117 Μεσολόγγι	494		
0129 Κάτω Βασιλική	26		
4. Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας			866
α. Παράκτια περιοχή		644	
0118 Ναύπακτος	623		
0129 Αντίρριο	21		
β. Ορεινή περιοχή		222	
0107 Άνω Χώρα	131		
Ελατού	34		
0125 Λουτρά Στάχτης	57		
5. Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών			438
α. Παραλίμνια / πεδινή περιοχή		361	
0102 Αγρίνιο	361		
β. Ορεινή περιοχή		77	
0110 Θέρμο	35		
Μαραδιάς	5		
Ντουγρί	22		
0121 Αγ. Παρασκευή	15		
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ			3.272

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΞΕΕ 2002

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ

6. Τουριστική Ενότητα Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων			1.751
α. Παράκτια περιοχή			1.351
1302	Αίγιο	123	
	Φτέρη	17	
1309	Ακράτα	98	
	Κράθιο	111	
	Ζαρούχλα	67	
1306	Διακοφτό	119	
	Ελαιώνας	60	
	Νικολαϊκά	205	
	Ροδιά	48	
1318	Λόγγος	339	
	Σελιανίτικα	164	
β. Ορεινή περιοχή			400
1304	Αροάνεια	13	
1309	Άνω Λουσσοί	11	
	Καλάβρυτα	236	
	Κάτω Ζαχλιωρού	14	
	Βάλτος	16	
1311	Φιλιά	14	
	Κλειτορία	60	
	Πλανητερό	18	
1314	Δάφνη	18	
7. Τουριστική Ενότητα Πατρών – Ορεινής Αχαΐας			2.572
α. Παράκτια περιοχή			2.519
1305	Καμίνια	121	
1308	Ροδίσι	105	
1315	Παραλία	38	
1316	Πάτρα	1.119	
	Μποζαϊκά	261	
1317	Ψαθόπυργος	156	
	Ρίο	719	
β. Ορεινή περιοχή			53
1320	Τσαπουρνιά	10	
1323	Καλέντζι	43	
8. Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας - Καλογρηάς			1.669
1307	Άνω Αλισσός	62	
	Κάτω Αχαΐα	65	
	Νιφοραϊκά	561	
1310	Καλογρηά	446	
	Λακόπετρα	535	
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ			5.992

ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ

9. Τουριστική Ενότητα ΒΔ Ακτών - Κυλλήνης		2.063
1402 Αμαλιάδα	125	
Κουρούτας	139	
1406 Αρκούδι	329	
Γλύφα	102	
Βαρθολομιό	135	
Βρανάς	48	
1407 Μπρίνιας	31	
1409 Γαστούνη	30	
1412 Κάστρο Κυλλήνης	705	
Κυλλήνη	45	
Λουτρά Κυλλήνης	358	
1415 Λεχαινά	16	
10. Τουριστική Ενότητα Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας		2.828
α. Παράκτια / πεδινή περιοχή		2.780
1405 Ολυμπία	1.509	
1417 Πύργος	510	
Σκαριδιά	681	
Μυρτιά	19	
Αγ. Ανδρέας	24	
Κατάκολο	37	
β. Ορεινή περιοχή		48
1413 Λάμπεια	48	
11. Τουριστική Ενότητα ΝΔ Ηλείας – Καΐαφα		683
α. Παράκτια περιοχή		637
1410 Καΐαφας	392	
Κοκόβατος	35	
Ζαχάρω	150	
1418 Κρέστενα	60	
β. Ορεινή περιοχή		46
1404 Ανδρίτσαινα	46	
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ		5.574
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ		14.838

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ**α. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ / Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός**1. Τουριστική Ενότητα Αμβρακικού / Συγκριτικό Πλεονέκτημα Φυσικό ΠεριβάλλονΠαράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας φυσικού περιβάλλοντος, με ενίσχυση των ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης, ελεγχόμενη ανάπτυξη στο παράκτιο μέτωπο στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων, τέλος με μέτρα υποστήριξης του θαλάσσιου τουρισμού, του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και του αγροτουρισμού.

Ορεινή Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση των φυσικών περιβαλλοντικών πόρων με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή (ορεινός, περιηγητικός, περιπατητικός, κ.ά.).

2. Τουριστική Ενότητα Δυτικών Ακτών Αιτωλοακαρνανίας / Συγκριτικό πλεονέκτημα μεγάλο ανάπτυγμα ακτών, θαλάσσιο στοιχείο, νησίδεςΠαράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας φυσικού περιβάλλοντος και του εκτεταμένου παράκτιου μετώπου με οργανωμένη ανάπτυξη θαλάσσιου τουρισμού στο παράκτιο μέτωπο, ήπιες μορφές τουρισμού εσωτερικών υδάτων στις διεθνούς περιβαλλοντικής αξίας λίμνες, υποστήριξη των πολιτιστικών πόρων με αναβαθμισμένες υποδομές και υλοποίηση της ΠΟΤΑ στο Μύτικα.

3. Τουριστική Ενότητα Μεσολογγίου - Αιτωλικού / Συγκριτικό πλεονέκτημα πλούσιο φυσικό περιβάλλον διεθνούς αξίας, σημαντικό πολιτιστικό περιβάλλον και ισχυρά αστικά κέντρα υποστήριξηςΠαράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας φυσικού περιβάλλοντος παράκτιων και εσωτερικών υδάτων με ενίσχυση των ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης και με μέτρα υποστήριξης του θαλάσσιου τουρισμού, του οικοτουρισμού, του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και του αγροτουρισμού, τέλος δε με ανάπτυξη των αστικών λειτουργιών του δίπολου Μεσολογγίου - Αιτωλικού.

4. Τουριστική Ενότητα Ναυπακτίας / Συγκριτικό πλεονέκτημα ενδιαφέρον φυσικό περιβάλλον και αξιόλογο πολιτιστικό περιβάλλονΠαράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του παράκτιου φυσικού περιβάλλοντος με έλεγχο της τουριστικής δραστηριότητας και οργάνωση . συμπλήρωση της

τουριστικής προσφοράς, ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού, καθώς και του πολιτιστικού τουρισμού.

Ορεινή Περιοχή Ναυπακτίας

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του ορεινού φυσικού περιβάλλοντος με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών ορεινού τουρισμού (ορεινού, ιαματικού, περιπατητικού, περιηγητικού, ορειβατικού, αγροτουρισμού, κ.ά.).

5. Τουριστική Ενότητα Ενδοχώρας Λιμνών Αιτωλοακαρνανίας / Συγκριτικό πλεονέκτημα περιβαλλοντικοί φυσικοί πόροι εθνικής και διεθνούς σημασίας, ενδιαφέροντες πολιτιστικοί πόροι και ισχυρό αστικό κέντρο υποστήριξης

Πεδινή Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας φυσικού περιβάλλοντος εσωτερικών υδάτων με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην πεδινή παραλίμνια περιοχή στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων με μέτρα υποστήριξης του οικολογικού και πολιτιστικού τουρισμού, καθώς και του αγροτουρισμού, τέλος δε με ανάπτυξη των αστικών λειτουργιών του Αγρινίου.

Ορεινή Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του ορεινού φυσικού περιβάλλοντος με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών ορεινού τουρισμού (ορεινού, πολιτιστικού, περιπατητικού, περιηγητικού, ορειβατικού, αγροτουρισμού, κ.ά.).

β. ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ / Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: αστικός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός και χιονοδρομικός τουρισμός

6. Τουριστική Ενότητα Ακράτας . Αιγίου . Καλαβρύτων / Συγκριτικό πλεονέκτημα πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

Παράκτια Περιοχή Ακράτας - Αιγίου

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας ποτάμιου φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και του παράκτιου μετώπου, με οργανωμένη ανάπτυξη τουρισμού και έλεγχο τουριστικής ανάπτυξης στην παράκτια περιοχή στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων και με εξειδίκευση στον θαλάσσιο, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό τουρισμό.

Ορεινή Περιοχή Καλαβρύτων

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας ορεινού και δασικού φυσικού περιβάλλοντος διεθνούς αξίας και προβολή - ανάδειξη - αξιοποίηση του πολιτιστικού περιβάλλοντος, με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή, και έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης στην ορεινή περιοχή στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων και με εξειδίκευση στον χιονοδρομικό, οικολογικό, ορειβατικό, περιπατητικό, πολιτιστικό τουρισμό.

7. Τουριστική Ενότητα Πατρών - Ορεινής Αχαΐας / Συγκριτικό πλεονέκτημα ευρύτερη αστική περιοχή Πατρών, πλούσιο ορεινό περιβάλλον διεθνούς αξίας και αξιόλογο παράκτιο φυσικό περιβάλλον

Παράκτια και Αστική Περιοχή

Αναβάθμιση, εμπλουτισμός και συμπλήρωση της τουριστικής προσφοράς των Πατρών με εξειδικευμένη ανάπτυξη αστικού τουρισμού και δημιουργία ειδικών τουριστικών υποδομών που ευνοούν τις αστικές θεματικές μορφές τουρισμού (συνεδριακός, εκθεσιακός, ιατρικός, τεχνολογικός - επιστημονικός, πολιτιστικός, κ.ά.), εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή Πάτρας - Ρίου, έλεγχος και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή

Ορεινή Αχαΐα

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας ορεινού και δασικού φυσικού περιβάλλοντος διεθνούς αξίας και προβολή . ανάδειξη . αξιοποίηση της ελληνικής μυθολογίας με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή (ορεινός, περιπατητικός, ορειβατικός, πολιτιστικός).

8. Τουριστική Ενότητα Κάτω Αχαΐας - Καλογρηάς / Συγκριτικό πλεονέκτημα πλούσιο φυσικό περιβάλλον εθνικής και διεθνούς αξίας, γειτνίαση με το αεροδρόμιο και την πόλη των Πατρών - Δυτική Πύλη

Παράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και του παράκτιου μετώπου, με ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού, εξυπηρέτηση αναγκών και οργάνωση περιοχών μαζικού τουρισμού στην περιοχή Καλογρηάς.

Υ. ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ / Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: ιαματικός τουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός

9. Τουριστική Ενότητα Β. Ακτών Ηλείας - Κυλλήνης / Συγκριτικό πλεονέκτημα πλούσιο φυσικό περιβάλλον εθνικής και διεθνούς σημασίας, ιαματικές πηγές εθνικής σημασίας και ενδιαφέρον πολιτιστικό περιβάλλον

Παράκτια Περιοχή

Ανάδειξη - προστασία - διαχείριση του διεθνούς αξίας παραθαλάσσιου και παραποτάμιου φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και του παράκτιου μετώπου, με αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Κυλλήνης στο πλαίσιο ειδικού ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού, ήπιες μορφές τουρισμού στο πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των φυσικών πόρων, έλεγχο και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή, τέλος δε με ανάδειξη - προβολή και αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων.

10. Τουριστική Ενότητα Πύργου . Αρχαίας Ολυμπίας / Συγκριτικό πλεονέκτημα ο διεθνούς αξίας ιστορικός και πολιτιστικός πόλος της Αρχαίας Ολυμπίας, το φυσικό περιβάλλον διεθνούς σημασίας και η ύπαρξη αστικού κέντρου υποστήριξης

Παράκτια και Πεδινή Περιοχή

Ανάδειξη, αξιοποίηση, προβολή του πολιτιστικού πόλου διεθνούς αξίας της Αρχαίας Ολυμπίας με ανάδειξη της Αρχαίας Ολυμπίας και της ευρύτερης περιοχής στο πλαίσιο ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος, με συμπλήρωση υποδομών και αναβάθμιση, εμπλουτισμό και συμπλήρωση της τουριστικής προσφοράς Πύργου - Ολυμπίας, τέλος δε

με έλεγχο και οργάνωση τουρισμού στην παράκτια περιοχή και ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των τοπίων φυσικού κάλλους και των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών με προώθηση ήπιων μορφών θεματικού τουρισμού (οικολογικός).

Ορεινή Περιοχή

Ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση της ορεινής περιοχής με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού (ορεινός, περιπατητικός, αγροτουρισμός, κ.ά.).

11. Τουριστική Ενότητα Ν.Δ. Ηλείας - Καϊάφα / Συγκριτικό πλεονέκτημα φυσικό περιβάλλον διεθνούς και εθνικής αξίας και ιαματικές πηγές

Παράκτια Περιοχή

Ολοκληρωμένη ανάπτυξη, προστασία, προβολή και διαχείριση των παράκτιων και παραλίμνιων φυσικών πόρων διεθνούς σημασίας και των ιαματικών πηγών, με αξιοποίηση των δημόσιων τουριστικών εκτάσεων, των ιαματικών πηγών του Καϊάφα (θεραπευτικός τουρισμός) στο πλαίσιο ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού, καθώς και με έλεγχο και οργάνωση του τουρισμού στην παράκτια περιοχή

Ορεινή Περιοχή

Ανάδειξη, προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση του ορεινού περιβάλλοντος με ανάπτυξη ολοκληρωμένων συμπλεγμάτων ειδικών μορφών τουρισμού, ήπιες μορφές θεματικού τουρισμού (ορεινού, περιπατητικού, ορειβατικού), καθώς και συμπλήρωση της υποδομής των πολιτιστικών πόρων για την ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού.

